

IJA # 1575

בית עובד: סדר תפלה

Bet `Oved: Seder Tefilah

Livorno, 5673 (1912 or 1913)

בית עובד
סדר תפלה
 לימי החול של כל השנה
כמנהג ק"ק ספרדים

בית זה אנכי תקנתיו חדש • כל רואהו אומר מקודש •
 כולל כל המעלות חדשים עם ישנים • ביתרון מהנדרפס
 פה ליוורנו **כאדרא זוטא ותקון חצות** וכמה ענינים •
 ואף משל וויין משוכה ועולה • בשב"ח שלמים •
בית גדול הוא זה • **בתוספת חדשים** מזה ומזה •
דינים מהודשים שייכים ונצרכים • כשלחן
 ערוך מסודרים • הורים ומורים • את האורים ואת התומים •
בית מלא אורה מספרן של צדיקים • ראשונים ואחרונים
דינים מצודקים • **להלכה ולמעשה** כאו
 מזוקקים • לקטתים אספתים וזקקתים • לזכות את הרבים
 אנכי יסרתים לעבוד עבודת חי עולמים •
בית זה ראשון הוא לעבוד בו את ה' בימי העבודה רכל
 השנה בו סדרתי • לכן **בית עובד** שמו קראתי •
 ובתכניתו **בית** שני לכל שבתות השנה תקנתי • **בית**
מנוחה שמו שמתו • ויבא השלישי **רשלישרגליס** אשר
 הכינתי • **בית מועד** שמו כניתי • את כולם שווים כמעלות
 תמימים • ירי יד כהה יסרם אנכי אי"ש צעיר • עני הכושה
 בה' עווי ומעווי • יהודה שמואל **אשכנזי** •

פה ליוורנו יע"א רמ"א

שנת וקראת לשבת ענג לפ"ק ת"ס

נדפוס חדש על

ע"י שלמה בילפורטי וחבירו הי"ו

אמר

המחבר והמאסף הביתה ידוע כי עיקר ושורש עבודת
הבורא יתעלה היא התפלה וכמו שדרשו רז"ל בספרי על
פסוק ולעבדו בכל לבבכם חיוזו היא העבודה שבלב הוי אומר זו
התפלה והנה כי כן חיוב גדול הוא על כל איש ישראל ללמוד כל
הדינים הנלרכים לתפלתו וליוזר מאד להיות בקי ורגיל בהם למען
תהא עבודתו להבורא ית' עבודה תמה בלתי חסרון כי הלא אס
למלך בשר ודם אדם עובד הנה הוא זהיר מאד בלתי ספק לדעת כל
הדברים הנרכים לעבודתו כי ירא הוא אס תהא בעבודתו חסרון
וענשהו המלך כל שכן וקל וחומר בעבודת הבורא יתע' שצריך האדם
ליוזר שתהא עבודתו אותה עבודה תמה בלתי חסרון ועוד דהנה
בזמן גלותנו שאין לנו מקדש ולא כהן שיכפר על עונותינו תפלתנו
היא העולה לנו במקום הקרבת הקרבן כי על כן אמרו ז"ל שכל
הדברים המעכבים את הקרבת הקרבן מעכבים את התפלה וכל
הדברים המפגלים את הקרבן מפגלים את התפלה ואין לך דבר
המעכב והמפגל את הקרבן בחסרון ידיעת הדי' הנרכים להקרבתו
כי אס חסר אחד מהתנאים הנרכים בו הרי פסול ופגול הוא לא יראה
וכמו כן אתה אומר בעבודת התפלה שהיא במקום הקרבת הקרבן
ואס כן צריך כל איש ישראל ליוזר מאד להיות בקי בכל דיני התפלה
לבלתי יעבור עבודת הבורא עבודה חסרה ח"ו ולא יפגל קרבנו
ובפרט בדיני הברכות שלא יבא לידי ברכה לבטלה ויהא עובר בלאו
דלא תשא נוסף על חסרון ופסול עבודתו והנה מפני אורך גלותנו
ורוב הטרודות ממקראי ותחלואי הזמן השכחה מלוייה ואפי' להחכמים
הראשונים וגדולים ופעמים יארע להם בתוך העמידה דבר שיפול
להם ספק בדיון ולאו אדעתיהו בו בפרק הגם שקדמה להם ידיעתו
כי נשכח מהם כל שכן לכבונים דעלולים בספיקות בדיני התפלה :
כי על כן אמרתי אני אל לבי להעלות מרפא וארוכה לתחלואי
הזמן בעבודת הבורא בהכנות את הבתים הללו לזכות את
הרבים זכיה דאורייתא וטרחתי ויגעתי ויגיעה רבה ללקט באמ' רים
בדרך קצרה מספרן של לדיקים ראשונים ואחרונים ואחרונים
כל הדינים השייכים והנלרכים לכל הבא בכל קדורי תפלות דכל השנה
וכתבתי כל דבר בשם אומר ומה שנראה לפי קולר ידיעתי עיקר
למעשה כתבתי מה שז"ל עיקר וזקקתים ורפתים כאשר יורף האורף
הכסף

הכסף למען יהא מוכן לפני המתפלל כל דין שיטורך לו ולא יכשל בתפלתו וכדי שלא יהא הסדור למשא כבוד על המתפלל ראיתי לחלק את השוין לכמה בתים כל בית לבדו וקדתי בבית הראשון הזה כל הדברים השויכים לימי החול של כל השנה ושמותי את שמו **בית עובר** ובניתי בית שני לכל **שבתות השנה** ובניתי שמו **בית מנוחה**

את הבית השלישי לסדור של **שלישרגלים** וקראתי שמו **בית מועד** ובניתי שפעולתי זו יערב לכל

למרי חטוף ואל אלהינו שבשמים אתפלל למען יעזרני לבמור גם בנין בית רביעי לסדור ארבע תעניות ובית חמישי לסדור ראש השנה ויום כפור ולהוליאם לאורה וישלח לנו משיחנו במהרה בימינו ומלאה הדרך דעה והיה ה' לנו לאור עולם אב"ר :

אסיים בזכרון טוב לאיש לדיק רב פעולים כולל כל אישוריו חזרון במלות כמה **ר' יצחק גאליקו** כ"ע בכ"ר שמואל כ"ע בו ולא לישע לי ויחזקני חזקה דאורייתא כאשר הודעתיו נאמנה בהקדמת ספרי הקטן גזע ישי הנה שברו אתו ופעולתו לפניו מחזה שדי יחזה בג"ע העליון כהדי לדיקויא וחסודיוא אב"ר כה דברי אי"ש לעיר המחבר ובונה הבתים הכותב בה' עוזי ומעוזי

יהודה שמואל אשכנזי *

דיני קדיש וברכו

למי שאינו יוכל להתפלל עם הצבור

כי הקבצו לי סוסדיירי אלגונה חוקאסיון די נו פודיר איר אה חיל קהל קדוש אין אורה די שחרית או מנחה או ערבית טאנטו קי איסטי אין קאזס או פוד קאמינו סי פור מאר או פור טיירה או אלגונה קונטומאץ או זאריטו קי אין פודיירי דיויר איסטאס טריש תפלות קון מנין פור נו פודיר דיויר קדיש קון אמון יהא שמיה רבא קון ברכו או קרושה דירס איסטו קי איסטס אין לוגו אין לה אורה קי איס די דיויר לה תפלה אי אכסי אין מנחה או ערבית אסינון י"א איסטס אסיניאלאדו :

מי שמאחר לבא לבית הכנסת ולא שמע חצי קדיש קודם ברכו בשחרית יאמר זה בחול אחר רחום והנון וכשבת וי"ט אחר תפלת י"ח וקודם שיאמר זה יאמר בפה מלא :

זה אומר אני במקום חצי קדיש קודם ברכו :

ועתה יגדל נא פת יי באשר דברת לאמר : והתנדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יי : ברכי נפשי ארת יי יי אלהי נדרת מאר הוד והדר לבשת : להוי שמיה די אלהא מברך מן עלמא יעד עלמא די חקמתא ונבורתא די ליה היא :

אמר רבי יהושע בן לוי כל העונה אמן יהא שמיה רבא מברך לעולם ויעלמי עלמא בכל כחו קורעין רו גור דינו שנאמר בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי : מה טעם בפרוע פרעות משום דברכו את יי :

אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמונים :

מי שלא שמע ברכו דשחרית יאמר זה בחול אחר רחום והנון וכשבת וי"ט אחר תפלת י"ח :

זה אומר אני במקום ברכו דשחרית

בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יי : קומו ברכו את יי אלהיכם מן העולם ועד העולם ויברכו שם כבודך ומרומם על פך ברכה ותהלה : יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם

עולם: ברוך יי אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לברו: וברוך שם
 כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן: אמר רבי
 עקיבא בכר יום מלאך אחר עומד באמצע הרקיע בשחרית ואומר
 יי מלך יי מלך יי מלך יי ימרוך לעולם ועד עד שמגיע לברכו וכשמגיע
 לברכו היה אהת ששמה ישראל חקוק על מצחה ישראל עומדת
 באמצע הרקיע ואמרת בקול רם ברכו את יי המבורך וכל גדורי
 מעקה עונין ברוך יי המבורך לעולם ועד:

במקום קדושה רשחרית יאמר זה כחול אחר רחום וחנון ובשבת ויום טוב אחר
 תפלת שבע:

זה אומר אני במקום קדושה רשחרית

ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל אני יי
 מקדשכם: שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים
 לאחד בשמים וכסו פניו ובשמים וכסו רגליו ובשמים יעופף:
 וקרה זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ
 כבודו: ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יי
 ממקומו: ימלך יי לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה: בשעלה
 משה למרום מצא את אחת אומרת קדוש קדוש קדוש יי צבאות
 מלא כל הארץ כבודו: וכת אחת אומרת ברוך כבוד יי ממקומו:
 כלם עונים בפה אחד ואומרים ימרוך יי לעולם אלהיך ציון לדור
 ודור הללויה:

במקום קדוש שלם יאמר

ועתה יגדל נא ככתוב לעיל עד ברכו יי ואחר כך יאמר
 זה אומר אני במקום קדוש שלם
 אמר רבי יהושע בן גדיא כל מי שעוניה אמן בעולם הזה וזכה
 ועונה אמן לעולם הבא שנאמר ברוך יי לעולם אמן ואמן
 אמן בעולם הזה ואמן לעולם הבא:

במנחה במקום חצי קדוש יאמר

זה אומר אני במקום חצי קדוש קודם מנחה
 ועתה יגדל נא כח אדני כאשר הברך לאמר: והתגדלתיו
 והתקדשתי ונדעתי לעיני נזים רבים וידעו כי אני יי:
 ברכו

ברכי נפשי את יי יי אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת: להיו
 שמייה די אלהא מברך מן עלמא ועד עלמא די חכמתא וגבורתא
 די כיה היא:

תניא אמר רבי יוסי פעם אחת הייתי מחלף בדרך והגיע זמן
 המנחה ונכנסתי לחרבה אחת מחרבות ירושלים להתפלל
 בא אלהי זכור לטוב ושמר לי על הפתח אמר לי מה קול שמעת
 בחרבה זו אמרתי שמעתי פת קול שמנהמת ביונה ואמרת אוי
 שהחברתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתני ארץ לבין
 אומות העולם אמר לי בכל יום יום אומרת כך וכשישראל נכנסין
 לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ואומרים אמן יהא שמייה רבא מברך
 לעלם וקעלמי עלמא הקדוש ברוך הוא מנענע בראשו ואומר
 אשרי המלך שמקדסין אותו בביתו כך ומה לו לאב שהנקה את
 בניו ואוי להם לבנים שגרו מעל שלחן אביהם:

אמר רבי שמעון בן לקיש כל העונה אמן בכל כחו פותחין לו
 שערי גן עדן שנאמר פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר
 אמונים אל תקרי שומר אמונים אלא שאומרים אמונים:

למנחה במקום קדושה אומר ולא תחללו וכו' כמו שכתוב למעלה ואחר כך
 יאמר:

זה אומר אני במקום קדושה של מנחה

אמרו עליו על סנדל"פון שהוא גבוה יותר מחבריו מתברך המש
 מאות שנה ועומד אחורי מרפכה וקושר כתרים לקונו
 ומשביע את הכתר ועוקה ויושב בראש ארזיו ובשעה שיוצא
 הכתר כל חילי מרום נרתחין ומזבזעין וחיזות דוממות ומתנהמות
 כארי באותה שעה עונין ואומרים קדוש קדוש קדוש יי צבאות
 מלא כל הארץ כבודו: ובשעה שמגיע לפסא מתגלגלין גלגלי
 הפסא ומתברעשין אדני שרפפה וכל רקיעיו אוחתין תלחלה
 ובשעה שהוא עובר על פסא כל חילי מרום וכתר הכבוד שלו
 פותחין פיהם ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו: בא וראה כמה
 גדלתו ושכחו של הקדוש ברוך הוא שבשעה שמגיע הכתר לראשו
 מתזיק עצמו לקבל הכתר מעבדיו וכל חיות ושרפים וגלגלי
 המרכבה

הַמְרַבֵּרָה וְכִסָּא הַכְּבוֹד וַחֲלִילֵי מַעְלָה וּמַטָּה מִתְנַדְלִין וּמִתְנַבְרִין
וּמִתְנַאֲרִין וְנֹתְנִים הוֹר וְהָרָר וּמְמַלְכִים כְּלָם בְּפֶה אַחֵר וְאוֹמְרִים
יְיָ יִמְרוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

לערבית במקום ברכו ואמר זה בחול מיד אחר והוא רחום ובשבת ויו"ט לפני תפלת ערבית

זה אומר אני במקום ברכו של ערבית

הִיָּה אַחַת יֵשׁ בְּרִקְיעַ בְּשָׁהוּיָא יוֹם אוֹרַת אֲמַת בְּמַצְחָה וְיִוֵּדְעִין
הַמְלַאֲכִים שְׁהוּא יוֹם וְלַעֲרֵב אֲמוֹנָה בְּמַצְחָה וְיִוֵּדְעִין שְׁהוּא
לַיְלָה וּבְכָל פֶּעַם אוֹמְרַת בְּרַכּוּ אֵת יְיָ הַמְּבֹרָךְ וְכָר גְּדוּרֵי מַעְלָה
עֲוִנֵי בְרִיךְ יְיָ הַמְּבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד :

הנהגת הבקר

דיני נטילת ידים שחרית

א' מיד כשיעור משנתו ועול ידיו דאסור לילך אפילו ארבע אמות בלא נטילת ידים שחרית וכמו שכתב בספר תולעת יעקב בשם הוהר דהסולך ד' אמות בלא נטילת ידים חייב מיתה * והטעם כתוב שם שכאדם ישן בלילה הנשמה יוראה מגופו ומיד שורה רוח הטומאה על ידיו * וטעם הידים לפי שהם כנגד זרועות עולם אשר משם נאחזים כחות הטומאה ולפיכך שורה על הידים * ולכן הסולך ד' אמות בידים טומאות חייב מיתה לשמים לפי שמביא אל אחר בידו ועליו הכתוב אומר ישליו אהלים לשודדים ובעוונות למרגזיו אל לאשר הביא אלוה בידו * מי הם מרגזיו אל אותם המביאים אל אחר בידיהם * ולפיכך יתרחק מן הכיעור ומן הדומם לו ויתרחק מכל הטומאה כדי שישרם עליו לך הקדושה :

ב' טוב לזוהר ולהכין הכלי של מים סמוך למעטו כדי שיעול ידיו מיד כשיעור משנתו * וחסדיו הראשונים כך היו עושים שהיו מכינים קיתון של מים אלל מנותיהם וכשנעוירין בלילה רוחלים ידיהם והם על מעתם ועוסקים בתורה ומברכין על קריאת הגבר לפי שאסור לברך בידים טומאות כמ"ש בס' תולעת יעקב :

ג' אם שח להכין המים אלל מעטו והם רחוקים ממעטו * כתב הרב חיד"א ז"ל בכרכי יוסף דשמע מרבנן קדישי דזמנין דמיתא הרחק מאד מאדס ובלכתם ולכו פחות פחות מארבע אמות כאותו שאמרנו גבי איסורי דמיתא הרחק מאד מאדס ומשמע לי איפכא דאדרבא מלוא לרוץ אל המים כדי למחר להסיר מעליו כח הטומאה ולהתרחק ממנה ולהביא עליו במקומה רוח הקדושה * כי הא דכתב הוהר דהסולך ארבע אמות בלא נטילת ידים חייב מיתה נראה דהסולך דקאמר לאו דוקא סולך דאין

דאין עיקר האיסור על מעשה ההליכה אלא כל עיקר הקפידה היא על השקוי שזוהא עליו רוח הטומאה כדי שיעור הלך ד' אמות וסכי הוא כותב הוהר דהסולך ד' אמות בידים טומאות וכו' כלומר השוהר רוח הטומאה על ידיו כדי שיעור הלך ד' אמות * וכן מוכח מהטעם שכתב בס' תולעת יעקב שכתבתי לעיל * וכן מבואר יולא מדברי ס' סדר היום שכתב ובעל כפש לרוך לזוהר הרבה מאוד שלא ילך ד' אמות בידים מוזהמות מוזהמת הכחש אשר שרם עליהם כלילה דכותן כח לטומאה לשליו עליו ועל זה כאמר לא יהיה כך אל זר והענין הוא כי אין ראוי ליתן כח ושולטנות אפילו רגע אחת משום זלל ידבק בידך מאומה וגו' וכיוצא בדברים האלו שצריכים נטילה לרוך ליעול ידיו כל האפשר להקדים להסיר מעליו כח אותה הטומאה ולהתרחק ממנה עכ"ד ז"ל * הרי מבואר יולא מדבריו אלו דסאי איסורא דהלוך ד' אמות בלא נטילת ידים שחרית כל עיקר האיסור אינו אלא על מה שהיא שוה ומעכב עליו רוח הטומאה כדי שיעור זה דהלוך ד' אמות * וק"ל ארס הכעור משנתו והמים הם רחוקים מאוד ממעטו יש לו לרוץ במרוצה אל המים כדי למחר הסרת הטומאה מעליו וליתן מקום לרוח הקדש שישרם עליו * ודלא כשמועתי של הרב חיד"א ז"ל דילך פחות פחות מארבע אמות * דליתא כי בהלכו כזה אדרבה תקנתו קלקלתו שהיא שוה ומעכב עליו יותר רוח הטומאה * אלא מלוא לרוץ אל המים ככ"ל :

ד' נטילה זו לרוך לערות ג' פעמים ובדלוג ולא בדרוף ויעול כזה האופן תחלה קח הכלי בידך הימנית ואח"כ תתנהו בידך השמאלית ותשפוך מים פעם א' על ירך הימנית ובירך הימנית תשפוך על ירך השמאלית וכן תעשה ג' פעמים כמלאך שרמלת בידך בדלוג והטעם לזה בשביל הרוח רעה השורה על הידים דמקפדת שיתו ג' פעמים ובדלוג בסדר הו' * ואחר כך ישפוך שניהם יחד וכמ"ש הרב חיד"א בכרכי' בשם מהר"א אזולאי בשם האר"י ז"ק"ל * וישם הידים זה אלל זה ויגביהם למעלה ויאמר :

שאו ידיכם קדש וברכו את ה' : ואשא כפי אל מצותיך אשר אהבתי :

ה' בספרי תפלת החדש הקודמים כתוב וקודם הניגוב תקף אחר הנטילת יתחיל לברך * והוא מהכנסת הגדולה בשם ס' סדר היום * אבל הרב חיד"א ז"ל בס' מחזיק ברכה ריש סי' ד' כתב דע כי אין רוח רעה סרס עד אחר הניגוב * מהר"ם ניגורין ז"ל הביאו דבריו מהר"ם פאפיראס ז"ל בס' אור זרקים והרב סלת בלולם * וכפי זה נראה דלא יברך עד שיגב ידיו ודלא כמ"ש הכ"הג משם סדר היום :

ו' לפי האמור ויגב הידים תחילה ואחר כך יעול הפנים כן כתבו הרבנים מהר"ם פאפיראס והרב סלת בלולם * ולפי זה נראה דגם אם ניגב ידיו אם לא רחץ פניו והלך לבית הכסא ורחץ ידיו לרוך שיגבם ואחר כך יעול הפנים לפי מ"ש בזוהר דרוחא חדא אית בבית הכסא וכו' * כ"כ הרב חיד"א ז"ל שם :

ז' אם היה נעור כל הלילה יש להסתפק אם לרוך ליעול ידיו שחרית להקפיד ולהעביר רוח רעה מעל ידיו * וכתב בש"ע דיעולם בלא ברכה וכן הסכים מהר"א והלבוש * והאר"י ז"ק"ל כתב דא"ל נטילת ידים :

ח' אם השכים קודם עמוד השחר ובעל ידיו יש גם כן להסתפק אם לרוך לחזור וליעול ידיו פעם שנית כשיאור היום משום הרוח רעה * וכתב מור"ם ז"ל כהגם בש"ע דיעולם בלא ברכה * ובבאר היטב כתב ומורי ז"ל פסק דא"ל ליעול ידיו שנית :

ט' וכיון בברכות פירוש המלות וכן בתפלה שאם לא כן הוי הארס כעוף המלפף שאין מבין לפגמו *
י' כשיזכור

כשיזכיר את השם יכוין פירוש קריאתו באדנות שהוא ארון הכל • ויכוין בכתיבתו ביו"ד הוי"ו שהוא לשון הויה • הויה • והוה ויהיה • וקריאת השם בקמ"ץ תחת הכ"ן ולא בפתח וס' לפתח תעלה רובץ כי עם נקודת הקמ"ץ יהיה כמנין ה' אחד • ויארץ מעט בתנועת הקמ"ץ ויקרא אל"ף של אדנות בחטף פת"ח ש"ע סי' ה' • והרב ועב"ץ בספר לוח ארש כתב שאין מנגמס עוד בדבר שקריאת השם בין במקום שנכתב הויה • בין במקום שנכתב אדנות לעולם שום לקרותו בחטף פת"ח :

א אין ספק בקריאת שם אדנות שהטעם מלרע • הרב חיד"א בס' מחזיק ברכה בשם ס' נודע ביהודה וס' לוח ארש :

ב בהזכירו אלקים יכוין שהוא תקיף בעל היכולת ובעל התוכחות כולם :

ג וזהו שם מברך הברכות בהזכרת ה' הנכבד • את ה' אלהיך תירא בהזכרת שמו ירעדו כל אברך שנאמר עבדו את ה' ביראה וכן כל שמתוו הקדושים • ואל תזכיר ברכה לבטלה • ואם שגית לברך ולהזכיר שמו ותברך לבטלה מהר לאמור אחריו מיד בשכמל"ו • כ"כ בס' הרוקח :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים :

דיני ברכת אשר יצר

א כשיזכר מביית הכסף מברך אשר יצר וכו' • וכן כל היום בכל פעם שעושה לרכויו בין גדולים בין קטנים מברך ברכה זו • ואין שיעור להשתין מים כי אפילו לטפה אקת חייב לברך שאם שתה הנקב מלהטיל הטפה הויא הויא קשה לו וחייב להודות :

ב הטוב מים והסוד דעתו מלהטיל מים ואחר כך כמלך והטוב מים פעם אחרת • לרץ לברך שתי פעמים כ"ב בש"ע • אבל הב"ח כתב דאין מברך אלא אחת וכ"כ הרב ש"ס שיש להקל בספק ברכות • ובש"ת בית דוד סימן ג' כתב שמעתי על אדם אחד רשע שהיה מטיל מים הרבה פעמים בלילה ועל כל פעם היה קושר קשר אחד לידע כמה פעמים היה כדי לברך בבקר אשר יצר כל כך פעמים • ונראה ודאי דמי שנוהג כפסק הש"ע לברך כמה פעמים טוב שיכוין שלא לזאת י"ח בברכה אחת על אחרת אלא על כל ברכה לברכה ע"כ :

ג מי ששותה סם המשלשל דיש ברעשת לפנות הבני מעים עד שתכלה הוזהמא מהם לא יברך כי אם אחר גמר ההולאה כיון דלא הויה דעתו • כ"כ הל"ק"ט ויש מי שסובר דיברך בכל פעם דודאי אינו יודע כמה פעמים יאל ויבאיהו זמן וגמור הוזהמא כיון דסם זה פעמים משלשל הרבה ואלא הרבה פעמים ולפעמים אינו יודע אלא פעמים שלש ולכן יברך בכל פעם • וספק ברכות להקל וימתין לברך אחר שיגמור :

ד בבוקר שנטעל ידיו ומברך ענט"ו מברך גם כן אשר יצר אע"פ שלא עשה לרכויו והטעם הואיל דקודם כע"י שרית אסור לו ליגע בנקביו לסותמן או לפותחן דיד לאמה תקלץ ועשיו שנטעל ידיו מותר לכך ראונו להודות ולברך גם אשר יצר כ"כ בדרכי משה • והמג"א כתב הטעם דנעשה ככרית חדשה :

ה מי שעשה לרכויו ולא בירך אשר יצר אס כוזר קודם שהתחיל להשתאות לעשות לרכויו פשיטא שיברך ואם כוזר אחר שהתחיל לו תאוה לא יברך • כך העלה הרב ר' אליעזר נחום בתישבה כ"י :

ו מי שאכל דבר שחייב ברכה אחרונה ושכח והטיל מים וכוזר קודם שכל לברך אשר יצר וברך אשר יצר קודם ואח"כ הברכה אחרונה על אכילתו דברכת אשר יצר תדיר ותדיר ושאינו תדיר תדיר קודם כ"כ רש"ל בתשו' :

בנוסח

בנוסח הברכה לרץ לומר אי אבשר אי כלידי כי מלת אי כנודת מן אין וגם אין לומר רופא חולי כל כשר אלא רופא כל כשר :

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר יצר את האדם בחכמה • וברא בו נקבים נקבים • חלולים חלולים • גלוי וידוע לפני כסא כבודך • שאם יפתם אחר מהם או אם יפתח אחר מהם אי אפשר להתקיים אפילו שעה אחת • (פי אם על ידי נפלאותיך ורפואתיך) • ברוך אתה יי רופא כל בשר ומפריא לעשות :

דינים השייכים לתקון הצות

א כספר הוזהר הקדוש האריך הרחיב והפליג מאוד בגודל חיוב זה דקימה בחלות לילה לעסוק בתורה ולהפיל תחכונים על גלות השכינה וגלות ישראל והרבה לדבר שם בחומר עונש המבטל למזוה זו הבט נא במ"ש בפ' לך דבחלי הלילה בבא הקב"ה אל נין עדן התחתון כרוח קרי בחייל ווי לאינון דניימי שינתא בחוריהון לא ידעי ולא מסתכלין אי יקומין בדינא וכו' ווי דלא יקומון בעידנא דא בנו דוכתי דדוקייתא אסתפקו דוכתייתו אסתמרו בידא דדומה כחתי ולא סלקי עלייהו כתוב כלה ענין וילך כן יורד שאול ולא יעלה ע"כ • והוסף יותר בסדר וירא עד דקרי ליה שם בויפא דמארי דלא אשתער רוחיה ולא אשגח ליקריה דמאריה וכו' יע"ש • כי על כן ראוי הוא לכל אדם להזהר מאוד בקיום מצוה זו • כי בקיומו מצוה זו לא זו בלבד דמואל הוא מהטעם החמור הכו' • אלא גם שכרו הנה אהו רב מאוד כי מגודל הטובש להמבטל מצוה זו אהה למד רביו שכרו דמרוכב מדה טובה וכו' וכבר האריך בשבח קיום מצוה זו וגודל חיובא הרב הקדוש בעל ראשית חכמה ז"ל והר"ב דעת חכמה שער העבודה פרק א' :

ב בענין זמן חלות לילה העלה בש"ת שב יעקב סי' א' דחשבינן חלות הלילה בין לדעת הש"ס ובין לדעת הוזהר משעה שהתחיל לנשב רוח לפיטית דהוא ממש בחלי לילה י"ב שעות אחר חלות היום שהחמה בראש כל אדם בין בקץ ובין בחורף • וכ"כ הרב מהר"ר דוד פאנרו ז"ל ברוש ספרו מכתס לדוד כהר"ב שב יעקב ז"ל דיש לנו לחשוב בכל מקום ובכל זמן בין בקץ ובין בחורף י"ב שעות ששעות מעט שהשמש באמצע הרקיע דודאי כבר עברו שש שעות מאחמיתות התחלת הלילה יע"ש • וכ"כ בס' שלמי לבור בשם הרב המקובל מהר"ש שרעבי ז"וק"ל • וכך יש לנהוג :

תקון הצות לילה

הא לבס זרע קדש תקון חלות לילה הועתק מעבץ החיים • ולרץ לעשות שני תיקונים בחלות הלילה • אחד לקונן על רחל דבריאה שהלכה בגולה • והשני לזווג יעקב ולאה • פי' כי לאה ורחל היא השכינה נקראת כך פעמים נקראת רחל ופעמים נקראת לאה • ולרץ לעשות שני תיקונים לשכינה • אחד לקונן בחלות על גלות השכינה שהלכה בגולה ע"ד עמו אנכי בצרה ותקון זה נקראת תקון רחל

רחל והשני לריק ללמוד תורה בחלות וזה נקרא תקון יעקב ולאחר ר"ל
 מזוגים ומחברים יחד ישראל הנקרא יעקב עם השכינה הנקראת
 לאה ע"י עסק התורה שעוסקים בחלות הלילה זהו לפי פשוטו אבל
 יש בזה סודות עמוקים והמשכיל יבין ותקון רחל הוא רק בימים
 שאומרים כפולת אפים ותקון לאה הוא אפי' בימים שאין אומרים
 כפולת אפים אפילו שבתו"ט ור"ח רק שאין אומרים מזמור יעקב ה'
 אבל אומרים שאר הסדר ולידך ללמוד אחר התקון עד אור הבוקר
 ואם הלילות ארוכים ואינו יכול לעמוד עלמו בלי שינה יכול לחזור
 ליטן רק שתזהר שקודם שיאור היום ויעלה עמוד השחר שתחזור
 להתעורר באופן כשתבא רחל לעלות עם דודה באור הבקר שתמלאך
 נעור כסוד לעירה השחר אני מעורר השחר :

הנה

אחר שתטהר גופך (פי' לפנות ולעשות לרכך) ותרחץ
 ידך ועיניך ותלבש מלבושך תאמר כל הברכות על הסדר
 כמ"ש הרמב"ם ז"ל לפי מנהג ספרד עד ואני אברכס ופי' מנהג
 אשכנזים עד לעולמיהא אדם ירא שמים וכו' וכבר כתבתי למעלה
 כי אחר חלות לילה נעשים כ' דברים הא' הוא לאה ויעקב והב' הוא
 לבכות על רחל שירדה בכרית כסוד שכינה כגלות היורדת למטה בעת
 הזאת ממש ולכן לריק שתלך אל המזוזה ותשב אל הפתח סמוך
 למזוזה ותחלוץ מנעליך ותשאר ברגלים יחפים ותתעטף ראשך
 כאבל ותרכה בכביה כפי כחך ותקח אפר מקלה ותשים על מנחך
 במקום הכתת תפולין ונס תכוין כסוד אפ"ר שנאמר לשום לאכלי
 ליון לתת פאר תחת אפר נס תכוף ראשך ותתחבק עיניך בקרקע
 ממש ותתמרמר בכביה על שריפת התורה ששרף אפוסטומוס
 הרשע שחוק טמא :

תקון רחל

יש אומרים הירדו אחר תקון רחל קודם תקון לאה :
 אלהינו ואלהי אבותינו תבא וגו' תמצא בשני החמישי :

תכוין לבכות על הרבן הבית :

על גהרות בכל שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את ציון : על
 ערבים בחובה תרינו כנורזתינו : כי שם שארוננו שובינו דברי
 שיר ותורינו שמחה שירו לנו משיר ציון : איך גשיר את שיר יי
 על אדמת נכר : אם אשכחך ירושקם תשכח ימיני : הדבק לשוני
 לחכי

לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלם על ראש שמחתי :
 זכר יי רבני אדום את יום ירושלם האמרים ערו ערו עד היסוד
 בה : בת בבל השרדה אשרי שישלם לך את נמוךך שנמלת לנו :
 אשרי שיאחו ונפץ את עולריך אל הפלע :
 תכוין לבכות על הריגת הצדיקים :

מזמור לאסף אלהים באו גוים בנתלתך טמאו את היכל קדשך
 שמו את ירושלם לעיים : נתנו את נבלת עברריך מאכל
 לעוף השמים בשר תסירך לחיתו ארץ : שפכו דמים כמים
 סביבות ירושלם ואין קבר : היונו חרפה לשכנינו לעג וקלס
 לסביבותינו : עד מה יי האנף לנצח תבער כמו אש קנאחך :
 שפך חמתך אל הגוים אשר לא ידעך ועל ממלכות אשר בשמך
 לא קראו : כי אבל את יעקב ואר' גוהו השמו : אר הזכור לנו
 עונות ראשנים מהר יקדמונו בחמיד כי דלונו מאד : עזרנו אלהי
 ישענו ער דבר כבוד שמך וחצילנו וכפר על חטאתינו למען
 שמך : קמה יאמרו הגוים איה אלהיהם יודע בגוים לעינינו נקמת
 דם עברריך השפוך : תבא לפניך אנקת אסיר כגדל ורועך הזתר
 בני תמותה : והשב לשכנינו שבעתים אל היקם חרפתם אשר
 חרפוך אדני : ואנחנו עמך וצאן מרעיךך נודה לך לעולם דוד
 ודוד נספר תהלתך :

זכר יי מה היה לנו הביטה וראה את חרפתנו : נחלתנו נהפכה
 לזרים פתינו לנכרים : יתומים היונו ואין אב אמתינו
 בארמנות : מימינו בקסם שתינו עצינו במחיר יבאו : ער צוארנו
 נדרפנו יגענו ולא הונח לנו : מצרים נתנו יד אשור לשבוע לחם :
 אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו : עבדים משלו בנו
 פורק אין מידם : בנפשנו נביא לחמנו מפני חרב המדבר : עורנו
 כתנור נבמדנו מפני זרעפות רעב : נשים בציון ענו בתלות בערי
 יהודה : שרים בידם נתלו פני זקנים לא נהדרו : בחורים טחון
 נשאו וגזערים בעץ בשלו : זקנים משער שבתו בחורים מננינתם :
 שבת משיש לבנו נהפך לאבל מחורנו : נפקה עמרת ראשנו אזי
 נא לנו כי חטאנו : על זה היה דוח לבנו על אלה חשכו עינינו :
 על הר ציון ששמש שועלים הלכו בו : אתה יי לעולם תשב
 כסאך

כסאך לדור ודור : למה לנצח תשכחנו תעזבנו לארץ ימים :
 השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו בקרם : כי אם מאס מאסתנו
 קצפת עלינו עד מאד : השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו בקרם :
 הבט משמים וראה מזבול קדשך ותפארתך אורה קנזתך
 וגבורתך המון מעיד ורחמיך אלי התאפקו : כי אתה אבינו
 כי אבדקם לא ירענו וישראל לא יכירנו אתה יי אבינו גאלנו
 מעולם שמך : קמה תתענו יי מדרכך פקשית לבנו מיראתך
 שוב למען עבדיך שכטי נחלתך : למצער ירשו עם קדשך צרינו
 בוססו מקדשך : ועמה יי אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יוצרנו
 ומעשה ידך בלנו : אל תקצף יי עד מאד ואל לעד תזכר עון הן
 תבט נא עמך בלנו : ערי קדשך היו מדבר ציון מדבר היתה
 ירושלים שממה : בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוד אבתינו היה
 לשרפת אש וכל מחמדנו הורה לחרבה : העל אלה התאפק יי
 החשה ותעננו עד מאד : תמאס מאסת את יהודה אם בציון געלה
 נפשך מודע הכיתנו ואין לנו מרפא קנה לשלום ואין טוב ולעת
 מרפא והנה בעתה : ירענו יי רשענו עון אבתינו כי הטאנו רך :
 אל הנאץ שמך אל הנבל כפא כבודך זכר אל תפר בריתך אתנו :
 כה אמר יי קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על
 בניה מאנה להנחם על בניה כי איננו : יי ממרום ישאג וממעון
 קדשו יתן קולו שאג ישאג על נוהו : ויקרא אדני אלהים צבאות
 ביום תהוא לבכי ולמספר ולקרחה ורחג שק : ער אלה אני
 בוכיה עיני ירדה מים כי רחק ממני מנחם משיב נפשי היו
 כני שוממים כי גבר אויב : על שבר בת עמי השברתי קדתי
 שמה החזיקתני : מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה
 יומם ולילה את חללי בת עמי : אלביש שמם קדרות ושק אשים
 כסותם : הן אראלם צעקו הצה מלאכי שלום מר יבכיון :

קינה הובאה מירושלם תוב"ב על חרבן ועל הריגת הצדיקים בניגון שומרון
 קול תתן :

עד מתי יי יום חרבן לעמתך במר תליל עדתך על בירת
 תפלתך אשר שרפו צדיך וחרגו בני בריתך אלהים באו
 גוים בנחלתך :

עד מתי יי תשבח שאון קמיד ושממות היכלך ונפוצות לאמיד
 הלחוצים עליך החרונים על שמך עד מתי עשנת בתפלת
 עמך אשר יהנו לפניך עד חרבן ביתך אלהים באו גוים
 בנחלתך :

עד מתי יי אשכבה בין שפתים ובין תנור וכירים וכהו לי עינים
 לוהטים לי ישאפו ערכ ובקר וצחרים עד מתי אשתומם על
 חרבן פעמים עד מתי לא תרחם את ירושלים עד מתי יהנה
 בצר שארית צאן מרעיתך אלהים באו גוים בנחלתך :

עד מתי יי עריצים יעווו אשר אכלו את יעקב ובכל עת יבזוו
 אני אדרוש את שלומם והם ימרטו ויגווו בחרפה הכו לחני
 ובשפתי שוא גלוו עד מתי יי רשעים יעלוו עד אן יצעק בשבי
 פרזני בן פרזנית אמתך אלהים באו גוים בנחלתך :

וכל המרבה לקונן הרי זה משוכח וימצא הקינות בסדר העניות
 יללה זו נוהגים לקונן בא"י תוב"ב קודם על היכלי שיסרה אור המופלא
 ומתקן הרור כמוהר"ר חיד"א ז"ל במורה באצבע שלו המהולל :

וצועק בקול מר ואח"כ אומר על היכלי

אוי לי על גלות השכינה : אוי לי על חרבן בית המקדש : אוי
 לי על שריפת התורה : אוי לי על הריגת הצדיקים : אוי
 לי על חילור שמו הגדול ותורתו הקדושה : אוי לי כי גבר
 אויב : אוי לי על צער כל העוקמות : אוי לי על צער האבות
 הקדושים והאמהות הקדושות : אוי לי על צער הנביאים והחסידים
 והצדיקים אשר בנן ערן : אוי לי על צערו שד משיח : עונותינו
 חטו אלה ופשיענו האריכו קצנו וחטאתינו מנעו הטוב ממנו :
 אוי להם רבנים שגרו מעל שדחן אביהם : זה כמה אורך ימים
 ושנים רבים רעים : כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאלו
 נחרב בימיו :

על היכלי אבכה יומם ולילה ותתפארת ציון עיר ההללה
 ולתפארת

ככי תמיד על חרבן פעמים ארץ צבי צבי ירושלים ועל עמה
 אשר הלכו בנזרה ולתפארת

בית תפארתה שם אויב לשמה הושיבני בידי נביות ושמה על
 זאת

זאת אבכה תמיד בקול יללה : ולתפארת

ספדי תורה כי חלה הפארתך : נפלה גורך מיום שנחרכ ביתך

על זאת אשא קינה על אהליבה ואהלה : ולתפארת

תוקי עמי מהר אבנה כבירכם : נקם אלבש ואשוב את שבותיכם

תוף היכלי אשבון ככתחלה : כי מציון תצא תורה ותהלה

כדכתיב כי מציון תצא תורה ודבר יי מירושלם :

עורה נא ימינדך רמה : ולזעומה קרא נוחמה ויאמר לעם ברה

ועגומה : עניה סוערה נוחמה :

עורה נא חשוף ורועך : ויגלה קץ ישעך : ויאמר לשה נאדמה

עניה סוערה נוחמה :

עורה נא ימינדך האר : ופרה ברחמיך ישראל : ויאמר לעם בל

השואל : ובא לציון גואר :

עורה נא ימינדך עריון : יבנה ברחמיך את ציון : ויאמר לעם בל

ואביון : כי נחם יי ציון : כדכתיב כי נחם יי ציון נחם כל

תרכותיה וישם מרברה בערו וערבתה כגן יי ששון ושמחה ימצא

בה תורה וקול זמרה :

אהר כך תתעורר לקום ותאמר אלו הפסוקים

התנערי מעפר קומי שכי ירושלם התפתחי מסורי צוארך שביה

בת ציון :

על חומותיך ירושלם הפקתי שומרים כל היום וכל החילה

תמיד לא יחשו המוכירים את יי אל רמי לבם : ואל תתנו רמי

לו עד יבונן ועד ישים את ירושלם תהלה בארץ : נשבע יי בימינו

ובזרוע עזו אם אתן את דגך עור מאכל לאויביך ואם ישתו בני

גבר תירושך אשר ינעת בו : כי מאספיו יאכלהו והלרו את יי

וימקבציו ושתהו בחצרות קדשי :

הטה ארתי אונך ושמע פקח עיניך יראה שוממותינו והעיר אשר

נקרא שמך עליה כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים

תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים : אדני שמעה אדני סלחה

אדני הקשיבה ועשה אל האחר למענך אלהי כי שמך נקרא על

עירך ועל עמך : אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא

מועד : כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה וחוננו : בונה ירושלם

יי

יי נרחי ישראל יכנס : עד כאן תקון רחל

תקון לאה

יש אומרים כאן הוריו

לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תכל וישבי בה וגו' :

למנצח משכיל לבני קרח : כאיל תערג על אפיקי מים וגו' :

תמצא בשלש רגלים

כיום שאין אומרים תחנה מרגלי יענך

למנצח מזמור לדוד : יענך יי ביום צרה וגו' :

למנצח בנניגורת מזמור שיר אלהים יחננו ויברכנו יאר פניו

אתנו סלה וגו' :

נזע תנוע ארץ בשכור והתנודרה כמלונה וכבד עליה פשעה

ונפלה ולא הוסיף קום : והיה ביום ההוא יפקד יי על צבא

המרום במרום וער מלכי האדמה על האדמה :

למנצח מזמור לדוד : בכוא אריו נתן הנביא כאשר בא אל בת

שבע וגו' : תמצא בקרואת שמע

שיר המעלות בשוב יי את שיבת ציון חיינו כחלמים וגו' :

עד אנה בבנה בציון מספר בירושלם : תקום תרחם ציון ותבנה

חומות ירושלם : אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי

בא מועד : כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה וחוננו : בונה

ירושלם יי נרחי ישראל יכנס :

שיר ויכוח כנסת ישראל עם דודה כעושה שלום ביניהם על סדר אלפא

ביתא חברו מורי ורבי החכם השלם המקובל האלהי מוהר"ר חיים

הכהן זלה"ה מן ארם צובה וחכם בסוף מן צפת תוב"ב חיים כהן

כראשי הרוות :

דודי ירד לנו לרעות בנגים : להשתעשע ודלקוט שושנים .

קול דודי רופק פתחי לי תמתי : שערי ציון אשר אתחתי :

אלוהי דודי נפשי אשא : איך אשה נעורים היא גרושה מאז

חייתי על לבך גרושה : ועתה המלכת אשת זנונים :

בתי אר הפתחי כי עוד אנכרך : ומארץ רחוקה אקבץ פוורך

עוד אכנך ונכנית כנפיך ותדרך : וגם אמנה את אחותי :

גדל

גדל כאבי כל עת אִזְכְּרָה אִיבָה שִׁפְחָה תִּירַשׁ גְּבִירָה וְהָיָה
עִמָּה מִתְנַכְרָה בְּשִׁמְחַת עוֹלָם וְנִטְעֵי נְעֻמָּנִים
רָעִי כִּי אֲחִישָׁנָה עַת רְצוֹן וְתִשָּׂאֲכִי מִיָּם חַיִּים בְּשִׁשּׁוֹן אֲשַׁלַּח
גְּדֵי עוֹיִם מִן הַצֹּאן אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה בֵּינִי אִישׁ עִמִּי
הָהָה הָהָה אֲדַלְּנִי כִּי בֹיֹתֵנִי וּמִשְׁמִים אֶרֶץ שַׁעִיר הַשְּׁלֶכְתָּנִי בְּיוֹם
קָרָה מַעֲרָה בְּגֵד יַעֲטֵנִי וְאֲשֶׁר בֵּיתִי הָיָה לְבוֹשׁ שָׁנִים
וְאֶלְבִּישׁךָ רִקְמָה וְשֵׁשׁ אֲחַבֶּשֶׁךָ וּמִשְׁבְּצוֹת זָהָב עַל לְבוּשֶׁךָ
וְעִמְרַת תְּפָאֶרֶת תִּהְיֶה בְּרֹאשְׁךָ וְעַל כָּל בְּכוֹר יָפֶה אֶת רַעֲיָתִי
זֶר טָמֵא הַיִּכְבֵּל קִדְשִׁי בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים לְגַבְלֵי חֲרָשֵׁי עָרוֹ עָרוֹ
יִסוֹד מִקְדְּשִׁי עֲבְרוּ עַל נַפְשֵׁי מִים הַיִּזְרוּנִים
חֵץ יִפְלַח סִגוֹר לְבַבְכֶם תַּחַת הַנְּחֻשֶׁת אָבִיָּא וְהַבֶּס בְּנִיךְ מִרְחוֹק
יָבִיאוּ עַל גַּבְכֶם עֲתָרֵי בַת פּוּצִי וְיִבְלוּן מִנְּחֻתִי
טָהוֹר אֲמָתָה לֹא אֶל חַפְצֵי רָשָׁע עַד אֵן לֹא תִהְיֶה צְדִיק וְנִוְשַׁע
תִּשׁוּב וְתִלְבִּישֵׁנִי בְּגֵדֵי יֵשַׁע מֵעִיל צְרָקָה וְרוֹב פְּנִינִים
יִדְרִיֹת נַפְשִׁי מֵהַתְּאֻזְנֵנִי צְרָקָה נִם אֲחַבְתָּךְ לֹא נִפְלֵאת מִנִּי
לָכוֹן מִיּוֹם לְיִוְתָךְ גְּדַרְתִּי אֲנִי בְּצַפּוֹר נִדְרַת עֹזְבָתִי אֶת בֵּיתִי
כְּלוֹם יֵשׁ הַנְּאָה מִבֶּשֶׁר תְּמוֹדִים כִּי תִשְׁבַּח אֲחֵבֶת אֲשֶׁת נְעוּרִים
לְחֻצוֹב לָךְ בּוֹרוֹת כָּלֶם נִשְׁבְּרִים וְאִין בָּהֶם מִיֹּם אֶךְ רֹאשׁ
פְּתָנִים
לָכוֹן תִּצְדִּיק אֲבֵר עֵקֶב נִפְלֵתְךָ וְיִמִּינִי הוֹשֵׁב אַחֹר מְרוֹב אֲחַבְתָּךְ
לֹא נִכְנַסְתִּי בְּבֵית מִיּוֹם גְּלוּתְךָ לְבַד אֲרָאָה בְּרַעֲתִי
מִלְּבִי קָנָא לְכַבּוֹד שְׂכִינְתָךְ בְּעָרוֹנֵי אֲרוֹנִים זְרִים וּלְתָךְ וּבְמִקּוֹם
מִקְדְּשֶׁךָ וְנִחַלְתָּךְ שְׁמוֹ הָאֲשֵׁרִים וְחַמְמִנִים
גָּסִם אֲרִבֶּשׁ וְשִׁלְחַתְּ יְהוָה וְאֲשֶׁרוּף בֵּית עֹבֹדִים וּבֵית הַמִּצְרִיָּה
אֲשִׁכּוֹר חֲצִי מִדָּם חָלָל וְשִׁבְיָה וְתִהְיֶה זֹאת נְחֻמָּתִי
סִפְדֵי אֲבָנָה וְשִׁעְבוֹךְ אָרִים וְיִסְדַּמְדֵי סָבִיב סָבִיב בְּסַפִּירִים
וְשִׁמְתִי בְּרִכְדֵי שְׁמִשׁוֹתֶיךָ מְאִירִים וְכִנִּי הַיִּצְהָר עַל רֹאשׁ גֵּיא
שְׁמָנִים
עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי בְּנִיךְ צִיּוֹן כִּי בְּנִיךְ אֲנֹאֵד עֵנִי וְאֲבִיוֹן עוֹרֵי
דְּבָרֵי שִׁיר בְּבִנְיָן אֶפְרָיוֹן הַשְּׁמִיעֵנִי קוֹלְךָ תַּחַת אֲחַבְתִּי
פְּנֵי אֶל מְשׁוּרֵי מְרֹאשׁ אֲמָנָה עֵין תִּשְׁרַךְ מְרֹאשִׁית הַשָּׁנָה וְחֲמֵשׁ
הַיָּדוֹת

הַיָּדוֹת אֲלִיךָ לְמָנָה כֵּן דוֹרֵי בְרוּךְ בֵּין הַבָּנִים
צוּף דְּבֶשׂ זָוֹב אֲמַרְתָּךְ וְשִׁיחֶךָ תִּשְׁבַּח יְמִינֵי אָם אֲשַׁכְּחֶךָ
וְיִתְעַלּוֹת תְּמִיד עַל רְצוֹן מִזְבְּחֶךָ עַל מִשְׁכְּבֵי כְּדִוּוֹת בְּקִשְׁתִּי
קוֹרֶךְ שְׁמַעְתִּי מִחֲמַד עֵינֵי אֲשָׂאֵר מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוֹ יִשְׁקֵנִי וְכִימִין
חֲשִׁקִי תִחַבְּקֵנִי נְנִיחָה בְּנֵאוֹת דֶּשָׁא וּמַעֲזֵן גָּנִים
רָעִי לָכֶה נִשְׁבִּימָה לְרַבְרָמִים שֵׁם אֲתָן אֶת דוֹרֵי לָךְ אֲחַבְרַת
עוֹלָמִים כָּאֵחָ לִי אֲשַׁקֶּךָ נְגַד כָּל הָעַמִּים אֲנַהְרֶךָ אֶל בֵּית אֲמִי
וְאֶל חֲדָר הוֹרְתִי
שְׁפֹתֶיךָ כָּרָה צוּף יוֹבִיֹן וְעֵינֶיךָ יוֹנִים לֵב וְיִטְבִּיֹן שְׁנֵי שְׂדֵיךָ
רְצוֹן וְשִׂאֲבוֹן שְׁפַע חֲסִדֵי דוֹר הַנְּאֻמָּנִים
הַבְּעֵנָה שְׁפָתֵי כִי אֲמַרְךָ לָךְ יִדְרִיֹת נַפְשִׁי וְלִבִּי אֲחַרֶּיךָ הַלֵּךְ
אֲחַבְתֵּי נְעוּרִים וְכַרְתִּי לָךְ לָכוֹן בּוֹאֵי שְׂכָבֵי עִמִּי אֲחֹזֵתִי
מוֹד וְאֲחַלּוֹרֵת בְּגִבְרֶיךָ נְגַד וּכְרָבוֹם שְׁמַנְךָ צְרוּר הַמוֹד בֵּין
שְׂדֵיךָ פֶּאֶר וּכְבוֹד כָּל עֲרָתִי
תַעֲזֵן לְשׁוֹנֵי שִׁיר כְּבוֹד יִשְׂרָאֵל עַת וְשִׁמְחָה וְשִׁרְאֵל עִם אֲשֶׁת נְעוּרִים
וְהַיִּכְלֵ תוֹסֵד בְּרֹאשׁ הַהָרִים בְּשַׁעֲרֵי צִיּוֹן נְעוּף בְּיוֹנִים
חֲלוֹ נְבוּרֵי כַח אֲחִי וְלֵאמֹר יוֹמָם וְלַיְלָה לֹאֵל אֶל תַּחֲנֵנוּ רְמִי
יִבְנֶה צִיּוֹן וְיִכְנַס גְּדַחֵי עִמִּי מֵאֲרַבְעַת בְּנִפּוֹת אֶל בֵּית חֲמֻדְתִּי
כְּבוֹד יְיָ בְּתוֹכָהּ לְמוֹפֵת וּלְאוֹרֵת הָאֵשׁ חוֹמְרָה אֲרוֹכָה סָבִיב
לְהַרְאוֹת נֹא חֵישׁ נֶאֱלַנֵנוּ אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ בְּיָרֵחַ
הָאֵיתָנִים
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מִלְּךָ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ טוֹב וּמְטִיב
הַדְּרֵשׁ לָנוּ שׁוֹבָה עָרְנֵנוּ בְּחֵמוֹן רַחֲמֶיךָ בְּגִלְגַל אֲבוֹת
שַׁעֲשׂוּ רְצוֹנְךָ כְּנֶה בֵּיתְךָ בְּכַתְחַלְלָהּ וְכוֹנֵן מִקְדְּשֶׁךָ עַל מְכוֹנֵנוּ
וְחַרְאֵנוּ בְּבִנְיָנוּ וְשִׁמְחָנוּ בְּחֻסְנוּ וְהִשָּׁב שְׂכִינְתָךְ לְחֻכּוֹ וְהִשָּׁב
כְּהַנִּים לְעַבְדְּתֶם וְלוֹוִים בְּדוֹכְנָם לְשִׁירִם וְלוֹמְרָם וְהִשָּׁב יִשְׂרָאֵל
לְגוֹיָהִם וְשֵׁם נְעֵלָה וְנִרְאָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנֶיךָ יְהוָה רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׁתַּעֲרַנּוּ בְּשִׁמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתַטְעֵנוּ
בְּנִבְלוֹנוּ וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קַרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסֻרְדֵּי
וּמוֹסְפִין בְּחַלְבָתָן

ואחר כך יאמר פרק ראשון ממסכת תמיד

בשלשה

בשלישה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש בבית אבטינס ובבית הניצוץ ובבית המוקד בית אבטינס ובית הניצוץ היו עליות והרובים היו שומרים שם בית המוקד כפה ובית גדול היה מוקף רובדיו של אבן וזקני בית אב היו ישנים שם ומפתחות העזרה בידם ופרחי כהונה איש בסותו כארץ רא היו ישנים בבגדי קדש אלא היו פושטין ומקפלין ומניחים אותם תחת ראשיהם ומתכסים בכסות עצמן אירע קרי לאחד מהן יוצא והולך לו במסכה ההולכת תחת הבירה ונרות הדלקין מפאן ומפאן עד שהיו מגיע לבית השכיחה ומדורה היתה שם ובית כפא של כבוד וזה היה כבודו מצאו נעול בידוע שיש שם אדם פתוח בידוע שאין שם אדם ירד וטבל ערה ונסתפג ונתחמס כנגד המדורה בא וישב אצל אחיו הכהנים עד שהיו השערים נפתחים יוצא והולך לו: במי שהוא רצה לתרום את המזבח משקים וטובל עד שלא יבא הממונה וכן באיזה שעה הממונה בא לא קר העתים שזורת פעמים שהוא בא מקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו הממונה בא ודופק עליהם והם פותחים לו אמר להם מי שטבל יבא ויפיים הפיסו וכה מי שזכה: ג נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס מבית המוקד לעזרה ונכנסו הכהנים אחריו ושתי אבוקות של אור בידם ונחלקו לשתי כתות אלו מהלכין באכסדרה דרך המזרח ואלו מהלכין באכסדרה דרך המערב רהיו בודקין והולכין עד שהם מגיעים למקום עושי הביתין הגיעו אלו ואלו אמרו שרום הכל שלום העמידו את עושי הביתין לעשות הביתין: ד מי שזכה לתרום את המזבח הוצא לתרום והם אומרים לו הוי והיר שא לא תנע בבלי עד שתקדש ירד וירגיד מן הפיור והרי המפתח נתנה במקצוע בין הכבש למזבח במערכו של כבש אין אדם נכנס עמו ולא נר בידו אלא מהלך לאור המערכה: רא הוי רואין אותו ולא שומעין את קולו עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לפיור והם אומרים הגיע עת קדש ידיו ורגליו מן הכיור נטל מחמת הכסף ועלו לראש המזבח ופנה את הנחלים הילך והילך וחתה

והחה מן המאכלות הפנימיות וירד הגיע לרצפה הפך פניו לצפון והלך למדרו של כבש בעשר אמות צבר את הנחלים על גבי הרצפה רחוק מן הכבש שרשרה טפחים מקום שנתניין שם מוראת העוף ורשון מזבח הפנימי והמזרח:

נשלם תקון לאה

יאהר כך תקום מן הקרקע

אחר כך יעשה תקון הנפש כאשר יתבאר בס"ד בשער ב' וילמוד אחר כך עד אור הבקר כזכר בהקדמה וטוב לעמוד בחצות לילה הפילו מי שאינו יודע ללמוד תורה והוא ירא שמים יקום בזרזות לעבודת בוראו בחצות לילה לקונו על גלות השכינה וחרבן בית המקדש כזכר שהוא תקון לאה ורחל ואח"כ יאמר תהלים או שאר תפלות ותחנונים לפי יכולתו עד אור הבקר ואז עת רצון ותפלתו רצויה והקב"ה עם כל המלאכים שומעין בקולו כזכר והקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד וכן משמע בזוהר פרשת אחרי מות זוהר גדול עמוד קל"ב וזוהר קטן דפוס מנטובה דף ס"ח וז"ל:

דבעי

בר נש מרחימותה דקודשא בריך הוא למיקם בכל לנייה לאשתדלה בפולחניה עד דיתער לפרה ויתמשך עליה חוטא דחסד דתניא זכאה חולקיה דההוא בר נש דרחימותא דא רחיס ליה לקודשא בריך הוא והני (ואינון) זכאי קשוב דמרחמינ ליה לקב"ה הכי דעלמא מתקיימא בנייהוין ושלטין על כל גזירין קטין דלעילה ותתא בגין דיתקיים עלמא בנייהוין כילה"ו:

לפי הזוהר הנ"ל צריך כל אדם לעמוד בחצות הלילה מאהבת הש"ת ולעבוד בכל עבודתיהם להש"ת כל א' לפי יכולתו הן בתורה הן בתפלה ותחנונים עד אור הבקר והן מדבלין גזירות רעות וכל העולם מתקיים בשבילם וחוט של חסד משוך עליהם ביום ומלאכים שומרים אותם תמיד ומשמעו מדאמר פולחנה סתם ולא אמר לאשתדלה באורייתא כמו בשאר מקומות של הזוהר שמע מינה הע"פ שאינו יודע ספר יקום בחצות הלילה ויעסוק בתפלות ותחנונים ומזמורים כי אז עת רצון וחוט של חסד משוך עליו ביום ונקרא מבני הכולא דמלאכה ומבטל גזירות קשות ורעות וכל העולם מתקיים בשבילו ואשרי חלקו מי שמרגיל עצמו לזה מדבטח לו שהוא נזומן לחיי העו"ב ויזכה לחוות בנועם ה' ולבקר בסיכלו בנ"ע העליון הלפון לזדקיקים לעתיד לבא:

תקון הנפש שער ב'

הנה אחר שעשית תקון חצות לילה התקן נפשך ויחד הקב"ה ושכינתיה על כל אבר ואבר ויתעשה כל גופך מרכבה לשכינה והאמר כך בכונה גדולה ומחשבת הלב:

לעת כזאת ארון עולם
כתורת האמת הזנים
בטוב חלקם תנה חלקי
ובגלל זאת לאור יומם

כאזל תערוג נפשי
שעפה תאדיר בשמך
ארון ארץ ומלואה
צדקה שואלה ממך

ארהים הוא יחנני
אזל בטחי גדוד דינך
טרוד יצרי כבוש לבי
פרה צבאות קרואי ראש

נת צדקך פקוד בכיר
יקר אדר הנה חילי
ישר אורח הדוד לוחץ
יסוד ארמון הדום דידך
וגין דוד בדת משה

פנה

תאו לקשוב בקול רעים
אשר היא לך לשעשעים
בליל וליל זמיר נעים
יבואני תסדיך :

פנה

לך חסין וצור נורא
ימינך לה לעוז עזרה
ענה אותה כיום צרה
הרוקה בך וכה תקרא :

פנה

בכל לבב ואודך
תמה וזכור תסדיך
מרא נפשי סעדיך
שמע תחנן מרודיך :

פנה

בבן ישי ויריך
ואור יפעת הדר הורך
יהרבה הוד ימינך
וגא הראה יבלתך
זכות וזהיר בחלדך :

פנה

פנה אלי וחנני תנה ענד לעבדך והושיעה לבן אמתך : עשה
עמי אות לטובה ויראו שנאי ויבשו כי אמה יהוה עזרתני
ונחמתני :

ואחר כך ישיר השיר יריד נפש מיוסר ע"ד הסוד ושם הוי"ה בר"ת :

אזכר פה עוד שיר נאם לומר לשם יחוד קב"ה ושכונתיה מיוסר על עשר ספרות
ושמותיהם עשר ושם המזכר אותה רבי אברהם מיימין תלמיד של הרב הרמ"ק ושמו
חסוס בראשו הסרזות אברהם מיימין חיק :

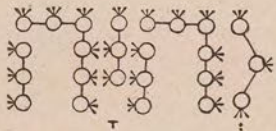
אל מסתתר בשפירי חכיון השכל הנעלם מכל רעיון עלת
העלות מכתר בכתר עליון בת"ר יהנו לך יהוה
בראשית תורה הקדומה רשומה הכמתה הסתימה מאין תמצא
והיא

והוא נעלמה ראשית חכמ"ה וראת
רחובות הנחר נחלו אמונה מים עמוקים ירלם איש תבינה
תוצאותיה תמשים שערי בינה אמונים נוצר
האר הנדול עיני כל ננרך רב חס"ד גדול על השמים תסדיך

אלהי אברהם זכור לעבדך חסדי יי אזכיר תהלות יהוה
מרום נאדר בכח וגבור"ה מוציא אורה מאין תמורה פחד יצחק
משפטינו האירה אמה גבור לעולם יהוה
מיאל כמוד עשה גדולות אכיר יעקב נורא תהלות תפארת
ישראל שומע תפלות כי שומע אל אביונים יהוה

יה זכות אבות יגן עלינו נצ"ח ישראל מצרזתינו גאלנו ומבור
גלות דלנו והעלנו ינצח על מלאכת בית יהוה
מזמין ומשמאל יניקת הנביאים נצ"ח יהוה מהם נמצאים יבין
ובועז בשם נקראים וכל בנך למודי יהוה
יסוד צדיק בשבעה נעלם אות ברית היא לעולם מעין הכרבה
צדיק יסוד עולם צדיק אמה יוהויהוה

גא הקם מלכות דוד ושלמה בעטרה שעטרה לו אמו בנסת
ישראל בכה קרואה בנעימו עטרת תפארת ביד יהוה
תזק מיחד באחד עשר ספירות ומפריד אליה לא יראה מאורות
ספיר גורתם יחד מאירות תקרב דנתי לפניך

כשם זה תמצא כ"ד עיינין וע"כ תגין כידוע בפרס בשער ציורי השמות ע"ב
כיון בו :

עוד שירם חדש - שחבר איש הללוים קדישא - הרב המקובל כמסר"ר משה זכות
זכ"ל - מיוסר ע"פ עשר ספרות - ומתחיל מאין סוף עילת כל העולות - עד סוף
כל המעלות - ושמו חסוס בראשי חרות - אני משה זכות יצ"ו זע"א :

אור הננו ברובו המחשוף אציתי קדשו לו רוחם יכסוף איש
ע"ד דגלו שפעו יאסוף לתקות חוט זהר איז סוף :
נטע

גטע שעשועים שם אצלו אמון . שובע צהצחות גנוי המטמוין .
 בו צר עולמים וכל ההמוין . לכל שכל ולכל . אדם קדמוין
 יצק אדנים שם במדומים . ראשי עמודים ושבעה קימין . כס
 נכון כסא מלכות עולמים . אזה למושב . עתיק יומין
 מקתר בכת"ר לא נודע איה . נוצר חס"ד וקונה הכל ומתיה .
 ארך אפים אל רחום היה . פה תאמר אך בית ישראל אהיה
 שכל טוב חונן לנפש חיה . אמתה אבינו רב העלילה . האר
 נתיבות חכמה ותשיה . אבוא כס אודה . יה
 תצור השולט על כל הברואים . מבין פתאים משפיע לנביאים .
 פתח שערי בני"ה הנפקאים . אבא בנבירות אדני . יהוה
 זכור חסדך לישראל . לתת גדלה בכל שואל . מגן אברתם שלח
 נא גואל . וקראת שמו עמנו . אך
 בביר חוק עתתך תוהים . מעוז נבוכ"תך רעיוניה רוחים . פתח
 יצחק הצל הנוהים . יודע כי אתה אלהים
 ותיק זכור מעמד סיני . בהגלות תפארתך לעם אמוני . אביר
 יעקב שמע בקול תחנוני . ואני הפלתי לך יהוה
 המודך בנלך על כס הפלאות . בנצ"ח הודך ענני נוראות . כימי
 משה ואהרן עשה לטובה אות . אתה יי אלהים צבאות
 יקיר אמור לצדתי די . נזהג בצאן יוסף הוסף מחמדי . יסר בציון
 אל חי יקרת יסורי . ונתלת עריצים משדי
 צמח במלכות יראו עיני . עמו אלהו קנאי בן קנאי . מגן דוד
 הקשב שיר רנני . למען שמך אדני
 וזיו שפעך לשרפים הביא . על חיות ואופנים ברגלך תצביא .
 שובע שמחורתי תביאני לארץ הצבי . יהיו לרצון אמרי פי
 והגיון לבי :

לטהר המחשבה

צריך אדם לטהר מחשבותיו ולחשוב בכל זמן מחשבות קדושות ואם בא לאדם
 סרהורים רעים יזייר בשכלו ה"פ ק"ל שהוא ס"מ מ"ה פשוט כפול
 משולש ומרובע כזה . יו"יוד"ד ה"א יו"ד ה"א ו"א' יוד ה"א ו"א' ה"א בנימטריה
 ק"ל וזהו רמז במחשבה נוטריקון חש"ב מ"ה וס' פעמים ק"ל גימ' נת"ר וס' אס
 חכבסי בנתר :

גם טוב לכיין בכל שעה ולזייר בשכלו אותיות הוי"ה בזיורם נגד עיניו בניקוד
 כזה יהוה וזהו סוד שויתי ה' לנגדי תמיד וזה גורם להביא יראה בלב
 האדם מן הש"ת ולזכך הנפש הטהורה :

מורי הא"ר זלה"ה היה אומר שמי שהוא חרוף ובקי בעיון מהלך במהירות
 טוב שיעיין בהלכה שעה אחת או שתי שעות בכל יום ולא יותר כדי
 לשכר הקליפות . אבל מי שאינו מהיר והוא קשה עיון יותר טוב לו שיעיין
 בפנימות שהוא סוד הפרי ממנו שיעיין בקליפות והוא שיעיין ויעסוק הכל
 במדרסיס והאגדות ובפרט בספר הוזהר ובספרי קבלה ומורי זלה"ה המרוב מהירות
 עיונו היה מעיין ששה דרכים ע"ד הפשט כנגד ששה ימי החול . ואח"כ היה אומר
 אותה ההלכה כולה על דרך הסוד כנגד שבת . והוא היה אומר שיעקר כוונת
 הקריאה בתורה להשגה תלויה בזה שיכוין אותה כל כוונתו לקשר את נפשו ולהדביק
 אל שרשה ע"י עסק התורה כדי להשלים חילן העליון ולהשיג האדם העליון
 ולתקנו . כי זהו תפלות כל בריות האדם בתכלית עסקו בתורה לתקן נפשו :

נשלם שער הנפש . בעזרת המוציא אסירים חופש :

פתיחת אליהו

כתב הרב זקוק"ל שטוב לאדם ללמוד פתיחת אליהו קודם כל תפלה וסוף מסוגלת
 לעזור ולהועיל לפתוח הלב ביראת השם ולא יעבור מלאומרה . וגם כן היא מסוגלת
 לכמה ענינים . וקודם יאמר :

ויהי נועם ה' אלהנו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה
 ידינו כוננהו :

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחשבון אנת הוא עלאה על
 כל עלאין סתימא על כל סתימין לית מחשבה תפיסא בך כללי אנת הוא
 דאפיקת עשר תיקונין וקרינן לון עשר ספירן לאהנהגא בהון עלמין סתימין דלא
 אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיהת (כ"ה אתכסיהת) מבני נשא . ואנת
 הוא דקשיר לון ומיחד לון ובגין דאנת מלגאו כל מאן דאפריש חד מחבריה מהלין
 עשר אתחשיב ליה כאלו אפריש בך . ואלין עשר ספירן אינון חולין כסדרן חד
 לריך וחד קצר וחד בינוני . ואנת הוא דאנהיג לון . ולית מאן דאכהיג לך לא
 לעילא ולא לתתא ולא מכל סטרא . לבושין תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין
 לבני (דבני) נשא וכמה גופין תקינת לון דאתקריאו גופא לגבי לבושין דמבסין
 עליהון ואתקריאו בתקוה דה חסד דרועא ימינה . גבורא דרועא שמאלא תפארת
 גופא נשא וסוד תרין ויסוד סיומא דגופא הוא ברית קדש . מלכות פה תורה
 שבעל פה קרינן ליה מוחא חכמה איהו מחשבה מלגו . בינה לבא ובה הלב מבין
 ועל חילין תרין כתיב הכסדרות לה' אלהינו . כתר עליון איהו כתר מלכות . ועליה
 אתמר מגיד מראשית אחרית ואיהו קרקפתא דתפילי (כ"ה) קרקפתא דלא מנח
 תפילי

תפילי) מלגלו היהו יו"ד ה"ה ו"ה ה"ה דאיהו אורח אלוות איהו שקיו דאילנא
 בדרעווי וענפוי (כ"ה והנפוי) כמיה דאשקי לאילנא ואתרבי בהסוה שקיו :
רבון עלמין אנת הוה עלת העלות וסבת הסבות דאשקי לאילנא בהסוה כביעו
 וסהוה כביעו איהו כנשמתה לגופא דאיהו חיים לגופא וכך לית דמיון
 ולית דיוקנא מכל מה לגנו ולבר וברתה שמיה וארעה ואפיקת מנון שמשה
 וסיסרא וכוכביא ומזלי ובהרעה אילנין ודשהין ונכתא דעדן (ועשבין) וחיון ועופין
 ונונין ובעירין ובני נשא לאשתמודעה בהון עלאין ואיך יתנגנון בהון עלאין
 ותתאין ואיך השתמודעהן מעלחי ותתאיו ולית דידע בך כלל ובר מיכך לית יחודה
 (ס"ה יחודה) בעלאיותתאי ואנת השתמודע הון על כלא וכל ספירן כל חד אית
 ליה שם ידיע ובהון אתקריאו מלאכיא ואנת לית לך שם ידיע דאנת הוה ממלא
 כל שמסן ואנת הוה שלימו דכלסו וכך אנת תסתלק מנהון השתארו כלסו שמסן
 כנפסא בלא נשמתה אנת חפס ולא בחכמה ידיעה אנת הוה מבין הוה מביסה
 ידיעה לית לך אתר ידיעה אלה לאשתמודעה חוקקך וחי לך לבני נשא ולאחואה
 לון איך התנהיג עלמא בדינא וברחמי דאיכוו דק ומשפט כפוס עובדיהון דבני
 נשא דין איהו גבורה משפט עמודא דאמנעיתתה דק מלכותא קדישא מאונו
 דק תרין סמכיא שוער הון דק אנת ברית בלא לאחואה איך התנהיג עלמא
 אכל לאו דאית לך דק ידיעה דאיהו דין ולא משפט ידיעה דאיהו רחמי ולא
 מכל הליו מדות כלל קוס רבי שמעון ויתחדשון מליין על ידך דהא רשותא אית
 לך (כ"ה איתויב לך) לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא איתויב רשו לגלאה
 לשום בר נש עד כען :

קס רבי שמעון פתח ואמר לך ה' הגדולה והגבורה וגו' עלאין שמעו איכוו
 דמיכוו דחברון ורעיה מהימנא אתערו משנתכוו הקיבו ורננו וכוני עפר
 אילין איכוו דיקייה דאיכוו מסטרא דסהוה דאתמר בה אני ישנה ולבי עד ולא
 איכוו מתיס ובגין דה אתמר בהון הקיבו ורננו וגו' רעיה מהימנא אנת ואכסן
 הקיבו ורננו לאתערותה דשכינתה דאיהו ישנה בגלותה דעד כען דלויייה כלסו
 דמיכוו ושינתה בחוריהון מיד ישיבת שכינתה (כ"ה אתערון) תלת קלין לגבי רעיה
 מהימנא ויימא ליה קוס רעיה מהימנא דהא עלך אתמר קול דודי דופק לגבאי
 בארבע איתוון דיליה ויימא בהון פתחי לי אחותי יונתי רעיתי תמתי דהא תס עווכך
 בת ליון לא ויסיף להגלותך שראשי נמלא טל מאי נמלא טל אלה אמר קב"ה
 אנת חשיבת דמיומא דאתחב בי מקדשא דעאלנא בביתא דילי ועאלנא בשוכה
 לאו הכי דלא עאלנא כל זמנא דאנת בגלותה הרי לך סימנא שרשי נמלא טל
 ה"ה שכינתה בגלותה שלימו דילה וחיים דילה איהו טל ודא איהו יו"ד ה"ה
 וא"ו ו"ה איהו שכינתה דלא מחוסבן ח"ל אלה יו"ד ה"ה וא"ו דסליקו איתוון
 לחוסבן ט"ל דאיהו מליא לשכינתה מנביעו דכל מקורין עלאין מיד קס רעיה
 מהימנא ואכסן קדישין עמיה ע"כ רזא דיוחודה בילא"ו :

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואהי אבותינו שתכניע כל המקשרנים וכל
 הקליפות החיצונים המושפטים בעולם ומעבכים תפלתי לעלות לפניך
 כי אתה יודע שרצוני לעשות רצונך אלא שאור שבעיסה מעכב אותי לכן געור
 בהם שאל ויוקוני ואל יעכבו את תפלתי ואל ישלטו כי לא כנופי ולא בנשמת
 ושתהא תפלתי מקובלת לפניך אכ"ר :

האדרא

האדרא זוטא קדישא

תאנא בהסיה יומא דר"ש בעא לאסתלקא מן עלמא והוה מסדר מילוי התכנסו
 חברייה לבי ר"ש והוה קמיה ר' אלעזר בריה ורבי אבה וסאחר חברייה
 והוה מליא ביה זקיף עינוי ר"ש וחמה דאתמלי ביה ככה רבי שמעון והמר
 בזמנא אחרא כד הוינא בני מרעי הוה רבי פינחס בן יאיר קמאי ועד דבריה
 דוכתאי אוריכו לי עד השתא וכך תבנה הסחר אשה מקמאי ומעלמין לא
 התפסק ולא הוה עאל בר נש אלה ברשותה והשתא חמינא דאתפסק והא
 התמלי ביה עד דהוה יתבי פתח עינוי ר' שמעון וחמה מה דחמה והסחר אשה
 בביתא נפקו כלסו והשתארו ר' אלעזר בריה ור' אבה וסאחר חברייה יתבו אבראי
 הר"ש לר' אלעזר בריה פוק חזי אי הכא רבי יצחק דאנא מערבנא ליה אימא ליה
 דיסדר מילוי ויתבי לגבאי זכאה חולקיה קס ר"ש ויתבי וחייך ומדי ואמר הן
 איכוו חברייה קס רבי אלעזר ואעיל לון ויתבו קמיה זקיף ידיו ר"ש ומללי צלותא
 והוה חדי ואמר איכוו חברייה דאשתכחו בני הדרה יודמנון הכא נפקו כלסו
 ואשתארו ר' אלעזר בריה ורבי אבה ור' יהודה ורבי יוסי ורבי חייא אדהכי עאל
 רבי יצחק ה"ל ר"ש כמה יאות חולקך כמה חידו בעי לאתוספה לך בהאי יומא
 יתבו רבי אבה בחר כתפוי ורבי אלעזר קמיה הר"ש הא השתא שעתא דרעותה
 הוה ואנא בעינא למיעל בלא כסופא לעלמא דהתי וזה מילין קדישין דלא
 גליהן עד השתא בעינא לגלאה קמי שכינתה דלא יימרון דהא בגריעותה הסתלקא
 מעלמא ועד כען טמירין הוה בלבאי למיעל בהו לעלמא דהתי וכך הסדרנא
 לכו רבי אבה יתבו ורבי אלעזר ברי ילעי וסאחר חברייה ורחשון בלבייכו קס
 רבי אבה מבחר כתפוי ויתבי רבי אלעזר בריה קמיה אמר ליה קוס ברי דהא
 אחרא יתיב בהסוה אתר קס רבי אלעזר התעטר ר"ש ויתבי פתח ואמר לא
 המתיס יהללו יה ולא כל יורדי דומה לא המתיס יהללו יה הכי הוה ודאי איכוו
 דאקרון מתים דהא קב"ה מי אקרי והוה שאריבין איכוו דאקרון חיים ולא עס
 איכוו דאקרון מתים וסופיה דקרה כתיב ולא כל יורדי דומה וכל איכוו דנחמין
 לדומה בגיהנם ושתארוו שאני איכוו דאקרון חיים דהא קב"ה בעי ביקריהון
 אמר רבי שמעון כמה שנייה שעתה דה מהדרא דבהדרא אודמנן קודשא בריך
 הוא ורתיכוו והשתא הא קב"ה הכא והתי עס איכוו דדיקייא דבגנתא דעדן מה
 דלא הערעו באדרה וקב"ה בעי ביקריהון דדיקייא יתיר מיקרה דיליה כמה
 דכתיב בירבעם דהוה מקטר ומפלח לע"ז וקב"ה אוריק ליה וכיון דאויטי ידיה
 לקבליה דעדו נביהה תייבש ידיה דכתיב ותיבש ידו וגו' ועל דפלח לע"ז לא
 כתיב אלא על דאויטי ידיה לעדו נביהה והשתא קב"ה בעי ביקרה דילן
 וכלסו התאן עמיה אמר ה' רב המנונא סבה הכא וסחרניה ע' דיקי גליפן
 בעטרין מנהרין כל חד וחד מניהרה דויה דעתיקה קדישא סתימא דכל סתימין
 והוה התי למשמע בחדותה אילין מילין דאנא אימא עד דהוה יתיב אמר ה'
 רבי פינחס בן יאיר הכא אתקינו דוכתיב אודעשו חברייה דהוה תמן וקמו
 ויתבו בשיפולי ביה ורבי אלעזר ורבי אבה אשתארו קמיה (כ"ה עמיה) דר"ש
 הר"ש באדרה השכחנא דכל חברייה הוה אמרי ואנא עמסון השתא אימא
 אנא בלחודי וכולסו בייתין למלולי עלאין ותתאין זכאה חולקי יומא דין
 פתח

פתח ר"ש ואמר הני לדודי ועלי תשוקתו • כל יומין דאתקטרגה בהאי עלמא
 בחד קטירא התקטרגה ביה בקב"ה ובג"כ השתא ועלי תשוקתו • דהוא וכל
 סיעתא קדישא דליה אתו למשמע בחדו מלין סתימין ושבהא דעתיקא קדישא
 סתימא דכל סתימין • פריש ואתפרש מכלא ולא פריש • דהא כלא ביה מתדבקן
 והוא מתדבק בכלא הוא הוא כלא עתיקא דכל עתיקין סתימא דכל סתימין
 אתתקן ולא אתתקן • אתתקן בגין לקיימא כלא ולא אתתקן בגין דלא שכיח • כד
 אתתקן אפיק ט' נהורין דהטין מניה מתקוני • ואינו נהורין מיניה מתקוני
 ומתלשטין והזלין ומתפשטין לכל עיבר • כבוזינא דאתפשטין מניה נהורין לכל
 עיבר ואינו נהורין דמתפשטין כד יקרבון למנדע לון לא שכיח אלא בוזינא
 בלחודי • כך הוא עתיקא קדישא בוזינא עלאה סתימא דכל סתימין • ולא שכיח
 בר אינון נהורין דמתפשטין דמתגליין וטמירין • ואינון אקרון שמא קדישא ובג"כ
 כלא חד • ומה דאמרי חכמי דהטין דרזין דאתבריהו ועתיקא
 קדישא התגלי בהו בכל חד וחד משום דאינון תקונין דעתיקא קדישא • לאו
 השתא עידנא להני מלין דהא המינא לון באדרא קדישא • וחמינא מה דלא ידענא
 הכי • ועד השתא אסתים בלבאי מלא • והשתא הנא בלחודאי • אהסידנא קמי
 מלכא קדישא וכל הכי זכאי קשט דאתו למשמע מליין אלין :

גולגלתא דרישא חוורה לאו ביה שירותא וסיומא קולטרא דקטפוי אתפשט
 ואתנהיר ומניה ירתון דזיקייא ד' מאה עלמין דכסופין לעלמא
 דאתי • מהאי קולטרא דקטפא דהיא גולגלתא חוורה נטיף טלא כל יומא להסוה
 זעיר הנפין לאתר דאתקרי שמים • וביה זמינין מיטייא לאחייא לזמנא דאתי
 דכתיב ויתן לך האלהים מטל השמים והתמלייא רישים • ומהסוה זעיר הנפין
 נטיף טלא לחקל תפוחין וכל חקל תפוחין נהורין מהסוה טלא • האי עתיקא
 קדישא טמיר ונני • וחכמתא עלאה סתימא בהסוה גולגלתא משתכח ודאי •
 בהאי עתיקא לא התגלייא אלא רישא בלחודי בגין דאיהו רישא לכל רישא •
 חכמתא עלאה דהיא רישא ביה סתים ואקרי מוחא עלאה • מוחא סתימא • מוחא
 דשכיך ושקיע • ולית דידע ליה בר אינו :

תלת רישין התגלפן דה לגו מן דה יודא לעילא מן דה רישא חדה חכמתא
 סתימא דאתכסייא ולא מתפתח • וחכמתא דה סתימא רישא לכל
 רישי דשאר חכמות • רישא עלאה עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין • רישא
 דכל רישא • רישא דלאו רישא ולא ידע ולא התיידע מה דהוי ברישא דה • דלא
 אתדבק בחכמתא ולא בסוכלתנו • ועל האי אקרי ברח לך אל מקומך • והחיות
 רזא ושז • ובגין כך עתיקא קדישא אקרי הין • דכיה תלייא הין וכל אינון
 שערי וכל אינון נימין ממוחא סתימא נפקין (תליין) וכלהו שעיעין (ס"ה יתביין)
 בשקולא • ולא אתחזי קדלא כלא הוא • בגין דהאי עתיקא קדישא בחד הוי •
 כלא בחידולא שנייא מרחמי לעלמין בתלת עשר מכילן דרחמי השתכח • בגין
 דהאי חכמתא סתימא דכיה מתפרש תלת זימנין לארבע והוא עתיקא כליל
 לון ושליט על כלא • חד ארחה דנהיר בפלוגתא דשערי דנפקי ממוחא הוא
 ארחה דנהירין ביה דזיקייא לעלמא דאתי דכתיב ורח דזיקים כאור ננה
 ונו' • ועל דה כתיב אז תתענג על ה' • ומהאי ארחה מתנהרין כל שאר ארחין
 דתליין בזעיר הנפין • האי עתיקא סבה דסבין • כתרע עלאה לעילא דמתעטרין
 ביה כל עטרין וכתרין • ואתנהרין כל בוזינין מניה ומתלשטין (ומתקטריין) והוא
 הוא

הוא בוזינא עלאה טמירא דלא התיידע • (וכל שאר בוזינין מניה מתלשטין
 ומתנהרין) האי עתיקא השתכח בתלת רישין וכלילן בחד רישא • והסוה (כ"ה
 והוא) רישא עלאה לעילא לעילא • ובגין דעתיקא קדישא ארשים בתלת הוף
 הכי כל שאר בוזינין דנהרין מניה כלילן בתלת • עוד עתיקא ארשים בתרין •
 כללא דעתיקא בתרין הוא • כתרע עלאה דכל עלהין רישא דכל רישי • והסוה
 דהוי לעילא מן דלא התיידע • כך כל שאר בוזינין סתימין בתרין • עוד עתיקא
 קדישא ארשים ואסתים בחד והוא חד וכלא הוא חד • כך כל שאר בוזינין
 מתקדשין מתקשרין ומתהדרין בחד ואינון חד :

מצחא דאתגלי בעתיקא קדישא רזון אקרי • דהא רישא עלאה דאסתים לעילא
 דלא התיידע פשיט חד טורנא בסוימא יאה ואתכליל במצחא • ובגין
 דהיו (כ"ה דהוא) רעוא דכל רעוין אתתקן במצחא והתגלייא בבוסיטא ס"ה
 התגליף בפסיטא) האי מצחא אקרי רזון • וכד רזון דה התגלייא רעוא דרעוין
 השתכח בכלהו עלמין וכל ללוותין דלתתא מתקבלין ומתנהרין הנפוי דזעיר הנפין
 וכלא ברחמי השתכח וכל דינין התעמרן והתכפיין בשבתא בשעתא דללותא
 דמנחה דהוא עידן דכל דינין מתעריין • התגלייא האי מצחא והתכפיין כל דינין
 והשתכחו רחמין בכלהו עלמין • ובגין כך השתכח שבת בלא דינא לא לעילא
 ולא לתתא ואפילו אשא דניהנס השתקע (כ"ה השתכך) באתריה וניחין חייבייא •
 ועל דה התוסף נשמתא חידו בשבתא • זבעי בר נש למחדי בתלת סעודתי
 דשבתא דהא כל מהימנותא וכל כללא דמהימנותא ביה השתכח • זבעי בר נש
 לסדרא פתורא ולמיכל :

תלת סעודתי דמהימנותא ולמחדי בהו • אמר רבי שמעון אהסידנא עלי לכל
 אלון דהכא דהא מן יומא לא בטילנא אלון ג' סעודתי ובגוניהו לא
 אנטריכנא לתעניתא בשבתא ואפילו ביומי אחרני לא אנטריכנא כ"ש בשבתא
 דמאן דזכי בהו זכי למסימנותא שלימתא • חד סעודתא דמטרוכיתא • וחד
 סעודתא דמלכא קדישא • וחד סעודתא דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין •
 ובהסוה עלמא יזכי בהו לאלין • האי רזון כד התגלייא כל דינין התכפיין
 משולשליהוין תקונא דעתיקא קדישא אמתתן בתיקונא חד כללא דכל תקונין והיא
 חכמה עלאה סתימא כללה דכל שאר • והאי אקרי עדן עלאה סתימא והוא
 מוחא דעתיקא קדישא • והוא מוחא התפשט לכל עיבר ומניה התפשט עדן אחרא
 ומהאי עדן התגלף • והסוה רישא סתימא דברישא דעתקא דלא התיידע כד פשיט
 חד טורנא (ס"ה גוונא) דהוה מתתקן לאתנהרה בטש בהאי מוחא (כ"ה מצחא)
 והתגלף והתנהיר בכמה נהורין ואפיק וארשים בבוסיטא דה בהאי מצחא
 וארשים ביה חד נהורא דאקרי רזון • והאי רזון התפשט לתתא בדיקנא עד
 הסוה אחר דמתיישבא בדיקנא ואקרי חסד עלאה ודה איהו נוטר חסד ובהאי רזון
 כד התגלייא מארי דינא ומתכפיין :

עינוי דרישא דעתיקא קדישא תרין בחד שקילן דאגמין תדירא ולא נאים •
 דכתיב לא ינוס ולא יישן שומר ישראל קדישא בגין כך לא אית
 ליה גבינין על עינא ולא כסותא • הסוה מוחא התגליף ונהיר בתלת תורין
 דלעילא (כ"ה דעינא) בחוורה חדה מסתחין עיינין דזעיר הנפין דכתיב רחלור
 בחלב דהוא (כ"ה בהסוה) חוורה קדמא ושאר חוורין אסתחין ונהרין לשאר
 בוזינין • מוחא אקרי נביעו דכרכתא נביעו דכל ברכאן מניה אסתכחו ובגין
 דהאי

דהאי מוחא לטיב ב' חורין דעוכא . בעינא תלי ביה ברכתא דכתיב טוב עין
 הוא יבורך דהא במוחא תליין חורו דעוכא . האי עינא כד אשגת בזעיר הכפין
 (עלמין) הנהרן כלהו בחידו . עינא דהא הוא כלא ימינא לית בה שמאלא .
 עיינן דתתא ימינא ושמהלא תרין בערי גווכין . בזעיר דתתא דספרה אוליפנא
 דהא 'י עלאה 'י תתאה 'ה' עלאה 'ה' תתאה 'ו' עלאה 'ו' תתאה . כל אינון
 עלאין בעתיקא תליין . תתאין בזעיר הכפין אינון . לאי תליין אלא אינון ממע
 בעתיקא קדישא תליין . דהא שמה דעתיקא התכסייה מכלא ולא אשתכח .
 אבל אליון התוון דתליין בעתיקא בגין דיתקיימון אינון דלתתא דהי לאו הכי
 לא יתקיימון . ובגין כך שמה קדישא סתים וגלייה . הסוה דסתים לקבליה
 דעתיקא קדישא סתימא דכלא . והסוה (אתגלייה בנינה דתלייה) ס"ה דאתגלי
 בניניה דסוה) דאתגלייה (דתלייה) בזעיר הכפין . ובגין כך כל ברכתא בעיין
 סתים וגלייה . אליון התוון סתימן דתליין (בעתיקא קדישא תליין המאי תליין)
 לקיימא 'י דלתתא) (ס"ה אודחי בגולגלתא במחאה בעיינן תלייה 'ו' ד' המאי תלייה
 לקיימא ליו"ד דלתתא) :

חוטמא בהאי חוטמא בנוקבא דפרדשא דבי נשיב רוחא דחיי לזעיר
 הכפין . ובהאי חוטמא בנוקבא דפרדשא תלייה 'ה' לקיימא 'ה'
 אחרא דלתתא . ודא רוחא נפיק ממוחא סתימאה והקרני רוחא דחיי . ובהאי
 רוחא זמינן למידע חכמתא בזמנא דמלכא משיחא . דכתיב ונחה עליו רוח
 ה' רוח חכמה ובינה וגו' . האי חוטמא חיון מכל סטריין חידו שלימא . נחת
 רוח . הסוותא . בחוטמא דזעיר הכפין (כמה דאוקיימנא) כתוב עלה עשן
 באפו . והכא כתיב ותהלתי אחטם לך . ובספרא דהגדתא דבי רב יבבא סבא
 ארואים 'ה' בפומא והכא לא מתקיימא הכי ולא אצטרפא (ס"ה אצטרפנא)
 אף על גב דבחד סלקא . אלא בה' דינא תלייה ודינא בחוטמא תלייה דכתיב
 עלה עשן באפו . ואי תימא הה כתיב ואש מפיו תהכל . עיקרא גרוגוא
 בחוטמא תלייה . כל תיקונין דעתיקא קדישא במוחא שקיט וסתים מתתקנין .
 וכל תקונין דזעיר הכפין בחכמא תתא מתתקנין דכתיב כלם בחכמה עשית
 ו' כללל דכלא ודאי . מה בין ה' לה' ה' דהכא דינא התער מינה ודהכא רחמי
 גו רחמי :

בדיקנא דעתיקא קדישא תלייה כל יקירו דכלא . מזולא דכלא הקרי . מהאי
 דיקנא מזולא יקירותא (כ"ה מהאי מזולא יקירא) דכל יקירין מזלי
 עלאי ותתאי כלהו משגיחין להסוה מזולא . בהאי מזולא תליין חיי דכלא מזוני
 דכלא . בהאי מזולא תליין כל חיילין עלאין ותתאין . תלת עשר נביעין דמשחא
 דרבותא טבא תליין בדיקנא דמזולא יקירא דא וכלהו נפקין לזעיר הכפין . לא
 תימא כלהו אלא תשעה מנייהו משתכחן בזעיר הכפין לאכפיייה דינון (וכד)
 הא מזולא תלייה בשקולא עד טבורא כל קדושי קדושיין דקדושה ביה תליין .
 בהאי מזולא פשיעו פשיעותא דקוטרע עילאה הסוה דינא דכל רישין דלא
 התיידע ולא אשתמודע ולא ידיעין עלאין ותתאין . בגין כך כלא בהאי מזולא
 תלייה . בדיקנא דא ג' רישין דהמינא מתפשטן וכלהו מתחברן בהאי מזולא
 ומשתכחין ביה . ובגין כך כל יקירו דיקירותא בהאי מזולא תלייה . כל אליון התוון
 דתליין בהאי עתיקא כלהו תליין בהאי דיקנא ומתחברן בהאי מזולא ותליין
 ביה

ביה . לקיימא התוון אחרנין . דאלמלא לא סליקו אליון התוון בעתיקא לא
 קיימין אליון אחרנין . ובגין כך אמר משה כד אצטרף יי' יי' תרי זמני ופסיק
 טעמא בנווייהו דהא מזולא תלייה כלא . מהאי מזולא מתכספי עלאי ותתאי
 ומתכפייין קמיה . וכאז חולקים מאן דזכי להאי . האי עתיקא קדישא סתימא
 דכל סתימין לא אדכר ולא אשתכח . ובגין דאיוסו רישא עלאה לכל עלאין לא
 אדכר בר רישא חדה בלא גופא לקיימא כלא . והאי (כ"ה דכל סתימין רישא
 עלאה לכל עלאין לא אדכר אלא רישא חדה בלא גופא לקיימא כלא וסוה)
 טמיר וסתים וגניו מכלא . תקוניו אמתקנו בהסוה מוחא סתימאה דכלא
 דהתפשט והתקנן כלא ונפיק חסד עלאה ותתאה . וחסד עלאה התפשט והתקנן
 והתכליל כלא במוחא סתימאה דא . כד אמתקן חורא דא נהירו דא . פשט
 מאן דבטש בהאי מוחא והתנהיר ותלייה ממזולא יקירא מוחא אחרא דהתפשט
 ונהיר לתתין ותריין שבילין . כד התנהיר נהיר ממזולא יקירא דא והתנהירו ג'
 רישין עלאין תרין רישין וחד דכליל לון . ובמזולא תליין והתכלילן ביה מכאן שארי
 לאתגלייה יקירו דדיקנא דאיוסו מזולא סתימאה ואינון מתתקנין ביה כמה דעתיקא
 קדישא תלת רישין מתעטרין ביה הכי כלא בתלת רישין . וכד התנהרן תליין
 כלהו דא בדא בתלת רישין תרין מתרין סטריין וכד דכליל לון . ואי תימא
 מאן עתיקא קדישא . ת"ח לעילא לעילא אית דלא התיידע ולא אשתמודע
 ולא אחרסים והוא כליל כלא ותריין רישין ביה כלילן (ס"ה תליין) וכדון כלא
 (חדא) הכי התקנן . והסוה לאו בזמנינא ולא בכללא ולא בחשבון אהא ברעותא
 דלבא על דא אמתר אמרתי אשתמרה דרכי מחטוא בלשוני . התר דשירותא
 אשתכח מעתיקא קדישא דהתנהיר ממזולא הוא נהירו דחכמתא דמתפשט
 לתתין ותריין עיבר ונפקא מהסוה מוחא סתימאה מנהירו דביה . ומה דעתיקא
 קדישא נהיר בקדמיתא ס"ה בחכמתא) . דא היא שירותא ממה דאתגלייה
 (הוי) והתעביד לתלת רישין . ורישא חדה כליל לון . ואליון תלת מתפשטן
 לזעיר הכפין ומאליון נהרין כלא . אתגליף האי חכמתא ואפיק חד נהרא
 דנגיד ונפיק להשקאה גתא . ועייל (כ"ה ועיילן) ברישא דזעיר הכפין
 והתעביד חד מוחא ומתמן אתמשיך ונגיד בכל גופא ואשקי כל אינון נטיעאן
 דהא הוא דכתיב ונשר יולא מעדן להסקות את הגן וגו' . תו אתגליף האי חכמתא
 והתמשך ועייל ברישא דזעיר הכפין והתעביד מוחא אחרא . (ל"ג הסוה אחרא)
 הסוה נהירו דאתמסכא מניה אליון תרין משיכן אתגליפו ומתחברן בחד רישא
 דעתיקא דבירא דכתיב בדעתו תהומות נבקעו ועייל לנו גופא ומלייה כל אינון אדרין
 ואכסדרין דגופא דהא דכתיב בדעת חדרים ימלאו ואיו נהרין מנהירו דהסוה
 מוחא עלאה סתימאה דנביר במזולא (עתיקא קדישא) וכלא דא בדא תליין
 והתקשרו דא בדא ודא בדא עד דישתמודע דכלא חד וכלא הוא עתיקא ולא
 התפרש מניה כלום . אליון תלת נהרין נהרין לתלת אחרנין דאקרון אבסן
 ואליון נהרין לבנין וכלא נהיר ג' אחר חד . כד אתגלייה האי עתיקא רעווא
 דרעוון כלא נהיר וכלא אשתכח בחידו שלימאה . האי חכמתא אקרי עדן .
 והאי עדן אתמשך מעדן עלאה סתימאה דכל סתימין ומאי עדן אקרי שירותא
 דבעתיקא לא אקרי ולא היא שירותא וסיומא . ובגין דלא הוי ביה שירותא
 וסיומא לא אקרי אתה בגין דאתכסייה ולא אתגלייה ואקרי הוא . ומאחר
 דשירותא

דשירותא השתכח הקרי אתה וחקרי אב דכתיב כי אתה אבינו באגדתא דבי רב ייבא סבא כללא דכלא דועיר הנפין הקרי אתה עתיקא קדישא דהתכסייא הקרי הוא ושפיר והשתא קרינן באתר דא דשירותא השתכח אתה אף על גב דהתכסייא ומניה הוי שירותא וחקרי אב והוא אב לאבסן והאי אב נפיק מעתיקא קדישא דכתיב והחכמה מאין תמצא ובגין כך לא השתמודע ת"ח כתיב אלהים הבין דרכה דרכה ממנש אבל והוא ידע את מקומה מקומה ממנש וכ"ש ה"ה מקומה ממנש ולא דרכה דרכה ה"ה מקומה ממנש וכ"ש דרכה) וכ"ש ה"ה חכמה דסתימא ביה בעתיקא קדישא ה"ה חכמה שירותא דכלא מניה מתפשטן תלתין ותרין שבילין (שבילין ולא ארתינן) ואורייתא בהו התכלילת בעשרין ותרין אתון ועשר אמרין ה"ה חכמה אב לאבסן ובהאי חכמה שירותא וסיומא השתכח ובג"כ חכמה עלאה חכמה תתאה כד התפשטו חכמה הקרי אב לאבסן וכלא לא התכליל אלא בהאי (ס"ה כד התפשטו חכמות הקרי אב לאבסן וכלא לא השתכלל אלא בהאי) דכתיב כלם בחכמה עשית זקף ר"ש ידויוחדי ואמר ודאי עידן הוא לגלגא וכלא לאטריך בשעתא דהי תהנה בשעתא דעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין בעא לאתקנה כלא אתקין כעין דבר ונוקבא בהתך דהתכלילו דבר ונוקבא לא אתקיימו אלא בקיומא אחרא דדבר ונוקבא והאי חכמה כללא דכלא וכד נפקא ואתנהיר מעתיקא קדישא לא אתנהיר אלא כדכר ונוקבא ה"ה חכמה אב בינה אס חכמה ובינה מנייה בינה והשתכח דבר ונוקבא הוא חכמה אב בינה אס חכמה ובינה בחד מתקלא אתקלו דבר ונוקבא ובגנייהו כלא אתקייס בדכר ונוקבא דאלמלא ה"ה לא מתקיימין שירותא דא אב לכלאו אבסן התחברו דא בדה ונהירו דא בדה (חכמה אב בינה אס) וכתיב כי אס לבינה תקרא) כד התחברו אולידו והתפשטת מנהימנותא באגדתא דבי רב ייבא סבא כי תאני מהו בינה אלא כד התחברו דא בדה יו"ד בה"ה התעברת ואפיקת בן ואולידת ובג"כ בינה הקרי בן י"ה שלימותא דכלא השתכחו תרווייהו דמתחברן ובן בגווייהו כללא דפלא בתקונייהו השתכח שלימותא (כ"ה בן י"ה תרווייהו דמתחברן ובן בגווייהו בתקונייהו השתכח שלימותא דכלא כללא) דכלא אב ואס בן ובת מלין אלין לא אתייסבו לגלגא בר לקדישי עליונין דעאלו ונפקו וידעין ארחי דקב"ה דלא סטאן בהו לימינה ולשמאלא דכתיב כי ישרים דרכי יי' ודקייס ילכו בס וגו' זכאה חולקיה דמאן דזכי למנדע אורחיו ולא סעי ולא יטעי בהו דמליין אלין סתימין אינון וקדישי עליונין נהירין בהו כמאן דנהיר מנהירו דבזיגא לא אתמסרו מלין אלין אלא למאן דעאל ונפק דמאן דלא עאל ונפק טוב ליה דלא אברי דהא גלייא קמי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין דמלין אלין נהרין בלבאי באשלימותא דרמימותא ודחילו דקב"ה ואלין בני דהכא ידענא בהו דהא עאלו ונפקו ואתנהירו באיין מלין ולא בכולה והשתא אתנהירו בשלימותא כמה דאזטרירי זכאה חולקי עמסון בהוא עלמא אמר רבי שמעון כל מה דאמינא דעתיקא קדישא וכל מה דאמינא דועיר הנפין אבסן כלא חד כלא הוא חד מלה לא תלייא ביה שפירא בריך הוא בריך שמה לעלם ולעלמי עלמין ת"ה שירותא דא דחקרי אב התכליל ביו"ד דתלייא ממולא קדישא ובג"כ יו"ד כליל אתון אחרנין י' סתימא דכל אתון אחרן י' רישא וסיפא דכלא והוא נהר דנגיד ונפיק

ונפיק חקרי עלמא דחתי תדיר ולא פסיק והאי הוא עדונא דדיוקיא לזכאה להאי עלמא דחתי דאשקי תדיר לגנתא ולא פסיק עליה כתיב וכמואל מים אשר לא יכזבו מימיו והוא עלמא דחתי אברי ביו"ד ה"ה ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן י' כליל תרין אתון ו"ד באגדתא רבי רב ייבא סבא תנינן אמאי ו"ד כליל ביו"ד אלא נטיעה דגנתא דא חקרי ו' ואת גנתא אחרא דחתי ד' ומאהו ו' השתקייא ד' (דחתי ארבעה) והיינו רוא דכתיב ונהר יוצא מעדן וגו' מאן הוא עדן דא חכמה עלאה ודא י' להשקות את הגן דא הוא ו' וממס יפרד והיה לארבעה ראשים דא הוא ד' וכלא כליל ביו"ד ובגין כך חקרי אב לכלא אב לכולהו אבסן שירותא דכלא (חקרי) ביתא דכלא דכתיב בחכמה יבנה בית (מאהו יו"ד שירותא וסיומא דכלא) וכתיב כלם בחכמה עשית באתרים לא אתגלייא ולא אתידע מדאתחבר באימא אחרמין באימא ובגין כך אימא כללא דכלא בס אתידע ובה אחרמין שירותא וסיומא דכלא (חכמה חקרי) דבה סתים כלא כללא דכלא שמה קדישא עד השתא רמיונא ולא חמינה כל חילין יומין והאידיכא מתגלפין סטרין י' כליל בהאי חכמה ה' דא אימא וקרין בינה ו' אלין תרין בגין דמתעררן מאימא והא תנינן דבינה התכליל מכלא יו"ד דמתחברא באימא ומפקין ב"ן והיינו בינה ה"ב וה"ס דחיונין י"ה ב"ן בגווייהו השתא אית לאתכללא בינה וחקרי תבונה אמאי חקרי תבונה ולא בינה אלא תבונה חקרי בשעתא דיקא לתרין בגין ב"ן וב"ת דחיונין ו' והוא שעתא חקרי תבונה דכלא כליל באלין אתון ב"ן וב"ת חיונין ו' וכלא חד כללא והיינו תבו"נה בספרא דרב המנונא סבא אמר דשלמה מלכא תקונה קדמאה דגלי ואמר הגך יפה רעיתי מהאי הוא ותקונה תניינא חקרי כלא דחתי נוקבא דלתתא ואינון דאמרי תרווייהו להאי נוקבא דלתתא חיונין לאו הכי דה"ה קדמאה לא חקרי כלא וה"ה בתראה חקרי כלא לומנין ידיעין (לומנין סגיאין) דהא זמנין סגיאין חיונין דדכורא לא התחבר עמה והסתלק מינה בהוא זמנא כתיב והל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ובשעתא דהתדכאת נוקבא ודכורא בעי לאתחברא עמה כדון חקרי כליה ככל"ה ממנש חתייא (אבל) ה"ה אימא לא אפסיק רעותא דתרווייהו עלמין בחד נפקין בחד שריין לא אפסיק דא מן דא ולא אסתלק דא מן דא ובג"כ כתיב ונהר יוצא מעדן יוצא תדיר ולא פסיק והוא דכתיב וכמואל מים אשר לא יכזבו מימיו ובגין כך כתיב רעיתי ברעותא דאחוס שריין באחדותא שלימותא אבל הכא חקרי כלא דכד אתא דכורא לאתחברא עמה היא כלא ככלה אייה חתייא ממנש ובגין כך תרי תקונין דנוקבי פריש שלמה תקונה דקדמיתא סתימא בגין דחתי סתימא ותקונה תניינא פריש יתיר ולא סתים כולי האי ולבשר תלייא כל שבחא בהיה דלעילא דכתיב אחת היא לאמה ברה היא ליולדתא ובגין דחתי אימא מתעטרה בעטרה דכלה ורעותא דיו"ד לא אפסיק מינה לעלמין והתייסיב ברשותא כל חירו דעבדין כל חירו דכלא כל חירו דחייביא לדכאה לכלא דכתיב כי ביום הזה יכפר עליכם וכתיב וקדשתם את שנת החמשים שנה יובל הוא ומאי יובל כמה דאת אמר ועל יובל ישלח שרשיו משום ההוא נהר דחתי ונגיד ונפיק וחתי תדיר ולא פסיק כתיב כי אס לבינה תקרא לתבונה תתן קולך כיון דאמר כי אס לבינה תקרא אמאי לתבונה אלא כלא כמה דאמינא ה"ה מנייהו

מנייהו עלאה • בינה עלאה מתבונה בינה אב ואם וכן • י"ה אב ואם וכן
 בגווייהו • תבונה כלא כללא דכנין בן ובת ו"ה • ולא אשתכח אב ואם אלה
 באימא • דאימא ודאי (ס"א אלא בבינה • ובתבונה ודאי אימא) רביעא
 עלייהו ולא התגלייה • אשתכח דכללא דתרין בנין אקרי תבונה • וכללא דאב
 ואם וכן אקרי בינה • וכד בעי להכללא כלה בהאי התכליל • והאי אב ואם
 וכן אקרון חכמה בינה ודעה • ובגין דהאי בן נטיל סימנין דאבוי ואמיו אקרי
 דעת דהוא סהדותא דתרווייהו • והאי בן אקרי בוכרא דכתיב בני בכורי
 ישראל • ובגין דאקרי בוכרא נטיל תרין חולקין • וכד אתרבי בעשרוי נטיל
 תלת חולקין • ובין כך ובין כך תרין חולקין ותלת חולקין כלא חד מלה •
 והאי והאי הכי (ס"א חד) הוי ירותא דאבוי ואמיה ירית • מאי ירותא • דא
 אחסנתא דאבוי ואמיה דתרין עטרין דהו גניזין בגווייהו אחסינו לכן דא •
 מסטרא דאבוי הוה גניז בגווייהו חד עטרא דאקרי חסד • ומסטרא דאימא
 חד עטרא דאקרי גבורה • וכלהו מתעטרן ברישיה ואחיד לון • וכד נהרין אלין
 אב ואם עליה כלהו אקרון תפילין דרישא וכלא נטיל בן דא וירית כלא
 והתפשט בכל גופא • והאי בן יהיב לברתא וברתא מניה התון • וע"כ פניס
 מכאן ברא ירית ולא ברתא • ברא ירית לאבוי ולאמיה ולא ברתא • ומניה
 התון ברתא כמה דכתיב ומזון לכלא ביה • ואי תימא כל האי והאי אקרון
 זדיק וזדק בחד אינון וחד כלא) הני אב ואם כלילן ומתחברן דא ברא •
 ואם טמיר יתיר • וכלא אחיד מעתיקא קדישא ותלייה ממזלא קדישא יקירא
 דכל יקירין • ואלין אב ואם מתקנין ביתא כמה דאמינא דכתיב בחכמה יבנה
 בית ובתבונה יתכונן ובדעה חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים • וכתיב כי
 נעים כי תשמרם בדבטך • (הני כללא דכלא כמה דאמינא ותליין ממזלא
 קדישא יתירא) אמר ר' שמעון באדרא לא גלינא כלא • וכל הני מילין טמירין
 בלבאי הוו עג השתא ובעינא לאטמרא לון לעלמא דחמי משום דתמן שאלתא
 שאיל לנא כמה דכתיב והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' •
 וחכמה בעיין מיני • והשתא רעותא דקב"ה בהאי • הא בלא כסופא איעול
 קמי פלטרוי • כתיב כי אל דעות יי' דעות ודאי • הוא הדעת בדעת כל פלטרוי
 התמליין דכתיב ובדעת חדרים ימלאו • (ובגין כך) דעת אחרא לא התגלייה
 דהא טמירא אזיל בגווייהו והתכליל ביה דעת נהיר במוחין והתפשט במוחא
 כלא (במוחא בגופא כלא כי אל דעות יי') בספרא דאגדתא תנין כי אל
 דעות יי' אל תקרי דעות אלא עדות • דהוא סהדותא דכלא סהדותא דתרין
 חולקין כד"אויקס עדות ביעקב • ואע"ג דהאי מלה אוקמוס בספרא דזניעותא
 בגווייהו אחרא התם בהתריה שלים הכא כלא שפיר וכלא הוי כד אסתים מלה
 האי אב ואם כלהו בהו כלילן כלהו בהו סתימן והינון סתימן במזלא קדישא
 עתיקא דכל עתיקין • ביה סתימן ביה כלילן • כלא הוא כלא הוי בריך הוא
 בריך שמיא לעלם לעלמי עלמין • כל מלין דאדרא יאות וכלהו מלין קדישין
 מלין דלא סטאן לימינא ולשמאלא כלהו מלין דסתימן ותתגליין לאינון דעאלו
 ובפקו וכלא הכי הוא • ועד השתא הוו מתכסיין אלין מלין דרחילנא לגלאה
 והשתא התגליין • וגלי קמיה (מלכא) עתיקא קדישא דהא לא ליקרא דילי
 ודבית אנה עבידנא אלא בגין דלא איעול בכסופא קמי פלטרוי עבידנא •
 ועוד דהא חמינא דקב"ה וכל הני זכאי קשוט דהכא משתכחן כלהו מסתכמין
 על

על ידי • דהא חמינא בכלהו חדאן בהאי הלולא דילי וכלהו זמינן בההוא עלמא
 בהלולא דילי זכאה חולקין • אמר רבי אבה כד סיים מלה דא בוינא קדישא
 בוינא עלאה ארים ידיו ובכה וחיך • בעי לגלאה מלה חדא אמר במלא דא
 אכטערנא כל יומא והשתא לא יהבין לי רשותא • אתתקק ויתיב ורחיש בשפוחים
 וסגיד תלת זמינן ולא הוה יכול בר נש לאסתכלא בהתריה כ"ג ביה • אמר
 סומא פומא דזוכית לכל האי לא אגניבו מבועך • מבועך נפיק ולא פסק עלך
 קרינן ונהר יוצא מעדן • וכתיב וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו • האידינא
 אסהידנא עלי דכל יומין דקאמינא תאיבנא למחמי יומא דא (נ"ה רעותא
 לגלאה רזא דא) • ולא סליק ברעותי (נ"ה בידו) בר האידינא דהא בעטרא
 דא מתעטר האי יומא • והשתא בעינא לגלאה מלין קמיה דקב"ה דהא כלהו
 מתעטרן ברישי • והאי יומא לא יתרחק למיעל לדוכתיה ביומא אחרא דהא
 כל יומא דא ברשותי קיימא והשתא שרינא לגלאה מליין בגין דלא איעול
 בכסופא לעלמא דחתי • והא שרינא אימא כתיב זדק ומשפט מכון כסאך
 חסד ואמת יקדמו פניך • מאן חמינא יסתכל בהאי למחתי אורחוי (ס"ה דינו)
 דקדישא עלאה דינין דקשוט דינין דמתעטרן בכתרוי עלאין • דהא חמינא
 דכלהו בוינין נהרין מבוינא עלאה טמירא דכל טמירין כלהו דרגין לאתנהרא
 (נ"ה וכלהו אינון דרגין לאתנהרא) ובההוא נהורא דכל דרגא ודרגא התגלייה
 מה דאתגלייה • וכלהו נהרין אחידן נהורא דא בנהורא דא ונהורא דא
 בנהורא דא ונהרין דא ברא ולא מתפשטן דא מן דא • נהורא דכל בוינא
 ובוינא דאתקרון תקוני מלכא כתרי מלכא כל חד וחד נהיר ואחיד בההוא
 נהורא דלגו לגו ולא מתפרש לבר • ובג"כ כלא בחד דרגא אסתלק וכלא
 בחד מלה התעטר ולא התפרש דא מן דא איהו ושמיא חד הוא נהורא דאתגלייה
 אקרי לבושא דמלכא • נהורא דלגו לנו (בההוא נהורא הוא מה) נהורא שמים
 וביה שרייה ההוא דלא התפרש ולא התגלייה • וכלהו בויני וכלהו נהרין
 נהרין מעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין בוינא עלאה • וכד מסתכלן
 כלהו נהרין דאתפשטן לא אשתכח בר בוינא עלאה דאטמר ולא התגלייה •
 באינון לבושין דיקר לבושי קשוט תקוני קשוט בוינא קשוט אשתכחו תרין
 בוינין דתקונא דכורסייה דמלכא ואקרון זדק ומשפט ואינון שירותא ושליומא
 דכל מהימנותא ובהכי מתעטרין כל דינין דלעילא ותתא וכלא סתים במשפט •
 וזדק מהאי משפט התון • ולזמינן קרינן לה ומלכי זדק מלך שלם • כד מתערין
 דינין משפט כלהו רחמי כלהו בשלימו • דהאי מבסס להאי זדק ודינין
 מתתקנין וכלהו נחמין לעלמא בשלימו ברחמי • וכדין (אתקרי) שעתא דמתחבר
 דכר ונוקבא וכל עלמין כלהו ברחמי ובחדותא • וכד אסניאו חובי עלמא
 ואסתאבת מקדשא דהורא אתרחק מן נוקבא וחוייה תקיפא שרייה לאתערה •
 ווי לעלמא דמתון כההוא זמנא מהאי זדק • כמה חבילי טריקין דמתערין
 בעלמא כמה זכאין מסתלקין מעלמא וכל כך למה בגין דאתרחק דכורא מן
 נוקבא ומשפט לא קרב בזדק דא • ועל האי כתיב ויש נספה בלא משפט
 דמשפט אתרחק מהאי זדק ולא התבסמא וזדק ינקא מאתר אחרא • ועל דא
 אמר שלמה מלכא את הכל ראיתי בימי הבלי יש זדיק אויב בזדקו וגו' הכל
 דא הכל חדא מהכלים דלעילא דאקרון אפי מלכא ודא איהו מלכותא קדישא
 דכד היא מתערה בדינוי כתיב יש זדיק אויב בזדקו • מ"ט משום דמשפט
 אתרחק

אתרחק מלדק ובג"כ הקרוי ויש נספה בלא משפט . ת"ח כד אשתכח וזכאה
עלאה בעלמא רחימא דקב"ה הפילו כד אתער זדק בלחודוי ויכול עלמא לאשתזבא
בגוניה . וקב"ה בעי ביקריה ולא מסתפי מן דינא וכד ההוא זכאה לא קיימא
בקיימיה מסתפי הפילו ממשפט ולא יכול למיקם ביה . כ"ג זלדק . דוד מלכא
בקדמיתא אמר בחכמי יי' וכסני דהא אנא לא מסתפינא מכל דינין הפילו
מהאי זדק . כ"ד לאחידנא ביה מה כתיב אני בזדק אחזה פניך . בזדק ודאי
לא מסתפינא למיקם בדינוי . בתר דחב הפילו ממשפט מסתפי דכתיב ואל
תבא במשפט את עבדך . תא חוי כד מתבסמא הוי זדק ממשפט כדון הקרי
זדקה ועלמא מתבסמא בחסד ואתמלייא מניה דכתיב אוהב זדקה ומשפט
חסד יי' מלאה הארץ . אסתדנא עלי דכל יומאי הוינא מזטער על עלמא דלא
יערע בדינוי זדק ולא יוקיד עלמא בשלהובוי כמה דכתיב הכלה ומחטה
פיה . מכאן ולהלאה כפוס כל חד כפוס בירא עמקא והא בדרה דא אית
ביה זכאין ווערין אינון דיקומון להגנא על עלמא ועל עאנא מארבעה זיוין .
(ס"א) על עלמא ועלנא בעיין) ע"כ אחידן מלי דא בדה ומתפרשן מלין
דסתומן בעתיקא קדישא סתימא דכל סתימין וסיך אחידן אלין באלין . מכאן
ולהלאה מלין דועיר אנפין דלא התגליין באדרה . אינון דהוו סתימין בלבאי .
ותמן לא התקנו (עד כאן סתימין מלין) השתא התקנו והתגליין וכלהו
מלין סתימין וברדין כלהו . זכאה חולקי ואינון דירתו ירותה דא דכתיב
אשרי העם שככה לו וגו' . האי דאוקימנא אב ואם דעתיקא אחידן בתקונו
הכי הוא . דהא ממוחא סתימא דכל סתימין תליין (כ"א נפקין) ומתאחדן
ביה (ואף על גב דעתיקא קדישא התתקן בלחודוי) . וכד יסתכלון (בכל) מלי
כלא הוא עתיקא בלחודוי הוא הוי והוא יתא . וכל הני תקונין ביה (אחידן
ביה סתימין לא מתפרשן מניה . מוחא סתימא לא התגלייא ולא תלייא ביה)
א"ב ואם מהאי מוחא נפקו והתכללו במזלא וביה תליין וביה אחידן . ועיר
אנפין בעתיקא קדישא תלייא ואחיד . והא דאוקימנא מלי באדרה . זכאה חולקיה
דמאן דעאל ונפק וינדע אורחין דלא יסטי לימינא ולשמאלא . ומאן דלא עאל
ונפיק טב ליה דלא אברי . וכתיב כי ישרים דרכי יי' . אמר רבי שמעון
מסתכל הוינא כל יומא בהאי קרא דכתיב ביי' תהלל נפשי ישמעו ענוים
וישמחו והאידנא התקיים קרא כלל . ביי' תהלל נפשי ודאי דהא נשמתי ביה
אחידא ביה להטא ביה התדבקת ואשתדלת ובהשתדלותא דא תסתלק לאתרהא .
ישמעו ענוים וישמחו כל הני זדקייא וכל בני מתיבתא קדישא וזכאין דהתיין
השתא עם קודשא בריך הוא כללו שמעין מלי וחדאן בנין כך גדלו ליי' אתי
ונרוממה שמו יחדוי פתחוהמר כתיב ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום הס"ד
כי הנה המלכים נועדו עברו יחדו . נועדו באן אתר בארץ אדום באתר דדינין
מתאחדין תמן . עברו יחדו דכתיב וימת וימלוך תחתיו . המה ראו כן תמהו
נכהלו נחשו דלא התקיימו באתריהו בנין דתקונין דמלכא לא התקנו וקרתא
קדישא ושורוי לא אודמנו . דהא הוא דכתיב כאשר שמענו כן ראינו וגו' דהא
כלהו לא התקיימו והיא התקיימת השתא בסטרא דכורה דשריא עמה .
דהא הוא דכתיב וימלוך תחתיו הדר ושם עירו פשו ושם אשתו מהיטבאל בת
מטרד בת מי זכב . מי זכב ודאי כמה דאוקימנא באדרה . (והא) בספרא
דאגדתא דרב המנונא סבא אתמר וימלוך תחתיו הדר . הדר ודאי כד"א פרי

ען

ען הדר . ושם אשתי מהיטבאל כד"א כפות תמרים וכתיב זדק כתמר יפרח
דאידי דבר ונוקבא היא התקריאת בת מטרד בת מההוא אתר דטרדין כלא
לאתדבקה ואקרי אב וכתיב לא ידע הנוט ערבה ולא תמלא בארץ החיים
ד"א בת מהימא דמסטרסה מתאחדין דינין דטרדין לכלא . בת מי זכב דינקא
בתרין אנפין דהיירא בתרין נוונין בחסד ובדינא . עד לא אברי עלמא
לא הוו משגיחין אנפין בהנפין . ובגין כך עלמין קדמאי התחברו ועלמין
קדמאי בלא תקווא התעבדו . וההוא דלא הוה בתיקווא קריי ויקין ניזוין
כהאי אומנא מרפסא (ס"א מרופתא) כד אכתש במנא דפרולא הפיק ויקין
לעל עיבר ואינון זיקין דנפקין נפקין להטיין ונהרין דעבין לאלתר . ואלין
אקרון עלמין קדמאי ובגין כך כד התחברו לא התקיימו עד דהתתקן עתיקא
קדישא ונפיק אומנא (ד"א מאנא) לאומנותיה . ועל האי תנינא במתיבתא
דילן דניזווא הפיק זיקין בזיקין (כ"א דבוזינא הפיק זיקין ניזוין) לתלת
מאה ועשרין עיבר ואינון זיקין עלמין קדמאי אקרון ומיתו לאלתר . לבתר
נפיק מאנא לאומנותיה . והתתקן בדכר ונוקבא והני זיקין דהתדעכו ומיתו
השתא התקיים כלא . מבזוינא דקרדינותא נפק ניזווא פטישא התקופא דכטש
ואפיק זיקין עלמין קדמאי ומתערבי (ד"א ומתדבי) באוירא דכיה והתבסמו
דא בדה כד התחברו אב"א ואי"מא . וההוא אב הוא מרוחא דגניו בעתיק יומין
וביה התגניו הוה אוירא והכליל לניזווא דנפיק מבזוינא דקרדינותא דגניו
במעווי דאימא . וכד התחברו תרוויחו והתכלילו דא בדה . נפיק גולגלתא
חד תקיפא והתפשט בסטרוי דא בסטרא דא ודה בסטרא דא . כמה דעתיקא
קדישא תלת רישין אשתכחו בכד . כך כלא אודמן בתלת רישין כמה דאמינא .
בהאי גולגלתא דועיר אנפין נפיק טלא מרישא חוורה (ואחיד ליה) וההוא טלא
אתחזי בתרי גווי . ומניה מחזן חקלא דתפוחין קדישין . ומהאי טלא דגולגלתא
דא עתנין מנא לזדקייא לעלמא דאתי . וביה זמינן מתייא לאחייא . ולא
אודמן מנא דנפל מהאי טלא בר ההוא זמנא בזמנא דאלו ישראל במדברא וזן
להו עתיקא דכלא מהאי אתר מם דלא אשתכח לבתר . ס"ד הכני ממטיר
לכס לחם מן השמים כד"א ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' . האי בההוא
זמנא . לזמנא אתר תנינן קשים מזונותיו של אדם קמי קב"ה והא במזלא
תלייא במזלא ודאי . וע"כ בני חיי ומזוני לאו בזכותא תלייא מלתא הלא
במזלא תלייא מלתא וכלא תליין בהאי מזלא כמה דאוקימנא . תשעה אלפין רבוא
עלמין נטלין וסמכין על האי גולגלתא והאי אוירא דכיה אתכליל בכלא . כיון
דהוא כליל מכלא אתכליל ביה התפשטו אנפיו לתרין סטרוי בתרי נהרין
כלילן מכלא . וכד אסתכלו אנפיו באנפין דעתיקא קדישא כלל ארך הפיס
אקרי . מאי ארך הפיס (ארין) הפיס מבעי ליה . אלא הכי תנינן בגין דארין
אפיה לחייבא חבל ארך הפיס אסותא דאנפין דהא לא אשתכח אסותא
בעלמא אלא בזמנא דאשגחין אנפין באנפין :

בחללא

דגולגלתא נהרין תלת נהרין . והי תימא תלת . ארבע אינון .
כמה דאמינא . אסתתא דאבוי ואמיהו תרין גניזין דילהו דמתעטרן
כלהו ברישיה ואינון תפילין דרישא לבתר מתחברן בסטרוי ונהרין ועאלין
בתלת חללי דגולגלתא . נפקין כל חד בסטרוי ומתפשטין בכל גופא . ואלין
מתחברין בתרי מוחי . ומוחא תליתאה כליל לון ואחיד (כ"א ואינון תפילין
דרישא

דרישא ואלין מתחברן בתרי מוחי ומוחא תליתאה כליל לון ונהרין ועאלין בתלת חללי דגולגלתא. לבתר נפקין כל חד בסטרוי ומתפשטין בכל גופא והאי מוחא תליתאה אחיד) בהאי סטרא ובהאי סטרא ומתפשט בכל גופא והתעביד מניה תרו גווי כלילן כחדא. ומהאי נהיר אנפוי ואסהיד באבא ואמא גווי האנפוי והוא אקרי דעת. בדעת (ס"א בדא) כתיב כי אל דעות יי' וגו' ובגין דאישו בתרי גווי לו נתכנו עלילות. אבל לעתיקא קדישא סתימאה לא נתכנו. מ"ט נתכנו להאי בגין דירית תרין חולקי וכתיב עם חסוד תתחסד וגו'. והא בקשוט אוקימו חברייה דכתיב ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא. ויגד הא אוקמוה דכלא רוא דחכמתא. וכי בן רבקה הוא. בן רבקה ולא כתיב בן יצחק רמז וככה רמזיא בחכמתא ועל האי אקרי שלים בכלא וביה אחתי מהימנותא ובג"כ כתיב ויגד יעקב ולא כתיב ויהמר. הני גווי כמה דנהרין בעטרא דרישא ועאלין בחללי דגולגלתא. הכי מתפשטין בכל גופא וגופא אתאחיד בהו. לעתיקא קדישא סתימאה לא נתקנו ולא ייתן ליה דהא כללא בחד אשתכח חידו לכלא חיים לכלא לא תלייא ביה דינא. אבל בהאי לו נתכנו עלילות ודאי:

בגולגלתא

דרישא תליין כל אינון רבוון והלפין מקוצי דשערין דאינון או כמין ומסתבכין דא בדא והאחיד דא בדא. דאחידן כנהירו עלאה דמתעטר ברישא דאבא וממותא דאתנהיר מאבא. לבתר נפקין כימין על כימין מנהירו דמתעטר ברישה מנימא ומשאר מוחי. וכלאו אחידן ומסתבכי באינון שערי דאחידן מאבא. בגין דאינון מתערבין דא בדא ומסתבכין דא בדא וכלאו מוחי אחידן בגולגלתא במוחא עלאה וכלאו משיכן אתמשכן מתלת חללי דמוחא אחידן במוחי ומתערבין דא בדא בדכיא במסאבא. בכל אינון טעמין ורוין סתימן ומתגליון. ובג"כ כלאו מוחי למיוז באככי יי' אלהיך וגו' כמה דנהרין בעטרא דרישא ועאלין בחללי דגולגלתא. הכי כל כינון קוצין אוכמין חפין ותליין לסטרא דאודנין. והא אוקימנא דבג"כ כתיב הטה יי' אוזן ושמע. מכאן אוקימנא מאן דבעי דירכין מלכא אודניה לקבליה יסלסל ברישה דמלכא ויפנה שערי מעל אודניו וישמע ליה מלכא בכל מה דבעי:

בפלגותא

דשערי מתאחדא חד אורחא בארחה דעתיק יומין ומתפרשן מניה כל אורחוי דפקודי אורייתא (ואתמנן עלייהו) כל מאריהו דויבבא ויללא דתליין בכל קוצא וקוצא. ואינון מפרשין רשתא לחיבייה דלא ידעין אינון ארחין סה"ד דרך רשעים כאפלה. וכל אלין תליין בקוצין תקיפין ובג"כ כלאו תקיפון. ואוקימנא באינון שעיען אתאחדן מאריהו דמתקלא (ס"א דרחימותא) דכתיב כל ארחות יי' חסד ואמת. וכל כך בגין דמשכין ממוחין סתימין דרשיטי דמוחא ובג"כ משתכחי כל חד כפוס אורחוי. מחד מוחא באינון קוצין שעיען אתמשכן מאריהו דמתקלא דכתיב כל ארחות יי' חסד ואמת. ממוחא תכיינא באינון קוצין תקיפין אתמשכן ותליין מאריהו דויבבא ויללא דכתיב בהו דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו. מאי קא מיירי. אלא לא ידעו כלומר לא ידעין ולא בעאן למגדע במה יכשלו אל תקרי במה אלא באימא יכשלו באינון דמתאחדין בסטרא דאימא. מאי סטרא דאימא גבורה תקיפא דמיכה מתאחדן מאריהו דויבבא ויללא. ממוחא תליתאה באינון קוצין דאינון באמנעיתא אתמשכן ותליין מאריהו דמידין (דמאריין) ואקרין אנפין נהירין ולא נהירין. ובהני כתיב פלס מעגל רגלך. וכלא אשתכח באינון קוצין ושערי דרישא: מנחא

מצחא דגולגלתא מנחא לאתפקדה (ס"א לאתעקרה) חייביה על עובדיהו וכד האי מנחא התגלייה מתערין מאריהו דדיכין לאינון דלא מתכספין בעובדיהו. האי מנחא סומקא כוורדא. ובשעתא דאתגלייה מנחא דעתיקא בהאי מנחא אתהדרת חוורה כתלגא והסיה שעתא עת רגון אקרי לכלא. בספרא דאגדתא דדי רב ייבא סבא אמר מנח. וכי מנח מנחא דעתיקא. ואי לאו אשדיחי" בתין תרין אתוון כד"אומחן פתאי מואב. ואוקימנא דאקרי נלח באתוון רגופין. וכמה נלחים הוו. ואע"ג דנלח אחרא (באתרא) בנלח אחרא אסתלק אית נלחים אחרנין דמתפשטין בכל גופא. ובגין כך בשבתא בשעתא דללותא דמנחה בגין דלא יתשרון דינו גלייא עתיקא קדישא מנחא דליה. וכל דינו אתכספין ואשתככו ולא אתעבידו. בהאי מנחא תליין כ"ד בתי דיכין לכל אינון דחזיפין בעובדיהו כמה דכתיב ואמריו איכה ידע אל ויש דעה בעליון. והא עשרים אינון. ד' למה לקבליוהו דד' מיתות בית דינא דלתתא דתליין מלעילא ואשתארו עשרין. ובג"כ לא מענישין בי דינא עלאה עד דישלים (כ"א עשרין) וסלקא לך' שנין לקבליוהו דך' בתי דינא. במתימא סתימאה דילן תנין לקבליוהו דכ"ד ספרים דאתכלילן באורייתא:

עיינין

דרישא אינון עיינין דלא מסתמין מנייהו חייבייה עיינין דניימין ולא כיימין ובג"כ אקרו עיניו כיונים מאי יונים כד"א ולא תוכו איש את עמיתו. וע"ד כתיב ויהמרו לא יראה י"ה וגו'. וכתיב הנטע און הלא ישמע וגו'. תקובה דעל עינא שערי דמתשרן בשיעורא שלים. מאינון שערין תליין אלף ו' מארי דאשגחותא לאנחא קרבא. וכדין קיימי כולהו משולשליהו ומתפקחין עיינין. כסותא דעל עיינין נדיבין מתאחדן בהו. והלף רבוון מארי תריסין אתאחדן בהו ואינון אקרין כסותא דעיינין. וכל אינון דאקרין עיני יי' לא פקחין ולא מתערין בר בזמנא דאלין כסותי דנדיבין מתפרשין אינון תתאי מעלאי. ובשעתא דאתפרשן נדיבי תתאי מעלאי ויהבין אתר לאשגחא מתפקחין עיינין ואתחיו כמאן דאתער משיכתי. אסתחרו עיינין ושמאן לעינא פקחא ואסתחן בחוורה דליה. וכד אסתחין אתכספין מאריהו דדיכין לישראל ובג"כ כתיב עורה למה תישן יי' הקיפה וגו'.

ארבע

גוויין אתחויין באינון עיינין מאינון נהירין ד' בתי דתפילי דנהרין בז' רשיטי מוחא דאקרין עייניי. ואשגחותא נפקא מגוון איכמא דעינא כמה דאוקימנא באדרא דכתיב על אבן אחת שבעה עינים. ואינון גוויין מתלהטין בסטרייהו. מסומקא נפקין אחרנין מארי דאשגחותא לדינא. ואינון אקרין עיני יי' משוטטות בכל הארץ. משוטטות ולא משוטטים בגין דכלאו דינא. מירוקא נפקין אחרנין דקיימין לגלאה עובדין בין טוב ובין ביש דכתיב כי עיניו על דרכי איש. ואלין אקרין עיני ה' משוטטים. משוטטים ולא משוטטות בגין דאינון לחרין סטרוין לטוב ולביש. מחוורה נפקין כל אינון רחמי כל אינון טבאן דמשתכחי דעלמא לאוטבא להו לישראל. וכדין אסתחין (כ"א אסתחין) כל אינון תלת גוויי לרחמא עלייהו. אלין גוויין מתערבין דא בדא ואתדבקן דא בדא וכל חד אויף לחבריה מגוויי דליה בר מחוורה דכלאו כלילן ביה. וכד אצטריך הוא עיל כלא. כל גוויין דלתתא לא יכלין כל בני עלמא לאסתרא לון חוורה לאוכמא לסומקא ולירוקא. וסבא באשגחותא חד כלאו אתאחדן ואסתחין בחוורה. נבינו לא משתככין בר כד בעיין גוויין דחור לאשגחא

בגין דנביינן יסבין אתר לאשגחא לכלהו נוויי * ואי אינון לא יסבין אתר לא
 יכלין לאשגחא ולאסתכלא * נביינן לא קיימינן ולא משתככינן שעתה חדא
 שליממא אלה פקחין וסתמינן סתמינן ופקחין משום עינא פקחא דקאריס עלייהו
 ועל דא כתיב וסחיות רזוא ושוב * והא אוקימנא כתיב עיניך תראינה ירושלם
 כוס שאנן וכתיב תמיד עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה וגו' דהא ירושלם
 בעיה כן דכתיב דק ילין בה ובגין כך ירושלם ולא יוון דכתיב יוון כמשפט
 תפדה וגו' דכלא רחמי * עיניך עיניך כתיב עינא דעתיקה קדישא סתימא
 דכלא השתא עיני יי' אלהיך בה לטוב ולביש כמה דאתחזי (ל"ג) לסומקא ולירוקא
 והכא באשגחא חדא כלהו אסתחין ואסתחין בחוורה נבינוי לא משתככי
 כד בעיין גווינן לאשגחא) בגין כך לא התקיימו בקיימא תדיר והסת עיניך
 תראינה ירושלם כלא לטוב כלא ברחמי דכתיב וברחמים גדולים אקבך * תמיד
 עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה מראשית חסר א' כתיב ולא ראשית באל"ף *
 מאן היא ה"א דלתתא * ולעילא כתיב השליך משמים ארץ תפלת ישראל מאי
 טעמא השליך משמים ארץ משום דכתיב אלביש שמים קדרות ועיינן בקדרותא
 בגוונא חוכמא אתחפו * מרשית השנה מאן אתר מסתכלין בירושלם אלין
 עיני יי' חור ופירש מרשית השנה דהוא דינא בלא אל"ף ודינא אתאחד בסערה
 אף על גב דלאו הוא דינא ממש * ועד אחרית שנה אחרית שנה ודאי דינא
 אשתכח דהא כתיב דק ילין בה דהיא אחרית השנה * תא חוי ה' בלחודוי
 אקרי ראשון דכר באל"ף סתים וגוויי מה דלא אתיידע כד אתחבר האי אל"ף
 באתר אחרא אקרי ראשית * ואי תימא דאתחברא * לא אלה אתגלייא ביה ונכיר
 ליה וכדין אקרי ראשית ואפילו בהאי ראשית לא אשגחא בירושלם דאלמלא הוה
 בהאי התקיימת תדירא * אבל מרשית כתיב * ולעלמא דאתי כתיב ראשון לזיון
 הנה הנס וגו' :

חוטמא דזעיר הנפין תקונה דפרזופה * כל פרזופה ביה אשתמודע * חוטמא
 דא לא כחוטמא דעתיקה קדישא סתימא דכל סתימינן * דחוטמא
 דעתיקה חיים דחיים (לכלא) דהא מתרין נוקבין נפקין רוחין דחיון לכלא
 בהאי זעיר הנפין כתיב עלה עשן באפו וגו' * בהאי תננא כל גוויי (כ"א תרי
 גוויי) אחידן ביה * בכל גוונא וגוונא אחידן כמה מאריהון דדינא קשיא
 דאחידן בההוא תננא (ובגין כך) ולא מתבסמין כלהו אלה בתננא דמדבחה
 דלתתא * וע"ד כתיב וירח יי' את ריח הניחח מהו הניחח אתבסמותא דמארי
 דינא * נחת רוח * וירח יי' את ריח הניחח את ריח הקרבן לא כתיב אלא
 את ריח הניחח * וכמה גבורה מתאחדן כחדא דכתיב מיימלל גבורות יי' ישמע כל
 מתבסמן * והאי חוטמא מחד נוקבא נפק אשא דאכלא כל שאר השין ומחד נוקבא
 תננא * והאי אשתכך באשא ותננא דמדבחה ואתגלייא האי עתיקה קדישא
 ואשתכך כלא * היינו דאתמר ותהלתי אחטם לך * חוטמא דעתיקה קדישא
 אריך ומתפשט ואקרי ארץ הפיס והאי חוטמא זעיר * וכד תננא שרי נפיק
 בבהילו ואתעביד דינא * ומאן מעכב להאי * חוטמא דעתיקה * וכלא כמה
 דאמינא באדרה ואתערו חברייה * ובספרא דרב המנונא סבא אוקיס בני תרי
 נוקבי * מחד תננא ואשא * ומחד נייחא ורוחא טבא * דהית ביה ימינא
 ושמאלא * וכתיב וריח לו כלבטון * ובנוקבא כתיב וריח אפך כתפוחים * ומה
 בנוקבא

בנוקבא הכי כל שכן ביה * ושפיר קאמר * ומה דאמר וירח ה' את ריח הניחח
 הניחח בתרי סטרי חד נייחא דאתגלייא עתיקה קדישא סתימא דכל סתימינן *
 דהאי הוא נייחא ואתבסמותא לכלא * וחד אתבסמותא דלתתא בההוא תננא
 ואשא דמדבחה ובגין דהיוו מתרין סטריין כתיב ניחח וכלא בזעיר הנפין
 אתמר : תרי

אודנין למשמע טוב וביש ומרווייהו סלקין לחד דכתיב הטו יי' אונך ושמע
 אודנא לגו בגו דיליה תלייא ברשימינן עקימינן בגין דיתעכב קלא לאעלא
 במוחא ויבחינן ביה מוחא ולא בבהילו דכל מלה דהוי בבהילו לא הוי בחכמתא
 שליממא * מאודנין אלין תליין כל מאריהון דגדפיין דנטליין קלא מעלמא וכולהו
 הכי אקרון אזני יי' דכתיב בהו כי עוף השמים יוליך את הקול וגו' כי עוף
 השמים יוליך את הקול האי קרא קשיא * השתא מאי קול איכא הכא * דהא
 רישא דקרא כתיב גם במדעך מלך אל תקלל במדעך כתיב ובחדרי משכבך
 וגו' מאי טעמא כי עוף השמים יוליך את הקול והא ליכא הכא קלא אלא ודאי
 כל מה דכתיב בר נש וכל דיקתכל בלביה לא עביד מלה עד דאפיק ליה
 בשפוטתיה והוא לא אתכוון ביה וההיא מלה דאפיק מתבקע באוירה ואזלא
 וסלקא וטסא בעלמא ואתעביד מינא קלא וההוא קלא נטלין ליה מארי דגדפיין
 וסלקין ליה למלכא ועייל באודניו ה"ד וישמע יי' את קול דבריכו וישמע יי'
 ויחר אפו * ובגין כך כל זלותא ובעותא דבשי בר נש מקמי קב"ה בשי לאפקא
 מלין בשפוטתיה דאי לא אפיק לון לאו זלותיה זלותא ולאו בעותיה בעותא
 וביון דמלין נפקין מתבקעין באוירה וסלקין וטסין ואתעבידו קלא ונטיל לון
 מאן דנטיל ויחיד לון לאתרא (כ"א לכתרה) קדישא ברישא דמלכא * מתלת
 חללי דמוחי נטיף נטיפא לאודנין * וההוא אקרי נחל כרית כד"א נחל כרית
 כלומר כרותא דאודנין * וקלא עייל בההוא עקימא ואשתכב בההוא נהרא
 דההוא נטיפא * וכדין אתעכב תמן ואתבחינן בין טוב לביש ה"ד כי און מלין
 תבחן * ומ"ט און מלין תבחן * משום דאתעכב קלא בההוא נהרא דנטופא
 נעקימותא דאודנין ולא עייל בבהילו ובגין כך אתבחינן בין טוב לביש * וחיך וטעם
 לאכול מאו טעמא חיך וטעם לאכול בגין דיתעכב תמן ולא עייל בבהילו בגופא
 וע"ד יטעם ויתבחן בין מתיקא למרירו * בהאי נוקבא דאודנין תליין נוקבין
 אחרנין * נוקבא דעיינין * נוקבא דפומא * נוקבא דחוטמא * מההוא קלא
 דעייל בנוקבא דאודנין אי אנטריך עייל לנוקבי דעיינין ונבעין דמעין מההוא
 קלא אי אנטריך עייל לנוקבא דחוטמא דפרדסקא ומפקי תננא ואשא מההוא
 קלא ה"ד וישמע ה' ויחר אפו ותבער בס אש יי' ואי אנטריך עייל ההוא
 קלא לנוקבא דפומא ומליל וגזר מלין (כ"א גורין) מההוא קלא * כלא מההוא
 קלא דאודנין * עייל בכל גופא ואתרגיש מיניה וכלא תלייא בהאי אודנא * זכא
 מאן דנטיר מלוי ע"ד כתיב נאור לשונך מרע ושפתך מדבר מרמס האי אודנא
 קרי ביה שמיעה * ובשמיעה אתכלילן אינון מוחי * חכמה אתכליל ביה דכתיב
 ונתת לעבדך לב שומע * בינה כמה דאת אמר דבר כי שומע עבדך כי שומעים
 אנחנו (ובהני תליין כלא) דעת כמה דאת אמר שמע בני וקח אמרי ומצותי תשפון
 אתך * הא כלא תליין באודנין בהאי אודנא תליין זלותין ובעותין ופקימא
 דעיינין דהא הוא דכתיב הטו יי' אונך ושמע פקח עיניך וראה * הא כלא
 ביה תלייא * בהאי אודנא תליין רזין עלאין דלא נפקין לבר * בגין כך היא
 עקימא

עקימא לנו . רוח דרוין סתימין ביה . ווי להסוא מגלה רוין ובגין דהאי
 אודנא כניש רוין ועקימותא דלנו נטיל לון . לא גלי רוין לאינון דעקימין
 בארתייהו אלא לאינון דלא עקימין . ה"ד סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם
 דנטלי אורחיו ונטלי מלין . ואינון דעקימין בארתייהו נטלי מלין ועיילין לון
 בבסילו וליח זהו אתר לאתעכבא וכל נוקבין אחרין מתפתחין ביה עד
 דנפקין מלין בנוקבא דפומא ואילין אקרו חייבי דרא שוואי דקב"ה . במתניתא
 דילן תנו כאלו קטיל גוברין וכאלו פלח לע"ז וכלא בחד קרא דכתיב לא תלך
 רכיל בעמיך לא תעמוד על דם רעך אני יי' מאן דעבר על האי רישא דקרא
 כאילו עבר על כלא זכאה חולקיסון דלדיקייא דעלייהו כתיב ונאמן רוח מכסה
 דבר . נאמן רוח ודהי דהא רוחא דילסון מאתר עלאה קדישא אשתליף ובגין
 כך נאמן רוח אקרון וסימן דהא אוקימנא הסוא דמגלה רוין בידוע דנשמתיא לאו
 איחו מגופא דמלכא קדישא ובגין כך לית ביה רוא ולא מאתר דרוא הוא וכד
 יפוק נשמתיא לא אתדבקת בגופא דמלכא דהא לא אתריה סוא ווי להסוא בר
 נש ווי ליה ווי לנשמתיא . זכאה חולקיסון דלדיקייא דמכסין רוין כל שכן רוין
 עלאין דקודשא בריך הוא רוין עלאין דמלכא קדישא עלייהו כתיב ועמך כלם
 לדיקים לעולם יירשו ארץ :

אנפוי כתרין תקרובין דבוסמא (כלהו) סהדותא על מה דאמינא . דהא
 סהדותא ביה תלייה . ובכלא תלייה סהדותא . אכל הני תקרובי
 דבוסמא חוורא וסומקא . סהדותא לאבא ואימא . סהדותא לאחסנא דירית
 ואחד לון . והא במתניתא דילן אוקימנא כמה פרסי בין חוורא לסומקא .
 ואתכלילין ביה כחדא בסטרא דחוורא . כד אתגהיר מן נהירו דחוורא דעתיקא .
 חפייא הסוא חוורא על סומקא וכלא בנהירו אשתכח . וכדין כתיב יאר יי'
 פניו אליך וכד חייבין סניאין תליין דינין בעלמא ואשתכח סנירותא בכלא .
 (ס"א בעלמא) וסומקא אשתפט באנפין וחפיה כל (נ"א על) חוורא . וכדין
 כלא אשתכח דיונא . וכדין כתיב פני יי' בעושי רע (ל"ג בנדי קנאה כתיב בנדי
 נקס) וכלא בהאי תלייה . ובגין דה סהדותא הוא בכלא כמה וכמה מארי
 תריסין מחכאן להני גווי . כד נהירין גווי כל עלמין כלהו בחידו . בזמנא
 דנהיר חוורא כלא אתחוו בהסוא גוונא . וכד אתחוו בסומקא כלא הכי אתחוו
 בהסוא גוונא . באלין תקרובין דבוסמא שארי דיקנא לאתחווהא מרישא דאודנין .
 ונחית וסליק בתקרובתא דבוסמא :

יעריין אוכמין דדיקנא בתיקנא יאה שפיר כגיבר תקיף שפיר . משחא דרבות
 דדיקנא עלאה דעתיקא בהאי דיקנא דזעיר אנפין אתחוו ונהיר שפירו
 דהאי דיקנא בתשעה תיקובין אשתכח . וכד משחא דרבות דתלת עשר נביעין
 דדיקנא דעתיקא קדישא נהיר בהאי דיקנא אשתכחו כ"ב תיקובין . וכדין
 מתברכין כלהו . וישראל סבא מתברכא בהאי . וסימן כך יברך ישראל . כל
 תקובין דדיקנא דה אוקימנא באדרה קדישא דלכלהו מתקובין דעתיקא קדישא
 אתקנו . והכא בעינא לגלגא מה דלא אתגלי תמן בגין למיעל בלא כסופא .
 (ל"ג הא כל תקובין דדיקנא אוקימנא דכלהו מתקובין דדיקנא עתיקא קדישא
 אוקימנא באדרה קדישא) שתא אינון ע' אקרון . תקונא קדמאה נפק הסוא
 ניזולא בוזינא דקרדינותא ובעט בתחות שער דרישא מתחות קובין דעל
 אודנין ונחית מקמי פתחא דאודנין עד רישא דפומא הא תקונא דה מעתיקא
 קדישא

קדישא לא אשתכח . אלא יד נגיד מזולא דעתיקא קדישא ותלייה מניה הסוא
 מבוועא דחכמתא . כד אימא אתמסכת ואתכלילת באוירה דכיה הסוא חוורא
 נקיט אימא וניזולא עלאת ונפקת ואתחמד דה בדא ואתעבידת מד תקונא .
 וכד אנטרוך סלקא דה על דה ואתכסייה מד מקמי מד . ובגין כך כלא
 אנטרוך . מד למעבד נוקמין וחד לרחמנא ועל האי תאיב להאי דיקנא דוד
 מלכא כמה דאוקימנא . בהאי דיקנא ע' תקובין אשתכחו . שתא רבוון
 דתליין בהו ומחפשטין בכל גופא . ואלין שתא דתליין תליין בשערי דתחות
 תקרובתא דבוסמין תלת מהאי סטרא ותלת מהאי סטרא וביקירותא דדיקנא
 תליין תלת אחרין . חד לעילא בשפון . ותריין בהינון שערין דתליין עד
 טבורא . וכל הני שתא ג' מכאן וג' מכאן אתמסכאן ותליין כלהו בהינון
 שערי דתליין ומחפשטין בכל גופא . ובגין דהני תלתא אינון ביקירו דדיקנא
 יתיר מכלהו כתיב בהו שמא קדישא . דכתיב מן המצר קרתי יס . יי' לי
 לא אירא . והא דאוקימנא באדרה מן המצר קרתי יס מאתר דשרי דיקנא
 לאתפשטא דהוא אתר דחיק מקמי אודנין שפיר הוא . ובספרא דאגדתא דבי
 רב ייבא סבא הכי אמר ואוקיס דשירותא דדיקנא מחסר עלאה דכתיב לך
 יי' הגדולה והגבורה והתפארת וגו' . וכלא הוא והכי שארי . ותשעה אתמסכן
 ותליין דדיקנא . ומקמי אודנין הכי שארי וקיומא לא מתקיימין אלא באתר
 אחרא כמה דאוקימנא וכד אנטרוך עלמא לרחמי התגלייה מזולא קדישא וכל
 הני תקובין דבדיקנא יקירא דזעיר אנפין כלהו רחמי משתכחי . וכד אנטרוך
 לדינא מתחוייה דינא וכדין עבדין נוקמין לשנאיהון דישראל לאינון דעקין
 להו . כל יקירו דדיקנא באלין שערי דתליין אינהו משוס דכלא בהאי תליין .
 כל הני שערי דדיקנא דזעיר אנפין כלהו קשיאין תקיפין משוס דכלהו אכפין
 לדינין בשעתא דמזולא קדישא אתגלי וכד בעא להנחא קרבא בהאי דיקנא
 אתחוו כגבר תקיף מארי נכחן קרבייה וכדין מריט עאן דמריט ואגליש מאן
 דאגליש . הני ע' תקובין אמרן משה זמנא תגיינא בשעתא דאנטרוך לאהדרא
 לון כלהו רחמי . דהע"ג דתליסר תקובין לא אמרן . השתא ככוונא תלייה
 מלתא דהא לא יעול בהני תקובין לאדכרא אלא במזולא אתכוון ואדכר ליה
 ה"ד ועתה יגדל נא כח יי' מאן כח יי' הסוא דאקרי מזולא קדישא סתימא
 דכל סתימין . דחילא דה ונהירו דה ממזולא תלי . וכיון דאמר משה דה ואדכר
 דה ואתכוון ביה אמר הני תשעה תקובין דתליין בזעיר אנפין בגין דינהירו
 כלהו ולא ישתכח דינא . וע"ד כלא במזולא תלי . האי דיקנא כד שראן שערי
 לאתערבא (נ"א לאתארבא) אתחוו כגיבר תקיף כגיבר מארי נכח קרבין .
 בהאי דיקנא נגיד משח דרכות מעתיקא סתימא כד"א כשמן הטוב על הראש
 יורד על הזקן וזקן אהרן אליו שערי לא חפין על שפון . ושפון כלהו סומקין
 כוורדא דכתיב שפתותיו שושנים שפון מרחשן גבורה . מרחשן חכמתא .
 באינון שפון תליין טב וביט חיי ומותא . באלין שפון תליין מאריסון
 דאתערותא דכד מרחשין אלין שפון מתערין כלא למגור מארי דינא בכל בתי
 דינין (דמדוריהון בהון . ובג"כ) דאקרון עירין דכתיב בגזרת עירין פתגמא
 ובמימר וגו' . מאי עיר בספרא דאגדתא כד"ה ויהי ערך דמתערין דינין
 לאינון דלא אתרחימו לעילא בג"כ מתערין אלין דאינון מארי דבבו דכלהו
 ועכ"ד בתרי גווי ברחמי ודינא וע"ד אקרון עיר וקדיש דינא ורחמי ובאלין
 שפון

שפון אחזוי פומא כד התפתח רוחא דנפיק מן פומא ביה מתלבשין כמה אלף ורבבן וכד התפשט מתלבשין ביה כביאן מהמיני וכולהו יי' אקרון כד מלין נפקין מן פומא ומתרחשין בשפון מתנהרין לכלהו תמני סרי אלפי עלמין עד דמתקטרין כלהו כחדא בתמניסר זורחן ושביילין דאשתמודען וכלא מחכאן פומא דא ברא לישן ממלל דברבן בקיטרא דטיהרא בעטרא וע"ד כתיב חכו ממתקים ממתקים ודאי מאי חכו כד"א ויחך יטעם לאכול וכלו מחמדים אש ומים אשא ומייה מתקנין ויחן בזיורוי דהא נווני מתחברן כחדא חכו באחווין רשימן דמתגלפן בעטרוי גלידין אה"ע בגרון א' דטריד מלכין ומהעדא מלכין ומהקס מלכין ח' דטריד ונחית וסליק ועטיר קדיש באשא גליד ברוחא ה' יוקא דאימא סטיר לנוקבא התפשט לנוקבא רבא בתיאובתא דקרתא קדישא דמתקטרי אתרין דא ברא כד"א הר המור גבעת הלבונה ע' טיהרא דטיפסא גליפא בטיפסא רהיטין דענפין מתאחדן לסטרוי לרוחין גליפין והא ברזי דתתון דשלמה מלכא התעטרו אלין תתון דא ברא גיכ"ק בחיך כד"א ויחך יטעם לאכול היאכל תפל מבלי מלח וגו' וכתוב והיה מעשה הדקה שלום הנחמדים מזהב ומפזר ובמתוקים וגו' מתוקים ודאי דוד מלכא אמר גם עבדך נהר בהם וגו' אההדנא עלי דכל יומתי אודהרנא בהו דלא לאטעאה בר יומא חד דעטירנא עטרי מלכא במערתא וחמינא דאשא מתלטהא הפותיה דמירונייה כ"א דמערתא ואודענא מההוא יומא אודהרנא בדעתאי בהו ולא שביקנא לון כל יומאי זכאה חולקיה מאן דאזודר במתיקא דמלכא וטעים בהו כדקחוי על דא כתיב טעמו ורואו כי טוב יי' וגו' וכתוב לכו לחמו בלחמי וגו' תו התפשט דכורא דעת ותתמליין הכסדרין ואדרין מרישא דגולגלתא שרי והתפשט בכל גופא מחדוי ודרועוי ובכלא מאחורוי התדבק ניזולא דבזינא דקרדינותא ולהטא ואפיס גלגלתא חדא סתימא מכל סטרוי ונהירו ס"א ונחיתו דתרי מוחי גליפן בה והתדבקת בסטרוי דדכורא בנין כך התקרי יונתי תמתי אל תקרי תמתי הלא תאומתי ודאי שערוי דנוקבא כליין ביה נווני ס"א נווני בנו נווני כדכתיב ודלת ראשך בארמנן התקטר גבורה בחמש גבוראן והתפשטת נוקבא בסטרא והתדבקת בסטרוי דדכורא עד דאתפרשא מסטרוי והיתית לאתחברא עמיה אנפין באנפין וכד מתחברן מתחויין חד גופא ממם מהכא אוליפנא דבר בלחודוי אתחוי פלג גופא וכלהו רחמי וכך נוקבא וכד מתחברן כחדא אתחוי כלא חד גופא ממם והכי הוא אוף הכא כד דבר אתחבר בנוקבא כלא הוא חד גופא ועלמין כלהו בחירו דהא כלהו מגופא שלים מתברכן והיינו רזא על כן ברח ה' את יוס השבת ויקדשו דהא אשתכח כלא בחד גופא שלים דהא מטרונייתא התדבקת במלכא ואשתכח גופא חד ועל כן ברכאן משתכחין בהאי יומא ומכא מאן דלא אשתכח דבר ונוקבא הקרי פלג גופא ולית ברכתא שריא במלה פנימה וחסרה אלא באתר שלים במלה שלים ולא בפלגות מלה ופלגות מלה לא התקיים לעלמין ולא התברכן לעלמין נוי דנוקבא כלא מנוי דדכורא הוא והא אוקימנא מלי ואשתמודען ביני חברייה מהאי נוקבא מתאחדן כל אינון דלתתא מינה ינקין ובה תבין והיא התקריית אס לכלהו כמה דאחרא אס לגופא וכל גופא מינה ס"א לגנתא וכל גנתא מינה ינקא כך הרי אס לכלהו אחרנין דלתתא כתיב אמור לחכמה אחותי את הית חכמה ואית

ואת חכמה והאי נוקבא התקרי חכמה זעירא לגבי אחרא וע"ד כתיב אחות לנו קטנה ושדים אין לה וגו' דהא דא בגלותא התמשך אחות לנו קטנה ודאי קטנה אתחוי אבל דברבא היא וסניאה היא דהא היא שלימו דנטיל מכלא כמה דכתיב אני חומה ושדי כמגדלות ושדי דהא מליין אינון לינקא לכלא כמגדלות דאינון נהרין דברבין דנפקי מאימה עלאה תו התפשט דכורא בימינא ושמאלא בירותא דאחסנא וכד נווני התחברו הקרי תפארת והתקן כל גופא והתעבדו אילנא דברבא ותקיף שפיר ויהא תחותיה תגליל חיות ברא ובענפוי ידורן עופי שמיא ומזון לכלא ביה דרועוי ימינא ושמאלא בימינא חיים וחסד בשמאלא מיתה וגבורה מעוי התקנן בדעת ותתמליין כל הכסדרין ואדרין כמה דלמינא דכתיב ודעת חדרים ימלאו תו התפשט גופא בתרין שוקין ומתאחדן בינייהו תרין כולין ותרין ביני דכורא דכל משחא ורבות וחילא דכורא דכל גופא בהו התכנס דכל חיילין דנפקי מנהון נפקין ושריין כולא בפוס אמא ובג"כ אקרון כבאות ס"א דכל גופא בהו התכנס ושריין כולא בפוס אמא ובג"כ אקרון כבאות דכל חיילין דנפקי מנהון נפקין ואינון נלח והוד תפארת יה"ו נלח והוד כבאות ובג"כ יה"ו כבאות אמא דדכורא סיומא כ"א כסותא דכל גופא והקרי יסוד ודא הוא דרגא דמבסס לנוקבא וכל תיאובתא דדכורא לגבי נוקבא בהאי יסוד עייל לנוקבא לאתר דאקרי זיון דהתס הוא אתר כסותא דנוקבא בבית רחס לאתתא ובנין כך יי' כבאות הקרי יסוד דכתיב כי בחר יי' בזיון אוה למושב לו כד התפרשת מטרונייתא והתחברת במלכא אנפין באנפין במעלי שבתא התעבדו כלא חד גופא וכדו יתיב קודשא בריך הוא בכורסייה והקרי כלא שמא שלים שמא קדישא בריך שמיא לעלם ולעלמי עלמין כל אלין מלין סליקנא עד יומא דא דאתעטר בהו לעלמא דאתי והשתא התגליין הכא זכאה חולקי האי מטרונייתא כד התחברת עם מלכא כל עלמין מתברכן ואשתכחו בחדותא דכלא כמה דדכורא כליל בתלתא ושירותא בתלתא כך כלא הכי וסיומא דכל גופא הכי ומטרונייתא לא מתברכא אלא בכללא דלתתא אלין דאינון נלח הוד יסוד ומתבסמא ומתברכא באתר דאקרי קדש קדשים דלתתא דכתיב כי שם צוה יי' את הברכה דהא תרין דרגין אינון לעילא ותתא ובג"כ לית רשותא למיעל תמן בר כהנא רבא דאתי מסטרא דחסד בנין דלא עייל לההוא אתר דלעילא אלא ההוא דאקרי חסד ועייל בקדש הקדשים ומתבסמא נוקבא ומתברכא האי קדש הקדשים בנו לגו אתר דאקרי זיון זיון וירושלם תרין דרגין אינון חד רחמי וחד דינא זיון דכתיב זיון במשפט תפדה ירושלם דכתיב לדך ילין בה כמה דאוקימנא וכל תיאובתא דדכורא לגבי נוקבא הכא הוא וקרינון להו ברכה דמתמן נפקי ברכאן לכלהו עלמין וכלהו מתברכאן האי אתר הקרי קדש וכל קדשים דדכורא עיילין תמן בההוא דרגא דלמינא וכלהו אתיין מרישא עלאה דגולגלתא דדכורא מסטרא דמוחי עלאי דשריין ביה ונגיד הויה ברכה בכל שייפי גופא עד אינון דאקרון כבאות וכל ההוא נגידו דאתנגיד מכל גופא מתכנשי תמן וע"ד אקרון כבאות דכל כבאות דעלאין ותתאין מתמן נפקין וההוא נגידו בתר דאתכניש תמן שריין ליה בההוא יסוד קדישא כלא חוורא בג"כ הקרי חסד וההוא חסד עייל לקדש הקדשים דכתיב כי שם צוה יי' את הברכה חיים עד העולם א"ר אבא לא סיים בזינא קדישא למימר חיים עד דאשתככו מלוי ואנא

ואנא כתיבנא סברנא למכתב טפי ולא שמענא ויא זקיפנא רישא דנהורא הוה סני ולא הוה יכולנא לאסתכלא . אדהכי אזדעזענא שמענא קלא דאקרי ואמר ארך ימים ושנות חיים וגו' . שמענא קלא אחרא חיים שאל ממך וגו' כל ההוא יומא לא הפסיק אשא מן ביתא ולא הוה מאן דמטי לגביה דלא יכילו דנהורא ואשא הוה בסחרניה כל ההוא יומא . כפילנא על ארעא וגעניא . בתר דאזיל אשא חמינא לכוזינא קדישא קדש הקדשים דאסתלק מן עלמא אתעטף שכיב על ימיניה ואנפו חייכין . קס רבי אלעזר בריה זנטול יהוי ואנא לחיכנא עפרא דתחות רגלוי . בעו חברייה למבכי ולא יכילו למללא . שארי חברייה בצכיה ורבי אלעזר בריה תלת זמנין ולא יכול למפתח פומיה . לבתה פתח ואמר אבא אבא . תלת הו . חד אתחזרו . השתא תנוד חיותא פפראן טאסין משתקטן בנוקבא דימא רבא וחברייה כלבו שתיין דמא . קס רבי חייא על רגלוי ואמר עד השתא כוזינא קדישא מסתכל(ס"א משתדל) עלן השתא לאו הוה עידן אבא לאשתדלא ביקריה . קס רבי אלעזר ורבי אבא נטלו ליה בעיקורא דסיקלא . מאן חמא ערבובייה דחברייה . וכל ביתא היה סליק ריחין . סליקו ליה בפורייה ולא אשתמש ביה אלא קבי אלעזר ורבי אבא . אתו טריקין ומארי תריסין דכפר פפורי וטרדה בהו (ס"א דפרי וטרדייה) והו בני מרוניא לוחין בקטירין דחשיבו דלא יתקבר תמן . בתר דנפק פורייה הוה סליק באוירא . ואשא הוה ליהט קמיה שמעו קלא עולו ואתו ואתכנשו להלולה דרבי שמעון יבוא שלום ינחומו על משכבותם כד עאל למערתא שמעו קלא במערתא זה האיש מרעיש הארץ מרגיו ממלכות כמה פטרין ברקיעא משתכחין (ס"א משתכחין) ביומא דין בנינך דלא רש"י דמאריה משתבח ביה בכל יומא . זכאה חולקיה לעילא ותתא כמה גניזין עלאין מסתמרון ליה עליה אתמר ואתה לך לקן ותנוח ותעמוד לגורלך לקן הימין :

דינים השייכים לטלית קטן

א' עיקר מלות טלית קטן כתב בש"ע דהוא ללבשו על בגדיו . אבל הרב האר"י ז"ל כתב דלריך ללבוש הטלית קטן תחת הבגדים על החלוק וליריך לשכב בהטלית קטן על המטה ורחוי ליוסר שלא להסירו מעליו בשום אף בהיותו ישן רק בכניסתו במרחץ ולכן דור המלך ע"ה ראה עצמו ערוב במרחץ ולא בהיותו ישן כי אז היה לו טלית קטן . וכתב הרב חיד"א ז"ל בברכ"י סוף סימן ח' דכן הוא עיקר דכל אדם יש לו להוטר שלא יסור הטלית קטן כי אם במרחץ וכמו שכתב האר"י ז"ל ובספר הכונות ביאר סודן של דברים וכתב שיועיל גם לבטל כחות החילוניים . והכי כתיבי שלמים וכן רבים המיישרים ארחותם :

ב' במקום שנוקבים ללבוש הטלית קטן תחת המלבושים מלבד החכמים שנובים אותו על בגדיהם אין ליחיד שאינו ת"ח ללבשו על בגדיו דיש לחוש לזוהרא כיון שאין דרך אנשי המקום ללבשו כך רק התלמידים חכמים . כ"כ בתשובות מהר"י מברובא ז"ל סימן ז"י :

ג' שיעור טלית קטן העלה הרב פרי הארץ ח"א סימן א' דשיעורו אמה על אמה . וכן הוא דעת הרב בית דוד סימן ח' . והר"ב נחפה בכסף סימן א' העלה דיש לשער בקטן כן ט' . שוכסא ראשו ורובו מאחוריו בין באורך בין ברוחב . וראה זה חוש מלאתי בסדר תפלה להגאון כמהר"ר שניאור זלמן אשכנזי ז"ל בתחלת שער הטלית

הטלית שכתב ורוחב הטלית קטן לריך להיות אמה של תורה שהוא רוחב כארבעה גודלים מרווחים מאדס ביכובי . והאורך של אחריו מכות הלוואר ולמטה לריך להיות גם כן אמה של תורה מרווחת בכדי שיהיה שם אמה על אמה שלם עד תחילת קב בית הלוואר שמלא אחריו דאורך מלפניו נסוף קב בית הלוואר עד למטה לריך גם כן להיות אמה של תורה ורוחב אמה ומלא כל האורך שתי אמות לבד מכות הלוואר שהוא קב שיש בו חסרון ואינו עולה למדת שיעור טלית וזוה מקיים המלות לדברי הכל . ובקטנים שהגיעו לחנוך מבין שש עד כן ו"ג אפשר להקל ולסמוך על סברת האומרים דשיעור בגד להתחייב בלית הוא אמה על אמה כלבד . וכל השיעור הזה דרוחב ואורך הטלית קטן לריך להיות כולו ומשפט ומלבוש את האדם בכל השיעור הנזכר כולו כמו שכתבנו אשר תכסה בה דיוקא ולא יתקפל ולא יתקמט כלום משיעור זה דמקום הנכפל והקמט אינו עולה מן המדה ולריך להשיגו על זה תמיד כל הנזכרים לקיים מלות לית כל היום . וגם לריך לזוהר שיהיה שיעור זה בריוח עם עורך מעט ברוחב הטלית קטן ולא בלמאוס כי זה דבר קשה לזוהר שיהיה מופשט כל כך כל השיעור כולו ברוחב . וגם נכון לזוהר להיות שני לדי הלוואר למעלה אלא הלוואר תכופים זה לזה על ידי קשורה במשיחות או ע"י קרסים בכדי שהחום יהיה מכוסה כמו שכתב בכתבי האר"י ז"ל עד כאן וע"ש :

ד' הלן בלילה בטליתו לריך לעלו אף קס לא פשעו ועוב למשמש בו בשעת הברכה . וכן יעשה מי שלובש קודם שיאיר היום . כן פסק בשולחן ערוך . אבל הב"ח והט"ו פסקו בהטור דכל שלח הסירו מעליו אע"ג דעבר הלילה בכתיים דלאו בר חיובא לא הוי יוסח הדעת ואינו לריך לחזור ולברך . והרב מגן אברהם ז"ל כתב דהלן בטליתו בלילה טוב לפטור אותו בטלית גדול דכו ילבוש הטלית גדול ויברך עליו ויבין בברכתו גם על הטלית קטן שהוא לבוש בו . ואין לריך אפילו משמשו או הסתכלות בהטלית קטן בעת הברכה אך יהיה דעתו על כל בגדיו המלויים אשר לבש וכמ"ש מהר"י סג"ל ז"ל סימן י' :

ה' על טלית קטן יכול לברך להתעטף בלית אע"פ שאינו מתעטף אלא לובשו . כ"כ בש"ע סימן ח' . וכתב מור"ם בהגהה וי"א שמברכין עליו על מלות לית ואין לשנות :

ו' טלית קטן טוב להניחו על ראשו רחבו לקומתו ולהתעטף בו ויעמוד כך מעטוף לפחות כדי הלוך ד' אמות ואחר כך ימשכנו מעל ראשו וילבישו . והטעם לזה כתבו בבית יוסף לפי שיש אומרים דבעי דוקא עטוף ועטוף בכל דוכתא משמע עטיפת הראש . וכתב המג"א דזהו דוקא בבגד שעושין כעין חתיכה אחת מרובעת וזוה הלוואר באמצע וא"כ כשמתעטף בארכו כמ"ש בב"י דדוקא זהו מקרי עטוף הוה ליה ב' ליתות מלד זה וב' ליתות מלד זה . אבל אם הכגד תפור אז באין כל הליתות מלד אחד . ומיהו אין קפידא כל כך בזה דרוב הפוסקים ס"ל דאין לריך עטוף וכל שכן לדיוד דמברכין על מלות לית פשוטא דאין לריך עטוף :

ז' אם לובש הטלית קטן בעוד שאין ידיו נקיות ילבשו בלא ברכה וכשיטול ידיו ומשמש בלית ויברך עליו או כשלוש טלית אחר יברך ויכיון לפטור גם את זה וא"כ למשמש בלית של ראשון . ש"ע :

ברכת טלית קטן

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו

מנהג טוב להולכים בתמים להסמיך לברכת אשר יצר בלי הפסק כלל אלהי
נשמה ער ואני אברכם והמשכים קודם אור היום אינו אומר הנותן
לשכוי בינה רק אחר שיאור היום : כשיוצא מפתח ביתו יניח יד ימין
על המזוזה ויאמר :

יהוה שומרי יי צלי על יר ימיני : יי ישמור צאתי וכוני לחיים
ולשלום מעחה ועד עולם : שדי ישמרני מיצר הרע ומכל
צרה וצוקה אמן : ואומר קריאת שמע עד ובשעריך : ליי הישיעה על
עמך ברכהך סלה : ג"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב
סלה : ג"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך : ג"פ יי הושיעה
המלך יענינו ביום קראנו : ג"פ אנה יי הושיעה נא : אנה יי
הצליחה נא : ג"פ מגדל עז שם יי בו ירוץ צדיק ונשגב : ובשבת
לא יאמר כל הזכר אלא זכור את יום השבת לקדשו :

דינים להליכה לבית הכנסת

א ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הסבור ואעפ"י שיכול להתפלל בביתו
בעשרה מלוה לו שילך לבית הכנסת משום כבוד עם הדרת מלך * ואם הוא
אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת כגון שהוא תש כח אף על פי שאינו חולה
יכוין להתפלל בשעה שהסבור מתפללים * ודוקא אם עריתא ליה מלתא לאסוף
עשרה לביתו להתפלל * אבל אם לא עריתא ליה יש לו לאסוף עשרה לביתו כדו
להתפלל בעשרה :

ב ואם הוא אנוס אנוס ממון שמחמת השתדלותו להתפלל עה הסבור יבא לידו
הפסד ממון יכול להתפלל ביחיד * או בבית הכנסת כשאין עם סבור כב"הכ *
כ"ב בשו"ת יד אליהו סימן ז' :

ג מי שתורתו אומנותו ויש לו בית סמוך לבית הכנסת וכו חלון גדול על ב"הכ
ובאותו בית בית מדרשו יותר טוב שיתפלל בבית מדרשו מאשר ילך לבית הכנסת
דאיכא תרתי שהוא מקום קביעות למנוחו ומתפלל עם הסבור בקדיש וקדושה ועונה
אמן * כ"ב הרדב"ז ז"ל הביאו הרב חיד"א כברכ"י :

ד מי שיש לו בית הכנסת כעירו ואינו נכנס בו להתפלל קרא שכן רע וגורם
גלות לישראל :

ה אם יש שני בית הכנסת בעיר מלוה לילך להבית הכנסת הרחוקה משום שבר
פסיעות * כ"ב המג"א ז"ל סי' ז' ס"ק כ"א ורמז ש"ס דכ"מ דק"ו * ואכתי
איש לעיר בספרי הקטן גוע ושי מערכת האל"ף ס' כ"ז השבתי על דברי המג"א ז"ל
והוכחתי דדוקא באשה כאמר זה בש"ס דאינה בת חיובא להתפלל בבית הכנסת וליכא
בה במלוה זו משום מעבירין על המלות ולכן טוב לה שתלך להרחוקה משום שבר
פסיעות * אבל איש דגברא בר חיובא הוא להשתדל להתפלל בבית הכנסת אם יבא
הקדושה וילך להרחוקה הנה הוא עובר משום און מעבירין על המלות ולכן און לו
ליך אלא להבית הכנסת הקדושה אליו דבה פגע כרישא משום און מעבירין על
המלות ודלא כהרב מג"א ז"ל ככ"ל :

א מלוה לרוץ כשהולך לב"הכ וכן לכל דבר מלוה אפילו בשבת שאסור לפסוע
פסיעה גסה * אבל כשיולא מב"הכ אסור לרוץ דנראה כפורך מעליו המשא :
ז דוקא עד פתח הב"הכ מלוה לרוץ אבל בב"הכ עלמא אסור לרוץ אלא ילך
באימה וביראת :
ח בהליכתו לבית הכנסת בכל הדרך יש לו לרוץ וכבואו סמוך לבית הכנסת יאמר
יותר * כ"הג כשם רבינו וזכה בספר היראה :

כשהולך לבית הכנסת יאמר

הריני מוזמן רגלי להלוך לעבודת בוראי לבית הכנסת של אברהם אבינו
סבא קדישא * ליחרא שמייה דקודשא בריך הוא ושכינתיה בשם כל
ישראל : ואמר כך יאמר

שיר המעלות לדוד שמחתי באומרים לי בית ה' נלך

ה' הוא האלהים כך אני בוטח שתצילני מכל פנעים רעים
המתרגשות לבא בעולם הזה אמן סלה : נרעה נרדפה לרעה
את ה' :

דינים השייכים בבית הכנסת

א רבים נוהגים לומר מה טובו וכו' ואני ברוב חסוך כשהם כבר נכנסו בפתח
בית הכנסת * והוא טעות גדול בידם כי לריבין לאומרו קודם שיכנס לפתח
בית הכנסת ובפירוש אמרו בזהר ג' פעמים שרין שיאמר אותו קודם שיכנס ולרין
להזכר בזה * כ"ב הרב מהר"א גאלאנטי ז"ל בספר זשורי חמה שקלרו הרב מהר"א
חולאי זל"ה דט"ז סוף ע"ב :

ב כשאדם בבית הכנסת יתן אל לבו שהוא שם לפני השכינה ועל כן יהיה שם
כמורא גדול ולא ינהוג ח"ו קלות ראש כי מורא בית הכנסת הוא כמורא
המקדש * ובתש' לחמי תורה למחר"ל באסאן ז"ל סי' י"ט כתב דמלות מורא ב"הכ
היא מן התורה כמלות מורא מן המקדש :

ג וזהר מאד שלא ישיח בבית הכנסת שיחה בעוילה אפילו שלא בשעת התפלה וכל
שכן בעת התפלה * ומה מאד החמיר הוזהר הקדוש בעון זה דהמדבר כב"הכ
והולך לשוכו בפרשת תרומה ומאן דאשתעי בבי כנישתא במילין דחול ווי ליה דאחוי
פרודא * ווי ליה דגרע מהימנותא * ווי ליה דלית ליה חלוקא באלהא דישאל דאחוי
דהא לית ליה אלקא ולא אשתכח תמן ולא דחיל מיניה ואנהיג קלגא בתקונא עלאה
דלעילא עד כאן * ואין לא יחדר לב השומע אמרי קדש אלו דאומר שהמדבר דברי
חול בבית הכנסת און לו חלק באלהי ישראל דמראה דאון לי אלוה ואון אלוה כמלא
שם ואינו ירח ממנו ויחה בזיון בתקונא עלאה דלעילא * ורבינו האר"י ז"ל
היה נוהג שלא לדבר בבית הכנסת אפילו בדברי תורה ודברי תשובה ותוכחה מפתחו
שלא יבא ע"י כך לדבר דברי חול * וכבר האריכו קמאי ובתראי לבאר תומרי איסור
זה דמדבר בבית הכנסת :

קודם שיכנס לב"הכ ריך להזכר מאד להראות עצמו ירח וחרד ליכנס בהיכל
מלכו של עולם * וישתחוה ויאמר ככוונה גדולה :

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל : ואני ברב הסדך
 אבא ביתך בזכות אברהם שנקרא איש החסד אשתחיה
 אל היכל קדשך בזכות יצחק שנעקד על נבי המוכח במקום
 קדוש ביראתך בזכות יעקב שאמר מה נורא המקום הזה
 ובזכותם אבוא להתפלל לפניך ותקבל תפילתי ברצון ואני
 תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברב הסדך ענני באמת ישעך
 לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי יהיו לרצון
 אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי ונואלי :

רבנו של עולם בזכות שלשה אבות אבוא להתפלל לפניך ובזכותם תקבל
 תפילתי ויעשה כתר לראשך על ידי מטט"רון שר הפנים :

ואחר כך יאמר מזמור אלהים יחננו בצורת המנורה תמצאה קודם ברוך שאמר
 וישב במקומו ויאמר אשרי יושבי ביתך וכו' ויאמר אח"כ בלב נשבר ונרכה :

מי חנכי שאזכה להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא שהוא אל גדול ונורא ואנכי
 איש חוטא והכעסתי שמו הגדול במעשי הרעים ואנכי כשר ודס עפר
 ואפר ואיני כדאי וראוי להזכיר שמו הגדול כמה פעמים בכל יום אי לי
 איך אשא פני לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא עילת כל
 העלות וסובת כל הסיבות אלה מפני רחמי וחסדיו המרובים שהוא מרחם על
 בריותיו ורוצה בתפלות ובתחנונים של עבדיו כמו שנאמר קרוב ה' לכל קוראיו
 לכל אשר יקראוהו בחמת : רצון יראיו יעשה ואת שעות שמעו ויושיעם : שומע
 תפלה עדיך כל כשר יבואו :

יתברך אלהי העולמים דיבר והנחילנו נחלת המצות ושתבה ויתעלה
 שמו ויען כי אלה המצות יסוד הכל ועיקרם הוא הכוונה כמ"ש
 הרכ הגדול חיד"א וצוק"ל בצפורן שמיר סי' ה' לכן שמנו כאן התפלה הכוללת
 להרב הנזכר ויע"א וזה הוד יפיה וזה תוארה :

דברים אחרים

לשם יחוד קבה"ו ברחילו ורחימו ורחימו ורחילו ליחרא שם י"ה בן"ה
 ביחודא שלים בשם כל ישראל הריני מקבל עלי אלהותו יתברך כמו
 שצונו במעמד הר סיני :

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים :
ומצות את ה' אלהיך תירא :
ומצות ואהבת את ה' אלהיך והריני אוהב הש"ת ככל לבי ובכל נפשי
 ובכל מאורי והריני ירא ממנו כנזן דאיהו רב ושלום עקרא ושרשא
 דכל עלמין וכלא קמיה כלא והריני ממליכו על כל אבר ואבר וניד וניד מרמ"ח
 אברים ושם"ה גידים של גופי נר"ן מלכות גמורה וחנני עבר לו לה' הוא
 ברחמי יובנו לעברו בלב שלם ולעסוק בתורה לשמה ובמצות וגמילות חסדים
 ויהיו כל מעשינו לשם שמים :

והריני

והריני מקיים מצות ואהבת לרעך כמוך והריני אוהב את כל אדם מישראל
 כנפשי ויהר"מ ה' או"א שתרם על כל איש ואשה קטון או גדול
 יהוד או רבם מעמד ישראל אשר הם שרונים בצער אנא ה' הצילם מצרתם
 ותברכם מברכותיך ותחיורנו והחזירם בתשובה שלימה ותגאלנו גאולה שלימה
 למען שמך והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד :
והריני מקיים מצות עשר זכירות יציאת מצרים והשבת והמן ומעשה
 עמלק הרשע ומעמד הר סיני ומה שהקציפו אבותינו להקב"ה
 וכפרש בעגל ומה שיעצו בלק ובלעם לעשות לאבותינו למען דעת צדקות ה'
 ומעשה מרים הנביאה וזכירת ירושלים ומצות וזכרת את ה' אלהיך כי הוא
 הנותן לך כח לעשות חיל :

וקיימתי מצות השכמת בית הכנסת ולהשתדל להיות מעשרה ראשונים

וקיימתי מצות לרוץ בהליכת בית הכנסת :

ומצות לשהות בפתח ליטול רשות בפסוק ואני ברב חסדך וכו' :

ומצות להשתחוות נגד החיכל ששם השראת שכינה :

ואני מקיים מצות ישיבת בית הכנסת :

ומצוה לירא מבית הכנסת :

והריני מוכן לקיים מצות מפני שיבה תקום אם תודמן :

והריני מכיין לקיים מצות תלמוד תורה :

והריני מקיים מצות עשה של יציאת כטלית קטן וטלית גדול :

בחול

בשבת ויו"ט

ומצות תפילין דיד כסדר רש"י
 (ור"ת)

ומצות תפילין דראש כסדר רש"י
 (ור"ת)

וקיימתי מצות לצאת מן הבית
 מעוטף בציצית ומוכתר

בתפילין לבא לבית הכנסת ונשקתי
 המוזה :

והריני מוכן לקיים מצות צדקה
 ולקיים מצות קריאת שמע
 דקרבנות

ומצות קריאת פ' התמיד והקטורת
 ופסוקי דומרה ואני מכיין

לערוך שלהן לפני ה' אחד מתקוני
 השכינה ולירא ממנו

ומצות ברכות פסוקי דומרה
 ומצות לומר אשרי והללויות ושירת
 הים :

ומצות ק"ש דיוצר ליחד ה' יהוד
 גמור ולמסור עצמו על
 קדושתו יתברך ולומר פרשה ראשונה
 דק"ש

ומצות

ואני מוכן לקיים מצות קריאת שמע
 דקרבנות
ומצות קריאת פ' התמיד והקטורת
 ופסוקי דומרה והמוזורים
 שתקנו להוסיף **בשבת (ביו"ט)**
 ואני מכיין לערוך שלהן לפני ה' אחד
 מתקוני השכינה ולירא ממנו
ומצות ברכות פסוקי דומרה
ומצות לומר אשרי והללויות ושירת
 הים
ומצות לומר נשמת כל חי וכו'
 ושבהי ישתבחה בלי הפסק
ומצות ברכות יוצר **שבת (יו"ט)**
 וק"ש לתקן כסא להש"ת א'
 מתקוני השכינה
ומצות ק"ש דיוצר ליחד ה' יהוד
 גמור ולמסור עצמו על
 קדושתו יתברך ולומר פרשה ראשונה
 דק"ש

בחול

בשבת ויו"ט

ומצות לומר שבחי ישתבח בלי הפסק

ומצות עניית אמנים ועניית ברכו

ומצות ברכות דיוצר וק"ש לתקן כסא להש"ת א' מתקוני השכינה

ומצות ק"ש דיוצר ליחד ה' יהודי נמור ולמסור עצמו על

קדושתו ולומר פרשה ראשונה רק"ש שהם מ"ב תיבות ופרשה שניה שהם

ע"ב תיבות ועוד ק' ופרשת ויאמר ע"ב ועל ידי זה יאירו ויושלמו רמ"ח אברי נר"ן

ומצות וראיתם אותו

ומצות סמיכות גאולה לתפלה

ומצות תפלת שהרית (של ר"ח) שתקן אברהם אבינו ע"ה

איש החסד ואני מכיון לתקן המנורה אחר מתקוני השכינה ואני מכיון לומר

שבחי יתברך כל ראשונות ונ' אחרונות ולזכור שאני עני ודל ובשמע קולנו

חסיד ובנ' אחרונות עבר ולשאול צרכנו ופרנסתנו ממנו יתברך ולצפות

לישועתו

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות וירוי ונ"א (בר"ח במקום זה יאמר לקרות ההלל ולהתפלל מוסף ר"ח ולענות קדושה אם אוכל)

(בפורים יאמר מצות קריאת המילה) **ומצות** לומר סדר נמר התפלה ועלינו לשבח

(**ומצות** קביעות לתורה בטלית ותפילין) **ומצות** לקרות פרשת השבוע יום הששי שנים מקרא ואחד תרגום

רק"ש שהם מ"ב תיבות ופרשה שניה שהם ע"ב תיבות ועוד ק' ופרשת ויאמר ע"ב ועי"ו יאירו ויושלמו רמ"ח אברי נר"ן

ומצות וראיתם אותו

ומצות סמיכות גאולה לתפלה

ומצות תפלת שהרית של שבת (יו"ט) שתקן אברהם אבינו

ע"ה איש החסד ואני מכיון לתקן המנורה א' מתקוני השכינה

ומצות לענות קדושה לקרש שמו יתברך אם אוכל

ומצות עניית ברכו ועניית אמנים

(**ומצות** לקרות ההלל) **ומצות** לשמוע קול שופר

(**ומצות** נטילת לולב ונעניעו והקפת התיבה)

ומצות לשמוע קריאת פרשת השבוע (יו"ט) (ופרשת זכור וכיוצא)

בס"ת

ומצות לומר ההפטרה

ומצות להתפלל תפלת מוסף שבת (ור"ה) (יו"ט)

ומצות לענות קדושה מוסף אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומצות לענות קדושה אם אוכל

ומרוצה לפניך להעלות על ידיהם כל כרוי ונצויו הקדושה אשר נתפרו על ידינו בין הקליפות ה'יל' בלע' ויקיאנו מבטנו יורישנו ו ותצרפם עם שאר תפלות וברכות ומצות ולימוד בנדך היורעים והמכוננים כל הכוונות הראויות לכיון ומעכשיו אנו מכוננים בכל לדעת רשב"י ור' אלעזר בנו ויותם בן עזויהו הקדושים והרי אנו סומכים עליהם בכל מכל כל

והריני מקבל עלי כל תר"ג מצות דאורייתא וכל מצות דרבנן הן מדבריי קבלה והן מדבריי סופרים וענפיהם

ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתוכנו שלא נעבור היום ובכל יום ויום על שום מצוה ממצות לא תעשה דאורייתא ולא על שום מצוה מרבנן ונזרה ומדבריי סופרים ותוכנו להתרחק מנאוה וכעס וכל גובה לב ולהתרחק מל"הר וכל דבור אסור ומתאות

התענוגים ולהתרחק מכל מיני עצבות ודאגה ותוכנו לקיים היום ובכל יום ויום כל מצות עשה שתורמן לפנינו מרמ"ח מצות עשה דאורייתא וממצות עשה דרבנן בתקונן במחשבה ודבור ומעשה ביראה ובאהבה ושמחה רבה ומח שלא

נוכל לקיים הצרף מחשבתנו הטובה דרך כלל למעשה ותעלה עלינו כאלו קיימנו גם אותם במעשה ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וגו'

תפלה קצרה למי שאיחר לקום

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו וכו' הריני מקבל עליהם ה' ויראתו וההבנתו והנני עבד להש"ת

והנני מקיים מצות וההבנת לרעך כמוך והריני אוהב את כל אדם מישראל כנפשי

והריני מכיון לקיים מצות ת"ת ומצות לזיות ותפילין והריני מוכן לקיים מצות ק"ש ותפלת שחרית הס המצות הכללות בהם והני מכיון בכל לעשות

נחת רוח ליוצרינו שלא על מנת לקבל פרס בשום דבר והני מכיון בכל לדעת רבי שמעון בן יוחאי הקדוש והריני מקבל עלי כל תר"ג מצות דאורייתא ומצות

דרבנן הס וענפיהם והתהי האל הטוב ברוב רחמיך תזילנו מילך הרע ותוכנו לעבדך באתת כן יהי רצון ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה

עלינו ומעשה ידינו כוננה

תפלה אחרת לאומרה קודם כל תפלה המוצאנה לעיל דף י"ד אחר פתיחת אליהו

בקשות

בקשה נלה על דרך הסיד סמיכים נח"י למוצאנה בעת עלות השחר והסס הגדול ב"ה בהחסה

דיד נפש אב הרחמן

ירוין עבדך כמו איל

כי יערב לו ידירותך

ה דור נאה זיו העולם

אנא אל נא רפא נא לה

אז תתחוק ותתרפא

והיתה לך שפחת עולם

ותיק

משוך עבדך אל רצונך

ישתחוה מול הדרך

מנופת צוף וכל טעם

נפשי חולת אהבתך

בהראות לה נועם זיוך

והיתה לך שפחת עולם

ותיק

וְהוֹסֵה נָא עַל עַם אֲהוּבְךָ •
 לְרֹאוֹת בְּתַפְאֵרֶת עֵינֶךָ •
 וְהוֹסֵה נָא וְאֵל תִּתְעַלֵּם •
 עָרִי אֶת סִכַּת שְׁלוֹמְךָ •
 נְגִילָה וְנִשְׁמַחָה בְּךָ •
 וְחַנּוּנוֹ כִּימֵי עוֹלָם •
 וְהוֹסֵה לְךָ קוֹיֵנו הִיָּה זְרוּעַם לְבַקְרִים אֲפֹ יִשׁוּעַתָּנוּ •
 בַּעַת צָרָה • קוֹמֵי אֲוִרֵי כִי בְּאֵ אֲוִרְךָ וְכַבּוֹד יְהוָה •
 עֲלֶיךָ זָרַח • כִּי הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יִכְסֶה אֶרֶץ וְעֶרְפֵּל לְאֲמִים •
 וְעֲלֶיךָ יִזְרַח יְהוָה וְכַבּוֹדוֹ עֲלֶיךָ יֵרָאֵה •

בקשה נאה וחשובה לאומרה קודם כל תפלה

אֲנִי יְהוָה רְחוּמֵיךָ נָא • אֲנִי יְהוָה תְּצַדִּיקָה נָא • אֲנִי יְהוָה •
 עֲנֵנוּ כְּיוֹם קִרְאֵנוּ • יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁלִיט בְּעֲלִיזוֹנִים •
 וּמוֹשֵׁל בְּתַחְתּוֹנִים מְצִיל עָנִי מִחֹזֶק מַמְנוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹלוֹ •
 שָׁמַע נָא אֵל תַּפְלַת עַבְדְּךָ וְאֵל תַּחְנוּנָיו וְהֵאֵר פְּנֵיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ •
 הַשָּׁמַיִם וְהוֹשִׁיעֵנִי בְּחַסְדְּךָ • וְהוֹשֵׁלְךָ אִימָרָה וּפְחַד וּמְרוֹמָה •
 וְחַלְחַלְהָ וּמְרַדְמָה וְשָׁעוּן וְעֶרְוִן לְכֹר מוֹיֵק אוֹ שָׂר אוֹ רוּחַ רָע •
 אוֹ כְשׁוֹף אוֹ דָבָר רָע שִׂיאֻנָּה עָלַי • וְעֹזֵר בְּיַד בְּיָצְרָא בְּעִבְרִיתָה •
 שְׁלֵא יַעֲבִירֵנִי עַל הַעַת קוֹנֵי • וְיִהְיֶה שִׁמְךָ רַבְדּוֹל עָמִי • יְבֹשׁוּ •
 הַמָּה וְלֹא אֲנִי יַחֲמוּ הַמָּה וְלֹא אֲנִי וְיִגּוֹסוּ מִנְּגִדֵי תַמִּיד בְּרַבְחֵיב •
 קוֹמָה יְהוָה וְיַפְעוּ אֲוִיבֵיךָ וְיִגּוֹסוּ מִשְׁנֵאֵךְ מִפְּנֵיךָ • וּבְכַקְשָׁה •
 מִמֶּךָ אֱלֹהֵי צִדִּי שִׁיקְדֵמוֹנֵי מְלֹאכֵיךָ לְהוֹיֹת אֲתִי וְתַבְנֵם תַּפְקֵרֵי •
 לְפָנֶיךָ וּלְפָנֵי כֶסֶף כְּבוֹדְךָ וְתִסְלַח וְתִמְחֹל וְתַכְפֹּר עַל כָּל •
 חַטָּאתֵי וְעֲוֹנוֹתַי וּפְשָׁעֵי שְׁחָטָרְתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשָׁעֵתִי לְפָנֶיךָ •
 כִּי בְכֹנֶה כִּי שְׁלֵא בְכֹנֶה • וְתַפְתַּח נָא לִי שַׁעֲרֵי וּפְתַחֵי הַחֲכֵמָה •
 וְחִכְיָה וְהַתּוֹרָה וְהַמְצִיחַ שַׁעֲרֵי חַסֵּן וְתַחֲסֵד וְתַרְחֵמִים וְתַשְׁלוּם •
 וְתַבְרִיאֹת וְהַעֲשֵׂר וְתַשְׁבְּלָה וְהַצְלַחְתָּה וְהַטְהַרְתָּה וּפְרִישׁוֹת •
 וְנִקְיֹת וְרִיחַ וְרַחֲבָה וְהַנְתָּה וְשִׁלְיָה וְיִהְיֶה עֲסָקֵי מְבוֹרְכִים •
 וְדַרְכֵי מוֹצְלָחִים וְדַרְכֵי נִשְׁמָעִים וְאֲמָצָא חֵן וְשִׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי •
 אֱלֹהִים •

אֱלֹהִים וְאָדָם וְיִהְיֶה הַכֹּר מְאֻמָּצִים כְּחֵי וְלֹא יִהְיֶה לִי צָרוֹם •
 וְיִוָּסְרוּ מִמֶּנִּי כָּל תַּמְעִיקִים הַמַּעֲכָבִים וּמְטַרְדִּים אוֹתִי מִעֲבוֹדַת •
 יְהוָה • וְעֲנִיּוֹת וְחֲלֵי פַחַד דְּאָנָה וְסַבְנָה כָּל נֶגַע כָּר מַחְלָה •
 אֲמַנֵם אֲנִי מִתְפַּלֵּל בְּתַחֲרָה וּבְקִשְׁרָה שִׁיתֵן לִי יְלוֹרְעֵי חֲכָמָה •
 גְּבוּרָה עֲשֵׂר וְכַבּוֹד וְחַיִּים כְּדֵי שְׁנִקְיִים עֲצֻמֵנוּ בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים •
 חֲכָמִים וְעוֹד אֲנִי מִתְפַּלֵּל לְפָנֵי כֶסֶף כְּבוֹדְךָ לְמִלְאֵת חַפְצֵי •
 וְהַצִּילֵנִי מִיָּצָר הָרַע וּמִעֵזֵן הָרַע וּמִפְּנַע רָע וּמִעַת רָע וּמִלְשׁוֹן •
 הָרַע מִדְּבַר מְחַרֵּב מִחֲרֵה רָעָה וּמִרְעֵב וּמִמִּירְתָה מְשׁוּנָה •
 וּמִמִּיתָה רָעָה מִעוֹנֵשֵׁי גֵיהֲנֹם וּמִבוֹשָׁה וְחִרְפָה וּכְרִימָה • וְיִהְיֶה •
 פָּנֵי צְהִיבוֹת בְּתַלְכוֹת וּמִצְחִילוֹת בְּחֲכָמוֹת וְאִימֵתִי מוֹטְרַת •
 עַל הַכְּרִיּוֹת וְשֵׁם טוֹב יִבְנֵם וְיֵצֵא עָמִי וְתוֹרַתִּי תִהְיֶה מִשְׁתַּמְרַת •
 בְּרַבֵּי וּמִתְקַיְמַת כְּדֵי וּשְׁנוֹרָה כְּפִי • וְהַקְשִׁירֵנִי בְּעוֹלָם הַיּוֹם •
 וְתַקְנֵנִי לְעוֹלָם הַבָּא וְרַבֵּן כְּדִיּוֹרֵי כִשְׁתִּי מִעֲנוּתָה הַנוֹבְעוֹת •
 דְּבַרֵי תוֹרָה וּפְקַח עֵינֶי שְׂכָלִי לְרֹאוֹת סוֹדוֹת צְפוֹנוֹת • וְסִיעֵנִי •
 לְסַפֵּר תַּלְמוּדֵי וְלְהַפְקִי רִצּוֹנֵי בְּתַלְמוּד תוֹרָה וְהִירְנֵי אֶת אֲשֶׁר •
 אֲעֲשֶׂה לְמַעַן אֲמָצָא רֶךָ הַחַיִּים וְתַצִּילֵנִי מִשְׁנֵאוֹת וּמִמְכָּשׁוֹר •
 וּמִדְּבַר שָׁקֵר וְתַבְיֵא עַל יְדֵי וְיֹשֶׁר אִמְרָה וְנִכְוֶנָה • וְתַאֲרִיךְ יְמֵי •
 בְּטוֹב חַתּוּרָה וּשְׁנֵתִי בְּנַעֲיִמִים לְשִׁמּוֹר וּלְעֲשׂוֹת מְצוֹת וְחֻקִּים •
 גַּם בְּנִים יִלְכוּ לְאֹזֵר חֵי הָעוֹלָמִים וּמְחַר קֶץ הַהֲנֵאִילָה לְמַעַן •
 כְּבוֹד שִׁמְךָ הַגְּדוֹד הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא אֲמֵן סֵלָה •

פסוקים מסיגלוס לכמה דברים על דרך עטר ספרות • וטוב לבנות רגיל כס

יזום יצוה ה' חסרו ובלילה שירה עמי תפלה לאל חי •
 ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברכ חסרך ענני באמת ישעך •
 דרשתי את ה' וענני ומכל מנורתי הצילני •
 הטה אלי אוזן מהרה הצילני היה לי לצור מעוון מצודות להושיעני •
 אלהים להצילני ה' לעזרתי חושך •
 ואתה יהוה (אלהים) ארני עשה עמי למען שמך כי טוב חסרך הצילני •
 אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עך •
 ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתך •
 הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה' יהוה לי לישועה •
 אלהים אל תרחק ממני אלהי לעזרתי חושך •

פתיחה

שְׁעָרֶיךָ בְּדַפְקֵי יְהוָה פִּתְחָה • וּלְבַד שׁוֹאֵל לְפָנֶיךָ יְהוָה סִלְחָה • רַךְ •
 תְּבוֹא •

הבוא הפלתי ושועי מקום כבש ועשרון ומנחה : סעריד
מאור עיני רצה ושמור לשוני ואם אשגרה לפניך יה סלחה :
סעריד הרימותי לך דבי ועיני נטר און וגם עין פקחה : סעריד
שמע קולי ושועתי הקשיבה ותרפלתי מקום קרבן לקחה :
סעריד עני קולי ושועתי וניכי ועיניך על עם נכאה פקחה :
סעריד ראה כי נכנעה רוחי בקרבי ונשמתי מאד דלה ושחיה :
סעריד רחום ותנין לפניך חטאנו סבה לנו ושכח לנו הרחקה :
סעריד חוס ורחם על פליטת אריאל והוציאם מצרה לרחיקה :
סעריד מקום מקדש מכון מאז עולמים ושם נעלה ונראה בשמחה :
סעריד השיבם יה על אדמתם ומכונם והשביבם בהשקט
ובבטחה : סעריד מחה עון ופשע וגם חטאה וזרוננו ברחמיך יה
סלחה : סעריד קך עיני ותחננני יהוה הוציאני מצרה לרחוקה : סעריד
ארוך עולם לך תמיד אקוה ישועתך לעם עני שדחה : סעריד
בנה אוכם ומלוך קעד לעולם ואורך על הר ציון ורחמי : סעריד
ירננו שוכני ארץ וערץ ויאמרו לך יהוה הממלכה : סעריד פתח
שער לקבל התחנה ותשמיענו קול ששון ושמחה : סעריד

זה השער לה צדיקים יבאו בו : אורך כי עניתני ותהי לי לישועה : אכן מאסו
הבונים היתה לראש פנה : מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו : זה היום
עשה ה' נגילה ושמחה בו

כל ברואי מעלה ומטה : יעידון יגידון בלם באחד :
יהוה אחד ושמו אחד :
שרשים ושתים נתיבות שבילך : וכל מבין סודם
יספרו את גדלך : והם יבירו כי הכל שלך : ואתה
האל המלך המיוחד : יעידון
לבבות בחשבם עולם בנוי : ימצאו כל יש בדתך
שנוי : במספר במשקל הכל מנוי : כלם נתנו
מרועה אחד : יעידון
מראש ועד סוף יש לך סימן צפון וים וקדם ותימן : שחק
ותבל לך עד נאמן : מזה אחד ומזה אחד : יעידון

הכל

הכל ממך נזכר זכור : אתה תעמד והם יאבדו
אבוד : לכן כל יצור לך יתן כבוד : כי מראש ועד
סוף הלא אב אחד : יעידון
ובתורתך יהוה אלהינו כתוב לאמר שמע ישראל
יהוה אלהינו יהוה אחד : וידעת היום
והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד :

שיר לפעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי : עזרי מעם
יהוה עשה שמים וארץ : א יתן למוט רגלך א ינום שמרך :
הנה לא ינום ולא יישן שמר ישראל : יהוה שמרך ירורה צלך
על יד ימינך : יומם השמש לא יכבה וירח בלילה : יהוה ישמרך
מכל רע ישמר את נפשך : ירורה ישמר צאתך ובואך מעתה
ועד עולם : ואומר קריש וזא שלמא

ארוך עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא : רעת נעשה
כחפצו כל איו מלך שמו נקרא : ואחרי בכרות הכל
לברו ימלוך נורא : והוא רהור והוא הוה : והוא יהיה בתפארה :
והוא אחד ואין שני לתמשי : לתחבירה : והוא ראשון ורוא
אחרון : לכל הזמר וכל צורה : בלי ראשית בלי תכלית : ולו
העזו והמשדה : בלי ערך בלי דמיון : בלי שנוי ותחמורה : בלי
חבור בלי פירוד : גדול כח והנבוכה : והוא ארץ וחי נואלי :
יציר תכלי ביום צרה : והוא נסי ומנוסי : מנת כוסי ביום אקרא :
והוא רופא והוא מרפא והוא צופה והוא עורה : ברו אפקיר
רוחי בעת אישן ואעירה : ועם רוחי גותי : ארני לי ולא אירא :
(במקדשו תגל נפשו משוחנו ושלח מהרה : ואו נשיר בבית
קדשי : אמן אמן שם הנורא)

אשר ברו נפש כל חי ורוח כל בשר איש : בורך אפקיר רוחי
פריתה אותי יהוה אל אמת : יהוה לי לא אירא מה יעשה
לי אדם : יהוה לי בעוזרי ואני אראה בשנאי : טוב לחסות ביהוה
מבטח באדם : טוב לחסות ביהוה מבטח בנדיבים : כל גוים
סבכוני בשם יהוה כי אמילם : סבוכני בשם יהוה

כי

כי אמילם : סבוגי כדבריים העכו באש קוצים בשם יהוה כי אמילם : רחה רחיתני לנפל ויהוה עזרני : עזי וזמרת יה ויהוה לי לישועה : קול רנה וישועה באהלי צדוקים ימין יהוה עשה חיל : ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל : לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה :

אברך את שם יהוה הנעלם מכל נמצא : ואקנה חסדו בר ימי : על כל טוב אשר עשה : נתן לנו את התורה : לזכורנו (כ"ו להחיותנו) רצה : נסכת ואמר נתן לנו את השבת להתענג בו ולרצוה : ימינך זכר עלינו : תצילנו מבר צרה : שמך יגדל לעינינו : ער כל מלך רם ונשא : מ"ו ומרוב בר חטאתינו : נתננו למשפחה : משלנו בנו אויבנו : הן לרוב הן למצח : שברו כל עצמותינו : כקנה הרצוה : והאל ברוב חסדיו פגיו לעמו נשא : ובטובו ישלח לנו : משיחנו במרוצה : עמו אליהו הנביא : לקיים את המשא :

למעןך ולא לנו ולשכבי מערה : בנה נא צבי תפארה : וירושלם חוקרה : בזכות תורה ה' שרה : דברות עשרה : סודך גלה לזלמורה : תגלגלה בנות יהודה : בזכות תורה חמורה : עינים מאירה : שרחה לי גואל מנחם : אבלי ציון הנחם : אהה תקום תרחם : ותכונן עפרה : עד מתי תשכח בניך : ועדת סגולתך : שתו כוס מיריך : וגם מצו שמרה : באויבי עשה נקמה : כי קמו עלי ביד רמה : כי רא יירש בן האמה עם בן הנכירה : תשיבנו ונשובה : הוך עיר ציון העלובה : ונהיה בעלי תשובה : לב טהור לי ברך : שרחה לנו משיחנו : עם אליהו נביאנו : כי הוא יאיר עינינו : ויבשר בשורה : אזי יראו עינינו : וגם ישמח לבנו : בבנו בית מקדשנו : ושם נרדיק המנוחה :

אברך את ה' אשר יעצני אף לילות יסרוני כליותי : שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימינו כל אמוט : לכן שמח לבי ויגל כבודי אף בשרי ישכון לבטח : כי לא תעוב נפשי לשאול לא תתן חסידך לראות שחת : תודיענו אורה חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח : מי ותן מציון ישועת ישראל בשוכ ה' שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל :

יגדל

יגדל אלהים חי וישתבח : נמצא ואין עת אל מציאותו : אחד ואין יחיד פיהודו : נעלם וגם אין סוף לאחדותו : אין לו דמות הגוף ואינו גוף : רא נערוך אליו קדושתו : קדמון לכל דבר אשר נברא : ראשון ואין ראשית לראשיתו : הנו ארון עולם לכל נוצר : יורה גדלתו ומלכותו : שפע נבואתו נתנו : אר אנשי סגלתו ותפארתו : לא קם בישראל כמשה עוד : נביא ומביט את המונתו : תורת אמת נתן לעמו אל : על יד נביאו נאמן ביתו : לא יחליף האל ורא ימיר : דתו לעולמים לזולתו : צופה ויודע סתרנו : מביט לסוף דבר בקדמותו : נומר לאיש חסיד כמפערו : נורת לרשע רע פרשעתו : ישלח לקץ ימין משיחנו : לפדות מחכי קץ ישועתו : מתים יהיה אל ברוב חסדו : ברוך עדי עד שם תהלתו : אלה שלש עשרה לעקרים : הן הם יסוד דת אל ותורתו : תורת משה אמת ונבואתו : ברוך עדי עד שם תהלתו :

ברוך יהוה כי שמע קול תחנוני : יהוה עזי ומנני בו בטח לבי ונעזרתו ונעזרו לבי ומשירי אהודנו : יהוה עזי קמו ומעוז ישועות משיחו הוא : הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם :

ואומרים למנצח כנגינות מזמור שיר :

סליחות

יש חסידים ואנשי מעשה שנהגים לומר אלו התחנונים קודם הברכות שבט יהודה ברוחק ובצער : הושאנא ארנה בער : מקוים ישועתך אבות ובענים : הענים והאכזרנים : עמוד כפרין בר נהורה לשחוק : למה יהוה תעמד ברחוק : יגהך עד שערי מות הגיעה : יושב הכרובים הופיעה : הבה לנו עזרת מצר : היר יהוה תקצר : חדש ימינו בנלות ישן : עורה למה תישן : זכור בניך בארץ לא להם : זור לא יקרב אליהם : קץ הנחמם גלה לזלמורה : ישמח

הר

הר ציון הגלגלה בגורת יהודה : שועתנו תעלה לשמי מרומים
אל מלך יושב על כסא רחמים :

אל מלך יושב וכו'

יהוה צבאות עמנו משנב לנו אלהי ועקב סלה : יהוה צבאות
אשרי אדם בטח כך : יהוה הושיעה המלך ועננו ביום
קראנו : כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי
על רחמך הרבים : אדני שמעה : אדני סלחה : אדני הקשיבה
ועשה אל האחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך :
השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו בקדם : ויעבור יהוה על
פניו ויקרא : יהוה יהוה : אל (א) רחום (ב) והנון (ג) ארך (ד)
אפים (ה) ורב חסד (ו) ואמת (ז) : נצר חסד (ח) לאלפים (ט) נשא
עון (י) ופשע (יא) וחטאה (יב) ונקמה (יג) : וסלחת לעוננו ולחטאתנו
ונחלתנו :

אלהינו ואלהי אבותינו : תבא לפניך הפלתנו ואל תתעלם
מהחנתנו : שאין אנו עוין פנים וקשי ערף לומר לפניך
יהוה אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו : אבל
חטאנו אנחנו ואבותינו : אשמנו : בגדנו : גזלנו : דברנו דופי
העוינו : והרשענו : זרנו : חמסנו : טפלנו שקר : יעצנו עצור
רעות : כזבנו : רצנו : מרדנו : נאצנו : נשבענו לשוא ולשקר
סרדנו : עוינו : פשענו : צרדנו : קשינו ערף : רשענו : שחנתנו
העכנו : העינו ותעתענו : וסרדנו ממצותיך וממשפטיך הטובים
ולא שוה לנו : ואתה צדיק על כל הבא ערינו כי אמת עשית
ואנחנו הרשענו :

אל ארך אפים אהה ובעל הרחמים : גדולת רחמך וחסדך
הודעת לענו מקדם : וכן כתוב בתורהך : וירד יהוה בענן
ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה ושם נאמר :

ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה : יהוה אל (א) רחום (ב)
וחנון (ג) ארך (ד) אפים (ה) ורב חסד (ו) ואמת (ז) : נצר
חסד (ח) לאלפים (ט) נשא עון (י) ופשע (יא) וחטאה (יב) ונקמה (יג) :
וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו :

שומר

שומר ישראל : שמור שארית ישראל : ואל יאבד ישראל
האומרים בכל יום שמע ישראל :

שומר גוי אחר : שמור שארית גוי אחר : ואל יאבד גוי אחר
האומרים בכל יום שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחר :

שומר גוי קדוש : שמור שארית גוי קדוש : ואל יאבד גוי קדוש
האומרים בכל יום קדוש קדוש קדוש :

שומר גוי רבא : שמור שארית גוי רבא : ואל יאבד גוי רבא
האומרים בכל יום אמן יהא שמיה רבא :

ואומר קדוש תתקבל ואח"כ שיר המעלות מוטעמקים :

בקשות

תפלה ובקשה להענית ערכ ראש חדש

שמע קולי אשר ישמע בקולות : והאל המקבל תפלות :
והעושה בלי חקר גדולות : ונפלאות והנורא עלילות :
והחכם ותקום לעולם : והגבור עלי כל היכולות : והרחום והחנון
והטוב : והחסיד והמרבח מחילות : אשר ענה לאברהם ויצחק
וישראל למראות כר שאלות : והעונה בבית בלא ליוסף
ומבור העלהו לגדולות : והעונה במצרים לעמו : והוציאם
לחרות מסביות : והעונה בים ויעבירים : ושבע אויביהם תוך
מצלות : והעונה בהר סיני למשה : ובשרתו בטובך בנאולות :
והעונה לאהרן בקטרת : וגם פינחס עניתו בפלילות : והעונה
יהושע ועלי : וגם חנה בהתחננה במלות : והעונה שמואל
בתשועות : והעונה עלי משבר לחרות : והעונה שרמה רב
שלומות : וגם דוד אשר שר לך במעלות : והעונה לאליהו
בברקל : ואש ירדה ואכלה מאכלות : והעונה בישע לאלישע
ותזקיה עניתו בתעלות : והעונה בכב תים ליונה : והוצאתו
לאורות מאפלות : והעונה חנניה ועזריה : ומישאל בהצלות
להפלות : והעונה לדניאל ברחמיו : ומלאך חזצוה משחרות :
והעונה למרדכי ואסתר : והפכת יגונותם לגילות : והעונה
כמו עזר לעזרא : וחשמונים עניתם בחילות : והעונה בתוך
מעגל לחוני : בערת נשבע בשמך רב פעולות : והעונה לבר
צדיק

צדיק וחסיד אשר הווי בכל דור בקהלות : והעונות אנויות
 ים בסערות : והעונות למתענות במחלות : והעונות כהולכים
 בושימוין : והעונות אסירים בכבדות : והעונות לכל צועק וקורא
 וכר באים לפניך לחלות : ענה עני שפל כר השפלים : ושא
 חטאו מקבל התפלות : והארך נא ברחמיך שנותיו : וצוה בר
 שאלותיו למקאות : ותחשוב כל תפלותיו קטרת : לפניך
 בקרבנות ועולות : והאל המקבל התפלות : שמע קולי אשר
 ישמע בקולות :

סימן אני יצחק

אלי אלי למה עזבתני : שמתנו בשכרה : בנר אנוב
 נטשתנו : חננו צור יה : אועק כך מבור תחתיה : חכנו טור
 נפלאות עשית : לאבותינו במצרים : אותם הכיית : עד מאד
 כפרי כפלים : חכנו טור : ים סוף בקעת : רהעכיר את בניך
 וכיךך חוקרה : טבעת את אויביך : חכנו טור : יורדי הים : ראו
 את נבורךך : עתה נטשתנו ביד מחריב ביתך : חכנו טור : צר לו
 בעופרת : במים אדירים : ישראל עברו : דגלים דגלים : חכנו טור
 חמול ער עמך : וער עם נתלתך : ופדה נאומך בעבור דוד
 עבדך : חכנו טור : קולי שמעה : ועל עמך הופיע : ושלח לנו משיח :

בעבור כבוד שמך : חכנו טור

סימן אני אברהם חוק

אם פגע בך האי מנוול : היש וזכור לו יום המות : יום השכונ
 משכנות עני : ארץ חשך וצלמות : רוב מצות לך כנוס :
 אל יבטיחך בן אנוש : שהשאל כך בית מנוס : רוב נצב שטן
 לרגלים : חרב חדה בידים : אדם יראה לעינים : חמת מלך מלאכי
 מות : רוב יראה הבית אש אכלו : מאש מלבשויו ומעילו : מרא
 עינים על כרו : ורו הכין כלי מות : רוב אז ירעד רעד בראותו :
 כוס פניו באדרתו : רוצה לברוח מאתו : ולסור ממוקשי מות : רוב
 בכל מקום אשר יבחה : השטן אצלו יארח : או בקול מר צועק
 יצרח : אפפוני חבלי מות : רוב רוחו ימסור ונויתו : בראות אבדה
 תקותו : לא יועיל עזו וממשלתו : אין שלטון ביום המות : רוב
 הן דגין לו שבעה דיגין : חולפין עליי שבעה עירגין : רוב שאחר
 מות

מות דגין : מוצא אני מר ממות : רוב מכה יכה איש ליצרו : כל
 זה וזכור ביום נברו : יום שיאכל בדי עורו : יאכל בדיו בכור
 מות : רוב חזק ברת כי היא סתרה : לא כהון כי אינו עורה : לא
 יועיל הון ביום עברה : וצדקה תציל ממות : רוב

מה לך יצרי תמיד תרדפני : ולאויב לך בר יום תחשבני :
 מס לך יום ליום הטמון הנם פח יקושים : עד אשר תוך
 פח מוקשך תלכדני : מס לך צר ואויב לי אתה מנעורי : תחרוק
 ערי שן ותשטמני : מס לך חשקה נפשי לנטות אחריך : כי בצל
 ירך מצר תצרני : מס לך קדמו עיני לככות באשמורות : כי
 בעב סבותה ותרדפני : מס לך אם ארמה כי תהיה לי לעורה :
 וביום צרה אקרא ותענני : מס לך צוף רבש אמרי נועם חפך
 לי : הן בחבה עד רבא תמשכני : מס לך

אלהי עזו תהרתי : רפאני וארפא :

ותן מרפא למחלתי : לבל אמות ואספה : אלמי
 לך אודה בעודי חי : בתוך רעי וגם אחי :

וארבה מתלל שיחי : בקול ערב וניב יפה : אלמי
 ישועתך תבואני : ועל רגלי תקימני :

בשובי עוד אלי כני : לטובתך אני צופה : אלמי
 קשוב כי רב כאב לבי : כאש בוער בתוך קרבי :

יחי נא תסדך עלי : לסמכני במעגלי : אלמי
 וכל ימי וגם לילי : אחר לך בנועם פח :

מחה פשעי כמו ענן : היותי שש וגם שאגן : אלמי
 עדי אשיג ואחבונן : בסוד יקר כמו ישפה :

חשתי ולא התמהמתתי בתנומת : ולבית אל הנה קמתי
 בזממות : לפני פי פציתי : לו כי קוה קויתי יהוה :

יראה רעד ואימה יבא בי : נפלה עלי תרדמה בחוכי : אך
 כמו פי אתחנן : לאל אולי יחנן יהוה : יה יודע מסתרי שמרני :

מאזין כל אמרי ענני : מחטאי טהרני : לך אני רפאני יהוה :
 מרה בצע כי אתנפל נדרך : אם אוסיף צור לתלר אמריך :

העלה מרפא ליצירי זכרני ופקרני יהוה :

על

על משכבי בליכות . אנית במיטב רחשו . להודות בנועם
 קולות . את שאהבה נפשי : על יושב שחק ובזרא בר .
 האר העונה בצר : ידעתי כי תוכל בר . וכי ירד לא תקצר .
 ולהושיע אין מעצר . האל העושה גדולות . ושומע תפלות .
 אליך צמאה נפשי : על עיני המיר אך יהוה כי הוה מרשת
 רגלי יוציא . ואשא את פני . ירפא שכרי ומחצי . אמר ליהוה
 מחסי . ממתעולר עלילות . אתה מאיר אפרות . הוציאה
 ממסגר נפשי : על קשת נתת בענן . לאור ולזכור ברית . בן
 תשים פרי רענן . עמך שם ושארית . מגיר מראשית אחרית .
 התברך במקהלות . ושומע תפלות . אציקה מחרב נפשי : על
 בנים בשמך קראו . במעמד הבקר . אל נה ביתך קמו באו .
 יוצר אור בלי חקר . חנון ורחום כל חוקר . יום ליום ובקילות .
 יחידתי במצורות . אל אל קותה נפשי : על

שחר להודות לך קמתי . ומרוב עוני נכלמתי . הנה שכרי
 כך שמתי . כי אחרי שובי נחמתי : סס מה בצע כי
 תדינני . על רוע עוני הענני . חנני יהוה חנני . וסלח לכל
 אשר אשמתי : סס שדי גלוי נגדה . את אשר העוה עבדך .
 זכרתי רוב חסדיך . על בן לשמך קבמתי : סס הן כך שמתי
 תקותי . זכרתיך ברוב חדותי . צעקתי על מעותי . וכנהמת
 ים נחמתי : סס שמך ינים ראבוני . ויאיר אפלת אישוני . ויערב
 זכרך על לשוני . כמו נופת צופים טעמתי : סס
 כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הידעי ספקתי על ירך בשתי וגם
 נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי : הבן יקיר לי אפרים אם
 ירד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד על בן המו מעי
 לו רחם ארחמני נאם יי :

שחר אבקשך . צורי ומשגבי . אערוד לפניך . שחרי וגם
 ערבי : שחי לפני גדולתך . אעמוד ואחבהל . כי עיניך
 תראה . כל מחשבות לבי : שחי מה זרה אשר יוכל הלב
 ותלשוני . לעשות ומה כחי . רוחי בתוך קרבי : שחי הנה
 לך תיטב . ומרת אנוש על בן אורך בעור תהויה . נשמר
 אלוה בי : שחי

הללויה

הללויה אודה יהוה ככל לבב בסוד ישרים ועדה : גדלים
 מעשי יהוה דרושים לכל חפציהם : הוד והדר פעלו
 וצדקתו עומדת לעד :

ארץ הקדושה . יקרה תמידה . לתורה ותעודה . תקרא
 דרושה : באמצע העולם . הוסר יסודתך . משמים סולם .
 נצב לעמתך . מורה בשלמותך . כי את הנבחרת . פנה מוקרת .
 ואכן הראשה : רמה על נבוכי . תבל רב יקרד . בפיו לא יסכה .
 ובספיר עפרך . גם מחכים אורד . ומאירת עינים . בת ירושלים .
 בלכות דרושה : הר המורה מעונה . המקדש הנורא . לכסא
 שכינה . וארון התורה . ועבודה טהורה . ושלחן הפנים . לכפר
 עונים . מוכח נחושה : מקום הנבואה . ואורים ותומים . והאש
 הנורא . באה ממדומים . בארצות העמים . אין ערוך הדרך .
 ברוך שבחך . לעמו ירושה : סנהדרין גדולה . לבני ישראל .
 בחצי הענולה . אצל הסראל . עין ראטה אך . תוכך אשרי
 חלקה . ארץ החשוקה . מאכות שלשה : לכבות יכאבו . עינים
 תכבינה . דמעור ישאבו . ידים תרדנה . וען כי נתונה .
 חמדתה לחרם . כספה בכרם . כמלונה במקשה : את רבת
 ברכות . בתוך עם סגלה . כך יופי ומלכות . תפארת ותהדה .
 מאז הם בנורה . את רבת המהומה . באשה שוממה . מכורה
 נטושה : מארבע הפאות . שרידי עדתך . עיניהם תלויות . אך
 אהבתך . עד יקים חרבותיך . ארון המתנשא . ואותך יעשה .
 בריאה חדשה : הומיה באבר . עניה סוערה . עוד תהי בתבל .
 לעולם נבירה . לשם ולתפארת . לאורך ילכו . ובכן יתברכו .
 יחר איש ואשה :

פיוט נאה

אודה לאר לבב חוקר . בך יחד בוכבי בקר : אודם שימו
 רב על הנשמה . לשם שבו ואחלמה . ואודה כאור
 החמה שבעתים כאור בקר : אודם מבסא כבוד חוצבה . לגור
 בארץ ערכה . להצילה מלהבה . ולהאירה לפנות בקר : אודם
 עורה נא כי בכל לילה . נשמחכם עולה למערה . לתת דין
 חשבון מפעלה . ליוצר ערב ובקר : אודם ימצאנה מטונפת .
 מעונות

מעונות ובתוספת כמו שפחה נחרפת המיר בפקר בכקר : אודס
 הנאמן בפקרוננו יחזירנה לו כרצונו איש לא גוע בעוננו יהי
 ערב ויהי בקר : אודס וחיו העניה יחידה תמה ונקיה ואשר
 נפשו לא תח איד וכה לאור הבקר : אודס נועם יהוה לחזות
 נזכה ובגוים הואת בשמחות פחת רגזות בקר השמע קולרי
 בקר : אודס

יוצר בתכמה רוחי בקרבי אלהי נשמה שנתת בי אתה
 האל עשרה פלא ונסים אשרי שבך חוסה מושיע
 חוסים כי בשכני תשים בינה ובלבי אלטי רופא החולים
 פוקת עוררים מנביה שפלים מתיר אסורים משפיל ומרים
 רפא נא כאבי אלטי הרם על כל רמים זוקף כפופים נלביש
 ערומים מנעיל יחפים תן כח ליעפים ופרם משכי אלטי
 מכסא כבודך אתה בראתה צורי לברך אתה יצרתה
 אתה נפתחה לקימה בי אלטי קרב שנת פדות מן השמים
 הוציאני מעברות רוקע ארץ על מים יחיינו מיומים וביט
 עצבי אלטי טהור עינים אזור בנבוכה יושב שמים עוטה
 תפארה המציא כפרה וסכה נא חובי אלטי נעים בכל גוי
 אדיר בקרושה לא עשני גוי ורא עשני אשה ימהר יחשה
 ירוש לעלבי אלטי זכר טוב זכרני מלבי לא עשני עבד
 עשה כל צרכי יגיה חשבי ויאר נתיבי אלטי זכור רחמך
 הנותן בינה חזן נא לאומך מעביר שנה צורי עד אנה
 תקשיב ארת ניבי אלטי קדוש ישראל גומר חסדים מביא
 הגואל יגאל עכרים רחם נודדים צורי ואבי אלטי

שובי נפשי למנוחכי כי יהוה גמל עליוכי טובי יקרה מוקד
 יוצרך לקיחה קומי כי לא זאת המנוחה הארה רב
 קחי ארוכה עת לעשות חפץ עושיכי טובי אני תושב בכר
 אבותי בצל עובר ימי ושנותי אם לא עכשיו אמרי מתי
 הפדה משחת חיוכי טובי ואם היה יוצרך דורשת ומטומאתך
 מתקדשת קרבי אל תיראי מגשת ויקרכו מעשיכי טובי
 דרכת עוז עוקמך אל יבטיחוך שקבי עלומך קצר יומך ורחוק
 מקומך דעי מה האמרי לאדוניכי טובי תלחזות בנעם יהוה
 צמית

צמית וקבש פניו עולמית שובי שובי השולמית אל בית
 אביך בנעורייכי טובי

שירות ותשבחות אתנה ליהוה אלהים עליון השוכן ברום
 חביון והגנה שמך באורה ואו בגוים יאמרו ישועהך
 יבשרו כי תעשה כך שם נורא ותתיר חיותם תהורה ותבנה
 בית אפריון השוכן ברום חביון ובניך טבעו בינן ואת
 אויביהם עברו ובודון עליהם זרו נקמך בהם תתן אל
 חטאתינו אל תפן יהוה שוב מחרון השוכן ברום חביון סכיכ
 רשעים הנכירו אכרונו כבני ליש בעצמותינו עשו ריש ואת
 עריוני הסירו שמך יהוה לא הכירו והכל עשו ברום השוכן
 ברום חביון פי ולשוני יהללוהו סלה לאל המעביר שנה
 ונפשי הוא גאלה נפלאותיו אמרה ויבקר יום אהלה
 ואשבחה לארון השוכן ברום חביון

שמעתי מכמה חסידים שאומרים זס סומר תויר וסימנו ישראל

יה רבון עלם ועלמא אנת הוא מדקא מלך מלכיה עוברי
 גבורתך ותמהיא שפר קדמי לתחויא יס
 שבחיו אסדר צפרא ורמשא כך אלהא קדישא ברא כל נפשא
 עירין קדישין ובני אנשא חיות ברא ועוף שמיא יס
 בכרכין עוברך ותקיפין מכיך רמא יקיף כפיפין לו יחא גבר
 שגין אלפין לא יעול גבורתך בחושבניא סי
 אלהא דיליה יקר ורבותא פרוק ית ענד מפוס ארוחא ואפיק
 ית עמד מנו גרותא עמא די בחרת מכל עממא יס
 למקדשך תוב ורקדש קודשין גאתר די ביה יחדון רוחין
 ונפשוין ויזמרון לך שירין ורחשין בירושלים קרתא
 דשופריא יס

בקשה לראש חדש לרבי יהודה הלוי ז"ל

יה חדשך לטוב תחדש ברום גם חרנה וניר לעמד מרע
 תציל הגר נטוש את אהלה ועמון האל פורשה ובנה
 מהר את אהלה של עדתך ונוססה ואויבתה לה רועשה
 חיש גא תכרית ותפיל לעמד מרע תציל יס וקיים פר
 תבמינו תשמיענו בשורות טובות מכל קהלנו ושלח לנו
 טל

טל אורות • וגשמים יהיו סדורות • מטר בעתו תזיל • לעמך
 מרע תציר • יס דבר ומנפה הסר • ומשחיתים מעלינו • ובחמה
 עוד אל תיסר • אותנו והברכנו • יפרו וירבו בנינו • כדני ים
 אותם תמשיל • לעמך מרע תציר • יס תראה כי דתך טהורה •
 ועמך קדוש ונכבד • המכדיל בין חשך לאורה • בדר נא חבן
 מפר • נא עוד אל יהי נשפר • עמך וטובו תגדיל • לעמך
 מרע תציר • יס

שער הרחמים לעם כד בוטח • ביום ראש החדש יפתח •
 ביום ישעי לעם אקרא • בימים ובלילות • אל גדול ונורא •
 נורא ועלילות • שרח נא גאולות • וקד נשבת • ונקריב קרבנות •
 על גבי המזבח • שער הסר מעלינו צור ועם ועברה • היה נא
 בעדנו צנה וסוחרה • פשע ועברה • היה נא סו • שעה נא
 עתירה • בקרב המזבח • שער ועד אן עמך • יהיו בין צרים • תשוף
 ודועך • ער רשעים אכזרים • אדיר אדירים • אר נא יהיו לבטח •
 גאולה לעברים • היה נא שורח • שער דרור תהיה קורא • לעם
 הנדבאים • ואויב וזורה • הציר נא חל באים • עשה נא פלאים • וקד
 נשבת • ובקול שירים נאים נקטר ונזבח • שער השב נא שכינה •
 לבית הבחירה • והסר מנינה • מער שה פוורה • ערה הסוורה •

כבדם פלח • ובשמחה וברנה • לבנו שמח • שער
 חדש ישועה חדש לי • אורי צורי ונאדי • וקרא דרור אר
 קהלי • אל קורא הדורות מראש • וקרא חדש ששונים לי
 חדש • ובנה ביתך נאיה קדש • וכמו מתבן אויבי חדש • עריו
 תשימני ראש • וכמו חדש רננה בא יבא • אלי צורי אחסרה
 בו • ופקוד צר ילטוש חרבו • גם משנאיך נשאו ראש • ופקוד
 חדש ארוכה ותעלה • לי תחדש אל געלה • ודגני מיון מצולה •
 אל מתנשא לקר לראש • ולגני חדש להאזיר חשבת • חיש
 כי אתה אילותי • וראה צורי כי אויבתי • אהריך הניעה
 ראש • וראש חדש ברכה לי המצא • והרכי ציאר צר רחצה •
 ושיח רנתי רצה • כמו דרור בשמים ראש • וסיח חדש מנותח
 לי תחון • והט שלום כמי ניהון • ואסיר שם כד בשחון • ישמח
 ועל בן ירים ראש • ואסיי חדש ושמחה והנחה • המציא לעברה

נונחה

נונחה • נפשה מרה גם נאנחה • כי היו צריקה לראש • כססה
 חדש הור והדר חושה • ותכסה איבתי בושרה • ויראו שונאי
 חדשה • אכן מאסו היתה לראש • ויראו

פומין

מלך • קם ניב שפתינו • שעה נורא עליקה • צור קד נשאו
 עינינו • תחננו בחמלה • הנה בצפיתנו • ראינו כר
 הנזקה • טוב זמרה לאלהינו • נעים נאיה תהקה •

דינים מחודשים

דינים השייכים לטלית גדול

א' יש לכל אדם מיושראל ליושר במאוס זו לזכות דהיא מלוס רכה שקולה כנגד
 כל המלוס שבתורה • וכפרטו בעטיפת הטלית גדול כעת התפלה שמקבל עליו
 כס עול מלכות שמים שלימה • ולכן יש לו ליושר בקיום מלוס זו לקיימה בשלימות
 גמור ללאות בה כל הדעות ויעשה הטלית מהמין שיואל כו י"ח זכות אליכא דכולי
 עלמא כלי שום פקפוק •

ב' טלית שיואלין כו ידי חובת זכות מן התורה לכולי עלמא כלי שום פקפוק כלל
 הוא טלית של אמר רחלים • וזכותיו גם כן של אמר רחלים בזמן הוס שאין
 לנו תכלת • ומלוס מן המוכתר שיהיה הטלית לבן וכן הזכות •

ג' יש אומרים שטלית של פשתן אסור לעשות בו שום זכות אפילו זכות של
 פשתן בזמן הוס גזירה שמא יטיל בו זכות של אמר ויעבור על אסור כלאים •
 ולכן אם אי אפשר לו לחדש לעשות טלית של אמר יש לו ליושר שלא לעשות טלית של
 פשתן אפילו כלזכות של פשתן • אלא יעשה הטלית מכל שאר המינין כגון מלמד
 גפן וכיואל ויטיל בו זכות של אמר או של איתו המין שהטלית ממנו אם הוא מלמד
 גפן ויטיל בו גם הזכות מלמד גפן וכיואל כשאר המינין • אבל טלית של פשתן לא
 יעשה כלל אפילו עם זכות של פשתן •

ד' אם אי אפשר לו רק בטלית של פשתן כגון שאין שאר כל המינין מנויים לו •
 מוטב שיעשה טלית של פשתן ויטיל בו זכות של פשתן משיכתל במלוס
 זכות • כמ"ש בש"ע בהגמ"ס •

ה' טלית של פשתן • כתב הגמ"ס שיעשה בו כנפות של עור ויטיל בו זכות של
 אמר • וכתב גם תוספת שבת בהגמ"ס על דברי הגמ"ס דסייכו דוקא בשעת
 הדחק אבל בלאו הכי אסור משום מראית העין • וכבר שמע שגדול אחד הקפיד על
 מה שמקדוב כחפשו סמכה לעשות לכתחלה טלית של פשתן ככהאי גוונא והדין
 עמו ע"כ • וסר מהר"י אולפא ז"ל בס' מח"כר כתב דאפילו בשעת הדחק לא יעשה
 כן דכבר הרב אליוס רכס דחס דכרי סמג"א דיש לחוש שיטול הזכות של אמר
 בהטלית של פשתן עלמנו בלי כנפות של עור ויעבור על אסור כלאים • ומצינו
 בפוסקים שחששו הרבה בענייני זכות •

ו' שיעור הטלית • כריך שיהא כבדי שיקוף הראש וכל גוף האדם עד החוס פנים
 ואחור • מהר"י למח זקוק"ל ברכ"י •

א' זכות

א' זיכות של פשתים או של צמר רחלים פוטרים ככל מיני בגדים חוץ משל פשתים לצמר או של צמר לפשתים בזמן הזה דליכא תכלת מפני שהם כלאים . ש"ע :

ב' יש אומרים שלא לעשות זיכות דפשתים כלל אפילו בטלית של שאר מינים ושכי כהוג . ש"ע בהגה"ם . והיינו דוקא בהאפשר לו בזיכות של צמר או של אותו המין שהטלית ממנו . אבל אם אין לו רק זיכות של פשתים מוטב שיטיל בטליתו של פשתים או של שאר המינים זיכות של פשתים משיתבטל ממשות זיכות . מלבד בטלית של צמר לא יטיל הזיכות של פשתן משום שהוא כלאים :

ג' זיכות של שאר מינים אין פוטרוין אלא בטלית שהוא ממין הזיכות כגון טלית של משי זיכות של משי פוטרו ושל צמר גפן זיכות של צמר גפן וכן שאר מינים . אבל שלא במינם אין פוטרוין . ש"ע :

ד' במקום שאין זיכות של צמר מצוי ויש לו טלית משאר מינים ואינו מוצא זיכות ממינו של הטלית כהב בס' עיקרי הד"ט בשם הרב יעב"ץ ז"ל בספרו מר וקליעה דיעשה לטליתו הזיכות מהמין המצוי לו אף שאינו ממין הטלית דהכי עדיף משיתבטל ממשות זיכות לבגדו ודלא קמרון בש"ע . וספר מר וקליעה אינו מצוי אפי' לראות ראיותיו וכחו הגדול לחלוק על מרן הש"ע . ולי כראש דאין לזו מפסק הש"ע דכיון דאם אין שאר מינים פוטרים לטלית זה שאינו ממין הזיכות הרי טלית כלא זיכות ואסור להתעטף בטלית זה דהרי הוא לובש טלית בת ארבע כנפות כלא זיכות דאין פוטרו לטלית זה אלא זיכות של צמר או פשתים או ממינו . וכיון דאוסורא כמי איכא כי מתעטף בטלית שאין הזיכות ממינו או מצמר או פשתים . לא שייך כלל לומר ככ"ה דהכי עדיף משיתבטל ממשות זיכות לבגדו כדאמר מר הרב יעב"ץ ז"ל . דהא אדרבה כי יתעטף בטלית זה לא זו בלבד דלא מקיים המצוה . אלא אוסור כמי עביר דהוא לבוש בטלית בת ארבע כנפות כלא זיכות . ובכח"ג יאמר כל בחר איפכא דמוטב שלא יתעטף בטלית כזה כלל ולא יקיים המצוה משיטיל בו זיכות שאינו מימינו שאינם פוטרוין אותו ויתעטף בו ויעבור על אוסור לבישת בגד בת ארבע כנפות כלא זיכות . כי על כן אין לנו לזו מפסק הש"ע ולא יתעטף בטלית בזיכות שאינם ממינו או מצמר ופשתים ואפילו בשעת הדחק ודלא כהרב יעב"ץ ז"ל :

ה' אם הטיל בטלית של שאר מינים קצת זיכות ממינו וקצת מצמר או מפשתים . יש להסתפק בו אם הוא כשר או פסול . ש"ע . פירוש וכיון דספק הוא אם פטרו זיכות אלו להטלית הזה או לא פטרוהו אסור להתעטף בטלית זה דשמא אין אלו פוטרוין אותו וממלא לובש טלית בת ארבע כנפות כלא זיכות . עיין בספר פרי דרין בחי' הלבית זיכות . וכיון שכן אפילו בשעת הדחק שאין זיכות אחרים מצויים רק אלו לא יתעטף בטלית כזה משום ספק אוסור לבישת טלית בת ארבע כנפות כלא זיכות :

ו' טלית של משי כתב חב"ח ד"א דאין פוטרו אלא זיכות של משי אבל מצמר אינו פוטרו לטלית של משי . אבל בתרומת הדשן כתב דהיינו עלמא לעשות זיכות של צמר לטלית של משי :

ז' טלית של משי . הואיל דהזיכות לטלית זריכין טויה לשמם הדבר פשוט דבזיכות של משי זריך וזיקתן ומשיכתן לשם זיכות . שכן הזיקה במשי בטויה כצמר לפיכך אין להטיל זיכות של משי בטלית אלא ממשי שזיקה ומשכה אותו ישראלית לשם זיכות . ומי שאין לו משי כזרק וכמשך כאמור אינו די כמה שמשור חוטים הרבה יחד לשם זיכות דטויה לחוד ושזירה לחוד . לפיכך יותר טוב שיטיל

שיטיל בטלית של משי זיכות מצמר טווי לשמו ואין לחוש מפני שאין ממין הטלית . זיכות של צמר פוטרוין במינין ושלא במינין . כ"ב הרב מהר"מ פרוכניאל ז"ל כתבו כ"י הביאה הרב מהר"י אבולפיו ז"ל בספר ברכ"י וכתב על דבריו דאף שכתב הר"ב ת"ה סיומן מ"ד דהרופא לעשות זיכות של משי וזהו שלא ליקח החוטין כמו שהן טוויין ושזרוין מן החכות של גוי דבעינן טווי ושזור ע"י ישראל לשמן . אלא יקח לשון של משי מן החכות ועל ידי ישראל יטווי ושזור ע"כ . הרי שלא הפריך הרב ת"ה דזיקה והמשכה ממשי לשמן . מ"מ הנה אמת שדברי מהר"מ פרוכניאל הוכר נראין נכונים בטעמן דהזיקה והמשכה במשי הוא כטויה כצמר ע"כ . כי מזה אוסרה שמענו להנחנים להתעטף בטלית של משי כגון כפי אטלייא שרובם נהיגי בטליתות של משי שיש להם לזוהר וזירות גדולה בזיכותיו שאם הן של משי לא יהיו אלא ממשי שזרק וכמשך על ידי ישראל לשם זיכות ואם יקחו חוטין אף שיזרין לשמן הם פסולין כיון שלא נזרקו וכמשכו לשמן וכמלאין מתעטפין בטלית בת ארבע כנפות כלא זיכות . ועוד אחרת שמכריזין בהתעטפם ברכה לבטלה ועוברין על שתי אוסורין . אוסור לבישת טלית בת ארבע כנפות כלא זיכות . ואוסור ברכה לבטלה דעובר משום לא תשא . כי על כן יש להם לזוהר מאד בזה שלא להטיל בטלית של משי אלא מצמר טווי לשמן או ממשי כמשך והזרק ע"י ישראלית לשמן :

ח' בזיכות של משי לא יועיל במשיכת המשי שיתעסק ישראל בדרך שדי בעורות שמתקנן בו . מפני שהעור נתקן כולו בבת אחת ומעשה הישראל בתקונו מועיל לכולו . אבל הטויה והמשיכה כעשיית בטווי וכמשך ממנו מעט מעט והיה כאלו נעשה קצתו על ידי גוי וקצתו ע"י ישראל שהנעשה ע"י ישראל לשמה כשר והנעשה ע"י גוי פסול . כ"ב הרב מהר"מ פרוכניאל ז"ל כתבו הנזכרת שהביאה הרב ברכ"י . והם דברים ברורים :

ט' חוטי הזיכות זריכין שיהיו ג"כ שזרוין לשמן . ש"ע . וכתב המג"א דאפילו בדיעבד אם לא היו שזרוין לשמן פסולין . אבל הרב יעב"ץ בספר מר וקליעה חלק עליו וכתב דאפי' לא היו שזרוין כלל בשעת הדחק כשרין ומכריזין ובשזרוין שלא לשמן . גם הרב נחלת לבי וזהו אלוה רבה מקילין בדיעבד וכתב הרב מה"כר דיש לסמוך עליהם בשעת הדחק :

דיני תלוית הציציות בכנפי הטלית

א' יעשה קרב באורך הטלית לא למעלה משלש אצבעות שאינו נקרא שם כקף ולא למטה מכשיעור שיש מקשר גודל עד הפטרוין משום שאמר על הכקף ואם הוא למטה ממלא קשר גודל הוא תחת הכקף . ומודדין זה כיושר ולא באלכסון מן הקרן . ש"ע סיומן י"א :

ב' אכסים המודדין שיעור השלש אצבעות בשלש אצבעות הסמוכים זה לזה טעות הוא בידם ואין להם על מה שסמכו . מרן ז"ל ככ"י . כלומר דהשלש אצבעות הן גודלין כמו שהובית שם בכ"י מהפוסקים וכ"כ מור"ם ז"ל בהגהה בש"ע . והרב חיד"א ז"ל בשו"ת ברכה הביא בשם רבינו ישעיה ז"ל דשלש אצבעות ומלא קשר גודל הוא וקשר גודל הוא קשר שני של גודל והוא שיעור מכון תחת שלש . וסו"ס עלם הרב ז"ל דכפי זה יש להחמיר שלא יהא רחוק למעלה משלש אצבעות פשוטים . ולא גודלין . ובספר מה"כר הביא גם משם האר"י ז"ל כס' הכוונות שכתב שאלו השלש אצבעות הם אמה קמימה ורת וביאר סודן . וחזק בדברי האר"י ז"ל מ"ש בשו"ת ברכה דיש להחמיר כדעת רבינו ישעיה ז"ל כיון שרבינו האר"י ז"ל

ז"ל סבר כמי שאינם גדולין :

ג' אם עשה הכקב למעלה מג' אלכענות אע"פ שכשקשר הציצית עשה החוטין שעל הכנד קשרים ותכפלו הכנפות והוא למטה מג' פסול * וה"ם איפכא בקשר גודל כשר * מג"א :

ד' אם היה רחוק מהכקב מלא קשר גודל ותקף מחוטיו הערב עד שלא נשאר בו כשיעור כשר כיון שהיה בו כשיעור בשעה שהטיל בו הציצית * ש"ע * וכוונתו לעשות אימרא כתיב הכקב שלא יתקף * ויהיה פחות מכשיעור * וכן עושין אימרא בשפת הכנד למטה מטעם זה * מור"ם בהגהה * ש :

ה' י"א שבתוך רוחב הכנד אין לו שיעור * וי"א שדין רוחב הכנד כדין האורך וכתבין דכריהם * ש"ע * ש :

ו' אם הגדיל שקורין אוריליו' הוא רחב לא יטול בו הציצית ואם הטיל בו פסול דעל כנפי בגדיהם כתיב וזה אינו נחשב מהכנד * אבל עולם הוא לשיעור מלא קשר גודל ולהתקת נ' אלכענות כיון שהקב תוך הכנד * ש"ע * ועוב שימורד שיעור קשר גודל בלא הגדיל ויהיה תוך נ' אלכענות עם הגדיל * מור"ם בהגהה * ש * ואם הגדיל רחב ב' אלכענות או ג' יתחוך מקלתו * והוא הדין אם חוטו שתי כולטין בלא ערב או ערב בלא שתי מסתפק כמדרכי וסמ"ק * אם עולין למנין * מג"א :

ז' טליתות שלנו שיש להם גוון מאב"י בשפה לכוי ולתפארת מודדין מן הכקב ג' אלכענות ובכלל הגוון מאב"י * ש"ת דבר משה ח"א בק"ח סי' ו' ושכן הורה הרב מר אביו וכן כוונתו בפאולוניקו וכ"כ הרב יד אהרן שכן ראש לבמה גדולים * ברכ"י :

ח' מנין חוטיו הציצית ככל כקף ארבעה כפולים שהם שמונה ואם הוסיף פסול * ש"ע * ש :

ט' יתחוך ראשי החוטין הארבעה ויתחכם בכקף ויכפלו ואז יהיו שמונה * ש"ע * ש * כלומר לכתחלה יתחוך קודם שיתחכם * וכתבו של"ה ומג"מ שאל יתחוך בסכין אלא ישכס בשיוני * מג"א :

י' יוסר לתחוך ראשי החוטין לעשותן ח' קודם שיכרוך שאם כרך אפילו חוליא אחת וקשר אפילו קשר אחד ואח"כ תתכן פסול משום תעשה ולא מן העשוי שהרי בפסול עשאים * ש"ע * :

יא' יקח ד' חוטים מלד זה וד' מלד זה ויקשור שני פעמים זה ע"ג זה ואח"כ יכרוך חוט הארוך סביב השבעה קלת כריכות וקשר ב' פעמים זה ע"ג זה וחוזר וכורך וכן יעשה עד שיצלים לקחם קשרים כפולים וד' אוריים ביניהם מלאים כריכות * ואין שיעור לכריכות רק שיהיה כל הכרוך והקשרים רחב ד' גודלים והענף ח' גודלים * ש"ע * ואם האריך הציצית יראה ששלשיתו יהיה גדיל וב' חלקים ענף * מור"ם בהגהה * ואפילו כרך רובה או לא כרך בה אלא חוליא אחת כשרה * רמב"ם * ואם כרך כולה פסולה * ב"י :

יב' כוונתם לכרוך באויר ראשון ז' כריכות וכשני ע' ובשלישי י"א וכרביעי י"ג שעולים כולם ארבעים כמנין ס' אחד שעולים ל"ט ועם השם הם ארבעים * ש"ע * ובשל"ה כתב לעשות בשני ח' ואז הוא מכוון כמנין ס' אחד וכ"כ בכבוש * וכ"כ בכריכות * ובס' ל"ח כתב שציצית של ס' מולכו היה באויר ראשון י' כריכות ואח"כ ס' ואח"כ ו' ואח"כ ס' כשם סו"ס * וכן נהגו רוב העולם וכ"כ מהריק"ש בהגותיו * אבל המדקדקים כוונתם לעשות ע"ל כריכות כמ"ס האר"י ז"ל * ברכ"י * :

יג' הגדיל יעשהו על דרך זה שיעשהו חוליות חוליות כל חוליא מג' כריכות ויקשור שני קשרים סמוך אל סכף ובאריגה ראשונה הסמוכה אל הטלית יעשהו

ועשה ז' כריכות ויקשור שני קשרים אחרים ויעשה אריגה ב' מח' כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים ויעשה אריגה ג' מן י"א כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים ויעשה אריגה ד' מן י"ג כריכות ויקשור ב' קשרים אחרים והם ט"ל כריכות כמנין ט"ל אותיות אה"ה דהה"ן בפשוט ובמילוי ובמילוי דמילוי הם כמספר ס' אח"ד * מהר"ח ז"ל בספר הכוונות המענות מ"כ * ממע * והביאו הרב חיד"א בברכ"י וכתב עליו דמ"ש שיעשה חוליות כן הים מנהג הרמב"ם כמ"ש פ"א * אבל מנהג העולם שלא לעשות חוליות כמ"ש הג"מ כמ"ש ר"י * וגם הרמב"ם כתב שם שאם רצה לכרוך בלא מנין חוליות עושה וכ"כ בא"ח :

יד' כתב ברעיא מהימנא פ' פניחם שיהיה בין קשר לקשר כמלא אגודל * מג"א * ויהיו כל החוליות בשום זמן כיו לציצית * הרמ"ם * וא"כ באויר ראשון יעשו הכריכות רחוקים זה מזה ואח"כ ככל אויר יותר * מג"א * :

טו' הכוונתם לכרוך כ"ו בד' אוריים כמנין אותיות סו"ס מותר בהם להטיר הכריכות הללו שהם כנגד השם ואין בזה משום מוחק את ה' ח"ו דלא כאשר חשבו איוו חכמים * מהר"י עייאש בש"ת בית יהודה ח"א סי' כ"ח * :

טז' נהגו לעשות בסוף כל חוט קשר כדי שיעמוד בשוירתו * ש"ע * ש * ויש מהפסקין בזה דהוי כמסויף על הקשרים ובפרט אם הם שזורים יפה דלא כחה שיתפרקו * מג"א * * אבל מהר"ח ז"ל כתב בס' כוונות דהאר"י ז"ל לא היה מוחס בזה ואדרבה הוא היה חפץ בקשירתן * ברכ"י * :

יז' י"א שצריך לדקדק שיתלה הציצית לאורך הטלית דענין שתהא נטוף על הקרן פירושו תלוו על הקרן ואם היה ברחבו לא היה נטוף שהרי כלפי קרקע היה תלוו * ש"ע * ש * אבל אין קפידא כ"כ לפוסלו בכך * מ"מ עכ"פ יוסר שלא יהיו הציציות תלוין באלכסון על קרן זוית * ב"י * :

יח' לכתחלה נחה לעשות חוטיו הציצית בינוניים ולא עבים שכוונתם הם כמים יותר משום זה אלפי ואכחו * מג"א * סי' י"ב סק"ח * :

דיני רברים הפוסלים בציציות

א' אם נפסקו כל חוטיו הכקף ונשתייר בהם כדי עניבה כל החוטים הפוסקים ביחד כשר * ואם לא נשאר כדי עניבה אפי' בחוט אחד שנפסק כולו פסול * הילכך כיון שכל אחד כפול לשנים אם נפסקו שני ראשים פסול שמה נפסק חוט אחד * ולפי מה שאנו כוונתם לדקדק בעה עשיית הציצית לתת סימן בד' ראשים כענין שלעולם הד' ראשים הם מלד אחד של הקשר והד' ראשים מלד האחר אם נפסקו ב' ראשים מלד אחד כשר דודאי שני חוטים הם והרי נשתייר מכל אחד הראש השני שהוא יותר מכדי עניבה * ולרבינו תם לא מכשירים אלא כנשתייר שני חוטין שלמים דהיינו ארבעה ראשים שכל אחד מהראשים ארוך י"ג גודלים או מכשירים כשנפסקו שני חוטין אחרים אם נשתייר בהם כדי עניבה אבל אם נפסקו ג' חוטין אף על פי שנשתייר בהם כדי עניבה פסולים * ומפני כך כשנחתכו שלשה ראשים אם לא דקדק בעת עשיית הציצית שיהיו כברים הד' ראשים אמר אחד של הקשר חיישין שמה כל ראש הוא מחוט אחד ונמלא שתיין באן אלא חוט אחד שלם הילכך מספיקא פסול אבל אם לא נחתכו אלא שני ראשים מכשירין בכדי עניבה * והלכה כסברה ראשונה * מיהו * סיכא דאפשר עוב לחוש לסכרת ר"ת ש"ע סימן י"ב * :

ב' לפי מה שאנו כוונתם לדקדק בעת עשיית הציצית לתת סימן בד' ראשים כענין שלעולם הד' ראשים הם מלד אחד של הקשר וד' ראשים מלד האחר * אפילו

אפילו אם נפסקו ד' ראשים שמלך אחד כשר לפי שנשתוו כל הראשים השניים שיש בהם יותר מכדי עניבה ואפי' לא נשתוו מהראשים השניים רק כדי עניבה שהוא כדי עניבת ח' חוטמים ביחד כשר • הרב פרו דרוק דכ"א ע"ב • ברכ"ו :

ג' היבא דלריך כדי עניבה ומתוך שהחוטמים עבים אינו יכול לעכבם ואילו היו דקים היה בהם כדי עניבה כשר • ומשערין בחוטמין כיוצאים • מור"ם בהגהה • אבל הר"ב העיטור כתב שאפילו אין בו אלא כדי לכורך על ח' שערות דיו • וכתב המג"א דלא מלא מהפוסקים מי שחלק על הרב העיטור ולא ידע אמאי מור"ם חלק עליו :

ד' כדי עניבה לרש"י מן הענף • ולר"י אפי' נחתך כל הענף ולא נשאר כדי עניבה אלא מן הגדיל כשר • ומנהג העולם כרש"י • וסיבא דלא אפשר יש לסמוך על ר"י • ש"ע ס' • ומ"מ כ"ל דלא יברך עליהם • מג"א • אבל הרב חיד"א בברכ"ו העלה דבדלא אפשר יש לסמוך על סברת ר"י • ככל ויברך עליו נמי ושכן נראה מהש"ע וכו' • הרב יד אהרן וכן עיקר :

ה' מי שנפסקו לו חטוי הגדיל ואין לו חטוין אחרים יתר ג' חוליות עם ג' קשרים העליונים ויניח קשר התחתון עם חוליותיו כדי שיהא פתיל וגדיל עד שימלא אחרים • ש"ת הלקט ח"א סי' קי"ח :

ו' חוט שנפסק וחזר וקשרו אם כשנפסק הוא במקום שנפסקו בקריעתו אין לו תקנה • אבל אם מתחלה קודם שעשה ליצית מהחוטמין נפסק חוט אחד וקשרו ואח"כ עשה מהם ליצית כשר • וכן לאחר שנעשה בהכשר הדינו ככדי עניבה • ט"ז • וכ"כ המג"א סי' ט"ו • וכ"כ אלוה רבה :

ז' אם נפסק חוט אחד מהארכעם במקום שתלויים כנקב פסולים • אחרונים :

דיני להתיר מבנד לבנד

א' מותר להתיר ליציות מעליות זה וליתנם בעליות אחר אבל שלא להניחם בכנד אחר לא • ש"ע סי' ט"ו :

ב' אם נפסק חוט אחד אפילו נשתוו בו כדי עניבה אסור לכתחלה לעשותו בכנד אחר • כ"י גמ' מג"א :

ג' אם ירצה לעשות מהעליות כנד שלא יהיו ד' ככפות מותר ליטול הליציות ממנו • מג"א • וכן מפורש יולא מדברי הרמב"ן בס' תורת האדם דף ל"ב ע"ג :

ד' אם נפסקו ראשי הליציות אף על פי שכשרים ראשי להתירן כדי לעשות בהם שלמים • מג"א :

ה' הא דמותר להתיר מבנד לבנד היינו דוקא בשאין ליציות מצויין בעיר אבל אם יש ליציות מצויין אין להתיר מאחד דאפשר כוול בקל ליציות אחרות • הרב פ"מ במשכבות וזה בא"ח סי' זה :

ו' אם רוצה להתיר הליציות ולהחליפן כדי לעשות ליציות אחרות יותר יפות מהראשונות שרי דהוי נמי מלוא דכתיב זה אלו ואנחהו • לבוש וכן הסכימו האחרונים :

ז' אם נפסק לו ליציות אחת ונשאר ג' אסור לו להתיר אלו השלשה כדי לחדש ארכעם • הרב מהר"י מולכו בתשו' כ"י הביאה הר' חיד"א בברכ"ו וכן הסכים הוא לדוכא דאפי' אי ליבא בכנד אלא ליציות אחד אין להתירו מהכנד להשליכו :

ח' אינו יכול ליקח הכנף כמו שהוא עם הליציות ולתפור בכנד אחר משום דעל כנפי בגדיהם כתיב וכנף זה לא היה מבנד זה בשעת עשים • ש"ע ס' :

ט' טלית מצויינת כהלכתה שחלקוהו לשנים וככל חלק יש בו שיעור להתעטף וכשאר

וכשאר לכל אחד מהם ליציות אחת או שתיים אין בו משום תעשה ולא מן העשוי • ש"ע ס' • וכתב הב"ח דדוקא כשמתעטף בכל חלק לבדו אבל אם תופר לכל חלק חתיכה אחת אפילו אין בחתיכה אחרת שום ליציות יש בליציות הראשונות תעשה ולא מן העשוי והט"ז ומג"א חלקו עליו וכתבו דגם אם תופר בו חתיכה אחרת אין בו משום תומ"ה • וכן עיקר :

י' טלית מצויינת כהלכתה שחלקום לב' חלקים מותר לחזור ולתפור כמו שהיתה בתחלה ואין בזה משום תומ"ה • שו"ת פרי הארץ חק"ח סי' כ' • אבל הרב מהר"י נכון ז"ל בש"ת נחפה בכסף חק"ח סימן א' דף ה' ע"ב חלק עליו וכתב דמותר לתפורם כמו שהם אבל לריך להתיר שני ליציות שחלקן האחד ואח"כ תופרם ועושה שני ליציות מחדש וכמו שכתב הט"ז • וכן עיקר :

יא' נקרע הכנד תוך ג' אלבעות סמוך לשפת הכנף אינו ראוי לתפור ופירש"י משום דחיישינן שיסתיר חוט התפירה ויניחנו ויוסיף עליו ז' חוטמין לשם ליציות • ולפי זה אפי' נקרע כל שהוא לא יתפור • ולפי זה טלית של אמר שנקרעה תוך ג' מותר לתפור האידנא דאין דרך לתפור בחטוי אמר • ורב עמרם פירש הטעם משום דנקרע תוך ג' לית ביה תורת כנד וכמאן דליתיה דמי ואע"ג דתפריה כמאן דפסיק חשיב ואי עבד ביה ליציות לא פטריה לטלית • ולפירוש זה אם נקרע ונשתויר כל שהוא כשר • וי"א דלרב עמרם לא נפסל אלא ליציות שהיו בו בעת שתפרו אבל אם אחר שתפרו הטיל בו ליציות כשר • וירא שמים ילא את כולם היבא דאפשר • ש"ע ס' :

יב' אם נקרע מקבב שהליציות תלו בו ולמטה אם קדמו ליציות לקרע אף ליציות ליציות היה שם בעת הקרע כשר • ואם נקרע ונשתויר ממנו כל שהוא ותפרו ואח"כ עשה בו ליציות אם הוא של אמר כשר לבולי עלמא ואם הוא של שאר מינים שדרך לתפור בחוטמין של אותו המין לא יתפור • לדעת רש"י ואם נקרע ותפרו ואח"כ עשה בו ליציות איבא לספוקי • ש"ע :

יג' התופר חתיכת כנד בכנפי הטלית וכן מה שנוהגים לתפור סביב הכנף שהליציות בו אם הטלית של משי ותפורו בחוט משי לבן יש לחוש בדבר לדעת רש"י שלא תהא שום תפירה למטה מנ' אלבעות ולמעלה מקשר גודל • ש"ע • והוא הדין בכל מקום שתופר בחוט שהוא ממין הליציות דחיישי' שמא יקח אותו חוט לחוט הליציות • מור"ם בהגהה ס' :

דיני מי הם החייבים בציצית

א' אע"ג דכתיב וראיתם אותו כוונתו חייב בליציות מפני שנתרבה מאשר תכסה בה וקרא דוראיתם אותו אינטרדיך למע' כמות לילה • ש"ע סי' י"ז :

ב' נשים ועבדים פטורים מפני שהו"מ מ"ע שהזמן גרמא • ש"ע • ומ"מ אם רוצים לעטפו ולברך עליו הרשות בידן כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא אף מיחזי כיוהרא ולכן אין להם ללבוש ליציות הואיל ואינו חובת גברא • מור"ם בהגהה ס' :

ג' טומטום ואנדרוניוס חייבים מספק ויתעטפו בלא ברכה • ולפי מה שנהגו נשים לברך על מצות עשה שהו"ג נס הם יברכו • מור"ם בהגהה ס' :

ד' קטן היודע להתעטף אביו לריך ליקח לו ליציות לחנכו • ש"ע ס' • פירוש דלריך ליקח לו טלית • ב"ח מרדכי • ודוקא כשיודע לעטוף שני ליציות לפניו ושנים לאחריו ויודע לאחוז הליציות בידו בשעת ק"ש • מור"ם בהגהה ס' :

א על טלית גדול מברך להתעטף בליטת • ואם בירך על טלית גדול על מלות ליטת מפורש יולא מדברי הרב זרע אמת ח"א סוף סי' ב' דלא יולא דהוא ליה משנה ממנוכע שנוכעו חכמים בכרכות וקי"ל דכל המשנה ממנוכע שנוכעו חכמים בכרכות לא יולא ע"ש • ולי נראה דאם כדיעבד בירך על טלית גדול על מלות ליטת יולא ואינו חוזר ומברך להתעטף דאין כזו משום משנה ממנוכע וכו' דאמרו ז"ל דלא יולא וכמו שהוכחתי בתשובתי בס"ד:

ב אם שנים או שלשה מתעטפים בטלית כאחד פירושו בפעם אחד כולם מברכים ואם ירו אחד מברך לכולם והאחרים יענו אמן • ע"ע:

ג מה שכתבו שמהם אנשים בנות סכנסת מתעטפים בטלית וכל אחד מברך לעצמו • קרא תגר הרב מהרש"ם ז"ל בא"ח סי' א' על מנהג זה דהם מברכים ברכה שאינה זריכה כיון שיכולין ללכת בברכה אחת שיברך אחד לכולם • וכן נראה מדברי המוב"ט ח"א סי' קי"ו • אבל הרב כה"ג סי' ח' כתב דבר הסמנע שלנו שכמה אנשים מתעטפים כאחד וכל אחד מברך לעצמו ואין בידינו לבטל מה שכתבו כבר כמ"ש הר"ב משא מלך ז"ל:

ד הלוכה טלית קטן ומברך עליו וכשהולך לבית הכנסת מתעטף בטלית גדול לריך לברך עליו דהלוכה מביטו לבית הכנסת חשיבה הפסק • ואם מתפלל בתוך ביתו אם היה דעתו מתחלה גם על טלית גדול ולא הפסיק בנתיים בשיחה או בדברים אחרים אינו לריך לחזור ולברך • ע"ע • וההילוך דהוי הפסק היינו כשיש כהילוך שיעור כ"ב אמות כמ"ש מור"ם בהגהת סי' קס"ו • והר"ב זרע אמת ז"ל ח"א סוף סי' כ' העלה לסלכה ולמעשה שהלוכה טלית קטן ובית ומברך עליו להתעטף בליטת כגון שיש בהטלית קטן שיעור עטוף • והלך אחר כך לב"ה חכך ולבש הטלית גדול אינו חוזר ומברך על הטלית גדול אף שיש מביטו לב"ה שיעור כ"ב אמות או כיון שלא הפסיק דעתו • ועיין בסמוך:

ה אם פגע טליתו אפילו היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד לריך לחזור ולברך כשחוזר להתעטף בו • ע"ע • וי"א דאינו חוזר ומברך כשהיה דעתו לחזור ולהתעטף בו • וי"א דוקא כשנשאר עליו טלית קטן והכי כוונתו • מור"ם בהגהת • והט"ז ז"ל כתב דלענין הלכה למעשה ודאי ספק ברכות להקל ואין לברך שנית כשדעתו לחזור ולהתעטף ואפילו לא נשאר עליו ט"ק:

ו אם נפל טליתו מעליו שלא במתכוין לריך לחזור ולברך כשחוזר ומתעטף בו • והוא שפגל כולו אבל אם לא נפל כולו אף על פי שפגל רובו אינו לריך לחזור ולברך • ע"ע:

ז אם נפל הטלית מעל כל גופו אעפ"י שנשאר בידו לריך לחזור ולברך דאודא לה מלות דמלות עטוף כגוף כדאמרין גבי תפילין שנשטמו ממקומן • כ"כ המג"א • אבל שכתב"ה ז"ל כתב דנשאר בידו לא גרע מהיבא דנפל רובו ולא כולו שא"ל לחזור ולברך • ולענין דינא נראה עוקר דנפגל מכל הגוף ונשאר בידו דחוזר ומברך כדברי המג"א וכתעמיס • דלא כהש"כ ס"ה ככ"ל:

ח מי שלקח טלית להתעטף בשתי ידיו ובירך וכשהגביס ידיו לעטפו נשאר הטלית בידו האחת אין ספק דאינו לריך לחזור ולברך דדוקא כמי שבירך ולבש הטלית כהלכתו שכבר קיים הברכה ראשונה הוא דחייב לחזור ולברך ברכה אחרת בעטופה זו שלא יתעטף בלא ברכה • אבל כשלא נתעטף כלל אלא שקודם שנתעטף נשאר בידו האחת למען נאמר דיברך ברכה אחרת כדי שתהיה הברכה הראשונה לבטלה ואפילו שפגל מידו מכל וכל אין לריך ברכה אחרת דהברכה הראשונה מספקת לחזור ללוכשו מאחר שלא היה שם הפסק ואין ראוי לברך

לברך ברכה אחרת • שכנס"ג:

ט מי שנטל טליתו להתעטף בו וברך עליו וקודם שקיים הברכה כאבר מידו ימשוך הברכה ויך למקום הטלית ויסיים הברכה ויתעטף בו • חלק"ט:

י אם היה מתפלל תפלת י"ח ונפל טליתו מעליו וכעוד שהיה מתפלל הניחוהו אחרים עליו • כשיסיים תפלתו ימשמש בליטת ויברך • שכנס"ג:

יא מי שכתבו לו טלית ובירך עליו וקודם עטיפה בא השמש וחטפו מידו ונא כעל הטלית וכתן לו טלית אחר להתעטף כתב הרב מהר"י אלהאנדרי ז"ל בספר מו"ל מאש כח"א סימן י"א דראוי שלא לחזור ולברך • וכן העלה בש"ת בארות המים סי' א' שלא לחזור ולברך • אבל בספר אגודה באהלך סי' י"א העלה לחזור ולברך • וכן העלה בש"ת אשדות הפסגה סי' א' • והעיקר להלכה למעשה דאינו חוזר ומברך כהרב מו"ל מאש וחרב בארות המים ז"ל:

יב טלית של פשתן אף לכתחלה אין לעשותו של פשתן מ"מ כדיעבד כשר הוא ומברך עליו • וכמ"ש מרן ככ"י וכן מוכח מדבריו בש"ע שכתב דאין הלכה כהאומרים שלא לעשות של פשתן רק דירא שמים יש לו לעשות לכתחלה של לומר • וכיון דמדינא אפילו לכתחלה כשר פשיטא דמברך עליו • וכ"כ הרב"ז ז"ל בחדושי ח"ב סי' תרכ"ו • ודלא כהבאר סיטב שכתב שלא לברך עליו דליחא אלא גם ברוך יהיה מברך:

יג אע"פ שאסור לרקוס פסוקים בטלית כמו שפסק הש"ע כ"ד סי' רפ"ה • אפ"ה יוכל לברך על טלית כזו • גינת ורדים חא"ח סי' כ"ה:

יד הלוכה טלית קודם שיאור היום לריך לברך עליו וראוי שימשמש בו בשעת הברכה • ע"ע:

טו טליתות הקלות שהם של הקדש מברכין עליהם • מהר"מ מינץ סי' יו"ד:

טז מותר ליעול טלית חברו ולברך עליו ובלבד שיקפל אותה אם מלאה מקופלת • ע"ע • וכן הסכימו האחרונים דמברך עליו:

יז כבי אדם המתעטפים בטלית חבריה ומניחים אותם בלתי מקופלת והולכין להם לא יפה הם עושים דהם מכניסים עצמם בספק ברכה לבטלה • אבל אם יש שמש הקהל שלוקח טלית מקפלין כהראשונה ומניחין בכיסן הוה ליה כאלו קפלוס הם • כנס"ג:

יח אין חייב לאדם להשאיל טליתו לברך עליו למי שדר בכפר ואין לו טלית כדי שהוא יולך לשאול טלית לעצמו מאחרים בעיר לברך עליו • ש"ת בית יעקב סימן קי"ד:

יט אם מתפללים מנחה בבית כעל הבית ואין טלית רק לבטל הבית • יוכל הכנ"ה לברך הגדול ליתן לו טליתו • כן פסק מהר"י אולאף ז"ל בס' יוסף אומץ סי' ס"ה ודלא כהרב מהר"י חזן ז"ל בס' חקרי לב שאמר:

קודם שיברך יברוק בליטת טלית אם הם כשרים כדי שלא יברך ברכה לבטלה • ויברוק גם החוטאים שכקבי הכנפות • וגם יפריד החוטין זה מזה קודם הברכה:

כא ברכת הטלית יש לברך כשלוקח הטלית בידו להתעטף בו • שאנת אריה • מהר"ב • וכ"כ הרקח ריש סימן ע"א כשלוקח טליתו להתעטף בו אומר ברוך אתה וכו':

כב מברך להתעטף בליטת הבי"ת בשו"א ולא כפת"ח • ברכ"י • מחב"ר:

כג קנה טלית וטעול בו ליטת מברך שהחיינו • ואם לא בירך בשעת עשיית מברך בשעת עטוף ראשון • ע"ע הנה"ה • ומברך קודם ברכת הטלית דהוא להתעטף וכו'

וכו' ואחר כך מברך שהחיינו * מח"כר :
 עשה לזיאת בטלית ישן לא יברך שהחיינו * מח"כר :
כ"ד סדר עטיפת הטלית הוא כאשר כתב הרב הקדוש סאר"י ז"וק"ל להשתטף
כ"ה כעטיפת השיממאלים והזיזות כולם ללד שמאל כדי שיגור הליך ד' אמות ואח"כ
 משלשלין הטלית שיהיו ב' זיזיות לפניו ושנים לאחוריו * יד אחריו וברכ"י :
כ"ו אם לריך להיות ראשו מכוסה בטלית * נחלקו בה המנהגים כמ"ש בש"ת
 דבר שמואל סימן קכ"ג דאפילו בקהלה אחת יש מהם מכסים ראשם ויש שאינם
 מכסים ראשם ואינם מקפידים זה על זה ובמקום שיקפידו המרובים על בני המעטות
 לא ישנם אדם ממנהג המרובים * וכתב הרב מהר"י אולפאי ז"ל במחבר"ד לכלל הדברות
 כעת שיברך כחון להשתטף כעטיפת השיממאלים כדי הליך ד' אמות כדברי הרב סאר"י
 ז"ל ואח"כ יעשה כמנהגו :
כ"ז לריך להיות מעטוף רוב גופו מיסוף ודלא כאותם שמניחין הטלית מכון על
 זואריסם ואינם משלשלין אותו על גופו דלא זו כלבר דאינם מקיימים מצות
 עיטוף כלל דאין זה עיטוף אלא מברכין ברכת להשתטף בזיזית לבטלה :
כ"ח טוב להסתכל בזיזית בשעת עטיפתה כשמברך * ש"ע :
כ"ט כשמסתכל בזיזית מסתכל בשני זיזיות שלפניו שיש בהם עשרה קשרים רמו
 לקווים וגם יש בהם י"ו חוטים ועשרה קשרים עובות כ"ו כשם הוי"ה * שם :
ל' כשמסתכל בזיזית בשעת העטיפה יכוין כאילו יש בו תכלת דאזתה האדם לא
 כפסקה * הר"י למח ז"ל ברכ"י :
ל"א הברכה והעטיפה יהיו שניהם בעמידה :
ל"ב וזהו שלא יגררו הזיזיות על הארץ ולכן אם טליתו גדול וזיזיותיו כגררין וכול
 לתחוב הזיזיות בחגורתו מאחוריו כדי שלא יגררו * ברכ"י :
ל"ג משקיעת החמה ואילך אסור להשתטף בזיזית אפילו בלא ברכה * ואם הוא
 מעטוף בטלית ותפילין וזהו להסירם מעליו ערס בה שמש * ברכ"י בשם סאר"י
 וכמה גדולים ז"וק"ל :

ברכת טלית גדול

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדה שם י"ה
 ברו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל הנה אנכי בא להשתטף גופי
 בטלית של זיזית כדי לקיים מצות בוראי ככתוב בתורה ועשו להם זיזית על
 כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על זיזית הכנף פתיל תכלת * וכאם שאנימתעטף
 גופי בזיזית כך תתעטף נשמתו ורמ"ח אבריו ושם"ה גידי באור הזיזית העולה
 תרי"ג וכאם שאני מתכסה בטלית בעולם הזה כך אהיה לחלוקה דרבנן ולטלית
 נאה לעולם הבא בג"ע עליון * ועל ידי מצות זיזית תכלל נפשי רוחי וכשמתתי
 ותפלתו מן החיזונים והטלית יפרוש כנפיו עליהם ויזילם כנשר יעיר קנו על
 גוזליו ירחף * ובכן אני בחתי להוסיף קדושה בעליונים ולטהר העונות וכל
 הפגמות שעשיתי בעיני וכידי ובגופי בעולם הזה * ובכן יהי רצון מלפניך ה'
 אלהינו ואלהי אבותינו שתהא חסובה מצות עטיפת הטלית לפני הקדוש ברוך
 הוא כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכונותיה ותרי"ג מצות התלוים בה
 אמן סלה * ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו' :

כשעת בריקת הציצית קודם הברכה יאמר

ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת : עושה
 אור כשלמה נוטה שמים כיריעה :
 ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו
 וצונו להתעטף בציצית : ואחר כך יאמר

מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיק יחסיון : ירויון מרשן
 ביתך ונחל ערניך תשקם : כי עמך מקור חיים באורך נראה
 אור : משוך חסדך ליורעיק וצדקתך לישרי לב :

דינים השייכים לחיוב מצות תפילין

א' מצות תפילין היא מצוה גדולה ושכרה רב מאד וכל מי שאינו מניח תפילין
 הוא ככלל פושעי ישראל בגופן ובפרט בשעת ק"ש ותפלה דלריך שיהיו כתפילין
 עכ"פ דכל סקורא קריאת שמע בלא תפילין מעיד עדות שקר בעלמא דהוא אומר
 בק"ש כפיו וקשרתם אותם וגו' והיו לטעפת ביון עיניך וגו' והוא בלא תפילין כמ"ש
 בש"ס * עוד אמרו דסרוסא לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפגם ויעול ריוו
 ויניח תפילין ויקרא קריאת שמע ויתפלל זהו עול מלכות שמים שלימה * גם אמרו
 דמי שאינו מניח תפילין בראשו ובזרועו כאמר עליו קלני מראשי קלני מזרועי
 וגו' * ועל כן יש לו לכל אדם מישראל לזוהר מאד בקיום מצוה זו דהכתת תפילין
 שלא לבטלה לעולם ולא יהיה קרקפתא דלא מנח תפילין דהוא מכלל פושעי ישראל
 בגופן ח"י :

ב' אפילו אם הולך בדרך בין הגוים ומלעיגין עליו אם יניח תפילין אין לו
 לבטל מצותו מפני המלעיגים ויניח תפילין של ראש ושל יד * ומיטו ישתדל
 לכסותה בטלית שלא יראו * הרב מהר"י אולפאי ז"ל בכרכ"י דלא כהרב מהר"י
 מולכו ז"ל בתשו' כ"י שכתב דאם הולך בין הגוים ומלעיגין וכול להניח של יד
 לכדו * וכמה חקמיר בס' תקוני הוזהר בקיום מצוה זו עד שכתב ברך ב' סע"א ח"ל *
 ואינו דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותיות אלו דאינון אות תפילין ואות ברית
 מילה וכו' כתיב בחון שלח תשלח את האם ע"כ * וכתב שם המפרש למטה ומכאן
 ראים כמה לריך לזוהר במצות תפילין אפילו בהיותו בדרך ע"כ :

ג' מי שאין ידו משנת לקנות זיזית ותפילין * כתבו סאחרונים ז"ל דתפילין
 קודמין ויקנה תפילין ולא זיזית * אך אם מוצא תפילין כשאלה יקנה זיזית
 ויקיים מצות תפילין בשאלים שיאכל מאחרים דנמצא מקיים שתוסן מצות זיזית
 ומצות תפילין :

ד' אפילו אם אינו מוצא לקנות רק תפילין אחד של ראש או של יד ואם יקנה
 תפילין של ראש או של יד לא יוכל לקנות זיזית * כ"ל דתפילין של יד או
 של ראש שנמצא לו לקנות קודם לזיזית ויקנה התפלה האחת שמואל לקנות לקיים
 בו מצות תפילין בתפילין אחת מיסוף ולא יקנה זיזית :

ה' אם יש לו תפילין דרש"י ואין לו תפילין דר"ת והוא נוהג להניח גם של דר"ת
 ואין לו זיזית ואין ידו משנת לקנות זיזית ותפילין דר"ת אני מסופק אם
 יבטל מצות זיזית מפני תפילין דר"ת * ולכאורס כ"ל דזיזית קודם כיון דאם מקיים
 מיסוף גם מצות תפילין בתפילין של רש"י שיש לו והם תפילין כשרים לרוב הפוסקים
 כ"ל

כנ"ל לפוס ריהטא ועדין לריך להתייבש לעטין מעשה :

דינים השייכים לתפילין והרצועות

א' לריך אדם לזוהר מאוד לקנות תפילין מסופר בקי ומוחזק בכשרות ויראת שם • כדי שיוכל לקיים מצות תפילין בלי שום פקפוק • כי אם לא יהיו תפילין עשויין כדנים המניחן עושה שמים רעות דאזינו מקיים מצות תפילין ועוד דהוא מברך עליהם ברכה לבטלה ועובר משום לא תשא • ולכן לא יקנה אדם תפילין מאדם עובר אורח הבא ממרחקים ואין אדם מכיר אותו מה עיניו וזלתי אם יבוא עמו כתב סהדותא מרבנן דפקיע שמייתו וחתומתם מקויימת וכירת לנו שזו חתימת ידיהו דרבנן שמעידין על האי גברא שהולך עמו תפילין דהם מסופר בקי כדני עשיית תפילין וירא שמים וחד לדבר ששם • ודלא כאותם הקונים תפילין מן הבא בידו בלתי יבירומו מי הוא זה ואיזה הוא הסופר שגשה לתפילין אלו אם בקי הוא אם לאו • ומייתו אם אין תפילין אחרים מלויין ודאי שמוטב שיקח תפילין מישראל אף שאינו מכירו דכל ישראל בחוקת כשרות ולא יבטל מצות תפילין ויבדקם קודם בחסרות ויתרות :

ב' יזהר לקנות תפילין שעור הכתים שלהם נעבד לשמן דיש אומרים דגם עור הכתים לריך שיהיה מעובד לשמן ואם לא נעבד לשמו פסולין • ומייתו בשעת הדחק דאזינו מואף תפילין שעור הכתים נעבד לשמן רק תפילין שלא עובד עור הכתים לשמן ואי אפשר לו למלאו עור תפילין נעבד לשמן יקח תפילין אלו ויניחם ויברך עליהם דהרמב"ם והרשב"א גאונים ס"ל דעור הכתים אין לריבין לשמן וכן העלה הרב מהר"י אבולפיו ז"ל כשיורי ברכה דיכול לברך עליהם כשכרת המג"א ודלא כהב"ח :

ג' הלכה למשה מסיני שיהיו התפילין בין של ראש ובין של יד מרובעות בתפרן ובאלכסון • דסיניו שיהיו רבועין מכוון לריבן כרחקן כדי שיהיה להם אותו אלכסון שאמרו חז"ל כל אמתא בריבועא אמתא ותיי חומשי באלכסון • ויהא מרובע מקום מושבו וגם הכתים • ש"ע • אבל על גובה הכתים אין להקפיד אם הוא יותר מרחבן ואריבן • מור"ם בהגהה • ואם אינן מרובעות פסולין ואזינו מקיים בהם מצות תפילין וגם הוא מברך ברכה לבטלה :

ד' אם היו מרובעות ונתקלקל אח"כ רבוען לריך לחזור לרבען ואם אי אפשר לרבען עור פסולין • ש"ע • ס :

ה' אם מחמת אורז שכן הכתים כשנתייבש העור מתרחבין הכתים וכשיהדקס ימלא הרבוע מכוון כשרים • הרב מהר"י עייאש ז"ל בש"ת בית יהודה ח"א סימן פ"ח • ברכ"י • ולי הכותב אין הוראת הרב ז"ל בזה ברורה • דיוין דהלכה למ"מ שיהיו מרובעות ודאי דבעינן שיהיה הרבוע קיים ועומד בעת קיום המצוה וכל שאינם מרובעות לפנינו בעת הנחתן על הראש ועל הורז אף שאם ידחקס ויהדקס יהיו מרובעות לאו כשרות ניכחו כיון דהשתא מיהא בעת עיקר קיום מצותן לאו מרובעות הן • כי על כן נראה לי דלריך לחזור אחר תפילין שיהיו מרובעות ועומדין מרובע תמיד גם בעת קיום מצותן • ואם אין לו אלא תפילין אלו ויניחן בלא ברכה • ועיין בס' זרע יעקב בש"ת סוף סי' ב' :

ו' אם הסופר לא עשה גוף הכתים מרובעות והטות של עור הכתים עיחה שעל ידם באו הכתים מרובעות כדבעי לא הועיל כלום בתקונו ולא תפילין מרובעות חשיכו דבעינן שגוף הכתים ומושבן יהיו מרובעות ולא יסו רבוען על ידי דבר אחר שיוסיף עליהן לרבען • הגאון מהר"ח לנדא ז"ל בש"ת

בש"ת נודע ביחודה ח"א ח"א סי' א' :

ז' אורך ורוחב וגובה הכתים אין להם שיעור • ש"ע • אף כשיעור אלכעיים אין לחוש אפילו להתחלה • הרב מהר"י עייאש בש"ת בית יהודה ח"ב סימן פ"ח ברכ"י • וכספר טוב עין סימן ח"א אות כ"ג כתב ז"ל הריעב"א בחי' ע"ז פ' כל הללמים כתב דיש שיעור למטה וגם מדבריו הב"י אין בדיחו להקל אלא עד כדי שיעור אלכע ומחלה • ואותן שמניחין תפילין שאפילו בתפילתו שלהם אין בהם שיעור עתדין ליתן את הדיו • רד"ק בהגהותיו כ"ו ועיין בעולת תמיד ואחרונים ע"כ • והמחמיר להניח תפילין דשיעור אלכעיים תבא עליו ברכה :

ח' אע"ג דראוי לזוהר להניח תפילין שיהא להם שיעור עד כדי אלכע ומחלה מ"מ כדבעד אם אין מלויין אלא תפילין קטנים מאוד שאף בתפילתו שלהם אין בהם שיעור אלכע ומחלה מניחין תפילין אלו ומברך עליהם :

ט' עור הכתים מלפתן שיהיו שחורים • ומייתו כדבעד אף שאינן שחורים כשרין • ומ"מ אם כתלככו אע"ג דכשרים טוב שיחזור לרבען שחור לקיים המצוה מן המוכרח • ב"ח :

י' הרצועות לריך שיהיו מעור בהמה חיה ועוף הטוהרים ולריך שנעבד לשמן ואם לא נעבד לשמן פסולים • ואפילו לדעת הרמב"ם דבעור הכתים א"ל עבוד לשמן גבי רצועות מודה דבעי עבוד לשמן • ועל כן יזהר אדם ליקח רצועות מאדם בקי וירא שמים שדאי מעבד עורן לשמן :

יא' הלכה למשה מסיני שיהיו הרצועות שחורות מכתו • אבל מלד פנים יעשה מאזוה לבע שירצה חוץ מלכע אדום • ש"ע סי' ל"ג :

יב' מי שרצה לקיים ניו המצוה ילכע גם אחורי רצועה שחור • הדרכ"ו ז"ל בחדשות בח"א בלשונות הרמב"ם סי' כ"ג :

יג' לריך שיכע הרצועות ישראל לשמן ואם לבען ככרי פסולין • ש"ע • וכתב המג"א דכשכבען ככרי אם חזר ישראל והשחירן לשמן כשר • אבל הגאון מהר"ח לנדא ז"ל כתב בס' דגול מרכבה על דברי המג"א דלמעשה דעתו להחמיר • והר"ב פרי מגדים ז"ל לדד להקל בשעת הדחק באין לו תפילין אחרים להשחירן כד שני לשמן דניהו דשחורות הלכה למ"מ אבל לאו דוקא כד השער • ולי הכותב אין זה נכון כי ודאי דהשחורות הוא דוקא כד השער שחלק ומכתיק ועל זה הוא דאמרינן וכוויין מלבר וכמו שכתבתי בתשובתי בס"ד • ולכן כ"ל עיקר לדינא דאם הוא שעת הדחק שאין רצועות אחרות מלויין שיחזור וישחירן ישראל לשמן באותו סדר עלמנו שהשחירן הנכרי וכדברי המג"א אלא שלענין הברכה יש לחוש ולכן ויניחן בלא ברכה • כנ"ל :

יד' רצועות שלא נעבדו לשמן אינו מועיל להשחירן במה ישחירן לשמן דהשחורות לשמו אינו מועיל למה שלא נעבדו לשמן • הרב דבר שמואל סימן ז' ג"ז ט"ז י"ט • אבל בש"ת באר עשק סי' י' כתב דהשחורה לשמה מהני גם לבעבד שלא נעבד לשמן • והעיקר למעשה כהרב דבר שמואל ז"ל • אלא שאם אין לו רצועות אחרות שנעבדו לשמן • מוטב שיחירן לשמן ויניחן משיבטל ממצות תפילין לגמרי אלא לא יברך עליהם :

טו' שיעור אורכן של הרצועות • רצועה של יד כדי שתקיף את הורז ויקשר ממנה סקס ותמנח על אלכע אמלעיות ויכרוך ממנו על אלכעו שלש כריכות ויקשר • ונחנו העולם לברוך על הורז או ז' כריכות • ושיעור אורך רצועה של ראש ככדי שיקף ראשו ויעשה הקשר ממנה מאחורי הראש וישאר עוד ממנו וישלשלם שיהיו תלויים לפניו ויגיע עד הטבור או למעלה ממנו מעט • ושיעור רוחב

רוחב הרצועות של יד ושל ראש כאורך זעורה לפחות * ש"ע ס' כ"ז :

ט"ז רצועה של ראש התלויה לפניו לריבוע שתהא הרצועה המשולשת מלך שמאל עד תחתו ושמלך סימין עד הטבור * האר"י ז"ל * וכתב מהר"י כס' כגיד ומלוא דגם אינו יהיה תלויה הרצועה לפניו באופן זה ואינו ראוי לשנות :

י"ז אם פיתה משיעור אורך הרצועות ורחבן * אם אינו מולא אחרות מניחן כמות שכן עד שמואל אחרות כשיעור * ש"ע * ועל כל פנים לריבוי להיות משולשלים לפניו מעט הא לאו הכי פסולים לגמרי מג"א :

י"ח אם נפסקה הרצועה * יש מתירין לתופרה מלך פנים * וי"א מה שמקיף ממנה הראש * ובשל יד כדי שתקיף הזרוע לקשור התפילין עם הזרוע וכדי שתמתח עד אלכבט האמצעית ויכרוך ממנה על אותו אלכבט ג' כריכות ויקשור און להם תקנה לא בקשירה ולא בתפירה * וכל יתרון האורך שהוא כשכול שבוך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע ובשל ראש מה שתלוי ממנה און התפירה והקשירה פסולים בה * ובשעת הדחק יש לסמוך על המתירין כדי שלא יתבטל ממצות תפילין * ש"ע * אבל לא יכרך עליון * ט"ז :

י"ט לדעת המתירין לתפור * כתבו הת"ד ור"י דוקא בגידים ולא בחוטין * אבל ממ"ש * ש"ע יש מהירין לתפור כראש דעתו כה"א"ח דאפילו בחוטין שרי * מג"א * ומ"מ טוב לומר לתפור בגידין זולתי באינו מולא גידין דאז יתפור בחוטין כדי שלא יתבטל ממצות תפילין :

כ' לקשורן פסול לכ"ע דבעינן קשירה תמה * והוא מבואר בש"ס מג"א :

כ"א המולא תפילין מושלכים בגזזה בלא רצועות וסם פתוחים יש לחוש שיש להם פסול כסתר * אבל אם מלאן דרך הכוח בכיסן ליכא למיחש * הלק"ט סימן קס"ו :

כ"ב תפילין שנמלאו ביד ככרי ואין יודע מי כתבן כשרים דסתם ככרים אין בקיאות לכתוב ובודאי ישראל כתבן ש"ע :

כ"ג און ליקח תפילין ומנוחות וספרים מן הככרי יותר מכדי דמיסן הרבה כדי שלא להרגילו לבגבן ולגזולן * ש"ע * אבל חייב הוא לקנותן מהם מעט יותר משוויין שלא יזלוזלו בהם מג"א :

כ"ד און לומר להככרי שיתכס לו בזול יותר מדאי שמא יבעוס הככרי וישלכים למקום אבוד * כ"י :

כ"ה גר שנעשה לרדוף ומכר תפיליו הם כשרים דודאי ישראל כתבן שאין הרדוקי כותבין תפילין כלל ולא לובשין אותן וכי תימא הגר בעלמנו כתבן הא ליתא שאינו יודע לכתוב כלל כ"ש לכתוב תפילין שרדף אמון גדול הילכך ליכא למיחש וכדק איתו ואם הם כשרים הרי הוא מותר ללבושן ולברך עליהם * הרדב"י ז"ל כחדשות ח"ב סוף סי' תשע"ד * ומדבריו אתה למד דבגר היודע לכתוב אשורית וחזר לסורו או נעשה לרדוף און לקנות ממנו תפיליו דחיישיבן שמא הוא כתבן * ומיהו טוב לקנותן ממנו ולגזולן :

כ"ו תפילין מכתב אשכנזי ריש שני כזרות האותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד * התפילין מכתב אשכנזי פסולין לספרדים * הרב מהר"מ מ' חביב ז"ל בתש"י כ"י והרב החסיד מהר"י מולכו בתש"י כ"י * בר"י * ומיהו בשעת הדחק דאין תפילין מכתב בני ספרד מלויין לו יכח התפילין דבני אשכנז כדי שלא יתבטל ממצות תפילין * ויניחן בלא ברכה :

א' אסור

א' אסור לשנות תפילין של ראש לעשותן של יד ואפילו ליקח רצועה מש"ר ליתן בשל יד אסור מפני שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה של ראש קדושתו חמורה שרובו של שדי בשל ראש * אבל משל יד לשל ראש מותר לשנות * ואם היו חדשים שערין לא הניחן מותר לשנות אפילו משל ראש לשל יד שעולה עליהם עור ונראין כבית אחת ש"ע * וכן נמי ברצועות דאם הן חדשות כתפילין חדשים אפילו שקשרם בחשל ראש ועשאן בקשר של שם שדי כל זמן שלא לבשן עליו למצוה לא מיקרי אלא הזמנה ולאן מלתא היא ומותר להסירה מהשל ראש וליתנה בשל יד * ש"ע ס' מ"ב :

ב' אפילו אם אין לו של יד אסור לעשות משל ראש של יד כן משמע בגמ' * מג"א :

ג' אם נפסקה הרצועה של יד סמוך להקשר אסור להפוך ראש האחד למעלה ולגשות בו הקשר של יד והסתובב שהיה בו הקשר למטה דמורידו מקדושתו כיון שהיה בו הקשר וסו"ד ועתה יעשה בו כריכות האלבעות * מג"א * אבל הרב הלק"ט ח"ב סימן כ"א פסק בפשיטות דמותר דכל שהוא גוף אחד מה למעלה מה למטה * וכתב הרב מהר"י עייאש ז"ל כס' מטה יהודה דכן עיקר דשרי דכרכי הלק"ט ודלא כהמג"א דאסר * ולי כראש דיש לחוש להסתמיר בהמג"א ז"ל :

ד' אם התנה על התפילין מתחלה לעשות דהשל ראש יהיו לשל יד כשיצטרך אפילו לבשן אדם יכול לשנותם ולעשות משל ראש של יד וכן ברצועות ש"ע :

ה' סודר דאומניה למיזר ביום תפילין לעולם וזר ביום תפילין חד זימנא אסור למיזר ביום זווי ש"ע * ואם התנה עליו מתחלה ככל ענין שרי * מור"ס בהגמ"ס : קטן שזר בו תפילין אסור למיזר ביום זווי * מג"א :

ו' אם זר אדם תפילין בסודר שאינו שלו לא אסור ומותר למיזר ביום זווי דאין אדם אומר דבר שאינו שלו * מג"א :

ז' אם נגב בגד ועשה ממנו בים של תפילין קניא בשכניו מעשה ואסרו * מג"א :

ח' אם עשה בים לשם תפילין אפילו זר בים על דעת לפנותו אסור ואסור למיזר בו דבר חול * מג"א :

ט' אם הים בים של חול והוסיף בו איהו דבר לשם תפילין וזר ביה על דעת לפנותו אסור עד שיטול מה שחודש * מג"א :

י"א אם זר תפילין בבית אדעתא למיזר בים לעולם אפילו לא אומניה אסור למיזר ביה דבר חול * מג"א :

י"ב אותם שמתמסין בבית של תפילין כשהולכין בדרך ומלביעין בו דברים אחרים שזריכין להם בדרך * למד עליהם הט"ז זכות דאיהו אכשים מסתמא הוי כמתקיים בפ' כיון שנהגו כן וה"א לזוסר ולב ב"ד מתנין עליהם מעיקרא דמסתמא כשקונים בים לתפילין דעתם להשתמש בו בדרך בני אדם בדרך * אבל הרב מהר"י עייאש ז"ל כס' מטה יהודה חלק על הט"ז ז"ל בהאי זכותא דלמד וסעלה דאין לומר לב ב"ד מתנין בדבר של יתוד וגם דאפשר להם להולכי דרכים שילביעו חפליהם בשק של חולין * ולכן פשוט דאין לסמוך להקל אם לא כתנאי מפורש שיתכס בעת שנותן בו התפילין שיהא לו רשות ליתן בו דברי חול כשיצטרך לו * וכן עיקר :

י"ג זר ביה ולא אומניה דשרי * הוינו כשנטל ממנו התפילין אבל בעוד שהתפילין בו אסור * כמקוי יוסף ס"פ נגמר הדין * מטה יהודה :

י"ד אם עשה למטה במקום הכחת התפילין בתוך הכיס מדבר חדש שלא נשתמש בו שום דבר חול ולמעלה חוץ למקום הכחת תפילין תופר בכיס הזה מדבר חול * מותר לתניה בו תפילין * שו"ת שער אפרים ח"ח ס' כ"א :

א' ירא

א' ירא שמים וזהו ללא ת ידו שני הסברות סברת רש"י וסברת ר"ת ויעשה שני זוגות תפילין זוג אחת כדעת רש"י וזוג אחת כדעת ר"ת ויכוין כהנחתו באותן שאליהם להלכתא אפי' ואלא ידו חובתו והוא ארס כדלעילא כי מקום יש כראש להניח שני תפילין וכן כדורע ואם אינו יודע לכוין המקום ולהניח שניהם יחד יניח קודם כדברי רש"י של יד ואל ראש ויברך עליהם ויסו' עליו כשעת ק"ש ותפלה ואחר התפלה יניח של ר"ת בלא ברכה ויקרא בהם שמע ויהי אס שמע' ע"ע:

ב' מי שחנה להניח שני זוגות תפילין של רש"י ושל ר"ת זה אחר זה וטעם ולקח תפילין של ר"ת בחושבו שכן של רש"י ויברך עליהם וקרא קריאת שמע ותפלה וסלקם וראה שכן של ר"ת יניח אחר כך תפילין דרש"י ויברך עליהם פעם אחרת כמנהגו לברך על תפילין דרש"י. הרב מהר"ת עשאל בש"ת סס חיי סימן א' מח"כר בקובי' אחריו:

ג' לא יניח שני זוגות דרש"י ודר"ת אלא מי שמוחזק בחסידות יע"ע. כלומר משום יסורא. אבל הרב מהר"י אולפאי ז"ל בש"ת חיים אלא סימן ד' כתב דקדושתא דמלתא דלא כתב מרן ש"ע דלא יניחם אלא שמוחזק בחסידות אלא לפי מ"ש השופקים דאינו אלא ספק ומאחר דפשטא סורא כרש"י והרמב"ם הבא לתוש' מספק לדעת ר"ת לריך שהיא מפורסם בחסידות. לא כן עתה דגילה רבינו האר"י ז"ל דתרווייהו לריכוין הגם שאינו מפורסם בחסידות יכול להניחם כי תארו כפשו לקיים סמלות כדחזו. וכבר בארץ הסכ"ז שנים רבות דרוכ החכמים ותלמידים מניחים שתי זוגות. וגם בעלי מקרא ומשנה יש מהם דמניחין שתי זוגות ע"כ. וחזר ושאלו במח"כר:

ד' על פי רבינו האר"י ז"ל לא יכוין מנהג זה שנסגו להניח תפילין דרש"י ודר"ת בזה אחר זה וריך להניח שניהם יחד וכן בס' מלת שמורים מוסרי מאור מאור להניחן כאחד ומביא סוד גדול על זה שלא להפרידם. מח"כר בקובי' אחריו. וכן נסגו בארץ הסכ"ז תוכ"א:

ה' תפילין דר"ת הוריתו שיכול לעשותם של רש"י ובלילה הראונו בתלמי שלא סוריתו יפה וחזרתי ועיניתו וראיתו שיש זלוזל בזה לנאוני עולם שסוברים שתפילין כשירים ופוסלים אותם ומורידן מקדושתם לכן אפי' נזיר ואומר שאסור לעשות כן מן הדיון. ש"ת הרדב"ז ז"ל חלק ה' סימן שני אלפים רפ"ו. וכן כתבו האחרונים דאפילו להחליף תרועות מזה לזה אסור. וכ"ש לפי מה שכתבנו משם חכמי האמת שתפילין דר"ת בחינה עליונה מדרש"י ודאי אסור שמורידן מקדושתן ועממם תמ"ט חכמם. ברכ"י. ומיתו כשעת הדחק דאין לו רעויות לתפילין דרש"י ויש לו דר"ת כ"ל דיניה תרועות דר"ת לשל רש"י שלא יבעל מלות תפילין דרש"י דפשטא סורא לתוס' לפוס דינא ומח' גס למ"ש הרמ"ע מפא"ו ז"ל כתשו' סימן ל"ו להטיר מדינא לשנות מתפילין דרש"י לר"ת ומדר"ת לרש"י אלא דחשש להחמיר הואיל והדבר יא' מפי הר"ש יע"ע. וא"כ פשיטא דכדי שלא לבעל ממלוח תפילין דרש"י שרי בין לשנות תפילין עממן משל ר"ת לרש"י בין תרועות ואפילו לסדר"ו דאסר מדינא שרי בכ"הב כ"ל:

ו' רעויות שנמלאו ואינו יודע אס הם של רש"י או של ר"ת אס באותו מקום כוונתם להניח של רש"י ושל ר"ת יכול להניחן באותו שירעה לשל ר"ת או לשל רש"י דהרי יש כאן ספק ספיקא שכל אחד אמרי' דילמא הם של אותו סהוי מתתלה ואם תמלא לומר דלאו הכי מ"מ דילמא הכי סוויין דעל פי הדיון כשרים ומעלין בקדש. אבל אס הוא כמקום דרובא מניחין של רש"י כלכד סו"ל רובא כנגד מיעוט ותולין בשל רש"י ואסור להניחן לשל ר"ת. ש"ת יד אליהו סי' ה': ויכול

ז' יכול לעשות מתפילין דרש"י תפילין דר"ת על ידי תנאי שיתנה מתתלה כשעושה תפילין של רש"י ומניחן שיכול לעשותם של ר"ת כשיצטרך לו וכן מתפילין דר"ת לשל רש"י. וכל שכן ברעויות דיכול לשנותן מו' לזו ע"י תנאי. הרב מהר"י סהן ז"ל בס' זרע אמת ח"א חא"ח סי' ח':

ח' לא יניח שני זוגות בכיס אחד שהאחד מהם הוא חול ואסור להניחו בכיס התפילין אלא יעשה שני כיסין וסימן לכל כיס שלא יתן של זה בזה. ש"ע. ואם עשה מתתלה להכניס להניח בכיס שניהם שרי דהוי כאלו התנהם. מג"א:

ט' יש קצת כוונתם להניח שני ראשי ר"ת ורש"י בכיס אחד ושתי ידות בכיס אחר. וכתב הרב מהר"י אולפאי ברכ"י דכיון דעומם דלפי חכמי האמת שניהם קדושים דלא כמ"ש חש"ע דהם חול שפיר דמי להניח שניהם בכיס אחד. ועוד דכיון דבתתלה תשמעם בכיסים כן עשו סו"ל בהתנהם דשרי:

י' לעשות סימן בכל זוג להכיר איוו של רש"י ואיוו של ר"ת. כתב הרמ"ע מפא"ו ז"ל כתשו' סוף סימן ל"ח שהוא חסיד להחברים שלא יעשו סימניות של אותיות כגוף התפילין להכיר בין של רש"י לר"ת ודלא כמי שחשב לחקוק בשולי התפילין ש' לשל רש"י ות' לשל ר"ת ומחה סוף ז"ל בידו אלא ימלאו להם סימנים אחרים שהיה בהם תרועות עין וסימנים מוכתקים בנדלן ובקטן של כתים או ברעויותיו וכיוצא לא זולת ע"כ. וכבר נסגו לעשות התפילין של ר"ת קטנים משל רש"י מפני כך:

דיני מי הם החייבים בתפילין והפטורים

א' חולי מעיים פטור מתפילין אפילו אין לו לער. ואפילו הוא חולך בשוקים וברחובות. ואינו ראוי להחמיר על עצמו. ובשעת ק"ש ותפלה מותר. ושאר חולה אס מלעטר בחליו ואין דעתו מיושב עליו פטור. ואס לאו חייב. ש"ע סימן ל"ח ומור"ם בהגהה ומג"א שם:

ב' מי שבריא לו שאינו יכול להתפלל בלא תפחה מוטב שיעבור זמן התפלה ממה שיתפלל בלא גוף נקי. ואס יראה לו שיכול להעמיד עצמו כגוף נקי בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבה לק"ש ויברך. ש"ע סס. ואס אינו יכול להעמיד עצמו ולהשמר שלא יפית אלא כבדי שיתלחץ תפילין של ראש כלכד מכל מקום יניח גס כן של יד ובעת דוחקו שלא יוכל לחלץן איסורא לא עביר ויתלחץ או ממשיך תוכסיה. הרמ"ע סימן ס"ו בכ"הב מג"א:

ג' נשים ועבדים פטורין מן התפילין מפני שהיא מ"ע שזומן ברמא ואס רצו נשים להחמיר על עצמן מוחין בידן מפני שלריכוין גוף נקי ונשים אינן זסירות להזסר. ש"ע ומור"ם בהגהה שם:

ד' קטן סיודע לשמור תפילין כוונתם שלא יישן בהם ולא יפית בהם ולא ליכנס בתן לבית הסבא ולמקום מטוקף. חייב אכיו לקנות לו תפילין לחנכו. ש"ע סימן ל"ז. ויש אומרים דהאי קטן הוא דוקא שסוף כן י"ג שנים ויוס אחד וכן נסגו ואין לשנות. מור"ם בהגהה שם. אבל עכשיו נסגו להניח כ' או ג' שנים קודם י"ג. מג"א. וסרכה נסגו להניח לקטן כן י"ב שנים. ואין למחות בידם דאין לנו אלא דברי מרן הש"ע:

ה' המניח תפילין לריך ליוסר מהרסור תאות אשם. ואס אי אפשר בלא סרסורים מוטב שלא להניחם. ש"ע ומור"ם בהגהה שם:

ו' מלעטר ומי שאין דעתו מיושבת עליו וככוכס פטור מן התפילין מפני שאסור להסיח דעתו מהם. ש"ע סס. ואפילו מלעטר מן הליכה פטור. מג"א:

ז' אבל ביום ראשון אסור להניח תפילין מכאן ואילך חייב אפי' באו פנים חדשות ואחר שהפך החמם ביום ב' מותר להניח תפילין ש"ע שם ובי"ד סי' ש"ח :

ח' אם מת ביום א' ונקבר ביום אחר אסור לו להניח תפילין ביום הקבורה כרכ"י בי"ד שם ובמח"כר סי' ל"ח ובס' דרך המלך דף ה' ע"א :

ט' ביום שמועה קרובה אסור להניח תפילין ודיכו ביום קבורה ויניח תפילין ביום ב' אחר הכן החמם מהר"ע בס' שבט יהודה ל"ד :

י' ביום שמועה רחוקה כיון דלא נתייב באיכות אלא שעה אחת מותר בתפילין ככ"הג :

יא' מת לו מת ברנל או שבאס לו שמועה קרובה ברנל דאינו כוסג או איכות ומתחיל למנות האיכות אחר הרנל מניח תפילין ביום ראשון דלא כהכ"הג כרכ"י בית לחם יהודה מח"כר :

יב' יש שכתבו משם הא"י ז"ל שהכלל לא יניח תפילין דר"ת כל ז' אבל ראיתי לשרב המקובל במהר"ש שרעבי ז"ל שהניח תפילין דר"ת בימי אבדו ואמר מר שכתבי מהר"ו ז"ל האמתיים לא נמלא שלף להניחם ולדעתו יש להניחם גם בימי האבל כרכ"י א"ח ובי"ד כרכ"י שם רמז לדברים אלו שכתב בא"ח וסו"ס ונראה דשב ואל תעשה עדיף ולי א"י"ש לעיר נראה דמאחר דהשתא אכן בדין נהיגו להניח דר"ש ודר"ת בתורת חייב מדינא משום ספק וכמו שיפה הורה כן הרב חיד"א בחי"ס שאל ובשאר ספריו ואיכא נמי גבן עדותו כאמנה של הרב מהר"ש שרעבי דלא נמלא בכתבי מהר"ו האמתיים שלף להניחם ולדעתו יש להניחם ועבד איהו עובדא להניחן בימי אבדו הכי נקטינן ויש להאכל המניח תפילין דר"ת בכל יום להניחן גם בימי אבדו לקיים מצות תפילין אליבא דכ"ע ככ"ל :

יג' ביום תשעה באב חייב בתפילין ש"ע א"ח שם וכוונתו שלף להניח תפילין כט"ב בתפלת שחרית ומניחין בתפלת מנחה ש"ע סי' תקכ"ה ושרב חיד"א כרכ"י שם ב' בשם הרב המקובל מהר"ש שרעבי ז"ל שכתב להניח דר"ש ודר"ת בימי אבדו ובט"ב בבקר ואמר שהמעמיק בסודן של דברים עיניו יחושו שכן עיקר ואכן בדין נהיגו בא"י תובכ"א להניח כט"ב בבקר שתיון בלכונה בבית וקורים ק"ש ועמידה ואח"כ הולכים לב"ה וכן הוה מהר"מ גאלקטני ז"ל ושכן מלא בכתבי האר"י וכמ"ש בש"ת הלק"ט ח"ב סימן קל"ט וכן עיקר :

יד' מנודה ומאורע אסורים להניח תפילין ש"ע שם וכל הטמאים חייבים בתפילין הרמב"ם מח"כר :

טו' חתן וזושבתינו וכל בני החופה בזמן הזה שחייבין בק"ש חייבים ג"כ בתפילין שו"ת הרמ"א סי' קל"ב וכ"ב בש"ת הר"ש וכן מהנהג וימיהו לריד שיזחרו שלף יהא שם שכרות וקלות ראש בעת שהתפילין עליהם :

דיני זמן הנחת תפילין

א' זמן הנחת תפילין בבקר משיראם את חבריו הרגיל עמו קלת כרחוק ד' אמות ויכירנו ש"ע סימן ל"ו :

ב' כלילה אסור להניח תפילין שמא ישכחם עליו וישן בהם ואם הניחן קודם שתשקע החמה ושכחם עליו אפילו הם עליו כל הלילה מותר ואין מורין בן ואם לא חנך תפילין מששקעם חמה מפני שלף היה לו מקום לשומרן וממלאן עליו כדי לשומרן מותר ומורין בן ש"ע שם וביום לום תענית כתב מהר"ל בס' ט"ב דמהר"י סג"ל היה חולך תפילין שלו מיד אחר קדושה ומנחה וב"ב סמג"א וכן סרביע סרבי

הרב שבות ועקב ח"כ סימן כ"ד ודלא כהכ"הג וכו' כרכ"י בשם האר"י ז"ל דהיה זוהר מאוד לחלוץ בעת שקיעת החמם וסו"ס עלה דכן עיקר ולעיל כסימן י"ח כתב דראוי לזחר כום לחולץ בעת שקיעת החמה :

ג' הוה רואה ללכת לדרך כהשכמה מניח וכשיגיע זמנו ומשמש בהם ויכרך דליכא למיחש שמא יישן בהם כיון שהשכים וילך לדרך ש"ע שם וסו"ס דוקא רוכב על הסוס או הולך ברגליו אבל יושב בקרון אסור להניחן דחיישינן שמא יישן בהם לכוש ט"ו מג"א וכן עיקר ודלא כהעטרת זקנים דכתב דהוא חומרף יתירה יד אהרן :

ד' אם התפלל תפלת ערבית מבעוד יום עד שלף הניח תפילין אין לו להניחם עוד אח"כ ש"ע שם אבל אם הוא לא התפלל ערבית אעפ"י שהלכו התפללו מותר לו להניח תפילין מג"א :

ה' בשבת ויו"ט אפילו בחול המועד אסור להניח תפילין מפני שהם עלמם אות ואם מניחים בהם אות אחר הוא זולול לאות שלהם ש"ע סי' ל"א והאריך מהר"ע ריקי זל"ה לאסור הנחתן בחול המועד כספר חושב מחשבת וחזר והדפיסו כספר אדרת אליהו וכני איטלייאתי דנהיגו כמור"ם בהגהם להניחם בחול המועד כתב בש"ת שמש דקדק קול ענות גבורה מרכיאיטלייף שינהגו כמנהגם להניח בחול המועד :

ו' ערל שמתו אחיו מנחמת מילה גם הוא אסור להניח תפילין בשבת ויו"ט דאף שאין לו אות בעלמא בעל אות הוא אלא שמלך סכנתו ואוכסו כתבטל ממנו האות ש"ת סרד"י ח"ס סי' ב' אלפים ש"ד וכן כוונת דעת הרב חיד"א כרכ"י וכן נראה עיקר והוא הדין דאסור להניחן בחול המועד :

דיני מקום ואופן הנחת תפילין וברכתן

א' אחר שלבש טלית מצויין יניח תפילין שמעלין בקדש והמניחין כים התפילין והטלית לתוך כים אחד לריבין לזחר שלף יניחו כים התפילין למעלה כדי שלף יפגע בהם תחלה ויטעון להניחן קודם הטלית כדי שלף יעבור על המלות ש"ע סימן כ"ה והגם שטלית קטן כבר עליו יש לו להטענף בטלית גדול קודם ואח"כ יניח תפילין כרכ"י קשר גודל סי' ג' :

ב' אם מונחים בבית שני טליתות אחד של חול ואחד של שבת ואירע שהניח הטלית של שבת בבית למעלה וכו פגע תחלה יכול ורשאי להניח מידו הטלית של שבת שכל לידו ולא ללכשו ויתענף בטלית של חול ואין כום משום מעביר על המלוה מהר"י מולכו בהש"י כ"י כרכ"י :

ג' אם תפילין מוונחים בידו ואין לו טלית מצויין אין לריד להמתין על הטלית אלא מניח התפילין וכשמביאים לו הטלית מעטפו מור"ם בהגהם שם :

ד' הרא"ש ז"ל הוה מוסר הברכות עד עוטר ישראל בתפארה ואז היה מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל וכו' ולריד שיסיו התפילין עליו עכ"פ בשעת ק"ש ותפלה ש"ע שם :

ה' מקום הנחת תפלה של יד בזרוע שמאל כבשר התופח שבעלם שנין הקובד"ו ובית ששחי ויטה התפלה מעט ללד הגוף כענין ששיכוח זרועו למטה יהיו כנגד לבו וכמאלא מקיים והיו הדברים על לבבך ש"ע סי' כ"ז ואם הניח תפילין בימינו אפי' בדיעבד לא ילא ש"ת חוט השניסי' כ"ח יד אהרן וזו שהניח בימינו וביד כשחזור להניח בשמאל כדיוו לריד לחזור ולברך :

ו' גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בזרועו ששאר לו בשמאל בלא ברכה מור"ם

כהגהה שם • אכל אס אין לו גם זרוע פטור להניח בימין • וכן פסק בפשוט בש"ת פנים מאירות ח"ג סי' י"א :

ז' מי שאין לו זרוע דפטור מן התפילין היינו דוקא מתפלה של יד אבל בשל ראש מוסף חייב ומברך עליו • הגאון שאגת אריה כהל' תפילין סימן ל"ו ושכן מלא בש"ה סלכות תפילין :

ח' מי שנברא בלא זרוע שמאל אפשר לומר דכ"ע מודו דחייב בתפילין של יד אעפ"י שנחלקו בכקטענה ידו אחר שולר • ולגאת ידו ספק ברכות יניח גם של יד ויברך על של ראש שתי ברכות ויכוין להוילא שתיים • שבות יעקב ח"א סי' ג' • ולדיון דאין מברכין אלא ברכה אחת על שתיים נראה דכ"ה לא יברך אלא על מלות תפילין על של ראש ויכוין להוילא בברכה זו גם של יד :

ט' כסתפקתי במי שמחמת חולי מתה לו כל ידו שמאלית עב הזרוע וספקידה כל הרגשות לגמרי • אס חייב להניח כס תפלה של יד כיון דהא מיהא אית ליה יד שמאל וקרינן ביה על ירך • או דלמא כיון דיד מתה הוא ולא חלי ולא מרגיש בה כלל סגס כי למראס עיניס יש לו יד כולית ליה יד שמאל חשיב כיון דיד מתה היא וכקטענה ידו וזרועו חשיב ופטור משל יד • ולפוס ריהטא נראה כד' הוס דכקטענה ידו זרועו שמאל חשיב כיון דיד מתה היא • ויש לעיין בזה בש"ס פ"ק דקידושין דכ"ד סע"ב גבי סימא עיין עבוד שתיים כיוס וכפירש"י שם ד"ה דמעיקרא וכו' וגם כמ"ש בש"ס יכול יבשה גפה וכו' וכו' הרשב"א שם ולריך להתיישב ביה לדיוקא ואין כאן מקום להאריך :

י' איגור יד ימינו אס עושה כל מלאכתו בשמאל מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם ואס שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם • ואס כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאל או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין יניח ביד שכנגד הוד שכותב בה שחיד שכותב בה היא החשובה ימין לנגין זס • והכי נסוג • ש"ע ומו"ס כהגהה שם :

יא' אס לא נולד איגור יד ימין רק אח"כ הרגיל עצמו לכתוב בשמאלו ועושה כל מלאכתו בימינו יניח בשמאל • מג"א • ומוכח מדבריו דאס הרגיל עצמו לעשות גם שאר כל מעשיו בשמאל מניח בימינו אף שאינו איגור יד ימין מלידתו :

יב' איגור יד ימין שלקח תפילין של אחד שאינו איגור העלה בש"ת שבות יעקב ח"א סי' ג' דאין לריך אפילו להסיר הרצועה ולשנות אלא יניח הקליטה ליד הכתף ולד' הוד המעברתה • וכן להפך במי שאינו איגור ומניח תפילין של איגור מניח הקליטה ליד הכתף • וכן עיקר :

יג' אף על פי שיש לאדם מכה ברועו במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי מקום יש ברוע להניח שתי תפילין כי העלם הסמוך לבית השחי מחליו עד הקובד"ו הוא מקום הנחת תפילין • ש"ע שם • ואס יש לו מכה בכל זרועו אינו מניח אלא השל ראש לבד • מג"א סי' כ"ו :

יד' מקום הנחת תפלה של ראש מהתחלה עיקרי השער ממלחו עד סוף המקום שמוחו של חיובק רופס ולריך להניח הקליטה של ראש מיושבת ומושכבת ומסתחלת עיקרי שער הפדחת יניח התיורא • שו"ר ברכה • ולריך שיהא הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף • ולריך לבוין הקליטה שתהא באמצע כדי שתהא כנגד בין העינים • וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לכאן או לכאן • ולריך שיהא המקום שנקשר נראה כעין דלית ללד חוץ • והוא הדין בקשר של יד לריך לזוטר שלא יתהפך • ש"ע שם שו"ר ברכה :

טו' לריך שיניח הרצועות שעל הראש פרודות ורחוקות זו מזו אחת הכה ואחת

ואחת הכה ולא סני שיניח הרצועות של הקליטה סמוכות זו לזו • גן המלך סימן ע"ו וקפ"ג :

טז' השחור שברצועות יהיה ללד חוץ ולא יתחפרו • ש"ע שם • והנכון להשחיר הרצועות מבפנים ומבחוץ • אחרונים • ומ"מ אף שהם שחורים מבפנים יוטר שהלד הסיוון המכהיק יהיה לעולם ללד חוץ :

יז' לא יתא דבר חוץ בין תפילין לבשרו לא שגא של יד ולא שגא של ראש • ש"ע שם • ודוקא בתפילין אכל ברצועות אין להקפיד • מור"ס כהגהה שם • והלבוש כתב דהגבו להחמיר גם ברצועות במה ששייך לקשירה בין ברצועות של יד בין ברצועות של ראש וכתב טו"ו דמסתב ככון הוא • ובש"ת יד אליהו סימן ג' העלה דחליטה כחכם בלי לורך פשיטא דאינו ככון אף ברצועות אכל ביש לו איזה לעיור או קפידא בדבר שרואה לעשות כן אין להקפיד כלל ברצועות • וכן עיקר :

יח' כשיש לו לאדם תפילין ברועו אס יהיה לו דבר לישא לא ישא בין אפילי ודיו שחרי יבדיל בין תפילין ללבו ואעפ"י שהגנדים מכדילין אין זו הסדלה שכן דרכו • ספר חסידים סימן תשע"ד :

יט' במקום שכתוב שימא לריך לידבק ובגון ושמתס אית דכרי אלה על לכבכס שרריך לרבק כחוקק את התפילין שברוע • ס"ח ס"ס תשע"ג :

כ' אדם שהוא עלול לנזילות ואס ילריך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל יש להחיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויפסס מפני הרואים • ש"ע שם • אכל על כובע עבה אסור להניחם • מג"א • וכבר קרא תגר הרב דבר שמואל על אותם שמניחין תפלה של ראש על השער ככרי שלובשים על ראשם הנקרא פירוק"א בלע"ז :

כא' מי יש לו נתק בראשו וזמנין דנווק וגם מתלכלך טוב שיניחם על כובע הדק • דבר משח ח"א ק"ח סי' ו' • ברכ"י :

כב' ומי שרריך להניח תפלה של יד על הכתופת ולא על בשרו ממש מפני איזה סיבה לא יברך על הנחתו דהא י"א דחליטה פוסלת • מג"א :

כג' כשיבא להניח תפילין יכוין בהנחתן שזינו הקב"ה להניח ד' פרשיות אלו שיש בהם יחוד שמו ויזיאת מזרים על סודוע כנגד חלב • ועל הראש כנגד המוח כדי שזכור ניסים ונפלאות שעשה עמנו שסס מורים על ייחודו ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו • וישעבד להקב"ה כששמה שיהא במוח וגם חלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות ובוה יזכיר סכורא וימעטו הנאותיו • ש"ע סימן כ"ה :

תפלה קודם הנחת תפילין

לשם יחוד קודשא ב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ניוחדא שלים כשסכל ישראל • הרי אני מניח תפילין כאשר צונו ה' אלהי להניח פרשיות קדש לי כל בכור • והיה כי יביאך • שמע • והיה אס שמוע • כנגד המוח והלב • לידע ולהודות ולהלל בכל יוס • שהוא אל • הוא היוצר • הוא הסורא • והויליאו ממזרים • והרג ככוריהס • ואותנו הליל ככח שמותיו הקדושים הויה אהיה אדני הרמוזים בתפילין והוא אחד מיוחד בתכלית האחדות • ולו הכח והממשלה לעשות בעולמות כרצונו • והכני משעבד לו לבי ומוחי ונשמתני • והנה אני מקבל עליו עול מלכותו ועול נזותיו לעובדו בכל לבבי ובכל נפשי ובכל מאודי :

ובכן

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתהא חשובה מצות תפילין לפני הקב"ה כאלו קיימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכוונותיה ותרי"ג מצות התלויות בה אמן סלה : ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וינו ונו' :

כ"ד יניח תפלה של יד קודם ויברך להניח תפילין ואחר כך יניח של ראש ולא יברך כי אם ברכה אחת לשתיים * ש"ע ס' :

כ"ה אפילו אם פגע בשל ראש תחלה לריד להעביר על המצוה דשל ראש ויניח השל יד תחלה ואח"כ הש"ר * ש"ע * ואם שכח וסניח השל ראש קודם און לריד להסירם ומניח השל יד אחר הש"ר * שו"ת יעב"ץ ברכ"י * שו"ת ברכה דלא כהל"ק ט' :

כ"ו ישתדל שבכיום התפילין יניח השל ראש ועליו השל יד כדי שפגע בהשל יד תחלה * ש"ע ס' כ"ח ותנכון שיהא הכיס רחב כדי שיהיו של ראש ושל יד פנים בפנים אף השל יד תהיה יותר מיומנת וממונת * ברכ"י :

כ"ז יניח של יד מיושב ושל ראש מעומד * האר"י ז"ל * אבל הכרכה יברך מעומד ויחזקו על הזרוע מיושב * דרוב האחרונים כתבו לברך מעומד ולכן כדי לקיים גם דברי האר"י ז"ל יש לברך מעומד ויקשור מיושב ככ"ל * ודלא כהרב ש"ס שכתב דגם הכרכה דוקא מיושב :

כ"ח כשמניח השל יד נכון שיאפיל בטליתו על הזרוע וכן התפלה של ראש לריד לכסותה * ברכ"י ס' ז"ך :

כ"ט כשמניח תפילין של יד על הקיבורת במקום הנחתו יברך אקב"ו להניח תפילין ואחר כך יחזקו * ש"ע סימן כ"ה * ואחר שמהדקו יקשור היר"ד עם התפלה וממשיך הרצועה אלל הזרוע ויעשהו ז' כריכות על הזרוע * אבל בקבורת לא יעשה שום כריכה * ברכ"י וז"ל כשם מהר"ח זלה"ה * וז"ל * ויש לחזק שלא תזוז היר"ד של הקשר מהתפלה * ש"ע * ולא תזוז לעולם אפילו בהיותם תוך הכיס * מהר"ח :

ל' אם טעה ונידך על תפלה של יד על מצות תפילין יאף * ואם הוא מנמי אשכנזים אם נזכר קודם הסדוק יברך להניח ובשל ראש לא יברך * ואם לא נזכר יברך על ש"ר להניח לבד * מהר"ד"ף בשו"ת מכתם לדוד ח"א ס' י"ב * מח"בר :

ל"א אם און לו אלא תפילין דר"ת מניחן אכל לא יברך עליהם דגם לפי הסוד און לברך על התפילין דר"ת * הרב הנו"ם ס' ד' * ברכ"י :

ל"ב אם בירך על התפילין בליה או שסבור שהוא יוס והוא לילה א"ל לברך אכ"כ כשיגיע זמנו * ברכ"י סימן ל' :

ל"ג אם און לו אלא תפלה אחת מניח אותה שיש לו דכל תפלה היא מצוה בפני עצמה ואין אחת מעכבת האחרת ואם און לו אלא של יד ויניח ויברך להניח ואם און לו אלא של ראש ויניח ויברך עליו על מצות תפילין * והוא הדיון ביש לו שניסם ויש לו שום אונס שאינו יכול להניח אלא אחת מניח אותה שיכול * ש"ע סימן כ"ו :

ל"ד אם און לו אלא תפלה אחת של ראש והאחרת של ר"ת ויניח ביוון דאין התפלות מעכבות זו את זו * ואם השל יד הוא של ר"ת ויניח השל ראש קודם דהוא של ראש ויברך עליו על מצות תפילין ואח"ך השל יד של ר"ת * וכשהולך חולץ של יד תחלה * שבות יעקב ח"א סימן ב' * ולי כראש דהשתא דגילה לן האר"י ז"ל דגם תפילין דר"ת חובה ניכסו ושמעלתן גדולה משל ראש ויניח השל יד דר"ת קודם בלא ברכה ואח"כ יניח השל ראש דרש"י ויברך עליו על מצות תפילין ככ"ל :

ל"ה על תפילין שאולין מותר לברך אכל על הגולין לא יברך * ש"ע ס' * ואפילו אחר

אחר יאוש ושינוי רשות און לברך עליהם שכן מוכח מהש"ע * ע"ז * וכן עיקר * ובשאלוין אפילו שאלן שלא מדעת בעליהם מותר לברך אלא לריד לחזור ולקפול ולכרכר כמו שהיו * כנימיו זאב סימן קל"ט * וכתב רש"ל להוסיף מב"ה להניח במקום אחר אסור * וס"כ כתב דמשום מצוה ג"כ לא התירו אלא באקראי אבל ככל יוס אסור :

ל"ו מני שנידך על התפילין ובתחלת הסדוק נפסק הקשר והולך לעשות קשר אחר אכל לא הסיו דעתו אינו לריד לחזור ולברך * ש"ע ס' * אבל אם נפסק אחר הסדוק נחלקו האחרונים אי לריד לחזור ולברך * וספק ברכות להקל :

ל"ז מני שנידך על התפילין ובתחלת הסדוק נפסק הקשר והולך להניח תפילין אחרים לריד לחזור ולברך על האחרים * ודע אמת ח"א ס' ה' * מח"בר :

ל"ח לריד לברך להניח כקמ"ץ תחת ה"א ולא כפת"ח דגוש * כ"י * ש"ע * ל"ח * מח"בר * ויברך הלמ"ד תפילין ברגש * ל"ח :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להניח תפילין :

ואחר שהניח גם השל ראש אומר

ומחכמתך אל עליון האציל עלי * ומכינתך הבינני * ובחסדך הנדיל עלי * ובנבורתך הצמית אויבי וקמי * ושמן הטוב והטהור תריק על שבעה קני מנורה * להשפיע טובך לבריותיך * פותח את יריך ומשביע לכל חי רצון :

ובעת שכורך שלש כריכות על האצבע אומר *

וארשתיך לי לעולם * וארשתיך לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים * וארשתיך לי באמונה וירעת יי :

ט"ל אסור להפסיק בדבור בין תפלה של יד לתפלה של ראש * ואם הפסיק לריד לברך על ש"ר על מצות תפילין * ואם שח ללורך התפילין אינו חוזר ומברך * ואם שמע קדיש או קדושה לא יפסיק לענות עמהם אלא שומע ושוקק ומכוין למען שאומרים * ש"ע * ואם בדועבד הפסיק בעניית אמן און לריד לחזור ולברך על ש"ר * אחרונים * גם בתפילין דר"ת אסור להפסיק בדברים בטלים בין ש"י לש"ד * מח"בר :

מ' מי שרצה לפטור עצמו בכרכתו של חבירו בתפילין ושח המברך בין תפלה לתפלה נסתפק הרב מהר"י חון ז"ל כס' חק"ל י"ד ח"א בקוב' כונן לחקר שבסופו ס"ס כ"ג דשי"ג ע"ג אי השומע א"ל לברך על של ראש על מצות תפילין או דילמא לא עדיף ששומע מגברא דאתי מחמתיה * וכתב דלד זס כראש לו יותר * ולי א"ש לעיר כראש דכיון דמה ששומע יולא בכרכת חבירו הוה מעטס דעונס אמן והוה כבריך איהו גופיה ואף אם לא ענה יולא מעטס דשומע כעונס ועונס כמברך וכבריך לעצמו שאיב אס כן גם שהפסיק המשמיע אף על גב דהוא לעצמו לריד לחזור ולברך על מצות תפילין * מ"מ ששומע כיון דאיהו לא הפסיק א"ל לחזור ולברך על של ראש על מצות תפילין ככ"ל :

ברוך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות תפילין :

מלות לקרוא ככל יום כעוד תפילין עליו ד' פרשיות של תפילין • וכבר שתיים באמרות כק"ש לכן הדפסתי כאן (קדש • וסיים כי יביאך) כדי שלא יחסר דבר בזה הספר :

וידבר יהוה אל משה לאמר : קדש לי כל בכוֹר פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא : ויאמר משה אל העם זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים כי בחזק יד הוציא יהוה אתכם מזה ולא יאכל חמץ : היום אתם יצאים בחדש האביב : והיה כייביאך יהוה ארצך הפגעני והחתי והאמרי והחני והיבוסי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה : שבעת ימים תאכל מצת וביום השביעי חג ליהוה : מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאר בכל גבלך : והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה יהוה לי בצאתי ממצרים : והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יהוה בפיה בי ביד חזקה הוציאך יהוה ממצרים : ושמת את החקרה הזאת למועדה מימים ימימה :

פ
והיה כייביאך יהוה ארצך הפגעני כאשר נשבע לך וקאבתיך ונתנה לך : והעברת כל פטרי רחם ליהוה וכל פטר וסגור בהמה אשר יהיה לך הזכרים ליהוה : וכל פטר חמר תפדה בשה ואסילא תפדה וערפתו וכל בכוֹר אדם בבניך תפדה : והיה כייביאך בנך מחר לאמר מהי זאת ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים מבית עבדים : והיה כייביאך הקשה

הקשה פרעה לשדחנו ויהרג יהוה כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה עד בן אני זבח ליהוה כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה : והיה לאות על ידך ולטופפת בין עיניך בי בחזק יד הוציאנו יהוה ממצרים :

דיני ברכות השחר

א אלו כשמה שנתת • יברך תכף אחר אשר יזר • האר"י ולא"ה • ואין למחות ביד הכותבים שלא לקוממה • הרב המגויה בשלמי זכור שם • מורה באלבע :

ב אם בריך מקוים סמתיים במקום אלו כשמה שנתת ולא • פר"ח סימן מ"ז • ומי שאיחר לבא לב"ה חכך והוכרת להתפלל עם הכבוד שאחר תפלת אומר ברכות השחר לא יאמר ברכת אלו כשמה שכבר יאל בברכת מקוים סמתיים • פר"ח סי' כ"ב :

ג הכותן לשכוי • יש לברכה אחר חלות כשקם באשמורת אף שלא שמע קול התרכובול עם שאר הברכות אף שלא נתחייב בהם • מח"בר סי' מ"ז :

ד חרש מברך הכותן לשכוי • אחרונים וכן עיקר ודלא כמו"ק ומעט יסודם שכתבו איפכא • וסומא לכולי עלמא יברך הכותן לשכוי • אחרונים ופשוט • שם :

ה פוקח עורים • סומא כמי מברך פוקח עורים • שוירי ברכם סי' מ"ו וכן העלה הרב המגויה בשלמי זכור דף מ"ה ע"ב ע"ש • שם :

ו סיכא דבעי לומר פוקח עורים וטעה ואמר מלבוש ערומים ותוך כדי דיבור אמר פוקח עורים ולא ידו פוקח עורים • פנים מאירות ח"א סימן כ"ח • מורה באלבע :

ז זוקף כפופים • אם בריך זוקף כפופים קודם מתיר אסורים לא יברך מתיר אסורים • ש"ע סימן מ"ו :

ח סותן ליעף כח • בריך לאומרה ויש לאומרה אחר מלבוש ערומים • ברכ"י וש"ב סימן מ"ו :

ט המכין מלעדי גבר • ואח"כ שעשה לי כל זרכי כמ"ש בסודורים וי"א כמ"ש בש"ע עיין במ"א ואחרונים סימן מ"ו • מורה באלבע :

י שעשה לי כל זרכי • אין לברך בט"ב וביו"ה אף שלובש מנעל של לבדים • והאכל מכרך אף אם סולך יחף וכן המנהג להולכים אחר עקבות האר"י ולא"ה • שם :

יא שלא עשני גוי • אם בריך שעשני ישראל במקום שלא עשני גוי בדיעבד יאל ולא יברך שלא עשני עבד אמנם ואמר שלא עשני אשה • הר' המגויה בש"ס דכ"ד :

יב שלא עשני אשה אם בריך שלא עשני אשה תחלה ויכול לברך אח"כ שלא עשני גוי ושלא עשני עבד • ברכ"י סי' מ"ו וכן הסכים הרב המגויה בש"ס :

יג כשים מברכות שלא עשני גוים שלא עשני שחקה בשם ומלכות • אחרונים ודלא כהרב יעב"ץ בסודורו שכתב בלא שם ולמכות • ומברכות שעשני כרזוני בלי שם ומלכות • פר"ח • וגר לא יברך שלא עשני גוי • ברכ"י :

יד ברכת התורה בריך ליושר בה מאור • ש"ע סי' מ"ז • ולא יקרא פסוקים אפילו דרך תחנונים • וכן לא יקרא משנים או גמרא ולא יכתוב דברי תורה אעפ"י שאינו קורא קודם ברכת התורה • ש"ע סי' מ"ו ומ"ז :

טו ברכת אסכת עולם פוערת ברכת התורה אם למד מיד אחרים בלי הפסק • ויש לומר לברך ברכת התורה קודם אסכת עולם • ש"ע סי' מ"ז :

טז אם הפסיק בין ברכת התורה ללמודו אין ככך כלום • והכיון שלא להפסיק ביניהם

ביניהם • ולכן נהגו לומר פרשת ברכת כהנים סמוך לברכת התורה • ש"ע :

י"ז אם הפסיק מללמוד וכתעסק בעסקיו ושנה ומרחץ ובית הכסא ואפילו שבת קבע על מטתו לא הוי הפסק • ואין לריך לחזור ולברך ברכת התורה אחר השינה • וכן נהגו • ש"ע :

י"ח אף אם למד כלילה הלילה הולך אחר היום שנבר ואינו לריך לחזור ולברך על למוד הלילה כל זמן שלא יישן • ש"ע • ומשמע דאם היום נעור כל הלילה אין לריך לברך ברכת התורה בבקר • אבל המנ"א שם וכס"ס תל"ב כתב דלריך לברך בבקר ברכת התורה אף שיום ניעור כל הלילה :

י"ט המשכים קודם אור היום ללמוד לריך לברך ברכת התורה ואינו לריך לחזור ולברך כשילך לבית הכנסת • ש"ע :

כ' מי שמת לו מת כלילה וקבר שעה או שתי שעות מהיום לא יאמר אחר כך כל ברכות שהקרי כיון דבשעת החיוב טעור הוא מלאומרים אלא אומר ברכות אלו בלבד שלא עשני נוי ועבד ואשה וברכת התורה • מנ"א סימן ע"א • דבר משה ת"ג סימן י"ג :

כ"א אם קראתו לס"ת קודם שברך ברכת התורה לא יחזור לברך ברכת התורה שכבר נפטור בברכת ס"ת • ש"ע סימן קל"ט :

כ"ב אם נתפסק אס כירך ברכת התורה לא יברך • מח"כר • וכן עיקר :

כ"ג גר וכול לברך אשר נחר כנו מכל העמים ולא ישנה • אגרות הרמב"ם סי' ע"ז :

כ"ד אם כירך ברכת התורה לנעמו ותקף ומיד קראתו לקרות בס"ת עולה לס"ת וכעוד שהולך לתיבה יקרא פסוק אחד ובהכי יבא אסור ברכה לבעלש וחזור לברך על קריאתו בס"ת • פר"ח סי' קל"ט :

כ"ה ברכת אשר קראתו על דברי תורה והעבר כא שתי ברכות הן ועס כל זה יאמר והעבר כו"ו • האר"י זלה"ס :

דינים מחודשים

א' ישתדל אדם להיות מנערה ראשונים בבית הכנסת • וכתב הרב מהר"י זלה"ס בספר נגיד ומלוה בשם הרב הקדוש האר"י זלה"ס שאינו מועיל כלל אלא א"כ יבא ראשון לבי"ה ותפלה שם • ולא כהנוהגים שגאים לבי"ה ויולאים משם ומתפללים במקום אחד :

ב' האר"י זלה"ס לא הוסיף ראשונים כבי"ה • מעני שהיה מוכרח לפנות גופו שהיה חולני • גם כדי לילך לבי"ה כמעטף בטלית ותפילין ולא היה יכול לנעוץ וזו קודם אור היום • מהר"י זלה"ס בס' נגיד ומלוה • ומכאן דלילך לבי"ה כמעטף בטלית ותפילין עדיף מהא דלחיות מנערה הא' כבי"ה • וכ"כ בתשו' מהר"מ מלובלין והביא המנ"א א' סי' כ"ה ראה לדבריו מדברי הרב האר"י זלה"ס סני' • אבל בס' נגיד ומלוה שם ראיתי כתוב אחר כך וז"ל כוונות טוב ללכת אל בי"ה קודם עלות השחר קודם חיוב טלית ותפילין להרויח שיהיה מנערה ראשונים ע"כ :

ג' הנהגים לומר ותתפלל חנם יברכו כל הברכות עד אחר ברכת התורה ואח"כ יאמרו ותתפלל חנם דאין לומר קראי ותתפלל חנם קודם ברכת התורה • הרב מהר"י אולפא ז"ל בספר יוסף אומץ :

פסוקי דזמרה

פסוקי דזמרה האלו נוהגים לאומרים אחרי גמר הבקשות קודם הברכות והויא תפלה

הפלה מסוגלת ומשובחת עד מאוד :

וְתִתְפַּלֵּל חנה ותאמר עלץ לבי ביהוה רמה קרני ביהוה רחב פי על אויבי פי שמחתי בישועתך : אין קדוש ביהוה פי אין בלתך ואין צור כאלהינו : אל תרבו תדברו גבהה גבהה יצא עתק מפיכם פי אל דעות יהוה ולו נתפנו עלילות : קשת גבורים חתים ונכשלים אזרו חיל : שבעים בלחם נשכרו ורעבים חדלו עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים אמללה : יהוה ממית ומחיה מוריד שאול ויער : יהוה מוריש ומעשיר משפיל אף מרומים : מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוב ינחידם פי ליהוה מצקי ארץ וישת עליהם תבל : רגלי חסידיו ישמר ורשעים בחשך ידמו פי לא בכח יגבר איש : יהוה יחתו מריביו עליו בשמים ירעם יהוה ידיו אפסי ארץ ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו : אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר : ונאנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לדור ודור נספר תהלתך : ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולרי : ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אדהים : לא אירא מרכבות עם אשר סביב שתו עלי : ואני ביהוה אצפה אוחילה לאלהי ישעי ישמעני אלהי : (כשנת אין אומרים אר השמחי איבתי לי פי נפדתי קמתי פי אשב בחשך יהוה אור לי) : פי לך יהוה הוחלתי אתה תענה אנני אלהי : רגלי עמדה במישור במקהלים אברך יהוה :

דינים מחודשים

א' אלהי נשמה • לריך להפסיק מעט בין אלהי לנשמה כדי שלא ישמע שהנשמה א' 7 Bet Ngobed ק"ה

סוף אלסיו ח"ו • אבודתם :

ב טהור • אין לומר טהור סוף רק טהור אתה בראתה • שלמי כבוד דמ"ו • וכן כתב כס' קשר גדול שכן נקב מנעוריו מנעס דעל הרוב טעף ואיכנה טהור :

ג לדין לומר אתה נפתה ולא אתה נפתה כי • כי לא נאמר נפתה רק כנשמת אדם הראשון ברכתי ויפח באפיו נשמת חיים • אבל לזולתו בכתבה נאמר כותן נשמה לעם עליו • עטרת זקנים :

ד בכרכת שלף עשני אשם יכוין שכתן לו ס"ת פורת אש ורוח זכר כנודע • סרב מהרס"ו ו"ל כספר כבוד ומלום :

זמירות

כשאומר אלהי נשמה • יכוין בשלוב אותיות נשמה עם אותיות שמו רהיינו אם היה שמו אברהם • בחול יקדים אותיות שמו לנשמה • כזה אנכי שרמההם • ובשבת יקדים אותיות נשמה לשמו • כזה נאשכמההם וכן כל השמות :

אלהי נשמה שנתת בי טהורה (היא) נשמה מאצילות אתה בראתה • נשמה מכריאה אתה יצרתה • רוח מיצירה אתה נפתתה (בי) • נפש מעשיה ואתה משמרה בקרבי • ואתה עתיד לטלה ממני ולהחזירה בי לעתיד לבא • כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שאתה הוא רבון כד המעשים • ארון כל הנשמות • מושל בכל הבדיות • חי וקיים לעד • ברוך אתה יהוה המחזיר נשמות לפגרים מתים :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם הנותן לשכני בינה להבחין בין יום ובין לילה

- בא"י אמ"ה פוקח עורים
- בא"י אמ"ה מתיר אסורים
- בא"י אמ"ה זוקף כפופים
- בא"י אמ"ה מלביש ערומים
- בא"י אמ"ה הנותן ליעף פח
- בא"י אמ"ה רוקע הארץ על המים
- בא"י אמ"ה המכין מצעדי גבר

בא"י

בא"י אמ"ה שעשה לי כל צרכי

בא"י אמ"ה אזור ישראל בגבורה

בא"י אמ"ה עוטר ישראל בתפארה

בא"י אמ"ה שלא עשני גוי (האשה אומרת גויה)

בא"י אמ"ה שלא עשני עבד (האשה אומרת שפחה)

בא"י אמ"ה שלא עשני אישה (האשה אומרת שעשני כרצונו) :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם המעביר חבלי שינה מעינינו ותנומה מעפעפינו :

ואחר כך יכוין להרחיק היצונים פנימיים

ויהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתרגילנו בתורתך • ותדביקנו במצותיך • ואל תביאנו לידי חטא • ולא לידי עברה • ורא לידי נסיון • ולא לידי ביוון • ותרחיקנו מיצר הרע • ותדביקנו ביצר הטוב • ותננו לאהבה • לחן ולחסד ולרחמים • בעיניך ובעיני כל ראינו • וגמלנו חסדים טובים • ברוך אתה יהוה גומל חסדים טובים לעמו ישראל :

ואחר כך יכוין להרחיק היצונים החיצוניים

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו היום ובכל יום ויום • מעוי פנים ומעוות פנים • מאדם רע • מאשה רעה • מיצר רע • מחבר רע • משכן רע • מפגע רע • מעין הרע • ומלשון הרע • ממלשינות • מעדות שקר • משנאת הבדיות • מעלילה • ממיתה משונה • מחולאים רעים • ממקרים רעים • מדין קשה • ומפעל דין קשה • בין שהיא בן ברית ובין שאינו בן ברית ומדינה של גיהנם : ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה : ותערב (י"א הערב) נא יהוה אלהינו את דברי

דברי תורתך בפנינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה
 אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו כלנו יודעי שמך
 ולומדי תורתך לשמה ברוך אתה יהוה המלמד תורה
 לעמו ישראל : ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם
 אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו
 ברוך אתה יהוה נותן התורה :

שוב אתה ומטיב למדני חקיך

וידבר יהוה אל משה לאמר : דבר אל אהרן ואל
 בניו לאמר פה תברכו את בני ישראל אמור
 להם : יברכה יהוה וישמרה : יאר יהוה פניו אליך
 ויחנה : ישא יהוה פניו אליך וישם רך שרום : ושמו
 את שמי על בני ישראל ואני אברכם :

דינים מחודשים

א לא יאמרו הזמירות במרום כי אם בכחת :
 המוח לאומר זמירות ועושה שיאמרו במרום כעשן ואפילו שדעתו
 לשם שמים דכוותו כדי למחר ללמוד אחר התפלה ספר הגן מעה משה
 וכו"ל לאלו שעושים שיאמרו הזמירות במרום בשבת או ביו"ט וכיוצא כדי להאריך
 בכניסתם ביורד וקדים וקודם הולאת הס"ת ואחריו דודאי שהם עתידין
 ליתן את הדין ודי בזה ההערה :

ג אסור לאדם להתפלל בעלפון אלא בעבד המשמש את קונו בשמחה גדולה
 שאם לא כן אין כח בכפף לקבל הארם העלוונה ע"י תפלתו רק באומר
 היודו או בהזכירו עונותיו אך לא בשאר התפלה אך ההכנעה היא טובה אבל
 תהיה בשמחה גדולה הרב מהרח"ו ז"ל בס' נגיד ומלוה :

ד לריך לדקוק באיתיות ותיבות הזמירות וליתן בין הדבקים כמו בק"ש
 ש"ע סימן ס"א :

ה מנהג הרב הקדוש האר"י זל"ה לומר הזמירות מתוך הסוד ולא על פה ובכחת
 והכנעה וכל פסוק בטעמוי והמעושה בכנונה וכיום השבת היה מרים קולו
 מעט יותר מבחול כענינים לכבוד שבת הרב מהרח"ו ז"ל בס' נגיד ומלוה :

ו הירא את דבר ה' יאמר הזמירות בקול שיוכל לבטא בשפתיו האותיות חתקן
 ספר שתי ידות :

ז מעט שיתחיל הזמירות אפילו דקודם ברוך שאמר וזה שלך ודבר כלל ועקר בו
 כל הזמירות הוא לתקן עולמות ואין יפסוק בדברים בעלים וכמעט על דרך
 האמת אין לומר מומרים וכיוצא בין הדבקים של הזמירות כי כל הפסוקים
 והסדר הזה ככון ומתוקן ע"פ הסוד וזוין עילאין ולא ככון להפסוק בעניניו דבר
 תורה אחרים שאינם שייכים על פי מדתם ואם זה בדברי תורה קו למדנה
 דברים

דברים בעלים * והרבה מאוד הזמיר הזמר הקדוש כזה ואמר דעבד קלנא לשכינתא
 ח"י * מורה באלבע :
 ח הרב הסוד המקובל המופלא מהר"ש שרעבו זל"ה היה כושר שלך לדבר שום
 דבר חול קודם שיתחיל הזמירות וסיה אומר שך לריך על פי הסוד * קשר גדול :
 ט אלהינו ואלהי אבותינו וכו' בפקודת ישועה דל"ת דפקודת דגושה * מהרח"ו
 ז"ל בס' נגיד ומלוה :
 י ישוב ורחמנו נתן חמת ליעקב ואין לומר וכל חמאתינו כי אינו מן הפסוקים *
 מהרח"ו זל"ה שם :

הריני מקבל עלי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך והריני
 אוהב את כל אחר מבני ישראל בנפשי ומאודי והריני
 מומן פה שלי להתפלל לפני בוראי מלך מלכי המלכים הקב"ה :
 ומכאן עד ברוך שאמר יכוין שהוא בעולם העשיה ויכוין אל אדני ה
 אהרונה רהו"ה ושם כ"ן :

אלהינו ואלהי אבותינו זכרנו בזכרון טוב מלפניך
 ופקדנו בפקדת ישועה ורחמים משמי שמי
 קדם * וזכור לנו יהוה אלהינו אהבת הקדמונים *
 אברהם * יצחק * וישראל עבדיך * את הברית ואת
 החסד ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בחר
 המריה * ואת העקדה שעקר את יצחק בנו על גבי
 המזבח * בכתוב בתורתך :

ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם
 ויאמר אליו אברהם ויאמר הנני : ויאמר קח
 את בנוך את יחידך אשר אהבת את יצחק וליך
 לך אל ארץ המריה והעלהו שם לעלה על אחד
 ההרים אשר אמר אליך : וישכם אברהם בבקר
 ויחבש את חמרו ויקח את שני נעריו אתו ואת
 יצחק בנו ויבקע עצי עלה ויקם וליך אל המקום
 אשר אמרלו האלהים : ביום השלישי וישא אברהם
 את עיניו וירא את המקום מרחק : ויאמר אברהם
 אל נעריו שברלכם פה עסהחמור ואני והנער נלכד

עֲרֵבָה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁכַּח אֲלֵיכֶם : וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-
 עֲצֵי הָעֵלֶה וַיִּשֶׂם עַל-יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ
 וְאֶת-הַמֶּאֱכֹלֶת וַיֵּלֶכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו : וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-
 אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הַנְּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה
 הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִיֵּה הִשֵּׁה לְעֵלֶה : וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
 אֱלֹהִים יִרְאֶה-לּוֹ הִשֵּׁה לְעֵלֶה בְנִי וַיֵּלֶכּוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו :
 וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמְרוּ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם
 אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-
 יִצְחָק בְּנֹו וַיִּכְוֶן שְׂכֶשֶׁם שֶׁאֲבָרָהֶם אֲבִינוּ עָלָיו הַשְּׁלוֹם בְּעַל הַחֶסֶד עָקֹד
 אֶת יִצְחָק בְּנֹו שְׁהוּא גְבוּרָה * כִּךְ תִּקְבְּלֵה עָקֹד וַיַּעֲקֹד לְמַעַלָּה כָּל שׁוֹנְאֵינוּ
 וְאִיִּיבֵינוּ וּמִקְטָרְגֵינוּ מֵעֲלֵינוּ וּמֵעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְכֵן יְהִי רִצּוֹן וַיִּשְׂם
 אֶת-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים : וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-
 יִדּוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכֹלֶת לְשַׁחֵט אֶת-בְּנֹו : וַיִּקְרָא אֵלָיו
 מִלֵּאךְ יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם : אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
 הַנְּנִי : וַיֹּאמֶר אֶל-תְּשַׁלַּח יָדְךָ אֶל-הַנְּעֹר וְאֶל-תַּעֲשֵׂה לָּו
 מֵאִמָּה כִּי * עֵתָה יִדְעֵתִי כִּי-יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה וְלֹא-
 חֲשַׁבְתָּ אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ מִמֶּנִּי : וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת-
 עֵינָיו וַיִּרְאֵה וְהִנֵּה-אֵיל אַחֵר נֹאֲחָו בְּסַבָּךְ בְּקִרְבֵּי וַיִּקַּח
 אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלֶה תַּחַת בְּנֹו :
 וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה * יִרְאֵה אֲשֶׁר
 יֹאמֶר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יִרְאֵה : וַיִּקְרָא מִלֵּאךְ יְהוָה אֶל-
 אַבְרָהָם שְׁנֵיִת מִן-הַשָּׁמַיִם : וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נֹאֲם-
 יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת-הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁבְתָּ
 אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יְחִידְךָ : כִּי-בִרְךָ אֲבָרְכֶךָ וְהִרְבֵּה אֲרַבֶּה
 אֶת-זַרְעֶךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָחוּל אֲשֶׁר עַד-שֹׁפֶת הַיָּם
 וַיִּרֶשׁ וְרַעַךְ אֶת שַׁעַר אֵיבָיו : וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֶךָ בְּלֹ
 גֹוֵי הָאָרֶץ עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי : וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל-
 נַעֲרָיו

נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלֶכּוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם
 בְּבְאֵר שֶׁבַע :

אהר פרשת העקרה קורם רבנו של עולם אומר

וַיִּשְׁחַט אֶת-וּרְקֹוּ הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה לְפָנָי יְהוָה וּרְקֹוּ בְנִי
 אַהֲרֹן הַכֹּהֵנִים אֶת-דָּמֹו עַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב :

ויכוין צפנה לפני יהוה וורקו צירוף היהו צפנה כי עסמ"ב ויאמר

יהי רצון מלפניך יהוה או"ה שתמלא רחמים עלינו וכן כרוך רחמין
 תזכור לנו עקידתו של יצחק אבינו בן אברהם אבינו ע"ה כאלו
 אפרו זכור ומנוח על גבי המזבח וביטו דאפרו לרחם עלינו ולבטל מעלינו כל
 גזירות קשות ורעות ותזכנו לחזור בתשובה שלמה לפניך ותזילנו מעין הרע
 ומיזר הרע ומכל חטא ותהריך ימינו בטוב וסנותינו בפעמים וכמו שכבש
 אברהם אבינו וכו' :

רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם * כְּמוֹ שֶׁכָּבַשׁ אַבְרָהָם אֲבִינוּ אֶת-
 רַחֲמָיו לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ בְּלִבְבִי שֶׁרָם בֶּן יִכְבְּשׁוּ
 רַחֲמֶיךָ אֶת כְּעֶסֶךָ * וַיְגִדְלוּ רַחֲמֶיךָ עַל מַדּוּתֶיךָ * וְתַתְּנֵהוּ
 עֲמָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִדַּת הַחֶסֶד וּבְמִדַּת הַרַחֲמִים *
 וְתַפְנֵם לָנוּ לְפָנִים מִשׁוֹרֵת הַדִּין * וּבִטּוּבְךָ הַגָּדוֹל * יֵשׁוּב
 חֲרוֹן אַפֶּךָ * מַעֲמַךְ * וּמַעֲרֹךְ * וּמֵאֲרָצְךָ * וּמִנְחַלְתְּךָ *
 וְקִים לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּתוֹרַתְךָ *
 עַל יְדֵי מִשָּׁה עֲבָדְךָ בְּאִמּוֹר * וּזְכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב
 וְאָף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאָף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר
 וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר : וְנֹאמֶר * וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתֶם בְּאֶרֶץ
 אוֹיְבֵיהֶם לֹא מֵאֲסִתִּים וְלֹא גַעֲלִתִּים לְכַלְתֶּם לְהַפֵּר בְּרִיתִי
 אִתְּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם : וְנֹאמֶר * וּזְכַרְתִּי לְהֵם בְּרִית
 רַאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אִתְּם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
 לְהִיּוֹת לְהֵם לְאֱלֹהִים אֲנִי יְהוָה : וְנֹאמֶר * וְשֵׁב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשֵׁב וּקְבֹצְךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפִּיצְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׂמֵרָה : אִם יְהִיֶה גִדְחֶךָ בְּקִצֵּה הַשָּׁמַיִם
 מִיֵּשֶׁה

משם יקבצך יהוה אלהיך ומשם יקחך : והביאך יהוה
 אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה * והטיבך
 והרבך מאבתיך : ונאמר על ידי נביאך * יהוה חננו לך
 קוינו הירד ורועם לבקרים אף ישועתנו בעת צרה :
 ונאמר * ועת צרה היא ליעקב וממנה ישע : ונאמר *
 בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם באהבתו
 ובחמלתו הוא נאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם :
 יכוין ל"ג מרות * ונאמר * מי אל כמוך אל נשא עון רחום
 ועבר על פשע וחננו לשארית נחלתו ארד לא החזיק לעד
 אפו אפס כי חפץ חסד הוא ורב חסד * ישוב ירחמנו ואמת
 יכבוש עונותינו נוצר חסד ותשליך במצלות ים כל חטאתם
 לאלפים תתן אמת ליעקב נושא עון חסד לאברהם ופשע
 אשר נשבעת לאבותינו וחטאה מימי קדם ונקח : ונאמר *
 והביאותים ואר הר קדשי ושמחתים בבית תפלת
 עולותיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי כי ביתי בית תפלה
 יקרא לכל העמים : אלו דברים שאין להם שיעור * הפאה
 והכבורים והראיון וגמילות חסדים ותלמוד תורה : אלו
 דברים שאדם עושה אותם אוכל מפירותיהם בעולם
 הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא * ואלו הן * כבוד אב
 ואם וגמילות חסדים ובקור חולים והכנסת אורחים
 והשקמת בית הכנסת והקבאת שלום בין אדם לחבירו
 ובין איש לאשתו ותלמוד תורה בנגד כלם :

י"א כהן חוזר ט"ו וכל סוס בו כמדוק סללי כטוח הוא סקסיון כטמון כגן ערן :

מזמור לדור ה' מי יבור באהלך מי ישכון בהר קדשך : הולך המיב
 ופועל צדק ודובר אמת בלבבו : לא רגל על לשונו לא עשה
 לדעהו רעה והרפה לא נשא על קרובו : נכוח בעינו נכאפ ואת יראי ה'
 וכבוד נשבע להרע ולא ימיר : כספו לא נתן בכסף ושוחד על נפיו לא לקח
 עושה אלה לא ימוט לעולם :

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי ומודה

על האמת ודובר אמת בלבבו וישפים ויאמר * רבון
 העולמים ואדוני האדונים לא על צדקתינו אנהנו
 מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים : אדני
 שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר
 למענה אלהי כי שמך נקרא על עירך ועד עמך *

(י"א אתה נותן יד לפושעים כי ימיך פשוטה לקבל שבים)

מה אנו * מה חיינו * מה חסדנו * מה צדקותינו * מה
 ישועתנו * מה כחנו * מה גבורתנו * מה נאמר
 לפניך יהוה אלהינו נאלהי אבותינו * הלא כל הגבורים
 כאין לפניך * ואנשי השם כלא היו * וחכמים כבלי מדע *
 וגבונים כבלי היטבר * כי רוב מעשינו תהו * וימי חיינו
 הבל לפניך ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל :
 לבד הנשמה הטהורה שהיא עתידה לתן דין וחשבון
 לפני כסא כבודך * וכל הגוים כאין נגדך * שנאמר
 הן גוים כמר מדלי וכשחק מאזנים נחשבו הן איים
 כדק יטור * אבל אנהנו עמך בני בריתך בני אברהם
 אברהם שנשבעת לו בהר המורה זרע יצחק עקדה
 שנעקד על גבי המזבח עדרת יעקב בנה בכורך
 שמאברהם שאהבת אורנו ומשמחתך ששמחת בו
 קראת אותו ישראל וישרון :

לפיכך אנהנו חייבים להודות לך * ולשבחך ולפארכך
 ולרוממך * ולתן שיר שבח והודאה לשמך
 הגדול וחייבים אנהנו לומר לפניך שירה בכל יום
 תמיד * אשרינו מה טוב חלקנו * מה נעים גורלנו * ומה
 יפה מאד ירושתנו * אשרנו כשאנו משכימין ומעריבין
 בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומיחדים שמך בכל יום
 תמיד ואומרים פעמים באהבה * שמע ישראל יהוה
 אחד

אלהינו יהוה אחד : בלש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : ע"ב

אתה הוא אחד קודם שבראת העולם ואתה הויה אחד לאחר שבראת העולם * אתה הויה אל בעולם הזה * ואתה הוא אל בעולם הבא * ואתה הוא ושנותיך לא יתמו * קדש שמך בעולמך על עם מקדשי שמך וכישועתך מלפני תרום ותגביה קרננו * ותושיענו בקרוב למען שמך ברוך המקדש שמו (יא שמך) ברבים : אתה הוא יהוה האלהים ויכוין אהיה בשמים ממער ועד הארץ מתחת בשמי השמים העליונים והתחתונים * אתה הויה ראשון ואתה הוא אחרון * ומבלעדך אין אלהים * קבץ נפוצות קויה מארבע בנפות הארץ * יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה הוא אלהים לבדך עליון לכל ממלכות הארץ * אתה עשית את השמים ואת הארץ * את הים ואת כל אשר בים * ומי בכל מעשי ידיך בעליונים ובתחתונים שיאמר לך מה תעשה ומה תפעל : אבינו שבשמים חי וקים עשה עמנו צדקה וחסד בעבור כבוד שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו * וקיים לנו יהוה אלהינו את הדבר שהבטחתנו על ידי צפניה חזן באמור * בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם בי אתן אתכם לשם ולתהלה בכל עמי הארץ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר יהוה :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלינו ותמחול לנו את כל חטאתינו * ותכפר לנו את כל עונותינו ותמחול ותסלח לכל פשעינו ושתבנה בית המקדש במהרה בימינו ונקריב לפניך קרבן התמיד שיכפר

שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך : (באמור)

סדר העבודה

לתמיד של שחר שבכל יום בין בחול בין בשבת בין בר"ח * נוטל ידיו ויקרא אותו מעומד קודם וידבר ה' והוא מהרב לונזאנו ז"ל :

מראש מקדמי ארץ אתה ה' אחד * וכשאת ימים כל העולמים התחלת והשלמת * מתנות מלאכים לגדולתך בראת * ומאורות עשית בשמים קבעת * נפש חיה ועוף ודגים ובהמה עשית * ופירות ודשאים מן האדמה השמחת * חיים וחסד עשית עם כל החיים וטרם עשית לנו שלחן ערכת * מאוחר לכל אדם בכלל האלים לעבדך יצרת * תמשילם כמעשי ידיך תחת רגליו כל שתי * מלאכאיו בחרת באברהם ומבני עקודו את יעקב אהבת * מתוך בני ישראל לשרתך לך הלויים לקחת * אהרן וזרעו לבסוף לך קדשת * מכל הארצות ציון למושב לך איוית * וכבית קדש ותפארתך שמך שכנת * משמור משמרתו כהנים ולוים יום ולילה לא ישבותו ושם נעשה לך זבח ומנחה כאשר אמרת * ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתבנה ב"המק במהרה בימינו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו ובכל יום נקריב קרבן התמיד שיכפר בעדנו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור :

דינים מהודשים

- א פרשת התמיד כיון שאמירתה במקום הקרבת קרבן תמיד * אין לאומרה אלא ביום ולא קודם אור היום * טור סימן מ"ז בשם הרא"ש ז"ל * וכן פסק בש"ע שם :
- ב אם אמר פרשת התמיד קודם אור היום * כ"ל דלא ילא ידי חובת תקנת חכמים וצריך לחזור ולאומרה כשיאור היום * דקריאתו קודם אור היום אינו אלא בקורא בתורה וצריך לחזור ולאומרה ביום * ודלא כהרב מהר"י חזן ז"ל בספר חק"ל ח"ח סימן ק' ולמד מדברי הטור דסימן א' דכתב דקריאת הקרבנות טוב לאומרה כלילה דלובא חיוב לומר פרשת התמיד ביום * דליתא דקריאת הקרבנות שאינו * אבל אמירת פרשת התמיד חיובא הוא שלא לאומרה אלא ביום ולא כלילה וכמו שזכרנו מלשון הטור סימן מ"ז בשם הרא"ש וכמו שכתבתי בתשובתי בס"ד כ"ל :
- ג לא יאמר פרשת התמיד שני פעמים בבקר מפני שהוא במקריב שני תמידים בבקר והוא כעובר על כל תוסוף ועוד דה"ל כמביא חולין בעורה באמירתו פעם שנית * טור שם :
- ד מטעם זה כ"ל דאם כחשק אם אמר פרשת התמיד או לא אמרה אינו רשאי לאומרה מספק לשם חיוב אמירת פרשת התמיד כיון דאם כבר אמרה תקום אמירתו אותה פעם שנית לשם קרבן התמיד קלוקל והוא במקריב שני תמידין * ולכן אם ירצה לאומרה מספק יכוין באמירתה בקורא בתורה כ"ל :
- ה צריך לאומרה בב"ה כבוד * ואם אי אפשר לו לאומרה לפרשת התמיד בצבור יכול לאומרה בבית ולחזור לאומרה בב"ה עם הצבור ויכוין בפעם

שניה בקורא בתורה • טור שם • ומור"ם בהגה"ס שם :
 טוב לאומרה מעומד • ומיהו גם אם אמרה מיושב יאף • אחרונים • ולכן חיד
 הרובה להחמיר על עצמו לאומרה מעומד חבא עליו ברכה • אבל בכבוד לא
 ישנה ממנהג הרבים משום דמיתו כיהורא ולא יעמוד בין היושבים :
 ז' באמירת פרשת הקטרת הכליגו מאוד בזהר הקדוש פרשת ויקהל בשבת אמירתה
 ומכוין בה דכל האומרה בכל יום כגול מכל דברים רעים וכשופים ומכל
 פגעים רעים והרסורים רעים ומדיון קשה וממות ומשעבוד מלכות ויש לו חלק
 בעו"הו ובעו"הב אבל צריך לבדוק בה • ולכן יזהר אדם באמירת פרשת הקטורת
 והברייתות לאומרה בכונה גדולה • ולפחות יאמרה בנחת ולא במרובה ויתן דעתו
 להבין פטני הדברים :

כשאומר עולת תמיד וכוון להכניע הקליפה הנקראת **תולע בני עולת כידוע**
 לירדעי חן :

וידבר יהוה אל-משה לאמר : צו את-בני ישראל
ואמרת אלהם את-קרבני לחמי לאשי ריח
ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו : ואמרת להם
זה האשה אשר תקריבו ליהוה בגשים בני-שנה
תמימים שנים ליום עלה תמיד : את-הכבש אחד
תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים :
ועשירית האיפה סלת למנחה ברולה בשמן בתית
רביעת ההין : עלת תמיד העשירה בחר סיני ריח
ניחח אשה ליהוה : ונספו רביעת ההין לכבש האחד
בקדש הסף נסך שכר ליהוה : ואת הכבש השני
תעשה בין הערבים כמנחת הבקר ונספו תעשה אשה
ריח ניחח ליהוה :

ובכן וכך היתה עבודת התמיד בבית אלהינו • לפני עלות השחר כהני בית
 אב שבמקדש פשטו בגדי חול וירדו וטבלו ועלו ונסתפנו ולבשו בגדי
 כהונה סמוך לעלות השחר • בא הממונה ודפק עליהם והם פתחו לו • אמר להם
 בואו והפיסו מי תורם את המזבח • הפיסו זכה מי שזכה • קרא הכרוז עמדו
 כהנים לעבודה ולוים לדוכן וישראל למעמד • מי שזכה לתרום את המזבח קדם ידיו
 ורגליו • נטל מחתת הכסף ועלה לראש המזבח פנה הנחלים הולך והילך וחתה מן
 המנחכות הפטומיות וירד • הגיע לרצפה הסף פניו לצפון • הלך למזרח הכבש
 כעשר אמות כבר הנחלים על הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים • ראו החיו
 שידר רצו מהרו וקדשו ידיהם ורגליהם • נטלו המנדרפות והלנדורות ועלו לראש
 המזבח וכל האברים והסדרים שלא נתאכלו כל הלילה סונקים אותן לצדי המזבח
 החלו

החלו מעלין באפר על גבי התפוח • החלו מעלין גורין לסדר המערכה • מי
 שתם המזבח מסדר מערכה גדולה ובצדה מערכה שניה ושני גזירי עזים
 על מערכה גדולה ומחזירין האברים והסדרים שלא נתאכלו למערכה • היתו
 שתי מערכות באש וירדו וכלו ללשכת הגזית :

אמר להם הממונה בואו והפיסו • מי שחט מי זורק מי מדשן מזבח הפנימי
 מי מדשן המנורה מי מעלה אברים לכבש • הפיסו זכה מי שזכה • הגיע
 זמן השחיטה אמר להן לאו והביאו עלה מלשכת הטלחיים • הביאוהו וכנסו
 ללשכת הכלים הוליהו משם תשעים ושלשה כלי כסף וכלי זהב והשקו את התמיד
 מים ובקרוהו להור האבקות • מי שזכה בדשון מזבח הפנימי ובדשון המנורה
 שזכו באברים הולכים אחריו • מי שזכו בדשון מזבח הפנימי ובדשון המנורה
 היו מקדימין וארבעה כלים בידם הטני והכוו ושני מפתחות • בא לו לפשפש
 השפוני ופתחו וכנסו להתא ומתא להיכל ומהלך בהיכל עד השער הגדול ופתחו •
 מי שזכה בדשון מזבח הפנימי נכנס וטני בידו • הגיע למזבח הניחו לפניו והיה
 חופן מדשן המזבח ונתן לתוכו • ובאחרונה כבד את השאר לתוכו והניחו ויאף •
 מי שזכה בדשון המנורה נכנס וכוו בידו בא ועמד על האבן שלפני המנורה
 שבה שלש מעלות אם מלא שתי נרות המזרחיות דולקות מניח ומדשן את
 השאר ואם מלאן שכבו מדשן ומדליקן ואחר כך מדשן את השאר ומניח הכו
 על מעלה תניה ויאף • עקרו את הטלה שחטו השוחט בצפון וקבל המקבל
 את דמו בכלי שרת בצפון ובה לו לקרן מזרחית כפונות ונתן מזרחה כפונה
 ועוד בא לו לקרן מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה שיירי הדם היה
 שופך על יסוד דרומי • הפשיטו התמיד ונתחווה והשלה כל אחד מה שזכה
 בו לכבש ומלחוס וירדו וכלו ללשכת הגזית :

אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת • החלו קורין אהבת עולם ועשרת הדברות
 שמע והיה אם שמוע ויאמר וברכו ג' ברכות אמת ויטיב ועבודה וברכת
 כהנים אמר להם חדשים לקטורת בואו והפיסו הפיסו זכה מי שזכה • וזכה כהן
 אחר במחתה • אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפיסו מי מעלה אברים
 מן הכבש למזבח הפיתו זכה מי שזכה • מי שזכה בקטורת נטל בוך מלא
 ונדוש קטרת ואחד עשר ממנים היו בה ואלו הן • הצרי והצפורן והחלבנה
 והלבונה משקל שבעים שבעים מנה • מור וקיעה ושבולת נרד וזכוכס
 משקל ששה עשר ששה עשר מנה • הקושט שנים עשר קלופה שלשה קמחון
 תשעה בורית כרשינא תשעה קבין • יין קפריסין סאין תלת וקבין תלתא ואם
 לא ששה יין קפריסין מביא חמר חיור עתיק • מלח סדומית רובע מעלה עשן
 כל ששה • ר' נתן הבבלי אומר חף מכפת הירדן כל שהוא • נתנו בתוך הכף
 ונטלו בידו • מי שזכה במחתה נטלה ועלה לראש המזבח וחתה מנחלי מערכה
 שניה • ירד ועירן לתוך מחתה של זהב ונטלה והלכו להם • הגיעו בין האולם
 למזבח נטל אחד את המגרפה וזרקה בין האולם ולמזבח שמעו את קולה ורצו
 וכלו כהנים להשתחוות ולוויים לדבר בשיר • החלו עולים במעלות האולם •
 נכנס מי מדשן מזבח הפנימי ונטל הטני והשתחוה ויאף • נכנס מדשן המנורה
 ויבי שתי נרות ונטל הכו והשתחוה ויאף נכנס מי שזכה במחתה כבר הנחלים
 גבי המזבח ורדדן בשולי המחתה והשתחוה ויאף • מי שזכה בקטורת נטל
 חך ונתן הכף לאהבו אם נתפור לתוכו אוהבו נתנו לו בחפניו והשתחוה
 • אמר לו הממונה הקטר • הקטור והשתחוה ויאף • נכנס כהן גדול השתחוה
 • נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויאפו • באו ועמדו על מעלות האולם
 העלה

העלה מי שזכה האזכרים מן הכבש למזבח אם רצה כהן גדול להקטיר עלה בכבש
 הושיטו לו האזכרים וסמך עליהם וזרקן ואם רצה הוא סומך ואחרים וזרקין *
 החלו אלו שעל מעלות האולם ומבדכין ברכת כהנים ואומרים את השם ככתבו
 וידיהם נשואות על גבי ראשיהן וכהן גדול הין מגביה ידיו למעלה מן הדין *
 הקטיר עשרון סולת מנחה בלולה בשמן והקטיר החביתין * נחנו לו יין לכסך *
 הסגן עומד על הקרן והסודרין בידו ושני כהנים עומדים על שולחן החלבים
 ושתי חלוצרות בידם * תקעו והריעו ותקעו * בלו ועמדו אלל הממונה על
 הכלכל הטד מימינו ואחד משמאלו * שחה לכסך הניף הסגן בסודרים קיים
 זה בכלכל ותקעו אלו בחלוצרות * ונגנו אלו בכבלים וכנורות * ודברו הלויים
 בשיר * הניע לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה * ועל כל תקיעה
 השתחויה * אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו :

אתה הוא יהוה אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך
 את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קיים
 באשר צוית אותם על יד משה נביאך בכתוב בתורתך :
 ויאמר יהוה אל-משה קח-לך סמים נטף וישחלת
 וחלבנה סמים ולבנה זפה בד בכד יהיה : ועשית
 אתה קטרת רקה מעשה רקה ממדה טהור קדש :
 ושחקת ממנה הרק ונתתה ממנה לפני העדת באהל
 מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם :
 והקטרת אשר תעשה במתכנתה לא תעשו לכם
 קדש תהיה לך ליהוה : ונאמר * והקטיר עליו אהרן
 קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את-הנרת יקטירנה :
 ובהעלת אהרן את הנרת בין הערבים יקטירנה קטרת
 תמיד לפני יהוה לדרתיכם :

תנו רבנן פטום הקטרת ביצד * שלש מאות וששים
 ושמונה מנים היו בה * שלש מאות וששים
 וחמשה כמנין ימות החמה מנה בכל יום * מחציתו
 בבקר ומחציתו בערב * ושלשה מנים יתרים שמורים
 מכנים בהן גדול ונוטל מהם מלא חפניו ביום הכפורים
 ומהזירן למכתשת בערב יום הכפורים * כדי לקיים מצוה
 דקה

דקה מן הדקה * ואחד עשר סמנים היו בה * ואלי הן
 טוב וישר למנות הסמנים האלו באצבע * כתר א הצרי * יסוד ב והצפרן *
 מלכות ג והחלבנה * אור מקיף ד והלבונה משקל שבעים
 שבעים מנה * חסר ה מור * גבורה ו וקציעה * ת"ת ז ושכולת
 גרד נצה ח וברכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה *
 חכמה ט הקשט שנים עשר * בינה י קלופה שלשה *
 הוד י"א קנמון תשעה * בחול יכוין להעלות י"א סמנים מכל גנה
 דאבי"ע * בורית פרשינא תשעה קבין * י"ז קפריסין סאין
 תלת וקבין תלתא * ואם לא מצא י"ז קפריסין מביא
 חמר חיוור עתיק * מדה סדומית רובע * מעלה עשן בר
 שהוא * רבי נתן הבבלי אומר אף מכפת הירדן בר
 שהוא (לפי כתבי הרב האר"י ז"ל צ"ל (כפת הירדן בר שהיא)
 אם נתן בה דבש פסקה * ואם חסר אחת מכל סממניה
 חייב מיתה :

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף
 הנוסף מעצי הקטף * בורית פרשינא למה היא
 נאה כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה * י"ז
 קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי
 שתהא עזה * והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין
 מי רגלים במקדש מפני הכבוד :

תנייה רבי נתן אומר כשהוא שוחק אומר הרק היטב *
 היטב הרק * מפני שהקול יפה לבשמים * פטמה
 וחצאין כשרה * לשליש ולרביע לא שמענו * אמר רבי
 הורדה זה הפקל אם כמדתה כשרה * לחצאין ואם חסר
 אחת מכל סממניה חייב מיתה :

תני בר קפרא אחת לששים או לשבעים שנה היתה
 באה של שירים לחצאין * ועוד תני בר קפרא
 אלו

אלו היה נותן בה קרטוב של דבש אין אדם יכול
 לעמוד מפני ריחה * ולמה אין מערבין בה דבש מפני
 שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו
 ממנו אישה ליהוה : ליהוה הישועה על עמך ברכתך
 סלה : יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה :
 יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך : יהוה הושיעה המלך
 יעננו ביום קראנו : (הושיבנו יהוה אליך ונשובה חדש
 ימינו בקדם) וערכה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי
 עולם וכשנים קדמוניות :

אביי יהוה מסדר סדר המערכה משמא דגמרא
 ואלבא דאבא שאול * מערכה גדולה קודמת
 למערכה שניה של קטרת * ומערכה שניה של קטרת
 קודמת לסדור שני גזירי עצים * וסדור שני גזירי עצים
 קודם לדשון מזבח הפנימי * ודשון מזבח הפנימי קודם
 להטבת חמש גרות * והטבת חמש גרות קודמת לדם
 התמיד * ודם התמיד קודם להטבת שתי גרות * והטבת
 שתי גרות קודמת לקטרת * וקטרת קודמת לאברים
 ואברים קודמין למנחה * ומנחה קודמת לחביתין
 וחביתין קודמין לנסכין * ונסכין קודמין למוספין * ומוספי
 קודמין לבזיכין * ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים
 שנאמר וערך עליה העלה והקטיר עליה חלבי השלמים
 עליה השלם כל הקרבנות כדם :

ועומד ויכוין בשמות הקדש היוצאים מ"ת ולא יזכירם בפה ויהן ריוח מעט
 בין שתי תיבות עד כלות :

א אבא בכח * גדלת ימינה * תתיר צדורה : (אבנ' יתין)
 ב קבל רנת * עמך שגבנו * טהרנו נורא : (כרע' שטון)
 ג נא גבור * דורשי יחודך * כבבת שמרם : (נדר' כש)

י"ד

ד ברכם טהרם * רחמי צדקתך * תמיד גמלים : (בטר' צתנ
 ה חסין קדוש * ברוב טובך * נהל עדתך : (חקב' טנע)
 ו יחיד נאה * לעמך פנה * זכרי קדושתך : (יגל' פזק)
 ז שועתנו קבל * ושמע צעקתנו * יודע תעלמות : (שקו' צית)
 בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד : ע"כ

ויכוין (יהוה) רבון העולמים * אתה צויתנו להקריב קרבן
 התמיד במועדו * ולהקטיר לפניך ככל יום קטרת
 הסמים ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל
 במעמדם * ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל
 התמיד * ואין אנו יכולין לעשות חובותינו לפניך ואין לנו לא כהן
 בעבודתו ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדו * ואתה
 אמרת ונשלמה פרים שפתינו :

לכן יהי רצון מקפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו
 שיהא (זרה) שיה שפתותינו חשוב ומקבד
 ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו
 ועמדנו על מעמדו :

והקטרנו קטורת הסמים ודברו הלויים בשיר ותרצנו ותמחול לנו את כל
 חטאתינו ותכפר לנו את כל פשעינו ותמנע מנפה מנחלתנו ואל
 תשים כל ננע וכל מחלה ותשלה רפואה שלימה לחולי עמך ותאמר רי לצרותינו
 ותצילנו מכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם ותמלא כל משאלות לבנו
 לטובה למען שמך :

ונאמר ושחט אתו על ירך המזבח צפנה לפני יהוה
 וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח
גביב : ונאמר * זאת התורה לעלה למנחה ודחטאת
 ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים :

והקטיר להבין מה שהוא אומר כדי לצאת ידי הובת קריאת התורה ככל יום משנה
 תלמוד אשר בעבור זאת נתקנה * וכן ברייתא דרבי ישמעאל דכסמוך :

איהו מקומן של זכחים קדשי קדשים שחיתתן בצפון
 פר ושעיר של יום הכפורים שחיתתן בצפון

וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הוירה על בין
הפדים ועל הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן
מעבכת שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח
החיצון אם לא נתן לא עכב :

פְּרִים הנשרפים ושעירים הנשרפים שחיטתן בצפון
וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון הוירה
על הפרכת ועל מזבח הזהב מתנה אחת מהן מעבכת
שירי הדם היה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון
אם לא נתן לא עכב אלו ואלו נשרפין בבית הדין :

חטאת הצבור והיחיד אלו הן חטאת הצבור שעירי
ראשי חדשים ושל מועדות שחיטתן בצפון
וקבול דמן בכלי שרת בצפון ודמן טעון ארבע מתנות על
ארבע קרנות ביצד ענה בכבש ופנה לסובב ובארו לקרן
דרומית מזרחית * מזרחית צפונית * צפונית מערבית *
מערבית דרומית * שירי הדם היה שופך על יסוד הדרומי *
ונאכלין לפניו מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום
ולילה עד חצות :

העולה קדש קדשים שחיטתה בצפון וקבול דמה
בכלי שרת בצפון ודמה טעון שתי מתנות
שהן ארבע * וטעונה הפשט ונתוח וכליל לאשים : זבחי
שלמי צבור ואשמות * אלו הן אשמות * אשם גזרות *
אשם מעילות * אשם שפחה חרופה * אשם גזיר * אשם
מצורע * אשם תלוי * שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי
שרת בצפון * ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע * ונאכלין
לפנים מן הקלעים לזכרי כהנה בכל מאכל ליום וליורה
עד חצות * התורה ואיל גזיר קדשים קלים שחיטתן בכל
מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן ארבע * ונאכלין
בכל

בכל העיר לכל אדם בכל מאכל ליום ולילה עד חצות *
המורס מהם פיוצא בהם אלא שהמורס נאכל לכהנים
לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם : שלמים קדשים קלים
שחיטתן בכל מקום בעזרה ודמן טעון שתי מתנות שהן
ארבע ונאכלין בכל העיר לכל אדם בכל מאכל לשני
ימים ולילה אחד * המורס מהם פיוצא בהם אלא שהמורס
נאכל לכהנים לנשיהם ולבניהם ולעבדיהם : הבכור
והמעשר והפסח קדשים קלים שחיטתן בכל מקום
בעזרה ודמן טעון מתנה אחת * ובלבד שיתן כנגד
היסוד שנה באכילתן * הבכור נאכל לכהנים * והמעשר
לכל אדם * ונאכלין בכל העיר בכל מאכל * לשני ימים
ולילה אחד : הפסח אינו נאכל אלא בלילה * ואינו
נאכל אלא עד חצות ואינו נאכל אלא למנויו * ואינו
נאכל אלא צלי :

רבי ישמעאל אומר * בשלש עשרה מדות התורה
נדרשת * א * מקל וחומר * ב * מגזרה שוה * ג * מבנין
אב וכתוב אחד * מבנין אב ושני כתובים * ד * מפלל
ופרט * ה * מפרט וכלל * ו * כלל ופרט וכלל * ז * אי אתה דן
אלא כעין הפרט * ח * מפלל שהוא צריך לפרט * ומפרט
שהוא צריך לכלל * ט * וכל דבר שהיה בכלל ויצא מן
הכלל ללמד * י * לא ללמד עד עצמו יצא * אלא ללמד
על הכלל בלו יצא * יא * וכל דבר שהיה בכלל * ויצא
לטעון טעון אחר שהוא כענינו * יב * יצא להקד ולא
להחמיר * יג * וכל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעון
אחר שלא כענינו יצא להקד ולהחמיר * יד * וכל דבר
שהיה בכלל * ויצא לדון בדבר חדש * אי אתה יכול
להחזירו לכללו * עד שיחזירנו הפתוב לכללו בפירוש *
ודבר

י' וְדַבֵּר הַלְמַד מֵעֵינֵינוּ • וְדַבֵּר הַלְמַד מִסּוּפוֹ • יג וְכֵן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמְכַחְשִׁים זֶה אֶת זֶה • עַד שֵׁיבֵא הַפְּרוֹטָב הַשְּׂרִישִׁי וַיְכַרֵּעַ בֵּינֵיהֶם :

יְהוּדָה בֶן תִּימָא אָמַר הָיִי עַז בְּנֶמֶר וְקַל בְּנֶשֶׁר וְרַץ בְּצִבִי וְגִבּוֹר בְּאֵרִי לַעֲשׂוֹת רִצּוֹן אֲבִיךָ שְׁבִישִׁמַּיִם : הוּא הָיָה אָמַר עַז פָּנִים לַגִּיהֲנֹם וּבִשְׁת פָּנִים לְגַן עֵדֶן :

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּבַנֶּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ וְתֵן חֲקֻקְנוּ בְּתוֹרַתְךָ לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ בְּלִבְבֵנו שְׁלֵם :

ואומר קריש ררבנן

דינים השייכים לאמירת קריש

א' אין לומר קריש אלא היכא דתקון בתפלה או על למוד מקרא או אגדתא • אכל על תפלות ותחנות של רחמים כגון הכי תפלות שתקון רב סעדיא גאון ז"ל לא יאמר אחריהם קריש • הרמב"ם ז"ל בש"ת הנקראים פאר הדור סי' ק"ל :

ב' כשם שאין להרבות בברכות כך אין להרבות בקרישים • שכתב"ג משם מהר"י פלאש ז"ל • גם בש"ת דבר שמואל סימן קפ"ג קרא הגר על אותם שנקאפים עשרת בני אדם ואומרים כמה קרישים על פסוקי תורה או משנה או גמרא • וכן הרב מהרש"ף ז"ל תקן במדרשות שהיו אומרים הרבה קרישים שלומדים מעט מס' אחד ואומרים קריש ועוד מעט ואומרים קריש וכן עו"ה ובעל הרב ז"ל מנהגם ותקן שלא יאמרו כל כך קרישים • כמו שכתוב בסוף ס' חנן אלהים :

ג' אין אומרים קריש או קדושה או ברכו בפחות מעשרה זכירים בני חורין גדולים שהביאו שתי שערות • ש"ע סי' כ"ה :

ד' אם התחילו לומר קריש או קדושה בעשרה ויפאו מקלתן • גומר אותו הקדיש או הקדושה שהתחיל • והוא שכתפירו רובן • ש"ע ס' • ואותם שיופאים אחר שהתחילו קריש עבירה עושים ועלוקים נאמר ועוזבי ה' יכלו • ירושלמי • אכל אם נשארו עשרה בלא הם מותר להם ללאת • מור"ם בהגהה ס' • ומכל מקום אינם עושים טוב ללאת באמצע קריש או קדושה אף שיהיו גם עשרה בלא הם משום ברכ עם הדת מלך • גם אם מפסידים שבר עניית הקדיש והקדושה :

ה' קטן שלא הביא שתי שערות אפילו בשעת הדחק אינו מלטרף למנין עשרה • וכן עבד ואשה אינם מלטרפין • ש"ע ס' :

ו' אם לא הביא שתי שערות אפילו הוא גדול בשנים דינו כקטן עד שיפאו רוב שנתיו שהם ל"ו שנה שאז יתברר שהוא סריס וילטרף אז • ואם נראו לו סימני סריס קודם לכן דינו כגדול • ש"ע ס' :

ז' קטן בן י"ג שלמים כיון שהתחיל מיום שגולד מיקרי גדול ואין מוקדקין לכדוק אם הביא ב' שערות • ש"ת שבות יעקב • ג"כ סי' כ"ה :

ח' האב

ח' האב כאמין על בנו לומר שהגיע לכלל י"ג ושהביא שתי שערות לענין לרף למנין עשרה • הגאון רש"ל בס' יש"ש פי"ב דיבמות סי' כ"ו בשם אביאסף :

ט' לסמוך על הכשר עצמו לשאול אותו אם הגיע לכלל י"ג ולטרפו למנין עשרה על פי עדות עצמו • נראה לי דאין ראוי לסמוך עליו לטרפו • ודלא כמו שכתבו לשאול את פיו ולטרפו על פי דבורו דלאו שפיר עבדי לטרפו ע"פ עדותו • עד שידעו מפי גדולים שיעידו עליו שהגיע לכלל י"ג או מפי אביו :

י' שנת העבור בת י"ג חדש לענין מנין ס"ג שנה ויום אחד לענין לטרפו למנין • ש"ע :

יא' אם נער אחד כולד בכ"ט באדר ראשון משנה מעוברת • ונער אחד כולד באדר שני באחד בו ושנת י"ג אינה מעוברת • אותו שגולד בכ"ט באדר א' לר"ח להמתין עד כ"ט באדר דשנת י"ג שנה • ואותו שגולד אחריו באחד באדר השני הוא בן י"ג שנה כשהגיע אחד באדר של שנת י"ג • ש"ע ס' :

יב' נער שגולד בשנה מעוברת באדר הא' ושנת י"ג מעוברת נעשה בר מצוה באדר א' דלא כהרב מג"א • שבות יעקב ח"א סי' ט' ושכן הסכים מהר"ר אופנקהיים וכל בעלי הוראה וכ"כ בש"ת מעיל דקה סי' כ"ה :

יג' נער שגולד באדר בשנה פשוטה ושנת י"ג היא מעוברת אינו בר מצוה עד אדר השני • מהר"י מיינן סי' ט' • ומהר"ש הלוי בת' א"ח סי' י"ז חלק עליו וכתב דהוא בר מצוה באדר הא' • וכתב הרב פר"ח דכדברי מהר"י מיינן עיקר :

יד' נער שגולד בר"ח טבת • ואירע בר מצוה שלו בר"ח טבת שהוא יום אחד • בר"ח טבת מותר להתפלל ערבית בגיל טבת מיד דבמקלח לילה נתמלא שעתיה • ש"ת הב"ח סי' קמ"ה וכ"כ בש"ת דבר שמואל סי' ק"ד :

טו' אם נולד ביום א' דר"ח כסליו וכשנעשה בר מצוה חשון חסר ור"ח כסליו אינו אלא יום אחד • לא נעשה בר מצוה עד ר"ח דהא עדיין לא מלאה לו שנה עד שיעברו כ"ט יום מחשון דכעין י"ג שנים שלימות • מב"א סי' כ"ה :

טז' גר שזל ולא טבל אע"ג דיבא מכלל עב"ס לענין להחיותו ואין מנגע ביון אוסר • מ"מ לענין להלטרף לכל דבר שבקדושה אינו כישראל לשום דבר ואינו מלטרף למנין עשרה עד שיטבול • דק"ל מל ולא טבל באלו לא מל • ש"ת דרבי"ג ח"ג דפוס פיורדא סוף סי' תע"ח :

יז' עבריון שעבר על גזירת הכבור או שעבר עברה • אם לא גדוהו מלטרף למנין עשרה • ש"ע ס' :

יח' מומר לעבירה אחת אפילו למאות מולה • הוא כישראל לכל דבריו לזמן עליו ולהלטרף למנין עשרה • הרדב"ז ז"ל שם סוף סי' תע"ו • אכל הרשב"ץ ז"ל ח"ג סוף סי' ש"ע כתב דמי שאינו רוצה לקיים מצוות תפלה רשע הוא ופסול לעדות ואינו עולה למנין עשרה ע"ש • וז"ל כונתו דכיון דהוא אינו רוצה לקיים מצוות תפלה שנה הוא מומר לעבירה אחת דמצוות תפלה ולא דמי לעבריון ואינו מלטרף למנין עשרה • וק"כ ב"ש למומר לעבירה אחת מעבירות שבתורה וק"ו לעבירת מילה דאין ראוי לטרפו לשום דבר שבקדושה • וכן נראה לי עיקר ודלא כהרדב"ז ז"ל :

יט' הקראין אינם משלומין המנין ואין מלטרפין לו לקדיש ולתפלה ולזמון • דהם אינם משנתקין בדברי רז"ל כלל ומי שאינו מודה לדבריהם אין נזכר לטרף עמהם כדבר אשר הם תקינו ואלו אינם מודים ובודאי אסור הוא • הרמב"ם ז"ל בש"ת הנקראים פאר הדור סי' ע"א :

כ' מנודה אינו מלטרף למנין עשרה • ש"ע ס' :

כ"א מ' כ"א

כ"א מי שגדו ת"ח לכבודו מלטרף למנין עשרה * שו"ת בית דוד סימן ל"ה *
 מחב"ר * ולי נראה דיש להחמיר שלא לזכרו כמו שכתבתי בתשובתי בס"ד :
כ"ב אכדונוגיוס אין שום דבר להתיר לזכרו למנין עשרה * ש"ת אורח לדריק סי'
 ב' ג' ד' ה' דלא נמי שעלה על דעתו דמלטרף :

כ"ג חרש המדבר ואינו שומע * או שומע ואינו מדבר מלטרף למנין עשרה *
 ש"ע סס :

כ"ד שבור אם לא הגיע לשכרותו של לוג ראו לזכרו למנין עשרה לקדיש
 ולקדושה וברכו אף שאינו יכול לדבר לפני המלך * אך אם הגיע לשכרותו
 של לוג הרי הוא כשומע ואין לזכרו לשום דבר שבקדושה * עיקרי הד"ע לשם ש"ת
 בית יהודה סי' מ"ה * וכס' קשר גודל סי' ח' אות ז' כתב דזכור שאינו יכול לדבר
 לפני המלך אינו מלטרף למנין ע"ש * ולא נהגו כן אלא מזכרין אותו אף שאינו
 ראוי לדבר לפני המלך :

כ"ה אוחן אינו מלטרף למנין עשרה לכל דבר שבקדושה * שכנ"ה סי' כ"ה ש"ת
 פמ"א ח"א סי' ו"ט * ומיהו אם יש לו מי שישתדל בשבילו דהרין הוא לענין
 ק"ש דאם רצה לקרות אין מוחין בידו * מסתברא דמלטרף למנין עשרה * פ"ח סי'
 כ"ה יד אהרן סס :

כ"ו אם התחיל אחד מהעשרה להתפלל לבדו ואינו יכול לענות עמם * או שאחד
 ישן אפילו הכי מלטרף ואומרים קדיש או קדושה וברכו * ש"ע סס :

כ"ז דוקא אחד שאינו יכול לענות או שהוא ישן * אבל אם שנים אינם יכולין
 לענות או ישנים אינם מלטרפים ואין לומר קדיש או קדושה וברכו כששנים
 מן המנין אינם יכולין לענות * מג"א סס דלא כש"ת מהר"ב"ח :

כ"ח כשהאחד מהמנין מתפלל לבדו ככון שהאחרים ימתו לו מלומר קדיש עד
 שיצמוד כדי שיזכה גם הוא * ש"ע סס :

כ"ט גם אם האחד ישן מעירום אותו * ואם לא רצה לעמוד אין לריך להמתין
 מג"א * והאחרונים ז"ל כתבו דיש להחמיר להעירו ולזערו עד שהא'
 לפחות מתעמם :

ל' הא דישן מלטרף לעשרה היינו כשפניו מגולים * הל"ק"ט ח"א סי' ע"ד אבל
 הרב יד אהרן ז"ל סימן כ"ה חלק עליו ודחה ראייתו * ול"כ עיקר כהל"ק"ט כי
 ראייתו חזקה וכמו שביארתי ראייתו בתשובתי בס"ד :

לא לריך שיהיו כל העשרה במקום אחד והשליח כבוד עמם והעומד תוך הפתח
 מן האגף ולחוץ דהיינו כשסוגר הדלת במקום פנימית של עובי הדלת
 ולחוץ כלחוץ * ש"ע סס :

לב אם מקלצן בפנים ומקלצן בחוץ והש"ך תוך הפתח הוא מזרפן * ש"ע סס :

לג אם קלת העשרה כבי"הכ וקלתה בעזרה אינם מלטרפין * ש"ע סס ואפילו
 רואים זה את זה * הרשב"ש ז"ל סי' ל"ו :

לד העומד באגף פתח בית הכנסת מלטרף עם אותם שבבית הכנסת והיינו
 כל עובי הפתח מלבד המפתח דאגף כלפנים * הרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל
 ת"א סי' רמ"ט ע"ד דלא כרי"ו והב"י דסברי דאגב כלחוץ דהם דברי תימה ודברי
 יחיד * ול"כ דלענין מעשה יש להחמיר שלא לזכר להעומד באגף לא עם אותם שבבית
 הכנסת משום דעת רי"ו והב"י דסברי דאגף כלחוץ * ולא עם אותם שבעזרת בי"הכ
 משום דעת השבלי הל"קט והתיבא דסברי דאגב כלפנים :

לה העומד במפתח פתח בי"הכ אינו מלטרף עם ט' שבבית הכנסת * וכן בפתח
 שהדלתות בתחלת עובי הפתח מלד פנים שאז מקום כולו הו"ל מפתח ואינו
 בכלל

בכלל בית הכנסת * הרב מהר"י חזן ז"ל סס סי' כ"ו ד"ך ע"ב :
ל"ו העומד במפתח אם אין במפתח ד' טפחים אינו רשות לעלמו אלא הוא
 בעזרת בית הכנסת ומלטרף עם ט' שבעזרה אך אם יש בו ד' טפחים יש
 להסתפק אם העומד עם מלטרף עם ט' שבעזרה * הרב מהר"י חזן ז"ל סס * ויש
 להחמיר :

ל"ז פתח שהדלתות מבחוץ דנשאר המפתח בסגירת הדלת מבפנים כדון המפתח
 כפפנים ומלטרף העומד עם עם ט' שבבית * הרב הנו' סס :

ל"ח פתח שאין בו דלתות יש להסתפק אם ילטרף העומד במפתח לכפנים *
 דבי קי"ז דמקום המפתח כלחוץ היינו על ידי הדלתות שהכדיל הפנימי
 מהחלוץ * אבל כשאין שם דלתות הכל כלפנים * הרב הנו' סס * ולי נראה פשוט
 דאף באין שם דלתות המפתח הוא כלחוץ :

ל"ט מי שעומד אחורי בית הכנסת וביניהם חלון * אפילו גבוה כמה קומות אפי'
 אינו רחב ד' ומראה להם פניו משם מלטרף עמם לעשרה * ש"ע סס :

מ' בהא דכתב הש"ע דבמה שמראה להם פניו משם מלטרף * נחלקו האחרונים
 בכונתו יש אומרים דאינו די במה שמראה פניו אלא לריך שיוציא ראשו
 מן החלון להבית הכנסת ובהכי מלטרף והוה המראה פניו שכתב הש"ע * אבל כשאינו
 מוציא ראשו מן החלון אף שמראה פניו להם אינו מלטרף עמם * ויש מן האחרונים
 שכתבו דבמראה הפנים בלחוד סגי ומלטרף אף שאינו מוכיט ראשו * והרב זרע
 אמת ח"א סי' יו"ד האריך והעלה לעיקר כהאומרים דריך שיוציא ראשו מן החלון
 אבל בראיית פנים בלבד אינו מלטרף * והרב מהר"י אבולפיו ז"ל בס' מח"בר דעתו
 נוטה לדעת האומרים דא"כ שיוציא ראשו מן החלון * והרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל
 ח"א סי' כ"ו ותאריך להוכיח דהעיקר שריך שיוציא ראשו מן החלון וכמו שהעלה
 הרב זרע אמת ודלא כהרב מח"בר * וכן עיקר למעשה :

נ"א כיון דאפילו שהחלון גבוה כמה קומות מלטרף כשמראה פניו משם * א"כ
 נראה דכ"ש אם החלון גבוה חצי קומה או יותר קלה אלא שיש ביניהם סריגה
 קבועה בחלון * כל שיש בבקבי הסריגה כמלא מקדח מלטרף עמם * וראיה ממתניתין
 פ"ג דההלות דקב"ב כמלא מקדח מביא את העומא * וכן פסק התשב"ץ ריש ח"ג
 דסתימת סבבה לאו סתימה היא בחלון העשוי לאורה אם יש שם חוור כמלא מקדח *
 וה"ה הכא לענין לריך למנין דבראיה תליא מלתא * הרב מהר"י אבולפיו ז"ל בספר
 טוב עין סימן ח"י אות ל' בשם אחד קדוש בהגהה כ"י * ולי נראה דכל שיש סריגה
 קבוע בחלון אף שיש בבקביה כמלא מקדח אינו מלטרף * לא מבני' להסוברים דלאו
 בראיית פנים מהחלון בלחוד תלייא מלתא אלא דריך שיוציא ראשו מהחלון לשם *
 דפשיטא דביש סריגה דאינה מלטרף כיון שאין שם הולאה ראשי אלא אפי' להסוברים
 דא"כ הולאה ראש רק מראה פניו סגי * נראה דבענין מיהא שיראה להם פניו כלו
 כלו שום הפסק כלל אלא כל שיש שם הפסקות בראיית פניו מהפסקי הסריגה לא
 שמה ראייה לענין זה שיטרף עמם כנ"ל :

נ"ב ואראנדא"דו שלמטה בחצר חב"ת ומתפללים שם ויש למעלה ה ולמטה
 ה אינה מלטרפין * הרב שכנ"ה סימן כ"ה וב"כ הרב אליהו רבה שם וכן
 העלה הרב זרע אמת שם וכן נטה דעת הרב מהר"י אבולפיו ז"ל בספר מחב"ר שם
 ודלא כהרב פ"ח ז"ל שם :

נ"ג אם העומדים בוארנד"אדו הנו' וכן העומדים בעזרת נשים אינו כקבל להם
 ליד לבית הכנסת או לת"ת ומשתדלים להראות להם פניהם מלמעלה *
 יש לסמוך בזה להקל ומלטרפין במראה פניו מן החלון * הרב מהר"י אבולפיו ז"ל
 בספר

בספר מ"ב ר סס • וכבר כתבתי לעיל דהרב חק"ל העלה עיקר דאין ראיות פנים מועיל כלל לענין ארוך • וא"כ אין להקל כלל אף בשאינו במקל לירד לבי"ה ככ ולא יהיה אלא ספק יש להחמיר מספק כמו שראתה מתוך דברי השכ"ח דיש להחמיר בענין ארוך כי יש ספק :

מ"ד בלאזקרי"טו שנהגים בארלות יו"ן • אם יש ב' כחות שם שאינם יכולים ליגע זה בזה ויש ששה בבית אחת וארבע בבית אחר והם חלוקים במספרם הרי אלו מלטרפין כיוון שראוין זה את זה • הרב מהר"י אזולאי ז"ל שם • והרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל סוף סי' כ"ע הביא דברי הר"ב מח"ב בר אלו וכתב דאין כ"ל לסמוך על זה להלטרף בלא זקרי"טו בשני בתים וראוים זה את זה :

מ"ה כשיש ט' במקום אחד • ואחד אחר היולין שפורסין ללגיעות מלטרפין • מהריק"ש ז"ל בהגהותיו סי' כ"ה :

מ"ו דוקא אם היולין שפירסוהו אינו רק ללגיעות בעלמא • אבל אם יש תפילין או ס"ת ופרסו סרוך כדי שיהא מחוזה לשמש מטתו • הויא מחוזה לענין ארוך למנין עשרה ולא מלטרפין • הרב פר"ח ז"ל שם :

מ"ז ט' בבית ואחד תוך הסוכה בחג • חשיבה הסוכה כפנת הבית שאינה עשויה לתשמש המחוזה כי אם לשם מלות סוכה ומלטרפין • מהריק"ש ז"ל שם • אבל הרב פר"ח ז"ל כתב על דבריו דאין דין זה מחזור בעניו :

מ"ח קדושים של חובה הם שבעה ביום • ה' קדוש דאקר ישתבח • ה' דלאחר תפלה י"ח • ג' דלאחר ובה לזיון • ד' קדוש דברכו דאחר התפלה • ה' קודם תפלה מנחה • ו' דלאחר מנחה • ז' דלאחר ערבית • ואלו הו' קדושים לא יאמרום אלא גדולן י"ג שנים שהביא ב' שערות • אך שאר הקדושים הם רשות ויכול לאמרם אפילו קטן אם הגיע לחנוך • ש"ת בית יהודה ח"א סימן כ"ב :

מ"ט מה שנהגו שקטנים אומרים קדושים של חובה על אביו ואמו • קרא תגר הרב ש"ת בית יהודה ז"ל שם וכתב דהוי מכהב בעטות • אך הרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל ח"א סי' • דף ע"ח ע"ד הלין בעד המכהב כיוון שגם הש"ץ אומר הקדוש עם הקטנים בחד לית לן בה • אבל שהקטן לבדו יאמר הקדוש של חובה בלתי הש"ץ אין להם על מי שיסמוכו :

נ' כשם שאסור לעבור נגד המתפלל י"ח כך אסור לעבור נגד שאומר קדוש • ברכ"י בשם ש"ת מהר"י מולכו ז"ל :

נ"א אין לומר הקדוש עם החזן ולכן אין לנגן הקדוש עם החזן כשמנגן הקדוש • הרא"ש ז"ל הביאו הרב שלמי עבור דף כ"א :

נ"ב יאמר לעלמי עלמין • לעילא מכל ברכתא • כוונת הרב האר"י ז"ל שסודר הרב מהר"ש ויעאל זל"ה :

נ"ג אמן יש"ר • אמן קאוי לעילא ומתחיל השבח והא שמיא רבא וי"ח שריך להפסיק מעט בין אמן ליהא שמיא • אחרונים סי' כ"ו :

נ"ד יאמר יהא שמיא רבא מברך בנשימה אחת • אחרונים שם :

נ"ה י' יהודים לועזים שאין מי שיועד בלשון להוסיף אותם י"ח • יכול ה' מהם להיות ש"ץ ולומר קדוש וקדושה וברכו בלשון לעז • ש"ת דב"ש סי' כ"א ב' :

נ"ו כשאומר החזן יתגדל לא יאמר פ' ועתה יגדל נא וכו' • האר"י ז"ל :

א' יש לבוין בעניית הקדוש • ולענות אותו בקול רם • ש"ע סי' כ"ו :
א" אף על פי שכל התפלה לריכה כוונה • מ"מ בקדוש כשאדם עונה אמן יהא שמיא

שמיא רבא מברך אריך לענותו בכל כמו ובכל כוונתו מפני שיש בו רמז ליחודו של מקום ולכחותיו והוא שיעידו עליו שפותחין לו שער ג"ע • וי"מ הטעם מפני שאמן והסם המיוחד בכתובה וקריאה עולים לחשבון אחד • הרב המאירי ז"ל בחי' לשבת פרק כל כתבי :

ג' א"ע"פ דיש לענות אמן בכל כמו • מ"מ אין אריך לתת קולות גדולות יותר מדי כבדי שיתלוזזו עליו בני אדם רק פי' בכל כמו ובכל כוונתו • רבינו יונה ז"ל פ' מי שמתו וכ"כ המג"א על דברי הש"ע • וכ"כ בס' תפארת שמואל דמ"א והביאו הרב ברכ"י על דברי הש"ע • אבל מדברי מרן ז"ל בב"י מוכח דס"ל דאריך לענות בקול רם ממש • ומיחו ודאי דלהרים קולו יותר מדי עד שיתלוזזו בני אדם לאו שפיר דמי וגם מרן ז"ל יודה בזה :

ד' ישתדל לרוץ כדי לשמוע קדוש • ש"ע שם :

ה' מלות עניית איש"ר גדולה ממלות מורים וקדושה • ולכן אם נודמן לו ששמע קדוש ויש לו לענות איש"ר ומורים או קדושה ואם יענה איש"ר או אפשר לו לומר מורים או לענות הקדושה • עניית איש"ר דהקדוש עדוף ויענה איש"ר • באר שבע ש"ת שי למורא :

ו' אם יש שני בתי כנסיות לפניו באחד מנגיעים לקדושה ובאחד לקדוש שאחר י"ח • ילך ויענה קדושה כי שם ישמע גם כן קדוש שאחר התפלה • מג"א • והוא פסוע • יד אחרן • ולי נראה דדוקא כשהשני בתי כנסיות לפניו בשוין דלאזיו כו"כ הכי שילך לא יעבור על האחר • אבל אם בהליכתו יפגע בב"ה כגון אחד קודם וכדו שילך להבי"ה כגון האחר יעבור להעביר על הבי"ה אחרת דבו פגע ברישא • יש לו לילך לענות בבב"ה אחרת לו דבו פגע ברישא ואף שבו הבי"ה כגון לא יענה רק קדוש שלאחר י"ח משום דאין מעבירין על המלות :

ז' אם התחיל כבר לענות קדושה לא יפסיק בו לענות איש"ר על קדוש • פר"ח ז"ל סימן קכ"ה :

ח' כששנים או ג' אומרים קדוש יחד ואחד מקדוש יענה איש"ר על הראשון ויעלה לכולם • ואם יש הפסק יענה על כל אחד • ש"ת הלק"ט ח"ב סימן מ"ח :

ט' כשמתפללין בעזרה בשנים או ג' מקומות ואינן שוין ואי אפשר לענות לכל קדוש • יענה על קדוש ראשון • ברכ"י בשם ש"ת מהר"י מולכו ז"ל :

י' לקדוש וברכו ותיבת מורים מפסיק אפילו באמצע פסוק שבק"ש • ש"ע סי' ס"ו :

יא' יזהר מאד לענות אמן ובכוונה כי אין קץ לעונם מבוה עניית אמן ומאבד ענייתו • יזהר הקדוש והאר"י ז"ל :

יב' לא יענה אמן חגופה דהיינו באלו האל"ף נקודה בחטף וכן לא יחטוף לענות קודם שסיים המברך • ש"ע סימן קכ"ד :

יג' לא יענה אמן קטופה פי' שאינה ניכרת הכו"ן • ש"ע :

יד' לא יאמר אמאין • או אמני ואין הכו"ן דגושה ולא לרו"ם מהר"מ די לונזאכו ז"ל :

טו' לא יענה אמן קצרה ולא ארוכה יותר מדאי • ש"ע שם :

טז' מי שנודמן לו לענות אמן על שני דברים • יאמר אמן ואמן • ש"ת הל"קט ח"א סימן פ"ה :

יז' מי שבא לבי"ה ככך ושומע הקהל עוכין קדוש וכל דבר השקדושה עונה עממה א"ע"פ שלח שמע הש"ץ שאמר יתגדל וכו' • מור"ם ז"ל בהגה"ה סימן כ"ו :

יח' גם הש"ץ אריך לומר יהא שמיא רבא • מור"ם ז"ל שם :

יט' לא יפסיק בין בריך הוא לעילא למכל ברכתא וכו' • מור"ם ז"ל שם :

כ' אלו שכשהש"ץ אומר בריך הוא עוכים גם הם תיבות אלו בריך הוא לעילא • טועים

טועים הם דום ודאי חירוף הוא דמשמע דהוא מתברך לעולם ולא לתתא ח"ו אלא
 יש להם לומר גם מכל ברכתא ושירתא ט"ו ז"ל שם :
כ"א יש לעמוד כשעונין קדיש וכל דבר שבקדושה מור"ס ז"ל בהגה"ס אכל
 מהר"י סג"ל ז"ל לא הוה עומד לא לקדיש ולא לברכו אלא כל קדיש שתפסו
 מעומד כשאר מעומד עד סו"ס איש"ר וכו' וכן הוה נוהג האר"י ז"ל ומיהו טוב
 שיזנע גופו ממקומו בעת ענייתו הקדיש או הכרכו וכן הקדושה דמיושב וכ"כ בס'
 ארחות חיים שכן נהגו ואכן הוא טעם למנהג :
כ"ב אם היו עשרה במקום אחד ואומר קדיש או קדושה יכול לננות אפילו
 מי שאינו עממה ומיהו לרוב שלא יהא מפסיק בינו וכן המקום שאומרים
 הקדיש טיכוף או גוי או גויים ש"ע סי' כ"ה ש"ת בית דוד מח"כר שם :

יתגבר ויתקדש שמויה רבא כהן יענה אמן ה' ויכוין אידהנוי"הני' אמן
 בעלמא די כרא כרעותיה וימליך מלכותיה ויצמח
 פורקניה ויקרב משיחיה (אמן ה' ויכוין כדלעיל) ויכוין
 ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו (אמן ה' ויכוין
 כדלעיל ויחמר עד דאמרו דעלמא) אמן : יהוה שמויה רבא מברך לעלם
 לעלמי עלמאי ותברך וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא
 ויתהדר ויתעלה ויתהדר שמויה הקודשא בריך הוא (אמן
 ד' ויכוין כ"כ) לעילא מן כל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא
 דאמרו בעלמא ואמרו (אמן ה' ויכוין כ"כ) אמן :
 על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהוה ועל כל תלמידי
 תלמידיהוה דעסקין באורייתא קדישתא די באתרא דרין
 ודי בכל אתר ואתר יהא לנא ולהון ולכון שלמא הנא וחסדי
 ורחמי ומוזני רוחי מן קדם אלהא מאריה שמויה וארעא
 ואמרו אמן :
 יהא שלמא רבא מן שמויה חיים ושבע וישועה ונחמה ושיזבא
 וירפואה ונאוקה וסליחה וכפרה וריוח והצלה לנו ולכל
 עמי ישראל ואמרו אמן : עושה שלום במרומי הוא ברחמי
 ועושה שלום עלינו ועל כל עמי ישראל ואמרו אמן :

דינים מהורשים

א אם לא יש מנין לומר הקדיש קודם הודו חון להפסיק ולהמתין עד שיהיה
 מנין כדי לומר הקדיש אלא ואמרו מיד הודו עד ברוך שאמר ואמרו הקדיש
 קודם ברוך שאמר הרב המגיה בשלמי עבור דס"ד :
ב חון להפסיק כל כך בין אמירת פרשה התמיד וכו' להודו כי זה המעמד נתקן
 על כי בתמיד של שחר היו אומרים מהודו עד ככביאי אל הרעו ובתמיד של
 בין

בין הערכים משירו לה' כל הפרץ עד והלל לה' ולכן חון להפסיק בנתיים כמו
 שנוהגים הרב הנו"ס :
ג מטעם זה חון להמתין קודם הודו לאדם חשוב או גדול שעדיין לא בא אלא
 ואמרו הודו עד פסוק ה' מלך ה' מלך וכו' וימתו שם עד שיבא האדם חשוב
 או הגדול שרוצים להמתין לו :

הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו: שירו
 לו זמרו לו שייחו בכל נפלאותיו: התהללו בשם
 קדשו ישמח לב מבקשי יהוה: דרשו יהוה ועזו בקשו פניו
 תמיד: זכרו נפלאותיו אשר עשה מפתיו ומשפטי פיהו:
 זרע ישראל עבדו בני יעקב בחיריו: הוא יהוה אלהינו
 בכל הארץ משפטיו: זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף
 דור: אשר ברית את אברהם ושבועתו ליצחק: ויעמידה
 ליעקב לחק לישראל ברית עולם: לאמר לה אתן ארץ
 כנען חבל נחלתכם: בהיותכם מתי מספר במעט וגרים
 בה: ויתהלכו מגוי אר גוי ומממלכה אל עם אחר: לא
 הניח לאיש לעשקם ויזכה עליהם מלכים: אר תגעו
 במשיחי ובנביאי אר תרעו: שירו ליהוה כל הארץ בשרו
 מיום אל יום ישועתו: ספרו בגוים ידניש הא' שלא ישמע ח"ו מת
 את כבודו בכל העמים נפלאותיו: כי גדול יהוה ומהדר
 מאד ונורא הוא עד כל אלהים: כי כל אלהי העמים
 אליקים יפסיק מעט ויהוה שמים עשה: הוד והדר לפניו
 עז וחדנה במקומו: הבו ליהוה משפחות עמים הבו ליהוה
 כבוד ועז: הבו ליהוה כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו
 השתחוו ליהוה בהדרת קדש: חילו מלפניו כל הארץ
 אף תכון תבל כל תמוט: ישמחו השמים ותגל הארץ
 ויאמרו בגוים יהוה מלך: ירעם הים ומלווא יעלץ השדה
 וכל אשר בו: אז ירגנו עצי היער מלפני יהוה כי בא
 לשפוט את הארץ: הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו:

כ"פ הודו ואמרו הושיענו אלהי ישענו וקבצנו והצילנו מן הגוים להודוהו לשם קדשך להשתבח בתהלתך : ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ויאמרו כל העם אמן והלל ליהוה : רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להדם רגליו קדוש הוא : רוממו יהוה אלהינו והשתחוו להר קדשו כי קדוש יהוה אלהינו : והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו : אתה יהוה לא תכלא רחמיק ממיני חסדך ואמתך תמיד יצרוני : זכר רחמיק יהוה וחסדיך כי מעולם המה : תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים : נזרא אלהים ממקדשיך אל ישראל הוא נותן עז ותעצומות לעם ברוך אלהים :

יכוין לעשרה הרוגי מלכות שהקב"ה ינקום דמם :

אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע : הנשא שפט הארץ השב גמול על גאים : ליהוה הישועה עד עמך ברכתך סלה : יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך : יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו : הושיעה את עמך וברך את נחלתך ורעם ונשאם עד העולם : נפישנו צריך להטעים הח רחכתה כרי שלא ישתנה את טעמו חכמתה ליהוה עזרנו ומגננו הוא : כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו : יהי חסדך יהוה עלינו באשר יחלנו לך : הראנו יהוה חסדך וישעך תתן לנו : קומה מלרע עזרתה לנו ופדנו למען חסדך : אנכי יהוה אלהיך המעלה מארץ מצרים הרחב פיה ואמלאהו : אשרי העם שבכה לו אשרי העם שיהוה אלהיו : ואני בחסדך בטחתי יגד לבי בישועתך אשרירה ליהוה כי גמל עלי :

(בתוכה אומרים מזמור שיר הנבית הבית לדוד :)

ארוממן

ארוממן כתר יהוה כי דליתני ולא שמחת אויבי לי : חכמה יהוה אלהי שועתי אליך ותרפאני : כינה יהוה העלית מן שאור נפשי חיותני מירדי בור : זמרו חסד ליהוה חסידיו והודו לזכר קדשו : כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבקר רנה : ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם נכרה : יהוה ברצונך העמדתה להררי עזו הסתרת פניך הייתי נכהל : אליך תפארת יהוה אקרא ואל נצח יהוה אתחנן : מה בצע בדמי ברדתי אל שחת היודך עפר הניגיד אמתך : שמע הוד יהוה וחנני יסוד ינהווהו היה עוזר לי : הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאזרני שמחה : למען יזמרה כבוד ולא ידם מלכות יהוה אלהי לעולם אודך :

כפי כתבי האר"י ז"ל אין אומרים לדוד :

לדוד ברכי נפשי את יהוה וכל קרבי את שם קדשו : ברכי נפשי את יהוה ואל תשכחי כל גמוליו : הסלח לכל עונכי הרופא לכל תחלואיכי : הגואל משחת חייכי המעטרכי חסד ורחמים : המשביע בטוב עדיך תתחדש בנשר נעורייכי : עשה צדקות יהוה ומשפטים לכל עשוקים : יודיע דרכיו למשה לבני ישראל עלילותיו : רחום וחנון יהוה ארך אפים ורב חסד : לא לנצח יריב ולא לעולם יסור : לא כחטאינו עשה לנו ולא בעונותינו גמל עלינו : כי כגבה שמים על הארץ גבר חסדו על יראיו כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו : פרחם אב על בנים רחם יהוה על יראיו : כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנהנו : אנוש כחציר ימיו כציץ השדה כן יציץ : כי רוח עברה בו ואיננו ולא יכירנו עוד מקומו : וחסד יהוה מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים : לישמרי

לְשִׁמְרֵי בְרִיתוֹ וּלְזֹכְרֵי פִקְדֵי לַעֲשׂוֹתָם : יְהוָה בְּשִׁמְיָם
 הַכִּיץ כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מַשְׁלָה : בָּרְכוּ יְהוָה מִלְּאֲכִיו
 גְּבַרְי כַּח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ : בָּרְכוּ יְהוָה
 כָּל צְבָאוֹ מִשְׁרָתָיו עֲשֵׂי רְצוֹנוֹ : בָּרְכוּ יְהוָה כָּל מַעֲשָׂיו
 בְּכָל מְקוֹמוֹת מִמְשַׁלְתוֹ בָּרְכֵי נַפְשֵׁי אֶת יְהוָה :

דינים מחודשים

א' ה' מלך ופסוק ויהי ה' למלך וגו' לרוך לאומרו מעומד מהר"ץ בספר כגיד
 ומלכות * ודלף כהרב פר"ח שכתב שגם הפסוקים שאומרים אחר ה' מלך על דרך
 הסוד לרוך לאומרו מעומד דליתא דאין לרוך לומר מעומד כי אם פסוק ויהי ה'
 למלך וכמ"ש משם האר"י ז"ל * יד אסרן סי' ז' :
 ב' הרב האר"י ז"ל היה כותב כשהקבל אומרים ה' מלך והוא ז"ל היה אומר הזמירות
 ועדין לא הגיע לה' מלך היה קם מעומד והוא לא היה קורא עממה אלא היה
 אומר הזמירות במקום שהוא עומד בו * וכתב הרב פר"ח ז"ל דהוא הוא ז"ל שהיה
 מכוין להעלות העולמות על הסדר * אבל אנו שאין לנו מכוונין יותר טוב לומר
 ה' מלך עם הסדר והוא יחזור למקומו להזמירות שגומד בהם :
 ג' יתעורר מאוד ביראם ובאסכסם והכניעה ושמתה לומר כל הזמירות וכפרט פסוק
 ה' מלך וגו' ויחסר שלף לבלוע התיבות או האותיות וכפרט האזכרות :

בימי תשובה אומרים ה' הוא האלהים ב"פ ואח"כ אומרים ה' מלך ב"פ כמו בכל
 השנה יומנה האר"י ז"ל לעמוד על רגליו אף אם הוא בתוך הזמירות * וכן מנהג :

יהוה הוא האלהים * יהוה הוא האלהים :

יהוה מלך היה יהוה מלך היה יהוה ימלוך יהיה לעולם ועד :

והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה
 אחד ושמו אחד : ע"כ מעומד הושיענו יהוה אלהינו
 וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך :
 ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל
 העם אמן הללויה : כל הנשמה תהלל יה הללויה :

כל מי שרואה את המנורה בכל יום * ומכוין בה * מעלה עליו הכתוב כאילו
 הרליקה ומוכתח לו שהוא בן העולם הבא * וכל האומר למנצח בנגינות
 בצורת המנורה לו יקרה לא שום מקרה רע ויצליח במעשיו :

למנצח

כי עמך מקור חיים באורך נראה אור

שויתי יהוה לנגדי

ברכות תמיד קדישים
 יאהרונה יאהרונה

אגלא פאי חתך

מהש הקם

יא	למן צחב נגי	נו	תמו מור שיר :
אבו	ארץ נתנה יכלה יברכנו אלהים	ישמחו וירנו לאמים כי תשפוט עמים	אלהים יחנו ויברכנו יאר פניו
קרע	יברכנו אלהים ויראו יארתו כל	יודך עמים אלהים יודך עמים	לדעת בארץ הרך בכל גוים
נגד	אפסי	ארץ : אלהינו :	יודך עמים אלהים יודך עמים
בשר	צום	ארץ : ולמים בארץ	יודך עמים אלהים יודך עמים
חקב	קול ממוז	תנחם (יה) סלה :	יודך עמים אלהים יודך עמים
יגל	אדני הלל		יודך עמים אלהים יודך עמים
שקו			יודך עמים אלהים יודך עמים
בש"ב			יודך עמים אלהים יודך עמים

ס"ה
 צום
 נימטריא

ס"ה
 חכם
 נימטריא

א' לריך לומר הנוסח דברוך שאמר של פ"ז תיבות דוקא ולא הנוסח אחר כי הנוסח דשל פ"ז תיבות הוא המתוקן והמלוכבן אשר תוכו רלוף סודות כוראים ככתוב בכתבי האר"י ז"ל וכו' :

ב' אף שהכבוד ואמרו הנוסח האחר כמנהגם • הירא את דבר ה' ואמר כינו לבין עלמנו הנוסח של פ"ז תיבות • מח"כר בקונטרסים אחרון סימן כ"א :

ג' ז"ל על הכריות הבי"ת בשו"א והר"ש בחורק • פר"ח סי' כ"א :

ד' ז"ל מהולל כפה כה"א ולא כפי כיו"ד • פר"ח שם • וכ"כ המג"א שם בשם האר"י זלה"ה וכ"כ מהר"ץ בספר נגיד ומלוה ויתן טעם כי כפה עולה פ"ז כמו פ"ז תיבות שבנוסח :

ה' לפי טעם זה שכתב מהר"ץ ז"ל לומר בפ"ה בה"א • יש ללמד להקנהגים לומר הנוסח האחר דאינו מפ"ז תיבות שיאמרו כפי כיו"ד ולא בפ"ה בה"א כיון דלפי הדקדוק ז"ל כפי כיו"ד ולהם שאין אומרים הנוסח של פ"ז תיבות לא שייך אללם להאין טעמא דמהר"ץ ז"ל • אך בספר הכוונות למנה"י פאפירס ז"ל כתב טעם אחר לומר בפ"ה דברוך זה הוא כנגד תקון הי"ב שהוא סוד הפ"ה ולכן ז"ל בפ"ה בה"א וכמ"ש בשמו בס' מח"כר בקונט' אחרון סי' כ"א • ולפי זה גם הנהגים לומר הנוסח האחר טוב שיאמרו בפ"ה בה"א :

ו' כהשכחות בחורק • מג"א בשם האר"י זלה"ה וכ"כ בספר נגיד ומלוה • וכ"כ בשו"א כ"הג בשם רד"ק :

ז' חי העולמים בכו"ר תחת החית ופירושו שהוא חיים של עולמים כמו שהוכיח הרב תו"ט סוף פ"ז דמס' תמיד • ואף שכתבו מהאחרונים שרבו מהר"ל מפרא"ג אמר לאומרו כפת"ח תחת החית וגם הרב תו"ט חזר בו והסכים לומר כפת"ח • מ"מ העיקר הוא לומר בכו"ר כי כן הוכיח בס' ישרש יעקב מג"ב כשיאמר הביאש בס' עיקרי הד"ט מפרשים ומדקדקים ומכללם הרמב"ם והרד"ק והרמ"ע ז"ל דו"ל בכו"ר וכן העיר הר"ב הפלה לדוד שבע"הק ירושלם תוכב"א בבית מדרשו של שם הוא הרב הסקיד מהר"ש שרעבי ז"ל אומרים חי בכו"ר :

ח' אע"ג דהעיקר לומר חי בכו"ר מ"מ אין לשבש הספרים דתוכי בהם חי בפתח כיון שכן הגירסא למורה כפה כל אדם • וגם כבר האריכו מהר"מ קאזיז וסרב מהר"י בריאל ז"ל בתשו' כ"י להוכיח שהאומר חי בפת"ח גם לפי הדקדוק אינו עושה כרב"י סי' ר"ז • ומ"מ העיקר דכין יותר היא לאומרו בכו"ר :

ט' באמלע ברוך שאמר אין להפסיק אפילו לעניית אמן על ברכית שיאמרו מאחרים שמברכים • הרב האר"י ז"ל כרב"י סימן כ"א :

י' קדיש וקדושה וברכו • יבול לענות אפילו באמלע ברוך שאמר מידי דהוה אק"ש וברכותיה דעונה באמלע הפרק • הרב המגיה בס' שלמי לכו"ר דס"ו ע"ב :

יא' אם סיים ברוך שאמר קודם החזן עונה אחריו אמן • ש"ע סי' כ"א • אבל אם סיים בכת אחת עם החזן לא יענה אמן דהוה ליה כעונה אמן אחר ברכותיו • לבוש מג"א וברכ"י שם :

דינים השייכים לפסוקי דומרה

א' לריך לומר מלקפסיק בדבור משותחול ברוך שאמר עד סוף י"ח ברכות • ש"ע סימן ק' • ואפילו לכו"ר מלוה אין לדבר בין ברוך שאמר לישתבח • מור"ם בהגה"ה שם :

ב' אע"ג דכתוב בש"ע דאסור להפסיק בדבור • כתבו האחרונים ז"ל דאף בשתיקה אין להפסיק :

ג' לא

דינים השייכים לפסוקי דומרה

ג' לא ידמוו בעיניו ולא יקרוך בשפתיו ולא יראה באלבעותיו תוך פסוקי דומרה ואפילו בין ממוזר לממוזר • כמו שהדין בק"ש :

ד' לכו"ר מלוה מותר להפסיק ברמזיה תוך פסוקי דומרה אפי' בתוך הממוזר ולא עדיף מק"ש דמותר להפסיק ברמזיה לכו"ר מלוה בפרשה שניה לפי רוב הפוסקי' ז"ל • ובפסוקי דומרה כולי עלמא יודו דמותר לכו"ר מלוה להפסיק ברמזיה :

ה' להפסיק בדבור אפילו בלשון הקדש אסור לדבר • תוס' מג"א סוף סימן ס"ו וכ"כ בארחות חיים בדיני פסוקי דומרה :

ו' בין הממוזרים שאל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם • ובאמלע הממוזר שאל בשלום מפני היראה ומשיב שלום אפילו מפני הכבוד ש"ע סימן כ"ב :

ז' הא דשאל ומשיב שלום • היונו דוקא בפנים חדשות שאם לא ישאל יבא לידו שאלה • ובכית הכנסת שאין אנו שאלים בשלום חלילה לשאל או להשיב אפילו מד"ת לא בין הפסקים דק"ש ולא בפסוקי דומרה • מהר"י מטויקטין בגיליון הר"ף • כ"ה מג"א סי' ס"ו • ומי שלא ראויו שיקפיד על חברו כלל לא יפסיק אפילו בין הפסקים • ספר החינוך מג"א שם :

ח' כל אמן יכול לענות באמלע פסוקי דומרה • אחרונים • וכ"ש עניית קדיש וקדושה וברכו ותית מודים אכנהו לך דאפילו באמלע ברוך שאמר עונה ככתוב לעיל בדיני כ"ש אות י"א :

ט' דוקא אמן יכול לענות על כל ברכה • אבל ברוך הוא וברוך שמו לא יענה תוך פסוקי דומרה • מהר"י אזולאי ז"ל בספר עוב עיין בשם האחרונים :

י' אם שמע קול רעמים כשהוא קורא ק"ש • אל יפסיק לברך ברכת רעמים • כ"כ הר"ב בכו"ר שור ודלא בהמג"א מח"כר סימן ע"ג • וז"ל דהוא הדין בפסוקי דומרה דאינו מפסיק לברך ברכת רעמים :

יא' מברוך שאמר ואילך לא יפסיק אפילו לקרות פסוק שמע ישראל עם הכבוד • אלא יאמר תיבות שהוא עסוק בהם בהגוון של הכבוד באמירתם פסוק שמע וכו' כדי שיהא נראה כאלו קורא גם הוא הפסוק עממם • ש"ע סימן ס"ה • וכן עיקר ודלא ככ"ח וט"ז שם :

יב' חברה שאומרים תהלים בכו"הכ ואירע שלח היה להם מנין קודם ברוך שאמר • אסור להם לומר הקדיש אחר ברוך שאמר תוך פסוקי דומרה • ש"ת פני יהושע חת"ח סי' ה' :

יג' אם לא אמרו הקדיש שקודם הודו מפני שלא היה להם מנין לכתחלה לריך להמתין קודם ברוך שאמר שיבא מנין ויאמרו הקדיש • ואם לא בא מנין והתחילו ברוך שאמר וחת"כ בא מנין יכולים לומר הקדיש קודם הודו אחר ברוך שאמר ככ"ל ודלא כמי שאסר • כ"כ הרב מהר"י אזולאי ז"ל בס' קשר גדול סימן ק' אות ז"ה • ולי נראה עיקר כמי שאסר כיון דאין קדיש זה דקודם הודו קדיש של חובס רק מנהגא • ואף דמ"מ הוא מלוה כיון שקודם הודו לא הוה מנין ולא כתחייבו כלל בקדיש זה אין לאומרו אחר ברוך שאמר • וכן מפורש יואל להדיא מדברי ש"ת פני יהושע הו"ל באתות שקודם דגם שני קדישים שהלריך הרב האר"י זלה"ה לאומרם קודם הודו כיון שלא היה להם מנין קודם הודו אין לאומרם אחר ב"ש • וכן עיקר ודלא כהרב מהר"י אזולאי ז"ל :

יד' אם קראוהו לעלות לס"ת באמלע פסוקי דומרה עולה וקורא • סודר הרב יעב"ץ ז"ל :

טו' אפילו לקרותו לכתחלה לעלות לס"ת כשהוא תוך פסוקי דומרה אפשר דשפיר דמי • מג"א סי' קל"ה • ולי נראה דאם הוא כהן ואין כהן אחר בבית הכנסת

הכנסת מבלגדו מותר לקרותו לכהן למ"ת אפילו לכתחלה • וכן אם הוא לוי אכל אם הוא ישראל יש להחמיר שלא לקרותו לכתחלה :

ט"ז אף שעולה למ"ת מ"מ ישתוק ולא יקרא הקריאה עם ה"ך • מג"א סימן קל"ה לענין ק"ש • ו"ל דה"ה בפסוקי דומרה :

י"ז כהן שהוא תוך פסוקי דומרה וקראוהו לכשיאות כפיו • עולה ונושא כפיו • סדר הרב יעב"ץ ז"ל :

י"ח אם יש שם כהנים אחרים • כתב בש"ת הל"קט סי' ס"א לענין ק"ש דזה שהוא עסיק בק"ש יאלץ לתוך כשיגיע לרצה • ואם אין שם אלא הוא כבוד כבוד הוא שלא יאלץ אלא יעלה והוי כמשיב מכני הכבוד • ונראה דהוא הדין לענין פסוקי דומרה דכיון כהנים אחרים יאלץ כשיגיע לרצה ואם אין שם אלא הוא לא יאלץ ו"כ בספר תפלה לדוד דל"א ע"ב • אבל מסתמיות דברי סדר הרב יעב"ץ נראה לי דאף שיש כהנים אחרים אינו יולץ מב"סכ"כ ועוד שהרי כ' המג"א לענין עליית ס"ת דאפשר דשרי לקרותו לכתחלה • והגם שאני בעניותי כתבתי לעיל אות ע"ו דאם יש כהן אחר יש להחמיר שלא לקרותו לכתחלה היינו לענין לקרותו אבל איהו א"ל כהנים אחרים א"ל ללא תפסוקי והכי נמי לענין נשיאות כפיו דעתו כוונה דאף ביש כהנים אחרים א"ל ללא תפסוקי דומרה ולא נאמרו דברי ש"ת הל"קט אלא בק"ש דוקא • ועיין לקמן בסמוך אות ד' בשם הרמב"ם ז"ל כ"ל :

ט"ח אם הולך לנקבו תוך פסוקי דומרה וחזר ועול וידו ויברך אשר יצר ויתעטף בלילות ויברך • ויניח תפלין ויברך עליהם • ש"ת נגת וורדים חל"ה כלל א' סי' י' :

כ' אם נודמנו לו עליות ותפלין • תוך פסוקי דומרה מותר לו ללכסם ולברך עליהם דאין שום איסור בכרחה על לילות ותפלין בתוך המזמורים שאין הפסקה בואת בפסוקי דומרה אסורה דאינה תפלה או ק"ש עד שיאסור הפסקה בואת • ש"ת הרמב"ם ז"ל סקראים פאר הדור סי' קמ"ו • וזה דלא כהרב גנת ורדים שם דאסר לבשת עליות ותפלין וברכתן תוך פסוקי דומרה ואפילו בין מזמור למזמור • ורבינו הגדול הרמב"ם ז"ל הורה היתרא ומוכח מדבריו דאפילו באמצע המזמור שרי הפסקה כוון כ"ש בין מזמור למזמור • גם הרב ברכ"י סימן כ"א הביא דברי הגנת ורדים ודחה דבריו מתשו' הרמב"ם ז"ל הו' :

כ"א אפי' שהה כדי לגמור את כולו בפסוקי דומרה אינו חוזר לראש • מג"א סי' ל"א :

כ"ב באמירת פסוקי דומרה כריך להשתעורר ליראה את ה' בכל לבו • כן אמרו בז"ה :

כ"ג אותם הקוראים פסוקי דומרה בקול רם ונעים זמר ואינם ודעו הפסוקים ואומרי' בטעויות תפלות וזמירותיהם מתקבלים כריח ניחוח גם הקב"ה הוא שמח עליהם ועל זה נאמר ודגלו עלי אהבה • א"ח סימן י"ח כ"ה סוף סימן כ"א • ומה ילמוד אדם כמה הוא גדול חובת אמירת פסוקי דומרה בקול זמיר נעים והוא מבין הפסוקים ומכוין להבין מה שהוא אומר כ"ש שמתקבלים זמירותיו ושמח הקב"ה עליו יותר ויותר :

כ"ד ויש לאומנם כבוד ולא יקדימו מקלתם ומקלתם ואמרו • ש"ל דכ"ז ע"ג :

ועוב לומר גם כן השבח הנחמד הזה

האררת והאמונה	להי עולמים :	הבינה והכרחה	להי עולמים :
הגאון והגדולה	להי עולמים :	הרעת והכבוד	להי עולמים :
ההוד וההדר	לזוי עולמים :	הועד והותיקות	להי עולמים :
הזיו והוזהר	להי עולמים :	החיל והחוסן	להי עולמים :
השכס והטוהר	להי עולמים :	היחוד והיראה	להי עולמים :

הכתר

הכתר והכבוד	להי עולמים :	הלקח והלכות	להי עולמים :
המלוכה והממשלה	להי עולמים :	הנוי והנצח	להי עולמים :
המנוי והסגב	להי עולמים :	העזו והענוה	להי עולמים :
הפאר והפרד	להי עולמים :	הצני והצרק	להי עולמים :
הקריאה והקדושה	להי עולמים :	הרחמים והרוממות	להי עולמים :
השיר והשבח	להי עולמים :	התהלה והתפארת	להי עולמים :

יש לאחוז שני לילות מלפניו בידו הימנית ולכסוף כ"ש יכסקס • ועומד ואומר ככוונה

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם הָעוֹלָם

אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לַיִרְאִיּוֹת בְּרוּךְ לְנֹצֵחַ בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם הָעוֹלָם

אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לַיִרְאִיּוֹת בְּרוּךְ לְנֹצֵחַ בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם הָעוֹלָם

אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לַיִרְאִיּוֹת בְּרוּךְ לְנֹצֵחַ בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם הָעוֹלָם

אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לַיִרְאִיּוֹת בְּרוּךְ לְנֹצֵחַ בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה

בְּרוּךְ שְׂאֵמֵר וְהָיָה הָעוֹלָם הָעוֹלָם

אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּים בְּרֵאשִׁית הָאָרֶץ בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לַיִרְאִיּוֹת בְּרוּךְ לְנֹצֵחַ בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה

לפסח חג המצות • לסוכות חג הסוכות הזה • את יום מקרא קדש הזה :

בְּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׂמוֹ • וּבְרוּךְ זָכְרוֹ לְעוֹלָמֵי עַד : בְּרוּךְ אֶתְהָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּלַךְ הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ

והקדוש אב הרחמן מהלך בפי עמו משבחה ומפואר בלשון
 כל חסידיו ועבדיו • ובשירי דוד עבדך נהלך יהוה
 אלהינו בשבחחות ובזמירות נהודך • נגדלך • נשבחך •
 נפאריך • נרוממך • ונמליכך • ונקדישך • ונעריצך • ונזכיר
 שמך מלבנו אלהינו יחיד חי העולמים • משבחה ומפואר
 שמו עדי עד • ברוך אתה יהוה מלך מהלך בתשבחות :

דינים השייכים למזמור לתורה

א' אין אומרים מזמור לתורה בחול המועד של פסח ולא בערב פסח ולא בערב יו"ט
 לפי שאין תורה באש בימים הללו • ובאלו הימים שאין אומרים מזמור לתורה
 נראה לי שאין אדם ראוי לאומרו מפני דהו"ל מפסיק באמירתו בפסוקי דומים
 דאסור להפסיק :

ב' מזמור לתורה מלווה למשך אותו כנגינה ולנגן שכל השירות עתידות ליבעל חין
 ממזמור לתורה • ש"ע סי' כ"א :

ג' לריך לאומרו מעומד ולא מיושב • כ"ב מהר"י סרוק ז"ל • אבל הרב מהר"י אבולפאי
 ז"ל כתב בספר קשר גודל סימן ז' אות ל"ח דיכול לומר מזמור לתורה מיושב ודלא
 כמהר"י סרוק ז"ל ע"כ • ומ"מ טוב וכוון הוא לאומרו מעומד ומה גם דכבר הוא כמלאך
 מעומד בהצירתו בריך שאמר וכיון שהוא עומד ככון הוא שלא ישב עד אחר
 מזמור לו וזה וכן ראיתי לאכשי מעשה כהני הכי שלא לישב עד אחר אמירתם
 מזמור לתורה :

מזמור לתורה הריעו ליהוה כל הארץ : ר"ת הלכה

עבדו את יהוה בשמחה באו לפניו ברננה :
 דעו כי יהוה הוא אלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן
 מרעיתו : באו שערינו בתורה הצרותיו בתהלה חודו לו
 ברכו שמו : כי טוב יהוה לעולם חסדו ועד דר ודר
 אמונתו :

דינים השייכים לפסוקי יהי כבוד

א' פסוקי יהי כבוד נתקנו בחכמה עמוקה נפלאה • סודו הרב יעב"ז ז"ל • ויש
 לזכור באמירתם לכיון בהם להבין פשטי הפסוקים על כל פנים :

ב' פסוק ה' מלך ה' מלך שבפסוקי יהי כבוד כתב בסודו הרב יעב"ז ז"ל דלריך
 לאומרו בעמידה • ולא נהגו כן • וכ"כ הרב מהר"י אבולפאי ז"ל בספר קשר גודל
 סימן ז' אות מ"א דא"ל לאומרו בעמידה דלא כסודו הרב יעב"ז ז"ל • ומי שיראה
 להחמיר על עצמו לעמוד לא יעשה כן בכבוד דיש בו משום יושרא ולא יעמוד
 בין היושבים :

בכל

ככל פסוק יכוין אות אחת מששה צרופי שדי

ש יהי כבוד יהוה לעולם ישמח יהוה במעשיו : ד יהי
 שם יהוה מברך מעתה ועד עולם : • ממזרח
 שמש עד מבואו מהלך שם יהוה : ש רם על כל גוים
 יהוה על השמים כבודו : • יהוה שמך לעולם יהוה זכרך
 לדר ודר : ד יהוה בשמים הכין פסאו ומלכותו בכל
 משלה : ד ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים
 יהוה מלך : • יהוה מלך יהוה מלך יהוה ימלוך לעולם
 ועד : ש יהוה מלך עולם ועד אברו גוים מארצו : ד יהוה
 הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים : ש רבות
 מחשבות בלב איש ועצת יהוה היא תקום : • עצת יהוה
 לעולם תעמד מחשבות לבו לדר ודר : • כי הוא אמר
 ויהי הוא צנה ויעמד : ש כי בחר יהוה בציון אנה למושב
 לו : ד כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגלתו : • כי לא
 ישש יהוה עמו ונחלתו לא יעזוב : ד והוא רחום יכפר
 עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כד חמתו :
 ש יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו :

דינים השייכים לאשרי יושבי וגו'

א' איתא בש"ס דרכות דף ז' כל האומר תהלה לדוד ג"פ בכל יום מוכתב לו שהוא
 בן העולם הבא • ואמרו עוד חז"ל דאפי' יש בידו מחלה זכיות ומחלה עובות מלווה
 זו מכרעת משום שיש בו כל האלף בית"א :

ב' פסוק פותח את ידך הוא העיקר אשר בעבורו תקנו לומר כולו לפי שמזכיר בפסוק
 זה שבתו של הקב"ה שהוא משבית על כריותיו השגחה פרעית ומפרכס ומשכבט
 לכל מי רלונו • לפיכך לריך לבין בכל המזמור ויותר בפסוק פותח את ידך
 שהוא העיקר :

ג' אם לא כיון בפסוק פותח את ידך לריך לחזור ולאומרו ש"ע סי' כ"א • וכתב הלבוש
 דלריך לחזור לראש המזמור ולאומרו כולו פעם אחרת • אבל הרב חיד"א ז"ל כתב
 דא"ל לחזור לראש המזמור אלא חזיר ואומר פסוק פותח את ידך כלכד דכן נראה מלשון
 מרחן ז"ל בש"ע :

ד' אם כיון בפסוק פותח את ידך אע"פ שלא כיון בכל המזמור אין לריך לחזור ולאומר
 המזמור פעם אחרת • אבל לכתחלה לריך לבין בכל המזמורים שכולם דברו שר
 ושבת הם • לבוש שם :

אשרי

אֲשֶׁרִי יושבי ביתך עוד יהלוק סלה : אשרי העם שפכה לו אשרי העם שיהוה כתר אלהיו :

תהלה לדוד ארוממה אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד : בכל יום אברכה ואהללה שמך

לעולם ועד : גדול יהוה חכמה ומהלל מאד ודגדלתו אין חקר : דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו :

הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה : ועוזו גוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה : זכר רב טובך

יביעו וצדקתך ירננו חנון ורחום יהוה כינה ארך אפים וגדלחסד : טוב יהוה חסד לכל ורחמיו על כל מעשיו :

יודך יהוה נכורה כל מעשיך וחסידיך יברוכה : כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו : להודיע לבני האדם

גבורתו וכבוד הדר מלכותו : מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודר : סומך יהוה תפארת

לכל הנפלים וזוקף לכל הכפופים : עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו : פותח את ידך יכוין

מאד בפסוק זה כי בו עיקר הפרנסה ר"ת פאי גימטריא יאהדונרהו גי סאל ס"ת חתך) ומשביע (גי חתך) לכל חי רצון : צדיק

יהווהו יסור בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו : קרוב יהוה מלכות לכל קראיו לכל אשר יקראהו באמת : רצון יראיו

יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם : שומר יהוה נצח את כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד : תהלת יהוה הוד

ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד : ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה :

הללויה הללי נפשי את יהוה : אהללה יהוה בחיי אומרה לאלהי בעודי : אל תבטחו בגדריכם

בבן אדם שאין לו תשועה : תצא רוחו ישוב לאדמתו ביום

ביום ההוא אבדו עשתנתיו : אשרי שאל יעקב בעורו שברו על יהוה אלהיו : עשה שמים וארץ את הים

ואת כל אשר בם השמר אמת לעולם : עושה משפט לעשוקים נתן לחם לרעבים יהוה מתיר אסורים : יהוה

פקח עורים יהוה זקף כפופים יהוה אהב צדיקים : יהוה שומר את גרים יתום ואלמנה יעודד ודרך רשעים יעות :

ימך יהוה לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה :

הללויה כי טוב זמרה אלהינו כי נעים נאור תהלה : בונה ירושלים יהוה גדחי ישראל

יכנס : הרופא לשבורי לב ומחפש לעצבותם : מונה מספר לכוכבים לככם שמות יקרא : גדול אדוננו ורב

כח לתבונתו אין מספר : מעודד עניים יהוה משפיל רשעים עדי ארץ : ענו ליהוה בתודה זמרו לאלהינו

בכנור : המכסה שמים בעבים המכין לארץ מטר המצמיח הרים חציר : נותן לבהמה לחמה לבני ערב

אשר יקראו : לא בגבורת הסוס יחפץ לא בשוקי האיש ירצה : רוצה יהוה את יראיו את המיחלים

לחסדו : שבחי ירושלים את יהוה הללי אלהיך ציון : כי חזק בריחי שעריך ברך בניך בקרבך : השם גבורך

שלום חלב חטים ישביעך : השלח אמרתו ארץ עד מהרה ירוץ דברו : הנותן שלג בצמר כפור כאפר יפור :

משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמד : ישבח דברו וימסס ישב רוחו יזלו מים : מגיד דבריו ליעקב הקיו

ומשפטיו לישראל : לא עשה כן לכל גוי ומשפטים כל ידעום הללויה :

הללויה הללו את יהוה מן השמים הללוהו במרומים : הללוהו כל מלאכיו הללוהו

כל צבאיו : הללוהו שמש וירח הללוהו כל פוכבי אור :
הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים : הללו
את שם יהוה כי הוא צנה ונבראו : ועמידם לעד
לעולם חק-נתן ולא יעבור : הללו את יהוה מן הארץ
תנינים וכל תהמות : אש וברד שלג וקיטור רוח סערה
עושה דברו : ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים :
החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף : מלכי ארץ וכל
לאמים שרים וכל שופטי ארץ : בחורים וגם בתולות
זקנים עם נערים : הללו את שם יהוה כי נשגב שמו
לברו הודו על ארץ ושמים : וירם קרן לעמו תהלה
לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו הללויה :

הללויה שירו ליהוה שיר חדש תהלתו בקהל
חסידים : ישמח ישראל בעשיו בני ציון יגירו
במלכם : הללו שמו במחול בתף וכנור זמרו לו : כי
רוצה יהוה בעמו יפאר ענוים בישועה : יעלו חסידים
בכבוד ירננו על משכבותם : רוממות אל בגרונם וחרב
פיפות בידם : לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים :
לאסר מלכיהם בזקים ונכבדיהם בכבלי ברזל : לעשות
בהם משפט כתוב הדר הוא לכל חסידיו הללויה :

הללויה הללו את בקדשו הללוהו ברקיע עזו : הללוהו
בגבורתיו הללוהו כרב גדלו : הללוהו בתקע
שופר הללוהו בגבל וכנור : הללוהו בתף ומחול הללוהו
במנוים וענב : הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי
תרועה : כל הנשמה תהלל יה הללויה : כהת"ה :

ברוך יהוה לעולם אמן ואמן : ברוך יהוה מציון שיכון
ירושלם הללויה : ברוך יהוה אלהים ארתי
ישראל עושה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם
וימלא

וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן :

דינים השייכים לויברך דוד

- א יש לומר ויברך דוד מעומד * וכאומרו ואתה מושל בכל כתיבת ככל יתגן פרוטות סב' כבת אחת והשלישית אח' * האר' זלה"ה :
- ב כשמגיע לועתה ה' אלהינו מודים אנחנו לך וכן לוכבא השמים לך משתחוים לא ישמה ולא ישתחוה מור"ם כהנה סי' ל"א :
- ג אם לומר ויברך דוד מיושב מאיזה סבה יכול לשחות מעט דרך היה עושה מהר"ל שהשתחוה מיושב פניו כלפי מזרח וכתב המנ"א סי' ל"א דהטעם דאין קפידא אלא כשמשתחוה מעומד :

ויברך דויד את יהוה לעיני כל הקהל ויאמר דויד
ברוך אתה יהוה אלהי ישראל אבינו מעולם
ועד עולם : לך יהוה הגדלה והגבורה והתפארת והנצח
וההוד : כי כל בשמים ובארץ לך יהוה הממלכה
והמתנשא לכל לראש : והעשר והכבוד מלפניך ואתה
מושל בכל כאן יפריש מה שירצה לתת לצדקה ויברך כח וגבורה
ובידך לגדל ולחזק לכל : ועתה אלהינו מודים אנחנו לך
ומהקלים לשם תפארתך : ויברכו שם כבודך ומרומם על כל
ברכה ותהלה : אתה הוא יהוה לברך אתה עשית את
השמים וכל שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה
הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא
השמים לך משתחוים : אתה הוא יהוה האלהים י"ה
אחיה * עד כאן מעומד אשר בחרת באברהם והוצאתו מאור
בשרים ושמת שמו אברהם : ומצאת את לבנו נאמן
לפניך וזרות עמו הברית לתת את ארץ הכנעני החתי
האמרי והפרזי והיבויסי והגרנשי לתת לזרעו ותקם את
דברך כי צדיק אתה : ותרא את עני אבותינו במצרים
ואת זעקתם שמעת עד ים סוף : ותתן אותות ומפתים
בפרעה ובכל עבדיו ובכל עם ארצו כי ידעת כי הזידו
עליהם ותעש לך שם כהיום הזה : והים בקעת לפניהם
ויעברו

ויעברו בתוך הים ביבשה ואת רדפיהם השלכת במצולות
כמו אבן במים עזים :

דינים השייכים לשירת הים

- א' בוסר הקדוש הפליגו מאד באמירת שירת הים וסודם אחר פסוקי הזמרה שחזק עילוי מאד ונחת רוח לשכינת עוזכו ועל כן כרוך לאומרה בשמחה רבה ובנעימה ויזייר כדעתו כאלו עומד ביבשה בתוך הים והמלריים נטבעים וחזק כגול והוא סגולה לכפרת עוונותיו :
- ב' וזה לומר מי כמון תנייבא הכ"ף דגושה שאם לא כן כמלאך מתרף כמי שאומר ה' מיכה * ומיכה הוא שגכ השם ועשה העגל * כ"ו סי' כ"א בשם ארחות חיים :
- ג' ידמו כאבן הכ"ף דגושה שלא נראה פאומר ידמון אבן ח"ו * כ"ו סס בשם א"ח :
- ד' עס זו גאלת הגימ"ל דגושה שאם תהיה רפוייה נראה כאומר לשון מגואל וכמלאך מתרף ח"ו * כ"ו בשם א"ח סס * וכן כמי כי נאם גאם הגימ"ל דגושה * מטע משה ככ"סג :
- ה' חין לסיים השירה כפסוק שמע ישראל וגו' דחין לומר פסוק שמע ישראל סס * סרב האר"י ז"ל :

ויישיע יהוה ביום ההוא את ישראל מיד מצרים וירא
 ישראל את מצרים מת על שפת הים : וירא
 ישראל את היד הגדלה אשר עשה יהוה במצרים ויראו
 העם את יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו :
אז ישיר משה ובני ישראל את השירה
 הזאת ליהוה ויאמרו לאמר
 אשירה ליהוה כי גאה גאה סוס ורכבו רמה
 בים : עזי וזמרת יהוה
 ויהילי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי
 וארמננהו : יהוה איש
 מלחמה יהוה שמו : מרכבת פרעה וחילו
 ירה בים ומבחר שלשיו
 אבעו בים סוף : תהמת יכסמו ירדו
 במצולת כמו אבן :
 מינה יהוה נאדרי בכח מינה יהוה תרעץ אויב :
 וברכ

וברכ באונה תהלים קמ"ד
 תשלה חרנה יאכלמו בקש : וברוח אפיק
 נערמו מים נצבו כמו נד
 נזלים קפאו תהמת בלבים : אומר אויב
 ארדה אשיג אחקק שלל חרבי תורישמו ידי :
 תמלאמו נפשי אריק נשפת ברוחה בפמו ים
 צללו בעופרת במים אדירים : מי כמכה
 באלים יהוה מי כמכה
 נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא :
 נטית מינה תבלעמו
 ארץ : נחית בחסדך עסיו נאדת נהלת בעדך
 אלונה קדשך : שמעו
 עמים ירגזון חיד אחו ישביל פלשת : אז נבחרו
 אלופי אדום אילי מואב
 יאחזמו רעד נמנו כל ישביל כנען : תפל
 עליהם אימתה ופחד
 בגדל זרועה ידמו כאבן עדיעבר עמך יהוה
 עדיעבר עסיו קנית :
 תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכון
 לשבתך פעלת יהוה
 מקדש אדני כוננו ידיך : יהוה ימלך לעלם ועד :
 יהוה ימלך לעלם ועד :
 יהוה מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמאי :
 כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה
 עליהם את מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים :
 כי ליהוה המלוכה ומושר בגוים : וערו מושיעים בהר
 ציון לשפט את הר עשו והיתה ליהוה המלוכה :
 והיה

יְהִי יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִי יְהוָה
אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד :

דינים השייכים לישתבח

- א' מי שאיחר וכן לב"ה כבד ומלא לבור בסוף פסוקי דזמרה אומר ברוך שאמר עד מהולל בהשכחות ואח"כ תהלה לרוד עד מנעמה ועד עולם הללויה ואח"כ הללו את ה' מן השמים עד לבני ישראל וגו' ואח"כ הללו אל בקדשו עד כל הכשמה תהלה ים הללויה וואח"כ ישתבח ויזכר וק"ש וברכותיה ומתפלל עם הזכור וואס אין שהות כל כך ידלג גם מזמור הללו את ה' מן השמים ש"ע סי' כ"ב אס עוד אין שהות לא ואמר רק ברוך שאמר ותהלה לרוד וישתבח מור"ס בהגהה שס :
- ב' אס יש לו שהות יותר ואמר גם סודו לה' קראו בשמו עד וסוף רחום וידלג עד וסוף רחום שקודם אשרי כי בנתיים אינו רק פסוקים מלוקטים מור"ס ז"ל בהגהה שס וואס יש עוד שהות ואמר גם מזמור לתורה לחס תמדות פרק אין עומדין שכ"ה :
- ג' אס אין שהות לומר סודו וגם ויברך דוד ידלג סודו ויאמר ויברך דוד דויברך דוד קודם להודו מנ"א סימן כ"ב :
- ד' כל הללויות קודם לויברך דוד כן משמע מרוב הפוסקים ז"ל מנ"א שס :
- ה' ממ"ש המנ"א דכל הללויות קודם לויברך דוד יש ללמוד דווקא ההללויות סס קודם לויברך דוד אכל פסוקי יסי כבוד וכן מזמור לתורה ויברך דוד קודם להס ווא"כ אס אין שהות לומר פסוקי מזמור לתורה או פסוקי יסי כבוד וגם פסוקי ויברך דוד ידלג מזמור לתורה או פסוקי יסי כבוד ויאמר ויברך דוד דויברך דוד קודם :
- ו' אין לומר ישתבח אלא א"כ אמר ברוך שאמר וקלט פסוקי דזמרה ש"ע סי' כ"ג :
- ז' אס כל לב"ה כבד בשעה שה"ץ מתחיל ישתבח ואס יאמר ברוך שאמר ותהלה לרוד לא יוכל להתפלל עם הזכור וישתבח לברו גם כן אין לאומרו טוב סוף שישתוק וישמע ישתבח מה"ץ ויענה אמן ויתפלל אז עם הזכור מטה משה שכ"ה :
- ח' אין לברך על עטיפת זיוית בין פסוקי דזמרה לישתבח אלא בין ישתבח ליוזר ש"ע שס מיהו שה"ץ אס לא היה לו עליה תהלה יתעטף בזיוית קודם שיתחיל ישתבח כדי שיאמר הקדיש מיד אחר ישתבח ולא יפסיק מור"ס בהגהה שס :
- ט' הרב שכ"ה סימן כ"ג בהגהב"י אות ד כתב לדעת מרן ז"ל בש"ע דווקא לכתחלה סוף דאין ליחיד להשתעטף בזיוית ולברך בין פסוקי דזמרה לישתבח אכל כדיעבד כנון דלא סיו לו זיוית ותפילין קודם יוכל סוף להפסיק ומברך עליהם בין ברוך שאמר לישתבח ולי אין דברי מרן ז"ל בש"ע מודין כן אלא דבריו מוכחין גם כדיעבד שלא סיו לו הזיוית קודם לא יברך עליהם אלא אחר ישתבח קודם יוזר וכן עיקר ועיין בלבוש ז"ל מילתא כטעמא לחלק בזה בין סיחור להש"ץ :
- י' אס אין מנין בב"ה כמין ימתין שה"ץ עם ישתבח וישתוק עד שיבא מנין ויאמר ישתבח וקדיש מור"ס בהגה"ס שס וכתב מהר"מ מיכן סימן ח' בשם מהר"ל דיכול להמתין חלי שעה עם ישתבח וזוהו שיעור דכדי לגמור את כולו דא"ל לחזור לראש

לראש לב"ע והרב מג"א ז"ל סי' כ"ד הכו דברי מהר"מ מיכן ז"ל אלו וכו' עלה ומ"מ כ"ל דאפילו שהם מחמת חובם כדי לגמור את כולה א"ל לחזור לראש :

- א' דווקא שה"ץ ימתין עם ישתבח אכל הוחרד יאמר ישתבח מיד וכן בשבת אס גמר פסוקי דזמרה קודם שה"ץ יאמר ישתבח מיד מנ"א :
- ב' אס כבר אמרו כולם ישתבח בלא מנין ושוב בא מנין ויאמרו קדיש אס לא הפסיק כן מבוואר ואלא מדברי אליה רבה ז"ל סי' כ"ג ש"ח חזון למועד סימן ע"ב דלא בהר"ב שער אפרים ז"ל סי' י"ו :
- ג' כל הט"ו שכתים שבישתבח מן שיר ושכחה עד ומעולם יאמר כנשימה אחת מנ"א סי' כ"ג בשם של"ה והרב יעב"ץ ז"ל בסידורו כתב דאין לאומרם כנשימה אחת ממש אלא בלי הפסק אכל כנשימה אחת אין לאומרם כי דריך לאומרם כנשימה כמסדר שכתו של מלך :
- ד' כנוסח ישתבח ז"ל גדולה גבורה ותפארת וכו' מהולל בתשכחות התי"ב בחיר"ק וכו' מלך אל חי העולמים האל"י ז"ל :
- ט' אין לנגות אמן אחר מלך מהולל בתשכחות אלא אחר חי העולמים שס סוף סיום ברכה ש"ע :
- ט"ז המספר בין ישתבח ליוזר עבירה סוף בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה ש"ע סימן כ"ד :

דינים השייכים לאמירת הקדיש ולענייתו וכל דיני לירוק למנין עשרה כתבתים לעיל קודם קדיש דרכן שקודם סודו :

עומד השליח צבור לפני התיבה ויש להמתין מנין לומר ישתבח אבל יחיד יש לו להסמך תיבת אחד לישתבח יש מי שאומר ששלמה המלך חברו ושמו בתחלה ויש אומרים שחברו אברהם אבינו ושמו בסופו :

ישתבח שְׁמֵךְ לְעַד מְלִכְנוּ הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל
וְהַקְדוֹשׁ בְּשֵׁמִים וּבְאָרֶץ כִּי לָךְ נִאֲחַה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד * ז"ל כנשימה אחת עד ומלכות
שִׁיר וְשִׁבְחָה הֵלֵל וְזַמְרָה עֲזוֹ וּמְשִׁלָּה נִצַּח גְּדוּלָּה
גְּבוּרָה תְהִלָּה וְתַפְאֵרֶת קְדוּשָׁה וּמַלְכוּת * ע"כ בְּרִכּוֹת
וְהוֹדָאוֹת לְשֵׁמֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ וּמַעֲרֹם וְעַד עוֹלָם
אֲתָה אֵל * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהִלָּה
בְּתַשְׁבּוּחוֹת : אֵל הַהוֹדָאוֹת * אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת * בּוֹרֵא
כָּל הַנְּשֻׁמוֹת * רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים * הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי זַמְרָה
מֶלֶךְ אֵל חֵי הָעוֹלָמִים אָמֵן :

בעשרת ימי תשובה אומרים
שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' : ארני שמעה בקולי תהינה אזניך
קשובות לקול התנוני : אם עונות תשמר יה ארני מי יעמוד : כי עמך
הסליחה

הסליחה למען תורא : קויתו ה' קותה נפשו ולדברו הוחלתי : נפשי לארני משומרים לבקר שומרים לבקר : יחל ישראל אל ה' כי עם ה' ההסדר והרכה עמו פדות : והוא יפרה את ישראל מכל עונותיו :

בקריש צריך לענות חמשה פעמים אמן

יְתַגְדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵיהּ רַבָּא * (כאן יענה אמן ויכוין **אִידהנויה גימטריא אמן א**) **בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתֵיהּ** * **וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵיהּ** * **וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵיהּ** * **וְיַקְרַב מְשִׁיחֵיהּ** * (אמן ב' ויכוין כרלעיל) **בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיִּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזַמְן קָרִיב וְאָמְרוּ** (אמן ג' ויכוין כרלעיל ויאמר עד ראמירן בעלמא) **אָמֵן** * **יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ** * **לְעֵלַם לְעֵלְמֵי עַלְמֵיָא** * **יְהַבְרַךְ** * **וְיִשְׁתַּבַּח** * **וְיִתְפָּאֵר** * **וְיִתְרוֹמַם** * **וְיִתְנַשֵּׂא** * **וְיִתְהַדַּר** * **וְיִתְעַלֶּה** * **וְיִתְהַלָּל** * **שְׁמֵיהּ דְקוּדְשָׁא בְרִיךְ הוּא** * (אמן ד' ויכוין כנ"ל) **לְעֵילָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא** * **שִׁירְתָּא** * **הַשְּׁבַחְתָּא וְנַחֲמָתָא** * **דְאָמִירָן בְּעַרְמָא וְאָמְרוּ** (אמן ה' ויכוין כנ"ל) **אָמֵן** :

דינים השייכים לברכו וענייתו

א אם ש"ץ אומר בלחש ולא שמע ממנו ברכו רק שמע הקהל עונים אומר אחרים אמן * מנ"א סימן כ"ו * אבל הרב אליה רבה כתב דאף שלא שמע מהש"ץ כשאמר ברכו כיון ששמע הקהל עונים ברוך ה' המבורך לעולם ועד עונה גם הוא עממה ברוך ה' המבורך וגו' אבל אם לא שמע גם עניית הקהל ושמע מהש"ץ כשחזר הוא לומר ברוך ה' המבורך וגו' לא יענה עמו ברוך ה' המבורך וגו' אלא עונה אחריו אמן וכן עיקר :

ב כשהש"ץ אומר ברכו ומאריך בו כוהנים הקהל לומר יתברך ושתבח וכו' בעוד שהוא מאריך בברכו * מור"ם ז"ל בהגהת סימן כ"ו * דוקא בשעת הכנון אבל בשעת שהש"ץ אומר התיבות לא יאמר כלום * לבוש הגהות יש נוהלין מנ"א * שם :

ג הש"ץ חוזר ואומר ברוך ה' המבורך לעולם ועד * ואם אין שם עשרה בלא הוא אם לא ענה עממה לא יאף ידי חובתו * מנ"א שם בשם ספר אגודה :

ד מי שמתפלל בחדר והגיע לברכו אף שכבר שמע ברכו קודם שיתפלל * מותר לו לפרוס על שמע ולומר ברכו או אחר בשבילו כיון דהוא אומר אח"כ מיד הברכות דק"ש וק"ש * אבל אם כבר קרא ק"ש וברכות * כיון שכבר שמע ברכו קודם שיתפלל או אח"כ ואפילו ששמע ברכו מאחד מהעולין לס"ת * אין לו לפרוס עוד על שמע ולומר ברכו או אחר בשבילו * ש"ע סימן ס"ט :

ה אם שמע ברכו מקטן המפטיר וכול לפרוס הוא על שמע ולומר ברכו או אחר בשבילו * ש"ת הרמ"ע מפאנו ז"ל :

ואומר חזון **בְּרַכּוּ אֶת יְהוָה הַמְּבֹרָךְ** : ואמורים הקהל בלחש

יִשְׁתַּבַּח ויתגדל * שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא * שהוא ראשון

ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים * יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ומרומם על כל ברכה ותהלה :

ועונים בקול רם **בְּרוּךְ יְהוָה הַמְּבֹרָךְ לְעֹלָם וָעַד** : והחזן חוזר

דינים השייכים ליזמן ק"ש וברכותיה

א זמן ק"ש של שחרית משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויברכו * וכמשך זמנה עד סוף ג' שעות שהוא רביע היום * ש"ע סימן כ"ח :

ב לפי זה יש לחזור בימי החורף למהר לקרות ק"ש וברכותיה מאחר שחיים קלר * מרן ז"ל בב"י שם בשם מהר"י אבוהב ז"ל :

ג ומאזן מן המבורך לקרות ק"ש כוונתיו פירוש כאנשים עניים ומחבבים המלות שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הכן החממה ולסמוך לה התפלה מיד בסוף החממה * ומי שיוכל לכיון לעשות כן שברו מרובה מאד * ש"ע שם :

ד אם לא קרא אותה קודם הכן החממה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל * ש"ע שם :

ה מי שהוא אינו כנון שחיים משכוס ללכת לדרך במקום גדודי חים ולסטים שלא יוכל לעמוד ולא לכיון אפילו פרסה ראשונה ואפילו עד על לבכך * או שבני השירא הולכים מהרה ולא ימתונו לו כלל * וכול לקרותה עם ברכותיה משעלה עמוד השחר דכיון שעלה עמוד השחר שפיר קרינן ביה ובקומך * וגם שפיר מקרי יולד אור * אבל אם אינו במקום גדודי חים ולסטים וגם אין בני השירא כחפזים כל כך אפילו יולד לדרך אחר שעלה עמוד השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה * ש"ע שם :

ו אם קראם משעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אינו ולא בדיעבד * ש"ע שם * ואם קראם בלא ברכותיה יחזור לקרותה בזמנה עם הברכות * מור"ם בהגהת שם :

ז אע"פ שזמנה עד סוף השעה ג' אם עברה שעה ג' ולא קראה * קורא אותה בברכותיה כל שעה רביעית שהוא שלישי היום * ואין לו שבר קורא בזמנה * ואם עברה שעה ד' ולא קראה * קורא בלא ברכותיה כל היום * ש"ע שם * ואפילו אם כאנס ועבר זמנה קורא אותה בלא ברכותיה * מנ"א ז"ל שם * ומ"מ מי שקרא ק"ש וברכותיה אחר שעה ד' יש לו על מה לסמוך * מהר"י אבולפיו ז"ל בש"ת חיים שאל ח"ב סי' ז"א * אבל לכתחלה ודאי דאין לזוז מפסק הש"ע ולהכניס עלמו כספק ברכות לבטלה ומה גם דהברכות אינם מעכבות :

ח אותם המתעללים וקוראים ק"ש לבד שלא יעבור זמנה ואח"כ חוזרים ליזן אם קורין אותה בלא תפילין עושים הם ומעידים עדות שקר בעצמם * ולכן מי שאינו יכול להתפלל עם הלבוש מפני שראשו ואיבריו כבדים * יקום וילבש טלית ותפילין ויברך ברכות השחר ויקרא ק"ש ושוב יחזור ליזן דרך עראי * ויזהר לקום קודם שעה ד' לפי שאחר כך לסברת הש"ע הפסיד ברכת יולד וק"ש * כ"ב האחרונים ז"ל :

ט מי שאין לו טלית ותפילין וכמעט שעובר זמן קריאת שמע * לא ימתין עד שיביאו לו הטלית ותפילין אלא יקרא קריאת שמע וברכותיה ויתפלל קודם שיבאר הזמן ושיביאו לו טלית ותפילין ילבשם ויקרא ק"ש או איוזו מוזמר * כ"ב האחרונים ז"ל :

דינים השייכים לברכות דק"ש

א בין ברכו לומר אור אין להפסיק כלל אפילו לענות אמן על ברכות ייזנו כבאמלע ספרק דקריאת שמע וברכותיה דאין להפסיק אלא לעניית קדוש וקדושה וברכו ועניית אמן דברכת האל הקדוש * ברכת שומע תפלה

ותיבת מודים אכתבו לך • אחרונים :

ב' אם אמרו קדיש וברכו בעשרה והלכו קודם שיתחילו ברכת יולר • משלמין עד התפלה • ש"ת • מטה יוסף ח"ב סימן י"ב :

ג' אם טעה ואמר במקום יולר אור אשר בדבר מעריב ערבים • וכבר מיד ואמר יולר אור וגם סיים יולר המאורות ילא • אבל אם אמר אשר בדבר מעריב ערבים ולא אמר יולר אור • או לא סיים יולר המאורות לא ילא • ואם אמר יולר אור ובורא חשך אשר בדבר מעריב ערבים לא ילא • והוא הדיון אם לא אמר תחלה רק יולר אור אם סיים מעריב ערבים לא ילא • אבל אם אמר יולר אור אשר בדבר מעריב ערבים וסיים יולר המאורות כיון שפתח יולר אור אע"פ שהפסיק במעריב ערבים ילא • ש"ע ומור"ם בהגהה סי' כ"ט :

ד' אם טעה ואמר אשר בדבר מעריב ערבים במקום יולר אור ולא נזכר עד אחר שגמר ברכת אהבת עולם • לא יפסיק אלא יאמר יולר אור אחר תפלת י"ח דסדר ברכות אינו מעכב • מג"א שם • וכ"כ בש"ת משפט דק"ח סימן ס"ב :

ה' אין להפסיק כלל בק"ש וברכותיה אפילו לענות אמן על ברכות • רק לעניות קדיש וקדושה וברכו ותיבת מודים מפסיק אפילו באמצע פסוק של קריאת שמע • ש"ע סימן ס"ו :

ו' אפילו אם שמע קול רעמים בין פרק לפרק לא יפסיק לברך ברכת רעמים לא בין הברכות ולא בין פרק לפרק דק"ש • הרב בכור שור ז"ל ודלא כהמג"א :

ז' אם הוא בברכות דק"ש וקראוהו לס"ת ואפילו הוא כהן וקראוהו לס"ת לא יעשה • כן כתבו האחרונים ז"ל סימן ס"ז • והלבוש כתב שם דהוהגים להפסיק ולעלות לס"ת ואין לשנות מפני המחלוקת וכ"כ הכ"ה ריעלה • וכתב המג"א דהוהגים להפסיק לא יקרא עם החזן כלל אלא וסתק ויסמוך על פשט הוהר • ומכ"ש שלא יפסיק לומר לחזן שאמר מי שברך • ואפילו אם שהה בעלייתו לס"ת כדי לגמור כולם ק"ל לחזור לראש דזה לא הוי איובס :

ח' אם שכח להניח ט"ת ותפילין ויכול להפסיק בין הפרקים להניחן ויברך עליהם ש"ע סימן ס"ז • ומור"ם ז"ל בהגה כתב דעל הטלית נהוג שלא לברך עליו עד אחר התפלה :

ט' בין הפרקים שואל בשלוש אדם נכבד ומשיב שלום לכל אדם • ובאמצע שואל בשלוש מי שהוא ירא ממנו כגון אביו או מי שהוא גדול ממנו כהכמה וכ"ש מלך או אנס ומשיב שלום לאדם נכבד ואפילו באמצע הפסוק חוץ מפסוק שמע ישראל ובשמל"ו • שלא יפסיק בהם כלל אם לא מפני שירא שמתא והרגבו • ש"ע סי' ס"ו • ובמקום דמותר לשאול בשלוש או להשיב מותר אפילו בלשון לעז תר"י מג"א • ועיין לעיל בדיני איסור הפסקה בפסקי דומרה בזה :

י' אלו הן בין הפרקים • בין ברכה ראשונה לשנייה • בין שנייה לשמיע • בין שמיע לזוהיה אם שמוע • בין והיה אם שמוע לויאמר :

יא' קרא ק"ש בלא ברכות ילא י"ח ק"ש וחזור וקורא הברכות בלא ק"ש • וכ"ל שנוי לחזור ולקרות ק"ש עם הברכות • ש"ע סימן ס' :

יב' אם בא לבית הכנסת ומלא שהגבור הם סמוך לק"ש אם יכול להחזיר כיוצר שוגיע להתפלל י"ח עם הגבור יתחיל יולר ואם לאו יקרא ק"ש ויתפלל י"ח עם הגבור דעיקר קפידא שיתפלל י"ח עם הגבור • הגהת יש כחלין • מג"א סוף סימן כ"ב :

ברוך

ברוך

אתה יהוה אלהינו מלך העולם יוצר יפסיק אור ובורא חשך • עשה שלום ובורא את הכל •

המאיר לארץ ודברים עליה ברחמים • גימ' מצפץ ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית • מה רבו מעשיך יהוה כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניה • המלך המרום לבדו מאז • המשבח והמפואר והמתנשא מימות עולם • אלהי עולם ברחמיה הרבים רחם עלינו • ארון עזנו • צור משגבנו • מגן ישענו • משגב בעדנו • יאמר א"ב זו בנשימה אחת אל ברוך גדול דעה • הכין ופעל זהרי חמה • טוב יצר כבוד לשמו • מאורות נתן סביבות עזו • פנות צבאות קדושים רוממי שדי תמיד • מספרים כבוד אל ר"ת מכלל וקדושתו : תתברך יהוה אלהינו בשמים ממער ועל הארץ מתחת על כל שבח מעשי י"דה ועל מאורי אור שיצרת חמה יפארוך סגה :

א' קדוש קדוש קדוש • לריך לומר מיושב דוקא ואם עומד עושה • ואם היה עומד לריך לישב • האר"י זלה"ס • ודלא כהרמ"ע מפאנו ז"ל בתשו' סי' ק"ך שכתב דאם היה עומד לא ישב ואם ישב נזכר דאינו חכם ע"כ • והא' ליתא דהאר"י ז"ל כתב דגם העומד לריך הוא לישב וכן מוכח מהוהר פ' תרויגה דקל"ב ע"ב :

ב' כשעובין קדושה זו עובין אותה בקול רם • מור"ם ז"ל בהגהה סי' כ"ט :

תתברך

לנצח צורנו מלבנו ונאלנו בורא קדושים ישתבח שמה לעד מלבנו יוצר ר"ת מור"ם כישם • ואשר משרתיו כלם עומדים ברום עולם ומשמיעים ביראה יחד בקול דברי אלהים חיים ומרד עולם • כלם אחובים • כלם ברוכים • כלם גבורים (ר"ת שם יב"ג) • כלם קדושים • כלם עושים באימה (ר"ת ע"ב) • ביראה רצון קונם • וכלם יתחיים את פיהם • בקדושה • ובטהרה • בשירה • ובזמרה • מברכין משבחין מפארו • ומקדישין • ומעריצין • ומטה יבין את שם האל המלך הגדול

הגדול הגבור והנורא (יכוין כי ר"ת חמשה תיבות אלו האל המלך הגדול הגבור והנורא בנימט כ"ו כמספר שם הוי"ה בריך הוא) קדוש הוא וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים רשות זה לזה להקדיש ליוצרים בנחת רוח בשפה ברורה ובנעימה קדושה כלם פאחד עונים באימה ואומרים ביראה קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול מתנשאים ולעמת השרפים לעמתם משבחים ואומרים ברוך כבוד יהוה ממקומו :

א' סומא חף על פי שלח ראה מאורות מימיו פורס על שמע ומברך ואל סמאורות שהם כמאורות שראוין אחרים שיוקפו סודך אשר ילך בה ש"ע סימן ס"ט :

ב' אל ברוך יתנו למלך שלמ"ד ולאל בקמ"ץ וכן שלמ"ד ראשונה דלמלך האר"י ז"ל משנת חסידים :

ג' אין עוכין אמן אחר שום ברכה מברכות דק"ש אלף כושרין לומה מלה במלה כל ברכה עם הש"ץ כל ברכה וחסומתה ואין להם לענות אמן בית יוסף סימן כ"ט ש"ע שס' ומוה כלמד שאין לענות אמן אחר יולר סמאורות כמו לדון בית דוד סימן כ"ט מעט והודם סימן כ"ט ככ"ל סימן ס"א :

לאל

ברוך נעימות יתנו למלך אל חי וקיים זמירות יאמרו ותשבחות ישמיעו כי הוא לבדו מרום וקדוש פועל גבורות עשה חדשות בעל מלחמות זרע צדקות מצמיח ישועות בורא תפארת גורא החלות ארון הנפלאות המחדיש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית כאמור לעשה אורים גדולים פי לעולם חסידו (אין לומר והתקין מאורות והתקין מאורות משמח עולמו אשר ברא) ברוך אתה יהוה יוצר המאורות :

א' ולקיים את כל דברי ת"ת ברוך להספיק עניניו בן עינת ולקיים לתיבת את שלח יהא בראש באומרו מת כל דברי ע"ה :

הגדול הגבור והנורא א"כ ההפק אס עומד בסגור ונעורה קדוש הוא שכברת וולר אי אס חוק כהגבור והנורא בטוחו שכברת אסג"ע נס' אינו חוזר לברט ד"ה סומר בטוחו וכו' ש"ות גנת יא"דים מסרח"א בכ"ד דוד כחשו כ"י ש"ות קר חנה סימן ח' ודל"א ב"ות פרו הארץ :

יהבה

אהבת עולם אהבתנו ר"ת גי' ע"כ יהוה אלהינו חמלה גדולה ויתרה חמלת עלינו אבינו מלפנו בעבור שמך הגדול ובעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדמו חקי חיים לעשות (חקי) רצונך בלבב שלם בן תחננו אבינו אב הרחמן המרחם רחם נא עלינו ותן בלבנו בינה להבין להשפיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבינו לאהבה וליראה את שמך לא נבוש ולא נבלם ולא נכשל לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול הגבור והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך ורחמיך יהוה אלהינו וחסדיך הרבים אר יעובנו נצח סלה ועד מהר והבא עלנו ברכה ושלום כאן יאחו בארבע לילות ויסיו מקובלים בודו השמאלית על לבו עד שמגיע לודכריו חיים וכו' מהרה מארבע בנפות (בר) הארץ וישבור עול הגוים מעד צוארנו והויליכנו מהרה קוממיות לארצנו כי אר פועל ישועות אתה ובנו בחרת מכל עם ולשון וקרבנתנו מלפנו (יכוין מ"ע לזכור מעמד הר סיני) לשמך הגדול (ויזכור למחור זכר עמלק שבעבורו אין השם גדול ושלם) באהבה להודות לך (יזכור מעשה מרים שהפה נבראת להורות לש"ית ולא ידבר לשון הרע) ולתהדר ליראה ולאהבה את שמך ברוך אתה יהוה הבורא בעמו ישראל באהבה :

דינים השייכים לק"ש

א' יקרא ק"ש בבואו ראשית ובראש ברכת ווי"ו ש"ע סימן ס"א וכל המדקדק בזה כולל מכמה נזירות זוטר חסידים :

ברוך לדקדק מאד באותיותיה ולחשמיע לאזנו ונקרונה בטעמייה כמו שהם בהורם ש"ע שס' :

אע"פ שכלום לדקדק באותיותיה אס בויעבר קראס ולא דקדק כפן ולא ידי חובת ק"ש ש"ע ס' ס"ב וכן כמי אס לא השמיע לאזנו ולא קראס בטעמים

ש"ע שס' ומ"מ וזהו מאד לרקדק באותיותיהם והמדקדק בהן שכרו שמלכנין לו את הגיהנם שהוא מדה כנגד מדה שמאחר שהוא מעורר עלמנו בזה ומנע חוס טבטו שלו לרקדק באותיותיהם שכבר זה החוס הטבטו שהוא מעורר מלכנין לו כנגדו חוס אחר שהוא הגיהנם * עגרת זקנים בשם מהררמ"א שם :

ד' הקורא ק"ש לא ירמוז בעיניו ולא יקרוץ בשפתיו ולא יראה באלבעותיו בפרשה ראשונה שהיא עיקר קבלת עול מלכות שמים ומפני שגדלה בקורא ערפו וכתו' וזכרת כס ודרשינן עשה אותם קבע * ש"ע שס' ולריך לזוהר אפילו בפרשה שניה וב' שלא ירמוז בעיניו וכו' דגם בפרשה ב' אסור לכמה פוסקים ז"ל :

ה' אפילו לדבר משה אסור לרמוז בעיניו וכו' ובפרשה שניה יש להקל לדבר משה : ו' מלות לריכות כונה ללאת י"ח * ובק"ש לריך לכיון ולהבין מה שהוא אוצר * וכיותר בפסוק ראשון ואם לא כיון בפסוק ראשון חזר כי לא ילא י"ח אבל אם כיון בפסוק ח' ולא כיון בשאר ק"ש ילא * ש"ע סימן ס"א :

ז' פסוק בשכמל"י דינו בפסוק ראשון לריך לכיון כו' ואם לא כיון כו' לא ילא ולריך לחזור ולאומרו בכונה * הרב הלבוש ז"ל שם וכן עיקר * ודלא כהרב ב"ח וש"ס ז"ל שכתבו דאפילו אם לא אמר בשכמל"י כלל אין מחזירין אותו * דהא ליתא דאפילו אם אמרו ולא אמרו בכונה לריך לחזור ולאומרו כדון פסוק ראשון דשמע וכן מוכח מדברי הש"ע ריש סי' ס"ו וכו' המג"א סי' ס"א ס"ק י"א :

ח' בשלח כיון בפסוק ראשון וחזר ימתין קלת או יאמרנו בלחש * האחרונים ז"ל : ט' אם הוא יסן מלערין אותו ומעירים אותו עד שיקרא פסוק ראשון ובשכמל"י והוא ער ממנו ומשם ואילך אין מלערים אותו כדי שיקרא והוא ער ממנו שא"ע שם הוא קורא מתכונם ילא * ש"ע סימן ס"ג * והוא הדיו אונס אחר * תר"י ז"ל אבל פשיטא שריך לקרות כל ק"ש מג"א :

י' המהלך בדרך ורובה לקרות ק"ש עומד בפסוק ראשון ובשכמל"י והוא קורא מהלך ואם ירבה לקרות כל הפרשה מעומד אינו ראוי דהוי יוסרא * ובשהוא יושב אין לעמוד * ש"ע סימן ס"ג בר"י :

יא' הרוכב על גבי בהמה לריך לעמוד בפסוק ראשון * אבל יושב בקרון ק"ש לעמוד * אחרונים ז"ל :

יב' קרא ק"ש וכנס לב' הכנ ומלא לבור שקורין ק"ש לריך לקרות עמהם פסוק ראשון שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל עול מלכות שמים עם חבריו * ועוב שיקרא עמהם כל ק"ש ויקבל שכן בקורא בתורה * ש"ע סימן ס"ד * וס"ה אם הוא כב"ה כנ ואומר דברי תחונים או פסוקים במקום שראוי להפסיק * אבל אם הוא פסוק במקום שאינו ראוי להפסיק כגון בפסוקי דומרה לא יפסיק * אלא יאמר התיבות שהוא אומר בשעה שהלכו אומרים פסוק ראשון כגון הלכו ויהי כאלו קורא עמהם * ש"ע שס' * וז"ל לריך גם כן ליתן ידו על עיניו כמו הנכור כדי שיהא נראה בקורא עמהם :

יג' אם אינו יודע אם כיון בפסוק ראשון או בשכמל"י או כו' מיד קודם שאמר ואחבה ימתין מעט ויאמר שמע ובשכמל"י פעם שניה בכונה * ואם נזכר לאחר שאמר הפרשה או באמצע הפרשה וחזר לראש ויאמר שמע ובשכמל"י בכונה ויאמר הפרשה פעם שניה * ואם נזכר לאחר שכבר התחיל ויהיה אם שמוע יגמור עד לואמר ויחזור ויתחיל שמע וגומר כל הפרשה עד יהיה אם שמוע * ויחזור לואמר * אחרונים ז"ל :

יד' ימים קולו בפסיק ראשון כדי שיכוין בו הטעם * ויתן ידו על עיניו כדי שלא יסתכל בדבר אחר וימנע מלכוין * ש"ע סי' ס"א * ולריך ליתן ידו סימין דוקא על

על עיניו ולא יד שמאל * עגרת זקנים :

ט"ו יש כוונתו להטות הראש כפי המחשבה * והטויה לריך להיות בדרך ד' מתנות מוכח דהיינו מזרח לפני מערב דרום * ועל כל פנים לא יעה הראש מזרח מערב לפני דרום כדי שלא יהא נראה ח"ו כמזרחו שהי וערב * עגרת זקנים שם :

ט"ז לריך להפסיק בין ישראל לה' ובין ה' לאלהיו ובין אלהיו לה' כדי שיהא כשמע שמע ישראל כי ה' שהוא אלהיו הוא ה' אחד * מור"ם בהגהה סי' ס"א * ולריך לזוהר מאד בזה כי הסומכו הוי כמתקף חס ושלום ולא קבל עליו מלכות שמים שלימה :

י"ז לריך להאריך בחי"ת דאחד * ולא יאריך באל"ף * וכתבו במגדל עזו קבלתי מדבותי ארם מפני ארם הנאונים כי האל"ף כמעט חוטפין אותה ומארויין בחי"ת שלו ובדלי"ת שני שלישים והסתפר סוד מופלג ע"כ * והביאו המג"א :

י"ח ידגש כדלי"ת דאחד * ש"ע סימן ס"א * ואין הכוונה לקרותה כדגש שהרי אין בה דגש * אלא הכוונה שיטעימכה בפס יפה * וגם מרן כ"י כתב שלא להדגיש ויתר מדוי * והש"ס ז"ל קרא תגר על המדגשים בה יותר מדוי דנראה כאלו הדלי"ת נקודה בשו"א * מג"א :

י"ט ברוך שם כבוד וכו' * לריך להפסיק מעט וליתן ריוח בין תיבת ברוך לתיבת שם כבוד וכו' * ש"ת פנים מאירות ח"ב סימן ע"ב :

כ' דין מי הם הפטורים מק"ש ודיני מקומות שראויים לקרות בהם ק"ש ואינם ראויים ושאר דינים השייכים לק"ש הלא הם כתובים קודם תפלת ערבית :

חייב ארם לקבל עליו מצות יהוד חשם ברוך הוא באהבה שלימה ויותר לקרותה בכונה גדולה ויאריך באחד כדי להמליכו בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם * וימסור נפשו ונשמתו על קדושת שמו * ויתיו הדר' של אחר שלא יהא נשמע כרי"ש ח"ו * ור"ת של שמע שאו מרום עיניכם * ולהפך * עול מלכות שמים * וישית על לבו אם עבר איוה מעשרת הרבבות הרמוזים בו כמבואר למטה יתחיל ויקבל שלא לעבור עור * ויסגור עיניו ביד ימין * ויכוין שם ע"ב ארון הכל * היה * הוה * ויהיה :

יוד * הי * ויו * הי *

ישראל יהוה אלהינו אנכי ה' יהוה * אחד : לא יהוה לך אלהים אחרים : ואומרים בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד * ע"כ * צריך להפסיק בין עול מלכות שמים עול מצות * ואחבת לא תשא את יהוה אלהיך ריב ריבך ויבבל נפשך ובכל מאריך : והיו הדברים * וי' אהיה אהיה היום עליך ריבך : ושנותם לבניך ודברת בהם בשבתך תביתך ובלכתך בדרך * וי' ובהמה : וקשרתם לאורי עיניך ודחי לטפלת * עיניך : לא תחמוד וכתבתם עליונות ביתך זכ"ע :

א קרא ק"ש למפרע לא יאן • במה דברים אמרים • בסדר הפסוקים אבל אם הקדים פרשה לחברתה אע"פ שאינו ראוי ולא לפי שאינה סמוכה לה בתורה • ש"ע סימן ס"ד :

ב קרא פרשה וטעה בה • אם יודע היכן טעה כגון שקרא-כולה אלא שלב פסוק אחד באמצע חזור לראש אותו הפסוק וגומר הפרשה • ואם אינו יודע היכן טעה חזור לראש הפרשה • ש"ע ס"ה • פי' אם יודע שאמר פסוק א' ובשכמל"ו בכונה חוזר לראשבת ואם אינו יודע אם אמר בכונה חוזר לשמע • מג"א :

ג הא דקרא וטעה ודילג פסוק אחד וחוזר לאותו פסוק • הוא אפילו אם נזכר לאחר שכבר קרא פרשה והיה אם שמוע שאינו חוזר אלא לפסוק שטעה בו ולא לראש הפרשה ואפילו שזה כדי לגמור את כולה וכן בפרשה אחרת :

ד קראה סירוגין והיינו שהתחיל לקרות והפסיק בין בשתיקה בין בדבור וחזר וגמרה • אפילו שזה כדי לגמור את כולה ולא ואפילו היה ההפסק מחמת אונס • ש"ע סימן ס"ה :

והיה **אם שמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את יהוה אלהיכם ולעבדו בכר לבבכם ובכר נפשכם : ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומד קוש לא הגנוב ואספת דגנך ותירשך ויצהרך : ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת : השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם : וחרה יפסיק מעט אף יהוה בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה לא תרצח ואבדתם מהרה • מעל הארץ הטבה אשר יהוה נתן לכם : ושמתם את דברי אלהי על לבבכם ועל נפשכם וקשרתם • אתם לאות עתה ידכם והיו רטוטפת בין עיניכם : ולמדתם • אתם • אלהיכם לדבר בם בשבתך בביתך ובכל כתך בדרך ובשכנך ובקומך : וכתבתם עד מוזות ביתך ובשערך • ככר את אבך לשען ירבו מיכם וימי בניכם עד האדמה אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם כימי השמים עד הארץ :**

כאן יאחזו היצנות יד ימין

א טעה בין פרשה לפרשה • שהוא יודע שסיים פרשה ואינו יודע אם ראשונה אם שניה חוזר לפרשה ראשונה ויתחיל והיה אם שמוע • ש"ע סימן ס"ד :

ב היה עומד בוכתבתם ואינו יודע אם בוכתבתם שבפרשה ראשונה או אם בוכתבתם שבפרשה שניה חוזר לוכתבתם שבראשונה • ויזכור אם לא התחיל למען יזכור ימיכם אבל אם התחיל למען יזכור ימיכם אין לריך לחזור דסורכיה נקט ואתא וחוקה שאמר הכל • ש"ע ס"ה • ומכל שכן אם מלא עלמו בתיבה אחרת באמצע הפרשה דחוקה שאמר כל מה שלמעלה ממנו • מרן ז"ל בשם הרשב"א ז"ל :

ג אם הוא קורא ק"ש עם הסבור והגיע לכתבתם ונסתפק אם הוא בפרשת שמע או בוסיה אם שמוע והסבור כבר התחילו למען יזכור מסתמא גם הוא קרא פרשה והיה אם שמוע אע"פ שהוא לא התחיל עדין למען יזכור כי הסבור הקדימוהו קלת ושאינו מדיו נסתפק כשאומר ק"ש ביחוד דהתם ליכא הוכחה והרגש ממנשך הזמן שעבר • ומיהו אם הוא עמום בלשונו קלת ודאי וחוזר לוסייה אם שמוע אע"פ שהסבור קורים למען יזכור • ש"ות שדה הארץ ח"ג ח"א"ח :

ד ספק אם קרא ק"ש חוזר וקורא ומברך לפניו ולאחריו • אבל אם יודע שקרא ק"ש אלא שנסתפק אם כך אינו חוזר ומברך • ש"ע סי' ס"ז :

ה ה"ה אם ספק לו אם קרא פרשת לילית אף שכריח לו שקרא השתי פרשות לריך לחזור ולומר פרשת לילית וברכת אמת ויליב וכן הסכימו כל הפוסקים אע"פ דיש חולקים הכי נקטינן • עטרת זקנים שם • והיינו דספק לו גם בלמת ויליב אם אמרו אבל אם ברור לו דאמר אמת ויליב אף דספק לו אם אמר פרשת לילית אין לריך לחזור ולומר פרשת לילית דכיון דברור לו דאמר אמת ויליב סורכיה נקט ואתא וחוקה שאמר גם פרשת לילית וכמ"ל • התוספות בכרכות דף כ"ה ד"ס ספק וכו' :

ויאמר יהוה אל משה לאמר : דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפיהם בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת : והיה לכם לציצה וראיתם אתו וזכרתם • את כל מצות יהוה ועשיתם אתם לא תנאף וקאתתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם : זכור את יום השבת למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדשים לאלהיכם : אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם • מארץ מצרים להיות לכם לאלהים לא תעו ברעך אני יהוה אלהיכם :

פסוק שמוע ישראל ופסוק כרוך שם הם י"ב תיבות • מואהבת ער ובשערך תיבות • נוהיה ער ושמתם ע"ב תיבות • מאת דברי אלה ער הארץ ז' תיבות • מואמר ער אלהיכם ע"ב תיבות חסר ג' • נמצא שיש בקריאת שמע תיבות חסר ג' וחוזר ש"ץ יהוה אלהיכם אמת ומשלים רמ"ח

כמנין אבריו של אדם משועבדים כולם לעבודת הבורא יתברך שמו וישמע
מפי הש"צ וישתוק :

א' כיו ויאמר לאמת ויציב לא יפסוק שאין להפסוק בין ה' לאמת חלא יאמר חני ה'
אלהיכם אמת ואז יפסוק כדון בחמלע הפרק ש"ע סי' ס"ו :
ב' אם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת או שסיים קודם החזן וסמך
ה' אלהיכם עם אמת וממתין החזן כדי שיאמר עמו אינו לריך לחזור ולומר
פעם אחרת אמת ש"ע שס :
ג' אם קורא ביקוד מותר לו לכפול ה' אלהיכם אמת ברכ"י סי' ס"א :

ויבין ויאמר הש"ו ווי"ן שבאמת ויציב כנשימה אחת

אמת • ויציב • ונכון • וקיים • וישר • ונאמן • ואהוב •
וחביב • ונחמד • ונעים • ונורא • ואדיר •
ומתוקן • ומקבר • וטוב • ויפה • הדבר הזה ענינו לעולם
ועד : אמת אלהי עולם מלפנו • צור יעקב מגן ישענו • לדר
ודר הוא קיים ושמו קיים וכסאו נכון ומלכותו ואמונתו לעד
קיימת : ודבריו חיים וקיימים ונאמנים ונחמדים לעד
ולעולמי עולמים • (כאן ישלש הציטוים ויניחם מידיו) על אבותינו
ערינו • ועל בנינו • ועל דורותינו • ועל כל דורות זרע
ישראל עבדיך : על הראשונים ועל האחרונים דבר טוב
וקיים • באמת ובאמונה חזק ולא יעבור : אמת שאתה הוא
יהוה אלהינו ואלהי אבותינו • מלפנו מלך אבותינו • גואלנו
גאל אבותינו • צורנו צור ישועתנו • פודנו ומצילנו מעולם
הוא שמך • ואין לנו עוד אלהים זולתך סלה :

עזרת

ג' מיכאל מלכיאל שנברואל אבותינו אתה ר"ה גי' ע"ב
הוא מעולם מגן ומושיע להם ולבניהם אחריהם
בכל דור ודור ברום עולם מושבך • ומשפטיך וצדקתך
עד אפסי ארץ : אמת אשרי איש שישמע למצותיך
ותורתך ודברך ישים על לבו : אמת שאתה הוא אדון
לעמך • ומלך גבור לריב ריבם לאננות ופנים : אמת
אתה

אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון • ומפלעדיך אין
לנו מלך גואל ומושיע : אמת ממצרים גאלתנו יהוה
ארהינו מבית עבדים פדיתנו • כל בכוריהם חרגת •
ובכורך ישראל גאלת • וים סוף להם בקעת • וזרים
טבעת • וידידים עברו ים • ויכסו מים צריהם אחד
מהם לא נותר : על זאת שבחו אהובים ורוממו לאר •
ונחנו ידידים זמירות • שירות ותשבחות • ברכות
והודאות • למלך אל חי וקיים • רם ונשא גדול גבור
ונורא • משפיר גאים עדי ארץ • מגבים שפלים עד
מרום • מוציא אסירים • פודה עניים • עוזר דלים • יבין
לעשות עצמו עני ונכה רוח וחרר על השכינה שהיא בגלות העונה לעמו
ישראל בעת שועם אריו :

דינים השייכים לסמיכות גאולה לתפלה

א' כשמגיע לתהלות לאל עליון ועמוד להתפלל • שיירי ככ"ה סומן ל"ג :
ב' לריך לסמוך גאולה לתפלה ולא יפסוק לאחר שאמר גאל ושראל רק אם ארעו
אזכר שלח הכית תפילין וכדמנו לו בין גאולה לתפלה מניח או ולא יברך
עליהם עד אחר שיתפלל • אבל עלית לא יניח או • ואם עד שלח אומר גאל ושראל
כדמנו לו עלית ותפילין מניחם ולא יברך עליהם עד אחר תפלה • ש"ע סימן ס"ו •
וי"א שקודם גאל ושראל יברך על התפילין והכי נהוג • מור"ם בהגהה • והרב פר"ח
פסק דאפילו בין גאולה לתפלה יכול לברך על התפילין דכיון דשרי להניח תפילין
בין גאולה לתפלה יכול גם כן לברך ולא מקרי הפסק • והעיקר כפסק מרן ז"ל
דכיון גאולה לתפלה לא יברך על התפילין ולהניחן שרי ליה כדי שלח ותפלל בלא
תפילין אבל להפסיק גם כן כדכור בברכתן אין לו להפסיק בין גאולה לתפלה ככ"ל •
גם קודם גאל ושראל אין לברך עליון כפסק מרן ז"ל ודלא כמור"ם :
ג' אין לענות קדים וקדושה בין גאולה לתפלה • וכי"ד עושה ממתין בשירה חדשה
כדי לענות • ש"ע שס :
ד' אין להפסיק בין גאולה לתפלה אפילו מפני היראה • ש"ה מג"א שס :
ה' אין לענות קמן אחר גאל ושראל משום דהוי הפסק • ש"ע שס • והמקדקים
ממשי"ם בשירם חדשה כדי לענות קמן • ואם יראה יכוין לסיים עם הש"ץ ואז
אינו מתייבב לענות קמן • מג"א שס :
ו' מי שסוף אנוס ורחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר קריאת שמע • יקרא ק"ג
עד אמת וימתין לומר שחר הגלות עד שיתפלל שאז יאמר ויציב וכו' ויתפלל
כדי שיסמוך גאולה לתפלה מור"ם בהגהה שס • אבל הרב מג"א ז"ל תמה על מור"ם
וכתב דמי שאין לו פנאי וקרא ק"ג לבדה בלא ברכות ואח"כ כשיסיים לו פנאי וקרא
הברכות עם ק"ג שיתפלל :

ז' אם עד שלא קרא ק"ש מלא לבור מתפללים • לא יתפלל עמהם אלא קורא קריאת שמע ואחר כך יתפלל דמסמך גאולה לתפלה עדיף ממצות תפלה בלבד • ש"ע סימן ק"ף :

ח' אם נודמן לו קדיש או קדושה לריך להמתין בשירה חדשה ויענה ואח"כ יאמר שירה חדשה • ש"ע סימן ס"ו :

ט' אם בעוד שאומר ברכת אמת ויציב הושיעו ס"ת לא יפסיק לומר פסוק וזאת התורה כי לדין אין ענין אפילו שום אמן דברכות כברכות דק"ש • אלא יפסיק בשתיקה ויראה הס"ת ואחר כך יחזור לגמור הברכה ויסמוך גאולה לתפלה כמשפט • הרב חיים שא"ל ח"א סימן ס"ח :

י' מי שהגיע לשירה חדשה ושתק כדי לראות ס"ת ונתבלבל אח"כ ותקף התחיל תפלת י"ח ולא סיים הברכה ב' של ק"ש יקרא ק"ש אחר תפלתו ויאמר אמת ויציב עד גאל ישראל לדעת מרן ז"ל סימן ס"ו • ברכ"י סימן ס"ו :

יא' בשירה חדשה יחשוב גדולתו יתברך ויפלאותיו ששעה עמו ואשר הוא עני ואביון מתורה ומצות ובקבר עני אפל שכל גלמוד • זמר ואחרונים ז"ל :

תְּהִדוֹת לְאֵל עֲלִיּוֹן גְּאֻלָּם בְּרוּךְ הוּא וּמְבוֹרָךְ • מִשֶּׁה וּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לָךְ עָנּוּ שִׁירָה בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ בְּקֶם : מִי כַמְכָה
בְּאֵלִים יְהוָה מִי כַמְכָה נְאֻדָּר בְּקֶם שְׁנוּרָא תְּהִדוֹת עִשָּׂה פְּלֵא :
שִׁירָה חֲדָשָׁה שְׁבַחוּ גְּאֻלָּים לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹר עַל שְׁפַת
הַיָּם יַחַד בְּקֶם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ יְהוָה יְמִלֶךְ לְעֹלָם
וְעַד : וְנֹאמַר גּוֹאֲלֵנוּ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ קָדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל •
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גְּאֻל יִשְׂרָאֵל :

דינים השייכים לתפלת י"ח

א' המתפלל לריך שיכוין בלבו פירוש המלות שמוציא בשפתיו ויחשוב כאלו שכינה כנגדו ויסיר כל המחשבות הטורדות אותו עד שתשאר מחשבתו וכוונתו זכה בתפלתו • ויחשוב אלו הים מדבר לפני מלך בשר ודם הים מסדר דבריו ומכוין בהם ויהי ויבא קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חוקר כל המחשבות ואם תבא לו מחשבה אחרת בתוך התפלה ישתוק עד שיתבעל המחשבה • וצריך שיחשוב בדברים המכביעים הלב ומכוונים אותו לאביו ששמיים • ש"ע סימן ז"ח • ויחשוב קודם התפלה מרוממות האל יתעלה ובשפלות האדם ויסיר כל תענוגי האדם מלבו • מור"ם בהגה"ה שם • ומפני כך הוציא הכתוב התפלה בלשון עבודה דכתיב ועבדת את ה' אלהיכם ללמוד לריך המתפלל להסיר המחשבה הטורדה בעסקי העולם ולהביאה בשעבוד הכוונה • כ"ב בפירוש המחזור רומניא למחר"י עריב בשם הרמב"ד ז"ל • ורבינו בחיי ז"ל סוף פרשת יתרו כתב בפירוש הכתוב לא תעשון אתי אלהי כסף וגו' וז"ל כשאתם עומדים בתפלה אתי לא תחשבו ככסף וזהב אשר עמכם שאתם תעשו כן מעלה אני עליהם כאלו עשיתם אלהי כסף ואלהי זהב :

ב' הסגולה שכתב בס' הגן לבעל המחשבה רעה בשעת התפלה שיאמר ג' פעמים

פי פי פי ואח"כ ירוק ג"פ ולא ירוק לגמרי אך בדרך נחת והלשון תהיה בין שפתים בשעת הרקיקה בודאי תלך המחשבה ע"כ • כתב הרב מג"א ז"ל דאין נראה לעשות סגולה זו בתוך תפלת י"ח דהוי הפסק ומי יודע אם רפואה בדוקה היא :

ג' אסור לאדם לבטל בידו הקטנים כבי"ה כבי"ה כדי לקבוע בלבו שאין אהבה כאהבת המקום ברוך הוא • מור"ם ז"ל בהגה"ה שם • והר"ב השל"ה ז"ל קורא תגר על המבטאים ילדים לב"ה כג :

ד' לא יתפלל למקום שיש דבר שמבטל כוונתו • ולא בשעה שמבטלת כוונתו כגון שבת מן הדרך וכיוצא • ועכשיו אין לנו כוונתו בזה מפני שאין לנו מכוונים כל כך • ש"ע שם • ומ"מ גם עכשיו יש לזכור בזה להתחלה :

ה' כשהוא מתפלל לא יאחז בידו תפילין ולא ספר מכתבי הקדש ולא קערה מלאה ולא סכין ומטות וכבר מפני שלבו עליהם שלא יפלו ויערד ותבטל כוונתו • ש"ע סי' ז"ו • ולולב בזמנו מותר לאחזו בידו כיון שהאחיזה בידו מצוה אינו נעדר בשבילו • ש"ע שם • והוא הדיון דמותר לאחזו לזיוות בידו דטורד במצוה דאמרינן בלולב • הרקח סימן שצ"ד • ואסור להושיב תינוק לפניו בשעת תפלה ונכון להוציא התינוקות מב"ה כג • ברכ"י :

ו' מחזור תפלה מותר לאחזו בידו בשעת תפלה להתפלל בו תפילין ותפסו לזרזף תפלה עלמם לא מעריר דומיא דלולב • ש"ע שם • ומכל מקום אם לא היה בידו הסדור תפלה קודם שהתחיל לא יחזור אחריו בתוך התפלה ליעלו אלא א"כ היה במקום מיוחד שהוא מוכן או מותר ליעלו אפילו בתוך התפלה כדי להתפלל מתוכו • מור"ם בהגה"ה שם :

ז' מטעם זה יש לזכור גם כן למי שמתפלל מתוך הסדור שירשום תפלה כל המקומות שצריך להתפלל באותה תפלה כדי שלא יעטרך לחפש אחריות בשעה שמתפלל ויפסיק ע"י כך ולא יכוין יפה • ט"ז שם :

ח' האוחז סדור תפלה בידו בתפלת י"ח אוחזו בימינו ושמאלו נותן על לבו וכן היה עושה מהרי"ל ז"ל בכתוב ברשומה מהרי"ל הלכות תפלה :

ט' מותר להניח הכתיב עינים על חוטמו בשעת התפלה כיון שאינו רואה ג' ג' • ויכול לכוין בהם יותר בכוונה אמנם אם אינם על פי מדת חוטמו ונפלים אפשר דיש להתמיר • לכן יזהר לקשרם או יעשה באופן שיהיו ארוקים בחוטמו ולא יפלו • הר"ב פרי האדמה ז"ל ח"א דף ס' :

י' נפל ספרו על הארץ ואינו יכול לכוין מפני כן מותר לו להגביהו כשיסיים הברכה • ס"ח מג"א שם :

יא' אם בדיעבד התפלל וידו אוחזת בדברים שלבו עליהם שלא יפלו • אין צריך לחזור ולהתפלל • אחרונים ז"ל :

יב' אם תינוק מערירו או גדולים שהם מדברים ויכול לעשות תנועה בידו או בקול להשתק • מח"ב :

יג' קודם שיפלה יסיר כיחו וגיעו וכל דבר הטורדו • ש"ע סימן ז"ב :

יד' התפלה היא במקום הקרבן ולכן צריך לזכור שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים • ושתהא מעומד דומיא דעבודה • ושיקבע מקום לתפלתו כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו • ושלא יחזק דבר בינו נקיר דומיא דקרבן שהחיצה פוסלת בינו לבני • וראוי הים שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה כמו בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה • ומ"מ טוב הוא שיהיו לו מכנסיים מיוחדים להתפלל משום נקיות • ש"ע סימן ז"ח :

לריך

ט"ז לריך שתפלה מעומד ולא יסמוך על עמוד שלפניו או בלדו * וחולה שאין אפשר לו כי אם בסמיכה אם יוכל לבוין כמו אם היה יושב יעמוד ויסמוך * ברכ"י סימן ז"ד :

ט"ח זקן שאינו יכול לעמוד יושב במקומו ומתפלל * וחולה שאינו יכול לעמוד מתפלל אפילו שוכב על צדו * והוא שוכל לבוין דעתו ואם לאו יתרה בלבו * ואם כשתק האזנים אין לריך לחזור ולהתפלל מעומד אפילו התפלל בהרהור וכל שכן אם הוצרכו להתפלל מיושב כגון שהיה בדרך בקרון כשיבא לבית אין לריך לחזור ולהתפלל מעומד * ש"ע ברכ"י סימן פ' וסימן ז"ד :

י"ז לא יראה עצמו בתפלה כעניין ואינו יכול לעמוד וכיוצא מתכוונות ותכסהו בושם כי ברחיבות ובעסקיו הוא בריך ולעבודת ה' ראשו עליו ככרמל * ככ"ה סימן ז"ד :

י"ח יקבע מקום לתפלתו וכל שהוא תוך ד' אמות חשוב מקום אחד * ואם מתפלל בביתו יקבע מקום שלא יבלבלוהו * ש"ע סימן ז' ואחרונים שם :

י"ט לא יעמוד להתפלל לא על גבי מטה ולא על ג' ספסל ולא על גבי מקום גבוה אלא א"כ היה זקן או חולה או שהיה כוננו להשמיע לציבור * ושיעור מקום גבוה שאמר הוא ג' טפחים * ואם היה גבוה ג' ריש בו ד' אמות על ד' אמות הרי הוא כעליה ומותר להתפלל בו * וכן אם היה מוקף מחיצות א"ע' שאין בו ד' על ד' מותר להתפלל בו שאין גובהו כושר כיון שחלק רשות * ש"ע שם :

כ' על גבי מטה או ספסל או כסא וכיוצא שיש בעמידתו על גביהן ביעותתא שלא יפול * אפילו אינו גבוהין ג' טפחים אסור להתפלל על גביהן דאין יכול לבוין בתפלתו משום ביעותתא * ב"י בשם מהר"א ומור"ם בהגה"ם ואחרונים שם :

כ"א על גבי הסופ"ה מותר להתפלל * ואם רובם למטה לאו שפיר עבדי העומדים למעלה אם לא שאין אפשר * ש"ת הל"קט ח"א סימן קכ"ב * והרב יד אהרן שם פתח עליו דאינו רואה שום חשש בזה ושכן ראה לכמה גדולים שלא חששו לזה כלל וכן עיקר :

כ"ב יתפלל לגד המורה ויאמר לדרוס או לפשוין * ויחשוב שהוא כנגד ארץ ישראל ירושלים ובית המקדש ובית קדשי הקדשים * ש"ע סימן ז"ד :

כ"ג לא יתפלל במקום פרוץ כמו בשדה מפני שכשהוא במקום לניעות חלה עליו אומת מלך ולבו כשבר * ש"ע שם * ופשוט דעוברי דרכים מותר להם להתפלל בשדה * מנ"א * ומיהו לריבין להתפלל חוץ מהדרך בשדה במקום שלא יפסיקוהו עוברי דרכים :

כ"ד במקום שנעשה לו כס וניבול מהסכנה אף שהוא פרוץ מותר להתפלל * הרב המגיה בשלמי צבור דנ"ח * בשדה בין האילנות שרי להתפלל * הרב הנו"ם שם ומקום מיקף מחיצות אף שאינו מקורה שרי להתפלל בו * ברכ"י סי' ז' :

כ"ה לא יתפלל בלד רבו ולא אחורי רבו ולא לפניו * ואם הרחוק ד' אמות מותר * וסיניו כשתתפלל ביחוד אכל בלבו אם כאן הוא סדר ושיבתו אין לחוש אם מתפלל לפני רבו אין לאחוריו וכן המנהג * ש"ע ומור"ם בהגה"ם שם :

כ"ו תלמיד חבר מותר להתפלל אחורי רבו * ש"ע * אכל לפני רבו אסור * ב"י ד"מ מנ"א שם :

כ"ז כל מקום שאין קורין בו ק"ש אין מתפללין בו * וכשם שמרחיקים מזוהה ומני רגלים וריח רע ומן סמת ומרחיקות הערוה לק"ש * כך מרחיקים לתפלה * ש"ע שם :

כ"ח היה עומד בתפלה והשתין תיכוף בכ"הכך ישתוק עד שיביאוי מים להטיל על המי רגלים * או יהלך לפניו ד' אמות או ללדיו * או יאף מב"הכך ויגמור תפלתו

תפלתו * ויותר טוב לילך למקום אחר ולא להמתין בשתיקה עד שיביאוי מים שמה ישהה כדי לגמור את כולה וילטוך לחזור לראש * ש"ע ומור"ם ז"ל בהגהה שם :

כ"ט אם המי רגלים רחוקים יש להקל שהוא ספיקא דרבנן * הרשב"א והפ"ח סימן ז' ומור"ם ב"י שם * ודלא כהרב המגיה כס' שלמי צבור דק"א דחש לסכנת האחרונים * וגם הרב יעבץ ז"ל בספר מר יקליעם הקיל בכ"הכך * ומחיות טוב אם אפשר ושימו בגד עליהם * קשר גודל סי' י"ב אות ל"ז :

ל' לא יעמוד ולא יושב אלא רשע להתפלל כי השכינה תרחק ממנו מפני שהרשע בתפלה יתרה הרחוקים רעים * ספר החסידים סימן השס"ט :

ל"א לא יתפלל בלד חוץ לבין הקיר * ודבר קבוע כגון ארון ותובה אין חוללין * ולא תשיב חזרה אלא דבר גבוה * ורחבו ד' ואדם אינו חולץ ומותר להתפלל אחורי אדם * ומטה דידן העשוי לשכיבה מקרי קבוע * ש"ע סי' ז' ואחרונים שם :

ל"ב לא יתפלל כנגד בנדים המצויירים אעפ"י שאינם בולטים * ואם יקרא כנגד כותל או כנגד מצוייר יעלים עיניו * שם * ומעטם זה אסור לצייר לזורים בכוחל הכ"הכך כנגד פניו של אדם אלא למעלה מקומת איו * מנ"א שם * והמתפלל בביתו יזהר לקבוע מקום להתפלל בהחדר שאין לזורים בהכותל :

ל"ג אסור להתפלל כנגד המראה אפילו עיניו סגורות * ש"ת הרדב"ז סי' ק"י :

ל"ד הנלמד לנקביו בין לגדולים בין לקטנים אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל * והנו מילי שאינו יכול להעמיד עצמו עד פרסה אכל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה יאף בדיעבד * אבל לכתחלה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו תחלה יפה * ש"ע סי' ז"ב * ואחרונים * דלא כהמנ"א שחלק בין גדולים לקטנים * וכל הנלמד לנקביו אסור אפילו בדברי תורה כל זמן שגופו משובץ מן הנקבים * מור"ם בהגה"ם שם :

ל"ה שיעור זה דכדי הלוך פרסה דנקטו חכמים * נראה לומר דלהכי נקטו שיעור פרסה שהוא שיעור מהלך אדם בשעה וחומש וכוונתו בזה להחמיר שאדם שצריך לנקביו אם הוא יושב במקומו ויכול להעמיד עצמו קלת אכנס אם הוא מהלך אינו יכול להעמיד עצמו כאותו שיעור שהיה יושב ולכן נקטו לישנא דפרסה להחמיר עליו הרב מהר"א הלוי ז"ל בקי"ו גן המלך סי' מ"א * ולי אין דבריו מוכרחין כלל דכן דרך הש"ס בהרכה מקומות לתת סימני השיעורין כבדי הלוך ד' אמות או פרסה וכדאיתא בכמה דוכתי * ולכן ל"ל דאין לחוש להחמיר חומרא זו לשער האי שיעורא דפרסה כשהוא מהלך אלא כל שהוא יכול להעמיד עצמו עד פרסה כשהוא יושב מותר להתפלל אלא דלכתחלה לא יתפלל עד שיבדוק עצמו ונפקא מינה אם יעבור זמן התפלה עיין בסמוך :

ל"ו גם אם יעבור זמן התפלה אסור לכתחלה להתפלל עד שיפנה אפי' יכול להעמיד עצמו עד פרסה * ב"ח * אבל המנ"א כתב דאפשר דבזה יש לסמוך על הרי"ף שמתיר לכתחלה ביכול לעמוד עד פרסה וכן משמע סי' פ' וכן עיקר לדכ"א :

ל"ז אם באמצע תפלתו נתעורר לו תאוה ועמיד עצמו עד שגמור ולא יפסיק * ואם בשעת ק"ש וברכותיה נתעורר בין לגדולים בין לקטנים קורא כדרכו * ואם רואה להרחיק ולהטיל מים עושה * שם * ודוקא שאינו מתאזהר כל כך דאית ביה משום לא השקלו אכל בלאו הכי יותר טוב להפסיק * מור"ם בהגה"ם שם * והרב מנ"א שם העלה דאפילו במתאזהר כל כך סוכר הרשב"א דאין לריך להפסיק ויש לסמוך עליו ולא יפסיק * ובצבור גם הת"סד יודה דשרי גדול כבוד הכריות דרוחא לאו דלא תסור * וכן עיקר לדכ"א כהמנ"א דלא יפסיק בין ביחוד בין בצבור :

ל"ח המשתין לא יתפלל עד שישקה כדי הלוך ד' אמות משום כיוצאות * והמתפלל לא

לא ישתין עד שישה כדי הלך ד' אמות שכל ד' אמות תפלתו שגורה בפיו ורחשי מרחשין שפותיה ש"ע שס :

ט"ו הרוקק לא תפלה עד שישה כדי הלך ד' אמות והמתפלל לא ירוק עד שישה ד' אמות ודוקא לראונו אבל אם נודמן לו רוק מותר לרוק מיד אחר שהתפלל שס :

מ' כל המקומות המכוסין בחדש היו מקום מטונף לפי שישי בהם מלמולי זיעה ולכן אסור ליגע בשעת תפלה בשוק וירד ושאר מקומות המכוסין ולא יחך ראשו בידו וכן יזהר שלא ליגע בכוותף האוזן והאף בשעת תפלה ואם נזכר בתוך התפלה שנגע במקום מטונף יקנה ידו בעפר או לרדות או מחתך ידו ככותל ודיו ש"ע שס :

מ"א אסור להפיה בתוך התפלה ואם הפיה ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל ש"ע סימן ק"ג פירוש דחוזר למקום שפסק אפילו שזה כדי לגמור את כולה דהא אם היה רואה היה מתפלל מיד וק"כ לא היה כל ההפסק מחמת אונס מנ"א שס :

מ"ב בקש ללכת ממנו רוח מלמטה וכלטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו והלך לאחוריו ד' אמות ומוליא הרוח וממתין שס עד שיכלה הריח ואומר רבון העולמים ירחנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתנו וכלמתכו חרפה וכלמנה בחיינו רמה ותולעה כמיתתנו וחוזר למקומו וחוזר למקום שפסק ש"ע שס ולאו דוקא אומר הרי רחוק אלא ירהר אותו וכל זה מייורי כשמתפלל ביחיד אבל כשמתפלל בצבור דהוי ליה ביוש גדול און לריך להרחיק כלל לאחוריו וגם לא יאמר הרבון רק ממתין עד שיכלה הריח וכן נוהגין מור"ם בהנה"ה שס י"א הא דחוזר למקומו וחוזר למקום שפסק היינו בשלל שס כדי לגמור את כולה אבל אם שס כדי לגמור את כולה חוזר לראש עערת זקנים שס וכן נראה דהא היה כל ההפסק מחמת אונס כיון שלא היה יכול להעמיד עצמו ולא דמי לדיון היה עומד בתפלה וילא ממנו רוח מלמטה לדעיל את ג' בשם המנ"א :

מ"ג לא יתקן ולא יפסק בתפלתו ואם הולך לכך באונס יניח ידו על פיו ש"ע סימן ז' :

מ"ד מו שסתי יין כדי רביעית אל תפלה עד שיסיר יינו ואם שסתי יותר אם הוא יכול לדבר בפני המלך אם התפלל תפלתו תפלה אבל אם אינו יכול לדבר לפני המלך תפלתו תועבה ולריך לחזור ולהתפלל כשיסיר יינו מעליו ואף אם יעבור זמן תפלה ישלים אותה התפלה בתפלה שאחרים כדון שוגג ש"ע סימן ז"ט וכל מי שהוא שסתי די לו כפי מוס אמרוגש בעצמו שיפוג יינו ולכן און נוסרין ביימות שלנו שאין חוקין ומתפללין אע"פ שסתי רביעית או יותר וכל שכן אם מתפלל מתוך הסדור שבידו שאין חוששין לשכרות מעט מור"ם שס ומ"ג גם עכשיו אם הוא מרגיש בעצמו שהוא שסתי מעט ודעתו מבובלת לא תפלה לכתחלה עד שתתישב דעתו אם לא יעבור זמן התפלה :

מ"ה כל הפטורים מק"ש פטורים מתפלה וכל שחייב בק"ש חייב בתפלה חוץ מהמלווין את המת שאין למטה לורך בהם שאע"פ שחייבין בק"ש פטורין מן התפלה ש"ע סימן ק"ו וכן חתן שנשא בתולה חייב בזמן הוס בק"ש ותפלה אחרונים :

מ"ו נשים ועבדים אע"פ שפטורין מק"ש חייבים בתפלה וקטנים שהגיעו לחנוך חייבים לחנכן בתפלה ש"ע שס :

מ"ז לא יפסק בתפלתו ואפילו מלך ישראל שואל בשלמונו אל ושיכנו אבל מלך אומות

אומות העולם אם אפשר לו לקרר דהיינו שאומר תחלת הברכה וסופה קודם שיגיע אליו יקלר או אם אפשר לו שיטה מן הדרך יטה ולא יפסיק בדבור ואם אי אפשר לו יפסיק ש"ע סימן ק"ד :

מ"ח הא דמפסיק מפני מלך אומות העולם היינו מתירא שאם יהרגנו אבל משום הפסד ממון אין להפסיק מנ"א שס והרב מהרי"ע בס' מטה יהודה שס חלק על המנ"א בזה וכתב דאין חילוק במלך או"ס דאף אם בא על עסקי ממון שאם יבא לידי נפשות דמי יכול לשער דעתם ולבס ולכן אין לחלק במלך או"ס בין שבא ע"ע ממון בין שבא להורגו לריך שיפסיק לפי שאדם מועד לעולם וחשודים הם הגויים על שלש עבירות והוי כדון עקרב דפוסק וכן הסכים הרב חר"א במת"כר ולי נראה עיקר לדינא דכל דידוע דהמלך און דרכו להרוג אלא כל ראונו ותאזתי בממון אין להפסיק משום חשש דשמא יבא לידי נפשות כיון דחוקתו דאינו הורג וראיה ממ"ס הרמב"ם בפ' המשנה עלה דואפילו כתש כרוך על עקבו לא יפסיק וכמו שכתבתי בתשובתי בס"ד כנ"ל :

מ"ט אפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגלו ש"ע ומור"ם שס אבל עקרב פוסק לפי שהוא מועד יותר להזיק ונחש נמי אם ראה שהוא כועס ומוכן להזיק פוסק ש"ע שס :

נ' היה מתפלל בדרך ובאה בהמה או קרון כנגדו יטה מן הדרך ולא יפסיק אבל בענין אחר און ללכת ממקומו עד שיגמור תפלתו אלא אם כן הוא בתחנונים של אחר תפלה ש"ע שס ואפי' בתחנונים און לזוז ממקומו שלא ללורך עד שיפסע שלש פסיעות מנ"א שס :

נ"א אם עומד בתפלה וראה התפילין של חברו שהיו ביד תינוק והפילם ארצה יכול להפסיק ולהפסיע לפניו להקים התפילין ולחזור למקומו אבל לא יפסיק בדבור ואם הפסיק בדבור לריך לחזור לראש הרב המניח ז"ל בש"ת הל"קט ח"א סימן ס"ו :

נ"ב אם יהיה המליצות באופן שהמתפלל הוא סגור בבית וכעד החלון השקיף וראה שגפלו התפילין ואינו יכול לכתת רגליו כדי להקימם נמנו וגמרו רוב מנין ובנין מת"ח שבע"הק תובב"א שיפסיק בדבור ויאמר לחבירו הקם התפילין ולא יותר כי משום זילותא דתפילין אינו כ"כ רחוק דדבור זה לא יקרא הפסק ולא יחזור לראש הרב המניח ז"ל שס ולי נראה דאין לו להפסיק בדבור כלל אף דאיבא זילותא דתפילין וכן מוכח מדברי הרמב"ם ושאר הפוסקים שכתבו דאין להפסיק אלא משום סכנת נפשות וכן מוכח מדברי הרשב"א ז"ל בתשובות סימן ר"ה כנ"ל :

נ"ג אם כינה עוקצתו ימשמש בדגדיו להסירה שלא תהטול כוונתו אבל לא יסירנה בידו ש"ע סימן ז' :

נ"ד אם נשמתו עליתו ממקומו ימשמש בו להחזירו אבל אם נפל כולו או אפילו רוכו אינו יכול להחזירו דהוי הפסק ש"ע שס מנ"א שס :

נ"ה בכל מקום שפוסק אם שס כדי לגמור את כולה חוזר לראש ואם לאו חוזר לתחלת הברכה שפסק בה ואם פסק בג' ברכות הראשונות חוזר לראש ואם נאחרונות חוזר לרלה והא דאמרינן אם שס כדי לגמור את כולה בקורא משערינן ש"ע סימן ק"ד :

נ"ו אם שח בתפלה דינו לענין חזרה כדון ההפסקות האמורות לעיל ש"ע שס :
נ"ז אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישתוק ויכוין למת שאומר ש"ץ ויהא כעונה ואם קראוהו לס"ת לא יעלה ואם פסק ועלה חוזר לראש דחשיב כמזיד

כמו"ד • ש"ע ומור"ס בהנה"ס ומג"א שם :

נ"ח מי שנסתפק לו אם התפלל חוזר ומתפלל ואינו צריך לחדש שום דבר בתפלתו ומתנה ואומר אם לא התפללתי תהא תפילתי זו לחובתי ואם כבר התפללתי תהא זו לכדבתי • ש"ע סימן ק"ז מג"א שם :

נ"ט אם ודאי לו שהתחיל להתפלל כגון שהוא בתוך התפלה ונסתפק לו אם אמר ברכה אחת אם לא חוזר ואומרה • וכן אם נסתפק לו אחר התפלה דכיון שהתחיל יש לו לתקן בודאי וכעין זה תמלא לרבינו יונה פרק היה קורא • מהר"ר עראמה בנימוקיו על הרמב"ם פ"י מהל' תפלה • ולענ"ד לא משכחת לה להקד דיקא דהרב אלא בלא התחיל ברכה אחת ונסתפק אם אמר ברכה שלפניה בהא הוא דאיכא למימר דצריך לחזור לומר הברכה שלפניה שנסתפק בה אם אמרה אבל אם כבר התחיל ברכה אחת ונסתפק אם אמר ברכה אחת שלפניה או שלפני פניה • פשיטא דא"ל לחזור והזקתו דאמר כל מה שלפני ברכה זו שהתחיל בה עכשיו וכן אם סיים תפלתו דכיון דסיים התפלה ודאי אמר כל הברכות דסירייהו נקט ובראייהו כש"ס וירושלמי הביאו הרשב"א בתשו' שהביאה ה"י ס"י ס"ב • כ"ל :

ס' אם התחיל להתפלל על דעת שלא התפלל וזכר שכבר התפלל • פוסק אפילו באמצע ברכה ואפילו שיכול לחדש בה דבר • ש"ע שם • והוא הדיון אם באמצע התפלה נסתפק אם כבר התפלל צריך לפסוק אפילו באמצע הברכה • הרב הנו"ם שם :

ס"א זמן תפלת השחר מצותה עם הכן החמה כדכתיב ויראוך עם שמש • ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר כפי המזרח יא' • ובשעת הדחק כגון שצריך להשכים ללכת לדרך יכול לבתחלה להתפלל משעלה עמוד השחר וימתין מלקרות ק"ש עד שיגיע זמנה ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה הני עדיף עמי שיתפלל בבית מעומד ממה שיתפלל בזמנה והוא מהלך ויסמוך גאולה לתפלה • ש"ע שם • ואם אין השיירה ממתנת מותר לו ללכת לדרך קודם תפלה • מג"א שם • ומה שנהגו קצת בימי הסליחות לבתחלה להתחיל להתפלל קודם עלות השחר אינו כגון ומאד לווחו האחרונים על מנהגם :

ס"ב ומשך זמן התפלה כמשך עד סוף ד' שעות שהוא שלישי היום • ואם טעה או עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חלות אע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה • ש"ע שם • ומה שנהגו לומר אחר חלות אסור להתפלל תפלת שחרית עד שיגיע שעת מנחה ויתפלל מנחה שתיים • ש"ע ומור"ס ומג"א שם :

ס"ג אסור לאכול ולשתות קודם תפלה • אבל מים מותר לשתות וכן אוכלין ומשקין לרפואה • ש"ע שם • וכן מותר לשתות קאפ"י בלא לוקר"י אבל עם לוקר"י אסור ברכ"י • ולמי שאין דעתו מיושבת עליו בתפלתו אם לא ישתה קאפ"י ואינו יכול לשתותו בלא לוקר"י מותר • אחרונים ז"ל :

ס"ד מי שהתחיל לאכול קודם עלות השחר צריך להפסיק מיד בעלות השחר • וי"א שא"ל להפסיק • ש"ע שם • וסעיקר דיש להפסיק :

ס"ה אפי' ללמוד אסור משיגיע זמן תפלה • והיינו מי שרגיל להתפלל בבית מדרשו ואינו רגיל לילך לבי"ה דאיכא למיחש דילמא מערירי בגירסיה ויעבור זמן ק"ש ותפלה • אבל מי שרגיל לילך לבי"ה מותר לו ללמוד • ואם הוא מלמד לאחרים אפילו אינו רגיל לילך לבי"ה סבך מותר כיון שהשעה עוברת וזכות למוד הריבוי דבר גדול הוא ואם לא ילמד עכשיו יתבטלו ולא יוכלו ללמוד • ש"ע שם :

ס"ו אסור ליטב בתוך ארבע אמות של מתפלל בין מלפניו בין מלאחוריו בין מן הצדדין • וירחיק ד' אמות • ואם הוא עסוק בתקוני התפלות אפילו באזוהו מקומן

מקומן א"ל להרחיק • ויש מי שמתיר גם אם עוסק בתורה אבל לא במתורה דכבר תורה • ואם היושב ישב כבר ועמד זה כלדו אם אינו כבי"ה א"ל לקום והמתפלל בא בגבולו ואם הוא כבי"ה צריך לקום והוא מקום מיוחד לכל • וממדת חסידות גם בבית יקום • וחזן לד' אמות שרי אפילו לפניו • ש"ע ומור"ס ומג"א סי' ק"ב • ואם היושב חלוש מותר • שם :

ס"ז אסור לנעור כנגד המתפללים לפניו בתוך ד' אמות אבל ללדין שרי • ש"ע שם • ובזוהר ח"א דקב"ב אמרו מאן דללי אסור למעבר ד' אמות סמוך ליה לכל סטרא בר מקמיה :

ס"ח לא יעמוד להתפלל אלא באימה והכנעה ולא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים בטלים • אלא מתוך שמחה כגון דברי תחנונים של תורה • ולא יתפלל מתוך פלפול אלא מתוך הלכה פסוקא כדי שלא תהא מחשבתו ערודה בתפלתו • ש"ע סי' כ"ג • והיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה אבל אם עסק בפלפול והתחילו הלבנו להתפלל יתפלל עמהם ובפרט בזמן הזה שאין אנו מכוונים • מג"א שם :

ס"ט אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש • וכתיב הרב דוד פארוז בספר שושנים לדוד דדוקא מקודם כשעומד להתפלל או הוא שיהיה בכבוד ראש עד שידיבק מחשבתו ולבו לשמים וכשיתחיל להתפלל ומכוין למה שמוציא מפיו אין צריך כבוד ראש אדרכה כתיב קרא אחרינא עבדו את ה' בשמחה שוכה לזם ע"ב • ולי נראה דהא ליתא אלא דגם שהתחיל להתפלל ומכוין למה שמוציא מפיו צריך שיהא בכבוד ראש דהא ע"ב כפי למיץ לה מקנה דכתיב בה והיא מרת כפש והרי חנה שהתפללה היתה כמרירית כפש • וכן למאי דמסיק הש"ס ויליף לה מקרא דעבדו את ה' ביראה מבוואר דאמירת התפלה ע"מיה צריך שיאמרנה בכבוד ראש דהא עבדו את ה' ביראה קאמר דעבדו היינו ההפלה ע"מיה וכמו שפי' רש"י כ"ל :

ע' יכוין רגליו זו קלל זו כבוין באלו אינם אלא רגל ק' להדמות למלאכים ודתיב בהם ורגליהם רגל ישרה כלומר רגליהם נראים כרגל אחת • וי"א דכשעומד להתפלל ילך לפניו שלש פסיעות דרך קרוב והגשה לדבר שצריך לעשות • ש"ע ומור"ס סימן ז"ה :

ע"א צריך שיזיף ראשו מעט שיהיו עיניו למטה לארץ ויחשוב באלו הוא עומד בב"המק ובלבו יכוין למעלה לשמים • ש"ע שם • ואותן המגביהים ראשם ועיניהם למעלה כמבטי על הגג המלאכים מלעגים עליהם • מג"א בשם ס"ח • ומנהג"ל בס' יש"ש דיבמות פ"ב סי' ז"ח כתב דראוי לנעור בהם כמו מי שמשמיע קולו בתפלתו באלו הקב"ה אינו שומע בנחת כך אלו באלו אין הקב"ה משגיח בפנימיות לבו של אדם וזלת הבעה חושיית ואינו כן חלילה וחלילה ובמדרש איתא שמלאכי השדרת מלעגין עליהם וקורין אותם רישי דחורוי :

ע"ב מניח ידיו על לבו כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה ובידאם ובפחד • ולא יניח ידיו על חלציו מפני שהוא דרך יחרף • ש"ע שם והרמ"ע כתב בשם האר"י שיכדעו ורועותיהם על לבם ימנית על שמאלית ולקיים בעלמם כל אחריהם ביתה שזוהא הפרק האמצעי משתי זרועות כגד פני המתפלל • והרמ"ק היה אומר לבין האגודל בתוף פסת יד ע"ב • מג"א שם :

ע"ג הא דמניח ידיו על לבו כפותין הני מילי בג' ראשונות וג' אחרונות • אבל באמצעיות שהם שאלה צריך שיהיו ידיו פרוסות כדל שאלך כדאשכחן בתפלת אברהם הרומתי ידיו אל ה' ותרגמוו ארמית ידו בללו ובתפלת משה אפרו את כפי אל ה' וכתוב כאשר ירום משה ידו ובתפלת שלמה ויפרוש כפיו השמים • מהר"א אזורי בספר חרדים דף כ"ח אות ע"ג כשם רבינו אברהם כנו

כנו של הרמב"ם • אבל לא ראיתי נוהגין כן :

ע"ד אסור להתפלל בבתי ימים שקורין גוואלנטי בלע"ז דהוי בזיון ויוהרא • עיקרו הד"ט בשם פחד יצחק כ"י :

ע"ה לא ישמיע קולו בתפלתו • וכתב הרב חיד"א בברכ"י ששמע בשם גורי האר"י דאפילו לאזניו אסור להשמיע רק שפתיו נעות בחתוך המלות וקולו לא ישמע • אבל אני ראיתי למהר"י סרוק בסדרו זימנעתי דבריו בקוב ארחות וישר אשר בסוף ספר זמנח לדיק שכתב דלריך שישמיע תפלתו לאזניו יע"ש • ובזיון שמאלתו למהר"י סרוק דהוא תלמיד מובהק דהאר"י ז"ל דכתב בסדרו דלריך להשמיע תפלתו לאזניו • כ"ל דאין לסמוך על שמועתו זו דשמע הרב חיד"א דאין לך בקי במילי דהאר"י ז"ל כתלמידו מהר"י סרוק • כי על כן כ"ל דזו הוה הסכרעה גדולה להלריך לכתחלה שישמיע תפלתו לאזניו ככ"ל :

ע"ו אם אינו יכול לבזיון בלחש מותר לו להגביה קולו והכי מילי בינו לבין עצמו אבל בלבו לא דאחי למטרד לבורא • שם :

ע"ז אין לנענע גופו בתפלת י"ח לפי שהוא כעומד לפני המלך • מהר"י סרוק והרמב"ע ז"ל :

ע"ח יוהר להתפלל בעיניו סגורות דמאד החמיר בזה הוהר הקדוש • ואם הוא במקום שמתלוולטין עליו בזה ומפניו כך אינו יכול לבזיון בתפלתו בעיניו סגורות מפני המתלוולטין • יכול להתפלל בעיניו פתוחות • ס' חסידים סי' תשפ"ד :

ע"ט מי שאין לו יד בקבלה אין לו לומר ולא להזכיר ואפילו לחרהר הסודות הכתובים בסדר האר"י ז"ל באין מבין והוא קרוב להפסד רח"ל • ומי שאין לו יד בדרך הסוד אל יתפלל מתוך סדור האר"י ז"ל כי הוא יוהרא ונוכח דעת הבריות • מח"ב"ר סימן רע"ד :

פ' יכרע גופו כשאומר ברוך • וכשאומר אתה ישחא ראשו • וכשווקף זוקף בשם הראש קודם ואח"כ הגוף • זהו ר"מ פראת עקב :

פ"א כשהוא כורע יכרע במעירות בפעם אחת דרך הכנעה וכשהוא זוקף וסיה בנחת • והכריעה תקוה עד שיתקפקו כל חוליות ששדרה • ש"ע סי' ק"ג • ולריך לברוע על בריו כשכורע • ברכ"י שם • וזקן שאינו יכול לברוע די לו בהרכנת ראשו • והברוא לא ישחא יותר מדי דמיקויו ביוהרא שם :

פ"ב גם לאוחס שהותר להם להתפלל מיושב כחולה או זקן והולך בקרון או סעיכה • אם אפשר להם לעמוד בעת הכריעות יעמדו כדי לקיים הכריעות מיהא מעומד • ש"ע ומור"ם סימן ל"ד :

פ"ג כנוסח ברכת אבות דמתחלת אלקינו ואלהי אבותינו אלהי אברהם • אף הגר אומר אלקינו ואלהי אבותינו וכו' בין כשמתפלל עם הזכור ובין כשמתפלל ביחוד • הרמב"ם ז"ל באגרותיו סימן ע' :

פ"ד ידקדק באמירת אלהי אברהם וכן בסוים הברכה מגן אברהם להרגיש הטוב בה"א דאברהם שלא יהא נראה באומר אלהי אברהם או מגן אברהם • דכל סקורא לאברהם אברהם עובר בלאו יעשה כדאיתא בסוף פ"ק דברכות • ואם אמר אלהי אברהם או מגן אברהם אפי' מסויבא אם יטורף לחזור לראש מפני כך :

פ"ה המתפלל ובזיון בכל הברכות • ואם אינו יכול לבזיון בכלן לפחות יבזיון באבות • ואם לא כיון אפילו באבות אינו חוזר ומתפלל בזמן הזה דאין אנו מכוונים כ"כ • טור • והכי בקטנין ודלא כהש"ע דלא חלק בזה בין הזמנים • אחרונים :

פ"ו אין לשחות אלא באבות תחלה וסוף ובהודא תחלה וסוף ואם באל לשחות בסוף כל ברכה ובתחלתה • מלמדיו אותנו שלא ישחא • אבל באמצעיתו יכול לשחות

לשחות • ש"ע סימן ק"ג • והרב יפה מראה פ"ק דברכות גמגם לאסור השחות אף באמצעיתן • מג"א • וטעיקר כפסק הש"ע וגמגום הי"מ אינו כולם ככ"ל :

ובזיון בלבו שם זה בכל הברכות • ושתי אותיות מהשם עצמו בכל פעם שכורע כאשר זראה :

אדון הכל • יאהרונהי • היה הוה יהיה

אָדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתַּח וּפִי יִגִּיד תְּהִלָּתְךָ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה (יא) אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ • אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם • אֱלֹהֵי יִצְחָק • וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב • הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא • יֵאֵל עֲלֵינוּ גּוֹמֵר חַסְדִּים טוֹבִים קוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אֲבוֹת • וּמְבִיא גּוֹאֵל לְבָנָי

בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה • בְּיָמֵי תְּשׁוּבַת אֲמוּרָיִם וְזָרְנוּ לְתִיבֵי מִרְדְּךָ הַפֶּן בְּתִיבֵי כְּרַבְנֵי בְּסֵפֶר תִּיבֵי לְמַעַן אֱלֹהִים תִּיבֵי :

ואם לא אמרו אין מחזירין אותו וכן בני כמנך ובתוב וכספר :

מִלֶּךְ עֲזוּר וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה (הוד) מַגֵּן אֲבֹרָהֶם :

דינים השייכים להזכרת טל וגשם

א' אסור להזכיר גשם עד שיכרוי ש"ץ במוסף וי"ט אחרון של חג • ש"ע סי' ק"ד :

ב' אם אמר מוריד הגשם בימות החמה חוזר לראש הברכה • ואם סיים הברכה חוזר לראש התפלה • ואפילו במקום שלרובין גשם בימות החמה אם הזכיר גשם במקום טל חוזר • ש"ע שם :

ג' אם לא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים וגם לא הזכיר טל מחזירין אותו • אבל אם הזכיר טל במקום גשם אינו חוזר • שם :

ד' והא דחוזר כשלא אמר מוריד הגשם בימות הגשמים • היינו בשסיים כל הברכה והתחיל הברכה שאחרים שהוא אתה קדוש ואז חוזר לראש התפלה אבל אם זכר קודם שסיים הברכה אומר משיב הרוח במקום שזכר • ואפילו אם סיים כל הברכה וזכר קודם שהתחיל אתה קדוש אין לריך לחזור אלא אומר שם משיב הרוח ומוריד הגשם בלא חתימה • ש"ע שם :

ה' במקום שאמרו חוזר לברכה טענה בה היינו בטענה בשוגג אבל כמזיד ומתכוין חוזר לראש • שם • וזה טענה יפסיק מיד ולא יסיים תפלתו והתפלה לא עלתה לו • ברכ"י סימן קכ"ד :

ו' אם הזכיר גשם במקום טל בליל יו"ט האחרון של חג אינו חוזר • גן המלך סימן קמ"ו :

ז' בימות החמה אם נסתפק אם הזכיר גשם במקום טל או לא • עד ל' יום חזר

טו"ו הוא בחוקה שהזכיר גשם וצריך לחזור * ואחר ל' יום הוא בחוקת שהזכיר טל ואינו חוזר * ש"ע שם :

ח' אם שגג או פשע ביום או יומים באלו חל' יום ולא התפלל * לא הורע חוקתו ואינו חוזר אחר ל' יום * ט"ז שם :

ט' מי שטעה יום ל' והזכיר גשם וחזר והתפלל כדון * וביום ל"א נסתפק בתפלתו אם הזכיר גשם * נראה לו פשוט דכיון דכיוס ל' הזכיר גשם הרי הזכרתו זו להורות כתנה דכל הימים הקודמים המתפלל בלא הזכרת גשם לא הועילו כלום לבטל הרגל לשונו והוא רגיל להזכיר גשם והנה עוד היום עודנו הזכרת גשם תחת לשונו כהרגלו עד שמפני הרגלו בא לכלל טעות * ומלא שכל הל' יום שהתפלל בהם בלתי הזכרה כדליתנהו כלל וצריך ל' יום אחרים מיום הטעות וכן נראה מדברי הט"ז שכתבתי לעיל בסעיף הקודם וכמ"ש בתשובותיו בס"ד ודלא כהרב בית דוד ח"א סימן מ"ו שסתפק בזה ככ"ל :

י' עוד נסתפק הרב כ"ד שם כמי שמכיר בעלמו לאחר ל' יום שלא הוחזק שלא להזכיר גשם ובא לכלל ספק בתפלתו אם הזכיר גשם במקום טל אם צריך לחזור כדון המסתפק תוך חל' יום * ולי נראה פשוט דגם בזה צריך לחזור כיון דידע אינש כפשיטא דהזכרת גשם עודנו תחת לשונו כבימות הגשמים וכל לגבי דידים לא הועיל לו תפלתו דל' יום בלתי הזכרה :

יא' עוד נסתפק הרב כ"ד כמי שמכיר בעלמו שהוחזק תוך ל' יום שלא להזכיר כגון שאמר הברכה שלא כמתכוין בלא הזכרה * אם יש לדונו כמחוקק דאחר ל' ואם נסתפק אחר הבחנתו זו אם הזכיר גשם במקום טל אינו חוזר * או גם זה צריך לחזור כיון שהוא תוך ל' * ואינו הצעיר דעתו כוטה בזה דכיון כשאמר כל אדם המסתפק תוך ל' יום דצריך לחזור כיון דחז"ל המה שיערו שיעור זה דל' יום לכל אדם לא פחות * ומ"מ לענין מעשה אם הוא ככבוד ויש שם חזרת הש"ץ * לא יחזור אלא יסמוך על חזרת הש"ץ ויכוין עם הש"ץ כמו שאכתוב בסעיף ט"ו עיין שם ואם אין שם חזרת הש"ץ או שהוא מתפלל ביחוד יחזור והתפלל ויתנה שאם לא הזכיר גשם תהיה תפלתו נכונה ככ"ל :

יב' שלוח כבוד קבוע ומחזור התפלה שחרית ומנחה כל שעברו י"ח יום א"ל לחזור ולהתפלל אם נסתפק * ה"ה בשלמי כבוד דקכ"א :

יג' אם ביום א' של פסח אומר ברכת אתה גבור עד מוריד הטל ועד בכלל ל פעמים כנגד חל' יום משם ואילך הרי הוא בחוקת שלא הזכיר גשם ואין צריך לחזור * ש"ע שם * וה"ה במוריד הגשם במקום שאין אומרים טל * אבל לדין אין צריך תקון לזה כיון דאם אומר מוריד הטל כמנהגו סני * והא דמהני תקון זה דאמירת אתה גבור ל' פעמים * היינו דוקא כשיאמר גם כן האזכרות שבנוסח הברכה שאם ידלג האזכרות כחוש שיבא לשנות גם בתפלה * ש"ת הרב יעב"ץ ת"א סימן כ"א :

יד' אם ביום פסח אומר מ"ה פעמים מוריד הטל אחר עכור ט"ו יום אין צריך לחזור אם נסתפק * וכן אם אחר ט"ו יום ואמר מ"ה פעמים אין צריך לחזור * הרב המגיה בש"ס דכ"א ע"ג :

טו' מי שהזכיר גשם בימות החמה ולא הזכיר ער האל הקדוש * אם ירצה שלא לחזור ולסמוך על חזרת הש"ץ הרשות בידו ובלבד שכוין היטב עם הש"ך גם הש"ץ צריך שיהיה הגון וירא ה' שיתפלל כראוי וכשילא בחזרת הש"ך לא יאמר מודים דרבנן רק ישתוק ויכוין למה שיאמר הש"ך * הרב יעב"ץ בסדרו * וברכ"ו סימן קכ"ד : אם אינו רוצה לסמוך על חזרת הש"ך ורוצה הוא לחזור ולהתפלל בעלמו

בעלמו רשאי * ברכ"ו שם דלא כהרב מהר"י עייאש בש"ת בית יהודה : בימות הגשמים אם הזכיר על כמו שתיה רגיל ולא הזכיר גשם אין מחזירין אותו * ש"ע שם * ואפילו שעדיין לא סיים הברכה אינו חוזר * מנ"א שם : אם גמר תפלתו וזכר שטעה ולא הזכיר גשם וחזר להתפלל בחושבו שהדין הוא לחזור * יפסיק מיד באמלע הברכה תכף שזכר הדין ה"ה בש"ס דקכ"ב :

אתה גבור לעולם אדני * מחיה מתים אתה * רב להושיע (בקיץ מוריד הטל) (ואם אמר משיב הרוח מחזירין אותו) (ובחורף משיב הרוח ומוריד הגשם) (ואם אמר מוריד הטל אין מחזירין אותו) מכלכל חיים בחסד * מחיה מתים ברחמים רבים * סומך נופלים * ורופא חולים * ומתיר אסורים * ומקיים אמונתו לישני עפר * מי כמוך בער גבורות ומי דומה לך * מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה :

כימי תשובה אומרים מי כמוך אב הרחמן וזכר יצירתי ברחמים לחיים : ונאמן אתה להחיות מתים * ברוך אתה יהוה מחיה המתים :

ובחזרה שלוח כבוד אומר נקדישך וגושאים ענייכם למרום :

דינים השייכים לקדושה תמצאם אחר הפלה בדינים השייכים לחזרת השלוח צבור התפלה :

נקדישך ונעריצך בנועם שיה סוד שרפי קדש המשלשים לך קדושה (כניגון אומר המקדישים שמה בקדש) וכן כתוב על יד נביאך : וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יהוה צבאות מלא כר הארץ כבודו : לעמם משבחים ואומרים ברוך כבוד יי ממקומו : ובדברי קדשך כתוב לאמר : מלך יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הלקויה :

אתה קדוש ושמה קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה * (כי אר מלך גדול וקדוש אתה) ברוך אתה יהוה האל הקדוש : כימי תשובה אומרים המקדש הקדוש :

ואם לא אמרו חזר לראש

א' אם דלג או טעה בכרכה אחת מהאמלעיות אינו צריך לחזור אלא לראש הברכה שטעה או ידלג ומשם ואילך יחזור על הסדר * ש"ע סימן ק"א * ודלג פירוש

פירוש הברכה לגמרי : יטעה פירוש דלא אמרה בתקון חכמים ותרוויסו בשוגג אבל במיד לריך לחזור לתקלת י"ח • מג"א שם :

ב' אם ראה להוסיף בכל ברכה מהאמלעיות מעין הברכה מוסיף • ויתחיל בברכה ואח"כ מוסיף • וכשמוסיף בברכה ללורך יחוד אל ואריך • ש"ע ומור"ס שם : ג' כוסח התפלה שרוצה להוסיף לריך לרשום בספר הכוסח וספד בתקון עמו כדו שיהא מוכן ומוזמן ולא יפסיד בתפלתו לחזור אחר הכוסח • ברכ"י סימן ל"ו :

אֶתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת • וּמְלַמֵּד לְאַנְשֵׁי בֵּינָה •
וְחַנּוּן מֵאַתָּה דַּעַת וּבִינָה וְהַשְׁכִּיל • בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה חוֹנֵן הַדַּעַת :

הַיְשִׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ • וְקַרְבֵּנו מִלְּפָנֶיךָ לְעַבְדוֹתֶיךָ •
וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלָמָה לְפָנֶיךָ •

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה לכל פושעי ישראל ובכללם תחזירני לי פכ"פ כי ימינך יהוה פשוטה לקבל שבים :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה :
סֵלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ • מְחוּל לָנוּ מִלְּפָנֶיךָ כִּי
פָּשַׁעְנוּ • כִּי אֵל טוֹב וְסֵלַח אַתָּה • בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה חַנּוּן הַמְּרַבֵּה לְסִלּוּחַ :

רֵאָה נָא בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבֵנוּ וּמַהֵר לְנַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה
שְׁלָמָה לְמַעַן שְׂמֶךָ • כִּי אֵל גּוֹאֵל חָזֵק אַתָּה •
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל :

בשתענית לבור שליח לומר כאלן עננו בחזרה וחותם ברוך אתה יהוה העונה לעמו ישראל בעת צרה :

דינים השייכים לאמירת עננו לש"ץ בחזרה

א' אין ש"ץ לומר עננו בברכה בפני עצמה אלא אם כן יש עשרה בב"ה שמתעניין
ואפילו אם יש בעיר עשרה שמתעניין כיון שאין בב"ה עשרה • אין ש"ץ
לומר עננו • ש"ע סימן תקס"ו • ואפילו אם יש בהם אחד שאינו משלים תעניתו
לא יאמר ש"ץ עננו • מג"א שם :

ב' עשרה מתעניין בבית הכנסת ואחד מהם כבר התפלל אין לומר עננו •
ש"ת ב"ד סימן שמ"ה :

ג' אם לא היו עשרה מתענינים בב"ה ובאו אחד רפאנו • יאמר ש"ץ עננו בשומע
תפלה • מג"א סימן קי"ט • פר"ח שם :

ד' הא דבענין עשרה מתעניין • סיינו דוקא התענית לבור שקבלו ע"כ לראש שלא
תבא

תבא • אבל בד' לומות אפילו שאין שם מתעניין אלא שש או ו' והשאר חולים או אונס אחר שלא יכלו להתענות • ויבלי לומר עננו ולקרית ויחל אף שאין עשרה מתענינים בב"ה • ברכ"י סימן תקס"ו :

ה' בברכת עננו שאומר ש"ץ כשהוא בד' לומות שהן על חרנן הבית ויולא יאמר העונה לענו ישראל בעת לראש • וכשהוא לראש כוללת לאומות העולם ולישראל יאמר העונה בעת לראש • הרב המגיה בשלמי לבור דקב"ו :

ו' שכת ש"ץ לומר עננו בין גוף לרופא • אומרים בשומע תפלה כיחיד שכוללת בש"ת • ש"ע סימן קי"ט • וכתב המג"א דכשאומרו בשומע תפלה יחתום ב"א העונה בעת לראש ושומע תפלה • ומיהו אם בדיעבד חתם בשומע תפלה לבור ילא • אבל בעולם תמיד כתב דלכתחלה נמו לריך דוקא שיסיים בש"ת לבור • וכן כ"ל עיקר לדינא :

ז' שכת ש"ץ לומר עננו והתחיל ברכת רפאנו אם לא חתם ברכת רפאנו יאמר עננו וחזור ומתחיל רפאנו • אבל אם סיים ברכת רפאנו אינו אומר שם עננו אלא יאמר עננו בשומע תפלה • ש"ע סימן קי"ט ואחרונים שם :

ח' אם אומר ש"ץ עננו קודם ראה נא בענינו • לריך לחזור ולומר עננו במקומה • מג"א שם :

רְפֵאֵנו יְהוָה וְנִרְפָּא • הוֹשִׁיעֵנו וְנוֹשְׁעָה • כִּי תַהֲלִתָּנוּ
אַתָּה • וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחֲלוּאֵינוּ
וּלְכָר מִכְּאוּבֵינוּ וּלְכָל מַכּוֹתֵינוּ :

כשרוצה להוסיף בברכת רפאנו על הרפואה יאמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרפאנו רפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף כרי שאהיה חזק בכריאות נוף ונשמרה לקיום תורתך הקדושה :

כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנֶאֱמָן אַתָּה • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה רּוֹפֵא
חֹלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

יש מקומות דנהינו לומר בין בקיץ בין בחורף בך עלינו ומשנים השאלה לפי הזמן • אבל הכיון לומר בקיץ ברכנו • ובחורף בך עלינו גורי האר"י ז"ל :

ב' בקיץ אם שאל מער מחזירין אותו • ואם שאל מער תוך ס' לתקופה אינו חוזר • ש"ע סימן קי"ז ברכ"י שם :

ג' נסתפק אם אומר ברכנו או בך עלינו • אם הוא תוך ל' יום מיום שהתחיל לומר ברכנו חוקק שאמר בך עלינו כאשר היה רגיל וחוזר • אבל אם הוא אחר ל' יום אינו חוזר דחוקק דאמר ברכנו • ש"ת בית דוד סימן מ"ו :

ד' אם שאל מער בימות החמה • ולא נזכר עד שסיים תפלתו אם יש שם הזרת ש"ץ יבין דעתו ע"ש ש"ץ לל י"ח ברכות מלא במלה ולא יאמר מורים דרבנן ויפסע ג' פסיעות אחר שסיים ש"ץ החזרה • ש"ע סי' קכ"ד ואחרונים :

קִיֵּץ בְּרַכְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (אֲבִינוּ) בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ •
וּבְרַךְ שְׁנַתָּנוּ בְּטַלְלֵי רְצוֹן בְּרַכָּה וְנִרְבֵּי
וְתַהִי

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרפאנו רפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף כרי שאהיה חזק בכריאות נוף ונשמרה לקיום תורתך הקדושה :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתחתור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה לכל פושעי ישראל ובכללם תחזירני לי פכ"פ כי ימינך יהוה פשוטה לקבל שבים :

וְתַהֲי אַחֲרֵיהֶּ חַיִּים וְשִׁבְעַ וְיִשְׁלוֹם בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת
לְבָרְכָהּ • כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים •
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים :

א' יום ס' אחר תקופת תשרי אומר בברכת השנים ותן טל ומטר דהיינו בדרך
עלינו ולא ברכנו • ואם לא שאל ביום ס' לתקופה קף קודם שעברו ס' יום
מנעת לעת חוזר ומתפלל • מח"כר סימן קי"ז :

ב' בלחץ ישראל מתחילין לשאול מטר ביום ז' בחשון • וכן ח"ל הנמלא בל"י • וכן
ק"י הנמלא בח"ל • כל אחד שאל ככני העיר הנמלא בה • ברכ"י שס :

ג' בן א"י הנמלא בעירו כו' בחשון ושאל כמנהג ק"י בו ביום ואחר ימים מועטים
יאלץ ויורד מצרימה ואכתי עשו ומיום רביס עד יום ס' אחר התקופה כיון דכבר
התחיל לשאול כו' בחשון כעודו בל"י יחי לו מושך ושאל ככני ק"י הגם שהוא בח"ל
לעת עתה • ברכ"י שס :

ד' בן ק"י יאלץ קודם ז' בחשון מל"י וכו' בחשון הוא בתחום ח"ל ועודנו מחוץ
כדרך שאל ככני ח"ל אף דלא הגיע לעיר ברכ"י :

ה' הכונה כהרדב"ז דסובר דבן ק"י דיט לו אשם ובנים שס והוא בח"ל דשאל
כו' בחשון ככני ק"י • ונעשה יום אחד ש"ץ ולאו אדעתיה • כלחש שאל ככני
ק"י • ובחזרה שאל ככני ח"ל • ברכ"י :

ו' בן ק"י שלא שאל מטר בק"י בליל ז' בחשון חוזר • ברכ"י :

ז' מי ששכח ולא אמר בדרך עלינו בחורף וכוזר אחר שסיים ותתם ברכת
ברכנו • אם כוזר קודם שיתחיל תקע בשופר אומר שס ותן טל ומטר
ס"ה בש"ל דקכ"ט :

ח' אם כוזר אחר שהתחיל תקע בשופר מברך כדרכו ושאל טל ומטר בשומע
תפלה • ואם כוזר אחר שאמר שומע תפלה קודם שיתחיל ראה אומר ותן טל
ומטר ואח"כ אומר ראה • ש"ע סימן קי"ז :

ט' אם כוזר בשומע תפלה שלא שאל טל ומטר והוא יום תענית דלרין לומר שס
עכנו • ואמר שהאלה קודם ואח"כ אומר עכנו • מור"ם בהגה"ה :

י' אם לא כוזר עד שסיים תפלתו אם לא עקר רגליו חוזר לברך עלינו • ואם
עקר רגליו חוזר לראש • ש"ע שס • ואם יש שס חזרה ש"ץ יכוין דעתו עם הש"ץ
ככתוב לעיל בשכח ברכנו בקיץ סעיף ד' • וכן אם כסתפק לו בחורף אם אמר ברכנו
או בדרך עלינו דינו ככברכנו בקיץ שכתוב לעיל קודם ברכנו סעיף ג' :

יא' אם שאל מטר בחורף ולא שאל טל אינו חוזר • ואם שאל טל ולא מטר
חוזר • ש"ע שס :

בחורף בָּרַךְ עֲיִנֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵת הַשָּׁנָה הַזֹּאת
וְאֵת כָּל מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָה • וְתֵן טַל
וּמֵטֶר לְבָרְכָהּ עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶמֶה • וְרוּחַ פְּנֵי תֵבֵל
וְשִׁבְעַ אֵת הָעוֹלָם כְּלוּ מִטּוֹבָךְ • וּמְלֵא יְדֵינוּ מִבְּרֻכּוֹתֶיךָ
וּמְעוֹשֵׁר מִתְנוּת יְדֶיךָ • שְׁמְרֵהּ וְהִצִּילָה שָׁנָה זוּ מִכָּל
דָּבָר

דָּבָר רַע וּמְכַר מִינֵי מִשְׁחֵית וּמְכַר מִינֵי פּוֹרְעָנוֹת •
וְעִשָּׂה לָהּ תִּקְוָה טוֹבָה וְאַחֲרֵית שְׁלוֹם • חוּם וְרוּחַ עָלֶיהָ
וְעַל כָּל תְּבוּאָתָהּ וּפְרוּתֶיהָ • וּבְרָכָה בְּגִשְׁמֵי רִצּוֹן בְּרָכָה
וּנְדָבָה • וְתַהֲי אַחֲרֵיהֶּ חַיִּים וְשִׁבְעַ וְיִשְׁלוֹם בְּשָׁנִים
הַטּוֹבוֹת לְבָרְכָהּ • כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבָרֵךְ
הַשָּׁנִים • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים :

תִּקַּע בְּשׁוֹפֵר גְּדוּד לְחַרוּתֵינוּ וְשָׂא גַם לְקַבֵּץ גְּדוּלוֹתֵינוּ
וּקְבָצֵנוּ יַחַד מִהֲרָה מֵאַרְבַּע פְּנֵפוֹת הָאָרֶץ
לְאַרְצֵנוּ •

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שכל טפה וטפה של זרע שיצא ממנו
לבטלה בין באונס בין ברצון בין בשונג בין כסויד בין ער בין ישן בין על
ירי בין על ידי אחרים שלא במקום מצוה • עשה למען שמך הגדול והנורא היוצא
מפסוק חיל בלע ויקיאנו חב"ן שתחזירם למקומם במקום הקדש • ברוך אתה
י"ח • חב"ו • וה מקבץ נדחי ישראל • ואינו חוזר הכרכת

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַבֵּץ נְדָחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

א' אם טעה בעשרת ימי תשובה ואמר מלך קוהב לדקס ומשפט חוזר • כן הוא
דעת הש"ע סימן קי"ט • ברכ"י שס :

ב' אם כוזר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה • ואם לאחר שעקר רגליו
חוזר לראש :

ג' וזה לומר המלך המשפט ולא יאמר מלך המשפט :

ד' אם אמר מלך המשפט • לדעת רש"י אינו חוזר • ולדעת הראב"ד חוזר וכן
נראה שהוא דעת הארמות חיים והכל בו • וכתב הרב חיד"א כמח"כר סימן
תקפ"ב דלענין דינא כיון דספק ברכות להקל שז ואל תעשה עדיף ואינו חוזר •
ולי נראה דכיון דלדעת הראב"ד והא"מ והכל בו חוזר הרי הוא כספק התפלל
ספק לא התפלל דחוזר ומתפלל בלא חדוש • ולכן כ"ל עיקר דינא דאם יש שס
חזרת הש"ץ התפלל דיכוין עם הש"ץ כל תפלת י"ח כמו שכתב בש"ע לענין אם לא
אמר יעלה ויבא בר"ח או לא שאל גשם בברכת השנים וכמו שכתבתי לעיל בדינים
השייכים לשאלת טל וגשם • ואם אין שס חזרת ש"ץ וחוזר ויתפלל ויתנה דאם לא
יאלץ באמירתו בתפלה הראשונה מלך המשפט תהא תפלתו זו השניה לחובתו • ואם
יאלץ תפלתו זו השניה לכדבס • כדון ספק התפלל ככ"ל :

ה' אם בשאר ימות השנה טעה ואמר המלך המשפט אינו חוזר • פר"ח •
תפארת שמואל • מטעם יהודה • ברכ"י • מח"כר שס • דלא כהרמ"ע מפאנו
ז"ל בספר אלפסי זוטא :

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּכִרְאִשׁוֹנָה • וְיִוְעֲצֵנוּ בְּבִתְחִלָּה •
וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ צָרָה יְגוֹן וְאַנְחָה • וּמְלוֹךְ עֲלֵינוּ
מִהֲרָה

מְהֵרָה אֲתָה יְהוָה לְבָדְךָ בְּרַחֲמִים בְּצַדֵּק וּבִמְשַׁפֵּט • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט :

(בימי תשובה אומרים הַמֶּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט :) ואם שכת אין מחזירין אותו

א' כחתימת ברכת המינים נרדף לכתום שובר אויבים ומכניע מינים שיהיה מעין ספתיחה • וכן הוא בסדר מהר"י הכהן ובסדריו האר"י דפוס לבוב וכן עיקר • ודלא כשלמי לבור דלא רלח בזה מכת ממלא במקובלים הקדמונים לביון • הרב חיד"א ז"ל כספר קשר גדול סימן ע"ב אות ו' וכתב שכן הוא בוסג ואינו זו ממנהגו :

לְמַרְשֵׁינִים וּלְמִינִים אֵל תְּהִי תְקוּרָה • וְכָל הַזּוֹדִים בְּרַגְעַ יֵאבְדוּ • וְכָל אֵיבֵיךָ וְכָל שׂוֹנְאֵיךָ מְהֵרָה יִכְרְתוּ • וּמַלְכוּת הַרְשָׁעָה מְהֵרָה תִּעָקַר וְתִשְׁבַּר וְתִכְלַם וְתִכְנִיעַם וְתִשְׁמִידֵם בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹבֵר אֵיבִים וּמְכַנֵּעַ זָדִים : (ו"א מִיָּנִים וְכָן עֵינֵךְ) עַל הַצְדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים • וְעַל שְׂאֵרֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל • וְעַל זְקֵנֵיהֶם וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם • וְעַל גְּרֵי הַצַּדֵּק וְעַל יְהוּדֵינוּ יְהוּדֵי נַא רַחֲמֵיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ • וְתַן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמְתּוֹ וְשִׂים חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוֹתָם רֵא גְבוּשׁ כִּי בְךָ בְּטַחְנוּ • וְעַל חֶסְדְּךָ הַגָּדוֹל בְּאַמְתּוֹ נִשְׁעַנּוּ • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִשְׁעַן וּמְבַטֵּחַ לַצְדִּיקִים :

א' כברכת תשכון ז"ל וכסא דוד עבדך והמדלגו אין תפלתו שלימה • האר"י ז"ל :

תִּשְׁכּוֹן בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ פֶּאֶשֶׁר דִּבְרַת • וּכְסֵא דָוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה בְּתוֹכָה תָּבִין • יְכוּיִן שְׁלֵא יִהְיֶה מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף עַל יְדֵי אַרְמִילוֹם הַרְשַׁע וּבְנֵי אוֹתָהּ בְּנִין עוֹלָם בְּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם :

א' כברכת את למח דוד כי לישועתך קוינו כל סיוס יכוין ללפנות לישועה ויוכס לעולם הבא :

ב' יש לבוין ללפנות לישועת ה' שעושה עמנו להצילנו ממכה פגעים רעים בכל יום וככל רגע ומלאתי תועלת גדול לעתות בלרה בזה • פרי עץ חיים דף ל"ג כסא מהר"י למח ז"ל :

את

אַתָּה צְמַח דָּוִד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תִצְמַח • וְקִרְנוֹ תִרוֹם בִּישׁוּעָתְךָ • כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוּיֵנו כָּל הַיּוֹם • יְכוּיִן לְקוּיִים דְּבַר הַשְּׂאֵלָה שֶׁלַּעֲהִיר הַנּוֹכַחַת כַּנְּמֵרָא צִפִּית לִישׁוּעָה בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְצַמֵּחַ קֶרֶן יִשׁוּעָה : יְכוּיִן שְׂרוּצָה לַהֲיוֹת חֲסִיד

א' כברכת שומע תפלה יכול לשאול כל לרכיז שקיא כוללת אכל יוסר שלף להרבות שאלות רק אחת כוללת כמו זרע אשמים • ברכ"י סימן קי"ג : האומרים תפלות וידידים באורך בשומע תפלה אינו נכון • ברכ"י סס : כברכת זו דשומע תפלה יתפלל בפירוש על מזכותיו אפי' הוא עשיר ועוב לומר חטאתי עויתי פשעתי קודם : מג"א :

שִׁמְעֵנוּ קוֹרְנוֹ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵב הַרְחֵמֵן חוּס וְרַחֵם עֲלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אֵל שׁוֹמֵעַ תְּפִלוֹת וְתַחֲנוּנִים אַתָּה :

הרב הגדול חיד"א כמורה בלכבד שלו כסימן ג' אות קכ"ז כתב וז"ל כשמע קולנו ככל תפלות חול יתוודה וכו' ואמר :

מִוִּדִים אֲנַחְנוּ לַפְּנֵיךְ כְּבוֹשָׁת פָּנִים בַּחֲרָפָה וְכִלְיָמָה שַׁחְטָנוּ עוּיֵנו וּפְשַׁעֵנוּ לַפְּנֵיךְ וְעִבְרָנוּ עַל מִצְוֹת דְּאוֹרֵייתָא וְדִרְבַּנְךָ וְהִרְעַ בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂינוּ וְהָרִי אֲנוּ מִתַּחֲרָטִים חֲרָטָה גְּמוּרָה וְאֲנַחְנוּ שָׂכִים בְּתִשׁוּבָה • וְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' או"א שְׂתוֹכְנוּ לְשׁוֹב בְּתִשׁוּבָה שְׁלִימָה וְתַפְחוּל וְתַסְלָח וְתַכְפַּר לָנוּ חַטָּאתֵינוּ עוֹנֹתֵינוּ וּפְשַׁעֵינוּ וְתַמְלָא כָּל הַשְּׂמוֹת שֶׁפָּנַמְנוּ בָּהֶם וְתוֹצִיא לְאוּר כָּל נִיּוּצוֹת הַקְּרוּשָׁה אֲשֶׁר נִתְפָּרוּרָו עַל יְרֵינּוּ וְיִשׁוּב הַכֹּל לֵאמֹר הָרֵאשׁוֹן וְתוֹכְנוּ לְקוּיִים כָּל מִצְוֹתֶיךָ וְלַעֲסוֹק בְּתוֹרָתְךָ לְשִׂמְחָה וְתַצִּילֵנוּ מִיַּצַּר הָרַע וְתַפְרַנְסֵנוּ פְּרִנְסָה טוֹבָה כַּתֵּר וְנַחַת וְרִיחָה לַעֲבוֹרָתְךָ • (יְכוּיִן בְּשֵׁם הַקְּרוּשׁ הַמְּמוֹנָה עַל הַפְּרִנְסָה דִּיקְרַנּוּסָא גִימ' חַת"ךְ עַם ג' אוֹתִיות) וְיְכוּיִן דּוּקָא בְּשְׂמוֹת וְלֹא יוֹצִיא מִפּוֹ :

וכיום שאין בו תחינה אומרים

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ שְׂתוֹכְנוּ לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה לְשִׂמְחָה וּבְמִצְוֹת וּבְנִמְלוֹת חֲסִדִים וְהִיוּ כָּל מַעֲשֵׂינּוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם וְתוֹכְנוּ לְהַשְׁלִים תְּקוּן נֶר"ץ בְּגִלְגוֹל זֶה וְתַפְרַנְסֵנוּ פְּרִנְסָה טוֹבָה כַּתֵּר בְּנַחַת וְכִרְיֹחַ (יְכוּיִן שֵׁם דִּיקְרַנּוּסָא הַיּוֹצֵא מִפְּסוּק וְהִרְיֹקוֹתֵי לָכֶם בְּרַכָּה עַד בְּלִי דִי • וּמִפְּסוּק נִסָּה עֲלֵינוּ אֹר פְּנֵיךָ ה') וְיְכוּיִן דּוּקָא בְּשֵׁם וְלֹא יוֹצִיא מִפּוֹ :

וּמִקְפָּנֶיךָ מְלַבְּנוּ רִיקָם אֵל תִּשְׁיבֵנוּ • חֲנִנּוּ וְעֲנֵנוּ וְשִׁמְעֵנוּ תְּפִלָּתֵנוּ • כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל פֶּה :

כתענית אומר סיחוד כאן עננו

דינים השייכים לאמירת עננו ליחיד

א' כל תענית שלף שקעה עליו חמס דקיינו שלף השלימו עד ללאת הכוכבים אינו תענית

תענית ואם דעתו לאכול קודם לכן אינו מתפלל עכנו * ש"ע סי' תקס"ב * ומור"ם בהגה"ה שם כתב דניהגין להתפלל עכנו אע"פ שאין משלימין עד לאת הכוכבים * ודוקא ליחיד דאומר בשומע תפלה * אבל ש"ך לא יאמר עכנו אלא א"כ משלימין * וכתב המג"א דייחיד נמי אם פירש בשעת קבלה שלא להשלים ואפילו התענה עד מנחה גדולה מתפלל עכנו * אבל אם קבל תענית סתם לריד להשלים וגם בפירש שלא להשלים אם אבל קודם שמתפלל מנחה אינו מתפלל עכנו :

ב' יש אומרים שאין יחיד אומר עכנו כי אם במנחה שמה יאחזנו כולמוס ומנאף שקרן בתפלתו וכו' לומות גם יחיד אומר בכל התפלות * ש"ע סימן תקס"ה * וכתב השכ"ה דכיוסח שלנו שאנו אומרים ביום כוס התענית יכול לומר גם היחיד עכנו בכל תפלותיו גם בשאר תעניות דלאו מד' לומות :

ג' הרגיל להתענות עשרת ימי תשובה * כיון שאין רגילות לקבלם בתפלה א"כ להתענות עד לאת הכוכבים אלא עד שיבא מב"הכ * והיחיד מתפלל עכנו * ש"ע ומור"ם שם * ועיין לקמן בסעיף ד' :

ד' חתן דמתענה ביום חופתו מתפלל עכנו קודם שיכנס לחופה ואז יוכל לשתות מכוס של ברכה :

ה' המתענה מ"ז בתמוז עד תשעה באב לריד להשלים אע"פ דא"כ קבלה * וכן מו שאינו מתענה כל עשרת ימי תשובה רק מתענה יום או יומים בעי קבלה והשלמה אם הוא בסתם * אבל אם התנה שלא להשלים הרשות כידו דלא עדיף משאר תענית * מור"ם בהגה"ה שם :

ו' יחיד שקבל עליו תענית סתם בערב שבת לריד להתענות עד לאת הכוכבים * אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישימוס הכבוד תפלתו * ש"ע שם :

ז' תענית חלוס לריד להתענות עד לאת הכוכבים ואפילו בע"ש * ואומר עכנו בשומע תפלה אע"פ דלא קבלו דתענית חלוס א"כ קבלה כיון דמשמיא רמיא עליה האו תענית שאין לו לאכול הוי במקום קבלה * ש"ע שם ומור"ם בהגה"ה סי' תקס"ב :

ח' אפילו בתענית חלוס בשבת אומר עכנו ואומר אחר סיוס תפלתו בלא חתימה וכוללו באלהי נכור * ש"ע סימן רפ"א :

ט' מי שיגן שיכת הלהרים וחלם אע"פ שמתענה מחצי היום עד חצי הלילה כמ"ש מור"ם בהגה"ה סימן רפ"ח אינו מתפלל עכנו * מג"א סימן תקס"ה :

י' המתענה מפני שנפלו לו תפילין מתענה באותו היום על פי שלא קבלו מנתמול ומתפלל עכנו בשומע תפלה * שכ"הג סימן תקס"ו בשם מהר"י מברוכא ז"ל :

יא' בכורות שמתענין בערב פסח אומרים עכנו בשומע תפלה * ואם יש עשרה בכורות מתענין יחידו תפלת מנחה ויאמר ש"ך עכנו בחורה בשומע תפלה * שכ"הג א"ח סימן ר"ך הגה"ה אות ה' :

יב' כל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבעוד יום אינו תענית לומר עכנו * ש"ע שם * וי"א דאומר עכנו וכן כ"ל לכתוב בתענית יחיד * מור"ם בהגה"ה שם * והט"ו כתב דיותר טוב שלא יאמר עכנו והאומר ידלג ב' תיבות כוס תענית :

יג' אימתי מקבל התענית וכיבד מקבלו ושאר דיני קבלת התענית ליחיד * ודין המתענה תענית שעות לענין אמירת עכנו * המלאך בתפלת י"ח דמנחה בשומע תפלה קודם עכנו :

יד' יחיד שמתפלל עם הש"ך ואומר עמנו קדושה ולדור ודור וכו' מכל מקום לא יאמר עמנו עכנו בין גואל לרופא אלא יאמרו לעמנו בשומע תפלה * שכ"הג סימן

סימן תקס"ה ריש הג"הט בשם מהר"ל ומטה משה :
ש"ס ש' שמסדר תפלתו בלחש ביחיד דמי ואומר עכנו בשומע תפלה ש"ע שם :
יחיד ששכח לומר עכנו אין מחזירין אותו * ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר שם בלא חתימה * ש"ע שם :
י"ז דוקא לאחר תפלתו רשאי לומר עכנו * אבל אם נזכר קודם שהתחיל רצה אינו רשאי לאומר שם דהוי הפסק בתפלה * מג"א שם :
י"ח מי שהיה לו תענית דכ"ל עכנו ושכח השאלה ולא שקל מעט דהדין הוא ששאל בשומע תפלה יאמר השאלה קודם ואחר כך אומר עכנו * מור"ם והלבוש סימן קי"ז :

עננו אבינו עננו ביום צום התענית יהוה בי בצרה גדולה
אנחנו אל תפן לרשענו ואל תתעלם מלבנו מבקשתנו
יהי נא קרוב לשועתנו טרם נהרא אליך אהה תענה נדבר
ואהה תשמע בדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה
עוד הם מדברים ואני אשמע כי אהה יהוה פודה ומציל ועונה
ומרהם בכל עת צרה וצוקה :

ברוך אתה יהוה שומע תפלה :

כשאומר רצה ישים עצמו עבד

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה *
והישב העבודה לדביר ביתך * ואשי ישראל
ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון * והיה לרצון
תמיד עבודת ישראל עמך :

בראש חדש ובחול המועד אומרים יעלה ויבא

דינים השייכים ליעלה ויבא

א' שכח ולא אמר יעלה ויבא בליל ר"ח אפילו בליל ב' של ר"ח אינו חוזר * ש"ע סימן תכ"ב :

ב' שחית ומנחה אם לא אמר יעלה ויבא חוזר * ואם נזכר קודם שהתחיל מודים אומר במקום שזכר * ש"ע שם :

ג' אם אמר ברוך אתה ה' ונזכר שלא אמר יעלה ויבא * יאמר למדני חוקיך כמו שקורא פסוק ויאמר יעלה ויבא ויאמר תשלוס הברכה בק"ו המחזיר שכינתו לליון * אך בליעל שהדין הוא שאינו חוזר כשאמר בק"ו יגמור המחזיר שכינתו לליון ויאמר מודים * הרמב"ם ז"ל פ"ק דתענית * שלמי זכור דף ר"ך ע"ד :

ד' אם לא נזכר עד אחר שהתחיל מודים * אם נזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר לרצה * ואם לא נזכר עד שהשלים חוזר לראש * ואם רגיל לומר תחנונים ונזכר אחר שהשלים תפלתו קודם שעקר רגליו חוזר לרצה * ש"ע שם :

ה' אם אמר בקשה בשומע תפלה והזכיר בה ר"ח וכשהגיע לרצה שכח ולא אמר יעלה

יעלה ויבא • אינו חוזר כיון שכבר הזכיר ר"ח בבקשתו כש"ת • תשו' שבס"ס ליקוטיו הפרדס והסכים עמו הרב המגיד בשלמי כבוד דף רכ"ב :

ו' לא אמר יעלה ויבא בשחרית ולא נזכר עד שהתפלל מוסף מתפלל מנחה שמים • שיעור ברכה סימן תכ"ב בשם הרשב"א :

ז' אם עמד להתפלל מוסף ואמר ג' ראשונות על דעת להתפלל מוסף ונזכר שלא אמר יעלה ויבא • אומר תפלת שחרית ואומר אחר ג' הראשונות סיום תפלת שחרית אף דג' ראשונות לא אמרם אלא על דעת תפלת מוסף • מה"בר שם :

ח' אם הוא מוסף אם הזכיר יעלה ויבא אף שזכר מר"ח סמוך למקום ההזכרה חוזר וק"ל לחזור בתורת כדכה דהכסיון יוכיח דאחרמי כמה זימני דזכר מר"ח ואחר כך אינו אומר יעלה ויבא ויודע כעלמנו בודאי שלא אמרו • ברכ"י סימן הכ"ב :

ט' מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא וכיוצא בכיון דעתו וישמע מהש"ך כל י"ח ברכות מראש ועד סוף באדם שמתפלל לעלמנו ולא יפסיק ולא ישיח ויפסע ג' פסיעות לאחוריו • ש"ע סימן קכ"ב • ולא יאמר מודים דרבנן • אחרונים :

י' גם מי שביטל סמוך לבי"ה כע"כ ועומד בחלון הפתוח להב"ה כע"כ ומתפלל עם הזכור ושכח לומר יעלה ויבא וכיוצא יכול לבטל ללא תע"כ • הרב חיד"א בקשר גודל סימן כ"א אות יו"ד :

יא' בחול המועד אם לא אמר יעלה ויבא בין בערבית בין בשחרית ומנחה מחזירין אותו • ש"ע סימן ת"ץ שכ"הג שם :

יב' אם ביום של חול טעה ואמר יעלה ויבא בחושבו שהוא יום ר"ח • הוי הפסק ולרי"ך לחזור ולהתפלל בכיון שהזכיר שלא מעין המאורע הוי הפסק והוי כאלו לא אמר ברכת ר"ה כלל • ועל כן אם נזכר קודם שעקר רגליו דאינו יום ר"ח חוזר לר"ה ואם לאחר שעקר רגליו חוזר לראש • וכן הדון בהזכיר בימות החול מה ששייך לשבת או למועד • ט"ז סימן ק"ח • ושכ"הג • והפר"ח שם • וש"ת סל"קט ח"א סימן ר"ו :

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא ויגע וראה וירצה וישמע יפקד ויזכר וזכרוננו וזכרון אבותינו • וזרון ירושלים עירך וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון בר עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לתן ויהסר וירבתימים כ"ח ביום ראש החדש הוה :

בחול המועד של פסח ביום חג המצות הוה • ביום מקרא קדש הוה • בחול המועד של סוכות ביום חג הסוכות הוה • ביום מקרא קדש הוה • לרחם בו עלינו והושיענו • זכרנו יהוה אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה • והושיענו בו לתים טובים • ברבר ישועה ורחמים • חוס וחסנו ותמול ורחם עלינו • והושיענו כי אר"ך עינינו • כי אל מר"ך חנון ורחום אתה :

ואתה ברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותלצנו ותחזינה עינינו

עינינו בשוכך לציון ברחמים • ברוך אתה יהוה המחזיר שכינתו לציון :

א' שוחין במודים תחלה וסוף ותוקף הסשתחואה הפליגו מאד הו"ל • כל קבל דכא מאן דלא כרע במודים ענשו גדול מאד • ברכ"י סימן קכ"א :

ב' מודים פירושו משתחוים כדכתיב גבי נעמן והשתחויתי לה' אלהיך ותרגס יוכתן ואודיתי קדם ה' אלהיך • ומ"מ אינו אומר מודים ולא משתחוים לפי שמודים עולה בגימטריא מאה לומר שכל האומר מודים כהוגן כאלו קיים מאה ברכות • דל"ל שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה או שיראה כנגד לבו כוונת כחוצהו וזוקף כחוי"א ושיתכוין לומר משתחוים אכחכו לך • כ"כ רבותינו בעליו תתום • ו"ל בפירוש על התורה בספר דעת זקנים פרשת עקב על פסוק מה ה"א שאל מעמדך כי אם ליראה :

ג' אם נודמן לו רוק לא יסחה עד שיוציא הרוק מפיו • ספר חסידים מג"א סימן קכ"א :

ד' דין הכנס לבית הכנסת ומלא כבוד מתפללין • ודין יחיד המתחיל להתפלל עם ש"ץ לענין מודים תמלאס אחר תפלת י"ח ברכים השייכים לחזרת הש"ץ התפלה :

ה' שוחין במודים דרבנן • ואין שוחין יותר מדי • ש"ע • ובתרככת הראש סגי • האר"י ז"ל :

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כר בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחיייתנו וקיימתנו בן תחינו ותחננו • והתאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור הקידה ובעשות רצונך ולעבדך ברבב שלם ער שאנו מודים לך • בריך אל תהודאות :

מודים אנחנו לך שאתה הוא יהוה (וג) אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד • צורנו צור חיינו ומגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך • על חיינו המסורים בידך • ועל גשמותינו הפקודות לך • ועל נפשו שבכל יום עמנו ועל נפלאותך וטובותך •

שבבך עת ערב ובקר וצהרים • הטוב כי לא ברו רחמיך • המרחם כי לא תמו חסדיך • כי מעולם קוינו לך :

בחוכה ובפזרים אומרים

על הנסים ועל הפקדון ועל הנבירות ועל התשועות ועל הנפלאות

הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה :

לחנכה

בימי

לפורים

מתנהגו בן יחנן בהן גדול
 חשמונאי ובניו בשעמרה
 מלכות יון הרשעה על עמך
 ישראל לשבחת מתורהך
 ולהעבירם מחקי רצונך ואהה
 ברחמך הרבים עמדת להם
 בעת צרתם רבת את ריבם
 דנת את דינם נקמת את
 נקמתם מסרת גבורים ביד
 חלשים ורכים ביד מעשים
 ורשעים ביד צדיקים וטמאים
 ביד טהורים וזרים ביד עוסקי
 תורהך לך עשית שם גדור
 וקדוש בעיניך ולעמך ישראל
 עשית השועה גדולה ופרקן כהיום הזה
 ואתר בך באו בניך
 לדביר ביתך ובנו את היכך וטהרו את מקדשך
 והדריקו גרות בתצרות קדשך וקבעו שמונה ימים
 אלו בהלל ובחוצאה ועשית עמהם נסים
 ונפלאות ונורה לשמך הגדול סלה

מרדכי ואסתר בשושן הבירה
 בשעמד עליהם המן הרשע
 בקש להשמיד להרוג ולאבד
 את כל היהודים מגער ועד
 וקן טף ונשים ביום אחד
 בשלשה עשר לחדש שנים
 עשר הוא חדש אדר ושללם
 לבו ואהה ברחמך הרבים
 הפרת את עצתו וקלקלת את
 מחשבתו והשבות לו גמורו
 בראשו וחרו אותו ואת בניו
 על העץ ועשית עמהם נסים
 ונפלאות ונורה לשמך הגדול
 סלה ועל

ואם לא אמרו בין בחנוכה בין בפורים אין מחזירין אותם

ועל כלם יתברך ויתרום ויתנשא תמיד שמך מלפנו לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה :

ביום תשובה אומרים וכתוב לחיים טובים כל בני ברייתך :

ויהללו ויברכו את שמך הגדול באמת לעולם כי טוב האר ישועתנו ועזרתנו סלה האר הטוב ברוך אתה יהוה (חי) (בם) הטוב שמך ולך נאה להודות :

א יחיד אין לו לומר איך דברת כהנים ש"ע סי קכ"א ומנהיג כתב דחוד אומרו ונס במנחה בתענית לכור אפילו מי שאינו מתענה אומרו וכתענית יחיד

יחיד אומרו יחיד אכל הש"ץ אינו אומרו ואפילו בתענית דערב ראש השנה ולא מיקרי תענית לכור וכו' מ סימן קכ"ז חלק עליו וכתב דחיד אינו אומרו וכו' בשו"ת הרלב"ח סימן ט' והלכות כתב דנוהגין לאומרו ולכן אין למחות ביד האומרו מנ"א סס ולי כראש דכיון דלדעת מרן וסד"מ וסרלב"ח אין ליחיד לאומרו הו"ל האומרו מפסיק בתפלתו כאמירתו כיון דאינו מענין התפלה ולכן שב ואל תעשה עדיף ואין כיון שאמרו יחיד :

ב אין הש"ץ אומר אלהינו וכו' בבית אכל כיון דבמקום נשיאות כפיו הוא והאכל אינו כושא כפיו שכו"הג ושכן הכהני באומרו וכו' בס' מעבר יבק : אס לא אמר הש"ץ אלהינו וגו' וזכר אחר שיש שלם שלא אמרו אינו חוזר ואומרו שו"ת בארות המים סימן ד' :

בחרם השליח לכור אומר

אלהינו ואלהינו אבותינו בברכה המשלשת בתורה הכתובה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן ובניו כהנים עם קדושיך באמור : יברך יהוה וישמך : יאר יהוה פניו אליך ויחנך : ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום : וישמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם :

א בברכת שיש שלום ל"ל וברכנו אבינו כלנו כאחד בית יוסף סי קכ"א : ועוב כענין לברכנו כן לריך לומר ולא וטוב יהיה כענין וסאומר וטוב יהיה כענין כוונת כרכ"י סס :

שים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד צדקה ורחמים עזינו ועל כל ישראל עמך וברכנו אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יהוה אלהינו תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ורחמים ברכה ושלום וטוב בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל ברוב עוז ושלום :

בימי תשובה אומרים

ג ימים ברכה ושלום ופרנסה טובה ויי אהבה ונחמה ונדרות טובות נזכר ונכתב רפנייה אנהנו ובר יהוה ישראל לחיים טובים ושלום :

ברוך אתה יהוה בברכה אר עמו ישראל בשלום אמן :

יהי לרצון אמוי פי והגיון לבי לפניך יהוה צירי ונאלי :

טוב לומר שיה למעלות אשה עיט

א אחר סיום תפלת י"ח מיד ואמר יהיו לרצון ואח"כ ואמר התכוננים דאין ככון לומר תכוננים קודם יהיו לרצון אלא אחר סיום י"ח מיד ואמר יהיו לרצון דיהיו לרצון מכלל י"ח הוא ואם בא לחזור ולומר יהיו לרצון פעם אחרת אחר התכוננים הרשות בידו ש"ע סימן קכ"ב ועוד וככון הוא לומר יהיו לרצון קודם והתכוננים אחרים לחס חמודות וב"ח מג"א שם :

ב אם בא להפסיק ולענות קדיש או קדושה בין י"ח ליהיו לרצון אינו פוסק שיטוי לרצון מכלל התפלה היא אבל בין יהיו לרצון לשאר תכוננים פוסק לקדיש וקדושה ושפיר דמי ומיהו הרגיל לומר תכוננים אחר תפלתו אם התחיל ש"ץ לסדר תפלתו והגיע לקדיש או לקדושה מקלר ועולה כדי לענות הקדיש או הקדושה ואם לא קלר יכול להפסיק בדרך שמפסיק בברכה של ק"ש אפילו באמצע ש"ע שם ובשמקלר ועולה סיינו שמפסיק באמצע התכוננים ופוסק לאחריו ואם אין שהות לפסוע ואמר יהיו לרצון מיד ויענה מג"א שם :

ג כסוף תפלתו אין לרדף לקלר בשאלותיו כמו בשומע תפלה אלא יכול להאריך בשאלות כרצונו כרכ"י סימן קי"ט :

ד אסור לרוק בתכוננים שאחר תפלת י"ח כמו בתוך התפלה וכל זמן שלא פסק ג' פסיעות הוא כעומד לפני המלך ואם אי אפשר שרי וזרקו אף לימינו ולפניו כ"ב האחרונים סימן ל"ו :

אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה
ורמקלרי נפשי תדום ונפשי בעפר לכל תהיה
פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי
וכד הקמים עלי ררעה מהרה הפר עצתם וקלקר
מחשבותם יהיו במין לפני רוח ומלאך יהוה רוחה
עשה למען שמך עשה למען ימינך עשה למען תורתך
עשה למען קדושתך למען יחלצון ידידיה הושיעה
ימינך וענני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה
צורי וגואלי

ויש אומרים תפלה זו

יר"מ ה' או"ה שלא תעלה קנאת האחרים עלי ולא קנאתי על אחרים ושלא אכעוס היום ושלא אכעיסך ותזילני מני"ה וכן בלבי הכנעה וענוה ויראת הט"ה מלכנו והלכינו יחד שמך בעולמך ובנה ביתך שכלל היכלך וקבן גלויותינו פדה אהך ושמת עדהך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך אמן :

אמר בק' ישראל כנסת הפלה זו מכתובת וידו של הרב יוסף הדג כמנהג ד' קור"ק זול"ל :

יד' ב' ה' או"ה א שתרחמנו ותחינו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוק עצמות חיים שיש בהם יראת הט"ה חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים של עשי וכבוד חיים שתרא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שתמלא משאלה

לבנו לשובה לעבודתך :

א כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת ועוקר רגל שמאל תחלה גס אטר רגל עוקר תחלה שמאל דעלמא באר היטב וכן עיקר ואחר שפסע ג' פסיעות בעורו כורע קודם שיוקוף ואמר עושה שלום וגו' וכשאומר עושה שלום כמורמינו הופך פניו ללד שמאלו שהוא ימין השכינה וכשאומר הוא יעשה שלום עליו הופך פניו ללד וימיו ואחר כך ישתחוה לפניו בעבד הנפטר מרבו ש"ע סימן קכ"ג :

ב אותם שאומרים עושה שלום בעוד שפוסעים עושים הם דאין ככון לעשות כן אלא אחר שפסע הג' פסיעות בעורו כורע קודם שיוקוף אומר עושה שלום כמזכר לעיל מג"א שם :

ג שיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא כדי שיתן אגודל כד עקב ש"ע שם ומור"ם ז"ל כתב שם בהנהגה דלכתחלה לא יפסיע פסיעות גסות יותר מוס וכ"כ הב"ח והרב חיד"ק ז"ל בכרכ"י שם כתב דמלא הגה"ה כ"י לאחד קדוש שמדברי הגאונים בתשו"כ"י נראה דשלש פסיעות אלו שיעורם ארבע אמות עד כאן ובספר ארקות חיים כתב משם גדול אחד דלכתחלה יפסע פסיעה קטנה ואח"כ יפסע פסיעה גדולה ואחר כך יפסע באופן שיסוי רגליו שוין :

ד בבית הכנסת שרכים נכנסים בה ובר להם המקום שאי אפשר להם לפסוע ג' פסיעות עקב כד אגודל ולעמוד שם דאחי לאגלויי כדאי הוא הרשב"א ז"ל לסמוך עליו כשעת הדחק לפסוע בלי שיעור וכן נהגו הכל לפסוע בלי שיעור מפני הדחק אבל היבא דליבא דוחק לרדף לדקדק לפסוע ג"פ אגודל כד עקב ש"כ"הג שם :

ה אם מקיים התפלה ואחריו אדם אחר שערין לא השלים תפלתו ואינו יכול לפסוע ג' פסיעות בעבורו ממתין עד שיגלים האחר תפלתו ואחר כך פוסע הג' פסיעות וכן המנהג ש"כ"הג שם :

ו מי שמוסיף על ג' פסיעות הוי ויהרא שגראה שחילק כבוד לשכינה יותר משאר בני אדם על לך החיוב ש"ע וט"ו שם :

עושה שלום במרזמי הוא ברכתמיו ועשה שרום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן

ז במקום שכלו הפסיעות שם יעמוד ולא יחזור למקומו עד שגביע הש"ץ לקדושה או לפחות עד שיתחיל הש"ץ להתפלל בקול רם ש"ע שם וכשעומד במקום שכלו פסיעותיו חייב לעמוד כיוון רגליו זו אלא זו כמו בתפלה ש"ות רד"ך בית כ"י מג"א שם :

ח אותם שנהגו להקפיד שלא יעבור אדם לפניו כשעומדים במקום שכלו הג' פסיעות עד שזיכור למקומם יש סמך להם מסבת ח"ק שהביא הב"י שם בחזרתו למקומו יפסיע שלשה פסיעות לפניו כהג' פסיעות דלאחריו כי ייבוי דליהו שש פסיעות אבל אלו שנוהגין שבשואפים למי שרובה לעבוד לפניו למהר לשוב למקומם כגורם שממתנים השיעור המפורש טועים הם ל"ה ש"כ"הג שם :

ט אם האריך בתפלתו עד שהגיע הש"ץ לקדושה ותפך פסע יכול לחזור תפך למקומו לומר קדושה כרכ"י שם :

י יחיד שמתפלל בפבד וקיים תפלתו קודם הש"ץ אסור לו לחזור פניו לפבד

עד שיסיים הש"ך תפלתו ויתחיל התפלה בקול רם • מור"ם בהגהה שם • וכשהתחיל
הש"ך התפלה בקול רם ראוי אז להחזיר פניו לכבוד • אבל לחזור למקומו אינו ראוי עד
שיגיע הש"ג לקדושה • מג"א שם :

דינים השייכים לחזרת הש"ך רי"ח

- א' במקומות שנוהגים להקל ולהתפלל הש"ך עם הכביר בקול רם ואומר קדושה
ואתה קדוש ואומר האמצעיות בלחש ומתחיל רצה בקול רם ואינו חוזרים
התפלה • וכן עושים כמוסף • לא יפה עושים דלא אריך למעבד הכי שהרי מרן
ז"ל בב"י סימן רל"ד כתב דבמנחה היו עושין כן בלפת ונזרו דדוי בלפת ת"ו על
זה והסכימו שיתפללו בלחש וש"ך חזר כל י"ח ברכות • וק"ו לשחרית ומוסף • שלמי
זכור דקל"ו :
- ב' ש"ך שנכנס לב"ה ס"ג ומלא זכור שהתפללו בלחש והוא כריך לעבור לתיבה
לאחר יורד לתיבה ומתפלל בקול רם לכבוד ואין כריך לחזור ולהתפלל בלחש •
ש"ע סימן קכ"ד :
- ג' ש"ך שהתפלל ביחוד ואיתרמי ליה זכורא והוא מוכרח לעבור לפני התיבה • א"כ
להתפלל בלחש שכבר התפלל אלא יתפלל בקול רם ויהיה כנוע • ברכ"י שם :
- ד' כיון דאיבא רובא שלא התפללו אע"פ שהשאר התפללו כל שיש שם עשרה שטוין
אמן ויכול לומר חורה • שכ"ה שם :
- ה' אם יזארו מנאפתן אחר שהתחיל הש"ך בקול רם קדושה ויבולס להשלים הקדושה וכל
י"ח ברכות ותולא • אחרונים לדעת הש"ע סימן כ"ה • ולאו דוקא שהתחילו הקדושה
אלא כיון שהתחילו בקול רם גומרין • מג"א שם :
- ו' כש"ך חזר התפלה • הקהל יש להם לשחוק ולכוין לברכות שמברך הש"ך ולענות
אמן • ש"ע סימן קכ"ד :
- ז' אין לומר עם החזן אמצע הברכות אפילו בלחש • ומכל שכן שלא להגביה קולו דהו
קלות ראש • אחרונים שם :
- ח' כל שאין ע"ו בב"ה מכונים לברכותיו של הש"ך ולענות אמן כמשפט • קרוב דהו
ברכותיו דהש"ך לבטלה • ש"ע שם :
- ט' לא ישיח שיחה חולין בשעת שהש"ך חזר התפלה • ואם שח הוא חוטא וגדול עונו
מנשוא ונוגערין בו • ש"ע סימן קכ"ד • ואפילו ללמוד אסור בעת חזרת הש"ך • ש"ע
סי' ק' והר"ב ווי העמודים :
- י' אם גמר תפלתו בלחש ועדיין הש"ך אינו מתחיל החזרה תפול חמור הוא לדבר בין
לחש לחזרה • גורי האר"י ז"ל :
- יא' יש לעמוד בחזרת העמידה • ועוב שיהיה סדור התפלה לפניו לכיון היטב חזרת
הש"ך • אחרונים סימן קכ"ד :
- יב' ש"ך שנמד להתפלל החזרה ובהגיעו לאמצע אהה גבור כתעלף והושרך לעמוד
אחר תחתיו • יתחיל השני ממקום שפסק הראשון ולא יחזור לראש • ש"ת בית
יהודה ח"ב סימן פ"ח :
- יג' ש"ך שסיים מנן אברהם והמתין כדרכו ולא ענו אחריו אמן והתחיל אהה גבור
אין להם לענות עוד אז אמן • אבל אם פשע הש"ך ולא המתין לעניית אמן והתחיל
אתה גבור עונש ביטול אמן על הש"ך • ברכ"י סימן קכ"ד והרמ"ל :
- יד' לא יענה אמן ותומה דהיינו שאינו שומע הברכה ואפילו יודע באינו ברכה
עומד ואפילו אינו מחוייב אם הברכה היא להוליא הרבים ידי חובתן •
אבל בכרכת החזרה וברכת הנסנין • אם יודע הברכה שהוא מברך יכול לענות
אמן

אמן • בית חדש סימן קכ"ד :

ט"ו אם בעוד שהוא מתפלל סיים ש"ך ברכה וקודם שבלתה עניית אמן מפני רוב
הזכור סיים תפלתו • עונה עממה אמן • ש"ע שם :

ט"ז לא יענה אמן קצרה ולא ארוכה יותר מדי • ולא יגביה קולו יותר מהמברך • שם •
ושאר דיני עניית אמן כתבתים לעיל בדינים השייכים לעניית קדוש קודם אמירת
הקדוש דרכן שקודם חודו :

י"ז אם יש קצת מהעונים שמאריכין יותר מדי • אין כריך המברך להתתין להם • ש"ע
סימן קכ"ד :

דינים השייכים לקדושה ולמודים

א' אין הזכור אומרים עם הש"ך נקדישך אלא שותקין ומכווין למה שש"ך אומר עד
שיגיע לקדושה ואז עונים הזכור קדוש • ש"ע סי' קכ"ה • והט"ו תמה על הש"ע
וכתב דיכולין הזכור לומר נקדישך וכו' עם הש"ך ביחד דאין חזק בזה • וכן מביאר יולא
מדברי רבינו האר"י ז"ל שאכתוב בסמוך וכן המנהג :

ב' כריך לכיון הרגלים כבוד ורגליהם רגל ישרה • וכריך לכיון יותר בקדושה לקדש
את הש"ת כדי שישאר עליו קדושה מלמעלה • ואומר נקדישך ועריפך שתי
תיבות אלו בקול רם וגם הקק"ק והשאר יאמר תיבה בתיבה עם הש"ך • האר"י
ז"ל נגיד ומלוא :

ג' בעת שאומר קדוש יהיו העינים כשאות למעלה וסגורות וזה נחת רוח להשם
ית • טור בשם ס' היכלות וט"ו ומת"בר שם • אבל מדברי רש"ל ז"ל בוש"ש
ליבמות פ"ב סימן כ"א מביאר דיש לישא העינים למעלה והמה פתוחות ומביטות
הבטה חושית כי מחמת רוב מעלת מחשבה הטורה ומדריגה • שמעלין ישראל בקדושה
הוזהר להם על כך ע"ד רוב חכמי כאלו נוטים מהשכינה ורואין אותה ודקדק כן מדברי
ס' היכלות ודלא כהט"ו :

ד' מנענעין גופן ונושאין אותן מן הארץ • מור"ם בהגהה שם • והיינו שרימו
עקביהם מעט עם התנשאות הגוף • ולא כאותם שרוקדים וקופצין למעלה
בעת הקדושה דהוא מנהג בורות • הגאון רש"ל ז"ל שם • וכ"כ המג"א :

ה' בקדוש א' יגביה רגליו מעט ולא יניחם בארץ • ובקדוש שני יותר מעט • ובשלישי
יותר מעט משום דמעלין בקדש ולא מורדין • מהר"ד עראמה בנימוקיו על הרמב"ם
פ"י דה' תפלה בשם מהר"מ ריקנאטוי ז"ל :

ו' אין לדבר באמצע הקדושה • מור"ם בהגהה שם • וז"ל רבינו בחיי ז"ל בס' כד הקמח
אות קו"ף קדושת הברכה והקדושה דבר אחד הוא כי הברכה נמשכת מן
הקדושה כענין שכתוב שאו ידוכס קדש וברכו וכו' על כן כריך לומר שלא יפסיק
אדם בין קדוש לברוך • וכמה מבני אדם שאינן נוהרין בדבר זה והוא מכלל
הדברים שאמרו רז"ל פ"ג דברכות בענין תפלה מאי דתיב כרוס זולות לב"א אלו
דברים שצומדין ברומו של עולם ובני אדם מולולין בהם וכמעט שאני אומר כי כל
המפסיק והשח בינתיים דומה כאלו קצץ כעטיות ורבותיו חכמי האמת החמירו בזה
עד מאוד ע"כ :

ז' עניית איש"ד דקדיש קודם לעניית קדושה • אבל אם התחיל קדוש לא יפסיק כדי
לענות איש"ד דקדיש • פ"ח סימן קכ"ה :

ח' אם מיהר והקדים לענות קדוש ועדיין הש"ך לא השלים לומר וקרא זא"ו
ואמר • אפטר דולא וא"כ לחזור ולענות כיון דכבר אמר הש"ך נקדישך וכו'
והוא ענה • ש"ת הלק"ט ח"ב סימן קס"ז • אבל מדברי הרב מהר"י מולכו ז"ל
בתשו'

בתשו' כ"י סי' י"ט נראה דחילק על זה וסובר דלא יא' ולריך לחזור ולענות פעם אחרת
ברכ"י שם • והנכון שיכוין למה שעונים הקהל ויאמר באופן שלא ישמיע לאזניו •
הרב חיד"ק ז"ל בס' קשר גדול סימן י"ח או עו"ב • ולי נראה עיקר לדינא כמדת מהר"י
מולכו ז"ל דלא יא' כמה שענה קודם שסיים הש"ך וקרא ז"ל ויאמר כיון דענייתו או
היתה ביחוד בלתי לרוץ עשרה דהרי הכבוד היו מכוונים למה שאומר הש"ך כדי לענות
אחריו קדוש וא"כ הו"ל קדימת ענייתו של זה כאומר קדוש ביחוד דלא יא' ולריך לחזור
ולענות בקול רם עם הכבוד ככ"ל :

ט השליח כבוד לא ימשוך בניגון בלעומתם וכן בבידברי קדשך אלא ימחר
לאומרו כדי שלא יענו הקהל קודם שיגמור והו"ל כמו אמר חטופה • ספר
חסידים תת"ט :

י יחיד העומד בתפלה וכשהגיע לקדושה הכבוד קומרים קדושה וסדרה או קדושה
כתר דמוסף אינו אומר הוא קדושה עממה שאין הקדושות שוות • ש"ע סימן
ק"ט • וכן עיקר ודלא כמור"ם בהגהה דכתב דלקדושת כתר עונה עממה דליתא •
פר"ח שם :

יא אם יחיד מתחיל להתפלל עם ש"ך • כשהגיע עם ש"ך לבקדושך ויאמר עמו
מלה במלה כל הקדושה כמו שהוא אומר • וכן יאמר עמו מלה במלה ברכת
האל הקדוש וברכת שומע תפלה • וגם יכוין כשיגיע ש"ך למודים ויגיע גם הוא
למודים או להטוב שמך ולך נאה להודות כדי שיסחה עם הש"ך במודים • ש"ע
הס' • אבל בכתפלה לא יתחיל להתפלל עד אחר קדושה והאל הקדוש • אלא שאם
הוצרך להתחיל מכת שהשעה עוברת או כדי לסמוך גאולה לתפלה דינא הכי •
מור"ם שם :

יב הכנסה לבי"ח ומלא כבוד מתפללין • אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע
ש"ך לקדושה או לקדיש או לאמן דהאל הקדוש או דשומע תפלה יתפלל ואם
לאו אל יתפלל אם אין השעה עוברת כדי לענות הקדושה או האמנים הנזכרים או
הקדיש • ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

יג אם נכנס אחר קדושה • אם יכול להתחיל ולגמור קודם שיגיע ש"ך למודים
יתפלל • ואם לאו אל יתפלל • והוא הדין אם יכול להגיע למודים או לאחת
מהברכות ששוחן בהם כשיגיע ש"ך למודים יתפלל • ואם לריך להתחיל כדי לסמוך
גאולה לתפלה ויודמן לו שמגיע ש"ך למודים כשהוא באחת מהברכות באמצען ישחה
עמו • אבל אם הוא בתחלתה או בסופה לא ישחה • שאין שוחן בתחלת ברכה או
בסופה אלא באכות ובהודאה • ש"ע שם :

יד דוקא בדיעבד דנודמן לו שמגיע הש"ך למודים כשהוא באחת מהברכות באמצען •
אבל בכתפלה לא יתחיל אדעתא דלשחות באמצען דשמא ישכח מלשחות כיון שאין
מתויב שם לשחות • ד"מ סי' קי"ג • מג"א סי' ק"ט :

טו אם בא סמוך לקדושה ואם יתחיל מיד לא יוכל לומר קדושה ואם יתחיל אחר קדושה
לא יוכל לומר מודים • ואם ימתין עד אחר מודים יהיה השעה עוברת • יתחיל אחר
קדושה דמוטב לומר קדושה עם הכבוד ממה שיתחיל קודם בשביל מודים דמודים אפשר לו
לשחות באמצע הברכה • מג"א שם :

טז מי שהגיע לברכה אחרונה של ק"ש וש"ך קרוב למודים יותר טוב שיגמור
הברכה אחרונה של ק"ש ויתחיל להתפלל וישוח עם הש"ך ואפי' לדעת האומרי'
שצריך לומר ג"כ תיבת מודים כי ברוך ומודים הכל ענין אחד כשכח הכבוד יתברך וכן
אם הגיע לברכה שצריך לשוח בה שוחה עם הש"ך • וכן אפי' כוונת • וזה יותר ככון מלשחות
עד שיאמר ש"ך מודים • הרב"ז ז"ל בחדושת ח"ב ס' טי תשע"ה :

י"ז הא

יז הא דאמרינן שימתין עד שיגיע ש"ע למודים היינו דוקא באדם המתפלל ככ"ה •
אבל אם רוצה להתפלל בעורה שהוא חוץ לב"ח • יתפלל ולא ימתין • הרב מהר"י
זמח בהגהותיו בשם הרשב"א והרמב"ן ז"ל • ברכ"י סי' ק"ט :

יח ש"ך שטעה כשהתפלל בלחש לעולם אינו חוזר מפני טורח כבוד • אלא סומך
על התפלה שיתפלל בקול רם • והוא שלא טעה בג' ראשונות שאם טעה בג'
ראשונות לעולם חוזר כמו היחוד שחזר • ש"ע סימן קכ"ו • וכתב בש"ת הל"קט
ח"ב סימן קכ"ד דהא דרב' ראשונות חוזר רז"ל דנזכר מיד דכדי חזרת ש"ך ג' ברכות
דבר מוטע הוא וליכא טורחא • והלבוש שם כתב דכל זמן שלא השלים תפלתו חוזר •
אבל אחר שהשלים תפלתו אינו חוזר • ונמלא דג' מחלוקות בדבר זה לדעת הש"ע
לעולם חוזר כשטעה בג' ראשונות אפי' אם השלים תפלתו כדון היחוד • ולהר"ב הל"קט
אינו חוזר אלא אם נזכר מיד • אבל אם לא נזכר אלא אח"כ ואפי' באמצע ה"ח
אינו חוזר • ולדעת הלבוש כל זמן שלא השלים תפלתו חוזר ואם השלים אינו חוזר •
ופסק המג"א שם כהלבוש :

יט ש"ך שטעה בחזרה בקול רם ואינו יודע לחזור למקומו • יעמוד אחר תחתיו
ומתחיל מתחלת הברכה שטעה בה אם היה באמצעיות • אבל אם היה בג'
ראשונות מתחיל מראש התפלה ואם בג' אחרונות מתחיל מראש • ש"ע סי' קכ"ז :

כ ש"ך שטעה כשהתפלל בקול רם ולא הזכיר יעלה ויבא ברא"ח או בחול המועד אם
בשחרית אינו חוזר כיון שתפלת המוסף לכינוי וסומך על תפלת המוסף • ואם
במנחה חוזר אפי' שאמר בלחש • וה"ה אם הש"ך הוא מסופק אם יאמר יעלה ויבא
או לא אמרו דינא הכי • והא דרבינו חזון היינו אם השלים תפלתו אבל אם נזכר
קודם שהשלים תפלתו חוזר לראש • ש"ע וב"י סי' קכ"ו ואחרונים שם :

כא ש"ך שטעה ודילג אחת מכל הברכות וכשמוכרין אותו יודע לחזור למקומו •
אין מסלקין אותו • אבל אם דילג בברכה סמלטיים מסלקין אותו מיד שמא
אפיקורוס הוא • ואם התחיל בה וטעה אין מסלקין אותו • ש"ע שם • ואם דילג ראש
הברכה וסיים חתימתה לא מלינו שמסלקין אותו • מג"א שם :

כב ש"ך שאינו מתענה ביום תענית כבוד אינו יכול להיות ש"ך באותו
יום דכיון שאינו מתענה אינו יכול לומר עננו • ש"ע סי' תקס"ו • וכתב
המג"א שם דאם אירע שעבר לפני התיבה יאמר בשומע תפלה עננו ביום ליום
התענית הוא :

כג אם אין שם ש"ך אחר מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה משיבטלו לשמוע קדיש
וברכו וקדושה • מג"א שם :

כשעה שהש"ך אומר ברכת כהנים טוב לומר תפלה זו ויכוין השם הגדול והקדוש בן
עשרים ושתיים אותיות היוצא מפסוקים של ברכת כהנים ולא יוציא מפינו השמות ח"ו :

אל נא קרב תשועת מצביך
פחדך סר תוליאם במאסר
פדם סועים פקח סומים ישעך מצבים
דלה יוקאים וקבץ נפולים סמוך יי מצלתו

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

א מי שראה חלום ולא ידע מה ראה יעמוד לפני הכהנים כשעה שעולין
לדוכן ויאמר בן רבש"ע אני שלך וחלומותי שלך וגו' • ויכוין לקיים
הרבש"ע

הרבש"ע עם סיוס הכהנים ברכת כהנים דעוין סכבור אמן * ואס הוא סיוס קודם ססוימו הכהנים יוסף עוד ויאמר אדור במרוס שוכן כנבוכה אתס שלוס ושמן שלוס וס"ר שתסס עליו שלוס * ש"ע סימן ק"ל * ודלס כלותס סלומרוס אדור במרוס ונ"ו לבסוף דליו ככוון אלס יס לאומרו קודס ססוימו הכהנים * מנ"א סס :

ב' במקום סלון עוליס לדוכן לברכת כהנים ואמר כל זס כשעס שס"ן אומר סיס שלוס ויסוסיס עם סס"ז שיענו הקהל אמן * מור"ס כסגהס סס :

ג' אותס סנוסגוס לאומרו ככל יוס לון מנכנס יפס דליו מועיל אלס אס כן אומרו כו כיוס זרסס סחלוס * תורת חיוס ספ"ס דב"ק * אכל סמנ"א סס חלק עליו דלס כן למס אומרוס אותו כל ישראל כרגל דלנו כולס רלו חלוס רע כו כיוס אלס על כרחך אומרוס אותו על חלומות שרלו כיומיס אחריו * ומ"מ לא ישר לאומרו ככל יוס * וכ"כ סט"ז סס דכרגל טוב לאומרו אכל לא ככל יוס וכ"כ ספר"ח סס :

רבנו של עולם אני שקד וחלומתי שקד חלוס חלמתי ואני יודע מה הוא בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמתי לי אחרים (ובין שאני חלמתי על אחרים) אם טובים הם חזקים ואמצים בחלומותיו שר יוסף הצדיק ואם צדיקים רפואה רפאם כמי מרה ער ידי משרה רבינו עליו השלום וכמי ידחו ער ידי אדישע ובנעמן מצרעתו * וכוזקנה מחריו * וכשם שהפכה קללת ברעם בן בעור מרעה לטובה * בן תפוד לי בר חלומתי לטובה ולברכה * ותרצני ברחמיך הרבים * יהיו רצוני אמרו פי ותניון רבי לפניך יהנה צודי ונאלי :

דינים השייכים לנשואות כפיס תמלאס אחר העמידה דשחרית של שבת כעשרת ימי תשובה אחר העמידה שחרית ומנחה קודם כפילת אפיס אומרוס :

אבינו מלכנו הטאנו לפניך
אבינו (יכיון יהנה) מלכנו (יכיון יהנה) אין לנו מלך אלא אתה
אבינו מלכנו עשה עמנו למען שמך
אבינו מלכנו חיש ערינו שנה טובה
אבינו מלכנו בטל מעלינו כל גזרות קשות ורעות
אבינו מלכנו בטל מחשבות שונאינו
אבינו מלכנו הפר עצת אויבנו
אבינו מלכנו בלה כל צר ומשטין מעלינו
אבינו מלכנו ברה דבר וחרב ורעה ורעב ושבי ובזה ומשחית ומגפה מבני בריהך

אבינו

אבינו מלכנו שלח רפואה שלמה לחולי עמך

אבינו מלכנו מנע מגפה מנחלתך

אבינו מלכנו זכור (כ"א זכור) כי עפר אנחנו

אבינו מלכנו מחול וסלה לכל עונותינו

אבינו מלכנו קרע רוע גזר דינינו (יכיון כש קרע שטן)

אבינו מלכנו מחוק ברחמיך הרבים כל שטרי חובותינו

אבינו מלכנו מחה והעבר פשעינו מנגד עיניך

אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים

אבינו מלכנו כתבנו בספר צדיקים

אבינו מלכנו כתבנו בספר ישרים ותמימים

אבינו מלכנו כתבנו בספר מחילה וסליחה וכפרה

אבינו מלכנו כתבנו בספר מזונות ופרנסה טובה

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לי ולבני ביתי ולכל הסומכים על שלחני היום וככל יוס ויוס מזונותי ומזונותיהם בכבוד בזכות שמך הגדול והקדוש דיקרנוסא הממונה על הפרנסה :

אבינו מלכנו כתבנו בספר גאולה וישועה

אבינו מלכנו זכרנו בזכרון טוב מלפניך

אבינו מלכנו הצמח לנו ישועה בקרוב

אבינו מלכנו הרם קרן ישראל עמך

אבינו מלכנו והרם קרן משיחך

אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך

אבינו מלכנו שמע קולנו חוס ורחם עלינו

אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו

אבינו מלכנו קבל ברחמים ובכרצון את תפלתנו

אבינו מלכנו אל השיבנו ריקם מלפניך

דינים השייכים לתחנה ולנפילת אפים

א' אין לדבר כיון תפלת י"ח לנפילת אפיס * ש"ע סימן קל"א * וכתב סס סמנ"א דסוינו דוקא להפסיק לעסוק לדבר דברים אחרים אסור אכל שיחה בעלמא לית לן כס :

ב' גס כשני וחמישי יש לומר תקף אחר חזרת עמידה וידוי ונפילת אפיס * סא"י זלס"ס :

ג' אלו סימוס סלון כפלוס ע"פ ולון אומרוס תחנון * כר"ח וכחוכס וכפוריס וכל חדש כיוסן ולא כר"ד כתייר ולא כל"ג לעומר ולא מר"ח סיון עד י"ב ימיס ולא כט"ז

כט"ו כבד ולא בעבר ר"ה ולא בעבר יו"ט ולא ממואלף כפור עד סוף תשרי ולא בי"ד
וט"ו שבאדר ראשון * ט"ע סי' קל"א ואחרונים :

ד' כל יום שאין נופלים על פניהם אין נופלין גם כן במנחה שלפניו חוץ מער"ה
ועי"ה * ט"ז :

ה' כבד האכל אפילו שאין שם אכל אלא מתפללים למנוחה נפש המת אין אומרים
כ"א * ט"ז ובר"י :

ו' חתן כשבא לב"ה סבב או שמתפללין בביתו אין נופלים ע"פ ו' לנושא בתולה וג'
לאלמון שנשא אלמנה * ט"ז :

ז' חתן בשחרית יום ח' אכזב כע"פ דו' ימים שלמים בעיניו * וגם במנחה דיום ח' אם
מתפללין קודם זמן שיעשה החופה וז' ברכות * לא יאמרו נפילת אפים * מח"כר
כק"א סימן קל"א :

ח' יום מילה אין כע"פ בבית הכנסת אפילו שאין המילה נעשית אלא בבית אם יש
אבי הבן או סנדק בבית הכנסת סגי ואף אם אין אבי הבן בעיר או שמת קרוביו
הולכין לב"ה ומתפללים במנחה ואין כע"פ * ת"ח ח"ג סימן ד' :

ט' המתפללים בעזרת הב"ה סבב אשר בה המילה כיון שאין אבי הבן וסיעת מרחמיה
מתפללין בעזרה ואין המילה נעשית אחר סיום תפלת העזרה ויכיר הדבר לטעמי
השמש דאין למתפללים בעזרה שיוכות בעסק זמ' ראוי הוא שיפילו כני העזרה תחתם
ולא יפסידו מלומר כפ"ק וסדר רחום בשני וחמישי וכן הוא מנהג רוב ישראל *
ברכ"י ט"ז :

י' יש מקומות שנהגו דאם יש מילה כב"ה אשר שם רוב העיר והוא ב"ה כב"ה ישנה
שבעיר * שכל הבתי בכסיות אחרים נגדיון אחרים ואין אומרים תחנה וכפ"א בכל
הבתי בכסיות * ואף היחוד שמתפלל בביתו בעיר הגו' אם מתפלל בשעה שהכבוד מתפללין
אינו אומר כפ"א * באר ועקב דף ט' מח"כר ט"ז :

יא' אף אם כולד מהול כיון דמטפין דם ברית ממנו אין כע"פ * הלכ"ט ח"ב
סימן קס"ח :

יב' מילה בתענית כבוד אין כע"פ אכל אומרים סליחות וגם וידוי ואין אומרים והוא
רחום * ואין בעל הברית אומר התכוננים אכל פרשת ויחל חייב לשמוע * בית
דוד סימן שט"ז :

יג' במנחה אם מתפללין אכל התינוק אין אומרים תכוננים * אחרונים :

יד' כט"ו אייר נופלין ע"פ * ויש למחות במו שאין אומר כפ"א כיום ההוא * שו"ת
בית דוד סימן כ"ג * וכן המנהג פשוט בא"י ובמלכוד לומר כפ"א כט"ו אייר *
מח"כר ט"ז :

טו' כשיש ספק אם יפלו ע"פ * יותר טוב שלא ליפול דכפ"א רשות ואם לא יפול אין
בכך כלום * ש"ת מהר"י מולכו * ברכ"י :

לישני וחמישי

אל מלך יושב על פסא רחמים ומתנהג בחסידות *
מוחל עונות עמו * מעביר ראשון ראשון * מרבה
מחילה לחטאים * וסליחה לפושעים * עושה צדקות
עם בך בשר ורוח * לא כרעתם דהם גומל * אל הורתנו
לומר

לומר מדות שלש עשרה * זכור לנו היום ברית שרש
עשרה כמו שהודעת לענו מקדם * וכן כתוב בתורתך
וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה *
ושם נאמר :

א' אין היחוד אומר ויעבור ולא י"ג מדות דרך תחנה * אכל דרך קריאה בטעמי
הפסוק שרי * ט"ע סי' תקס"ה * אכל הב"ח כפי תקס"ח העלה דאפילו כנגון
וטעמים דרך קריאה אין ליחוד לומר סי' ג' מדות * וסרב חיד"א בברכ"י סימן קל"א
ובמח"כר דעתו כפסק הש"ע * אכל אפי' העביר מלאתי באגרת הרמ"ז שכתב בשם
האר"י ז"ל כהב"ח שאין היחוד אומר סי' ג' מדות אפילו כנגון וטעמים כקורא
בתורה כי עיקר אמירתה הוא כקורא בתורה * ואין ליחוד לאומרים אלא בחלוטיות כפ"א
ב"ש וכו' :

ב' התכוננים לר"ך לאומרים כנחת ובמתן וככוונת * ואסור להזכיר סי' ג' מדות שלא
בכוונה * מהר"ש שער ארוה בחי' כ"י * ברכ"י סימן תקפ"ב :

ג' כשאומר סי' ג' מדות ה' ה' יש לכרוע ואע"ג דווקא בשם שאני סבא דאחר י"ג מדות *
כתוב וימחר משה ויקוד * ומיחו אין לכרוע אלא ישוח מעט * מהר"מ ממודוכא
בשם מהר"י קולון ז"ל כליוקטיו כ"י * שירי ברכה ט"ז :

ויעבר יהוה | על-פניו ויקרא יהוה | יהוה א | אר | ב
רחום | וחנון | אר | אפים | ויב-חסד | ואמת |
ח | נצר | חסד | לאלפים | נשא | עון | יא | ופשע | יב | וחטאה
יג | ונקה | :

צעוד שהשליח לבור אומר ויעבור נוהגים לומר

אל רחום שמך * אל הנון שמך * אל ארץ אפים שמך * מלא רחמים שמך *
בנו נקרא שמך * בעבור שמך * בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת
לי חנני ושמע תפילתי * ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים כרב חסדך ענני
באמת ישעך * ענני בעת ובעונה הזאת :

אנשי אמונה אבדו * באים בלח מעשיהם : גבורים
לעמוד בפריץ * דוחים את הגזרות : היו לנו
לחומה * ולמחסה ביום זעם : זועכים אף בלחשם *
חמה עצרו בשועם : טרם קראוך עניתם * יודעים
לעתור ולרצות : כאב רחמת למענם * לא השיבות
פניהם ריקם : מרוב עונינו אבדנום * נאספו מנ
בחטאינו : סעו חמה למנוחות * עזבו אותנו לאנחות :

פסו גודרי גדר * צומתו משיבי חמה : קמים בפרץ
אין * ראויס לרצותה אפסו : שוטטנו בארבע פנות *
תרופה לא מצינו : שכנו אליה בבשת פנינו * לשחרך
אר בעת צרותינו : אל מלך

א יש כוונתו לחלק התכונים ואומרים אכשי אמונה כיום שני * ותמנהו מרעות קומרים
כיום חמישי * וסכנו לומר שיהס בשני ובחמישי * וכן כוונתו בלרץ ישראל
תוכ"א :

תמהנו מרעות * תשש כחנו מצרות : שחנו עד
למאד * שפרנו עד עפר : רחום כן היא
מדתנו * קשי עורף וממרים אנחנו : צעקנו בפינו
חטאנו * פתלתול ועקש לבנו : עליון רחמיה מעולם *
סליחה עמך היא : נחם על הרעה * מטה כלפי חסד :
לא תתעקם בעתות פאר * כי בצרה גדולה אנחנו :
יודע לעיני הכל * טובך וחסדך עמנו : התום פי
שטן ואר ישטין עלינו * זעם בו וידום : ויעמוד מריץ
טוב לצדקנו * הוא יגיד ישרנו : דרכיה רחום וחנון *
גליה לנאמן בית : בבקשו אז מלפניה * אמונתך
הודעת לו : אל מלך

א אין לשכש הגירסא שכתבת אל תעש עמנו כלה וגו' תיבת נמת ולומר כאמת
בל"א כי כן מליכו ג"כ בלשון תלמוד תיבת כס לשון דבור וכן בספרי פרשת
בהעלותך ובמשנה ג"כ כוונתו לו כוונתו לשלוח וכוונתו דמ"ה כוונת ר"ש ומקרא מלא
הוא בעורף כנמת וכיוצא וידוע שהפיוטאים נשתמשו לפעמים מלשון ארמי ותלמוד א"כ
אין לשכש הגירסא * ש"ת כודע ביהודה מה"ח ח"א סימן ד' :

אלהינו ואלהי אבותינו * אל תעש עמנו כלה * תאחו
ידך במשפט : בבוא תוכחה ננך שמנו
מספרך אל תמח : גשתך לחקור מוסר * רחמיה יקדמו
רננה : דדות מעשים בשורה * קרב צדק מאליה : הורנו
בזעקנו דך * צו ישועתנו במפגיע : ותשיב שבות אהלי
תם * פתחיו ראה כי שממו : זכור נמת * עדות לא
תשכח

תשכח מפי זרעו : חותם תעודה תתיר * סודך שים
בלמודיך : טבור אגן הסהר * נא אל יחסר המזוג : יה
דע את אשר ידעך * מגר את הגוי אשר לא ידעך :
כי תשיב לבצרון * לכודים אסירי התקוה :

א ככל וידוי לרדך להסתחול אכא ה' או"א וגו' * ואין לרדך לפרט חטא * ואם מתורה
בלתש ככון לפרט חטא * ש"ע סי' תר"ו מת"כר סי' קל"א :

ב לרדך להתודות מעומד * ואף אם הוא כבר התורה ושמע לש"ץ שמתורה לרדך לעמוד
ולתודות * ש"ע סי' תר"ו * וגם מי שנוסב כהאר"י שלח להתודות כי אם פעם אחת
לרדך לעמוד בוודויים ארובים שמתודים הקהל * וזון או חלוש יכול להתודות על ידי
סמיכה * ברכ"י סי' קל"א :

ג לרדך לשחות בוידוי כמו במודים * של"ה ז"ל * ואמנם יטן הדור יתוס לא ושה
הרכה אלא מעט כדי שלא ילעינו עליו ויטעלו * הרב חיד"א בקשר גדול סי' י"ט
אות ה' :

ד מה שאנו אומרים בסדר הוידוי ואתה לדיק על כל הבא עלינו * כתב הרב
החסיד בעל ראשית חכמה ז"ל בשער התשובה פ"ג דקכ"ב וז"ל הוה אומר
מורי ז"ל שלענין זה תקנו בוידוי ואתה לדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית וכו'
והכוונה כי בהתודות על עובי מעטת המדות העליונות ומוריד הקשך והפגם שהיא
מדת הדיו עליו וזוהו ואתה לדיק על כל הבא עלינו והבא ר"ל מה שבא ומה
שיבא כי אמת עשית בהשפעת הדיון שיהא מדת אמת כתקנת * והוא הרשע וראוי
הוא לכך א"י ז"ל יע"ש * וזו הלעזר אחר המחילה דהא ליתא כי לא יתכן לפרש
הבא מה שיבא דהא בכל כי הוי אומר אבוי בברכות עלה דהריבא חטאתי לפניך
ולא כפרעת ממני וכו' דלא מיבעי ליה לאויב למימר הכי דאמר רשב"ל * וכן תבא
משמיה דר' יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן * וא"כ על כרחין דמה שאנו אומרים
בהוידוי ואתה לדיק על כל הבא עלינו וכו' פירוש הבא מה שכבר בא ולא על
העתיד לבא עלינו * ושוב מלאתי שכ"כ בפירוש בעין יעקב בברכות שם על הא דאל
יפתח אדם פיו לשטן שכתב דהיינו טעמא דאל יפתח וכו' שלא ליתן פתחון פה לשטן
לקטרג וסודתה בעל דין כמאה עדים ולא נשאר למדת הרמזים להאריך אפים *
ואע"פ שאנו מתודים ואומרים חטאנו ואתה לדיק על כל הבא עלינו * היינו
להלדיק דין על העבר בלבד וכו' ע"כ יע"ש * וכן עיקר * כי על כן יש לו להסתודה
לכוין בקומרו ואתה לדיק על כל הבא עלינו לכוונה זו דהיינו על העבר ולא על
העתיד מה"ט דאל יפתח אדם פיו לשטן דאמר אבוי ודלא כהרב ר"ח בשם רבו
ז"ל ככ"ל :

אנא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו תבא לפניך
תפלתנו * ואר תתעלם מתחנתנו * שאין אנו
עוי פנים וקשי עורף * לומר לפניך יהוה אלהינו
ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו * אבך
חטאנו * אנחנו ואבותינו : לרדך להכות באגרוף על חסו והמטכיל

יבין * אֲשַׁמְנוּ * בְּגִדְנוּ * גִּלְגְּנוּ * דְּבַרְנוּ דוּפִי וְלִשׁוֹן הָרַע *
 הֶעֱוִינוּ * וְהִרְשַׁעְנוּ * זָדְנוּ * חָמְסְנוּ * טָפְלָנוּ שִׁקְר * יַעֲצֵנוּ
 עֲצוֹת רָעוֹת * כּוֹזְבֵנוּ * לֹצְנוּ * רוֹצְצֵנוּ * מְרַדְּנוּ * מְרִינֵנוּ *
 נֹאצְנוּ * נֹאפְנוּ * נִשְׁבַּעְנוּ לִשְׁוֹא וְלִשְׁקֵר * סָרְדְנוּ * עֹוִינוּ *
 פָּשַׁעְנוּ * צָרְדְנוּ * קִשִּׁינוּ עֹרָף * רִשְׁעֵנוּ * שִׁחַרְטָנוּ *
 תַּעֲבָנוּ * תַּעֲוִינוּ וְתַעֲתַעְנוּ * וְסָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 הַטּוֹבִים וְלֹא שׁוּה לָנוּ וְאַתָּה צָדִיק עַל כָּל הַבָּא עֲלֵינוּ
 כִּי אָמַת עֲשִׂיתָ וְאַנְחָנוּ הִרְשַׁעְנוּ :

מַה נֹאמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמַה נִּסְפַר לְפָנֶיךָ שׁוֹבֵן
 שְׁהַקִּים * הֲלֹא הִנֵּסְתָּרוֹת וְהִנְגַּלְוֹת אֶתָּה יוֹדַע *
 אֶתָּה יוֹדַע רְזִי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל חַי * אֶתָּה
 חוֹפֵשׁ כָּל חַדְרֵי בָטָן * רוֹאֵה כְלִיּוֹת וְלֵב * אֵינְךָ כָּל דְּבַר
 נֶעְלָם מִמֶּךָ * וְאֵינְךָ נִסְתָּר מִנְּגִד עֵינֶיךָ :

יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּרְחַם
 עֲלֵינוּ * וְתִמְחֹל לָנוּ אֶת כָּל הַטְּאוֹתֵינוּ * וְתִכַּפֵּר
 לָנוּ אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ * וְתִמְחֹל וְתִסְלַח לְכָל פְּשָׁעֵינוּ * וְסַלַּחַת
 לְעוֹנָנוּ וְלִחַטְאוֹתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ : סַלַּח לָנוּ אֲבִינֵנוּ כִּי חָטְאוּ
 מִחוּל לָנוּ מִדְּכָנוּ כִּי פָשַׁעְנוּ : כִּי אֶתָּה יְהוָה טוֹב וְסַלַּח
 וְרַב חֶסֶד לְכָל קִרְאֶיךָ : לְמַעַן שִׁמְךָ יְהוָה וְסַלַּחַת לְעוֹנָנוּ כִּי
 רַב הוּא : לְמַעַן שִׁמְךָ יְהוָה תַּחֲוִינוּ בְּצַדִּיקְתֶּךָ תוֹצִיא מִצָּרָה
 נַפְשֵׁנוּ : יְהוָה צְבָאוֹת עֲמָנוּ מִשְׁגָּב לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סְדָה :
 יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁרִי אָדָם בָּטַח בְּךָ : יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ
 יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קִרְאוֹנוּ : הִשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ
 יְמֵינוּ בְּקִדְמָה :

אֵל אֶרֶךְ אַפַּיִם אֶתָּה וּבַעַל הַרְחָמִים * גִּדְלַת רַחֲמֶיךָ
 וְחֶסֶדֶיךָ הוֹרַעְתָּ לָעֵנוּ מִקִּדְמָה וְכֵן כְּתוּב בְּתוֹרַתְךָ *
 וַיִּרַד יְהוָה בְּעַנְן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם * וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה
 וַיִּשָּׁם

כבוד ששליח כבוד לומר ויעבור כוונתו לומר אל רחום שמך

וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא יְהוָה | יְהוָה * אֵל ב
 רַחוּם * וְחֲנוּן-אֶרֶךְ אַפַּיִם * וְרַב-חֶסֶד * וְאָמַת :
 ה נָצַר חֶסֶד ט לְאֵלִפִּים י נִשְׂא עֵוִן י * וּפָשַׁע יב וְחַטָּאָה
 יג וְנִקְהָה :

והוא רחום לריך לאומרו ככוונם ומעומד * אבל לומר בקול רם אונו עכוב
 ונכרח כהרח ופשעים * אחרונים :

וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבֵּה לְהַשִּׁיב
 אִפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ : אֶתָּה יְהוָה לֹא תִכְלָא
 בְּחַמֶּיךָ מִמֶּנִּי חֶסֶדְךָ וְאָמַתְךָ תִּמִּיד יִצְרוּנִי : הוֹשִׁיעֵנו
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּקְבָצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם הַהוֹדוֹת לְשֵׁם קִדְשֶׁךָ
 דְּהִשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֻחְךָ : אִם עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר-יְהִי אֲדֹנָי מִי
 יַעֲמֵד : כִּי עַמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּזְכָּר : לֹא כַחַטְאֵינוּ
 עָשָׂה לָנוּ וְלֹא כְעֲוֹנוֹתֵינוּ נָמַל עֲלֵינוּ : אִם עֲוֹנֵינוּ עָנוּ
 בָּנוּ יְהוָה עָשָׂה לְמַעַן שִׁמְךָ : זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֶסֶדֶיךָ
 כִּי מֵעוֹלָם הַמָּוָה : יַעֲנֶךָ יְהוָה בְּיוֹם צָרָה יִשְׁנָכֶךָ שֵׁם
 אֱלֹהֵי יַעֲקֹב : יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קִרְאוֹנוּ :
 אֲבִינֵנוּ מִדְּכָנוּ חֲנֵנוּ וַעֲנֵנוּ כִּי אֵינְךָ בָּנוּ מַעֲשִׂים עָשָׂה עֲמָנוּ
 צַדִּיקָה כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ וְהוֹשִׁיעֵנוּ לְמַעַן שִׁמְךָ : וְעַתָּה אֲדֹנָי
 אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ אֶת עַמְּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה
 וְתַעֲשֵׂה לָךְ שֵׁם בְּיוֹם הַזֶּה חָטְאוּ רִשְׁעֵנוּ : אֲדֹנָי כָּכָר
 צַדִּיקוֹתֶיךָ יִשְׁבֵּנָא אַפָּךָ וְחֶמְתֶּךָ מֵעִירְךָ יְרוּשָׁלַם הִר קִדְשֶׁךָ
 כִּי כַחַטְאֵינוּ וּבְעֲוֹנוֹת אֲבוֹתֵינוּ יְרוּשָׁלַם וְעַמְּךָ דְּחַרְפֵּךָ
 לְכָל סִבִּיבֹתֵינוּ : וְעַתָּה שְׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֵל תִּפְלַת עַבְדְּךָ
 וְאַל תַּחֲנוּנוּ וְהֵאָר פָּנֶיךָ עַד מִקְדָּשֶׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדֹנָי :
 הַטָּה אֱלֹהֵי אֲזַנְךָ וְשִׁמַּע פִּקְח עֵינֶיךָ וּרְאֵה שׁוֹמְמוֹתֵינוּ
 וְהַעִיר

והעיר אשר נקרא שמך עליה כי לא עז צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיה הרבים: אדני שמעה אדני סלחה אדני הקשיבה ועשה אל תאחר למענה אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך: אבינו אב הרחמן הראנו אות לטובה וקבץ נפוצותינו מארבע בנפות הארץ יבירו וידעו כל הגוים כי אתה יהוה אבינו אתה אנחנו החמר ואתה יוצרנו ומעשה ידך כלנו: אבינו מלכנו צורנו וגואלנו חוסה יהוה על עמך ואל תתן נחלתך לחרפה למשרבם גוים: למה יאמרו בעמים איה אלהיהם: ידענו יהוה כי חטאנו: ואין מי יעמד בעדנו: אלא שמך הגדול יעמד לנו בעת צרה: וכרחם אב על בנים רחם עלינו: חמול על עמך ורחם על נחלתך: חוסה נא כרוב רחמיה חננו מלכנו ועננו: לך יהוה הצדקה עשה נפלאות בכל עת ועת: הבט נא והושיעה נא צאן מרעיתך: אר משול בנו קצף: כי לך יהוה הושיעה: בך תחלתנו: אלוה סליחות אנא סלח נא כי אל טוב וסלח אתה:

אנא מלך רחום וחנון: זכור והבט לברית בין הבתרים ותראה לפניך עקיבתי יחיד: ולמען ישראל אבינו אר תעזבנו אבינו ואל תטשנו מלכנו ואל תשכחנו יוצרנו: ואל תעש עמנו בדה בגלותנו: כי אל מלך חנון ורחום אתה:

אין כמוך חנון ורחום אלהינו: אין כמוך אל ארך אפים ורב חסד ואמת: הושיענו ורחמנו מרעש ומרגז הצילנו: זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב אל תפן אל קשי העם הזה: ואל רשעו ואל חטאותו שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: והסר מפני מכת

מבט המות כי רחום אתה: כי כן דרפך לעשות חסד חנם בכל דור ודור: אנא יהוה הושיעה נא: אנא יהוה הצליחה נא: אנא יהוה עננו כיום קראנו: לך יהוה קוינו: לך יהוה חבינו: לך יהוה נחל: אל תחשרה ותעננו: כי נאמו גוים אברה תקותם: כל ברוך לך תכרע וכל קומה לפניך תשתחוה:

הפותח יד בתשובה לקבל פושעים וחטאים: נבהלה נפשנו מרוב עצבוננו: אל תשכחנו נצח: קומה והושיענו: אל תשפוך חרוך עלינו: כי עמך אנחנו בני בריתך: אר הביטה אל כבודנו בגוים ושקצונו כטמאת הנדה: עד מתי עוף בשבי ותפארתך ביד צר: המה יראו ויבשו ויחתו מגבורתם: עוררה גבורתך והושיענו למען שמך: אר ימעטו לפניך תלואותינו: מהר יקדמונו רחמיה בעת צרותינו: לא למעננו: אלא למענה פעול: ואל תשחת את זכר שאריתנו: כי לך מיחלות ענינו: כי אר מלך חנון ורחום אתה: וזכור לנו עדותנו בכל יום תמיד אומרים פעמים באהבה: שמע ישראל יהוה אלהינו יהוה אחד:

נפילת אפים

א מה שנסק מור"ס בהגהה סי' קל"א דאין כפולת אפים אלא במקום שיש ארון וס"ת זו היא סכרת הרוקח: אבל המדקדק בדברי הפוסקים יראה דפליגי על הרוקח והפסד דכל הפוסקים פליגי עליו עליו כנראה מסתמות דבריהם: כי על כן יש לזכור על בניהם ככל מקום אף שאין שם לא ארון ולא ס"ת: הרב מהר"ם מלמד בש"ת משפט דוק ח"ג וכן הסכימו האחרונים ז"ל דיכול לומר כפ"א ביחוד וכלל מקום בין לפשט בין לטור: לטור: ברכ"י שם:

ב עיר שנהגו כסכרת הרוקח ובא חכם ממקום אחר ורוצה להכריחם כמנהג מקומו דכופלים על פניהם ככל מקום: לא טוב עשה ואין לשמוע לו כיון שנהגו כסכרת הרוקח ואפי' קאתם יכולים לעכב: הרב משפט דוק כתשו חכו:

ג בשעה שהכבוד כופלין ע"פ אף שהוא לא התפלל עמם לריך לעשות כפולת אפים כס הכבוד לפי מ"ש במדרשו של רשב"י: וכן ראוי לכהוג לזכור לזכור על פניו ולכסות בטלית כמו שעוין הכבוד אף שהוא אינו אומר כפ"א והוא כומיות וכיולת:

ד' סרב אברהם חזקוני בס' שתי ידות דל"א ריש ע"ב • שורוי ברכה ס' קל"א :
 כפולת אפיס יש לופול על גז שמאל ולף יהיו פניו דבוקות תוך סוד קלף על
 הורוע שמאלי • ויש סכנה אס יפול על ידו • ולא יאמר פסקו ויאמר דוד אל גר •
 גורוי סאר"י זל"ל :

ה' כפולת אפיס מיושב • ואס הסבור אומרים תחננוס קודס כפולת אפיס וסוד כלכנס
 כוסג כסאר"י ז"ל ואינו יכול לישב כי סקסל עומדים • אומר כפ"א על ידו סמיכס •
 סרב חיד"א בס' קשר גודל ס' י"ט אות ט"ו :

ו' אס כעודו כופל על פניו שמעקדיס או קדושה יכול לענות • סרב מסר"י עייאש ז"ל
 בס' מנהג יהודה ס' קל"א וע"ד הסוד יש לפקפק • סרב חיד"א כספר קשר
 גודל סס אות י"ד • וסעיקר לדינא דיכול לענות כסרב מנ"י ז"ל דלף עדיף מק"ש
 ואין לפקפק אף ע"ד הסוד :

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל גֹּד צַר לִי מְאֹד נִפְלְאָה נָא בְיַד יְהוָה כִּי רַבִּים
 רַחֲמָיו וּבְיַד אָדָם אֵר אֶפְלָא :

רחום וחנן חטאנו לפניך רחם עלינו והושיענו :

לְדָוִד אֵלֶיךָ יְהוָה נִפְשִׁי אֲשָׂא : אֱלֹהֵי בָךְ כִּטְחַתִּי אֶל
 אֲבוֹשָׁה אֵר יַעֲלֶצוּ אוֹיְבֵי לִי : גַּם כָּל קוֹיֶךָ לֹא
 יִבְשׁוּ יִבְשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם : דְּרָכֶיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי
 אֲוֶרְחוֹתֶיךָ לַמְּדִנִי : הִדְרִיבֵנִי בְּאַמְתֶּךָ וּלְמַדְנִי כִי אֲתָרָה
 אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹתְךָ קוֹיִתִּי כָּל הַיּוֹם : זָכַר רַחֲמֶיךָ יְהוָה
 וַחֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲלָם הַמָּרָה : חֲטָאת נַעֲוֵרִי וּפִשְׁעֵי אֶרֶץ
 תִּזְכּוֹר כְּחִסְדֶּךָ זָכַר לִי אֲתָרָה לְמַעַן טוֹבֶךָ יְהוָה : טוֹב
 וַיִּשֶׁר יְהוָה עַל כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ : יְדָרְךָ עֲנוּיִם
 בְּמִשְׁפָּט וּלְמַד עֲנוּיִם דָּרְבוּ : כָּד אֲרַחֲוֹת יְהוָה חֲסִד
 וְאַמַּת לְנַצְרֵי כְרִיתוֹ וְעֵדֻתוֹ : לְמַעַן שְׂמֶךָ יְהוָה וּסְלַחַת
 לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא : מִי זֶה הָאִישׁ יֵרָא יְהוָה יוֹרְנוּ בְּדָרְךָ
 יִבְחָר : נִפְשׁוּ בְּטוֹב תִּלִּין וּזְרַעוּ יִירַשׁ אֶרֶץ : סוֹד יְהוָה
 לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לַהוֹדִיעִים : עֵינֵי תַמִּיד אֵר יְהוָה כִּי הוּא
 יוֹצִיא מִרְשֶׁת רְגְלִי : פָּנָה אֵלַי וַחֲנִנִי כִּי יַחִיד וְעֵנִי אֲנִי
 צָרוּר לִכְבִּי הִרְחִיבוּ מִמְצוּקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי : רֵאֵה עֵינֵי
 וְעַמְלִי וְשֵׂא לְכָר חֲטָאתַי : רֵאֵה אוֹיְבֵי כִּי רַבו וְשִׁנְאוֹתַי
 חָמָס שְׂנְאוֹנֵי : שְׁמֵרָה נִפְשִׁי וְהִצִּילֵנִי אֵר אֲבוֹשׁ כִּי חֲסִיתִי
 בְּךָ

בָּךְ : תָּם וַיִּשֶׁר יִצְרוֹנִי כִּי קוֹיִתֶיךָ : פָּדָה אֱלֹהִים אֶת
 יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרוֹתָיו : וְהוּא יִפְדֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל
 עוֹנוֹתָיו :

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שׁוֹב מַחְרוֹן אַפְּךָ • וְהִנָּחֵם עִם
 הָרַעָה לְעַמְּךָ :

א' יש מקומות שלח נהגו לומר תחנות אלו לא זו דיוס שני ולא אותם דיוס
 חמישי • אלא מתחילין מיד אחר ה' אלסוי ישראל וגו' אבינו מלכנו ככשאר
 ימי החול • וכן כוהגין כע"ס ק טכריא טובכ"א ושמעתי מפי גדולים שכן חכנו
 שלח לאומרס :

תחינה ליום שני

יְהוָה אֵיךָ תִּסְדֵּיךָ הִרְאִשׁוֹנִים • אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ
 מִקְּפָנִים • אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּנוּ : בְּזֶמֶן כְּבוֹדְךָ שָׁבוּ בְּאַחֲרֵי
 לְשִׁבְתוֹ מוֹכֵן • וְשֵׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ : רַחֲמֶיךָ מִמָּנוּ זִיו הַשְּׂבִינָה
 וְעַתָּה אָנָּה פָּנָה • אֲשֶׁר אֵינָנוּ פָּה עִמָּנוּ : הַשִּׁיבֵנוּ לְקַדְמוֹתַי
 וַיִּגְבְּרוּ • בְּנֶיךָ וְאֵי יֵאמְרוּ • הִגְדִּיר יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ : מַהֲר
 דְּרַפָּא נִנְעָנוּ • שׁוֹבְנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל • וְהַפֵּר בְּעַסְךָ עִמָּנוּ : שׁוֹב

תחינה ליום חמישי

יְהוָה שְׂאֵרִית פְּלִישַׁת אֲרִיאל • תִּשְׁכַּח חַנּוּת אֵר • אִם קִפְץ בְּאֶף
 רַחֲמָיו : מֵאִם דְּבִירוֹ וּסְפוֹ • וְלֹא זָכַר הָרוּם רְגְלָיו בַּיּוֹם אִפּוֹ •
 כְּמִנְהַג רַחֲמָיו : וְאֵיךָ נִפְלְאוֹתָיו וַחֲסִדָּיו • אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ עֲבָדָיו
 אֲשֶׁר נִמְלַם כְּרַחֲמָיו : אֹמֵר בְּרַבּוֹת יְגוֹנֵי • נִפְלְאָה נָא בְיַד יְהוָה
 כִּי רַבִּים רַחֲמָיו : לְרַבְרוּ יַחֲקֵנוּ וְהִתְנַחֲמָנוּ • תִּסְדֵּי יְהוָה כִּי רֵא
 תִּמְנוּ • כִּי רֵא כָּלוּ רַחֲמָיו : שׁוֹב

לשני ולחמישי

שׁוֹב מַחְרוֹן אַפְּךָ • וְהִנָּחֵם עַל הָרַעָה לְעַמְּךָ : אֵר תִּקְצוֹף יְהוָה
 עַד מְאֹד • וְאֵר לְעַד תִּזְכּוֹר עוֹן הַן חֲבַט נָא עַמְּךָ כְּלָנוּ :
 אִם עוֹנֵינוּ עָנוּ בָנוּ • יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂמֶךָ : כִּי רַבוּ מִשׁוֹבוֹתֵינוּ
 תָּךְ חֲטָאתָ • אֲרוֹן סִלַּח לָנוּ : כִּי אָמַר אֲבִינוּ כִּי אֲבַרְחָם לֹא יִדְעָנוּ
 וַיִּשְׂרָאֵל רֵא יִכְרַע אֲתָרָה יְהוָה אֲבִינוּ גְּאֻרָנוּ מַעֲלָם שְׂמֶךָ :

אבינו

אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ אָבִינוּ אֲתָהּ • אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ אֵין לָנוּ
 מִלְּךָ אֵלָּא אַתָּה • אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ רַחֵם עָלֵינוּ •
 אָבִינוּ מִלְפָּנֵינוּ חַנּוּן וְעַנּוּן כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים • עֲשֵׂה
 עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד לְמַעַן שְׂמֵךְ הַגְּדוּר וְהוֹשִׁיעֵנו •
 וְאַנְחֵנו לֹא נִדְעֵה מִהַ נַּעֲשֶׂה כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ : זְכֹר רַחֲמֶיךָ
 יְהוָה וְחַסְדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הָמָּה : יְהִי חַסְדֶיךָ יְהוָה עָלֵינוּ
 כַּאֲשֶׁר יְחַלְנוּ לָךְ : אֵל תִּזְכְּרֵנוּ עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנִים מִיָּד
 יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי רַחוּנוּ מֵאֵד : עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֲשֵׂה
 שְׂמִים וְאַרְצֵן : חַנּוּן יְהוָה חַנּוּן כִּי רַב שְׁבַענוּ בּוֹ : בְּרַגְזוֹ
 רַחֵם תִּזְכּוֹר • בְּרַגְזוֹ אֲהַבְהָ תִזְכּוֹר • בְּרַגְזוֹ עֲקִידָה תִזְכּוֹר •
 בְּרַגְזוֹ תְּמִימוֹת תִּזְכּוֹר • יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם
 קִרְאָנוּ : כִּי הוּא יִדַע יִצְרָנוּ זְכוֹר כִּי עֲפָר אָנַחְנוּ : עֲזָרְנוּ
 אֲדֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׂמֵךְ וְהִצִּילֵנוּ וְכִפֵּר עַד
 חֲטָאתֵינוּ לְמַעַן שְׂמֵךְ :

ואומר קדיש לעילא • ובשני וחמישי מוציאין ס"ח וקורין ג' גברי

דינים השייכים למצות ס"ח

- א** אין להתקוטע כעבוד שום מצוה • אמת ליעקב סי' ב' אות ג' :
- ב** אם רב קנה מצוה יכול איוס אדם להוסיף • דכמות אין חולקין כבוד לרב דקרוי
אדם אצל עצמו • לב דוד שם אות ב' :
- ג** הלזה לא יכבד למלות בשום מצוה משום לתף דרביה • אמת ליעקב שם :
- ד** חלה בעל המצוה ואינו יכול לבד לבית הכנסת משוי שניה במקום שאין מי שקונה
החסרות • שם :
- ה** קונה המצוה בעורה ביוצר ושלא לקוחו בעשות המצוה בעל החסרות
מנעב • ואם בעל המצוה יכול לעשותה ואין סיבה מתמתו • יכול לתת המצוה
למי שירצה • שם :
- ו** אכל שהיה בכ"הכ בשני וחמישי וכתנו לו מצוה כפתחת שערים וכו' • מותר לו
לעשותה • שם סי' ג' אות י"ז :
- ז** במקום שנסגרו דפתחת שערים גדול ממצות רמונים • אין לבן ותלמיד לפתוח שערים
כשאביו או רבו עושין מצות רמונים אלא א"כ מחלו • שם סי' ד' אות ו' :
- ח** אם היה הולך לעשות פתחת שערים או לשום רמונים בקהלו וקראוהו לעלות לס"ת
בקהל אחר הסמוך • יבית מצות אלו וילך לקרות לס"ת דחמיר • שם :
- ט** מי שבידו מינוי או מצוה והשליכה אחרי גוי קסיון ליה שלא יתור לה • שם סי'
ב' אות ט"ו :
- י** מי שזכה במצוה כגון לקחוהו ס"ת וכו' • וכלקו וסלקו וסלקו • ואם
תפס

תפס לא מפקינן מינוס • ש"ות הרשב"ץ ח"ב סי' קכ"ו לב דוד סי' ה' אות ב' :
יא שאר כל הדינים דשייכי למצות ס"ת תמלאם בשחרית של שבת קודם
הולאת ס"ת :

וקודם הוצאת ספר תורה אומר אל ארך אפים ונו

א אל ארך אפים לרין לאומרו מנומד מפני שאומר בו חטאנו ויודוי לרין לאומרו
מנומד • מנוס משה • רש"ל • מנ"א ריש סי' קל"ד :

אל אָרְךָ אַפִּים וְרַב חֶסֶד וְאַמֶּת • אֵל בְּאַפְּךָ תוֹכִיחֵנוּ חוֹסֵה
 יְהוָה עַל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ וְהוֹשִׁיעֵנוּ מִכָּל רָע • חֲטָאנוּ לָךְ
 אָדוֹן סִלַּח נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

אל אָרְךָ אַפִּים וּמְלֵא רַחֲמִים • אֵל תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִמָּנוּ • חוֹסֵה
 יְהוָה עַד שְׂאֵרִית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ • וְהִצִּילֵנוּ מִכָּל רָע •
 חֲטָאנוּ לָךְ אָדוֹן סִלַּח נָא כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ אֵל :

כימים שאין בהם תחינה במקום אל ארך אפים אומר

יהי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אֵל
 יַעֲזָבֵנוּ וְאֵל יִטְשֵׁנוּ : הוֹשִׁיעָה אֶת עַמְּךָ וּבְרַךְ אֶת
 נַחְלָתְךָ וְרַעַם וּנְשֹׂאֵם עַד הָעוֹלָם : בְּעֶבֶר דָּוִד עֲבַדְךָ אֵל
 תֵּשֵׁב פְּנֵי מִשְׁיַחְךָ :

דינים ומנהגי דשייכי לעת הוצאת ס"ת

- א** מצוה על כל איש ואשה לראות הולאת ס"ת מן הסיכל והכנסתו • וגם העם אשר
בחצר הכית הכנסת או בעורה בשאר התפלה מצוה להם שיבואו לראות את ס"ת
והכנסתו • אמת ליעקב סימן ג' :
- ב** המוליא ס"ת מהסיכל נוטלו בימין ונתנו למקבלו בימין • ויעלהו לתובה בימין •
ויתנהו לש"כ בימין • ומקבלו בימין • והמוליא ס"ת מחבקו בזרוע ימינו בחיקו
שהוא אמלע הגוף כנגד לבו • אמת ליעקב ולב דוד סי' ב' :
- ג** אם המוליא ס"ת מהסיכל יודע שאינו מוגה • ויולאו אחר • שם סי' א' :
- ד** אם יום ב' חשבו שתקנוהו וקראו ג' עולים ביום ב' ואח"כ נודע שלא נתקן • עלתה
להם הקריאה וא"כ לחזור ולקרות • שם :
- ה** אם המוליא ס"ת מהסיכל ובהיותו חוץ להיכל ביד הכושאו להוליכו לתובה נזכרו
שאין ס"ת זה מן המוכן ויש ס"ת מוכן בהיכל • יגללוהו לזה שכבר הולאוהו •
וי"א שיתורו ויקחו המוכן • מנ"כר סימן קד"ם והביא מחלוקת זה גם בספרו לב
דוד סי' א' אות ד' ולא הכריע • ול"כ עיקר כסברת ראשונה וכ"כ הרב מסר"ו עיינא ז"ל
בס' מע"י ס"ת רפ"ב :
- ו** לידן דמוליאין ס"ת אחר אפילו בדבוק • גם בשני וחמישי ובמנחת שבת
יולאו אחר • ומיהו בב' וס' טוב וישר להמתין עד שיבא סופר ויתקן ס"ת •
אמת ליעקב שם :
- ז** מקום שאין להם ב"הכ ומביאין ס"ת ממקום המשתמר בימי הקריאה • ויבאוהו
כבקר

כבקר • וכן יביאו העטרה והרמונים בבקר • ואם המקום קרוב והסהיה הלא מזער
 לית לן בה • שם :
 ח' אין להם כי אם ספר מוטעה • ו"א שאין קורין בו ו"א שקורין בו בלא ברכה •
 והסכנו של הווליאיו כלל • אמת ליעקב שם • ונחנו לקרות בחומש • לב
 דוד שם :
 ט' מני שנשבע שלא להתפלל בבית הכנסת אחד • אינו יכול לשמוע קריאת התורה שם •
 אך יכול לראות ס"ת שם וללאת • שם :

דינים השייכים להולכת הס"ת לתיבה

א' יש נוסגים להקוף הס"ת פתוח בכל ב"ה כנכ לזכות לכל האנשים ונשים שיראו אותו
 והוא מנהג ע"הק ירושלם טובב"א • שם :
 ט' טוב לעמוד משעה ששומע קול המוליך ס"ת שעתיד לבא לפניו ולראותו • אמת
 ליעקב סימן ג' :
 י' מלוח להשתחוות לס"ת • אמת ליעקב שם משם ש"ות מהריק"ש • והעיקר להשתחוות
 דוקא כשהס"ת פתוח ורוחה הכתב • לב דוד שם :
 י"א' נהגו לכשק ס"ת כשמביאין אותו וכשמוליכין אותו • שם :
 י"ב' המוליך ס"ת לתיבה יוליכו דרך קצרה ויחזירו דרך ארוכה • שם :
 י"ג' לא יאחזו ס"ת בלא מטפחת • ולאחזו בעמודי הס"ת בלי מטפחת מותר • וכן מנהג
 העולם • והרובה להחמיר שלא לייגע אפילו בעמוד אלא בהפסקת עלייתו רשאי ובלבד
 שיהא בלגנע • אמת ליעקב ולב דוד שם :
 י"ד' אם נפל ס"ת מידו לדרך להתענות • והרואה ס"ת שנפל • לפי הדין הרואה שנפל
 אינו חייב להתענות • אך כבר נהגו להחמיר • אמת ליעקב ולב דוד שם • ומאחר
 שנהגו להחמיר אין להקל להם אלא יש להחמיר ולהחזיק בהמנהג מפני כבוד הס"ת שלא
 יבואו לזלזל ח"ו • ככ"ל :

ובשמוציאין ס"ת השליח צבור אומר

כי מציון תצא תורה ודבר יהוה מירושלם :

ברוך המקום שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא : אשרי
 העם ששכבה לו אשרי העם שיהוה אלהיו : גדלו קיהוה
 אתי ונרוממה שמו יחדו : והקהל אומר
 רוממו יהוה אלהינו והשתחוה להדם בגליו קדוש
 הוא : רוממו יהוה אלהינו והשתחוה להר
 קדשו כי קדוש יהוה אלהינו : אין קדוש כיהוה כי אין
 בלתה ואין צור באלהינו : כי מי אלוה מפלעדי יהוה
 ומי צור זולתי אלהינו : תורה צוה לנו משה מורשה
 קהלת יעקב : עין חיים היא למחזיקים בה ותומכיה
 מאשר

מאשר : דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום : שלום
 רב לאהבי תורתך ואין למו מבשול : יהוה עו לעמו יתן
 יהוה יברך את עמו בשלום :
 כי שם יהוה אקרא הבו גדר לאלהינו : הפל תנו עו
 לאלהים ותנו כבוד לתורה :

דינים השייכים להקמת הס"ת

א' חייב החזן להקים הספר תורה להראות לנעם כתיבתו • ואפילו בט"ב • אמת
 ליעקב סימן ד' :
 ט' יש לעמוד כשזוקף ס"ת אפילו הוא בתיבה גבוהה וכבוד למטה • הרשב"א
 ז"ל ח"ג סי' פא"ר • אמת ליעקב סימן ג' אות ז' :
 י' יש נוסגים לעשות הקמת הס"ת אחר הקריאה ומנהג נכון הוא • שם סי' ד' :
 י"א' כשמקים ס"ת יש לכרוע ולומר פסוק וזאת התורה ואין לכרוע אלא כשהס"ת
 פתוח נגדו ואז יכרע נגד הכתב ואומר וזאת התורה • שם :
 י"ב' מי שהוא בעורה והוא בברכה אחרונה של ק"ש בעושה פלא קודם שירה חדשה •
 ובבית הכנסת הקימו ס"ת יביט כס"ת ויחשוב בלבו הפסוק וזאת התורה • אבל
 לא יפסיק לומר הפסוק דאין להפסיק באמירת וזאת התורה • ש"ות חיים שאל ח"א סי'
 ס"ח • לב דוד סימן ד' אות ד' • קשר גודל סי' ו"א אות כ"א :
 י"ג' גם אם הוא כפסוקי דמרה אין להפסיק ולומר פסוק וזאת התורה :
 י"ד' טוב להסתכל טיוב באותיות הס"ת מקרוב עד שיאח מכיר לקרותן • אמת
 ליעקב שם :
 ח' כשים נדות יש שאינן כנכסות לב"הכ • ואף בימים נוראים שנכנסות אינן רואות
 בס"ת • שם :
 ט' אם בתוך ארבעים לזכר ושמונים לנקבה נמנעות מלבא לראות הס"ת מוחזן
 בידן • שם :
 י' מקומות שאינם נוסגים להקים ס"ת וטעמם שששו שמא יפול הס"ת ח"ו או שלא
 יאחזו הס"ת ערום • ומי שמעדרער על מנהגם מןשיך עלה ורואו לכופה אם אמר
 דק"ק הנו ח"ו קיימי בארור • מהר"ר משה מריוו בתשו' כ"י מרבנן קשיאוי דאיעוליא
 בזמן הגאון מהר"ן טרכוט • לב דוד שם אות ב' :

ומגביה ספר תורה ומראה הכתב לעם ואומרים

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל : תורה
 צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב :

ויש נוסגים לומר

תורת יהוה המימה משיבת נפש עדות יהוה נאמנה מחכימת פתי
 פקודי יהוה ישרים משמחי לב מצות יהוה ברה מאירת עינים :
 יהוה עו לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום :

האל

הָאֵל תָּמִים דָּרְכוּ אֲמֶרֶת יְהוָה צְרוּפָה מִגֵּן הוּא לְכָל הַחוֹסִים בּוֹ :

דינים השייכים לעולין לס"ח ושאינן עולין

- א' כהן שקראוהו לס"ח והוא קורא ק"ש * לא יעלה אפילו קראוהו בשמו ואין אחר * ויש מי שכתב דיעלה אכל ישתוק ולא יקרא עם הש"ץ * וסברא ראשונה עיקר ככ"ל * לב דוד סימן ה' אות א' :
- ב' אם הוא בכרכות דק"ש וכ"ש בפסקוי דומרה יפסיק ויעלה * אמת ליעקב לב דוד שם * והיינו אם קראוהו בשמו ללעות * אכל לכתחלה אין לקרות אפילו בכרכות דק"ש * מג"א סי' קל"ה ואם אין שם כהן אחר בלעדו הוי בדיעבד וקורין אותו בכרכות דק"ש ככ"ל :
- ג' כשאין כהן ויש שני ת"ח אחד זקן ואחד בחור הגדול כחכמה עולה הנס שהוא רך בשנים * שם :
- ד' כהן שחרג את הכפס אם שב כתשובה עולה ראשון * ואם נשא גרושה ואפילו חלוצה אינו עולה אף אם גרשה ומתה עד שידור הכאס עד"ר מהנשים שהוא אסור כהן * שם :
- ה' אם נדר הכאה ואינו יכול להוסיף מהמתת אונס אינו קורא ראשון * שם :
- ו' אם אמר שאינו כהן וכשא פסולה אף אם גרשה ונדר הכאה אין לו דין כהן * שם :
- ז' כהן שנטמא למת שאינו מו' מתים פסול עד שישוב ויקבל שלא יטמא עוד * שם :
- ח' אין כוהגין לפסול כהן בשביל בתו שזכתה אפילו בזיקת כשאין * שם :
- ט' כהן שהיה מומר ושכ קורא ראשון * וכן מומר כל דין כהונה עליו * שם :
- י' כהן שהעיד אחד מהאנוסים עליו שאחד מהם הוחזק לכהונה קורא ראשון * שם :
- יא' כהן ע"ה ואין אחר אם כשאקראו לו מלה במלה יודע לאומרה עולה וה"ה לוי * שם :
- יב' יש מי שמתיר לסומא ע"ה ללעות * ובמקום שנהגין לפסוק כמרן לא יעלו סומא אפילו ת"ח וכן הוא המנהג בכמה כרכים ועיירות ואין לפרוץ גדר ככ"ל ועיין מטעם יהודה * לב דוד שם :
- יג' סומא שהיה חתן הוה עובדא וגור עליו רב אחד שיתפלל בביתו בעשרה ולא יבא לב"ה ככ"ל מפני בגשה והמתחלקת * מטעם יהודה לב דוד שם :
- יד' פשוט המנהג בכמה עיירות גדולות להעלות האנוסים שאינן מכירין כלל אורת האותיות ומתפללין בלעז רק למדו בכרכות ס"ת וכן כהנו גם בארץ ישראל * שם :
- טו' כהן אכל אפילו אין בבית הכנסת אחר אסור לו בחול לעלות ולקרות בתורה * שם :
- טז' כהן שאינו מתענה אינו קורא בתענית כבוד ויבא מב"ה ככ"ל ואפילו קראוהו לא יעלה וכ"ש ישראל שלא התענה ואפילו אין כהן אחר ואין שם מי שיוכל לכרך לא יעלה מי שאינו מתענה * ואם התענית כבוד בשני וחמישי כיון שהוא יום קריאה יעלה * אמת ליעקב שם :
- יז' מי שבא והמר כהן אפי' אין מעלין אותו לקרוא ראשון ולא לישא את כפיו * ויש מי שכתב דה"ד לכתחלה אכל אם עלה אין מורידין אותו * ואם עד מעיד עליו אפילו אביו אפילו משערות מעלין * שם :
- יח' קרא ש"ץ כהן או לוי ואינו שם לא יקרא לאחר בשם משום פגמו של ראשון אלא האחר יעלה מעלמנו * ואם אותו כהן קורא ק"ש ומתפלל מותר לקרות בשמו וכן מותר לקרות לבנו של ראשון בשמו * שם :

- י"ט יש מי שאומר דאם יש חתן בב"ה ככ"ל שני וה' יקרא הכהן פעמים ואח"כ יקרא החתן ולא יקרא לוי כדו שלא יקדים לחתן * כן דקדק ה"ה מהשירי ואין לסמוך על זה כלל אלא יעלה לוי וכן המנהג * לב דוד שם :
- כ' אם אין כהן בב"ה ככ"ל ישראל יעלה במקום כהן ולא יעלה לוי כלל * ויש מי שכתב דיעלה לוי ויאמר הש"ץ אע"פ שהוא לוי * שם :
- כ"א אם יש חכם יותר מהלוי הוא יעלה ראשון ואם מחל כבודו מחול ויעלה לוי עיין מחזיק ברכה סי' קל"ה * לב דוד שם :
- כ"ב כפר שלא יש כהנים והחזיקו לויים לקרות בראשון * ומקורב ערעדו בני הכנסת על זה והלויים טעמו שכבר זכו בזה הדין עממם ויעלה לוי ראשון * ע"ש במחזיק ברכה * לב דוד שם :
- כ"ג כהן אחר כהן ולוי לא יעלה אלא כהפסק ישראל * ובתענית כבוד שמכבדין החכם שיקרא י"ג מדות ויכול ללעות שלישי החכם כהן * אמת ליעקב שם :
- כ"ד כהן או לוי ממזר לא יעלה ראשון וכן ישראל ממזר לא יעלה במקום כהן * שם :
- כ"ה טוב להשתדל ללעות לס"ח פעם אחת בחדש * שם :
- כ"ו מקום שנוסגין שאבי הכן עולה בשני וה' ובא אורת לוי"ה ר"ה הוא קודם לאבי הכן :
- כ"ז סנדק לבן שגולד יום חמישי קודם ליחיד שגולד לו בו ביום הששי * כ"כ הן מתשו' מהסר"ב והיינו לפי מנהג מקומו * אכל במקומו עליית אבי הכן יותר מוכרחת מעליית הסנדק * לב דוד שם :
- כ"ח בעל הכרית וחתן בב"ה חתן קודם ללעות ג' לבעל כרית ואם עלה בעל הכרית לא יעלה החתן ר' * אמת ליעקב שם :
- כ"ט חתנים שחכמתם ויחוסם שוה * נושא בתולה קודם לנושא אלתמנה * ונושא אלתמנה קודם לנושא חלוצה ונושא חלוצה קודם לנושא גרושה * ויש מי שכתב שיגבילו והיואל ראשון יעלה קודם * לב דוד שם :
- ל' קטן עולה למנין ז' אכל לא למנין ג' * שם :
- ל"א ח"ל התלמיד לעמוד כשרבו קורא בתורה רק כשעובר ללעות * שם :
- ל"ב יש מקומות שנהגים כשהרב עולה וכן האב כל זמן שקורא בתורה התלמיד או הכן עומד על עמדו במקומו * ובמקומות שנהגו כך כעשה הדבר חובה על התלמיד או הכן שאם לא יעמוד נראה שהוא מזולזל ובכל כבוד שנהגו אם אינו עושה הוא דומה לבזוי במ"ש ז"ל ככ"ל * לב דוד שם :
- ל"ג אם התלמיד ש"ץ ושני רבותיו בבית הכנסת ונריך לקרות לח' מהם שיעלה לס"ח יאמר אדוני מורי ורבי פ' * ואין לך מלבין פני חברי כמו שלא לקרותו לקרות בתורה בכבוד * שם :
- ל"ד מי שקראוהו ללעות בתורה וקדמו חבירו ויעלה בכל אופן שהיה פטור אם לא שדח לחבירו הקרוי שלא יענה אמן * שם :
- ל"ה כשעולה לס"ח יעלה בדרך שהיא קצרה ממקומו לתיבה וכחו יבא דרך ארוכה ואם יש שני דרכים שוין יעלה דרך ימין וירד כנגדו * שם :
- ל"ו לא ירד מהס"ח עד שיעלה אחר ויברך ועובד להמתין עד שיקרא ג"כ האחר וירד בין גברא לגברא * שם :
- ל"ז עולה וירד שהם שוים כמעלתם יכבד היורד לעולה לספר תורה ויתעכב עד שיעבור ההולך ללעות לספר תורה * שם :
- ל"ח קראוהו ללעות ודושה ללבוש טלית אין לבדוק הליכות משום טורח כבוד * שם :

ט"ל יש נוסגים שגם הם"ץ אינו עולה לס"ת מעלמו עד שיתנו לו רשות * כן המנהג ברוב המקומות * שם :

מ' קורא מעומד ואפילו לסמוך עלמנו הש"ץ או העולה אסור ואפילו להשען קלת אסור אלא אם כן הוא בעל בשר וכיוצא * שם :

מ"א כדועבר אס קראו והם סמוכים עלתם להם הקריאה * שם :

מ"ב מי שהוא זקן או חולה או בעל בשר וזריך להשען עובי שיסור המפה שעל התיבה וישען בעצ * שם :

דינים השייכים להברכות לעולין לקס"ת

א' בשעת ברכה יאחזו בשני ידיו בדיעות הס"ת ע"י המפה ואחר הברכה יסלק ידו השמאלית * שם :

ב' מנהג הקדמונים לכרוע בברכת התורה * שם :

ג' טעה ובירך ראשונה אשר נתן לבתורת אמת אס לא סיים ואמר אשר בחר בנו ולא יאמר עוד ברוך אתה ה' ואס סיים ואמר אשר בחר בנו באחרונה * כג"ל אע"ג דיש חולקין כמבואר באלוה רבה סי' ק"ס * לב דוד שם :

ד' יזהר קודם שיברך לראות בס"ת פ' שלם שלא יהיה בו טעות וכוה לא יכנס במחלוקת אס כמלאך טעות בין ברכה להסתלקת הקריאה די"א שיברך פעם אחת ויש חולקין * ואס לא נוהר וכמלאך טעות לא יברך פעם אחת וכמ"ש בשו"י ברכה סי' ק"ס ומחזיק ברכה סימן כ"ה * וגם אלוה רבה סימן קמ"ב דחה דברי חוה השני ע"ש * לב דוד שם :

ה' אס בירך ברכת התורה ותקף קראוהו לס"ת יעלה ויחזור ויברך * שם :

ו' אס קראוהו קודם שבירך ברכת התורה לעלמו יעלה ויברך ונפטר מברכת אשר בחר בנו ולא יברך בסדר הברכות כי אס אקב"ו על ד"ת והערב וכו' * שם :

ז' יזהר מאד לומר ברכו והברכות בקול רם * שם * ובספר חסידים סי' רנ"ד כתב דהמברך בלחש הוא גזול את המלות :

ח' אס בירך בלחש יכולין הזכור לענות אמן * שם :

ט' מי שלא שמע ברכו ושמע מהעולה לקרות בתורה ילא ידי חובתו * שם :

י' בירך וקרא קלת פסוקים והפסיק בר"ת או דברי חול א"ל לחזור ולברך ואס שח בין ברכה לקריאה זריך לחזור ולברך * שם :

יא' יש מי שהתיר לחכם שעלה לקרות בתורה לדרוש בר"ת וגדל מלות הזדקס כדי שהעולין אחריו יעשו נדבס אפי' קודם ברכה אחרונה * ובודאי דלכתחלה יברך באחרונה קודם תקף לגמר קריאתו * ואס כדועבר התחיל לדרוש קודם ברכה אחרונה אס היה שיעור מיועע הלא מווער יברך ואס לאו לא יברך ועיין ברכי יוסף סימן ז' * לב דוד שם :

יב' משלים שנמר קריאתו והתחיל קדיש וכשאומר הקדיש נוזר שלא בירך באחרונה יגמור הקדיש ואח"כ יברך * ברכ"י סימן רפ"ב אות י"א * שם :

יג' אס קראוהו כג"כ אחרת וגודמנה לו אותה קריאה שקרא כג"ה שלו זריך לחזור ולברך ויש חולקים * וכ"ל כסברא ראשונה * לב דוד שם :

יד' אס טעה ש"ץ וקרא שני פסוקים ובירך העולה ברכה אחרונה זריך לחזור ולקרוה ויברך לפניו ואחריו העולה עלמנו ויקרא שלשה פסוקים ואס חב" פסוקים שקרא היו מתחילת הפרשה זריך לקרותם משום הנכנסין וכו' * ואס הוא בשבת שיש מפעיר וכ"ש אס מוסיפין יקרא עולה אחר * אמת ליעקב שם * ברכי יוסף סימן קל"ו :

ט"ו אס

ט"ז אס כיוון הש"ץ לגמור הקריאה ושק וא"ל שיקרא עוד ויפסיק לפניו א"ל לחזור ולברך העולה * כג"ל במ"ש בברכ"י סי' קע"ד * לב דוד שם :

ט"ח דילג פסוק א' ולא קראו אס הוא במנחת שבת או ב' וה' וקרא עשרה פסוקים בלא פסוק אשר דילג אינו חוזר ואס לאו חוזר אבל בשבת אפילו דילג פסוק אחד חוזר וקורא הוא ושני פסוקים עמו ומברך לפניו ולאחריו אפילו אס הפעיר והתפללו מוסף חוזר וקורא * שם :

י"א לאו דוקא פסוק אחד אלא אפילו תיבה אחת * שם :

י"ב אס אין כהן והתחיל ישראל לברך ברכת התורה ונכנס הכהן לב"ה כח בתוך הברכה אינו פוסק ואין זריך לקרות כהן אחריו אלא ישראל עולה למנון ז' ויעלו ישראלים אחריו להשלים המנין * אך אס היה כהן כג"ה ובעטות בירך ישראל וקרא אינו עולה למנון ז' ויעלה הכהן אחריו ושאינו כהן מלוי * שם :

י"ט וכן הדין כהן שקורא במקום לוי וסיה לוי בבית הכנסת וסכהן מבלי ראות אותו טעה ומיסר ובירך על קריאה ב' לפניו ולאחריו ילא הזכור ידי חובתו בין בחול בין בשבת * שם :

כ' עלה והתחיל ברכו וחזר ואמר ברז"ה המבורך והפסיקוהו בפיוטים כל דהוי הפסק אפילו בזיר ושבתה זריך לחזור ולומר ברכו דאגיד עם ברכת אשר בחר בנו * שם :

כ"א כמלאך הס"ת פסול שגנהגו להוליא ספר תורה אחר ומתחיל ממקום שפסק ואינו מברך לפניו אלא לאחריו אס קפץ העולה ובירך לאחריו יקראו אחר לקרות בס"ת הכשר ולא יקרא זה שקפץ ובירך בס' תורה הכשר משום שיש להסתפק קלת אס יברך לפניו * שם :

כ"ב אס כמלאך הטעות אחר קריאת הקורא כעוד שעלה אחר א"ל לחזור ולקרות מה שקרא הקורא וסיה טעות שם * מח"בר ק"א סי' קמ"ג * לב דוד שם :

כ"ג הס"ת יהיה פתוח לגמרי בשעת הברכה והעולה יסיו פניו נגד הס"ת ולא יסתכל בשעת הברכה ככתב אלא בחוץ * אמת ליעקב שם * ובשו"י ברכה בשם רבינו אשר בר חיים בספר פרדס כ"י כתב דכשהוא מברך ברכה ראשונה לא יביט בס"ת אלא פעם למעלה פעם למטה דבזה לא יעלה על לב דהברכה כתובה בתורה :

כ"ד לאחר שקרא בתורה ישק הס"ת ע"ש ישקני מנשיקות פיהו * ואס כודמן לו רוק ירוק ואחר כך יש לו לגשק * ולא ישק ואח"כ ירוק * ספר חסידים סימן רנ"ה :

כ"ה כל דבר שבקדושה כעשרה ואס התחילו כעשרה והלכו מקלתן יגמרו השאר וכן בקריאת הספר תורה יגמרו כל חובת היום ב' עולים אף שלא כשאריו עשרה * שם :

כ"ו הקונס ספר תורה לעלמו כשיתנהו כהיכל יברך שהחיינו על פרי או בגד חדש ויכיון לפעור שהחיינו של הספר תורה אס כתחייב * ויש נוסגים בשעה שקורין בספר תורה החדש ומעלין את קונסו לספר תורה שלובש בגד חדש ומברך שהחיינו * אך אין זריך יחיד לברך שהחיינו ולא הטוב והמטיב על הספר תורה ומכ"ש קהל שקנו ספר תורה כיון דיש מחלוקת וספק ברכות להקל * שם :

כ"ז כן שנעשה בר מצוה יברך האב כשקורין אותו בספר תורה ברוך שפעירי מעונשו של זה בלא שם ומלכות * שם :

א' ש"ץ

א ש"ץ לא יניח הנד ולא יכיד הנח ולא ירפה החזק ולא יחזיק הרפה * שס :

ב זריך להפריד בין הדבקים כמו ק"ש כגון בין תיבה שתחלתה בסוף תיבה שלפניה ולהפסיק בכל אל"ף שאחר מ"ס וכיוצא * שס :

ג זריך לחתוך הדברים ולא לומר בהלעטה והחמירו רז"ל בזה * שס :

ד טעה אפילו בדקדוק א' מהותיות אף שאינו משתנה הענין מחזירין אותו * שס :

ה ומיהו בדקדוק טעמים או נקודות בדבר שאינו משתנה הענין אין מחזירין אותו אבל גוערין בו * שס :

ו אם אין מי שידוע לקרות בדקדוק ובטעמים אפ"ה יקראו בתורה בברכה * והיינו שאינו טועה בטעות שמשתנה הענין * אבל אם יטעה בטעות שמשתנה הענין כגון זכר וכיוצא ואין שם יודע להחזירו אין מברכין בתורה שם ואין מפטירין בנביא * שס :

ז כל תיבה שהיא קרי וכתוב מחזירין אותו ואם מסרב מנדין ומזירין אותו * שס :

ח הש"ץ חסור לסמוך עלמו בתיבה בעת קריאתו בספר תורה אפי' להשען קצת ובדיעבד יאלו הזבור י"ח קריאה * שס :

ט אפילו בעל בשר לא התירו אלא סמיכה קצת אבל חסור לסמוך הרבה שאם ינטל הדבר יפול * שס :

י הזבור אין זריך לעמוד בעת שקורין בתורה ויש מי שכתב דיעמדו בשעה שהקורא אומר ברכו וברכות התורה * ואין המנהג כן * ויש חסידים העומדים מתחילת קריאת ס"ת עד הסוף * שס :

יא נכון שיעמדו ג' בקריאת התורה העולה לימין שליח זכור ואחר לשמאלו וכן המנהג פשוט בע"הק ירושלם תוב"ב * וכן בכמה מקומות * וכשהש"ץ קורא בתורה יעמוד אחר אלו * שס :

יב אין נכון להעמיד אצל הש"ץ א' קורא בחומש בטעמים בקול רם והש"ץ קורא אחריו * ובלחש מותר לומר הטעמים * שס :

יג אין הש"ץ ראוי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפני הזבור ואפילו יש מכוונים ומאריכין באמן זריך להמתין אליהם וזריך להמתין על כל העונים והכא לא סגי ברוב עונים * שס :

יד חסור לש"ץ לקרות אפילו אות א' שלא מן הכתב והקרי וכתוב שאני שהוא הלכה למשה מסיני * שס :

טו ש"ץ קורא והעולה לא יקרא בקול רם אלא קורא בנחת באופן שלא ישמיע לאזניו * ויש למחות באתן שקורין הפרשה בקול רם בשעה שקרא ש"ץ שיקראו בלחש ולא ישמיעו קולן בעת קריאת התורה בזכור * וזריך להיות שומע קריאת התורה ולשתוק * שס :

טז הש"ץ יכוין תמיד להתחיל ולסיים בדבר טוב * וטובת ורעת גויס לא מיקריא טובה או רעה * וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע וכשקורא הש"ץ ברכות וקללות לא יכוין לבדך או לקלל א' * שס :

יז יש לש"ץ להזהר שלא להפסיק במ"ב מסעות דפרשת מסעי שהם כנגד שם מ"ב * שס :

יח יזהר הש"ץ שלא ישיר פרשה פחות מג' פסוקים מפני היוצאים וכן לא יתחיל בה פחות מג' פסוקים מפני הנכנסים ואין חילוק בין פרשה פתוחה לסתומה * ופרשה שאין בה רק ב' פסוקים מותר להפסיק שם * ויש חולקים * עמ"ש אליה רבה * שס :

יט אם נמלא ס"ת מוטעה ומוציאין ס"ת אחר וקורין ממקום שפסק למנהגו אם

אם לא נשתיר לקורה אלה ב' פסוקים או אפילו א' אין קורין לו אלא מה שנשאר וליכא למיחש * שס :

ב אם טעה ש"ץ וסיים ב' פסוקים לפני פרשה ועבר ברכה אחרונה אין זריך לחזור ולקרות עוד * אליה רבה * לב דוד שם :

כא כשקורה עולה אחר יקרא ב' פסוקים מפרשה זו וג' מפרשה האחרת ולא יקרא ג' למפרע * אמת ליעקב שם :

כב פרשה שבאמצע פסוק כגון בריש פרשת פינחס מותר לסיים אפילו בפ' הסמוך שידוע דאין מסיימין באמצע פסוק * שס :

כג פ' תזוה מסיים הכהן פסוק א' אחר הפרשה דליכא למיגזר דידוע שהכהן מתחיל מראש הסדר * ופ' וילך מסיימים באזניהם שהכל יודעים שבחול אין קורין אחר הג' כלום * ומטעם זה מתחילין ויחל וכן והקרבתם דידוע לכל פרשיות אלו * שס :

כד הקורא עומד לימין הש"ץ תדיר ואף אם הוא חכם שקורא שירה או עשרת הדברות יהיה הש"ץ לשמאלו * אמת ליעקב * ובכמה עיירות פשט המנהג איפכא שהחכם הקורא משנה מקומו ועומד לשמאל הש"ץ * שירי ברכה סי קמ"א * לב דוד שם :

כה קטן לא יהיה ש"ץ לקרות הפרשה עד שיהיה בן י"ג שהביא שתי שערות ואם קרה הפרשה אם הגיע לחינוך עלתה להם הקריאה * אמת ליעקב סי' ה' אות כ"ז :

כו הש"ץ זריך להיות בקי בפרשיות של השבוע היוזו סתומה והיוזו פתוחה ולדקדק בס"ת אם נכתבו כדון וכן יהיה בקי בחסרות ויתרות וזורת האותיות שלא תפסד בין מחמת כתיבתן או נקב או קרע או טשטוש וכיוצא מדברים הפוסלין * וכשידקדקו תחלה בזה אח"כ ינהגו מנהגם לדקדק בדבוק שהדבוק מדינא א"ל להוציא ס"ת אחרת אלה שנהגו כך * שס :

דינים השייכים להנהגת הצבור בעת קריאת ס"ת

א כיון שהתחיל הקורא לקרות בספר תורה חסור לשפיר אפילו בדברי תורה אפילו בין גברא לגברא אפילו אם שלים הוא הפרשה ויש מתירין לגרוס בלחש וכן פשט המנהג דת"ח ויראי ה' קורין בין גברא לגברא בלחש * לב דוד סימן ח' :

ב להורות הוראה לשאל או לאפרושי מאוסורא בין גברא לגברא שרי * שס :

ג לדבר חסור בין גברא לגברא מעת שהתחילו לקרות עד שסיימו כל הפרשה * וכן עיקר אף שיש מי שחולק * שס :

ד נכון לשמוע קריאת ס"ת מתוך החומש לבוין היטב ולא יקרא הפרשה בע"פ אלא שומע מהש"ל ושותק * שס :

ה חסור ללאת ולהניח ס"ת כשהוא פתוח ואפילו בין פסוק לפסוק הוא חסור רק מתוך דוחק גדול ומתוך אוכס יש להסיר בין גברא לגברא * שס :

ו ואם קורין לאדם באמצע קריאת התורה לעלות לבית הכנסת הסמוך שר' ואין שום קפדון וכן היה מנהג קדוש בע"הק ירושלם ת"ו * אמנם מי שאינו קורא ה' שמו"ת לא יעלה לבית הכנסת אחר שבקריאה זו שומע מפני הש"ץ יוצא י"ח וע"ה הליכתו לעלות לבית הכנסת אחר מאבד הקריאה שקורין בעוד שהוא שם * שס :

ז החרימו שלא יקרא בתורה מי שאינו נשוי חל החרם * שס :

ח' קהל שאין להם אלא ס"ת אחד והוא פסול ואין יכולים לתקנו יקראו בו בלא ברכה ואין לברך אלא על ס"ת הכשר :

ט' כשבורחים בכפרים מדבר בעיר ואינם יכולים להוליך ס"ת יקראו ש"ץ הוא לברו בחומש כל הפרשה והספטה בלי שום ברכה רק בקורא בתורה ואין לסמוך על המתירין לברך ולעלות בחומש ככל ש"ס :

וקורא בהן ולוי ואחר מישראל בפרשת השבוע והעולה לס"ת יאמר

יהוה עמכם :

והחזן עונה **יברכה יהוה :**

ואומר העולה **ברכו את יהוה המבורך :**

ועונה החזן **ברוך יהוה המבורך לעולם ועד :**

והעולה חוזר ואומר **ברוך יהוה המבורך לעולם ועד :**

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו ברוך אתה יהוה נתן התורה :

א' ברכה אחרונה שאומר העולה עיקר הכסחא לדעת רב עמרם גאון והרמב"ם היא אשר נתן לנו את תורתו תורת אמת וכן הסכים הרב פר"ח ואין לערער על זה טוב עין סי' ז' לב דוד בתורת השלמים סי' כ"ב אות ז' :

ואחר קריאת התורה אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר נתן לנו (תורתו) תורת אמת וחי' עולם נטע בתוכנו ברוך אתה יהוה נתן התורה :

דינים השייכים לברכת הגומל

א' לריך לברך הגומל בפני עשרה ותרי מניייהו רבנן ובעל הנס מן המניין אמת ליעקב סימן כ"ג :

ב' או לא שכיחי רבנן לא יתח מלברך ש"ס :

כהגו לברך אחר קריאת התורה שיש שם עשרה ש"ס :

אם בריך בפחות מעשרה יחזור לברך בפני עשרה בלא שם ומלכות ש"ס :

אין ס"ת מעט לברך הגומל ש"ס :

אם עולה לקרות בתורה יברך אחר קריאת ס"ת ואם לאו יברך בהולכת ס"ת לתיבה או בחזרתו להיכל ש"ס :

אם בא מן הדרך יוס' ב' טוב שיברך לפני עשרה ולא ימתין עד יוס' ש' שעברים ג' ימים ש"ס :

העשרה יהיו יושבים והמברך עומד עיניו ברכי יוסף ושוריו ברכה סימן רי"ט לב דוד ש"ס :

המנהג לברך הגומל לחייבים טובות וכו' אף שאין נסת הש"ס כן עיניו ברכי יוסף ש"ס :

א' הנכון שלך לאחר שלשה ימים ואם איתר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה ש"ס :

ב' ר' אריבס להורות חולה כחוש כבית האסורים יורדי הים והולכי מדברות ואם נתחייב בארבעתן אינו מברך כי אם ברכה אחת לכלן ש"ס :

ג' אין לברך עד שיצא מהצד לגמרי כגון חולה עד שילך על בוריו וכן עד שיעלה מן הים לגמרי אף שבה למל ומתעכב ש"ס :

ד' מי שהולך ממקום למקום ודרך חלוכו עבר בעיירות גדולות לא יברך שם הגומל עד שילך למחוז חפלו עיין ברכ"י לב דוד ש"ס :

ה' דוקא על הכי ר' יברך אכל אם נפל עליו כהל או כיוול מדריסת שור או אם נכבס באו לו או נפל מן הסולם לא יברך ברכה זו כתקונה אלא יברך בלא שם ומלכות עיין ברכ"י סימן רי"ט ומח"בר שם וסי' רי"ח ש"ס :

ו' חולה בכל חולי שעלה למטה וירד מברך ש"ס :

ז' מי ישב לו קדחת שלישיית או רביעית אף שמויע ומתרפא אין לברך בין קדחת לקדחת אף שהיה מסוכן מהקדחת וכתרפא עד שיתרפא לגמרי והחוס הוא ילך הליכה בלא חזרה ויגרשו וילך עיין מח"בר ש"ס וסימן רי"ט ש"ס :

ח' ככל מין חבוש בלאתו מברך אף שהוא על עסקי ממון וכיוצא עיניו ברכי יוסף ומחזיק ברכה ש"ס :

ט' מנהג ככל ספרד לברך הגומל כשהולכין מעיר לעיר מיום בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אף בפחות מפרסה מברך ש"ס :

י' נהגו כשהולכים בים מהעיר לכפרים שלא לברך וכן נהגו שלא לברך אם הולכים ביבשה אם המקום קרוב אף שהוא יוצר מפרסה ש"ס :

יא' אין לברך על כנו קטן עיין ברכ"י ומח"בר ש"ס :

יב' קטן מברך ברכת הגומל ובפרט אם הגיע לחינוך עיניו ברכי יוסף וכן הסכים מר וקציעה ש"ס :

יג' נשים חייבות בברכת הגומל ותברך בפני נשים ואיש אחד ש"ס :

דינים השייכים לסדר קריאת ס"ת

א' אם בטלו קריאת ס"ת ביום ב' לא יולאו ביום ג' ש"ס :

ב' בשני וחמישי אם טעמו וקראו בסדר אחר שלשה גברי א"ל לחזור לקרות שנית פרשת השבוע ש"ס :

ואומר החזן קריש לעילא וכשגוללין ס"ת אומר

אשרי יושבי ביתך עוד יהלוקה סלרה : אשרי העם שפכה לו אשרי העם שיהוה כתר אלהיו :

תהלה לדוד ארוממה אלהי המלך ואברכה שמך לעולם ועד : בכל יום אברכה ואהללה שמך

לעולם ועד : גדול יהוה חכמה ומהלל מאד ורגדתו אין חקר : דוד לדוד ישבח מעשיך וגבורה זיקה יגידו :

הדר

הדר כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה : ועויו
 נוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה : זכר רב טובך
 יביעו וצדקתך ירגנו חנון ורחום יהוה בינה ארך אפים
 וגדל חסד : טוב יהוה חסד לכל ורחמיו על כל מעשיו :
 יודוך יהוה גבורה כל מעשיך וחסידיך יברכוכה : כבוד
 מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו : להודיע לבני האדם
 גבורתיו וכבוד הדר מלכותו : מלכותך מלכות כל
 עוקמים וממשלתך בכל דור ודר : סומך יהוה תפארת
 לכל הנפלים וזוקף לכל הכפופים : עיני כל ארץ ישברו
 ואתה נותן להם את אכלם בעתו : פותח את ידיך (כיון
 מאד בפסוק זה כי בו עיקר הופנסה ר"ת פאי גימטריא יאהדונהי
 גי' סאל ס"ח חתך) ומשביע (גי' חתך) לכל חי רצון : צדיק
 יוהוהוהו יסוד בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו : קרוב יהוה
 מלכות לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת : רצון יראיו
 יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם : שומר יהוה נצח את
 כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד : תהלת יהוה הוד
 ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד : ואנחנו
 נברך יה מעתה ועד עולם הללויה :

יאמר מזמור יענך ככונה והכנעה : וביום שאין בו תחינה אין אומרים אותו :
למנצח מזמור לדוד : יענך יהוה ביום צרה ישגבך
 שם אלהי יעקב : ישלח עזרה מקדש ומציון
 יסעדה : יזכר כל מנחתך ועולתך ידשנה סלה : יתן לך
 כלבבך וכל עצתך ימלא : נרגנה בישועתך ובשם
 אלהינו נדגל ימלא יהוה כל משאלותיך : עתה ידעתי
 כי הושיע יהוה משיחו יענהו משמי קדשו בגבורות ישע
 ימינו : אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יהוה
 אלהינו נזכיר : חמה פרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר :
 יהוה

יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו :

א' אם בא לב"ה כשאומרים הסבור סדר קדושה יאמר אותה אף קודם תפלתו
 והוא הדיו דיכול לאומרה קודם שיאמר סב' פסוקים ובא לציון ואני זאת בריתי *
 ומכ"ש שיוכל לומר אשרי ולמנצח כדי לאומרה אחר כך עם הסבור מנ"א קשר
 גדול ו"ט ק' :
 ב' מלות ספרגוס אשר בקדושה דסדרא ו"א שאין לאומרה בקול רם * ואיכא מאן דלא
 חש וכתב סרב מנחת"ו ז"ל שרכיבו האר"י ז"ל כהג לאומרו בקול רם ולא הקטיד
 בזה * קשר גדול שם :

בבית האבל מדלגים עד מעתה ועד עולם

ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב נאם יהוה :
 ואני זאת בריתי אותם אמר יהוה רוחי אשר
 עליך ודברי אשר שמתי בפיה לא ימוש מפיה ומפי
 זרעה ומפי זרע זרעה אמר יהוה מעתה ועד עולם :
 ואתה קדוש יושב תהלות ישראל * וקרא זה אל זה
 ואמר קדוש * קדוש * קדוש * יהוה צבאות מלא
 כל הארץ כבודו : בלחש ומקבלין דין מזדין ואמרין קדיש
 בשמי מרומא עלאה בית שכינתיה * קדיש על ארעא
 עובד גבורתיה * קדיש לעלם ולעלמי עדמיא יהוה
 צבאות מליא כל ארעא זיו יקריה : בקול ותשאני רוח
 ואשמע אחרי קול רעש גדול ברוך כבוד יהוה ממקומו :
 בלחש ונטלתני רוחא ושמעית בתראי קל זיע שגיא
 דמשבחין ואמרין בריך יקרא דיהוה מאתר בית שכינתיה :
 יהוה ימלך לעולם ועד : יהוה מלכותיה קאים לעלם
 ולעלמי עדמיא : יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל
 אבותינו שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך
 והכן לבכם אליך : והוא רחום יכפר עון ולא ישחיר
 והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו : כי אתה יהוה
 טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך : צדקתך צדק לעולם
 ותורתך אמת : תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר
 נשבעת

נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבוֹתֵינוּ מִיְמֵי קֶדֶם : בְּרוּךְ אֲדֹנָי יְיָ שֵׁם יְיָ
לְנוּ הָאֵל יִשׁוּעַתֵּנוּ סֵלָה : יְהוָה צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשִּׁנָּב לְנוּ
אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה : יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יְאָדָם בְּטַח בְּךָ :
יְהוָה הוֹשִׁיעָה הַמַּלְךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם קְרָאֵנוּ :

יכוין למסור נפשו על קרושת שמו יתברך כשאומר זה

בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְרָאֵנוּ לְכַבֹּדוֹ וְהִבְדִּילֵנוּ מִן הַתּוֹעִים *
וְנָתַן לְנוּ תוֹרַת אֱמֶת * וְחַיִּי עוֹלָם נֹטֵעַ בְּתוֹכֵנוּ
הוּא יַפְתַּח לִבֵּנוּ בְּתוֹרָתוֹ וְיוֹשִׁים בְּלִבֵּנוּ אֶהְבֵּרְנוּ וְיִרְאֵתוּ
לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבְכֶם שְׁלֵם לְמַעַן לֹא נִיַּגַע לְרִיק
וְלֹא נִלְדַּד לְבַהֲלָהּ : יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁנִּשְׁמָוֵר חֻקֶּיךָ וּמִצְוֹתֶיךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה *
וְנִזְכָּה וְנַחֲיָה וְנִירָשׁ טוֹבָה וּבִרְכָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא :
לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם יְהוָה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֵדְךָ :
יְהוָה חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ יַגְדִּיל תוֹרָה וַיֵּאדִיר : וַיִּבְטְחוּ
בְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עֹבֶרֶת דּוֹרְשֶׁיךָ יְהוָה : יְהוָה
אֲדוֹנֵנוּ מַה אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ : חֲזִקוּ וַיֵּאמֶץ לִבְכֶם
כָּל הַמַּיְחָלִים לִיהוָה : ואומר ססו

יִתְגַּדַּל וַיִּתְקַבַּשׁ שְׁמִיהּ בְּכָא * בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעֲמִיהּ * וַיִּמְלִיךְ
מַלְכוּתִיהּ * וַיַּצְמַח פִּירְקָנֶיהּ * וַיִּקְרַב מִשִּׁיחִיהּ * בְּחַיִּיבוֹן
וּבְיוֹמָכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּירַת יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב וַיֵּאמְרוּ
אֲמֵן : יְהוּא שְׁמִיהּ בְּכָא מְבָרַךְ לְעַלְמָא לְעַלְמֵי עַלְמֵיהּ יִתְבָּרַךְ *
וַיִּשְׁתַּבַּח * וַיִּתְפָּאֵר * וַיִּתְרַזַּם * וַיִּתְנַשֵּׂא * וַיִּתְהַדָּר * וַיִּתְעַלָּה * וַיִּתְהַלָּל *
שְׁמִיהּ דְּקוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא * לְעֵיקָא מִן כָּל בְּרַבְתָּא * שִׁירְתָּא *
הַשְּׁבַחְתָּא * וְנַתְמַתָּא * דְּאִמְרֵן בְּעַלְמָא * וַיֵּאמְרוּ אֲמֵן :
תִּתְקַבַּל צְלוֹתְהוֹן וּבְעֵיתְהוֹן דְּכָר בֵּירַת יִשְׂרָאֵל קֶדֶם אֲבוֹהוֹן
דְּבִשְׁמַיָא וְאַרְעָא וַיֵּאמְרוּ אֲמֵן :

יְהוּא שְׁלֵמָא בְּכָא מִן שְׁמַיָא חַיִּים וְשַׁכַּע וַיִּשְׁעָה וַיִּנְחַמָהּ וַיְשׁוּבָא
וּרְפִיאָהּ וַיִּנְחַלְהָ וַיִּסְרִיחָהּ וַיִּכְפָּרָהּ וַיְרַיַח וַיִּתְעַלָּה לְנוּ וּלְכָל
עַמּוּ

עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וַיֵּאמְרוּ אֲמֵן : עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו * הוּא בְּרַחְמָיו
יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ * וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וַיֵּאמְרוּ אֲמֵן :

רינים השייכים להחזרת ס"ת להיכל

- א' אין הכבוד ראויים ללאת מבית הכנסת עד שיכניעו הס"ת * ושנים קו ב' שולאים לית לן בה * אמת ליעקב סי' כ"ו :
- ב' אם ממניעין ס"ת בבית אחר ואין לבית הכנסת אלף פתח א' לריבין הכל להסעבכ בבית הכנסת עד שיאלף הס"ת תחילה וילכו הס' אחריו עד מקום שמניעין אותו * ואם יש ב' פתחים יכולין ללאת קודם שיאלף הס"ת כפתח האחר ובלבד שילכו אחר הס"ת ויולווהו למקום שמניעין אותו * שס :
- ג' במקום שמניעין הס"ת בבית הכנסת כשיכל מזה לכל מי שעובר לפניו הס"ת שילווהו עד הסיכל * וכל המנבית ס"ת והגולל והאוחז עץ החיים כלן ילכו אחר הס"ת שכל זה הדור לס"ת :
- ד' י"א שיבואו הסניקות לנשק לס"ת כדי לחכמה בעיניהם ולזרוז למלות * שס :
- ה' כיום שיש ס"ת לא יחלוץ תפילין עד שיחזרו ספר תורה למקומו * שס :
- ו' סולבת ס"ת לתובע יהיה דרך קצרה וכשיחזרו להיכל יהיה דרך ארוכה * שס :
- ז' אין לאחר ספר תורה כל כך חוץ למקומו * שס :

ומחזירין ספר תורה למקומו ואומר השליח צבור

יְהַלְלוּ אֵת שְׁם יְהוָה כִּי נִשְׁבַּח שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוֹ עַל אָרֶץ וְשָׁמַיִם :
וַיִּרַם קַרְן לְעַמּוֹ תְּהַלְקָה לְכָל חַסִּידָיו רַבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם
קְרוֹבוֹ הַרְדִּיּוּהָ : יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים * יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים * בְּשָׁמַיִם
מִפְּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד : אֵין כְּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים אֲדֹנָי וַאֲיֵן
כְּמַעֲשֶׂיךָ : וּבִנְחָה יֵאמֶר שׁוֹבְרֵי יְהוָה רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל :
חַיִּיבֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵיךָ וְנִשְׁוֹבָה חֲדָשׁ יְמֵינוּ בְּקֶדֶם :

תפלה לדוד ואמר ככוונה עלומה וסכנעה * סא"י ז"ל

כיום שאין אומרים תחינה אין אומרים אותו * וכיום שלאחר כפור אומרים
מוזמר רצית ה' ארצך * ומנהגנו לאומרו קודם קוה

תְּפִלָּה לְדָוִד חֲטָא יְהוָה אֲזַנְךָ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֲבִיוֹן
אָנִי : שְׁמֶרְהָ נַפְשִׁי כִּי חֲסִיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְדְּךָ
אֲתָה אֱלֹהֵי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ : חֲנֵנִי אֲדֹנָי כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא
כָּל הַיּוֹם : שְׁמַח נַפְשׁ עַבְדְּךָ כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נַפְשִׁי אֲשָׂא :
כִּי אֲתָה יְהוָה טוֹב וְסֵלַח וְרַב חֶסֶד לְכָר קְרָאֶיךָ :
הַאֲזִינָה יְהוָה תְּפִלָּתִי וְהַקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנוֹתַי : כִּיּוֹם
צָרְתִּי אֶקְרָאךָ כִּי תַעֲנֵנִי : אֵין כְּמוֹךָ בָּאֱלֹהִים אֲדֹנָי וַאֲיֵין
כְּמַעֲשֶׂיךָ

במעשיך : כל גוים אשר עשית יבואו וישתחוו לפניך
 אדני ויכבדו לשמך : כי גדול אתה ועשה נפלאות
 אתה אלהים לבדך : הורני יהוה ברפך אהלך באמתך
 יחד לבכי ליראה שמך : אודך אדני אלהי בכל לבבי
 ואכבדה שמך לעולם : כי חסדך גדול עלי והצלת
 נפשי משאול תחתיה : אלהים ידים קמו עלי וענת
 ערצים בקשו נפשי ולא שמוך לנגדם : ואתה אדני אל
 רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת : פנה אלי וחנוני
 תנה עזך לעבדך והושיעה לבן אמתך : עשה עמי אות
 לטובה ויראו שונאי ויבשו כי אתה יהוה עזרתני

ונחמתני : ער כאן

בית יעקב לכו ונלכה באור יהוה : כי כל העמים
 ילכו איש בשם אלהיו ואנחנו נלך בשם יהוה
 אלהינו לעולם ועד : יהי יהוה אלהינו עמנו באשר היה
 עם אבותינו אל יעזבנו ואר יטשנו : להטות לבבנו אליו
 ללכת בכל דרכיו ולשמר מצותיו וחקיו ומשפטיו אשר
 צוה את אבותינו : ויהיו דברי אלה אשר התחננתי לפני
 יהוה קרובים אל יהוה אלהינו יומם ולילה לעשות
 משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו : למען
 דעת כל עמי הארץ כי יהוה הוא האלהים אין עוד :

שיר המעלות לדוד לולי יהוה שהיה לנו יאמר נא
 ישראל : לולי יהוה שהיה לנו בקום עלינו אדם :
 אזי חיים בלעונו בחרות אפם בנו : אזי הפים שטפנו
 נחלה עבר עד נפשנו : אזי עבר עד נפשנו הפים
 הזדונים : ברוך יהוה שלא נתננו טרף לשניהם : נפשנו
 כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו :
 עזרנו בשם יהוה עושה שמים וארץ :

שיר

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום ראשון בשבת :

לדוד מזמור ליהוה הארץ ומלואה תבל וישבי בה :
 כי הוא על ימים יסדה ועל גהרות יכוננה :
 מי יעלה בהר יהוה ומי יקום במקום קדשו : נקי כפים
 ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי ולא נשבע למרמה :
 ישא ברכה מאת יהוה וצדקה מאלהי ישעו : זה דור
 דורשיו מבקשי פניך יעקב סלה : שאו שערים ראשיכם
 והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי זה מלך
 הכבוד יהוה עזו וגבור יהוה גבור מלחמה : שאו שערים
 ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי הוא
 זה מלך הכבוד יהוה צבאות הוא מלך הכבוד סלה : הושיענו

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום שני בשבת :

שיר מזמור לבני קרח : גדול יהוה ומהדל מאד בעיר
 אלהינו הר קדשו : יפה נוף משוש כל הארץ
 הר ציון ירפתי צפון קרית מלך רב : אלהים בארמנותיה
 נודע למשגב : כי הגה המלכים נועדו עברו יחדו :
 המה ראו בן תמהו נבהלו נחפזו : רעדה אחזתם שם
 חיל ביולדה : ברוח קדים תשבר אגרות תרשיש : באשר
 שמענו בן ראינו בעיר יהוה צבאות בעיר אלהינו אלהים
 יכוננה עד עולם סלה : דמינו אלהים חסדך בקרב
 היכלך : בשמך אלהים בן תהלתך על קצוי ארץ צדק
 מלאה ימינה : ישמח הר ציון תגלנה בגות יהודה למען
 משפטיך : סבו ציון והקיפוה ספרו מגדליה : שירתו
 לבכם לחילה פסגו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון :
 כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על מות :

הושיענו

שיר

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום שלישי בשבת

מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים
ישפט : עד מתי תשפטו עול ופני רשעים
תשאו סלה : שפטו דל ויתום עני ורש הצדיקו : פלטו
דל ואביון מיד רשעים הצילו : לא ידעו ולא יבינו
בחשכה ותהלכו ימוטו כד מוסדי ארץ : אני אמרתי
אלהים אתם ובני עליון כלכם : אכן כאדם תמותון
וכאחד השרים תפלו : קומה אלהים שפטה הארץ כי
אתה תנחל בכל הגוים : הושיענו

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום רביעי בשבת

אל נקמות יהוה אל נקמות הופיע : הנשיא שופט
הארץ השב נמול על גאים : עד מתי רשעים
יהוה עד מתי רשעים יעלוזו : יביעו ידברו עתק יתאמרו
כל פעלי און : עמך יהוה ידבאו ונחלתך יענו : אלמנה
וגר יהרגו ויתומים ירצחו : ויאמרו לא יראה יה ולא
יבין אלהי יעקב : בינו בערים בעם וכסילים מתי
תשכירו : הנטע און הלא ישמע אם יוצר עין הלא
יביט : היסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת : יהוה
ידע מחשבות אדם כי המה הכל : אשרי הגבר אשר
תיסרגו יה ומתורתך תלמדנו : להשקיט רו מימי רע
עד יכרה לרשע שחת : כי לא יטש יהוה עמו ונחלתו
לא יעזב : כי עד צדק ישוב משפט ואחריו כד ישרי
לב : מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פעלי און :
לולי יהוה עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי : אם
אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני : ברב שרעפי
בקרבי תנחומך ישעשעו נפשי : היחברך כסא הוות
יצר עמר עדי חק : יגודו על נפש צדיק ודם נקי
ירשיעו

ירשיעו : ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור מחסי :
וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יהוה
אלהינו : הושיענו

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום חמישי בשבת

למנצח על הגתירת לאסף : הרנינו לאלהים עזנו
הריעו לאלהי יעקב : שאו זמרה ותנו תף
כנור נעים עם נבל : תקעו בחדש שופר בכסה ליום
חגנו : כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב : עדות
ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי
אשמע : הסירותי מסבד שכמו כפיו מדוד תעברנה :
בצרה קראת ואחלצך אענה בסתר רעם אבהנך על מי
מריבה סלה : שמע עמי ואעידה כך ישראל אם תשמע
לי : לא יהיה כך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר : אנכי
יהוה אלהיך המעלה מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו :
ולא שמע עמי לקולי וישראל לא אבה לי : ואשלחהו
בשרירות לבם ילכו במועצותיהם : לו עמי שומע לי
ישראל בדרכי יהלכו : כמעט אויביהם אכניע ועל צריהם
אשיב ידי : משנאי יהוה יכחשו לו ויהי עתם לעולם :
ויאכילהו מחלב חטה ומצור דבש אשביעך : הושיענו

שיר שהיו הלויים אומרים על הרוכן ביום ששי בשבת

יהוה מלך גאות לבש לבש יהוה עז התאזר אף
תכון תבל כד תמוט : נכון כסאך מאז מעולם
אתה : נשאו נהרות יהוה נשאו נהרות קולם ישאו
נהרות דבקים : מקרות מים רבים אדירים משברי ים
אדיר במרום יהוה : עדתך נאמנו מאד לביתך נאורה
קדש יהוה לארץ ימים :

בכל יום אחר המזמור אומרים

הושיענו יהוה אלהינו וקבצנו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך: ברוך יהוה אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ואמר כל העם אמן הללויה: ברוך יהוה מציון שוכן ירושלים הללויה: ברוך יהוה אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו: וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן:

ואומר קדיש יסא שלמא רכא

בערב ר"ה אומרים הרנינו לאלהים עונו * בערב יו"ה אומרים בכוא אליו נתן הנביא * כמוצאי יום כפור אומרים זה המזמור

למנצח לבני קרח מזמור: רציה יהוה ארצה שבח שבית יעקב: נשאת עון עמך כסית כל חטאתם סכה: אספת כל עברתך השיבוך מתרון אפק: שובנו אלהי ישענו והפר בעסק עמנו: תלעולם תאנף בנו תמשך אפק לדר ודר: תלא אתה תשוב תחיינו ועמך ישמחו כך: הראנו יהוה חסדך וישעך תתן לנו: אשמעה מה ידבר האל יהוה כי ידבר שלום אר עמו ואר חסדיו ואל ישובו לכסלה: אך קרוב לראיו ישעו לשבן כבוד בארצנו: חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו: אמת מארץ הצמח וצדק משמים נשקף: גם יהוה יתן הטוב וארצנו תתן יבולה: צדק לפניו יחלף וישם לדרך פעמיו:

מזמור לחתנים

למנצח על ששנים לבני קרח משכיל שיר ידיות: רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למךך רשוני עט סופר מהיר: יפניתי מבני אדם הוצק חן בשפתותיך ער כן ברךך אלהים לעולם: חגור חרפק על גרך גבור הודך ומרדך: ותדרך צלח רכב ער דבר אמת ועגורה צדק וריוךך נודאות ימיך: חציק שוננים עמים תחתיך יפלו בלב אויבי חמךך: כסאך אלהים עולם ועד שכט מישור שכט מלכותך: אתבת צדק ותשנא רשע ער כן משתך אלהים אלהיך שמן ששון מחברךך:

מד ואהלוח קציעות כל בנדותיך מן היכלי שן מני שמחוד: בנות מלכים ביקרותיך נצבה שגר לימיך בכתם אופיר: שמעי בת וראי והטי אנך ושכחי עמך ובית אביך: ויתאו חמלך יפיק פי הוא אנך והשתחוי לו: ובת צר במנחה פניך יחלו עשירי עם: כל כבודה בת מלך פנימה ממשפצות זהב רבושה: דרקמות תובל למךך בתולות אחריה רעותיה מוכאות לך: תובלנה בשמחות וניר תבאינה בהיכל מלך: פחת אבותיך יהיו בנך תשיתמו לשרים בכר הארץ: אופיה שמך בכר הר ודר על כן עמים יהודיך לעולם ועד:

מזמור לפורים שושן

למנצח על שושן עדות מכתם לרוד ללמד: בהצותו את ארם נהרים ואת ארם צובה וישב יואכנד את אדום בגיא מלח שנים עשר אקף: אלהים ונחתנו פרצתנו אנפת תשובכ לנו: הרעשתה ארץ פצמתה רפה שכרירה כי מטרה: הראית עמך קשה השקיתנו יין פרענה: נתתה ליראיך גם להתניסם מפני קשט סכה: למען יחלצו ידידיך הושיעה ימיך ועני: אלהים דבר בקדשו אעלוזה אתקקה שכס ועמק סבות אמרד: לי גלעד ודי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחקקי: מואב סיר רחצי עד אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי: מי יוכירני עיר מצור מי נחני עד אדום: תלא אתרה אלהים ונחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו: הבה לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם: באלהים נעשה חיל והוא יבוס צרינו:

קנה אל יהוה חזק ויאמן לךך וקנה אל יהוה: אין קדוש ביהוה כי אין בלתך ואין צור באלהינו: כי מי אלוה מבלעדי יהוה ומי צור זולתי אלהינו:

אין באלהינו: אין באדוננו: אין במלכנו: אין במושיענו: מי באלהינו: מי באדוננו: מי במלכנו: מי במושיענו: נודה לאלהנו: נודה לאדוננו: נודה למלכנו: נודה למושיענו: ברוך אלהינו: ברוך אדוננו: ברוך מלכנו: ברוך

ברוך מושיענו : אתה הוא אלהינו * אתה הוא אדוננו *
אתה הוא מלכנו * אתה הוא מושיענו : אתה תושיענו *
אתה תקום מרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד :

טוב לומר פטום הקטורת והוא סגולה למגפה בר מינן

תנא רבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מוכטח לו
שהוא בן העולם הבא * שנאמר הליכות עולם לו *
אל תקרי הליכות * אלא הלכות : אמר רבי אלעזר * אמר
רבי חנינא * תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר *
וכל בניך למודי יהוה ורב שלום בניך * אל תקרי בניך אלא
בניך : יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי
אדברה נא שלום בך : למען בית יהוה אלהינו אבקשה
טוב לך : וראה בנים לבניך שלום על ישראל : שלום רב
לאותבי תורתך ואין כמו מכשול : יהוה עז לעמו יהוה
יברך את עמו בשלום :

ואומר קריש לעילא ואחר כך אומר

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהוין ועל כל תלמידי
תלמידיהוין דעסקין באורייתא קדישתא די בארתא דדין
ודי בכל אתר ואחר : יהא לנא ולהוין ולכוין שלמא תנא וחסדא
ורחמי ומזוני ריחמי מן קדם אלהא מאריה שמיה וארעה
ואמרו אמן :

יהא שלמא רבא מן שמיה חיים ושבע וישועה ונחמה ושיבא
ורפואה ונאקה וסליחה וכפרה ורינוח וחסלה : לנו ולכל עמו
ישראל ואמרו אמן : עושה שלום במרומי הוה ברחמי ועשה
שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן :

ואומר סחון ברכו את יהוה המבורך :

וסקל עוניס ברוך יהוה המבורך לעולם ועד : וסחון סוורו

א' עלינו לשבח לריך לאומרו באימה וכוראס ככוונה ושמחה וסוף שבת כורא מנא
מלא רוין עילאין * ועיקרו תקנו יושע בן נון * ושוב תקן רבן יוחנן בן זכאי
לאומרו אחר סתפלא כמ"ש רבנו סאוי גאון ז"ל בתשובה כ"י * ורבינו סארי ז"ל גילת
סוורו סוף לסגנין אורות המקופיס * מורה באכבע סימן ב' אות ל"ה :

ב' לריך

ברוך לאומרו מעומד * כי עלינו בני ומעומד * ויאמר תיבה כתיבה * שם :
לא יאמר אכל אכחנו כורעים ומשתחויס רק יפסיק אחר תיבת לא יושיע *
ויאמר ואכחנו משתחויס וכו' ויאמר ומושב יקרו ולא ישבה * שם :

עלינו לשבח לארון הכל * לתת גדולה ליוצר
בראשירו * שלא עשנו כגויי הארצות * ולא
שמנו כמשפחות האדמה * שלא שם חלקנו בהם *
וגורלנו ככל המונס * (שהם משתחויס להבל וריק *
ומתפללים אל אר לא יושיע *) ואנחנו משתחויס
לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא * שהוא
נוטה שמים ויוסד ארץ * ומושב יקרו בשמים ממעל
ושכינת עזו בגבהי מרומים * הוא אלהינו * ואין עוד
אחר * אמת מלכנו * ואפס זולתו * כפתוב בתורה
וידעת היום והשבות אל לבבך * כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד :

א' אח"כ בכל תפלא יאמר על כן נקום לך ויכוין מהרה כתפארת עורך סוסי תיבות
כה"ת שם קדוש * מורה באכבע שם אות ל"ז :
ב' סכנון שלא לחלוץ הספילין עד אחר אמירת עלינו לשבח ועל כן נקום לך * סארי
ז"ל * שם סימן ד' אות ג' :

על כן נקנה לך יהוה אלהינו לראות מהרה בתפארת
עזך (ס"ה כה"ת) להעביר גלולים מן הארץ והאילנים
פרות יברתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר
יקראו בשמחה להפנות אליך כל רשעי ארץ * יכירו
וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל בך תשבע כל
לשון לפניך יהוה אלהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך
יקר יתנו ויקבלו כלם את עול מלכותך ותמלוך
עליהם מהרה לעולם ועד * כי תמלכות שלך היא
ולעולמי עד תמלוך בכבוד * כפתוב בתורתך * יהוה
ימך לעולם ועד : והיה יהוה למלך על כל הארץ
ביום ההוא יהיה יהוה אחד ושמו אחד :

ארכעה פסוקים אלו עוביס לאריכות ימים ושנים

א' עץ חיים היא לחוויקים בה ותומכיה מאושר : ב' דרכיה דרכי נועם
וכל

וכל נתיבותיה שלום : ג מגרל עו שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב : ד כי בו ירבו ימיו ויוסיפו לך שנות היים :

כוסגים אכשי מעשה לומר מנומור זה אחר התפלה

לְדוֹד יְהוָה אֹרְי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אִירָא יְהוָה מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְתָּר :
בְּקָרֵב עָלַי מִרְעִים לְאָכֹל אֶרֶץ בְּשָׂרֵי צָרִי וְאֹיְבֵי לִי הִמְרָה
בְּשָׂלוֹ וַנִּפְרָו : אִם תַּחֲנֶנָּה עָלַי מַחֲנֶנָּה רָא יִירָא לְבִי אִם תִּקְוִים עָרִי
מִלְחָמָה בּוֹאֵת אֲנִי בּוֹשֵׁם : אַחַת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ
שְׂבִחִי בְּבֵית יְהוָה כֹּל יְמֵי חַיִּי לַחַזוֹת בְּנוֹעַם יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ :
כִּי יִצְפְּנֵנִי בְּסֶבֶה בְּיוֹם רָעָה יִסְתִּירֵנִי בְּסִתְרֵי אֱהָרֹו בְּצוֹר יְרוּמִמְנִי :
וְעַתָּה יְרוֹם רֹאשִׁי עַל אוֹיְבֵי סְבִיבוֹתַי וְאֹזְבָחָה בְּאֱהָרֹו וּבְחַי הַרוּעָה
אֲשִׁירָה וְאֹמְרָה לַיהוָה : שְׁמַע יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֵנִי :
לֵךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנִי אֶת פְּנֵיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ : אֵרֶ תִּסְתַּר
פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי אֵי מַט בְּאֶף עֲבָדְךָ עֲרִיתִי הִיירָת אֵר תִּטְשֵׁנִי וְאֵר
תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי : כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיהוָה יֹאסֶפְנִי : הוֹרֵנִי
יְהוָה בְּרִפְךָ וְנַחֲנִי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹרְדֵי : אֵל תַּחֲנֵנִי בְּנַפְשׁ
צָרִי כִּי קָמוּ כִּי עָרִי שְׁקַר וַיִּפַּח חָמָם : דוֹלָא הָאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב
יְהוָה בְּאַרְצֵי חַיִּים : קוּה אֵל יְהוָה חֲזֹק וַיֶּאֱמַן לְבָבְךָ וְקוּה אֵל יְהוָה :

בזמן שמדת הדין מתוחה בעיר ח"ו כוסגים לומר פטום הקטרת כולו בשלימות כמו במנחה ואח"כ אין קדוש כה"ו ואח"כ אומרים :

רבוין העולמים גלוי לפני כסא כבודך אשר מדת הדין מתוחה עלינו בעונותינו ובהנו לחלות פניך שתעזור המגפה מעלינו ולא תתן המשחית לבא אל כתינו ורחם עלינו ועל טפנו ועל עוללנו ועל כל ישראל עמך וקבל תפלתנו כמו שקבלת קטורת הסמים שהקטיר לפניך אהרן הכהן כאשר החל הנגף בעם שנאמר ויעמד בין המתים ובין החיים ותעזר המגפה וכן פינחס שנאמר ויעמד פינחס ויפלה ותעזר המגפה וכן דוד שנאמר ויבן סם מנוח לה ויעל עולות ושלמים ויעתר ה' לארץ ותעזר המגפה מעל ישראל כי אתה אבינו ולך תלויות עינינו רפאנו ה' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה ישכן כתוב בתורתך והסיר ה' ממך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שוואיך ה' מצאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ה' מצאות אשרי אדם בועט בך ה' הושיעה המלך ועננו ביום קראנו :

ואומר תנא דבי אליהו וכו' וקודם וליאתו מב"ה סכ"ו ושב מעט וישתחוה כנגד ארון הקדש ואומר :

אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך :

אל

אֵל תִּירָא מִפְחַד פִּתְאוּם וּמִשׁוֹאֵת רְשָׁעִים כִּי תִבָּא : כִּי ה' יִהְיֶה בְּכַסְלְךָ וּשְׂמֵר רִגְלְךָ מִלִּכְר : עוֹצוּ עֲצָה וְתוֹפֵר דְּבָרוֹ דְּבָר וְלֹא יִקּוּם כִּי עֲמֵנו אֵל : וְעַד וְקִנְיָ אֲנִי הוּא וְעַד שׁוֹבָה אֲנִי אֲסַבֵּל אֲנִי עֲשִׂיתִי וְאֲנִי אֲשֶׁא וְאֲנִי אֲסַבֵּל וְאֲמַלֵּט : יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם אֲבוֹתֵינוּ אֵל יְעוֹבְדֵנוּ וְאֵל יִטְשֵׁנוּ :

יְהוָה נַחֲנִי בְּצַדִּיקְתְּךָ לְמַעַן שׁוֹרְדֵי הַיִּשָּׁר לְפָנַי בְּרִפְךָ :
וַיַּעֲקֹב הַרְךָ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מִלְּאֲכֵי אֱלֹהִים :
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כְּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֶנָּה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵים :

תפלה קדושה לאומרים אחר התפלה ואם אפשר לאומרה שלש פעמים בכל יום יותר טוב :

מבקש אני מכס מלאכי השדת מעט"רון שמרי"אל שר הפנים עורי"אל רפ"אל מיכ"אל גברי"אל שהעמדו בעבורי בדקשה ובתחנונים לפני שומע בקשות ומחנכים לשמוע תפלותי ובקשתי ותחנתי ולמחול לי את כל עונותי וחטאתי ופשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד וכן אני משביע עליכם המלאכים הקדושים והטהורים שזכרתי שמותיכם עתה בשם אכתרי"אל יושב תהלות ישראל המשרתים בנקיות ובטהרה שתקחו ברוחות מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וברוך שמו המפתחות של שערי שמים ותפתחו לי שערי רחמים ושערי ברכה ושערי רפואה ושערי ריוח ושערי הילה ממיתה משונה ומכל חולי ומכל מכאוב ושערי רפואה ושערי חן וחסד ורחמים ושערי הבהרה ושערי חסד ויראה על כל הכריות שייראו מפני לעבודת הש"ית :

אחר התפלה יאמר זה הסדר והיא תפלה מסוגלת :

עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ : השלך על ה' יהבך והוא יבלכלך : שמר תם וראה ישר כי אחרית לאיש שלום : בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה : הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד כי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה :

רבונו של עולם בדברי קדשך כתוב לאמר והבטוח בה' חסד יסובבנו ואתה מחיה את כלם אתה ה' אלהים אמת : תן לנו ברכה והצלחה בכל מעשה ידינו ובכל עסקינו כדי שנוכל לפרנס את עצמנו ולכל אנשי ביתנו בנחת ולא בצער בהיתר ולא באיסור בריוח ולא בצמאוס משפע ברכה והצלחה משפע בריכה העליונה מתחת ידך ולא מתחת ידי בשר ודם ויקויים בנו מקרא שכתוב השלך על ה' יהבך והוא יבלכלך : פותח את ידך ומשביע לכל חירצון ה' ימלוך לעולם ועד :

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתשלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידי כי בנותתי בך כדי שאוכל לפרנס את עצמי ובני ביתי בנחת ולא בצער לחיים ולשלום אכיר :

גד גדור יגורנו והוא יגור עקב : עקב יגור והוא יגורנו גדור גד : ג"פ : ויהי רוח

דוד לכל רכביו משביל וה' עמו: ונח מצא חן בעיני ה': י' פעמים:

ואח"כ יאמר מזמור אלהים יתכנו שהוא קודם ברוך שאמר כבודת סממורה: ואח"כ מזמור לדוד ה' רועי: ואחר כך פסוק זה:

ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו כל המחלה אשר שמתו כמצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך:

ויש כוהנים לומר תפלה זו אחר י"ח ברכות או אחר תפלה

אלהי לא נשאתי לעמוד לפניך סכלי בפחיתות ערכי ומיעוט ידיעתי בגדולתך ורוממותך כי אתה רם ונשא ואני נקלה וכבוה וקטן משאלו ממך ומקרוה אליך ושבת והלל וקדש שמך המקודש בקולות המלאכים העליונים הקדושים אבל הרשתי על זה מה שרוממתני בלוותך אותי לקרוא אליך והרשיתני לשבח את שמך העליון כפי הכרתי אותך וידיעתי ככבודך עם הראותי עבודתי לך ושפלותי לפניך. ואתה יודע תקנותי ואופני הנהגתי ולא הודעתך ברכי להעיר אותך עליהם. אלה שארניש בגדול חסרוני אליך ובטחוני כך. ואם אשאל ממך בסכלותי מה שאין טוב לי. ואבקש ממך מה שאין בו תקנותי. בחירתך העליונה טובה מבחירתי. וכבר הנחתי כל ענייני אל גזרתך הקיימת והנשנתך העליונה כמו שאמר דוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני: אם לא שיתי ודוממתי נפשי כנמול עלי אמו כנמול עלי נפשי. יהיו לרצון וגו'.

הרי אני מאמין באמונה שלמה בשלש עשרה עיקרים של התורה קדושה (א) שהקב"ה מצוי ומשגיח (ב) והוא אחד (ג) ואין לו גוף ואין לו דמות הגוף (ד) ושהוא קדמון לכל קדומים (ה) ואין עבודה לזולתו (ו) ויודע מחשבות בני אדם (ז) ונכוחת משה רבינו עליו השלום אמת (ח) ושהוא אדון לכל הנביאים (ט) ושהתורה נתונה מן השמים (י) ושלח תשתנה בשום זמן חס ושלום (יא) ושהקב"ה מעניש לרשעים ומשלים שכר טוב לדיקים (יב) ושיבוא מלך המשיח (יג) ושהמיתים עתידים להחיות. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתכוף יצרנו לעבודתך כל ימי חייתו תמיד אמן כן יהי רצון:

תפלה להתפלל בכל יום בכוונה והיא כלולה מזו וזכירות:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו בשם כל ישראל הרי אני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי של עשר זכירות. ואלו הם. יציאת מצרים. והשבת. והמן. ומעשה עמלק. ומעמד הר סיני. ומה שהקליפו אבותינו להקב"ה במדבר ובפרט בעגל. ומה שיעזבו בלק ובלעם לעשות לאבותינו למען דעת צדקות ה'. ומעשה מרים הנביאה. ומצות וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. וזכירת ירושלים תובב"א:

ויש מי שאומר פסוקים אלו

א זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים מבית עבדים. למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך:

ב זכור

ב זכור את יום השבת לקרשו: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך: ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה:

ג וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלהיך זה ארבעים שנה במדבר למען ענותך לנסותך לרעת את אשר בלבבך התשמור מצותיו אם לא: ויענך וירעיבך ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעון אבותיך למען הוריעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם:

ד זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים: אשר קרך בדרך ויונב כך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים: והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח:

ה רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והורעתם לבניך ולבני בניך: יום אשר עמרת לפני ה' אלהיך בחורב באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על הארמה ואת בניהם ילמדון:

ו זכור אל תשכח את אשר הקצפת את ה' אלהיך במדבר למן היום אשר יצאת מארץ מצרים עד המקום הזה ממרים הייתם עם ה':

ז עמי זכור נא מה יעץ כלך מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים עד הגלגל למען רעה צדקות ה':

ח זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך בצאתכם ממצרים:

ט וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הניתן לך כח לעשות חיל למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך כיום הזה:

י אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני: תרבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי: תשוב תרחם ציון ותבנה חומות ירושלים. שיהיה במהרה בימינו אמן כן יהי רצון:

וילמוד אחר התפלה כפי יכלתו שגף' לא ימוש ספר התורה הזה מפיד. כי אז תכלית את דרכיך ואז תשכיל. וילך לעסקיו ויבטח בה'. ויזכור כי הוא נותן כח לעשות חיל. ולא יסבור שהלחתו הוא מנח דעתו וחרפותו. ואף הקב"ה ברוך חסדיו יעזרו וילחמם בעסקיו:

שבעים ושתים פסוקים

אלו הם הע"ב פסוקים כסדר הרמ"ע שמסר הרמב"ן ז"ל לתלמידיו מיוסדות לדעת רבי נחמיה ורבי שמעון חלקם בחיים. ויכוין בכוננת הלב בשמות הו"א"ס מהם. ואין לאומנם בשעת חזרת ש"ץ העמידה כי אם אחר כך בכל עת שירלם. והוזהר שלא תו"א"ס השמות מהשפה לחוץ. רק במתקנה כי הוא עון פלילי. ואלו הם הכתובים בספר שערי ציון:

וְאֵתָהּ יְהוָה מְגִן בְּעָרֵי בְּבוּרֵי וְיָמְרִים רֵאשִׁי
וְאֵתָהּ יְהוָה אֵר תִּרְחַק אֵילֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשֶׁה
אֲזַמֵּר לַיהוָה מַחְסֵי וּמְצִוֹתַי אֱלֹהֵי אֲבֹתָהּ בּו
עֵינֵי יְהוָה אֵל צְדִיקִים וְאֲזַנֵּי אֵר שׁוֹעֵתָם
יְהוָה אֱלֹהִים צְבָאוֹת הַשִּׁבְיָנוּ הָאֵר פְּנֵיךְ וְנִשְׁעָה

חנני

חנני אדני כי אליך אקרא כל היום
אני שכבתי ואישנה הקיצותי כי יהוה יסמכני
ידעתי יהוה כי צדק משפטיו ואמונה עניתי
למה יהוה תזנח נפשי תסתיר פניך ממני
יהוה אלהי ישועתי יום צעקתי בפילה נגדך
לולא האמנתי לראות בטוב יהוה בארץ חיים
שוכה יהוה חקצה נפשי הושיעני למען חסדך
ישבעו עצי יהוה ארזי לבנון אשר נטע
ויהי יהוה משגב לדרך משגב לעתות בצרה
הנה כי כן יבונך גבר ירא יהוה
למה יהוה תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה
הודו ליהוה קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו
בכרו יהוה כל צבאיו משרתיו עשי רצונו
קוה קויתי יהוה ויש אלי וישמע שועתי
גדבות פי רצה נא יהוה ומשפטיו למרני
על כן אודך בגוים יהוה ולשמך תזמרה
רוצה יהוה את יראיו את המיחלים לחסדו
זה היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו
באו נשמחה ונברעה נברכה לפני יהוה עשנו
ברשתנו את יהוה וענני ומכל מנורות הצולני
יהוה מלך תגל הארץ ישמחו איום רבים
חלצני יהוה מאדם רע מאיש תמסים תנצרני
שפטני בצדקך יהוה אלהי ואר ישמחו לי
זמרו ליהוה יושב ציון תגידו בעמים עלילותיו
אודה יהוה בצדקו ואזמרה שם יהוה עליון
ואני עליך בטחתי יהוה אמרתי אלהי אתה
ובשם יהוה אקרא אנא יהוה מלטה נפשי
מה גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבותיך
הריעו ליהוה כל הארץ פצחו ורגנו וזמרו
ואני אליך יהוה שועתי ובבקר תפדתי תקדמך
יהוה אחבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך

ללה :
אכא :
כהת :
הוי :
אלר :
לאו :
ההע :
יול :
מבה :
הרוי :
הקם :
לאו :
כלוי :
ליוי :
פהל :
גלך :
יוי :
מלה :
חהו :
נתה :
האא :
ירת :
שאה :
ריי :
אום :
לכב :
ושר :
יהי :
רהח :
כוק :
מנד :
אם :

אם אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני
כי אתה יהוה מחסי עליון שמת מעונך
ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל
יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומננס הוא
יהוה הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה
יהוה ישמרך מכל רע ישמר את נפשך
יהוה ישמר צאתך וכוואך מעתה ועד עולם
מי ימלל גבורות יהוה וישמע כל תהלתו
יהי חסדך יהוה עלינו כאשר יחלנו לך
אל תעובני יהוה אלהי אל תרחק ממני
עבדו את יהוה בשמחה באו לפני ברננה
אודה יהוה מאד בפי ובתוך רבים אהללנו
גדול יהוה ומחלל מאד ולגדלתו אין חקר
אודה יהוה בכל לבי אספרה כל נפלאותיך
יהי כבוד יהוה לעולם ישמח יהוה במעשיו
זכר בחמיק יהוה וחסדך כי מעולם חמה
הנה עין יהוה אל יראיו למיחלים לחסדו
יהוה מנת חלקי וכוס אתה תזמיר גורלי
יהוה בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה
כי רוצה יהוה בעמו יפאר עניים בישועה
סומך יהוה לכל הגופרים ויוקף לכל הכפופים
יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם
ויהי יהוה רי למשגב ואלהי לצור מחסי
פני יהוה בעשי רע להכרית מארץ וכלם
יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ
ישא ברכה מאת יהוה וצדקה מאלהי ישעו
והתענג ער יהוה ויתן לך משאלות לבך
שמע יהוה וחנני יהוה היה עוזר לי
שוכה יהוה עד מתי והנחם על עבדך
אוהב יהוה שערי ציון מכל משכנות יעקב
חי יהוה וברוך צורי וירום אלהי ישעי

אני :
העם :
רהע :
יוי :
ההח :
מיד :
וול :
ילה :
סאל :
ערי :
עשל :
מיה :
והו :
רני :
החש :
עמם :
ננא :
נית :
מבה :
פוי :
נמם :
יול :
הרה :
מצר :
ומב :
יהח :
ענו :
מחי :
דמב :
מנק :
איע :

כי כתר יהוה בציון יהוה למושב לו
 קראתי בכל לב ענני יהוה חקיך אצורה
 צדיק יהוה בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו
 יהוה שמרך יהוה צדק על יד ימינך
 יחל ישראל אל יהוה מעתה ועד עולם

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד : בשכמלוי

למנצח בגנינות מומור לדוד : בקראי ענני אלהי צדקי בצר
 הרחבת לי חנני ושמע הפלתי : בני איש עד מה כבודי
 לכלמה האהביו ריק תקבשו כוב סלה : ודעו כי הפלה יהוה
 חסיד לו יהוה ישמע בקראי אליו : רגזו ואר תחטאו אמרו
 כלבבכם עד משפכם ודמו סכה : זכחו זכחי צדק ויבטחו אל
 יהוה : רבים אמרו מי יראני טוב נסה עלינו אור פניך יהוה :
 נתתה שמתה כלבי מערת הנגס ותירושם רבו : בשלום יחרו
 אשכבה ואישן כי אתה יהוה לבדר לבטח תושיבני :

(ואח"כ אומר ד' פעמים מומור לדוד הכו לה' בני אלים)

ג"פ יהוה צבאות עפנו משגב לנו אלהי יעקב סלה :

יהוה צבאות אשרי אדם בוטח כך : יהוה הושיעה המלך יעננו
 ביום קראנו :

אתה סתר לי מצר הצרני רגני פלט הסוכבני סלה : בטחו בני
 עדי עד כי ביה יהוה צור עולמים : יהוה עז לעמו יתן
 יהוה יברך את עמו בשלום : ג"פ פנים ואחור :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם :
 אלהי יצחק ואלהי יעקב האל הגדול הגבור והנורא אל
 עליון אהיה אשר אהיה עשה למענך ולמען פסוקי תורתך אלו
 וקמען שם שר שבעים ושנים שמות היוצאים מאלו הפסוקים :
 ויסע ויבא ויט שתרתמי ותצליח את דרכי ותהיה בעזרי
 ובעור כר אשר לי ותצילני מבח מעול וחומץ ובדלעל ומכר מיני
 פורעניות המתכנשות וכאות לעולם ותפרנסני ככבוד ולא כבוזי
 ומלא ידי מעושר מתנות יריד ושלח ברכה ותצליחה בכל מעשי
 ידי לטובה ובכל נכסי ותצילני ותרצני ותחפוץ הפלתי בזבחי
 צדק וברית ניהום טרם אשוע אליך ענני בדרך שנאמר והיה

טרם

טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע ותוליכני
 לשלום ותביאני אל מחוז הפצי לשלום פרצון רבי תודע לך יה
 בימיני וברוך בשמאלי אלהים מלפני ואדיר מאחורי ושכינת אל
 על ראשי : עשה שלום במרומוי הוא יעשה שלום עלינו ועל
 כל ישראל ואמרו אמן :

תתברך אלהי האלהים ואדוני האדונים ותשתבח כפי עליונים
 ותתהוים : כי אין כמוך שוכן מעונים ברוך אתה
 יהוה שומע תחנונים : תתברך ברוך בכל פה ותשתבח כפי
 עם מצפה : כי אין כמוך מוחץ רופא ברוך אתה יהוה עתירות
 צופה : תתברך גדור העצה ורב העלילות ותשתבח כפי כל
 בריות : כי אין כמוך בוחן כליות ברוך אתה יהוה המקרה
 במים עליות : תתברך רב במרומים ותשתבח מלא רחמים :
 כי אין כמוך אבי יתומים ברוך אתה יהוה חי עולמים : תתברך
 האל יהוה ותשתבח כפי מעניו : כי אין כמוך באלהים יהוה :
 ברוך אתה יהוה שומע תחנוני : תתברך ואין רומת לך רב
 העלילות ותשתבח יושב תהלות : כי אין כמוך עושה גדולות :
 ברוך אתה יהוה גבור במפעלות : תתברך זוכר הברית מזכיר
 נשפחות ותשתבח אלהי הרוחות : כי אין כמוך דולה ממעמקים
 ומשוחות ברוך אתה יהוה מלך מהלך בתשבחות : תתברך
 חסין יה אלהי האלהים ותשתבח רוכב גבוהים : כי אין כמוך
 עז כל אלהים ברוך אתה יהוה אלהי האלהים : תתברך טהור
 בהיר בשחקים ותשתבח כפי עוקלים ויונקים : כי אין כמוך
 גזור ומקים ברוך אתה יהוה עושה משפט לעשוקים : תתברך
 יושב הכרובים ותשתבח מונה מספר לכוכבים : כי אין כמוך
 המכסה שמים בעבים ברוך אתה יהוה נותן לחם לרעבים :
 תתברך כונס כנר מי תים ותשתבח מושר בגאות תים : כי אין
 כמוך דורך על כמתי ים ברוך אתה יהוה חי וקיים : תתברך
 לובש צדקות ותשתבח גולה עמוקות : כי אין כמוך מאזין
 נאקות ברוך אתה יהוה שומע צעקות : תתברך ממית ומחיה :
 ותשתבח לעולם יהיה : כי אין כמוך יודע מה שיהיה ברוך
 אתה יהוה אשר בידך כל יציר יתיה : תתברך נאור כנבירה
 ותשתבח

וְתִשְׁתַּבַּח לֹבֶשׂ עֵץ וְתִפְאָרְתָּהּ כִּי אֵין כְּמוֹךָ עוֹשֶׂה אוֹרָה בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עֲלִיוֹן וְנוֹרָא תִתְבָּרַךְ שְׂגִיא כַח נוֹרָתוֹ לְעֵפָה בַח כִּי אֵין כְּמוֹךָ יוֹצֵר הַרִים וּבוֹרָא רוּחַ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עוֹשֶׂה מִשְׁקַל קְרוֹנִים תִּתְבָּרַךְ עוֹזֵר לְנִכְשָׁלִים וְתִשְׁתַּבַּח לְדַלִּים כִּי אֵין כְּמוֹךָ סוֹמֵךְ נוֹפְלִים בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹמֵעַ הַלּוֹלָיִם תִּתְבָּרַךְ פּוֹדֶה מִכָּל צָרוֹת וְתִשְׁתַּבַּח אֲדוֹן הַגְּבוּרוֹת כִּי אֵין כְּמוֹךָ עוֹנֶה עֲתוּדוֹת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה קוֹרָא הַדּוֹרוֹת תִּתְבָּרַךְ צְדִיק וְחַסִּיד בְּכָל מַעֲלָה וְתִשְׁתַּבַּח עַל כָּל בְּרָכָה וְתִתְחַלֶּה כִּי אֵין כְּמוֹךָ אֵל הַנּוֹרָא בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמַּפְלִיא בְּמוֹרָא תִתְבָּרַךְ קְרוֹשׁ אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת וְתִשְׁתַּבַּח מִפְּרִיא פְּדָאוֹת כִּי אֵין כְּמוֹךָ עוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עוֹשֶׂה נִסִּים וְנִפְלְאוֹת תִּתְבָּרַךְ רַם שׁוֹבֵן עַד וְקְרוֹשׁ וְתִשְׁתַּבַּח בְּפִי עַם קְרוֹשׁ כִּי אֵין כְּמוֹךָ נוֹרָא וְקְרוֹשׁ בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל הַקְּרוֹשׁ תִּתְבָּרַךְ שְׂבִי מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִשְׁתַּבַּח קְרוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין כְּמוֹךָ אֵל יִשְׂרָאֵל בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ צוּר יִשְׂרָאֵל תִּתְבָּרַךְ הוֹבֵן רוּחוֹת וּבוֹרָא עוֹלָם וְתִשְׁתַּבַּח מִכָּר עֵין נֶעְלָם כִּי אֵין כְּמוֹךָ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים שְׂתַחַא עִם פִּי בַעַת הַטִּיפִי וְעַם לְבִי בַעַת מַחֲשַׁבִּי וְשִׁתַּח רַעֲיוֹנֵי לִיחֻדְךָ בְּאַהֲבָה וְלִתְמַלִּיכְךָ בְּיִרְאָה וְלִבְרַכְךָ בְּלֵב שָׁכֵם וְתִמְצִיאֵנִי אֶהְבֶּתְךָ וְתִנְנֵנִי לְחַן וְלַחֲסֶד וְלִרְחָמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי

בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים אֱלֹהֵי מַעֲרֻכּוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלַכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד בְּרוּךְ שְׁמֶךָ וּמְבוֹרָךְ שְׁמֶךָ וּמְלַכּוֹתְךָ מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה וְתִתְחַלֶּה וּמִשְׁמֶךָ יִרְעֵדוּ גְדוּרֵי אֵשׁ וּמִפְּאָרִים אֵת שְׁמֶךָ וְשְׁמֶךָ לֹא חַיִּי וּמִשְׁמֶךָ יִנּוּם הַיָּם לְאַחֹר כָּר מִשְׁבָּרֶיךָ וְנִלְוֶיךָ מִחֲדָרִים אֵת שְׁמֶךָ וְאַרְצְךָ בְּחִיטֶיךָ תִּרְעַד וְעַמּוּדֶיךָ יִנּוּדוּן מִיִּרְאָת שְׁמֶךָ וְכָל דָּרֵי מַעֲלָה שְׂבַבְל מַעֲזֵן וּמַעֲזֵן מֵאִמְתְּךָ יִרְעֵדוּן וּיִפְתְּרוּן אֶרְצְךָ וְדַרְיָה תְּהוּם וְאֶבְדוּן צִיָּה וְצִלְמוֹת מִשְׁמֶךָ יִרְפְּפוּן מִן עַדוֹ וְכָל חֲסִידֶיךָ לְשְׁמֶךָ יִרְגְּנוּ וְכָל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפִּי בְּנַעֲמִית לְשׁוֹן יִשִּׁים כְּבוֹד לְשְׁמֶךָ וְנָם אֲנִי עֹבְדְךָ עֶפֶר וְאֶפֶר רַמָּה וְתוֹלְעָה צַל עוֹבֵר כְּצִיץ הַשָּׂדֶה בְּאֵתִי רַחֲמֵי

לְהַפִּיל הַחֲנִתִּי לְפָנֶיךָ וּלְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מִרַפְּנֵי כֶסֶף כְּבוֹדְךָ שְׂתַעֲנֵנִי וְתַחֲנֵנִי וְתַקִּימֵנִי וְתַחֲיֵנִי וְתַבְרַכְנֵנִי וְתַחֲבֹבְנֵנִי כֶסֶף הַצְּדִיקִים וְתִשִּׁים גּוֹרְלִי בְּעוֹלָם הַיּוֹרָה וּבְעוֹלָם תְּפִאָה וְתֵן לִי מִטּוֹבְךָ וּמִבְּרַכּוֹתֶיךָ וּמִמְחִיתֶיךָ וְתִטִּיב וְתַבְרַךְ וְתַצְלִיחַ אֶת דַּרְכֵי וְכָר מַעֲשֵׂי יְדֵי וּפְתַח לִי שְׁעָרֵי אוֹרַת חַיִּים וְשְׁעָרֵי רַחֲמִים וְשְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה וְשְׁעָרֵי מַחֲלָה וְשְׁעָרֵי בִפְרָה וְשְׁעָרֵי חֲכָמָה וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל וּפְתַח לִי שְׁעָרֵי פְרֻנְסָה וּבְלִפְלָה וְתֵן לִי חַיִּים וְלֵב טוֹב וְיֹצֵר טוֹב וְתוֹלִיכְנֵי בְּרַךְךָ קוֹמְמִיּוֹת וְחוֹסִיף וְתַמֵּן וְתַטֵּה עָלַי חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְכְבוֹד לְמַעַן אֲמַצֵּא חֵן בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵי כִּי אַתָּה קְרוֹב לְכָר קוֹרְאֶיךָ וּמַצִּינֵי לְדוֹרֶי שִׁיךָ קְרֹאתֶיךָ בְּאַמְתָּ מַהֵר עֲנֵנִי וְהוֹשִׁיעֵנִי וְאַרְבְּרָה בְּעֲדוֹתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ וְעֲשֵׂה שְׂאֵלְתִי וּבִקְשָׁתִי בְּרַחֲמִים בְּעֵבֹר שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה

פרק שירה

הנא ר' אליעזר הגדול אומר כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה זוכה לאומרו לעולם הבא שנאמר אז ישיר משה שר לא נאמר אלא ישיר אותו לעולם הבא : ואמר ר' העוסק בפרק שירה בעולם הזה מעיד אני עליו שהוא בן העולם הבא וינצל מיצ"ה וימירין קשה ומשטן המשחית ומכל מיני מזיקין ומחבלי משיח ומדינה של גיהנם ומחבוב הקבר וזוכה ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים ותלמודו מתקיים בירו ומאריך ימים וזוכה לעולם הבא :

- שמים** אומרים : השמים מספרים כבוד אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע :
- הארץ** אומרת : לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה : ואומר מכנף הארץ ומירות שמענו צבי לצדיק :
- יום** אומר : יום ליום יביע אומר ולילה ולילה ללילה יהוה רעת :
- לילה** אומר : להניד בבקר הסדך ואמונתך כלילות :
- שמש** מה הוא אומר : שמש ירח עמר זכולה לאור הצידך יהלכו : ואומר קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך ורה :
- ירח** מה הוא אומר : עשה ירח למועדים שמש ידע מכואו :
- כוכבים** אומרים : והמשכילים יזירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד : ואומר אתה הוא ה' לברך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כלם וצבא השמים לך משתחיים :
- ענני** כבוד אומרים : אך כרי יטרוח עב יפיץ ענן אורו :
- עננים** מה הם אומרים : ישת חשך סתרו סכיבותיו סכתו השכת מים עבי שחקים :

ברקים רוח מה הם אומרים * ברקים למטר עשה מוצא רוח מאוצרותיו :
 אומר שירה * עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה
 שמים : ואומר אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי הביאי בני מרחוק
 ובנותי מקצא הארץ :

טל אומר * אחיה כטל לישראל יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון :

גשמים אומרים שיר * גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה
 כוננתה :

מים מה הם אומרים * לקול תתו המון מים בשמים ויעלה נשואים מקצה
 הארץ :

מעינות אומרים שיר * ושרים כחוללים כל מעיני כך :

נהרות מה הם אומרים * נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו : ואומר
 נשאו נהרות קולם ישאו נהרות רכים :

ימים אומרים * מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר כמרום ה' :

לויתן מה הוא אומר * הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו :

דגים אומרים שיר * קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רכים :

תנינים אומרים שיר * הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות :

שיר לגן עדן * עורי צפון ובואי תימן הפיחי גני יולו בשמיו יבא דודי
 לגנו ויאכל פרי מגדו :

גיהנם אומר שיר * כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב :

מדבר אומר * יושוש מדבר וציה ותגל ערבה ותפרח כהכצלת : ואומר ישאו
 מדבר ועריו חצרים תשב קדר ירונו יושבי סלע מראש הרים יצוחו :

שדות מה הם אומרים * ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה :

שיר לירקות

ירקות שבשרה אומרים * תלמיה רוח נחת נדודיה כרכיבים תמוגגתה
 צמחה תברך :

שבולת חטים אומרת * שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה' :

שבולת שעורים אומרת * תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפוך שוחו :

שבולת רגן ושאר שבלים אומרים * לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו כר
 יתרועעו אף ישירו :

שיר לאילנות

אילנות שבשרה אומרים * אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט
 את הארץ :

גפן אומר שיר * כה אמר ה' כאשר ימוצא התירוש כאשכול ואמר אל תשחיתוהו
 כי ברכה בו כן אעשה למען עבדי לבלתי השחית הכל :

תאנה אומרת שיר * נוצר תאנה ואכל פריה :

רמון מה הוא אומר * כפלה הרמון רקתך :

תמר אומר * צדיק כתמר יפרח כארו כלבנון ישגה :

תפוח אומר * כתפוח כעצי היער כן דודי בין הכנים בצלו חמדתי וישבתי
 ופריו מתוק לחכי :

שרצים אומרים שיר * יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו :

אלים שבשרצים מה הם אומרים * ישמח ישראל בעושיו בני ציון וגילו
 במלכם :

צפרדע אומרת שיר * ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

נחש אומר * סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים :

עקרב אומר * טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו :

חתול מה הוא אומר * אם הגביה כנשר ואם בין כוכבים שים קנך משם
 אורידך נאם ה' :

עכבר אומר * ארוממך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי :

חומט מה הוא אומר * כמו שבלול תמס יהלוך נפל אשת כל חזו שמש :

אונכי אומר * נחמו נחמו עמי ואמר אלהיכם :

זבוב בשעה שאין ישראל עוסקין בתורה אומר * קול אומר קרא ואמר מה
 אקרא כל הבשר חציר וכל חסרו כציון השרה : יבש חציר נבל צוף
 ודבר אלהינו יקום לעולם : ואומר בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק
 ולקרוב אמר ה' ורפאתיו :

הנמלה אומרת * לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם : ואומר הנמלים עם לא
 עז ויכינו בקיץ לחמם : ואומר נותן להם לכל בשר כי לעולם חסרו :

שיר לעופות

תרנגול אומר שיר * כיון שבא הקב"ה בגן עדן אצל הצדיקים ולפין כל
 אילני גן עדן בשמים ואז גם הוא מתעורר : בקול ראשון משבח
 ואומר שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי זה
 מלך הכבוד ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה : בקול שני אומר * שאו שערים
 ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי הוא זה מלך הכבוד ה'
 צבאות הוא מלך הכבוד סלה : בקול שלישי אומר * עמדו צדיקים ועסקו
 בתורה שיהיה שכרכם כפול לעולם הבא : בקול רביעי הוא אומר * לישועתך
 קייתיה ה' : בקול חמישי אומר * עד מתי עצל תשכב מתי תקום משנתך :
 בקול ששי אומר * אל תאהב שנה פן תורש פקה עיניך ושבע לחם : בקול
 שביעי הוא אומר * עת לעשות לה' הפרו תורתך :
תרנגולת משבחת ואומרת * נותן להם לכל בשר כי לעולם חסדו :

יונה אומרת שירה זאת * כסוס עגור כן אצפצף אהגה כיונה רלו עיני
 למרום ה' עשקה לי ערבני : אמרה יונה לפני הקב"ה בצאתה מתיבת
 נח רבונו של עולם יהיו מוונתי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים
 כרבש ומסורים ביד בשר ודם :

אווז הבית שמוזנה בבית אומרת שיר * הורו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו : שירו לו זמרו לו שיחו ככל נפלאותיו :

אווז הכר המשוטטת במדבר כשרואה את ישראל עוסקין בתורה אומרת שיר * קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערכה מסילה לאלהינו : ועל מציאות מזונותיה במדבר אומרת ארור הגבר אשר יבטח באדם : ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו :

פרגות אומרת שיר * יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך : נשר אומר שיר * ואתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל בוגדי און סלה : חסידה אומרת * דברו על לב ירושלם וקראו אלהי כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד ה' כפלים ככל הטאותיה : החמה אומרת * אשרקה להם ואקבצם כי פדיתים ורבו כמו רבו : עורב אומר * מי יכין לעורב צירו כי ילדיו אל אל ישועו * ואומר נותן לבהמה לחמה לבני עורב אשר יקראו : זרויר אומר * רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה : עגור מה הוא אומר * הורו לה' בכבוד כנכל עשור זמרו לו : פנונית מה היא אומרת * למען יזמרך כבוד ולא ירום ה' אלהי לעולם אודך : צפור מה היא אומרת * גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתר אפרוחיה את מוכחותיך ה' צבאות מלכי ואלהי : ציה אומרת שיר * אור ורוע לצדיק ולישרי לב שמהה : צבי אומרת * בטחו בה' ערי עד כי ביה ה' צור עולמים : חסיל הוא מין ארכה אומר שיר * ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן : צפורה כרמים והוא מין חגב אומר שיר * אשא עיני אל ההרים מאין יבא עורי : טסית מה היא אומרת * עירי מעם ה' עושה שמים וארץ : שור אומר * אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר אשירה לה' כי נאה נאה סוס ורוכבו רמה בים : בהמה דקה טהורה אומרת * מי כמכה באלים ה' מי כמכה נאדר בקרש גורא תהלות עושה פלא : בהמה גסה טהורה אומרת * הרנינו לאלהים עונוי הריעו לאלהי יעקב : בהמה דקה טמאה אומרת * יגיע כפיך כי תאכל אשריך ושוב לך : בהמה גסה טמאה אומרת * הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם :

צבי אומר שיר * ואני אשר עוך וארנן לבקר הסרך כי היית משגב לי וכננס ביום צר לי :

סוס אומר * הנה כעני עבדים אל יד ארוניהם כעני שפחה אל יד גברתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שיחננו : חמור מה הוא אומר * לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצה והחוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש :

פרד אומר שיר * יודוך ה' כל מלכי ארץ : גמל אומר * ה' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו ישאג על נוהו : פיל מה הוא אומר * מה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מהשבותיך : היות שבשרה מה הם אומרים * ברוך הטוב והמטיב : אריה אומר * ה' כנבור יצא באיש מלחמות יעיר קנאה ריע אף יצריה על אויביו ותגבר : דוב מה הוא אומר * ישאו מדבר ועריו חצרים תשב קרר ירונו יושבי סלע מראש הרים יציהו : זאב אומר * על כל דבר פשע על שור על חמור על שח על שלמה על כל אברה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו :

שועל מה הוא אומר * הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבור חנם ופעלו לא יתן לו :

זרויר מה הוא אומר * ונודע בגוים זרעם ויצאצאיהם בתוך העמים כל רואיהם יכירו כי הם ורע ברך ה' :

כלבים אומרים שיר * כואו נשתחוו ונכרעה נכרעה לפני ה' עושנו : **חולדה** אומרת * כל הנשמה תהלל יה הללויה :

ואומר אלו הפסוקים

ברוך ה' לעולם חמן וחמן : ברוך ה' מזיון סוכן ירושלם הללויה : ברוך ה' אלהים אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו : וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ חמן וחמן :

תפלת מנחה

דינים השייכים לתפלת מנחה

א' עיקר זמן תפלת המנחה מעט שעות ומחלה ולמעלה עד הלילה לרבין * ולר' יהודה עד פלג המנחה שהוא עד סוף י"א שעות חסר רביעי * ואסקינא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והוא שיעשה לעולם כחד מנייהו שאם עושה כרבין ומתפלל מנחה עד הלילה שוב אינו יכול להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה ואם עושה כר' ומתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה לריך לזמר שלף יתפלל מנחה בלחות שעה * ולעולם יעשה כחד מנייהו ולא יכהו פעם כך ופעם כך ומכ"ש שלף יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג המנחה וערבית קודם ללאת הכוכבים * ועכשיו שנהגו להתפלל תפלת מנחה עד הלילה אין להתפלל תפלת ערבית קודם שקיעת החמה * ואם בדיעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה יאף * וכשעת הדחק יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה * ובמדינות שנותנין להתפלל ערבית מפלג המנחה ולמעלה אין לו להתפלל מנחה אח"כ * ובדיעבד או בשעת הדחק יאף אם מתפלל מנחה עד הלילה דהיינו ללאת הכוכבים * ש"ע סימן רל"ב ומור"ם ומג"א שם * וכן העלה הגאון שאגת ארזים ז"ל סימן י"ז דגם מתקלת שקיעת החמה עד הלילה הוי זמן תפלת מנחה :

ב' הרב האר"י ז"ל הוסיף מתפלל תפלת מנחה עם שקיעת החמה אפילו בערב שבת * נגיד ומזוה * יד אהרן * ועיון מה שכתבתי לקמן אות ה' בשם רבינו חננאל ז"ל :

ג' שעות הללו משערין לפי ענין היום ואף אם היום ארוך משערין ל"ב שעות והם נקראים שעות זמניות * מור"ם בהגהה שם * ובת"ם משמע שמשערין מעלות השחר עד ז"א * ובלבוש ובל"ח כתבו דמשערין מהנץ החמה עד שקיעתה ובל"ב בש"הג וכונתם עד סוף שקיעתה שהוא כמו רביעית שעה קודם ללאת הכוכבים * מג"א שם :

ד' מי שהתפלל מנחה לאחר שש שעות ומחלה ולמעלה יאף * אבל קודם לכן לא יאף * ש"ע ומג"א שם * וכן הסכימו האחרונים ז"ל דקודם לכן לא יאף ודלא כש"ות ביה יעקב :

ה' הרואה לאכול וכ"ש אם רואה ללאת לדרך * מתפלל מנחה גדולה דהיינו בשש שעות ומחלה לכתחלה * מג"א שם * והרדב"ז בחדשות סימן תרע"ו כתב וז"ל מפלג המנחה עדיף טפי התחלת זמן מנחה קטנה כ"ב רבינו חננאל * וכ"ש מנחה גדולה שאין להתפלל אותה אלא מתוך הדחק :

ו' לא ישב אדם להסתפר סמוך למנחה • דהיינו חזי שעה קודם זמן תפלת המנחה ש"ע ומנ"א שס • והטעם שמה ושבר הווג ויחזור אחר אחרת ויעבור המנחה • וכתב המנ"א שאם יש לו ב' או ג' זוגים אפשר דשרי • ולי נראה דיש להחמיר אף ביש לו כמה זוגים דלא פלוג רבנן • ולא יבטל למרחץ אפילו לחזויע בעלמא גזירם שמה ויתעלף • ולא לדון • ולא לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה גדולה • ואם התחיל באחד מכל אלו אפילו אחר מנחה גדולה • אינו מפסיק אפילו כשיגיע זמן מנחה קטנה אע"פ שהתחיל באיסור • והוא שיהא שהות להתפלל אחר שיגמור סעודתו או מלאכתו • אבל אם אין שהות להתפלל אחר"כ לריך להפסיק מיד ואפילו התחיל בהיתר • ואם התחיל סמוך למנחה קטנה מפסיק אפילו יש שהות • והפטר מלהפסיק ופוסק נקרא הדיוט • שלחן ערוך • ומגן אברהם שם :

ז' אין להסתפר אחר מנחה גדולה אפי' בערב שבת • מהרי"ך בס' נגיד ומלוה :

ח' ומאימתי התחלת התספורת משיניח סודר של ספרים על ברכיו • והתחלת המרחץ משישטף לבושו העליון • והתחלת בורסקי משיקשור כבד בין כתפיו כדרך הבורסקים • והתחלת דין אם היו עסוקים בו משיחילו בעלי דינים לטעון • ואם לא היו עסוקים בו משיטעטפו הדיינים • ולדין משישבו אדעתא דלדון • והתחלת אכילה משיטעול ידיו • ולמי שרגיל להתיר איורו בשעת אכילה היו התחלה משייתיר איורו אפילו קודם נטילה • ש"ע ומנ"א שם :

ט' לאו דוקא מלאכות אלו • אלא הוא הדין סדומות להן דיש לחוש שימשך זמנם הרבה וימנע מן התפלה וכן נראה מלשון הטור • הרב מהר"ר מנחם קארוס בחי' כ"י • שו"ר ברכה :

י' בערב סמוך לזמן התפלה לא יקה אדם ולד בחיקו שמה יטפף את כגדיו • וא"ת יבטל במוס אע"פ"כ לא ינקס כבתחלה • ועוד שמה בעוד שיחפש אחר המים תעבור שעת המנחה • או בין כך ובין כך יאמרו קדיש ולא יוכל לטנות • או שמה יבכה כאשר יראה להניחו יחמול על הולד ולא על כבוד קונו ולא ילך לבית הכנסת • ספר חסידים סימן י"ח • כ"הג :

יא' הא דאסור לאכול סעודה קטנה היינו כשקובע לסעוד אבל לטעום דהיינו אכילת פירות מותר • והוא הדין פת כביצה כדרך שאדם אוכל בלא קבע מותר • ש"ע שם • ודוקא פת כביצה ולא יותר מכביצה • ושתיים מכביצה כמו אסור אע"ג דגבי סוכה מקרי עראי דהכא טעמא דילמא ממשיך וזה שייך יותר בשתיים דמשכר • מנ"א שם :

יב' מה שנהגו להקל להתחיל בסעודה גדולה סמוך למנחה גדולה ובסעודה קטנה סמוך למנחה קטנה • אפשר הטעם דעכשיו קוראין לב"ה ככ ולא חיישינן דילמא יפגע ולא יתפלל • מיהו בסעודה גדולה יש להחמיר אפילו סמוך למנחה גדולה • ואפילו אם התחיל קודם לכן • כשיגיע זמן מנחה קטנה והשעה עוברת לריך לקום ולהתפלל • מור"ס ז"ל בהגהת שם • והמנ"א כתב דאפילו עוד היום גדול לריך להפסיק אם יודע שהמשך סעודתו עד שתחשך :

יג' אם יש לו מים לריך לטעול ידיו כדי להתפלל אע"פ שאינו יודע להן שום לבלוף ולא יברך • ואפילו העומד מלמודו יטעול וידו לתפלה • ואם אין לו מים מוזמנים מתפלל בלא נטילת • ש"ע ומור"ס בהגהת סימן רל"ג :

גורם עמרו להתפלל תפלת מנחה בערב שבת ואמר נוסח תפלה זו :

רבנו של עולם אתה יודע כי לא בינת אדם לנו ואין בנו כח להשיג ולכוין ולהשכיל

ולהשכיל מעלתך ועמקי סודותיך ורופי שמותיך הקדושים הראויים לכל תפלה ותפלה של שבת קדשך וסדר התפלות בעולמות עליונים למעלה מעת עלות המנחה בערב שבת וכל היחודים וזווגי מדות הקדושות אשר יהיו למאורות בכח סגולת קבלת שבת קדשך :

לכן

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהיינה חשובות ומרוזות תפלותינו הן תפלת מנחה והן תפלת סדר קבלת שבת קדשך בשיר קדשך והן תפלת ערבית וברכותיה כאלו נתכוין בכל זירופי שמות הקדושים העולים מתוכם ובכל היחודים וזווגי מדות הקדושים הראויות לבה על ידיהם • ותארך מחשבתנו הטובה דרך כלל למעשה פרטי לכל סדר וסדר לבדו ויעלו לפניך עם שאר תפלות של בניך היודעים והמכוונים כל הכוונות הראויות לכוין בכל סדר וסדר שבתפלות אלו • ויזכרו לקבל תוספת נפש רוח וגשמה עמהם בסגולת תפלותינו אשר נתפלל עתה לפניך כמו חלב ודשן תשבע נפשי ושפתי רננות יהלל פי • לב טהור ברה"ל אלהים ורוח נכון חדש בקרבי • אודה ה' בכל לבב בסוד ישירים ועדה • כי כל עוד כשמתני בי ורוח אלוה באפי • ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידיו כוננה עלינו ומעשה ידיו כוננהו :

טוב וישר להניח שלית ותפלין במנחה חוץ מערב שבת ויום טוב • אם בא לבית הכנסת ומצא הצבור מתפללים יתפלל עמם ואח"כ יאמר אשרי :

למנצה

על הגתית לבני קרח מזמור : מה ידידורת משכנותיך יהוה צבאות : נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות יהוה רבי ובשרי ירננו אל אל חי : גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוחיה את מזבחותיך יהוה צבאות מלפי ואלהי : אשרי יושבי ביתך עיר יהללוך סלה : אשרי אדם עזו לו בך מסלות בלבבם : עברי בעמק הפבא מעין ישיתוהו גם ברכות יעטה מורה : ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון : יהוה אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה : מגננו ראה אלהים והבט פני משיחה : כי טוב יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי רשע : כי שמש ומגן יהוה אלהים חן וכבוד יתן יהוה לא ימנע טוב להולכים בתמים : יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך :

סדר העבודה

מראש מקדמי ארץ אתה ה' אחר * וכששת ימים כל העולמים התחלת והשלמת * מחנות מלאכים לגדולתך בראת * ומאורות עשית בשמים קבעת * נפש חיה ועוף ודגים ובהמה עשית * ופירות ודשאים מן האדמה הזממת * חיים וחסד עשית עם כל החיים וטרם עשיתם לנו שלחן ערכת * מאחור לכל אדם כללם אלהים לעבדך יצרת * תמשילהו במעשי ידיך תחת רגליו כל שקה * מנאצאיו בחרת באברהם ומבני עקודו את יעקב להבית * מתוך בני ישראל אשרתך לך הלויים לקחת * אהרן וזרעו לבסוף לך קדשת * מכל הארצות ליון למושב לך אהוית * ובבית קדשך ותפארתך שמך שכנת * משמור משמרתו כהנים ולויים יוס ולילה לא ישובו ושם נעשה לך זבח ומנחה כאשר אמרת * ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתבנה ב"ה המק במהרה בימינו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו ובכל יום נקריב קרבן התמיד שיכפר בעדינו כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך כאמור :

וידבר יהוה אל משה לאמר : צו את בני ישראל ואמרת אליהם ארתי קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו : ואמרת להם זרה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד : ארתי הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים : ועשירית האיפה סלת למנחה גדולה בשמן בתיר רביעת ההין : עלת תמיד העשירה בתר סיני לריח ניחח אשה ליהוה : ונסכו רביעית ההין לכבש האחד בקדש הסך נסך שכר ליהוה : ואת הכבש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר ונסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה :

ובכן וכך היתה עבודת התמיד של בין הערבים בבית אלהינו * בשמונה שעות ומנחה ביום הביאו כבש תמים בן שנתו השקוה ובקרוהו ועקרוהו שחטו השוחט בצפון וקבל המקבל את דמו בכלי שרת בצפון ובה לו לקרן מזרחית לפנות ונתן מזרחה לפונה ועוד בה לו לקרן מערבית דרומית ונתן מערבה דרומה * שיירי הדם היה שופך על יסוד דרומית * הפשיטו התמיד ונתחווה והעלה כל אחד מה שזכה בו לכבש ומלחום וירדו * ערכו שני כהנים שני גזירי עזים על האש * העלה מי שזכה האכזרים מן הכבש למזבח * אם רצה כהן גדול להקטיר עלה בכבש * הושיטו לו האכזרים וסמך עליהו וזרקו ואם רצה הוא סומך ואחרים וזרקין * בהו חדשים והפסיו לקטורת וזכה מי שזכה וזכה כהן אחד במנחה * מי שזכה בקטורת נטל בוך מלא וגדוש קטורת * ואחד עשר סמינים היו

בה ואלו הן * הצרי והאפורן והחלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה * מור וקליפה ושכולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה * הקושט שנים עשר קלופה שלשה קמנון תשעה בורית כרשיכא תשעה קבין יין קפריסין סלון תלת וקבין תלתא ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חיור עתיק מלח סדומית רובע מעלה עשן כל שהוא * רבי נתן הבבלי אומר אף מכפת הירדן כל שהוא * נתנו בתוך הכף ונטלו בידו * מי שזכה במנחה נטל מחמת הכסף ועלה לראש המזבח וחתה מגחלי מערכה שניה ירד ועירן לתוך מנחתה של זהב ונטלה בידו והלכו להם הגיעו בין האולם ולמזבח נטל אחר את המגרפה וזרקו בין האולם ולמזבח שבעו את קולה ורצו ובהו כהנים להשתחוות ולויים לדבר בשיר נכנסו מי שזכה במנחה כבר הגחלים על גבי המזבח ורדדן בשולי המנחה והשתחוה ויצא * מי שזכה בקטרת נטל הכזך וכחן הכף לאוהבו אם נתפור לתוכו אוהבו נותנו לו בחפניו והשתחוה ויצא * אמר לו הממונה הקטר * הקטיר והשתחוה ויצא * נכנס כהן גדול השתחוה ויצא * נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויצאו * הקטיר עשרון סלת מנחה גדולה בשמן והקטיר החביתין * נתנו לו יין לכסף * הסגן עומד על הקרן והסודרים בידו ושני כהנים עומדים על שלחן החלבים ושתי חצוצרות בידם * תקעו והריעו ותקעו * באו ועמדו אלל הממונה על הכלל אחד מימינו ואחד משמאלו * שחה לכסף הניף הסגן בסודרים הקיש בן ארוח בצלצל ותקעו אלו בחצוצרות ונגנו אלו בכבלים וכנורות * ודברו הלויים בשיר * הגיעו לפרק תקעו והשתחוה העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחוה * נכנס מדגן המנורה והעלה נרותיה והשתחוה ויצא * אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו :

אתה הוא יהוה אלהינו שהקטירו אבותינו לפניך את קטרת הסמים בזמן שבית המקדש קיים באשר צוית אותם על יד משה נביאך בכתוב בתורתך : ויאמר יהוה אל משה קח לך סמים נטף וישחלת וחלבנה סמים ולבנה זבה בד בבד יהיה : ועשית אתה קטרת ריח מעשה ריח ממקח טהור קדש : ושחקת ממנה הדק ונתתה ממנה לפני העדת באהל מועד אשר אועד לך שמה קדש קדשים תהיה לכם : והקטרת אשר תעשה במתבנתה לא תעשו לכם קדש תהיה לך ליהוה : ונאמר * והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה : ובהעלת אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני יהוה לדרתיכם :

תנו רבנן פטום הקטרת כיצד * שלש מאות וששים
 ושמונה מנים היו בה * שלש מאות וששים
 וחמשה כמנין ימות החמה מנה בכל יום * מחציתו
 בבקר ומחציתו בערב * ושלשה מנים יתרים שמיהם
 מכנים כהן גדול ונוטל מהם מלא חפניו ביום הכפורים
 ומחזירן למכתשת בערב יום הכפורים * כדי לקים מצות
 דקה מן הדקה * ואחד עשר סמנים היו בה * ואלו הן
 טוב וישר למנות הסמנים האלו באצבע * כתר א הצרי * יסוד ב והצפרן *
 מלכות ג והחלבנה * אור מקיף ד והלבונה משקל שבעים
 שבעים מנה * חסר ה מור * גבורה ו וקציעה * ת"ת ז ושכולת
 גרד נצה ח וכרפום משקל ששה עשר ששה עשר מנה *
 חכמה ט הקשט שנים עשר * בינה י קלופה שלשה *
 הור י"א קנמון תשעה * בחול יכוין להעלות י"א סמנים מכל ננה
 דאבי"ע * בורית פרשינא תשעא קבין * י"ז קפריסין סאין
 תלת וקבין תלתא * ואם לא מצא י"ז קפריסין מביא
 חמר חור עתיק * מלח סדומית רובע * מעלה עשן בר
 שהוא * רבי נתן הבבלי אומר אף מכפת הירדן בר
 שהוא (לפי כתבי הרב האר"י ו"ל צ"ל) (כפת הירדן בר שהיא)
 אם נתן בה דבש פסקה * ואם חסר אחת מכל סממניה
 חייב מיתה :

רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף
 הנוסף מעצי הקטף * בורית פרשינא למה היא
 באה כדי ליפות בה את הצפורן כדי שתהא נאה * י"ז
 קפריסין למה הוא בא כדי לשרות בו את הצפורן כדי
 שתהא עזה * והלא מי רגלים יפין לה אלא שאין מכניסין
 מי רגלים במקדש מפני הכבוד *
תניא רבי נתן אומר בשווא שוחק אומר הדק היטב *
 היטב

היטב הדק * מפני שהקור יפרה לבשמים * פטמה
 לחצאין בשרה * לשליש ולרביע לא שמענו * אמר רבי
 יהודה זה הכלל אם כמדתה בשרה * לחצאין ואם חסר
 אחת מכל סממניה חייב מיתה :

תני בר קפרא אחת לששים או לשבעים שנה היתה
 באה של שירים לחצאין * ועוד תני בר קפרא
 אלו היה נותן בה קרטוב של דבש אין אדם יכול
 לעמוד מפני ריחה * ולמה אין מערבין בה דבש מפני
 שהתורה אמרה פי כל שאור וכל דבש לא תקטירו
 ממנו * אשה ליהוה : ליהוה הישועה על עמך ברכתך
 סלה : יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה :
 יהוה צבאות אשרי אדם בטח בה : יהוה הושיעה המלך
 יעננו ביום קראנו : (השיבנו יהוה אליך ונשובה חדש
 ימינו בקדם) : וערבה ליהוה מנחת יהודה וירושלם בימי
 עולם וכשנים קדמוניות :

אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה : אשרי העם
 שכבה לו אשרי העם שיהוה כתר אלהיו :

תהלה לדוד ארומקה אלהי המלך ואברכה שמך
 לעולם ועד : בכל יום אברכה ואהללה שמך
 לעולם ועד : גדול יהוה חכמה ומהלל מאד ורגדלתו
 אין חקר : דור לדור ישבח מעשיך וגבורתיך יגידו :
 הדור כבוד הודך ודברי נפלאותיך אשיחה : ועוז
 נוראותיך יאמרו וגדולתך אספרנה : זכר רב טובך
 יביעו וצדקתך ירגנו : חנון ורחום יהוה בינה ארץ אפים
 וגדל-חסד : טוב יהוה חסד לכל ורחמיו על כל מעשיו :
 יודך יהוה גבורה כל מעשיך וחסדיך יברכוכה : כבוד
 מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו : להודיע לבני האדם
 גבורותיו

גבורתי וקבוד הדר מלכותו : מלכותך מלכות כל
 עולמים וממשלתך בכל דור ודר : סומך יהוה תפארת
 לכל הנפלים וזקף לכל הכפופים : עיני כל ארץ ישברו
 ואתה נותן להם את אכלם בעתו : פותח את ידיך (יכין
 מאד בפסוק זה כי בו עיקר הפרנסה ר"ת פאי גימטריא יאהדונהי
 גי" סאל ס"ה חתך) ומשביע (גי חתך) לכל חי רצון : צדיק
 יוהוהו יסוד בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו : קרוב יהוה
 מלכות לכל קראיו לכל אשר יקראוהו באמת : רצון יראיו
 יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם : שומר יהוה נצח את
 כל אהביו ואת כל הרשעים ישמיד : תהלת יהוה הוד
 ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד : ואנחנו
 נברך יה מעתה ועד עולם הללויה :

דינים רבים השויכים והנלרכים לתפלת י"ח כתבתי לעיל קודם תפלה י"ח
 של שחרית קחם משם :

ואומרים חצי קדוש ועומר כעבר לפני רבו * ככוונה כמו בשחרית * ויכוין
 בלבר שם זה בכל הברכות * ושתי אותיות מהשם עצמו בכל פעם שהוא כורע
 כאשר תראה :

אדון הכל * יאהדונהי * היה הוה יהיה

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך :

ברוך אתה יהוה (יא) אלהינו ואלהי אבותינו * אלהי
 אברהם * אלהי יצחק * ואלהי יעקב * האל
 הגדול הגבור והנורא * אל עליון גומר חסדים טובים
 קונה הכל וזכר חסדי אבות * ומביא גואל לבני
 בנייהם למען שמו באהבה : בימי תשובה אומרים
 זכרנו לתיים מרד חפץ בתיים כרתבנו בספר תיים למענך
 אלהים תיים :

ואם לא אמרו אין מחזירין אותו וכן בני כמנך וכתוב וכספר :

מלך עוזר ומושיע ומגן * ברוך אתה יהוה (הוד) מגן
 אברהם :

אתה

אתה גבור לעולם אדני * מחיה מתים אתה * רב
 להושיע (בקיץ מזריד הטל) (ואם אמר משיב הרוח מחזירין
 אותו) (ובחורף משיב הרוח ומזריד הגשם) (ואם אמר מזריד
 הטל אין מחזירין אותו) מכלכל חיים בחסד * מחיה מתים
 ברחמים רבים * סומך נופלים * ורופא חולים * ומתיר
 אסורים * ומקים אמונתו לישני עפר * מי כמוך בעל
 גבורות ומי דומה לך * מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה :
 בימי תשובה אומרים מי כמוך אב הרחמן וזכר יצוריו ברחמים לתיים :
 ונאמן אתה להחיות מתים * ברוך אתה יהוה מחיה
 המתים :

ובמזרה שלוח זכור אומר קדישך ונושאים עיניהם למרום :

דינים השויכים לקדושה תמצאם אחר תפלה בדינים השויכים לחזרת השליח
 צבור העמידה :

נקדישך ונעריצך בנועם שיה סוד שרפי קדש המושלשים
 לך קרושה (כניגון אומר המקדישים שמך בקדש) וכן
 כתוב על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש
 יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו : לעמתם משבחים ואומרים
 ברוך כבוד יי ממקומו : ובדברי קדשך כתוב לאמר ימך
 יי לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה :

אתה קדוש ושמן קדוש וקדושים בכל יום ותללוך
 סלה * (כי אל מלך גדול וקדוש אתה) ברוך
 אתה יהוה האל הקדוש : בימי תשובה אומרים המקדש הקדוש :

ואם לא אמרו חזר לראש

א' אם דלב או טעה בברכה אחת מהאמלעיות אינו צריך לחזור אלא לראש
 הברכה שטעה או דילג ומשם ואילך יחזור על הסדר * ש"ע סימן ק"א * ודילג
 פירוש הברכה לגמרי * וטעה פירוש דלג אמרה בתיקון חכמים ותרוויסו בשוגג אבל
 במזיד צריך לחזור לתחלת י"ח * מג"א שם :

ב' אם רצה להוסיף ככל ברכה מהאמלעיות מעין הברכה מוסיף * ויתחיל בברכה
 ואח"כ מוסיף * וכשמוסיף בברכה לצורך יחיד אל ואריך * ש"ע ומור"ס שם :
 ג' נוסח התפלה שרובה להוסיף צריך לרשום בספר הנוסח והספר בתיקון עמו כדי
 שיהא מוכן ומזומן ולא יפסיק בתפלתו לחזור אחר הנוסח * ברכ"י סימן ל"ו :

אתה

אַתָּה חוֹנֵן לְאָדָם דַּעַת • וּמְלַמֵּד לְיָאֲנוֹשׁ בִּינְיָה •
וְחַנּוּן מֵאֲתָךְ דַּעַה וּבִינָה וְהַשְׁכֵּל • בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה חוֹנֵן הַדַּעַת :
הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרָתְךָ • וְקַרְבָּנוּ מִלִּפְנֵי לַעֲבֹדֶתְךָ •
וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתַשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ •

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתחזור חתירה מתחת כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה לכל פושעי ישראל ובכללם תחזירנו לי פכ"פ כי ימינך יהוה פשוטה לקבל שבים :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַרוֹצֵה בְּתַשׁוּבָה :
סֶלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ • מְחוּל לָנוּ מִלִּפְנֵי כִּי
פָּשַׁעְנוּ • כִּי אֵל טוֹב וְסֶלַח אַתָּה • בְּרוּךְ אַתָּה
יְהוָה חַנּוּן הַמְּרַבֵּה לְסִלּוּחַ :
רֵאֵה נָא בְּעֵינֵינוּ וְרִיבָה רִיבָנוּ וּמַהֲרָ לְגַאֲלָנוּ גְּאֻלָּה
שְׁלֵמָה לְמַעַן שְׂמֹךְ • כִּי אֵל גּוֹאֵל חֲזַק אַתָּה •
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל :

דינים השייכים והכלרכים לאמירת ענכו לש"ך כתכתיס לעיל בתפלת י"ח של שחרית קודם ברכה זו :

בתענית זכור שלוח זכור אומר כאן ענכו כחורס
 וחומס ברוך אתה יהוה העונה לעמו ישראל בעת צרה :
רַפְּאֵנוּ יְהוָה וְנִרְפָּא • הוֹשִׁיעֵנוּ וְנִשְׁעָה • כִּי תִהְלַתְנוּ
אַתָּה • וְהַעֲלֵה אֲרוּכָה וּמִרְפָּא לְכָל תַּחְלוּאֵינוּ
וְלִכְרַ מִכְּאוּבֵינוּ וְלִכְרַ מִכּוֹתֵינוּ :

כשרוכס להוסוף בברכת רפאנו על הרפואה ואמר

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרפאנו רפואה שלימה רפואת הנפש ורפואת הגוף כרי שאהיה חזק בכריאות גוף ונשמרה לקיום תורתך הקדושה :

כִּי אֵל רּוֹפֵא רַחֲמָן וְנִאֲמָן אַתָּה • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה רּוֹפֵא
חוּלֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

א' יש מקומות דכסוגי לומר בין בקיץ בין בחורף בך עלינו ומשכיס השאלם לפי הזמן

הזמן • אכל הככון לומר בקיץ ברככו • ובחורף בך עלינו גורי האר"י ז'ל :
ב' בקיץ אס שאל מעור מחזירין אותנו • ואס שאל מעור תוך ס' לתקופה אינו חוזר
ש"ע סימן קי"ו ברכ"י סס :
ג' כסתפק אס אמר ברככו או בך עלינו • אס הוא תוך ל' יום מיום שסתחיל
לומר ברככו חוקס שאמר בך עלינו כאשר הים רגיל וחוזר • אכל אס הוא אחר
ל' יום אינו חוזר דחוקס דאמר ברככו • שו"ת בית דוד סימן מ"ז :
ד' אס שאל מעור בימות החמה • ולא כזכר עד שסייס תפלתו אס יש סס חודת
ש"ך יכוין דעתו סס הש"ך לל' י"ח ברכות מלה במלת ולא יאמר מודיס דרכן
ויפסע ג' פסיעות אחר שסייס הש"ך החורס • ש"ע ס' קב"ד ואחרונים :

בְּקִיץ בְּרַכְּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ (אֲבִינוּ) בְּכָל מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ •
וּבְרַךְ שְׁנַתְנוּ בְּטַלְלֵי רִצּוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה •
וְתַהֲיֵי אַחֲרֵיתָהּ חַיִּים וְשָׂבַע וְשָׁלוֹם בְּשָׁנִים הַטּוֹבוֹת
לְבָרְכָה • כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אַתָּה וּמְבָרַךְ הַשָּׁנִים •
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְבָרַךְ הַשָּׁנִים :

א' יום ס' אחר תקופת תשרי אומר בברכת השנים ותן טל ומטר דהיינו בך
עלינו ולא ברככו • ואס לא שאל ביום ס' לתקופה אף קודם שעברו ס' יום
מעט לעת חוזר ומתפלל • מח"כר סימן קי"ז :
ב' בארץ ישראל מתחילין לשאול מעור ביום ז' בחשון • וכן ח"ל הכמלאך בק"י • וכן
ח"י הכמלאך בח"ל • כל אחר שאל ככני העיר הכמלאך בה • ברכ"י סס • ועיין
עוד דינים דשייכים לבן ק"י ולבן ח"ל לעיל בתפלת י"ח של שחרית :
ג' מו ששבת ולא אמר בך עלינו בחורף וזכור אחר שסייס וחס ברכת
ברככו • אס כזכר קודם שיתחיל תקע בשופר אומר סס ותן טל ומטר
ס"ס כש"ז דקכ"ט :
ד' אס כזכר אחר שסתחיל תקע בשופר מברך כדרכו ושאל טל ומטר בשומע
תפלה • ואס כזכר אחר שאמר שומע תפלה קודם שיתחיל רלה אומר ותן סס
טל ומטר ואח"כ אומר רלה • ש"ע סימן קי"ז :
ה' אס כזכר בשומע תפלה שלק שאל טל ומטר והוא יום תענית דלריך לומר סס
ענכו • יאמר השאלה קודם ואת"כ אומר ענכו • מור"ס בהגה"ס :
ו' אס לא כזכר עד שסייס תפלתו אס לא עקר רגליו חוזר לברך עלינו • ואס
עקר רגליו חוזר לראש • ש"ע סס • ואס יש סס חודת ש"ך יכוין דעתו עס הש"ך
ככתוב לעיל בשבת ברככו בקיץ סעיף ד' • וכן אס כסתפק לו בחורף אס אמר ברככו
או בך עלינו דיכו ככברככו בקיץ שכתוב לעיל קודם ברככו סעיף ג' :
ז' אס שאל מעור בחורף ולא שאל טל אינו חוזר • ואס שאל טל ולא מעור
חוזר • ש"ע סס :

בְּחֹרֶף בְּרַךְ עֵדֵינוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֵת רֵישָׁנָה הַזֹּאת
וְאֵת כָּל מִיַּי תְּבוֹאָתָה לְטוֹבָה • וְתֵן טַל
וּמָטַר לְבָרְכָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָדָמָה • וְרוּחַ פְּנֵי תֵבֵל
וְשַׁבַּע

וּשְׁבַע אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ מִטּוֹבְךָ * וּמֵלֵא יְדִינוּ מִבְּרֻכּוֹתֶיךָ
 וּמֵעוֹשֵׁר מִתְּנוּת יְדֶיךָ * שְׁמֶרָה וְהִצִּילָה שְׁנָה זוּ מִכָּל
 דָּבָר רָע וּמִכָּל מִינֵי מִשְׁחִית וּמִכָּל מִינֵי פּוֹרְעָנוֹת *
 וְעִשָׂה לָּהּ תְּקוּהַ טוֹבָה וְאַחֲרֵית יְשׁוּלִים * חוּם וְרַחֵם עָלֶיהָ
 וְעַל כָּל תְּבוֹאֲתָהּ וּפְרוֹתֶיהָ * וּבִרְכָה בְּגִשְׁמֵי רִצּוֹן בְּרָכָה
 וּבְנִדְבָה * וְתַהֲי אַחֲרֵיתָהּ חַיִּים וְשִׁבְעַ וְיִשְׁלֹם בְּשָׁנִים
 הַטּוֹבוֹת לְבִרְכָה * כִּי אֵל טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמִבְּרַךְ
 הַשָּׁנִים * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִבְּרַךְ הַשָּׁנִים :
 תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוֹתֵינוּ וְשָׂא נֶס לְקַבֵּץ גְּלוּתֵינוּ
 וּקְבָצֵנוּ יַחַד מִהֲרָה מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ
 לְאַרְצֵנוּ *

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שכל טפה וטפה של זרע שיצא ממני
 לבטלה בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין כמזיד בין ער בין ישן בין על
 ידי בין על ידי אחרים שלא במקום מצויה * עשה למען שמך הגדול והנורא היוצא
 מפסוק חיל בלע ויקראנו חב"ן שתחזירם למקומם במקום הקדש * ברוך אתה
 ייח * הבו * וה' מקבץ נדחי ישראל * ואינו חוזר הכרכה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִקְבֵּץ נְדָחֵי עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

א' אִם טַעַם בַּעֲשֵׂת יָמֵי תְּשׁוּבָה וְאָמַר מֶלֶךְ הַקּוֹסֵב דָּקָה וּמִשְׁפֵּט חוֹר * כֵּן הוּא
 דַּעַת הַשׁ"ע סִיטוֹן קו"ט * בְּרַכ"י שֶׁס :
 ב' אִם נֹכַח קוֹדֵם שַׁעֲרֵי רַגְלוֹי חוֹר לְבִרְכַת הַשִּׁיבָה * וְכֵן לְאַחַר שַׁעֲרֵי רַגְלוֹי
 חוֹר לְרֵאשׁ :
 ג' יוֹסֵף לֹמַר הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט וְלֹא יִקְמַר מֶלֶךְ הַמִּשְׁפָּט :
 ד' אִם אָמַר מֶלֶךְ הַמִּשְׁפָּט * אִם יֵשׁ שֶׁס חוֹרֵת הַשׁ"ץ הַתְּפִלָּה יִכּוּיֵן עִם הַשׁ"ץ כָּל
 תְּפִלַּת י"ח כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בַּש"ע לַעֲנִיִן אִם לֹא אָמַר יַעֲלֶה וּיְבַח בְּר"ח אִו לֹא שָׁאֵל
 גַּם כְּבִרְכַת הַשָּׂמַיִם וְכִמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לַעֲוִל בְּדוֹיִם הַשְּׂמַיִם לְשִׁאֲלַת עַל וּגַם * וְאִם
 אִין שֶׁס חוֹרֵת הַשׁ"ץ יִחוּר וְיִתְפַּלֵּל וְיִתְנַה דָּאֵס לֹא יֵלֵךְ בְּאִמּוּרָתוֹ כַּתְּפִלָּה הַרְאֵשׁוֹנָה
 מֶלֶךְ הַמִּשְׁפָּט תַּחַת תְּפִלָּתוֹ זֹו הַשָּׂמַיִם לְחוֹבְתוֹ * וְאִם יֵלֵךְ תַּחַת תְּפִלָּתוֹ זֹו הַשָּׂמַיִם לְבִדְבַה *
 כְּדוּן סַפֵּק הַתְּפִלָּה * עוּיִן לַעֲוִל כַּתְּפִלַת ח"י שֶׁל שְׁחָרִית :
 ה' אִם בְּשִׁאֵר יָמוּת הַשָּׂמַיִם טַעַם וְאָמַר הַמֶּלֶךְ הַמִּשְׁפָּט אִינוּ חוֹר * פֶּר"ח *
 תְּפִלַּת שְׂמוּאֵל * מַעַם יִתְּוֹד * בְּרַכ"י * מַח"כֵר שֶׁס * דֵּלֵךְ כְּהַרְמ"ע מִפְּאֵנוּ
 ז"ל בְּסִפְרֵי אֶלְפָסִי זֹועַת :

הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ בְּבְרָאשׁוֹנָה * וְיִוְעֲצֵנוּ כְּבִתְחִלָּה *
 וְהִסֵּר מִמֶּנּוּ צָרָה יְגוֹן וְאַנְחָה * וּמְלוֹךְ עֲלֵינוּ
 מִהֲרָה

מִהֲרָה אַתָּה יְהוָה לְבַדְּךָ בְּרַחֲמִים בְּצַדֵּק וּבְמִשְׁפָּט * בְּרוּךְ
 אַתָּה יְהוָה מֶלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט :

(בימי תשובה אומרים המלך המשפט :) ואם שכח אין ממזירין אותו

א' כַּתְּוִימַת בְּרַכַת הַמַּיִם לְרִיךְ לַחֲתוּם שׁוֹבֵר אוֹיְבִים וּמִכְנִיעַ מַיִם כִּי הוּא מַעֲוִן
 הַתְּפִלָּה * וְכֵן הוּא בְּסִדּוֹר מִהַר"י הַסֵּפֶן וּבְסִדּוֹרֵי הַהַר"י דְּפוֹס לְכוֹב וְכֵן
 עוֹקֵר * וְדֵלֵךְ כְּשִׁלְמֵי לְבוֹד דֵּלֵךְ רָלָה כֹּזֵה מִכַּח שְׂמֵלֵךְ בְּמַקְוֵי־לַיִם הַקְּדוּמִיִּם
 לְכוּיִן * הַרֵב חוֹד"ף ז"ל בְּסִפְרֵי קֶסֶר גְּדוֹל סוּמֵן טו"ב אֹתָהּ * וְכַתֵּב שֶׁכֵּן הוּא
 כֹּזֵם וְאִינוּ זֹו מִמִּנְהַגוֹ :

לְמַדְשִׁינִים וְלַמַּיִם אֵל תְּהִי תְּקוּהָ * וְכָל הַזֹּדִים
 כְּרַנֵּעַ יֵאָבְדוּ * וְכָל אֵיבֶיךָ וְכָל שׁוֹנְאֵיךָ
 מִהֲרָה יִפְרָתוּ * וּמִלְכוֹת הַרְשָׁעָה מִהֲרָה תִּעְקַר וְתִשָּׁבַר
 וְתִכָּלֵם וְתִכְנָעֵם וְתִשְׁמִידֵם בְּמִהֲרָה בְּיָמֵינוּ * בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה שׁוֹבֵר אֵיבִים וּמִכְנִיעַ זָדִים : (י"ח מִיָּנִים וְכֵן עוֹקֵר)

עַל הַצְּדִיקִים וְעַל הַחַסִּידִים * וְעַל שְׂאֵרֵי עַמְּךָ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל * וְעַל זַקְנֵיהֶם וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם *
 וְעַל גְּרֵי הַצַּדֵּק וְעַל יָמֵינוּ יְהִמוּ גַא רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ *
 וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמַּת וְשִׁים
 חֲלַקְנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוִם לֹא נָבוֹשׁ כִּי בָּךְ בְּטַחְנוּ * וְעַל
 חֲסִדְךָ הַגָּדוֹל בְּאַמַּת נִשְׁעַנְנוּ * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִשְׁעַן
 וּמִבְּטָח לְצַדִּיקִים :

א' כְּבִרְכַת תְּשַׁכּוֹן ז"ל וְכַסָּף דוֹד עֲבָדְךָ וְהַמְדַלְגוֹ אִין תְּפִלָּתוֹ שְׁלִימָה * הַהַר"י ז"ל :
 תְּשַׁכּוֹן בְּרוּךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ * וְכַסָּא
 דוֹד עֲבָדְךָ מִהֲרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְיִן * יְכוּיִן שְׁלֹא יִהְרַג
 מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף עַל יְדֵי אַרְמִילוֹם הַרְשַׁע וּבְנֵי אוֹתָהּ בְּנֵי עוֹלָם בְּמִהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם :

א' כְּבִרְכַת אֵת לֵאמֹר דוֹד כִּי לִישׁוּעָתְךָ קוּיִו כָּל הַיּוֹם יְכוּיִן לְלַפּוֹת לִישׁוּעָה וְיִזְכֶּה
 לַעוֹלָם הַבָּא :
 ב' יֵשׁ לְכוּיִן לְלַפּוֹת לִישׁוּעָה ה' שְׁעוּשָׁה עֲמָנוּ לְהַצִּילֵנוּ מִכַּמַּת פְּגָעִים רַעִים כָּכֵל
 יוֹם וּכְכֵל רַבַּע וּמִלֵּאֲתֵי שׁוּעַלַת גְּדוֹל לַעֲתוֹת כְּלָרָה כֹּזֵה * פְּרִי עֵץ חוּיִם דָּף
 כ"ג בְּשֶׁם מִהַר"י לֵאמֹר ז"ל :

את

את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח • וקרנו תרום בישועתך • כי לישועתך קוינו כל היום • יכיון לקיים דבר השאלה שלעתיד הנזכרת כגמרא צפית לישועה ברוך אתה יהוה מצמיח קרן ישועה • יכיון שרוצה להיות חסיד

א כברכת שומע תפלה יכול לשאול כל זכרו שיהא כוללת אכל וזהו שלל להרכות
ב שאלות רק אחת כוללת כמו זרע אכזים • ברכי סימן קי"ט :
ג האומרים תפלות ויודים באורך בשומע תפלה אינו ככון • ברכי שם :
כברכה זו דשומע תפלה יתפלל בפירוש על מנוחתיו אפי' הוא עשיר ועובד לומר קודם חטאתי עויתי פשעתי : מג"א :

שמע קורנו יהוה אלהינו אב הרחמן חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה :

הרב הגדול חיד"א כמורה באלבע שלו בסימן ג' אות קכ"ז כתב וז"ל בשמע קולנו בכל תפלות חול יתוודה וכה יאמר :

מודים אנחנו לפניך בבושת פנים בחרפה וכלימה שחטאנו עוינו ופשענו לפניך ועברנו על מצות דאורייתא ודרבנן והרע בעיניך עשינו והרי אנו מתחרטים חרטה גמורה ואנחנו שבים בתשובה • ויהי רצון מלפניך ה' או"א שתוכנו לשוב בתשובה כהם ותסלח להם ותכפר לנו חטאתינו עונותינו ופשעינו ותמלא כל השמות שפגמנו בהם ותוציא לאור כל ניוצות הקדושה אשר נתפורו על ירינו וישוב הכל לאיתנו הראשון ותוכנו לקיים כל מצותיך ולעסוק בתורתך לשמה ותצילנו מיצר הרע ותפרנסנו פרנסה טובה בהתר ונחה ורווח לעבודתך • (יכיון בשם הקדוש הממונה על הפרנסה **דיקרנוסא** גימ' חת"ך עם ג' אותיות) ויכיון דוקא בשמות ולא יוציא מפיו :

וכיום שאין בו תחינה אומרים

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתוכנו לעסוק בתורה לשמה ובמצות ובגמילות חסדים ויהיו כל מעשינו לשם שמים ותוכנו להשלים תקון נר"ן בגלגול זה ותפרנסתנו פרנסה טובה בהתר בנחת ובריוח (יכיון שם **דיקרנוסא** היוצא מפסוק והריקותי לכם ברכה עד בלי די • ומפסוק נסה עלינו אור פניך ה') ויכיון דוקא בשם ולא יוציא מפיו :

ומקפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו • חננו ועננו ושמע תפלתנו • כי אתה שומע תפלת כל פה :

כתענית אומר היחיד כאן עננו

דינים השייכים לקבלת התענית

א אימתי מקבל התענית • כתפלת המנחה אומר בשומע תפלה או אחר סיים תפלתו קודם שיעקור רגליו הרינו בתענית מחר ימי רצון שתהא תפלתו ביום

ביום תעניתו מקובלת • ואם לא הוליד בפיו • אם הרחרר בלבו שהוא מקבל תענית למחר הוי קבלה • והוא שיהרחרר כן בשעת תפלת מנחה כלומר ולא קודם או בלילה ש"ע סימן תקס"ב ברכ"י • ועוב יותר לקבלו אחר תפלה מבשעת תפלה כדי שלא להפסיק בתפלתו • מור"ם בהגהה שם • ומ"מ גם בשעת התפלה כשמגיד לשומע תפלה יחרחר בלבו שמקבל התענית • ב"ח מג"א שם • ודוקא כשמקבל בלבו להתענות הוא דהוי קבלה אפילו בהרחרור בלבו • אבל אם היה רק בדעתו להתענות לא מקרי קבלה • מג"א שם :

ב קבל עליו תענית בתפלת המנחה אפי' שאוכל ושותה בלילה לא הפסיד כלום • וכן אם קבל עליו להתענות שלשה או ד' ימים או יותר זה אחר זה להתענות בימים ולאכול בלילות • אפי' שאוכל כל הלילה לא הפסיד כלום דהוי קבלה לכולם אפי' שאכל כל אחד ואחד במנחה שלפניו • ש"ע שם :

ג אם קבל להתענות שני ימים רצופים ואוכל בלילה שביניהם • מתפלל בכל יום במנחה עננו • ואפילו מתענה גם בלילה שביניהם מתפלל כל יום עננו • מור"ם בהגהה ומג"א שם :

ד המקבל עליו תענית ב' ימים עם הלילה האמצעי ואוכל בלילה האמצעי אינו אומר עננו ביום ומשלים ב' ימים אחרים ומתפלל עננו כששלימו האחרונים • ב"י ולבוש שם :

ה אם קבל עליו בתפלת מנחה ג' או ד' תעניות ולא רצופין זה אחר זה כגון שקבל עליו להתענות שני וחמישי ושני וכיוצא בזה • יש מי שכתפק אי סגי בקבלה אחת לכולם או אם לריך קבלה לכל אחד ואחד • ש"ע שם • מיהו נהגו העם לקבלם בקבלה אחת וסגי בהכי וכן דעת מקלח רבנותא ומתפלל עננו בכולם • מור"ם בהגהה והלבוש שם :

ו תענית שעות מתפלל בהם עננו כשקבל עליו התענית • והוא שלא יאכל כל היום • כיצד הרי שהיה ערוד בתפלו ומתעסק בזכרו ולא אכל עד חלות או עד ע' שעות וממלך או להתענות בשעות שנשארו מן היום • הרי זה מתענה אותם שעות ומתפלל עננו • וי"א שגם תענית שעות לריך שיקבלו עליו מאתמול לענין עננו • הא כיצד כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום וכשהגיע לחצי היום נמלך וגמרו • או שקבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי הראשון • הרי זה תענית שעות • ש"ע סימן תקס"ב :

ז מי שקבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ • או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך • אינו נקרא תענית להתפלל עננו • אבל נקרא תענית לענין לריך להשלים נדרו • ש"ע שם :

ח שאר כל הדינים השייכים לאמירת עננו ליחיד ובאיוו תעניות אומר עננו כתבתים בתפלת י"ח של שחרית כברכה זו קודם עננו :

ט יחיד ששכח לומר עננו אין מחזירין אותו • ואם נזכר קודם שעקר רגליו אומר שם בלא חתימה • ש"ע שם :

י דוקא לאחר תפלתו ראוי לומר עננו • אבל אם נזכר קודם שהתחיל ראה אינו ראוי לאומרו שם דהוי הפסק בתפלה • מג"א שם :

יא מי שהיה לו תענית דל"ל עננו ושכח השאלה ולא שאל מטר דהדיון הוא ששאל בשומע תפלה יאמר השאלה קודם ואחר כך אומר עננו • מור"ם והלבוש סימן קי"ז :

עננו אבינו עננו ביום צום התענית הוה בי בצרה גדוהרה אנחנו אל הפי' לרשענו ואל התעלם מלכנו מבקשרהנו היה

יהיה נא קרוב לשועתנו טרם נקרא אליך אתה תענה נדבר
ואתה תשמע בדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה
עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה יהיה פודה ומציל ועונה
ומרחם בכל עת צרה וצוקה :

ברוך אתה יהוה שומע תפלה :

כשאומר רצה ישים עצמו עבר

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה
והישב העבודה לדביר ביתך ואשי ישראל
ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ותהי לרצון
תמיד עבודת ישראל עמך :

בראש חדש ובחול המועד אומרים יעלה ויבא

דינים השייכים ליעלה ויבא

א שחרית ומנחה אם לא אמר יעלה ויבא חוזר ואם כושר קודם שהתחיל מודים
אומרו במקום שזכר ש"ע ס :

ב אם אמר ברוך אתה ה' וכושר שלא אמר יעלה ויבא יאמר למדני חוקך כמו
שקורא פסוק ויאמר יעלה ויבא ויאמר תשלום הכרעה בה' המחזיר שכינתו
לציון אך בלינה שהדיו הוא שאינו חוזר כשאמר בה' וימנור המחזיר שכינתו
לציון ויאמר מודים סריעב"א ז"ל פ"ק דתענית ש"למי צבור דף ר"ך ע"ד :

ג אם לא כושר עד אחר שהתחיל מודים אם לזכר קודם שהשלים תפלתו חוזר
לראש ואם לא כושר עד שהשלים חוזר לראש ואם רגיל לומר תחנונים וכושר
אחר שהשלים תפלתו קודם שעקר רגליו חוזר לראש ש"ע ס :

ד אם אמר בקשה במועד תפלה וזכור בה ר"ח וכשהגיע לראש שכת ולא אמר
יעלה ויבא אינו חוזר כיון שכבר הזכיר ר"ח בבקשתו בש"ת תשו שבס"ס
ליקוטו הפרדס והסכים עמו הרב המגיה בשלמי צבור דף רכ"ב :

ה אם הוא מסופק אם הזכיר יעלה ויבא אף שזכר מר"ח סמוך למקום
שהזכיר חוזר וק"ל לחזור בתורת נדבה והכסיון ויבא דאתרמי כמה זימני
דזכר מר"ח ואחר כך אינו אומר יעלה ויבא ויודע בעלמנו בודאי שלא אמרו
ברכ"י סימן הכ"ב :

ו מי ששכח ולא אמר יעלה ויבא וכוולא יכוין דעתו וישמע מהש"ך כל י"ח ברכות
מראש ועד סוף כראש שמתפלל לעלמו ולא יפסיק ולא ישח ויפסע ג' פסיעות
לאחריו ש"ע סימן קכ"ב ולא יאמר מודים דרכן אחרונים :

ז גם מי שביטל סמוך לבי"ה סכך ועומד בחלון הפתוח להס"כ ומתפלל עם הסכך
ושכח לומר יעלה ויבא וכוולא יכול לכיון ללאת עם הש"ך הרב חיד"א בקשר
גדול סימן כ"א אות י"ד :

ח בחול המועד אם לא אמר יעלה ויבא בין בערבית בין בשחרית ומנחה
מתוירין אותו ש"ע סימן ת"ך שכ"הג ס :

ט אם ביום של חול טעה ואמר יעלה ויבא בחושבו שהוא יום ר"ח הוי
הפסק

בפסק וברוך לחזור ולהתפלל דכיון שהזכיר שלא מעין המאורע הוי הפסק והוי
כאלו לא אמר ברכת ראש כלל ועל כן אם כושר קודם עקר רגליו דאינו יוס
ר"ח חוזר לראש ואם לאחר שעקר רגליו חוזר לראש וכן הדיו בהזכיר דימות
החול מה ששייך לשבת או למועד ט"ז סימן ק"ח ושכ"הג והפ"ח סס
וש"ת הל"קט ח"א סימן ר"ו :

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה וירצה ושמע
יפקד ויזכר וקרננו וזכרון אבותינו וזכרון ירושלים

עירך וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון בר עמך בית ישראל
לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים

בר"ח ביום ראש החדש הזה

בחול המועד של פסח ביום חג המצות הזה ביום מקרא קדש הזה

בחול המועד של סוכות ביום חג הסוכות הזה ביום מקרא קדש הזה

לרחם בו עלינו ולהושיענו וזכרנו יהוה אלהינו בו לטובה

ופקדנו בו לברכה ולהושיענו בו לחיים טובים בדבר ישועה

ורחמים חוס וחסנו ותמול ורחם עלינו ולהושיענו כי אליך

עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה :

ואתה ברחמיך הרבים תחפוץ בנו ותרצנו ותחזינה
עינינו בשובך לציון ברחמים ברוך אתה
יהוה המחזיר שכינתו לציון :

א שוחין במודים תחלה וסוף ותוקף ההשתחויה בפליגו מאד רז"ל כל קבל
דכא מאן דלא כרע במודים עכשו גדול מאד ברכ"י סימן קכ"א :

ב אם נודמן לו רוק לא ישחה עד שיולא הרוק מפיו ספר חסידים מג"א
סימן קכ"א :

ג דין הכנס לבית הכנסת ומלא צבור מתפללין ודיון יחיד ההתחיל
להתפלל עם ש"ך לענין מודים תמלאם אחר תפלת י"ח בדינים השייכים
לחזרת הש"ך התפלה :

ד שוחין במודים דרבנן ואין שוחין יותר מדי ש"ע וכשרכנת הראש
סגי האר"י ז"ל :

מודים אנהנו לך שאתה
הוא יהוה (וג)
אלהינו ואלהי אבותינו
לעולם ועד צורנו צור
הזינו

מודים ררבנן
מודים אנהנו לך שאתה הוא
יהוה אלהינו ואלהי
אבותינו ואלהי כד בשר יוצרנו
יוצר בראשית ברכות והודאות
רשמך

חיינו ומגן ישענו אתה
 הוי לדור נודה לך
 ונספר תהלתך על חיינו
 המסורים בידך ועל
 גשמותינו הפקודות לך
 ועל נסיך שבכל יום עמנו
 ועל נפלאותיך וטובותיך
 שבכל עת ערב ובקר וצהרים
 המרחם כי לא תמו חסדיך
 כי מעולם קיינו לך

בחנוכה ובפורים אומרים

על הנסים ועל הפרקן ועל הנבירות ועל התשועות ועל
 הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם

בזמן הזה

לחנוכה בימי לפורים

מתהרה בן יוחנן כהן גדול
 השמונאי ובניו כשעמדה
 מלכות יון הרשעה על עמך
 ישראל לשבחם מתורתך
 ולהעבירם מחקי רצונך ואתה
 ברחמיך הרבים עמדת להם
 בעת צרתם רבת את ריבם
 הנת את הינם נקמת את
 נקמתם מסרת נבזרים ביד
 חלשים ורבים ביד מעטים
 ורשעים ביד צדיקים וטמאים
 ביד טהורים וזרים ביד עוסקי
 תורתך לך עשית שם גדור
 וקדוש בעיניך ולעמך ישראל
 עשית תשועה גדולה ופרקן כתיים הזה
 דכיר ביתך ופני את היכרך וטתרו את מקדשך והדליקו

נרות

נרות בתצרות קדשך וקבעו שמונה ימים אלו בהלל ובהודאה
 ועשית עמכם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה

ואם לא אמרו בין בחנוכה בין בפורים אין מחזירין אותו

ועל בלם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלפנינו
 לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה

כימי חנוכה אומרים וכתוב לחיים טובים כל בני ברייתך

ויהקרו ויברכו את שמך הגדול באמת לעולם כי טוב
 האל ישועתנו ועזרתנו סלה האל הטוב
 ברוך אתה יהוה (הוי) (בם) הטוב שמך ולך נאה להודות

א יחיד אין לו לומר או"א דברכת כהנים ש"ע סי' קכ"א וכן עיקר עיין
 לעיל בתפלת י"ח של שחרית
 ב אין ה"א אומר אלהינו וכו' בבית אבל כיון דבמקום נשואות כפס הוא והאכל
 אינו נושא כפיו שכל"הג' ושכן הנהיג באומיר וכו' בס' מעבר יבק
 ג אם לא אמר ה"א אלהינו וכו' וכוזר אחר שיש שלום שלא אמרו אינו חוזר
 ואומר שו"ת בארות המים סימן ד'

בתורה אומר השליח לכוזר

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה
 הכתיבה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן
 ובניו כהנים עם קדושיך באמור יברכך יהוה וישמךך יאמר
 יהוה פניו אליך ויחנה ישא יהוה פניו אליך וישם לך שדום
 וישמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם

א בברכת שיש שלום ל' וברכנו אבינו כלנו כאחד בית יוסף סי' קכ"א
 ב טוב בעיניך לברכנו כן לריך לומר ולא טוב יהיה בעיניך והאומר
 וטוב יהיה בעיניך טועה ברכ"י שם

שנים שלום טובה וברכה חיים חן וחסד צדקה
 ורחמים עלינו ועל כל ישראל עמך וברכנו
 אבינו כלנו כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו
 יהוה אלהינו תורה וחיים אהבה וחסד צדקה
 ורחמים ברכה ושלום וטוב בעיניך לברכנו ולברך את
 כל

כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרוּב עַז וְשָׁלוֹם : כִּימֵי תְּשׁוּבָה אֲמַרְיִים

וּבְסֶפֶר חַיִּים בְּרַבְרָה וְשָׁלוֹם וּפְרֻנְסָה טוֹבָה וְיִשְׁעָה וְנַחְמָה
וְיִזְרוּת טוֹבוֹת נֹכַח וְנִפְתָּח לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וְיִשְׁלוֹם :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבַרֵּךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם
אָמֵן :

יְהִי לְרַצוֹן אֲמַרְיִי פִי וְהִגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי :

טוב לומר שיר למעלות אשא עיני

א' אחר סיוס תפלת י"ח מיד יאמר יהיו לרצון ואח"כ יאמר תחנונים דאין נכון
לומר תחנונים קודם יהיו לרצון אלא אחר סיוס י"ח מיד יאמר יהיו לרצון
דיהיו לרצון מכלל י"ח הוא והאם בא לחזור ולומר יהיו לרצון פעם אחרת אחר
התחנונים הרשות בידו ש"ע סימן קכ"ב וטוב ונכון הוא לומר יהיו לרצון
קודם התחנונים ואחריהם לחס חמודות וב"ח מג"א שס :

ב' אם בא להפסיק ולענות קדיש או קדושה בין י"ח ליהיו לרצון אינו פוסק
שיהנו לרצון מכלל התפלה הוא יאכל בין יהיו לרצון לשאר תחנונים פוסק
לקדיש וקדושה ושפיר דמי :

ג' בסוף תפלתו אין צריך לקצר בשאלותיו כמו בשומע תפלה אלא יכול להאריך
בשאלות כרגונו ברכ"י סימן קי"ט :

ד' אסור לרוק בתחנונים שאחר תפלת י"ח כמו בתוך התפלה דכל זמן שלא
פסע ג' פסיעות הוא כעומד לפני המלך והאם אי אפשר שרי וזורקו אף
לימינו ולפניו כ"כ האחרונים סימן כ"ו :

אֲלֵהִי נִצּוֹר לְשׁוּנֵי מַרְעֵי וְשִׁפְתוֹתַי מִדְּבַר מַרְמָה •
וּלְמַקְלֵי נַפְשֵׁי תְרוּם • וְנַפְשִׁי בְּעַפְרֵי לִבִּי

תְּהִיָּה • פֶּתַח לְבִי בְּתוֹרַתְךָ • וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּף
נַפְשִׁי • וְכָל הַקָּמִים עָלַי לְרַעְיָה • מִהֲרֵה הַפֵּר עֲצָתָם

וּקְלַקְל מַחְשְׁבוֹתָם • יְהִי כַּמִּץ לְפָנַי רוּחַ וּמִקְלַף יְהוָה
דוֹחֵה : עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ • עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ • עֲשֵׂה

לְמַעַן תּוֹרַתְךָ • עֲשֵׂה לְמַעַן קְדוּשַׁתְךָ : לְמַעַן יִחְלְצוּן
יְדִידֶיךָ • הוֹשִׁיעָה יְמִינֶךָ וְעַנְנֵי : יְהִי לְרַצוֹן אֲמַרְיִי פִי וְהִגִּיזוֹן

לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי :
ויש אומרים תפלה זו

יר"מ ה' או"ה אלא תעלה קנאת אחרים עלי ולא קנאתי על אחרים ושלא
אכעוס היום ושלא אכעוסך ותלילי מי"ה וכן בלבי הכנעה וענוה
ויראת

ויראת חטאי מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך ובנה ביתך שכלל היכלך וקבץ
גלויותינו פדה לאנך ושמת עדתך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך אמן :

יאמר נא ישראל נוסח תפלה זו מכתובת ידו של הרב מופת הדור כמוהר"ר
חיד"א זצוק"ל :

יר"מ ה' או"ה אלה שתרחמנו ותחיינו חיים ארוכים • חיים של שלום • חיים של
טובה • חיים של ברכה • חיים של פרנסה • חיים של חלוק עצמות •
חיים שיש בהם יראת חטא • חייב שאין בהם בושה וכלימה • חיים של עושר
וכבוד • חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים • חיים שתמלא משאלות
לבנו לטובה לעבודתך :

א' כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת ועוקר רגל שמאל תחלה •
גם אטר רגל עוקר תחלה שמאל דעלמא • באר היטב וכן עוקר • ואחר
שפסע ג' פסיעות בעודו כורע קודם שיזקוף יאמר עושה שלום וגו' וכשאומר
עושה שלום במרומיו הופך פניו לכד שמאלו שהוא ימין השכינה וכשיאמר הוא
יעשה שלום עלינו הופך פניו לכד ימינו • ואחר כך ישתחוה לפניו כעבד הכפטר
מרבו • ש"ע סימן קכ"ג :

ב' שיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא כדי שיתן הגודל בכל עקב • ש"ע שס •
ומור"ס ז"ל כתב שס בהגהה דלכתחלה לא יפסיע פסיעות גסות יותר מזה
וכ"כ הב"ח • והרב חיד"א ז"ל בברכ"י שס כתב דמג"ה הגה"ה כ"י לאחד קדוש
שמדברי הגאונים בתשו"כ"י נראה דשלש פסיעות אלו שיעורים ארבע אמות עד
כאן • ובספר ארחות חיים כתב משם גדול אחד דלכתחלה יפסע פסיעה קטנה
ואח"כ יפסע פסיעה גדולה • ואחר כך יפסע באופן שיהיו רגליו שוין :

ג' בבית הכנסת שרבים נכנסים בה וזר להם המקום שאי אפשר להם לפסוע
ג' פסיעות עקב בגד הגודל ולעמוד שם דהתי לאנלווי • כדאי הוא הרשב"א
ז"ל לסמוך עליו בשעת הדחק לפסוע בלי שיעור • וכן נהגו הכל לפסוע בלי שיעור
מפני הדחק • אבל היבא דליכא דוחק צריך לדקדק לפסוע ג"פ הגודל בכל עקב •
שכנ"ה שס :

ד' אם מקיים התפלה ואחריו אדם אחר שערין לא השלים תפלתו שאינו יכול
לפסוע ג' פסיעות בעצורו • ממתין עד שישלים האחר תפלתו ואחר כך
פוסע הג' פסיעות וכן המנהג • שכנ"ה שס :

ה' מי שמוסיף על ג' פסיעות הוי יוהרא • שנראה שחילק כבוד לשכינה יותר
משאר בני אדם על כד החיוב • ש"ע וט"ז שס :

עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בְּמִרְוֵמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שְׁרוּם עֲלֵינוּ וְעַל כָּל
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֲמַרְיִי אָמֵן :

א' במקום שכלו הפסיעות שס יעמוד ולא יחזור למקומו עד שיגיע הש"ץ
לקדושה או לפחות עד שיתחיל הש"ץ להתפלל בקול רם • ש"ע שס •
וכשעומד במקום שכלו פסיעותיו חייב לעמוד בכיוון רגליו זו אלל זו כמו
בתפלה • ש"ת רד"ך בית כ"ו • מג"א שס :

ב' אם האריך בתפלתו עד שהגיע הש"ץ לקדושה ותכף פסע יכול לחזור תכף
למקומו לומר קדושה • ברכ"י שס :

ג' יחיד שמתפלל בכבוד וסיים תפלתו קודם הש"ץ. אסור לו להחזיר פניו לכבוד עד שסיים הש"ץ תפלתו ויתחיל התפלה בקול רם. מור"ם בהגהה סס. וכשהתחיל הש"ץ התפלה בקול רם ראוי או להחזיר פניו לכבוד. אבל לחזור למקומו אינו ראוי עד שיגיע הש"ץ לקדושה. מג"א סס:

יש אומרים פסוק ויאמר אם שמוע תשמע וכו' את תפלת אלהי לא נשאתי ותמצאם בדף קי"א עמוד ב' :

בערב שבת קודם העמידה של מנחה אומרים :

שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי זה מלך הכבוד ה' עוזו וגבור ה' גבור מלחמה : שאלו שערים ראשיכם ושאלו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד : מי הוא זה מלך הכבוד ה' זכאות הוא מלך הכבוד סלה :

ואחר חזרת שמונה עשרה אומרים הודיו. ואל ארך אפים וכו' ויעבור ה' כמו בשחרית. ואחר כך נפילת אפים. ובעשרת ימי תשובה אחר חזרת העמידה אומרים אבינו מלכנו :

אלו הן הימים שאין נופלים על פניהם במנחה. ערב שבת. ערב ראש חודש. ערב ראש השנה. ערב חנוכה ופורים. ערב תשעה באב. וכן כל הימים שאין בהם נפ"א אין נופלין ע"פ במנחה שלפניו חוץ מערב ר"ה ועי"ה. והימים שאין בהם נפ"א. ושאר כל הדינים דשויכי לתחנון ונפילת אפים כתבתי לעיל בתחנון ונפילת אפים של שחרית קחם כה משם :

אל ארך אפים אתה ובעל הרחמים. גדלת רחמיה וחסדיה. הודעת לענו מקדם וכן פתוב בתורתך. וירד יהודה בענן ויתיצב עמו שם. ויקרא בשם יהודה ושם נאמר :

בעוד ששליח זכור אומר ויעבור נוהגים לומר אל רחום שמך

ויעבר יהודה. על פניו ויקרא יהודה. יהודה א אל רחום. וחננוי ארך אפים. ורב חסד. ואמת : מ נצר חסד לאלפים. נשא עון יא ופשע יב וחטאה יג ונקמה : (וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו) :

נפילת אפים

יש אומרים שאין לומר ויאמר דוד

ו**יאמר** דוד אל גר צר לי מאד נפלה נא ביד יהודה פי רבים רחמיו וביד אדם אר אפלה :

רחום וחננוי חטאנו לפניך רחם עלינו והושיענו : לדוד

לדוד אליה יהודה נפשי אשא : אלהי בך בטחתי אל אבושה אר יעלצו אויבי לי : גם כל קויה לא יבשו יבשו הבוגדים ריקם : דרכיה יהודה הודיעני אורחותיה למדני : הדריכני באמתה ולמדני כי אתה אלהי ישעי אותך קויתי כל היום : זכר רחמיה יהודה וחסדיה כי מעולם חמה : חטאת נעורי ופשעי אל תזכור בחסדה זכר לי אתה למען טובה יהודה : טוב וישר יהודה על פן יורה חטאים בדרך : ידרך ענוים במשפט וילמד ענוים דרכו : בך ארחות יהודה חסד ואמת לנצרי בריתו ועדתיו : למען שמך יהודה וסלחת לעוני כי רב הוא : מי זה האיש ירא יהודה יורנו בדרך יבחר : נפשו בטוב תלין וזרעו יירש ארך : סוד יהודה ליראיו ובריתו להודיעם : עני תמיד אל יהודה כי הוא יוציא מרשת רגלי : פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני : צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי הוציאני : ראה עני ועמלי ושא לכר חטאתי : ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני : שמרה נפשי והצילני אל אבוש כי חסיתי בך : תם וישר יצרוני כי קויתיך : פדה אלהים את ישראל מכל צרותיו : והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו :

יהודה אלהי ישראל שוב מחרון אפה. והנחם עם הרעה לעמך :

אבינו מלפנו אבינו אתה. אבינו מלפנו אין לנו מקד אלא אתה. אבינו מלפנו רחם עלינו. אבינו מלפנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים. עשה עמנו צדקה וחסד למען שמך הגדול והושיענו. ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו : זכר רחמיה יהודה

יהוה וחסדך כי מעולם המה : יהי חסדך יהוה עלינו
 כאשר יחלנו לך : אל תזכר לנו עונות ראשונים מחר
 יקדמונו רחמך כי רלונו מאד : עזרנו בשם יהוה עשה
 שמים וארץ : חננו יהוה חננו כי רב שבענו ברו : ברגו
 רחם תזכור * ברגו אהבה תזכור * ברגו עקידה תזכור *
 ברגו תמימות תזכור * יהוה הושיעה המלך יעננו ביום
 קראנו : כי הוא ידע יצרנו זכור כי עפר אנחנו : עזרנו
 אלהי ישענו על דבר כבוד שמה ורזיילנו וכפר עז
 חטאתינו למען שמה :

ואומר שיהי זכור קדיש תתקבל

בערב שבת אומרים ה' מלך גאות לבש וכו' וכו' אומרים מזמור ח' למנצח על
 הגמית ה' אדוננו וגו' ובסודים אומרים למנצח על אילת השחר * בחו"מ של
 ספח אומרים בלאת ישראל וכו' חו"מ של סוכות אומרים שפטי :

למנצח בנגינות מזמור שיר : אלהים יחננו ויברכנו
 יאר פניו אתנו סלה : לדעת בארץ ברךך
 בכל גוים ישועתך : יודוך עמים אלהים יודוך עמים
 כלם : ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור
 ולאמים בארץ תנחם סלה : יודוך עמים אלהים יודוך
 עמים כלם : ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו
 יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ :

ואומר קדיש יסא שלמא רבא

עלינו רשבח לאדון הכל * לתת גדולה ליוצר
 בראשיתו * שלא עשנו בגווי הארצות * ולא
 שמנו כמשפחות האדמה * שלא שם חלקנו כהם *
 וגורלנו בכל המונם * (שהם משתחוים להבל וריק *
 ומתפללים אל אר לא יושיע *) ואנחנו משתחוים
 לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא * שהוא
 נוטה

ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים *
 הוא אלהינו * ואין עוד אחר * אמת מלכנו * ואפס
 זולתו * בפתוב בתורה וידעת היום והשבות אל לבבך *
 כי יהוה הוא האלהים בשמים ממעל ועד הארץ מתחת
 אין עוד :

יש אומרים על כן נקום לך וכו' ואחכ"ף

(והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה
 אחד ושמו אחד :)

ואומר אתם הוא ה' עד מפני הכבוד כמ"ש דף קי"ט ע"ף

תפלת ערבית

אומרים מזמור של אותו היום * ובראש חדש ברכי כפשי * ובחנוכה ובפורים ובחול
 המועד * מזמור השייך לאותו יום * ואחכ"ף

מעריב של חול

לדוד יהוה אורי וישעי ממי אירא יהוה מעוז חיי ממי אפחד :
 בקרב עלי מדעים לאכול ארת בשרי צרי ואויבי לי המה
 קשלו ונפרו : אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום ערי
 מלחמה בזאת אני בוטח : אחת שאלתי מאת יהוה אותה אבקש
 שבתו בבית יהוה כל ימי חיי לחיות בנועם יהוה ולבקר בהיכלו :
 כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור ירוממני :
 ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי ואזכחה באהלו ובתי תרועה
 אשירה ואמרה ליהוה : שמע יהוה קולי אקרא ותנני וענני :
 לך אמר לבי בקשו פני ארת פניך יהוה אבקש : אל תסתר
 פניך ממני אל תט באף עבדך עזרתי הויית אל תפשיני ואר
 תעזבני אלהי ישעי : כי אבי ואמי עזבוני ויהוה יאספני : הזרני
 יהוה ברךך ונחני בארח מישור למען שורדי : אל תתנני בגפש
 צרי כי קמו כי עדי שקר ויפת חמם : לילא האמנתי לךאות בטיב
 יהוה בארץ חיים : קנה אל יהוה חוק ויאמן לבך וקנה אל יהוה :

למנצח

Bet Ngobed 17 טוב

למנצח אל תשחת מזמור לאסף שיר: הודינו לך אלהים הודינו
 וקרוב שמך ספרו גבר אורו: כי יאקח מועד ימינו
 מישרים אשפט: נמנים ארץ וכל ישביה אנכי תפנתי עמודיה
 סלה: אמרתי כהוללים אל תהלו ולקשעים אל תרימו קרו: אל
 תרימו למרום קרנכם תרברו בצוואר ערקו: כי לא ממוצא
 וממערב ולא ממדבר הרים: כי אלהים שפט זה ישפיל וזה ירים:
 כי כוס ביד יהוה ויין חמר מלא מסך ויגר מזה אף שטרחה ימצו
 ישתו כל רשעי ארץ: ואני אניד לעולם אומרה לאלהי ועקב:
 וכל קרני רשעים אנהע תרוממנה קרנות צדיק:

מכתם דוד שמרני אל פי חסיתי כך: אמרת ליהוה אדני
 אמה טובתי כל עליך: לקרושים אשר בארץ המד
 ואדירי כל חפצי כס: ירבו עצבותם אחר מהרוו כל אסוף נסביהם
 מדם וכל אשא את שמונתם על שפתי: יהוה מנת חלקי וכוסי
 אמה הומיך גודלי: חבלים נפרו לי בנעמים אף נחלת שפרה
 עמי: אכרך את יהוה אשר יעצני אף כילורת יסרוני כריותי:
 שויתי יהוה לנגדי תמיד כי מימיני כר אמוט: רבן שמח רבי
 ונגד בכודי אף בשרי ישכן רבטה: כי לא תעזוב נפשי לשאור
 לא תהן תסירך לראות שחת: הודיעני ארח חיים שבע שמחות
 את פניך נעמות בימיך נצח:

לדוד ברוך יהוה צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי
 למלחמה: חסדי ומצודתי משגבי ומפלטי לי
 מגני ובו חסיתי הוודד עמי תחתי: יהוה מה אדם
 ותדערו בן אנוש ותחשברו: אדם להבל דמה ימיו
 בצל עובר: יהוה הט שמיה ותחד גע בהרים ויעשנו:
 ברק ברק ותפיצים שחה חציה ותהמם: שלח ידיך
 ממרום פצני והצילני ממים רבים מיד בני נכר: אשר
 פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר: אלהים שיר חדש
 אשירה לך בנגבל עשור אומרה לך: הנותן תשועה
 למלכים הפוצה את דוד עבדו מחרב רעה: פצני
 והצילני

והצילני מיד בני נכר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין
 שקר: אשר בנינו כנטיעים מגדלים בנעוריהם בנותינו
 כזויות מחטבות תכנית היכל: מזוינו מלאים מפיקים
 מזן אל זן צאננו מאליפות מרכבות בחוצותינו: אדופינו
 מסבלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוהה ברחבתנו: אשרי
 העם שככה לו אשרי העם שיהוה אלהיו:

למנצח בנגינות מזמור שיר: אלהים יחננו ויברכנו
 יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ דרכך
 בכל גוים ישועתך: יודוך עמים אלהים יודוך עמים
 כלם: ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור
 וראמים בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים יודוך
 עמים כלם: ארץ נתנה יבולה יברכנו אלהים אלהינו:
 יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ:

מעריב ליל ראש חדש

ככסין כבית סכסכת ומתחיל ה"ה 5 מזמור זכ

ברכי נפשי את יהוה יהוה אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת
 עוטה אור בשלמה נוטה שמים ביריעה: המקרה במים
 עליותי השם עבים רכובי המהךך על בנפי רוח: עשה מלאכו
 רוחות משרתיו אש רהט: יסד ארץ על מכוניה בל המוט עולם
 ועד: תהום בלבוש כסיתו על הרים יעמדו מים: מן גערתך ינוסו
 מן קול רעמך יתפזו: יערו הרים ירדו בקעות אך מקום זה יסדת
 להם: גבול שמת בל יעבורו בל ישובו לכסות הארץ: המשלח
 מעינים בנחלים בין הרים יחלכו: ישקו כר חיתו שדי ישברו פראים
 צמאם: עדיהם עוף השמים ישכון מבין עפאים יתנו קול: משקה
 הרים מעליותי מפרי מעשיך השבע הארץ: מצמיח חציר רבמה
 ועשב לעבדת האדם להוציא להם מן הארץ: ויין ישמח לבב אנוש
 להצחיר פנים משמן ולחם לבב אנוש יסעד: ישבעו עצי
 יהוה ארוי רבנו אשר נטע: אשר שם צפרים יקננו תסירך
 ברושים

ברושים ביתה : הרים הנבזים ליעלים סלעים מחסה לשפנים :
 עשה ירח למועדים שמש ידע מכואו : תשת חשך ויהי זילה
 בו תרמש כר חיתו יער : הכפירים שואנים לטרף ולבקש מאל
 אכלם : תורה השמש יאספון ואל מעונתם ירפצון : יצא אדם
 לפערו ולעבודתו ערי ערב : מה רבו מעשיך יהוה כלם
 בחכמה עשית מלאכה הארץ קניניך : ויהי הים גדול ורחב ידים
 שם רמש ואין מספר חיות קטנות עם גדלות : שם אנויות
 יחככו לונתו ויהי יצרת לשחק בו : כלם אלוהי ישברון דתת
 אכלם בעתו : תתן להם ולקטון תפתח ירך ישבעון טוב :
 תסתיר פניך ויבהרין חסף רוחם יגועון ואר עפרם ישובון :
 תשלח רוחך ויבראו ותחדש פני אדמה : יהי כבוד יהוה
 לעולם ישמח יהוה במעשיו : המביט לארץ ותדעד יגע בהרים
 ויעשנו : אשיכרה כיהורה בתי אומרה לאדתי בעודי : יערב
 עליו שיחי אנכי השמח ביהוה : יתמו חטאים מן הארץ ורשעים
 עוד אינם ברכי נפשי את יהוה הללויה :

מעריב ליל של חנוכה

מזמור שיר הנפת הבית לדוד : ממלא כדף ס"ב ע"ב

מעריב ליל פורים

ליל י"ד באדר שסוף פורים כנסים לב"ה וקומרים

למנצח על אילת השחר מזמור לדוד : אלי אלי למה עזבתני
 רחוק מישועתי דברי שאנתי : אלהי אקרא יומם ורא
 תענה ולילה ולא רומיה לי : ואמה קדוש יושב תהלות ישראל :
 כך בטחו אבותינו בטחו והפלטמו : אריך זעקו ונמלטו כך בטחו
 ולא בושו : ואנכי תולעת ולא איש הרפת אדם ובזוי עם : כך
 ראי ירעינו לי יפטירו בשפה יניעו ראש : גל אל יהוה יפלטו
 יצילוהו כי חפץ בו : כי אמה נחי מבטן מבטיחי ער שדי אמי :
 עליך השלכתי מרחם מבטן אמי אלי אמה : אל תרחק ממני כי
 צרה קרובה כי אין עוזר : סכבוני פרים רבים אבירי כשן כחרוני :
 פצו עלי פיהם אריה טרף ושאג : כמים נשפכתי והתפרדו כל
 עצמותי היה לבי בדונג נמס בתוך מעי : יבש כחרש בתי ולשוני
 מדבק

מדבק מלקוחי ולעפר מות השפתיני : כי סכבוני כלבים עדרת
 מרעים הקיפוני כארי ירי ורגלי : אספר כר עצמותי חמה יביטו
 יראו בי : יחלקו כגדי להם ועל לבושי יפירו גורל : ואמה יהוה
 אל תרחק אלויתי לעזרתי חושה : הצילה מחרב נפשי מיד כלב
 יחידתי : הושיעני מפי אריה ומקרני רמים עניתיני : אספררה
 שמך לאמי בתוך קהל אהלך : יראי יהוה הללוהו כל זרע ועקב
 כפרוהו וגורו ממנו כל זרע ישראל : כי לא בזה ולא שקץ ענית
 עני ולא הסתיר פניו ממנו וכשועו אליו שמע : מאתך תהרתי
 בקהל רב גדרי אשלים נגד יראיו : יאכלו ענוים וישבעו יחלו
 יהוה דרשיו יחי לבבכם לעד : יזכרו וישובו אל יהוה כל אפסי
 ארץ וישתחוו לפניך כר משפחות גוים : כי ליהוה המרוכה ומושר
 בגוים : אכלו וישתחוו כל דשני ארץ לפניו יכרעו כל ירדני עפר
 ונפשו לא תיה : זרע ועבדנו יספר לאדני לרור : יבאו ויגידו
 צדקתו לעם נודד כי עשה :

מעריב מזמור של פסח

כשכת מתחילין מזמור שיר ליום השבת ובחול מתחילין מכלן

הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו : יאמרו גאולי יי אשר
 נאלם מיד צר : ומאמצות קבצם ממזרח וממערב מצפון
 ומים : תעו במדבר בשימון דרך עיר מושב לא מצאו : רעבים
 גם צמאים נפשם בהם הרגעטף : ויצעקו אר יי בצר להם
 ממצוקותיהם יצילים : וייריכם בדרך ישרה ללכת אר עיר
 מושב : יודו ליהוה חסדו ונפלאותיו לבני אדם : כי השביע נפש
 שקקה ונפש רעבה מרא טוב : יושבי חשך וצלמורת אסירי עני
 וברור : כי הדרו אמרי אר ועצת עליזן נאצו : ויכנע בעמר
 לבם כשרו ואין עוזר : ויועקו אל יי בצר להם ממצוקותיהם
 יושיעם : יוציאם מחשך וצלמורת ומסרותיהם ינתק : יודו ליהוה
 חסדו ונפלאותיו לבני אדם : כי שבר דלתות נחשת ובריתו
 ברזר גרע : אוילים מדרך פשעם ומעונותיהם ורענו : כל אכר
 התעב נפשם ויגיעו ער שערי מות : ויועקו אר יי בצר להם
 ממצוקותיהם יושיעם : ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם :
 יודו

יודו לוי חסדו ונפלאותיו לבני אדם : ויזכחו זבחי תודה ויספרו מעשיו ברנה : יורדי הים באניות עשי מלאכה במים רבים : רמה ראו מעשי יי ונפלאותיו במצוקה : ויאמר ויעמד רוח סערה והרומם גליו : יערו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוננ : יחגו וינעו כשבור וכל חכמתם תתברע : ויצעקו אר יי בצר לרבים וממצוקותיהם יוציאם : יקם סערה לרממה ויחשו בליהם : וישמחו כי ישחקו וינחם אל מחוז הפצם : יודו לוי חסדו ונפלאותיו לבני אדם : וירוממוהו בקהל עם ובמושב יקנים יהללוהו : ישם נהרות למדבר ומוצאי מים לצמאון : ארץ פרי למקלה מרעת יושבי בה : ישם מדבר לאגם מים ויארץ ציה למוצאי מים : ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב : ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה : ויברכם וירכו מאד וברממם לא ימעט : וימעטו וישחיו מעצר רעה ויגון : שפך בוז ער נדיבים ויתעם ביהו רא דרך : וישגב אביו מעוני וישם בצאן משפחות : יראו ישרים וישמחו ובר עזרה קפצה פיה : מירחם וישמר-אלה ויתבוננו חסדי יי :

מעריב מזמור של שבועות

למנצח לדוד מזמור שיר : יקום אלהים יפוצו אויביו ויננסו משנאיו וגו' : תמלאנו קודם תפלת שלש רגלים :

מעריב מזמור לסוכות

למנצח משביר רבני קרח : כאמר תערג על אפיקי מים בן נפשי תערג אריך אלהים : צמאה נפשי לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים : היתה לי דמעתני רחם יומם ולידה באמר אלי כל היום איה אלהיך : אכה אוקרה ואשפכה ערי נפשי כי אעבר בסף אפדים עד בית אלהים בקול רנה ותודה המון חונג : מרה תשתוחחי נפשי ותהמו עלי הוחירי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פניו : אלהי עזרי נפשי תשתוחח ער בן אוקרה מארץ ירדו וחרמונים מחר מצער : תהום אר תהום קורא לקול צנוריה כל משפדיך ויגיד ערי עברו : יומם יצור יי חסדו ובליקה שירה עמי תפלה

תפלה לאר חיי : אומרה לאר סלעי למה שכחתני למה קדר ארך בלתי אוב : ברצח בעצמותי הרפוני צוררי באמרם אבי כל היום איה אלהיך : מרה תשתוחחי נפשי ומרה תהמי עלי הוחירי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי : שפטני אלהים וריבה ריבי מגוי רא חסיד מאיש מרמה ועזרה תפלטני : כי אתה אלהי מעוני למה ונתחני קמה קדר אלהיך בלתי אוב : שרח אורך וימתך המרה ינחוני וביאני אר הר קדשך ואל משכנותיך : ויבואה אר מזבח אלהים אל אר שמחת גילי ואורך בכבוד אלהים אלהי : מרה תשתוחחי נפשי ומרה תהמי עלי הוחירי לאלהים כי עוד אודנו ישועות פני ואלהי :

מעריב של שמיני עצרת

למנצח על השמינית מזמור לדוד : הושיעה יי כי נמר חסיד וגו' : תמלאנו קודם תפלת שלש רגלים :

למוצאי שבת

אחר כך ויאמר אלו הפסוקים קודם ערכות

חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה' ורכ טוב לבית ישראל אשר גמלם כרחמיו וכרב חסדיו : ויאמר אך עמי המה בנים לא ישקרו ויהי להם למושיע : בכל צרתם לו צר ומלאך פניו הושיעם כאהבתו ובהמלתו הוא גאלם וינטלם וינשאם כל ימי עולם :

יצאת לישע עמד לישע את משיחך מחצת ראש מביה רשע ערות יסוד ער צואר סלה : נקבת כמטיו ראש פרויו יסערו להפיצני עליונותם כמו לאכול עני במסחר : דרכת בים סוסך חמר מים רבים : שמעתי ותרננו בשני לקול צללו שפתי יבא רמב בעצמי ותחתי ארנו אשר אנוח ליום צרה לעלות לעם יגודנו : כי תאנה לא תפרח ואין יכול כנפנים כחש מעשה זית ושרמות לא עשה אכל גור ממכלה צאן ואין בקר ברפתים : ואני בה' אעלוה אגילה באלהי ישעי : יהוה ארני חילי וישם רגלי כאילות ועל כמותי ידריכני למנצח בנינוני :

דינים השייכים לזמן תפלת ערבית

- א' זמן קריאת שמע של ערבית משעת יליאת שלשה כוכבים קטנים * ואם הוא יום מעונן בלל ימתין עד שיצא הספק מלכו * ואם קראם קודם לכן חוזר וקורא אותם בזמנה בלל ברכות * ואם הזכור מקדימים לקרות ק"ש מכבוד יום * יקרא עמסם ק"ש וברכותיהם ויתפלל עמסם וכשיגיע זמן ק"ש חוזר וקורא ק"ש בלל ברכות * ש"ע סימן רל"ה :
- ב' כשקרא ק"ש עם הזכור כב"ה כנעוד יום * כשחוזר לקרותם בזמנה די שיקרא ב' פרשיות הראשונות כיון שהזכור כבר יליאת מזמרים עם הזכור כב"ה ככ"ה * מנ"א ש"ס :

אפילו הנהגים כר"ת שיוצאין בק"ש שקראו בב"ה ככ"א פ"י שהוא מבעוד יום ק"ת י"ש לו לכל יחד להחמיר על עצמו ויקרא על מטתו כל הק"ש ולפחות ב' פראיות ויזיין לזאת בה' ובק"ץ וזהו לקרותה אחר זמנה הכובבים ואע"פ שאוכל קודם ולא כמ"ש רש"י והוסיקין נוהגין לקרות מיד בלאת הכובבים * מג"א שם * והגאון בעל שאנת ארוה ז"ל האריך בפרט זה כסימן ג' והעלה דראוי לכל ירא שמים שיהיה לקרות אחר זאת הכובבים כל ג' פראיות של ק"ש אע"פ שכבר קרא בבית הכנסת מפלג המנחה :

ד' מי שרגול לקרות ק"ש ולהתפלל ערבית עם הזכור בלילה * וטעה והתחיל בברכות ק"ש עם הזכור המתפללים מבע"י * וגמור אותן כדי שלא יברך ברכה לבטלה ובלילה יקרא ק"ש בלא ברכותיהם ויתפלל ואף על פי שאינו סומך גאולה לתפלה הכי עדיף טפי כדי שיתפלל בזמנה דלא שרי ליה לקרות ק"ש קודם זמנה משום סמיכות גאולה לתפלה אפילו בתפלה שחרית קל וחומר בתפלת ערבית * מג"א שם :

ה' אם הוא מתפלל ביחיד כגון שהוא חולה או בדרך וכיוצא לר"ך להתפלל תפלת ערבית בזמן ק"ש אחר זאת הכובבים * הגה"ת יש נוחלין * מח"ב :

ו' אסור להתחיל לאכול חצי שעה סמוך לזמן ק"ש של ערבית * ואם התחיל לאכול אחר שהגיע זמנה * מפסיק וקורא ק"ש בלא ברכותיה וגומר סעודתו ואח"כ קורא אותה בברכותיה ומתפלל * ש"ע שם * אבל אינו לר"ך להפסיק לתפלה אם כבר קרא ק"ש הואיל והתחיל לאכול אבל אם לא התחיל לאכול אע"פ שנטל ידיו לר"ך להפסיק * ואם אין שהות להתפלל מפסיק אף לתפלה * מור"ם בהגה"ת :

ז' לר"ך לזוהר בימות הק"ץ שלא לאכול בסעודה גדולה שיועד שתהא עד הלילה * אלא יקרא ק"ש ויתפלל קודם * ואפילו התחילו בסעודה מבע"י לר"ך להפסיק * מג"א שם :

ח' לבתפלה לר"ך לקרות ק"ש מיד בלאת הכובבים * ואסור להתחיל מאלו המלאכות הנוכרות לעיל בדוכים השייכים לתפלה מנחה עיון שם * וזמנה של ק"ש של ערבית נמשכת עד חצי הלילה * שאם איחר אפילו במזיד עד חצי הלילה רשאי לקרותה בחצי הלילה * ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר יא"ח * ש"ע ומג"א שם :

ט' הקורא ק"ש של ערבית אחר שעלה עמוד השחר קודם הכן חממה לא יא"ח אלא אם כן היה אנוס כגון שכור או חולה וכיוצא בהן * ואנוס שקורא או לא יאמר השכיבנו דכיון דעלה עמוד השחר אינו זמן שכיבה * אבל שאר הברכות דקיינו שתיים שלפני ק"ש וברכת אמת ואמונה עד השכיבנו אומר * ש"ע ומור"ם בהגה"ת שם :

י' מי שבא לבית הכנסת ומלא הזכור שקראו ק"ש ורוצים לעמוד בתפלה * יתפלל עממה ואח"כ יקרא ק"ש עם ברכותיה * ש"ע סי' רל"ו * ואפי' שהזכור מתפללים מבעוד יום מ"מ יתפלל עממה ותפלה עם הזכור עדיפא ממניסמך גאולה לתפלת ערבית * מג"א שם :

יא' הנוהג לומר ברוך ה' לעולם וכו' ויראו עיניו וכו' לב"ה ככ"א ומלא שהזכור קראו ק"ש ורוצים להתפלל * אם יש שהות יקרא ק"ש וברכותיה וידלב ברוך ה' לעולם וגו' וגם יראו עיניו כדי להתפלל עם הזכור * מג"א שם :

יב' אם בא לבית הכנסת בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה * יתפלל מנחה בעוד שהזכור קורין ק"ש וברכותיה ואחר כך יתפלל עם הזכור * ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה * אבל לא ימתין להתפלל מנחה בשעה שיתפללו ערבית

ערבית * ולהתפלל אחר כך ערבית בלילה * דזה לא מקרי בשעה שהזכור מתפללין * מג"א וט"ז שם :

דינים השייכים לק"ש

א' נשים ועבדים פטורים מק"ש מפני שהיא מלות נשה שהזמן גרמא וכוון הוא ללמוד שיקבלו עליהם עול מלכות שמים ויקראו לפחות פסוק ראשון * ש"ע ומור"ם בהגה"ת סימן ע' * וגם מברכות דק"ש נשים ועבדים פטורים דיש להם גם כן זמן קבוע * מג"א שם :

ב' אמת ויזיב חייבים גם נשים לאומרו דמ"מ חייבות בזכירת יציאת מצרים וא"כ לר"יין לסמוך גאולה לתפלה * מג"א שם * וכרא"ה דה"ה אמת ואמונה בערבית גם נשים חייבות * אבל הגאון ארוה ל"ב ז"ל בספרו הנחמד כתב דנשים פטורות גם מזכירת יציאת מצרים דמ"מ נמי מ"ע שהזמן גרמא * ולי נראה עיקר כהמג"א דגם נשים חייבות בזכירת יציאת מצרים כיון דעיקר הגאולה היתה בשבילם כדאמרו רז"ל דזכות נשים דקניות נגאלו ישראל ממצרים :

ג' קטן שהגיע לחיוב חייב בק"ש * ש"ע שם :

ד' גם חתן הכוסות א"ת הכולה חייב בק"ש בזמן הזה כיון שגם שאר בני אדם אינם מכוונים כראוי * ש"ע שם :

ה' שכור אם יכול לדבר לפני המלך קורא ק"ש * מור"ם ז"ל בהגה"ת סימן ל"ט * ויש מקילין בשכור בק"ש * הרב הלבוש ז"ל :

ו' היה עוסק בלרכי רבים והגיע זמן ק"ש לא יפסיק אלא יגמור עסקי הרבים ויקרא אם נשאר עת לקרות * ש"ע שם * ועל כל פנים יקרא פסוק ראשון ובשכמל"ו * אם אפשר * מג"א :

ז' אם פטור מלקרות וקורא נקרא הדיוע * לחס חמודות * אבל בד"מ משמע דאם מתכוין בקורא בתורה שפיר דמי * ומ"מ יאמר פרשה שיש בה יציאת מצרים אפילו עבר זמן ק"ש * מג"א שם :

ח' מי שמת לו מת שחייב להתקבל עליו אפילו אינו מוטל עליו לקברו פטור מק"ש ומתפלה * ואפילו אם רצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי * ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בלרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בירו * ש"ע סימן ע"א :

ט' כמה דברים אומרים בחול אבל בשבת חייב כל היום ועד הערב אם מתחיל על התחום להתעסק בלרכי קבורה * אבל אם אינו מתחיל על התחום חייב גם לעת ערב * ויום טוב שני דינו כחול * ויום טוב ראשון אם רוצה לקברו בו כיום ע"י נכרי דינו כחול ואם אינו רוצה לקברו בו כיום דינו כשבת * ש"ע שם :

י' מיד בשמתחילין להשליך העפר על המת בקבר וקרא האזנין ק"ש ויתפלל וכן עשה מהר"ל ז"ל * ואם הוא קודם מלות יקרא ויתפלל שחרית אבל ברכות השחר לא יאמר כיון שבשעת חובתו היה פטור * מג"א שם * אבל הרב זרע אמת ח"א סי' א' חלק על המג"א והעלה הלבנה למנשה דבשחור האבל מבית עלמין אחר שלישי היום לא יאמר אפי' תפלת י"ח רק ראוי שיקראו ק"ש לבד בלא ברכות לקבל עליו עול מלכות שמים ושכן הוא המנהג בעיר מודינא * ועיין מח"ב :

יא' אסור לקרות ק"ש תוך ד' אמות של מת או בבית הקברות ואם קרא לא יא"ח * ש"ע שם :

יב' אפי' תוך ד' אמות של מת קטן דפטור מן המלות אסור לקרות ק"ש וכן אלא קבר' ודלא כמהר"ט ז"ל שכתב בזה ככתוב בתשובותיו בס"ד :

י"ג טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסות אפילו היא אשתו אסור לקרות ק"ש כנגדה • ש"ע סימן ע"ה • וי"א טפח הוא דוקא באשתו • אבל באשה אחרת אפילו פחות מטפח הוי ערום • מור"ם בהגהה שם :

י"ד אם האשה לבושה דק ומתחזי כשרה מתוכה אסור לקרות ק"ש כנגדה • הגאון בעל הלכות גדולות • מג"א שם :

ט"ו טפח באשה ערוה אפילו לאשה חברתה • רק שהיא בעצמה יכולה לקרות אע"פ שהיא ערומה • מור"ם בהגהה שם :

ט"ז שער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו אפילו של אשתו • אבל בתולות שדרכן לילך פרעות הראש מותר • והוא הדין השערות של נשים שרגילין לאת מחוץ למתן • וכל שכן שער ככרית פירוש פאה ככרית שאינו שער ראשה אפילו שדרכה לכסותו • ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

י"ז יש לזהר משמיעת קול זמר אשה ואפילו אשתו כשעת ק"ש • ש"ע שם • ואפילו מקול אשה פנויה • מג"א שם • וככל אלו דברים אין חילוק בין אשה נאה לכעורה או בין בחורה לזקנה • דגם של אשה כעורה או זקנה טפח באשה ערוה וכן שיערה או קולה דלא פלוני רבנן :

י"ח במקום שיש שם זואה אסור לקרות ק"ש עד שיכסנה • ש"ע :

י"ט ספק אם זואה בבית מותר לקרות ק"ש דחוקת בית שאין בה זואה • ספק אם זואה באשפה אסור לקרות שם ק"ש דחוקת אשפה שיש בה זואה • אבל ספק מי רגלים אפילו באשפה מותר משום דלא אסרה תורה לקרות כנגד מי רגלים אלא כנגד עמוד של קלות ואחר שכל לא מיתסר אלא מדרכנן ובספיקן לא גזרו • ש"ע סימן ע"ו • שעברו זואה בבית וכאשר עדין ריח רע נראה להחמיר • מיהו מי שאינו מריח מותר לקרות כזו • מג"א סימן ע"ט :

ך קרא במקום שראוי להסתפק בזואה ומלאה אח"כ ריח לחזור ולקרות • אבל אם אין המקום ראוי להסתפק בו אין ריח לחזור ולקרות • ומי רגלים אפילו מלאן במקום שראוי להסתפק אין ריח לחזור ולקרות • ש"ע שם :

כ"א זואת כלב וחזיר אם נתן בהם עורות מרחיקין מהם כמו מזואת אדם שהוא ד' אמות ממקום שכלה הריח • ואם לאו דינה כדיון שאר זואת בהמה וחיה ועוף שא"ל להרחיק מהם אם אין בהן ריח רע • ואם יש בהן ריח רע דינם כזואת אדם • ש"ע סימן ע"ט • והריח רע הוא כל שדרך בני אדם להטעור מאותו הריח • ד"מ מג"א שם :

כ"ב זואת חמור הרכה לאחר שבה מן הדרך וזואת חתול ונמיה ונכלה מסרחת דינם כזואת אדם • וההולך בדרך אע"פ שרואה זואת בהמה כנגדו אם אין הריח בא לו אינו חושש למועט לתלותה בשל חמור • ובסמוך לעיר יש אומרים שיש לחוש לפי שרוב הבהמות המלויות שם הם חמורים במקום דשכיחי חמורים • ש"ע ומור"ם שם :

כ"ג אסור לקרות ק"ש כנגד מי רגלי חמור הבא מן הדרך וכנגד זואת תרנגולים אדומה • ש"ע שם בשם ירושלמי • ומשמע מלשון הש"ע דר"ל דהזואה היא אדומה וכמו שפירש תנ"י • אבל הרשב"א פירש דר"ל זואה של תרנגול אדום שקורין ענגלים האין כל"א • כ"ח • ובתשב"ץ פירש תרנגולים של ארץ אדום שמאכילין אותם שעורים וכ"כ באגודה ובכתובות איתא ששעורים אדומות רעות • מג"א שם • ויש להחמיר ולחוש לכל הפירושים :

כ"ד זואת תרנגולים הסולכים בבית • דינה כזואת בהמה וחיה • אבל הלול שלהם יש בו סרחון ויניו כלזואת אדם • ש"ע שם :

כ"ה אסור

כ"ה אסור לקרות ק"ש כנגד אשפה שריחה רע • ש"ע שם :

כ"ו זואה ממנו ריח מלמטה אסור בדברי תורה עד שיכלה הריח • ואם יזא מחבורו מותר בדברי תורה משום דאין אפשר • שהתלמידים קאתס גורסין וקאתס ישנים ומפיתים בתוך השנים • אבל לקרות ק"ש אסור עד שיכלה הריח • ש"ע שם :

כ"ז מי שבריא לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפית עד שיגמור ק"ש ותפלה • מוטב שיטבור זמן ק"ש ותפלה ולא יתפלל ממה שיסתכל בלא גוף נקי • ואם עבר זמן התפלה אכוס הוא ומתפלל מנחה שתיים • ואם יראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת ק"ש יניח תפילין בין אהבת עולם לק"ש ויברך עליהן ויקרא ק"ש • ש"ע סימן פ' :

כ"ח כל זה דוקא כשאירע לו מקרה זה בלתי טהור בשביל שום מאכל שהזיק לו וכיוצא באופן שלערב ודאי ויכול להתפלל בגוף נקי • אבל אם יש לו חולי שמתמתו מוכרח להפית בכל שעה יתפלל וכשיכוח לו ההפחה ישתוק וימתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל אם לא שזה כדי לגמור את כולה • כר"ח ויד אהרן שם :

כ"ט קטן שהגיע לכלל שאחר כיוצא בו יכול לאכול כזית דגן בכדי שיכול גדול לאכול אכילת פרס מרחיקין מזואתו או ממני רגליו • ש"ע סימן פ"א • והעלה הפר"ח לחוש להתחלה לדעת הש"ע דכל קטן שאחר כיוצא בו יכול לאכול כזית ריח להרחיק מזואתו ובדיעבד אם קרא או התפלל יזא י"ח וק"ל לחזור בדברי רש"י • וכן הסכים במח"כר :

ל אין ידעינן דזואה זו של הקטן אינה באה מדין כגון שלא אכל כמה ימים דגן אין ריח להרחיק מזואתו זו • ואם ידעינן שלא אכל כזית דגן מעולם אפילו בן כמה שנים אין ריח להרחיק • כ"ח שם • וכל חמשת המינים קרויים דגן וזואתם מסרחת כ"ב רש"י ז"ל • וכיו"ד סי' רס"ה סעיף ח' משמע דטוב ויש להרחיק מזואת קטן אפילו בן ח' ימים • מג"א שם :

ל"א אין נכון לקרות קריאת שמע אלל תיבוק דסתם תיבוק מטפח באשפה • ש"ל • ומג"א שם :

ל"ב זואה שהיא ספק אם היא של אדם או של כלבים בבית שרי • ובאשפה אסור • ש"הג בשם ריא"י • והמג"א כתב דאזלינן בחד המלוי אם מזויין תיבוקות יותר מכלבים אפילו בבית אסור • והוא הדין איפכא אם באשפה מזויים כלבים יותר תלינן בשל כלבים ושרי • והרב יד אהרן כתב דלפי דברי הפר"ח דאי חזינן זואה דלא ידעינן ספיקא דאורייתא • א"כ באשפה אפילו שיהיו כלבים מזויים יותר אסור • דבאשפה חזקה דשכיח זואה ויש ספק זואת כלבים או זואת אדם תלינן להחמיר :

ל"ג אסור לקרות ק"ש כנגד מי רגלים עד שיתן לתוכן רביעית מים ואז מותר ולא שגא על גבי קרקע ולא שגא בכלי ובלבד שלא יהא עביע המיוחד להם לא שגא היו הם בכלי תחלה ונותן עליהם מים ולא שגא היו המים בכלי תחלה • ש"ע סימן ע"ז :

ל"ד רביעית שאמרו למי רגלים • של פעם אחת • ולשל שני פעמים שתי רביעיות • ולשל שלש שלשה • וכן לעולם • ש"ע ומור"ם שם • ואין חילוק אם השתין הרכה או מעט • כ"מ מג"א שם :

ל"ה מי רגלים שכלעו בקרקע אם היו מרטיבין היד אסור לקרות כנגדן • ש"ע סימן פ"ב :

ל"ו מים

ל"ו מים סרוחים או מי משרה שסורין בהם פשתן או קנבוס לריך להרחיק מהם כמו מן הזואה * ש"ע סימן פ"ו :

ל"ז גרף של רעוי ועביט של מי רגלים של חרס או של עץ לריך להרחיק מהם כמו מזואה * אפילו הטוב בהם מים * אבל אם הן של מתכת או של זכוכית או של חרס מזואה מותר אם הן רחובים ועם * ש"ע סימן פ"ו * וסיונו כשלא יהיה בהן ריח * מג"א * ואם הכלי מיוחד גם כן לתשמיש אחר כגון לשפך לתוכו זפתין אם אין בו זואה ולא ריח מותר לקרות כנגדו * וסוף הדין אם הוא מיוחד להשתין וככל פעם שמתין כותן לתוכו רביעות מים שרי * מג"א * אבל הרב יד אהרן ז"ל כתב דיש להחמיר :

ל"ח גרף ועביט של חרס או של עץ שפלאו על פיו יש מתירין ויש אוסרין והלכה כדברי האוסרים * ש"ע * ושל מתכת אפילו אינו רחוק מהני כפיה דאין אוסרו אלא מתוכו * מג"א * :

ט"ל מטה גבוסה עשרה ומחילות מביעות לארץ והגרף אחורי המטה מקרי מחילה ושרי לקרות ק"ש * ב"ח * והיינו דוקא כשהמטה חולצת מכותל לכותל אבל בלא"ה לא חשיבה מחילה * מג"א * :

מ' הכיחה תחת המטה ומחילות המטה מביעין עד פחות מג' סמוך לארץ שרי * לחם חמודות * והוא הדין אם כפל עליו כלי ויש קלת אור בין הכלי לקרקע כגון שכולס קלת מלד אחד אמרינן לבדור אבל אם הכלי פתוח למעלה אפילו פחות מג' אסור דבעינן שיסוף מכותה מג"א * :

שאר כל הדינים השייכים לק"ש וברכותיה כתובים בק"ש של שחרית קחם ממש

שיר המעלות הנה ברכו את יהוה כל עברי יהוה העומדים בבית יהוה בקילות : שאו יריכם קדש וברכו את יהוה : וברכך יהוה מציון עשה שמים וארץ :

במוצאי שבת אחר לרוד ברוך ולמנצח בנינות מתחילין מכאן * וטוב גם בשאר הלילות להתחיל מכאן :

א' האר"י ז"ל לא היה אומר שום מוזמר קודם ערבית כמו שאנו אומרים רק היה אומר פסוקים אלו ה' זכאות עמנו וכו' * מסרו"ך בס' נבדו ומלוה :

ב' אין לומר קדיש קודם וסוף רחום וכו' אלא א"כ אמרו מוזמרים קודם ערבית אבל בלא"ה אומרים והוא רחום וכו' וברכו ועינין ברכו ברוך ה' המבורך לעולם ועד * וסמון העם שאין אומרים מוזמרים או פסוקים קודם ערבית ואומרים קדיש * טעות הוא בידם * שכת"ה ס' רל"ו :

יהוה צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : יהוה צבאות אשרי אדם בטח בך : יהוה

הושיעה המלך יעננו ביום קראנו : בשלום יחדו אשכבה ואישן כי אתה יהוה לבדך לבטח תושיבני : תודיעני

ארה חיים שבע שמחות את פניך נעמורת בימינה נצח : מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהוה שבות עמו יגל

יעקב ישמח ישראל : יומם יצוה יהוה חסדו וכבדילה שירה

שירה עמי תפלה לאל חיי : ותשוועת צדיקים מיהוה מעוזם בעת צרה : ויעזרם יהוה ויפלטם יפדטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו : חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליהוה :

ויש כותבים לומר

הושיעה את עמך וכרך את נהלהך ורעם ונשאם עד העולם : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגיאלי : הטיבה ברצונך את ציון חבנה חומות ירושלם : אז תחפוץ זכחי צדק עולה וכליל או יעלו על מזבחך פרים : אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך : ואנחנו עמך וצאן מרעיתך נודה לך לעולם לרוד ורוד נספר תהלתך :

ועומד שלוח לבדור לפני התיבה ואומר :

ולריך לענות חמשה פעמים אמן

יתגדל ויתקדש שמייה רבא * (כאן יענה אמן ויכוין אידהנויה גימטריא אמן א')

ברעותיה * וימליך מלכותיה * ויצמח פורקניה * ויקרב משיחיה * (אמן ב' ויכוין כדלעיל)

דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו (אמן ג' ויכוין כדלעיל ויאמר עד דאמירן בעלמא)

אמן * יהא שמייה רבא מקרבך * לעלם לעלמי עלמייא יהברךך * וישתבח * ויתפאר * ויתרומם * ויתנשא * ויתהדר * ויתעלה * והתהלך * שמייה דקודשא בריך הוא * (אמן ד' ויכוין כנ"ל)

לעילא מן כל ברכתא * שירתא * תשבחתא ונחמתא * דאמירן בעלמא ואמרו (אמן ה' ויכוין כנ"ל) אמן :

והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ורא יעיר כל חמתו : יהוה הושיעה המלך יעננו ביום קראנו :

ואומר סתן ברכו את יהוה המבורך : ואומרים סקל בלחם

ישתבח ויתפאר שמו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא * שהוא ראשון והוא אחרון ומבלעדיו אין אלהים * יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם * ושמו מרומם על כל ברכה ותהלה :

ועניס בקול רס ברוך יהוה המבורך לעולם ועד : וסתון חזרו משמתקול

א' משמחיל לומר ברכת אשר בדבר מעריב ערבים עד סיום כל התפלה.
לריך לומר הכל בעיניו סגודות הרב מהרי"ץ בספר נגיד ומלוה בשם האר"י
זלה"ה :

ב' בערבית אם פתח במעריב ערבים וסיים בוולר קור לא יאף . ואם פתח בוולר קור
וסיים במעריב ערבים יאף שכל ברכות הולכות אחר חתימתן . הרמב"ם כ"ף
מהלכות ק"ג הלכה א' :

ג' ואמר מעריב ערבים בחכמה ויפסיק . ואח"כ ואמר פתח שעדים בתבונה ויפסיק .
ואח"כ ואמר משנה עתים וכו' . האר"י ז"ל . ולריך להפסיק בין ברקיע כרלוכו ובין
בורא יומם ולילה . ספר עמק ברכה . מג"א :

ד' לריך לומר בין יום ובין לילה בא"י המעריב ערבים . וללא כהמוסופין לומר ה'
לכחות שמו חי וקיים תמיד ומלוך עלינו לעולם ועד . דעות הוא בידם כי אין
זה מעין החתימה . עור סימן רל"ז . ומיהו בספר הכותב של מהרח"ו ז"ל כ"י משמע
שיש לומר שלש תיבות אלו ה' לכחות שמו בא"י המעריב ערבים :

**בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדַבְּרוֹ
מֵעֲרִיב עֲרָבִים בְּחֻכְמָה . פּוֹרֵחַ שְׁעָרִים
בְּתַבּוּנָה . מִשְׁנֵה עֵתִים . וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים . וּמַסְדֵּד
אֶת הַכּוֹכָבִים . בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּרַקִּיעַ בְּרַצּוֹנוֹ . בּוֹרֵא
יוֹמָם וְלַיְלָה . גּוֹלֵל אֹר מִפְּנֵי חֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ מִפְּנֵי אֹר .
הַמַּעֲבִיר יוֹם וּמַבְיֵא לַיְלָה . וּמַבְדִּיל בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה .
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ . בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמַּעֲרִיב עֲרָבִים :**

א' אין להפסיק בין ברכה לברכה מברכות דק"ג אפילו לנכות זמן . וכל דיני איוסור
ספסקה בק"ג וברכותיה ולדברים דמותר להפסיק בהן כתבתי לעיל בתפלת וולר
של שחרית דבינים השייכים לברכות של ק"ג ובהשייכים לק"ג דכל דיניס הכתיובים שם
שייכים ג"כ לק"ג וברכותיה של ערבית :

ב' אם הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום בין בלילה בין מלפניה בין
מלאחריה יאף לפי שאין סדר בברכות :

**אֶהְבֶּתָּ עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ אֶהְבֶּתָּ . תּוֹרָה
וּמִצְוֹת חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים אוֹתָנוּ לְמַדָּת . עַל
כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בִּשְׂכַנְנוֹ וּבִקְוֵמָנוּ נָשִׂיחַ בְּחַקִּיךָ וְנִשְׁמַח
וְנַעֲרוֹז בְּדַבְּרֵי תִלְמוּד תּוֹרָתְךָ וּמִצְוֹתֶיךָ וּחְקוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
וָעַד . כִּי הֵם חַיֵּינוּ וְאַרְךָ יָמֵינוּ . וּבָהֶם נַהְגֶּה יוֹמָם
וְלַיְלָה . וְאֶהְבֶּתְךָ (וְחַמְלַתְךָ) לֹא תִסּוּר מִמָּנוּ לְעוֹלָמִים .
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :**

חייב

חייב אדם לקבל עליו מצות יחוד חשם ברוך הוא באהבה שלימה ויזהר לקרותה
בכוונה גדולה ויאריך באחד כדי להמליכו בשמים ובארץ ובארבע רוחות
העולם . וימסור נפשו ונשמתו על קדושת שמו . ויתיו הד' של אחר שלא יהא
נשמע כרי"ש ח"ו . ור"ת של שמע שאו מרום עיניכם . ולהפך . עול מלכות שמים .
וישית על לבו אם עבר איוה מעשרת הרברות הרמוזים בו כמבואר למטה יתחרט
ויקבל שלא לעבור עוד . ויסגור עיניו ביד ימין . ויכוין שם ע"ב ארון הכל .
חיה . הוה . ויהיה :

דינים השייכים לכוננת ק"ג כתבתי בק"ג של שחרית קחס משם :

יֹדֵד . הֵי . וַיּוֹ . הֵי .

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲנִי ה' יְהוָה . אֶחָד : לא
יהיה לך אלהים אחרים : ואומר כבלת ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד : ע"כ . צריך להפסיק בין עול מלכות שמים
לעול מצות . ואהבת לא תשא את יהוה אלהיך בכל לבבך
ובכל נפשך ובכל מאריך : והיו הדברים האלה אשר
אנכי מצוך היום על לבבך : ושננתם לבניך ודברת
בם בשבתך בביתך ובילכתך בדרך ובשכבך ובקומך :
וקשרתם לאזני על ידיך והיו לטטפת בין עיניך : לא
תחמוד וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך :

דינים השייכים כאן עיין לעיל בק"ג של שחרית קחס משם :

**וְהִיָּה אִם-שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה
אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאֶהְבָּה אֶת-יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ
בְּכָל-לִבְבְּכֶם וּבְכָל-נַפְשְׁכֶם : וְנָתַתִּי מִטַּר-אַרְצְכֶם
בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמִדְּקוֹשׁ לֹא תִגּוּב וְאַסְפַּת דְּגַנְךָ וְתִירֹשֶׁךָ
וַיִּצְהַרְךָ : וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׂדֶּךָ לְבַהֲמֹתֶךָ וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ :
הִשְׁמְרוּ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לִבְבְּכֶם וּסְרַתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים
אַחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם : וְחָרָה יַפְסִיק מֵעַט אֶף-יְהוָה
בְּכֶם וְעַצֵּר אֶת-הַשָּׁמַיִם וְלֹא-יִהְיֶה מִטַּר וְהִאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת-יְבוּלָהּ לֹא תִרְצַח וְאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה . מַעַל הָאָרֶץ
הַטְּבָה אֲשֶׁר יְהוָה נָתַן לָכֶם : וּשְׁמַתֶּם אֶת-דְּבַרְי אֱלֹהֵי
עַל**

על־לבבכם ועל־נפשכם וקשרתם אתם לאות על־
 ידכם והיו לטוטפת בין עיניכם ולמדתם אתם את־
 בניכם לדבר בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך
 ובשכבך ובקומך וכתבתם על־מזוזות ביתך ובשעריך
 כבר את אבך למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה
 אשר נשבע יהוה לאבותיכם לתת להם כימי השמים
 על־הארץ :

וַיֹּאמֶר יהוה אל־משה לאמר דבר אל־בני ישראל
 ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על־בגדי
 בגדיהם לדרתם ונתנו על־ציצת הכנף פתיל תכלת
 והיה לכם לציצה וראיתם אתו וזכרתם את־כל
 מצות יהוה ועשיתם אתם לא תנאף וקדשתו אחרי
 לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זנים אחריהם : זכור
 את יום השבת למען תזכרו ועשיתם את־כל־מצותי והייתם
 קדשים לאלהיכם : אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי
 אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים לא תענה
 ברען אני יהוה אלהיכם :

פסוק שמע ישראל ופסוק ברוך שם הם י"ב תיבות מואהבת ער ובשעריך מ"ב
 תיבות מוהיה ער ושמהם ע"ב תיבות מאת דברי אלה ער הארץ ו' תיבות
 מוואמר ער אלהיכם ע"ב תיבות חסר ל' נמצא שיש כקריאת שמע רמ"ח
 תיבות חסר ג' וחורר ש"ץ יהוה אלהיכם אמת ומשלים רמ"ח תיבות
 כמנין אבריו של אדם משועבדים כולם לעבודת הכורא יתברך שמו וישמע
 מפי הש"צ וישתוק :

א כל מי שלח אמר אמת ואמונה בערכית לא יאל י"ח
ב יש מוסופין בסיום ברכת אמת ואמונה קודם ברכת גאל ישראל תיבות קלו
 ומעולם אתם גאל ישראל וכחכ הכנה"ג סימן רל"ו דאין חשש בהוספתם הלזו
 בין כחול בין בשבת :

אמת ואמונה כל זאת וקיים עלינו : פי הו"א יהוה
 אלהינו ואין זולתו ואנחנו ישראל עמו : הפורנו
 מיד מלכים הגאלנו מקבנו מבף כל עריצים : האל הנפרע
 לנו

לנו מצרינו המשלם גמול לכל אויבי נפשנו : השם נפשנו
 בחיים ולא נתן למוט רגלנו : המדריכנו על כמות אויבינו
 וירם קרננו על כל שונאינו : האל העושה לנו נקמה בפרעה
 באתות ובמופתים באדמת בני חם : המכה בעברתו כל בכורי
 מצרים : ניוציא את עמו ישראל מתוכם לחרות עולם :
 המעביר בנוי בין גזרי ים סוף ואת רודפיהם ואת שונאייהם
 בתהומות טבע : ראו בנים את גבורתו שבהו ורודו
 לשמו ומלכותו ברצון קבלו עליהם משה ובני ישראל
 לה ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם : מי כמכה
 באלים יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עושה
 פלא : מלכותך יהוה אלהינו ראו בניה ער הים חד
 כלם הודו והמליכו ואמרו יהוה ימלוך לעולם ועד :
 ונאמר כי פדה יהוה את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו
 ברוך אתה יהוה גאל ישראל :

- א** גם בתפלת ערכית מלוח לסמוך גאלה לתפלה כלי הפסק כלל והשכיבו לא
 היו הפסק דבגאלה אריכתא היא וגם הנוסגין לומר פסוקי ברוך ס' לעולם
 וכו' ויראו עינינו אחר השכיבו לא היו הפסק הויל ותקנו להם רבין הו"ל בגאלה
 אריכתא והין להפסק בין יראו עינינו להתפלה ש"ע ס' רל"ח :
- ב** תוספת זו דיש מוסופין לומר מכל דבר רע ומפחד לילה מורה חסרון דכיון
 שאמר כו אל שומרו אתם כבר כלל בו כל נזק שבעולם אבודתם :
- ג** ברכת השכיבו אומרים אותה מושב כן נראה מספר הכוונות למהרה"ו ז"ל כ"י
 ויקום להתפלל כשמתחיל השליח לומר הקדוש שקודם העמידה תפלה לדוד
 דע"ט ע"א :
- ד** אחר שומר עמו ישראל לעד אומר אמין אחר ברכת עלמו ש"ע סימן
 רל"ו ועוב וכחן לסיום עם השליח לומר ולומר אמין :

השכיבנו אבינו לשרום והעמידנו מלפנו לחיים
 טובים ורשלום ופרוש עלינו סבת
 שלומך ותקננו מלפנו בעצה טובה מלפניך והושיענו
 מהרה למען שמך והגן בעדנו והסר מעלינו מכת אויב
 דבר חרב חלי צרה רעה רעב ויגון ומשחית
 ומגפה שבור והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ובצל
 כנפך

בְּנִפְיָהּ תִּסְתִּירֵנוּ • וְשָׁמֹר צִאתָנוּ וּבֹאֵנוּ לְחַיִּים טוֹבִים
וּלְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם • כִּי אַךְ שׁוֹמְרָנוּ וּמְצִילָנוּ אַתָּה
מִכָּל דָּבָר רָע וּמִפֶּחַד לַיְקָרָה • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה שׁוֹמֵר
אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד אָמֵן :

ויש נוהגים לומר בלחש ברוך ה' וכו' :

א' מנחה ופה הוא לעמוד כשאומרים ה"ח פסוקים של ברוך ה' לעולם וכו' • כ'
כתקנו במקום חפלת ה"ח ועל כן ראוי לעמוד בהם כמו בחפלה • מור"ס בהגהה
סומן רל"ו • ומעט זס האומרים פסוקים אלו אומרים אותם בלחש עד סיום הכרעה
ומסוימים הכרעה בקול רס • אכל הרמ"ע ז"ל כתב דר"ך לאומרים מיושב • וכ"כ
המע"מ כ"ס מהר"ל ורש"ל ז"ל :

ב' המתפלל עם הכבוד וקורא א"כ ק"ש וברכותיו לעלמו • או יש לומר פסוקים
אלו מעומד • מג"א שס :

ג' יש לומר הושיענו אלסי ישענו וגו' שלא יחא יותר מי"ח אזהרות • מע"מ
מג"א שס :

ד' המולך בכבודו • כס' עמק המלך קורא תגר על האומרים המולך בכבודו רק
ז"ל המלך וכו' • אכל בנוסח הרמב"ם כתוב המולך מג"א :

ה' תמיד ימלוך וכו' • אין לומר ימלוך לשון בקשה • שאין תפלה בחתימת הכרעה
ול"ל פירוש שבת שקב"ס ימלוך לעולם • וכתב הע"ס שיקרא מלת תמיד למעט
תמיד ימלוך וכו' • מג"א :

בְּרוּךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן • בְּרוּךְ יְהוָה מְצִיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלַם
תְּלִלוּיָהּ • בְּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשֵׂה נִפְלְאוֹת
לְבַדּוֹ • וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וּיְמֵלָא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ
אָמֵן וְאָמֵן • יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם וְשִׁמְחַ יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו • כִּי לֹא
יִשָּׁשׁ יְהוָה אֶת עַמּוֹ בְּעִבּוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוֹאִיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת
אֲתָכֶם לוֹ קָעִם • וַיֵּרָא כָּל תַּעֲם וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה
הוּא אֱלֹהִים יְהוָה הוּא אֱלֹהִים • וְהִיָּה יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל כָּל
הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יְהִיָּה יְהוָה אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד • יְהִי חֲסִדְךָ
יְהוָה עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יְמַלְּגוּ לָךְ • רוֹשִׁיעֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּלֵנוּ
מִן הַגּוֹיִם הַהוֹדוֹת לְשֵׁם קִדְשֶׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ • כִּי גוֹיִם
אֲשֶׁר עָשִׂיתָ יִבְאוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ • כִּי גִדּוֹר
אַתָּה וְעִשָׂה נִפְלְאוֹת אַתָּה אֱלֹהִים לְבַדְּךָ • וְאַנְחֵנוּ עִמָּךְ וְצֵאן
מִרְעִיתְךָ נוֹדְרָה לָךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר תִּהְלֶתְךָ • בְּרוּךְ
יְהוָה בַּיּוֹם • בְּרוּךְ יְהוָה כְּלִילָה • בְּרוּךְ יְהוָה בְּשִׁבְכֵנוּ • בְּרוּךְ
יְהוָה בְּקוֹמָנוּ • בְּיָדְךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמֵּתִים • אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ
כָּל

כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ • בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רוּחֵי פְּדִיתָה אֹתוֹי
יְהוָה אֵל אֲמֵת • אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים יְחִיד חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְרוּךְ
עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעַד :

מתחילין בקול רם וראו עינינו • וכמואלף שבת אומרים קודם יראו עינינו :

מְלַךְ בְּרֵאשִׁית מֵאֵז נִקְרָאתָ • וְעַל כָּל מַעֲשֵׂיךָ אַתָּה תִּמְדוּךְ •
יִרְאוּ עֵינֵינוּ • וַיִּשְׂמַח לִבֵּנוּ • וְתִגַּל נַפְשֵׁנוּ • בִּישְׁנֶעֱתָךְ מִלִּבֵּנוּ •

בְּאֲמַתָּ • בְּאֲמֹר לְצִיּוֹן מְרַךְ אֱלֹהֶיךָ • יְהוָה מְרַךְ יְהוָה מְלַךְ
יְהוָה יִמְרוּךְ לְעוֹלָם וָעַד • כִּי הַמְּלָכוֹת שְׁלָךְ הִיא וּלְעוֹלָמֵי עַד
תִּמְדוּךָ בְּכַבּוֹד • כִּי אֵין לָנוּ מְרַךְ אֶלָּא אַתָּה • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
הַמְּרוּךְ בְּכַבּוֹדוֹ אֵל חַי וְקַיָּם תָּמִיד יִמְרוּךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעַד וְעַל
כָּל מַעֲשָׂיו :

דינים רבים השייכים והנלרכים לתפלה י"ח כתבתי לעיל קודם תפלת י"ח של שחרית
קחם משם :

אומר החזן חצי קריש • ועומד כעבר לפני רבו • בכונה כמו בשחרית • ויכוין
בלבד שם זה בכל הברכות • וב' אותיות מהשם עצמו בכל פעם שהוא כורע
כאשר תראה :

אֲדוֹן הַכֹּל • יֵאֱהַרְוֵנָהּ • הִיָּה הוּא יְהִיָּה

אֲדֹנָי שְׁפָתַי תִּפְתַּח וּפִי יִגִּיד תִּהְלֶתְךָ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה (יא) אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ • אֱלֹהֵי
אֲבֹרָהִם • אֱלֹהֵי יִצְחָק • וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב • הָאֵל

הַגָּדוֹל הַגְּבוֹר וְהַנּוֹרָא • אֵל עֲלִיּוֹן גּוֹמֵר חֲסִדִּים טוֹבִים
קוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חֲסִדֵי אֲבוֹת • וּמְבִיא גּוֹאֵל לִבְנֵי
בְּנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה • בַּיּוֹם תְּשׁוּבָה אֹמְרִים

וְכִרְנוּ לְחַיִּים מְרַךְ חַפֵּץ בְּחַיִּים כְּרַבְּנוּ בְּסִפְּרֵי חַיִּים לְמַעַן
אֱלֹהִים חַיִּים (אֵל חַי) :

ואם לא אמרו אין מחזירין אותו וכן כמו כמנוך וכתוב ובספר :

מְלַךְ עֶזְרָה וּמוֹשִׁיעַ וּמַגֵּן • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה (רד) מַגֵּן
אֲבֹרָהִם :

אַתָּה גְּבוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי • מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה • רַב
לְהוֹשִׁיעַ (בְּקִיץ מוֹרִיד הַטַּל) (ואם אמר משיב הרוח מחזירין

אותו) (ובחורף משיב הרוח ומזריר הגשם) (ואם אמר מזריר
הטל) אין מחזירין אותו) מכלכל חיים בחסד * מחיה מתים
ברחמים רבים * סומך נופלים * ורופא חולים * ומתיר
אסורים * ומקים אמונתו לישני עפר * מי כמוך בעד
גבורות ומי דומה לך * מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה :
כימי תשובה אומרים מי כמוך אב הרחמן וזכר יצוריו ברחמים לחיים :
ונאמן אתה להחיות מתים * ברוך אתה יהוה מחיה
המתים :

אתה קדוש ושמה קדוש וקדושים בכל יום יהללוך
סלה * (כי אך מלך גדול וקדוש אתה *) ברוך
אתה יהוה האל הקדוש : כימי תשובה אומרים המלך הקדוש :

ואם לא אמרו חזיר לראש

א אם דלב או טעה בכרכה אחת מהאמלעות אינו לריך לחזור אלא לראש
הכרכה שטעה או דילג ומשם ואילך יחזור על הסדר * ש"ע סימן ק"א * ודלב
פירוש הכרכה לגמרי * וטעה פירוש דלא אמרה כתיקון חכמים ותרווייהו בשוגג אבל
כמוזר לריך לחזור לתחלת י"ח * מג"א שם :

אתה חונן לאדם דעת * ומלמד לאנוש בינה *

כמוצאי שבת וכמוצאי יום טוב אימרים אתה חוננתנו

א אם טעה ולא אמר אתה חוננתנו כמ"ש ואפילו שזכר מיד כשסיים ברכת אתה
חונן ולא פתח עדין בכרכה שלאחרים * משלים תפלתו ואינו חוזר מפני שריך
להכדיל על הכוס * ש"ע סימן רל"ד * ואפילו זכר בשומע תפלה לא יאמר שם אתה
חוננתנו כיון שעתיד להכדיל על הכוס * ב"י מג"א שם * וכן עיקר * ומיהו כיון שלא
הכדיל בתפלה אסור במלאכה עד שיאמר המכדיל * מג"א שם :

ב אם לא הכדיל בתפלה וטעם קודם שיכדיל על הכוס לריך לחזור ולהכדיל בתפלה *
ש"ע שם * ומיהו אם זכר קודם שומע תפלה ואמרה בש"ת דכוס יש לסמוך על
הטור והב"מ בשם מהרי"ל * מג"א שם :

ג טעה ולא הכדיל בתפלה ואין לו כוס בליטה וסבור שאף למחר לא יסיה לו לריך
לחזור ולהתפלל להכדיל בתפלה * ש"ע שם :

ד אינו כמולאי שבת שאינו חייב בתפלה * כיום ראשון אחר הקבורה כשמתפלל
שקרית לא יאמר אתה חוננתנו בתפלתו * ש"ת דבר משם ח"ג ב"ד סימן
ט"ו ברכ"י :

אתה חוננתנו יהוה אלהינו מבע והושבר אתה אמרת
להכהיל בין קדש לחול * ובין אור לחשך * ובין ישראל
לעמים

לעמים * ובין יום השביעי לישרת ומי המעשה בשם שהכדלתנו
יהוה אלהינו מעמי הארצות * ומשפחות הארמה * כך פדנו
והצירנו משטן רע * ומפגע רע * ומכר גזרות קשות ורעות *
המתרגשות לבא בעולם : ע"כ

וחננו מאתך דעה ובינה והשכל * ברוך אתה יהוה
חונן הדעת :

השיבנו אבינו לתורתך * וקרננו מלפנו לעבודתך *
והחזירנו בתשובה שלמה לפניך :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתחתור חתירה מתחת
כסא כבודך להחזיר בתשובה שלמה לכל פושעי ישראל ובכללם
תחזירני לי פכ"פ כי ימינך יהוה פשוטה לקבל שבים :

ברוך אתה יהוה הרוצה בתשובה :

סלח לנו אבינו כי חטאנו * מחול לנו מלפנו כי
פשענו * כי אל טוב וסלח אתה * ברוך אתה
יהוה חנון המרבה לסלוח :

ראה נא בעינינו וריבה ריבנו ומהר רגאלנו גארה
שלמה למען שמך * כי אל גואל חזק אתה *
ברוך אתה יהוה גואל ישראל :

רפאנו יהוה ונרפא * הושיענו ונושעה * כי תהלתנו
אתה * והעלה ארוכה ומרפא לכל תחלואינו
ולכר מכאובינו ולכל מכותינו :

כשרוה להסוף בכרכת רפאנו על הרפואה ואמר

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתרפאני רפואה שלימה
רפואת הנפש ורפואת הגוף כרי שאהיה חזק כבראות גוף ונשמה
לקיום תורתך הקדושה :

כי אל רופא רחמן ונאמן אתה * ברוך אתה יהוה רופא
חולי עמו ישראל :

א יש מקומות דכתיבו לומר בין בקץ בין בחורף כרך עלינו ומשנים השאלה לפי
הזמן * אבל הככון לומר בקץ בכרכו * ובחורף כרך עלינו גודי האר"י ז"ל :
ב בקץ אם שאל מטר מחזירין אותו * ואם שאל מטר תוך ס' לתקופה אינו חוזר *
ע"כ

ש"ע סימן קי"ז ברכ"י עס :

ג' כסתפק אם אמר ברכו או ברך עלינו * אם הוא תוך ל' יום מיום שתחיל לומר ברכנו חוקק שאמר ברך עלינו כאשר היה רגיל וחוזר * אבל אם הוא אחר ל' יום אינו חוזר וחוקק דאמר ברכנו * ש"ת בית דוד סימן מ"ז :

בקי"ז ברכנו יהוה אלהינו (אבינו) בכל מעשה ידינו * וברך שנתנו בטללי רצון ברכה ונדרה * ותהי אחריתה חיים ושבע ושלוש השנים הטובות לברכה * כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים * ברוך אתה יהוה מברך השנים :

א' יום ס' אחר תקופת תשרי אומר בברכת השנים ותן טל ומגור דהיינו ברך עלינו ולא ברכנו * ואם לא שאל ביום ס' לתקופת אף קודם שעברו ס' יום מעת לעת חוזר ומתפלל * מח"כר סימן קי"ז :

ב' בארץ ישראל מתחילין לשאול מעור ביום ז' בתשון * וכן ח"ל הכמלא ב"י * וכן א"י הכמלא ב"ל * כל אחד שואל ככני העיר הכמלא בה * ברכ"י עס * ועיין עוד דינים דשויכים לבן א"י ולבן ח"ל לעיל בתפלת י"ח של שחרית :

ג' מי ששכח ולא אמר בך עלינו בחורף וזכר אחר שסיים וחסה ברכת ברכנו * אם זכר קודם שתחיל תקע בשופר אומר שם ותן טל ומגור ס"ה כש"ז דקב"ט :

ד' אם זכר אחר שתחיל תקע בשופר מברך כדרכו ושאל טל ומגור בשומע תפלה * ואם זכר אחר שאמר שומע תפלה קודם שתחיל רצה אומר שם ותן טל ומגור ואח"כ אומר רצה * ש"ע סימן קי"ז :

ה' אם לא זכר עד שסיים תפלתו אם לא עקר רגליו חוזר לברך עלינו * ואם עקר רגליו חוזר לראש * ש"ע עס * ואם יש שם חזרת ש"ץ יכוין דעתו עם הש"ץ ככתוב לעיל בשכח ברכנו בקיץ סעיף ד' * וכן אם כסתפק לו בחורף אם אמר ברכנו או ברך עלינו דינו כבכרכנו בקיץ שכתוב לעיל קודם ברכנו סעיף ג' :

ו' אם שאל מעור בחורף ולא שאל טל אינו חוזר * ואם שאל טל ולא מעור חוזר * ש"ע עס :

בחורף ברך עלינו יהוה אלהינו את השנה הזאת ואת כל מיני תבואתה לטובה * ותן טל ומטר לברכה על כל פני האדמה * ורוח פני תבל ושבע את העולם בלו מטובך * ומלא ידינו מברכותיך ומעושר מתנות ידיך * שמרה והצילה שנה זו מפל דבר רע ומכר מיני משחית ומפל מיני פורענות * ועשה לה תקוה טובה ואחרית שלום * הוים ורחם עליה ועל

ועל כל תבואתה ופרותיה * וברכה בגשמי רצון ברכה ונדרה * ותהי אחריתה חיים ושבע ושלוש השנים הטובות לברכה * כי אל טוב ומטיב אתה ומברך השנים * ברוך אתה יהוה מברך השנים : תקע בשופר גדוד לחרותינו ושא גם לקבץ גלותינו וקבצנו יחד מהרה מארבע כנפות הארץ לארצנו *

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שכל טפה וטפה של זרע שיצא ממני לבטלה בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במויד בין ער בין ישן בין על ידי בין על ידי אחרים שלא במקום מצוה * עשה למען שמך הגדול והנורא היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו חב"ו שתחזירם למקומם במקום הקדש * ברוך אתה יהוה * הכו * וה מקבץ נדחי ישראל : ואינו חוזר הכרכס

ברוך אתה יהוה מקבץ נדחי עמו ישראל :

א' אם טעה כעשרת ימי תשובה ואמר מלך קוהב לדקה ומשפט חוזר * כן הוא דעת הש"ע סימן קי"ט * ברכ"י עס :

ב' אם זכר קודם שעקר רגליו חוזר לברכת השיבה * ואם לאחר שעקר רגליו חוזר לראש :

ג' יזכר לומר המלך המשפט ולא יאמר מלך המשפט :

ה' אם בשאר ימות השנה טעה ואמר המלך המשפט אינו חוזר * פר"ח * תפארת שמואל * מטעם יסודם * ברכ"י * מח"כר עס * דלא כהרמ"ע מפאנו ז"ל בספר אלפסי זוטא :

השיבה שופטינו כבראשונה * ויועצנו כבתחלה * והסר ממנו צרה יגון ואנחה * ומלוך עלינו מהרה אתה יהוה לברך ברחמים בצדק ובמשפט * ברוך אתה יהוה מלך אוהב צדקה ומשפט :

(בימי תשובה אומרים המלך המשפט :) ואם שכח אין מחזירין אותו

א' בחתימת ברכת המינים לריך לחתום שובר אויבים ומכניע מינים שיהיה מעין הסתיוח * וכן הוא בסדור מסר"ח הכסן ובסדורי האר"י דפוס לבוב וכן עיקר :

למדישנים ולמינים אל תהי תקוה * וכל הזדים ברגע יאבדו * וכר איביך וכל שונאיך מהרה יפרתו * ומלכות הרשעה מהרה תעקר ותשבר ותכלם

וּתְכַלֵּם וּתְכַנְיַעַם וּתְשַׁמְדִים בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ * בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה שׁוֹבֵר אֵיבִים וּמְכַנְיַע זָרִים : (י"א מִיָּנִים וְכֵן עֵינִי)
 עַל הַצְדִּיקִים וְעַל הַחֲסִידִים * וְעַל שְׂאֵרֵי עַמְּךָ בֵּית
 יִשְׂרָאֵל * וְעַל זְקֵנֵיהֶם וְעַל פְּלִיטַת בֵּית סוֹפְרֵיהֶם *
 וְעַל גְּרֵי הַצֶּדֶק וְעַל יְהוָה נָא רַחֲמֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ *
 וְתֵן שָׂכָר טוֹב לְכָל הַבּוֹטְחִים בְּשִׁמְךָ בְּאַמְתֵּךָ וְשִׁים
 חֶלְקֵנוּ עִמָּהֶם וְלַעֲוֹתָם לֹא נִבּוֹשׁ כִּי כָךְ בְּטַחְנוּ * וְעַל
 חֶסְדְּךָ הַגָּדוֹל בְּאַמְתֵּךָ נִשְׁעֲנֵנוּ * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מִשְׁעֵן
 וּמְבַטֵּחַ לַצְדִּיקִים :

א' כְּבִרְכַת תְּשַׁכּוֹן ז"ל וְכַסָּף דוֹד עַבְדְּךָ וְהַמְדַלְגוֹ קִיּוֹן תְּפִלְתוֹ שְׁלִימָה * הָאֲר"י ז"ל :
 תִּשְׁכּוֹן בְּרוּךְ יְרוּשָׁלַם עִירְךָ בְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ * וְכַסָּא
 דְּדוֹד עַבְדְּךָ מְהֵרָה בְּתוֹכָהּ תִּכְוֵן * יְכוּיִן שְׁלֵא יִהְיֶה
 מִשִּׁיחַ בֶּן יוֹסֵף עַל יְדֵי אַרְמִילוֹס הַרְשַׁע וּבְנֵיהָ אֹתָהּ בְּנֵי עוֹלָם בְּמַהֲרָה
 בְּיַמֵּינוּ * בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם :

א' כְּבִרְכַת אֵת לִמַּח דוֹד כִּי לִישׁוּעַתְךָ קִיּוּנוֹ כֵּל הַיּוֹם יְכוּיִן לְלַפְתּוֹ לִישׁוּעָה וְיוֹכֵה
 לַעֲוֹלָם הַבָּא :
 ב' יֵשׁ לְכוּיִן לְלַפְתּוֹ לִישׁוּעַת ה' שְׁעוּשָׁה עֲמָנוּ לְהַחֲלוֹכּוּ מִכַּמְהָ פְּגַעִים רַעִים כְּכֹל
 יוֹם וְכֹכַב רַבֵּעַ וּמִלֶּאכֶתִּי תוֹעֵלֶת גְּדוֹל לַעֲתוֹת כְּלָמֶה כּוֹס * פְּרִי עֵץ חַיִּים דָּף
 כ"ג כֶּשֶׁם מִהָר"י לִמַּח ז"ל :

אֵת צִמַח דוֹד עַבְדְּךָ מְהֵרָה תִּצְמִיחַ * וּקְרַנּוֹ תִּרְוִם
 בִּישׁוּעַתְךָ * כִּי לִישׁוּעַתְךָ קִיּוּנוֹ כֵּל הַיּוֹם * יְכוּיִן
 לְקִיּוּם רַבֵּר הַשְּׂאֵלָה שְׁלַעֲתִיד הַנוֹכְרֵת כְּנִמְרָא צְפוּת לִישׁוּעָה בְּרוּךְ אַתָּה
 יְהוָה מִצְמִיחַ קֶרֶן יִשׁוּעָה : יְכוּיִן שְׂרוּצָה לְהוֹיֵת חֲסִיד

א' כְּבִרְכַת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה יִכּוֹל לְשַׁחֵל כֹּל לְרַכּוֹ שְׂהוּף כּוֹלֶלֶת אֶבֶל זִהָר שְׁלֵף לְהַרְכּוֹת
 שְׂחֵלוֹת רַק אֶחָת כּוֹלֶלֶת כְּמוֹ זֶרַע אֲנָשִׁים * בְּרַכ"י סִימֵן ק"ט :
 ב' הָאוֹמְרִים תְּפִלּוֹת וְיִוְדוּס כְּאוֹרֶךְ כְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה אֵיבּוֹ כִּכּוֹן * בְּרַכ"י שֶׁם :
 ג' כְּבִרְכָה זֶו דְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְתַפְלֵל כְּפִירוּשׁ עַל מוֹנוֹתָיו אֲפִי הוּא עֲשִׂיר וְטוֹב לּוֹמֵר
 קוֹדֵם חֲטָאֲתִי עוֹיֵתִי פִשְׁעֵתִי : מִנ"א :

שְׁמַע קוֹרְנֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַב הֶרְחַמְן חוּס וְרַחֵם
 עָלֵינוּ וְקַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרַצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אֵל
 שׁוֹמֵעַ

שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים אַתָּה :

הַרְבֵּה הַגְּדוֹל חִיד"א כְּמוֹרָה כְּאֶלְכֵב שְׁלוֹ כְּסִימֵן ג' אֹת קכ"ו כְּתֵב וו"ל כְּשִׁמְעַ
 קוֹלֵנוּ כְּכֹל תְּפִלּוֹת חוֹל יִתּוּדֵם וְכֵן יֹאמֵר :

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ כְּבוֹשֶׁת פָּנִים בְּהַרְפָּה וּבְלִימָה שְׁחַטְאֵנוּ עוֹיְנוּ וּפְשַׁעֵנוּ
 לְפָנֶיךָ וְעַבְרָנוּ עַל מִצּוֹת דְּאוֹרֵייתָא וְדִרְבַּנְךָ וְהַרְעָה כְּעִינֶיךָ עֲשִׂינוּ וְהָרִי
 אֲנּוּ מִתַּחַרְטִים הַרְטָה גְּמוּרָה וְאֲנַחְנוּ שׁוֹבִים כְּתִשׁוּבָה * וְהָיָה רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱו"א
 שְׁתּוֹכְנוּ לְשׁוֹב כְּתִשׁוּבָה שְׁלִימָה וְתַמְחוּל וְתַסְלָה וְהַכֹּפֵר לָנוּ חַטָּאתֵינוּ עוֹנוֹתֵינוּ
 וּפְשַׁעֵינוּ וְתַמְלָא כֹל הַשְּׂמוֹת שֶׁפָּגַמְנוּ בָּהֶם וְתוֹצִיא לְאוֹר כֹּל נִיצוּצוֹת הַקְּרוּשָׁה אֲשֶׁר
 נִתְפָּזְרוּ עַל יְדֵינוּ וְיִשׁוּב הַכֹּל לְאִיתָנוּ הַרְאֵנוּ וְתוֹכְנוּ לְקִיּוּם כֹּל מִצְוֹתֶיךָ וְלַעֲסוֹק
 כְּתוֹרַתְךָ לְשִׁמָּה וְתַצִּילֵנוּ מִיֵּצֵר הַרְעָה וְתַפְרִנסֵנוּ פְּרִנסָה טוֹבָה בְּחֵתֵר וְנַחַת רְיוּחַ
 לְעַבְדֶּיךָ * (יְכוּיִן כֶּשֶׁם הַקְּרוּשׁ הַמְּמוּנָה עַל הַפְּרִנסָה דִּיקְרַנּוֹסָא גִימ' חַת"ך
 עִם ג' אוֹתִיּוֹת) וְיְכוּיִן דּוֹקָא כְּשְׂמוֹת וְלֹא יוֹצִיא מִפּוֹ :

וְכוּס שֶׁאֵין כּוֹ תַחֲנִינָה אֹמְרִים

יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׁתּוֹכְנוּ לַעֲסוֹק כְּתוֹרָה לְשִׁמָּה
 וּבְמִצּוֹת וּבְכַמִּילוֹת חֲסִדִים וְיִהְיוּ כֹל מַעֲשֵׂינוּ לְשֵׁם שְׁמִים וְתוֹכְנוּ לְהַשְׁלִים
 תְּקוּן נר"ן כְּגִלְגוּל זֶה וְתַפְרִנסֵנוּ פְּרִנסָה טוֹבָה בְּחֵתֵר וְנַחַת וְכִרְיוּחַ (יְכוּיִן שֶׁם
 דִּיקְרַנּוֹסָא הַיּוֹצֵא מִפְּסוֹק וְהַרְיוּקוֹתֵי לִכְס בְּרַכָּה עַד בְּלִי רִי * וּמִפְּסוֹק נִסָּה עֲלֵינוּ
 אוֹר פָּנֶיךָ ה') וְיְכוּיִן דּוֹקָא כֶּשֶׁם וְלֹא יוֹצִיא מִפּוֹ :

וּמִקְפָּנֶיךָ מְלַכְנוּ רִיקָם אֵל תְּשִׁיבֵנוּ * הֲנַנּוּ וְעַנְנוּ וְשִׁמַּע
 תְּפִלָּתֵנוּ * כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל פֶּה * בְּרוּךְ
 אַתָּה יְהוָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

כְּשִׂאוֹמֵר רִצָּה יִשִּׁים עֲצֻמוֹ עֵבֶר

רִצָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִתְּפִלָּתֶם שְׁעָה *
 וְהִשָּׁב הָעַבְדוּרָה לְדַבִּיר בֵּיתְךָ * וְאֲשִׁי יִשְׂרָאֵל
 וְתַפְלֵתֶם מְהֵרָה בְּאַהֲבָה תִּקְבַּל בְּרַצוֹן * וְרַחֲמֵי לְרִצּוֹן
 תְּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ :

א' כְּעַרְבִית אֵס לֹא אֲמַר יַעֲלֶה וְיִכָּף כְּרָאֵשׁ חֲדָשׁ בֵּין בְּלִיל א' שֶׁל ר"ח בֵּין בְּלִיל ב'
 אֵיבּוֹ חוֹר * אֶבֶל כְּחֹל הַמוֹעֵד חוֹר * וְאֵס כּוֹכַב קוֹדֵם שְׁתַּחֲוִל מוֹדִים אֹמְרוּ
 בְּמַקּוֹם שְׁנוֹכֵר * ש"ע שֶׁם :
 ב' אֵס אֲמַר בְּחו"מ בְּרוּךְ אַתָּה ה' וְנוֹכֵר שְׁלֵף אֲמַר יַעֲלֶה וְיִכָּף * וְאֲמַר לְמַדְנֵי
 חֶקֶךָ כְּמוֹ שְׂקוּרָה פְּסוֹק וְיִאֲמַר יַעֲלֶה וְיִכָּף וְיִאֲמַר תְּשַׁלֵּם הַכְּרֵכָה בָא"י הַמַּחְזִיר
 שְׂכִימָתוֹ לְלוּיִן * אֶךְ בְּר"ח שְׁהַדִּין הוּא שְׂאִיבּוֹ חוֹר כְּשִׂאֲמַר בָא"י יִגְמוֹר הַמַּחְזִיר שְׂכִימָתוֹ
 לְלוּיִן וְיִאֲמַר מוֹדִים * הַרְיוּב"א ז"ל פ"ק דְּתַעֲנִית * שְׁלֵמִי לְבוֹר דָּף ר"ך ע"ד :
 ג' אֵס לֹא כּוֹכַב בְּח"מ עַד אַחַר שְׁתַּחֲוִל מוֹדִים * אֵס כּוֹכַב קוֹדֵם שְׁשֵׁלִים תְּפִלָּתוֹ
 חוֹר לְרַכָּה * וְאֵס לֹא כּוֹכַב עַד שְׁשֵׁלִים חוֹר לְרַכָּה * וְאֵס רִגִּיל לּוֹמֵר תַּחֲנוּנִים
 וְנוֹכֵר אַחַר שְׁשֵׁלִים תְּפִלָּתוֹ קוֹדֵם שְׁעָקֵר רִגְלָיו חוֹר לְרַכָּה * ש"ע שֶׁם :
 אֱלֹהֵינוּ

בראש חדש וכחול המועד אומרים יעלה ויבא

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע יראה וירצה ושמע
יפקד ויזכר ויכוננו ויכרוז ויבחרנו ויבחרנו וירושלם
יערף ויכרוז משיח בן דוד עבדך ויכרוז בך עמך בית ישראל
לפניך לפליטה טובה לחן ולחסד ולרחמים
בר"ח ביום ראש החדש הזה

כחול המועד של פסח ביום חג המצות הזה ביום מקרא קדש הזה
כחול המועד של סוכות ביום חג הסוכות הזה ביום מקרא קדש הזה
לרחם בו עלינו ולהושיענו וזכרנו יהוה אלהינו בו לטובה
ופקדנו בו לבקרה והושיענו בו לחיים טובים בדבר ישועה
ורחמים חוס וחסד ותמול ורחם עלינו והושיענו כי אלקיך
עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה

ואתה ברחמך הרבים תחפוץ בנו ותרצנו ותחזינה
עינינו בשוכה לציון ברחמים ברוך אתה יהוה
המחזיר שכינתו לציון

א' שוחן כמורים תחלה וסוף ותוקף הסתחואה סללינו מאד ה"ל כל קבל
דכא מאן דלא כרע כמורים ענשו גדול מאד כרכ"ו סימן קכ"א
ב' אם כודמן לו חוק לא ישחם עד שזילא חרוק מסיו ספר חסידים מג"א
סימן קכ"א

מזרים אנהנו לך שאתה הוא יהוה (וג) אלהינו
ואלהי אבותינו לעולם ועד צורנו צור חיינו
ומגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר
תהלתך עד חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו
הפקודות לך ועל נפיק שבעל יום עמנו ועל נפלאותיך
וטובותיך שבעל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא
כדו רחמך המרחם כי לא תמו חסדיך כי מעולם
קוינו לך

כחוכם וכפורים אומרים

על הנסים ועל הפרקן ועל הנכבדות ועל התשועות ועל
הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה
בימי

לפורים

בימי

לחוכה

מתנהגו בן יחנן בן חנן גדול
חשמונאי ובניו בשעמדה
מלכות יון הרשעה על עמך
ישראל לשבתם מתורתך
ולתעבירם מחקי רצונך ואתה
ברחמך הרבים עמדת להם
בעת צרתם רבת את ריבם
הנת את דינם נקמת את
נקמתם מסרת גבורים ביד
תלשים ורכים ביד מעטים
ורשעים ביד צדיקים וטמאים
ביר טהורים וזרים ביד עוסקי
תורתך לך עשית שם גדול
וקדוש בעיניך ולעמך ישראל
עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה ואחר כך באו בניך
לדביר ביתך ופנו את היבך ושתרו את מקדשך והדריקו
נרות בתצרות קדשך וקבעו שמונה ימים אלו בתלל ובחודאה
ועשית עמם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סלה ועל

ואם לא אמרו בין בחוכה בין בפורים אין מחזירין אותו
ועל כלם יתברך ויתרום ויתנשא תמיד שמך מלכנו
לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה

כימי תשובה אומרים וכתוב לחיים טובים כל בני ברייתך
ויהלכו ויברכו את שמך הגדול באמה לעולם כי
טוב האר ישועתנו ועזרתנו סלה האל
הטוב ברוך אתה יהוה (הי) (כס) הטוב שמך ורך נאה
להודות

א' דכרכת שם שלום ל"ל וכרכנו אבינו כלנו כאחד בית יוסף סי' קכ"א
ב' טוב בעיניך לכרכנו כן לרך לומר ולא טוב יהיה בעיניך והאומר טוב
יהיה בעיניך טועם כרכ"ו שס

שים

שִׁים שְׁלוֹם טוֹבָה וּבִרְכָה חַיִּים חֵן וְחֶסֶד צְדָקָה וְרַחֲמִים
 עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ • וּבִרְכָנוּ אֲבִינוּ בְּלִנּוּ
 כְּאֶחָד בְּאוֹר פְּנִיךָ • כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתַּתְּ לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 תּוֹרָה וְחַיִּים • אֶהְבֵּה וְחֶסֶד • צְדָקָה וְרַחֲמִים • בְּרַכָּה
 וְשְׁלוֹם • וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבִרְכָנוּ וּלְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל
 בְּרֹב עֹז וְשְׁלוֹם : כימי תשובה אומרים

וּבִסְפָר חַיִּים בְּרַכָּה וְשְׁלוֹם וּפְרֻגָּה טוֹבָה וְיִשְׁעָה וּנְחֵמָה
 וְעִזְרוֹת טוֹבוֹת נֹכַח וְנִשְׁתַּבַּח לְפָנֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל עַמְּךָ
 יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וְיִשְׁלוֹם :

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשְׁלוֹם
 אָמֵן :

יְהִי לְרַצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהַגִּיזוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי :

טוב לומר שיר למעלות אשה עיני

א' אַחַר סוּיֹם תְּפִלַּת י"ח מִיד יֵאמֵר יְהִי לְרַצוֹן וְאֲחִ"כּ יֵאמֵר תַּחֲנוּנִים לְדָוִד כִּכּוֹן
 לְזִמְרָה תַּחֲנוּנִים קוֹדֶשׁ יְהִי לְרַצוֹן אֱלֹהֵי אֲחֵר סוּיֹם י"ח מִיד יֵאמֵר יְהִי לְרַצוֹן •
 דִּיהִי לְרַצוֹן מִכֻּלל י"ח הוּא • וְאֵס בָּהּ לְחֹזֶר וְלֹמֵר יְהִי לְרַצוֹן עַם אַחֲרֵת אַחַר
 הַתַּחֲנוּנִים הַרְשׁוֹת בִּידוֹ • ש"ע סִימָן קכ"ב • וְטוֹב וְכִכּוֹן הוּא לְזִמְרָה יְהִי לְרַצוֹן
 קוֹדֶשׁ הַתַּחֲנוּנִים וְאַחֲרֵיהֶם • לְחַס חֲמוּדוֹת וּב"ח מִנִּ"א שֶׁס :

ב' אֵס בָּהּ לְהַפְסִיק וְלַעֲנוֹת קִדִּישׁ אִו קְדוּשָׁה בֵּין י"ח לִישׁוֹ לְרַצוֹן אִינוּ פּוֹסֵק
 שִׁיהִי לְרַצוֹן מִכֻּלל הַתְּפִלָּה הוּא יֵאבֵל בֵּין יְהִי לְרַצוֹן לְשֶׁאֵר תַּחֲנוּנִים פּוֹסֵק
 לְקִדִּישׁ וְשִׁפִּיר דְּמִי :

ג' בְּסוֹף תְּפִלַּתוֹ אִין לְרִיךְ לְקַרֵּר בְּשֶׁאֱלוֹתָיו כְּמוֹ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה אֱלֹהֵי יִכּוֹל לְהֵאֲרִיךְ
 בְּשֶׁאֱלוֹת כְּרַזוֹנוֹ • בְּרַכ"י סִימָן קי"ט :

ד' אִסּוֹר לְרוֹק בְּתַחֲנוּנִים שֶׁאַחַר תְּפִלַּת י"ח כְּמוֹ בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא
 פִּסַּע ג' פְּסִיעוֹת הוּא כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ • וְאֵס אִי אִפְשָׁר שְׂרִי וּזְרוֹקוּ אִף
 לִימִינוֹ וּלְפָנָיו • כ"כ הַאֲחֲרוֹנִים סִימָן ל"ו :

אֱלֹהֵי נִצּוֹר לְשׁוֹנֵי מַרְעֵ • וּשְׁפָתוֹתֵי מַדְבַּר מְרַמָּה •
 וְלִמְקַלְרֵי נַפְשֵׁי תְדוּס • וְנַפְשֵׁי בְּעַפְרָ לִכְד תְּהִיָּה •
 פָּתַח לִבִּי בְּתוֹרַתְךָ • וְאַחֲרֵי מִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוּךָ נַפְשֵׁי •
 וְכָר הַקָּמִים עָלֵי לְרַעָה • מֵהַרְרָה הַפֶּר עֲצָתָם וּמְקַלְקַר
 מִחֲשֻׁבוֹתָם • יְהִי בְּמִץ לְפָנֵי רוּחַ וּמִלֵּאךְ יְהוָה דוּחָה :
 עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ • עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינְךָ • עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרַתְךָ •
 עֲשֵׂה

עֲשֵׂה לְמַעַן קְדוּשַׁתְךָ : לְמַעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה
 יְמִינְךָ וְעַנְנֵי : יְהִי לְרַצוֹן אֲמָרֵי פִי וְהַגִּיזוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יְהוָה
 צוּרִי וְגֹאֲלִי :

ויש אומרים תפלה זו

יְר"מ ה' הו"א שלח תעלה קנאת אחרים עלי ולא קנאתי על אחרים ושלח
 אכעוס היום ושלח אכעיסך ותגילני מיל"הר ותן בלבי הכנעה וענוה
 ויראת חטא • מלכנו ואלהינו יחד שמך בעולמך ובה ביתך • שכלל היכלך • וקצן
 גלויותינו • פדה לארך ושמת עדתך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך אמן :

א' כוֹרַע וְפוֹסַע שֶׁלֶשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרוֹי בְּכַרְעִיהָ אַחַת וְעוֹקֵר רֵגֶל שְׁמַלְל תְּחַלֵּה •
 גַּם אֲטוֹר רֵגֶל עוֹקֵר תְּחַלֵּה שְׁמַלְל דְּעַלְמָא • בְּאֵר הַיֵּטֵב וְכֵן עֵיקֵר • וְאַחַר
 שֶׁפִּסַּע ג' פְּסִיעוֹת כְּעוֹדוֹ כוֹרַע קוֹדֶשׁ שׁוֹקוֹף יֵאמֵר עוֹשֶׂה שְׁלוֹם וְגו' • וְכַשֶּׁאֲזַמֵּר
 עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי הוֹפֵךְ פָּנָיו לְלֵד שְׁמַלְלוֹ שֶׁהוּא יְמִין הַשְּׂכִינָה • וְכַשֶּׁאֲזַמֵּר הוּא
 יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ הוֹפֵךְ פָּנָיו לְלֵד יְמִינוֹ • וְאַחַר כֵּךְ יִשְׁתַּחֲוֶה לְפָנָיו כְּעַבֵּד הַכַּפְטָר
 מִרְבּוֹ • ש"ע סִימָן קכ"ג :

עוֹשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְמוֹי הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁרוּם עָלֵינוּ וְעַל כָּל
 עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְאֲמָרוּ אָמֵן :

ואומר בקול רם

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : מִמְּזוֹרַח שֶׁמֶשׁ
 עַד מְבוֹאוֹ מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה : יְהוָה אֲדַגִּינוּ מֵהָ אֲדִיר
 שְׁמֶךָ בְּכָל הָאָרֶץ :

בְּמוֹלָאֵי שְׁכַת אֲזַמֵּר כֵּאֵן שׁוֹכֵה ה' עַד מִתִּי וְסַחֲסָה עַל עַבְדֶּיךָ וְכו' עַד וְאַרְאֶהוּ בְּיִשׁוּעָתִי
 וְאַחַר כֵּךְ אֲזַמֵּר קְדוּשָׁה וְיִשַׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְקִרָא זֶה אֵל זֶה וְאֲזַמֵּר קְדוּשָׁה וְגו' • וְאֲזַמֵּר סַחֲזוֹן
 קְדוּשָׁה תִּתְקַבֵּל וְאַחַר כֵּךְ מִבְּדִיל עַל הַכּוֹס כֻּלל הַכְּתוּב בְּמִקְוָמוֹ הִרְאִיו לֹ בְּסֹדֵר
 מוֹלָאֵי שְׁכַת :

ויש נוהגים לומר הודו • ואומר סחזון קדוש תתקבל ואחר כך אומרים :

שִׁיר לְמַעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינַי אֶל הַהָרִים מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי :
 עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ : אֵל יִתֵּן לְמוֹט
 רִגְלֶךָ אֵל יְנוּם שְׁמֶרְךָ : הִנֵּה לֹא יְנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר
 יִשְׂרָאֵל : יְהוָה שׁוֹמֵרְךָ יְהוָה צִדְקָה עַד יַד יְמִינְךָ : יוֹמָם
 הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְפֶּה וְיָרַח בְּדִילָה : יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע
 יִשְׁמַר אֶת נַפְשֶׁךָ : יְהוָה יִשְׁמַרְצֵאתְךָ וּבּוֹאֵךְ מֵעַתָּה
 וְעַד עוֹלָם :

ואומר קדוש יהא שלמא ואחכ"א ברכו את יהוה המבורך :
ועינין בקול רם ברוך יהוה המבורך לעולם ועד : והחון חוזרו

עלינו לשבח לארון הבל לתת גדולה ליוצר
בראשיתו שלא עשנו כגווי הארצות ולא
שמנו כמשפחות האדמה שלא שם חקנו פהם
וגורלנו כגד המונם (שהם משתחוים להבל וריק
ומתפללים אל אר לא ישיע) ואנחנו משתחוים
לפני מלך מדכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא
נוטה שמים ויוסד ארץ ומושב יקרו בשמים ממעל
ושכינת עזו בגבהי מדומים הוא אלהינו ואין עוד
אחר אמת מדכנו ואפס זולתו כפתוב בתורה
וידעת היום והשבות אל לבבך כי יהוה הוא האלהים
בשמים ממעל ועד הארץ מתחת אין עוד :

יש אומרים על כן קמוס לך וכו' ואחכ"א

והיה יהוה למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה
אחד ושמו אחד :

וי"א אח"כ לדוד מומור לה' הארץ ומלואה שהוא בדרך ק"י ע"א

למנצח על הגתית מומור לדוד : יהוה אדנינו מה אדיר שמך
בכד הארץ אשר הנה הודך על השמים : מפי עולרים
ויונקים יפרת עז למען צורריך להשבית אויב ומתנקם : כי אראה
שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננתה : מה אנוש
כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו : ותחפרהו מעט מאד והים וכבוד
והדר תעטרהו : תמשילהו במעשי יריך כל שתה תחת רגליו :
צנה וארפים בקם וגם בהמות שדי : צפור שמים ודגי הים עבר
ארחות ימים : יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ :

ואומר מומור לדוד סבו לה' כני אלים

זהר להנות בתורה בכל לילה לקיים לא ימוש ספר התורה הזה מפוך והגית
בו יומם ולילה וגו' :

א' מי טענה או נאכס ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתיים הראשונה
לשם מנחה והשניה לתשלומין שחרית ואם היפך וכיון בראשונה
לתשלומין שחרית והשניה למנחה לא ילא ידי תפלה שהיא תשלומין לשחרית
ולריך לחזור ולהתפלל אותה וכן הדין בכל מקום שריך להתפלל תפלה לתשלומין
ש"ע סימן ק"ח :

ב' מי טענה ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתיים הראשונה ערבית והשניה
לתשלומין טענה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתיים הראשונה שחרית
והשניה לתשלומין לאחר שאומר ויאר וי"ח ברכות ואמר אשרי ואח"כ יתפלל י"ח
לתשלומי ערבית ש"ע ס' וכשמתפלל ערבית שתיים משום שלא התפלל מנחה
ואמר אשרי בין תפלה לתפלה מור"ם בהגהת שם ובריקאטוי פ' וירא ופ' קרח
כתב שאין לומר אשרי בערבית מנ"א שם וכן עיקר וישנה כדי הלך ד' אמות
ויאמר י"ח לשם מנחה :

ג' אם מתפלל מנחה שתיים אינו אומר תחנון עד אחר התפלה השניה הרב הלבוש
ומנ"א שם וכן עיקר הרב חיד"א בס' קשר גודל סי' כ"ב אות י"ג :

ד' אם לא התפלל לא שחרית ולא מנחה מתפלל ערבית שתיים לתשלומי מנחה אבל
שחרית אין להם תשלומין וכן בשאר תפלות דאין תשלומין אלא לתפלה הסמוכה
בלבד ש"ע ס' :

ה' הא דמשלים התפלה שהפסיד היינו דוקא בזמן תפלה אבל שלא בזמן תפלה
לא ש"ע ס' :

ו' הא דמשלים היינו בעודו עוסק בתפלה העיקרית דאחר ששה כדי הלך ד' אמות
ריך להתפלל תפלת תשלומין אבל אם הפסיד והלך לעסקיו טוב אינו מתפלל
תפלת תשלומין ויש חולקין הלכך יתפלל בתורת כדבם אחרונים שם :

ז' מי ששכח להתפלל שחרית ומוסף וזכר במנחה יתפלל מנחה ואחריו מוסף ואח"כ
תפלת שחרית ואם התפלל תפלת מוסף קודם מנחה ילא ברכ"ם שם :

ח' חוזר ולא התפלל אין לו תשלומין אפילו בתפלה הסמוכה ואם ראה יתפלל
כדבם ואין רריך חדוש ש"ע ס' :

ט' ש"ך ששכח ערבית לא יתפלל למחר אלא שתי תפלות הא' בלחש לחובת שחרית וסב'
בקול רם לתשלומין וגם להזכיר מי שאינו בקי הרדב"י סי' שס"א והרב פר"ח
והרב יעב"ץ בסידורו דף קמ"ט ע"ב וכן עיקר ודלא כהרב המגוה בשלמי זכור דף
קע"א שפקק בו קשר גודל שם :

י' סיכא דלא התפלל ערבית והתפלל שחרית ויסיב דעתיה כחזרת הש"ך לתשלומין
י"א י"ח ברכ"ם שם :

יא' אם שכח ערבית כמ"ש מתפלל שחרית שתיים ואינו מוכיר אתה חונכתו אלא בשניה
הרדב"י סימן שס"א :

יב' אם אמר אתה חונכתו בראשונה ולא בשניה תזר ומתפלל :

יג' מי שהתפלל ראשונה לשם מנחה והשניה לתשלומין וטענה בשל מנחה שמא אלא
מגור חוזר של מנחה וא"ל לחזור בשכיל התשלומין פר"ח :

יד' מי שלא התפלל מנחה ביום שלפני יום שאלת המער ומתפלל ערבית שתיים
ישאל מער בשתייהן ואם לא שאל מער התשלומין כדיעבר ילא ברכ"י
סימן ק"ח :

טו' אם טענה ולא התפלל מנחה בערב ראש חדש מתפלל של ר"ח בראשונה
ולא בשניה ואם לא הזכיר יעלה ויבא בראשונה והזכיר בשניה רריך לחזור
ולתפלל פעם ג' לתשלומין אבל אם לא הזכיר בשתייהן אין רריך לחזור
ש"ע

ש"ע ק"ח ואחרונים :

ט"ז אם היה ר"ח שני ימים ולא התפלל מנחה ביום ראשון של ר"ח כשמתפלל בליל ב' של ר"ח ב' תפלות א' לחובה וא' לתשלומין אם לא הזכיר בראשונה והזכיר בשניה א"ל לחזור פר"ח :

י"ז מי שלא התפלל ערבית ר"ח והתפלל שחרית שמים ולא אמר יעלה ויבא בשניה אינו חוזר ככ"הג בשם מהרי"ע ודעמיה ופר"ח :

י"ח וכן כמנחה של ראש חדש אם לא אמר יעלה ויבא יתפלל ערבית שמים והשנים כדכה :

י"ט שכת להזכיר ר"ח כמנחה וסיה ר"ח ע"ש ולא כזכר עד שחשכה לא יתפלל תפלת התשלומין לדרך שתהיה בתורת כדכה ואין כדכה בשבת וכן לכל כיוצא בזה מח"ב"ר שם :

ך' אם נאנס ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל שמים של שבת הראשונה לערבית והב' לתשלומין ואם התפלל הב' של חול איבא פלוגתא ולא יתפלל כדכה מטעם האמור אחרונים וסרב המגיה בש"ד דף עק"ב :

כ"א אין תשלומין לק"ש וברכותיה כלל לא לברכות ולא לק"ש מח"ב"ר סימן כ"ח :

סדר קריאת שמע על המטה

מתוקן ומקובל מאוש האלקים כורא מאד האר"י ז"ל

רבוננו של עולם הריני מוחל וסולח לכל מי שהבעים והקניט אותי או שחטא בנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכר אשר לי בין באונם בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בדבור בין במעשה בין בגלגול זה בין בגלגול אחר לכה בר ישראל ורא יעניש שום אדם בסבתי : יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שלא אחטא עוד ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורין וחלאים רעים : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי :

השכיבנו אבינו לשרום והעמידנו מדבנו לחיים טובים ולשרום ופרוש עלינו סבת שלומך ותקננו מלכנו בעצה טובה מלפניך והושיענו מהרה למען שמך והגן בעדנו והסר מערינו מכת אויב דבר חרב צרה רעה

רעה רעב ויגון ומשחית ומגפה שבור והסר שטן מלפנינו ומאחרינו ובצל כנפיה תסתירנו ושמור צאתנו ובואנו לחיים ולשלום מעתה ועד עולם כי אל שומרנו ומצילנו אתה מכל דבר רע ומפחד לילה ברוך (יש כוהנים לכבוד כלי הזכרת השם אתה יהוה) שומר את עמו ישראל לעד אמן :

וי"א הברכה בלשון יחיד וכלי הזכרת השם וסכל סולך אחר המנחה

ברוך (אתה יהוה אלהינו מלך העולם) המפיל חבלי שינה על עינינו והנומה על עפעפינו ומאיר לאישון בת עין : יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שתשכיבנו לשלום ותעמידנו לחיים טובים ולשלום ותן חלקנו בתורתך ותרגילנו לדבר מצוה ואל תרגילנו לדבר עברה ואל תביאנו לידי חטא ולא לידי עברה ורא לידי נסיון ולא לידי בזיון וישלוט בנו יצר הטוב ואל ישלוט בנו יצר הרע ותצילנו מיצר הרע ומחלאים רעים ואל יבהילוננו חלומות רעים והרהורים רעים ותהא מטתנו שלימה לפניך והאר עינינו פן נישן חמות : ברוך (כ"ל אתה יהוה) המאיר לעולם כלו בכבודו : אל מלך נאמן :

ויקרא קריאת שמע כלו עד סופו ואחר כך יאמר

יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם : רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם : הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל : כדם אחי חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלידות : ברכה יהוה וישמרה : ג"פ יאר יהוה פניו אליך ויחנה : ג"פ ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום : ג"פ

ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן : אמר ליהוה מחסי ומצודתי אלהי אבטח בו : כי הוא יצילך מפח קוש מדבר הוות : באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה

צנה וסוחרה אמתו : לא תירא מפחד לילה מחץ יעוף
 יומם : מדבר באפל יחלף מקטב ישוד צהרים : יפל מצדה
 אלה ורבנה מימינה אליה לא יגש : רק בעיניה תביט
 ושלמת רשעים תראה : פי אמה יהודה מחסי :

עד מחסי הוא הכון כידוע ויש משלימין המזמור עד כישועתי :

ראוי לכל איש לבב וירא חטא להתודות בכל לילה על עונותיו בכלל בסדר
 אשמנו שכולו לכמה מיני עבירות אך חייב גם כן להתודות בפרט מפורש
 בכל לשון שהוא שומע אי זה עון פרטי אשר נכשל בו והכון וישר הוא לחשוב
 במעט מיתון על כל מה שפסע בחטאו היום מעת קומו עד שכבו ואם יזכור
 אי זה דבר שעשה שלא כהוגן יהודה עליו בלב נשבר וכדמעס ויראה עלמנו כאלו
 עומד בדין הנורה לפני שופט כל הארץ ב"ה ויקבל עליו ארבע מיתות ב"ד
 כאילו עבר עליהם ואם ככה הוא עושה אשריו ואשריו חלקו כי נכלל בכלל
 החסידים הקדמונים אשר נקראו בספר הושר בשם מארי דחושבנא ויאמר
 כל הוידוי מעומד ואם יראה לעשות כל הסדר מעמיד הוא טוב מאד והוידוי
 כללי הנה הוא בדף ב"ה עמוד א' :

כתחילה יאמר בכל לילה כל אנה ככה עד סופו ואחר כך כלילה א' יחזור שורה א' ב'
 פעמים וכלילה ב' יחזור שורה ב' ג' פעמים וכלילה ג' שורה ג' ב' פעמים וכן כל
 השכוע תמיד כסדר זה ויכוין השם ולא יבטל בשפתיו ח"ו :

- א אנה בכח גרלת ימינה תהיר צרורה : (אבנ"יתץ)
  - ב קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא : (קרע"שטן)
  - ג נא גבור דורשי יחודך בכבת שמרם : (גנר"יכש)
  - ד ברכם טהרם רחמי צדקתך תמיד גמלם : (בטר"צתג)
  - ה חסין קדוש ברוב טובך נהר עדתך : (חקב"טנע)
  - ו יחיד גאה לעמך פני זוכרי קדושתך : (יגל"פזק)
  - ז שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות : (שקו"צית)
- בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

למנצח מזמור לדוד : בבוא אליו נתן הנביא באשר בא
 אל בת שבע : חנני אלהים כחסדך ברוב רחמיק
 מחה פשעי : הרב בבסני מעוני ומחטאתי טהרני : כי פשעי
 אני אדע וחטאתי נגדי תמיד : דך לבדה חטאתי והרע
 בעיניך עשיתי למען הצדק בדברך תזכרה כשפטך : הן
 בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי : הן אמת הפצת בטחות
 ובסתם

ובסתם חכמה תודיעני : תחטאני באזוב ואטהר תכבסני
 ומשלוג אלבין : תשמיעני ששון ושמחה תגדננה עצמות
 דבית : הסתר פניך מחטאי וכל עונותי מחה : לב טהור
 ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי : אל תשליכני
 מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממני : השיבה לי ששון ישעה
 ורוח נדיבה תסמכני : אלמדה פושעים דרכיך וחטאים
 אליך ישוכו : הצילני מדמים אלהים אלהי תשועתי תרנן
 לשוני צדקתך : אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך : כי
 לא תחפוץ זבח ואתנה עולה לא תרצה : זבחי אלהים
 רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה : הטיבה
 ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלם : אז תחפץ זבחי
 צדק עולה וכליל אז יערו על מזבחתך פרים :

ואומר שיר למעלות אשא עיני

גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב : אם תשכב לא תפחד ושכבת
 וערבה שנתך : בטוב אלין ואקיץ ברחמים : לישועתך
 קייתי יהוה : לישועתך יהוה קייתי : קייתי יהוה לישועתך :
 קייתי לישועתך יהוה : יהוה לישועתך קייתי : יהוה קייתי
 לישועתך : אתה סתר לי מצר תצרני רני פלט תסוכבני
 סלה : סלה תסוכבני פלט רני תצרני מצר לי סתר אתה :
 תודיעני ארח חיים שבע שמחות את פניך נעימות בימינה
 נצח : אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד :
 בידך אפקיד רוחי פדיתה אותי יהוה אל אמת : תודה
 צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב :

וחזור הספוק עד שישן מתוך דברי תורה :

הטבת הלום

סחולס סולך לפני שלשם סדיוטות מאוסכיו יאמר

חלמה טבא חוואי חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי
 חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי
 חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי
 חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי חלמא טבא חוואי

חַלְמָא טָבָא תּוּמְיָא . חַלְמָא דִּירָךְ טָבָא הוּא וְטָבָא לְהוּי
רַחֲמֵינָא לְשׁוּנָה לְטַב . שְׁבַע וּמְנִין וְנִרְוִן עֲלֵיהּ מִן שְׁמֵינָא דִּי
יְהוּי טָבָא טָבָא הוּא וְטָבָא לְהוּי : וְכך אָמַר שְׂכֵמָה פְּעֻמִּים

ואחר כך יאמר החולם שלש הכוכות פעם אחת לכד

הַפְּכַת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פְּהַחַת שְׁקִי וְהִאֲזַנִּי שְׁמָחָה : וְעוֹנִין אֲז
תְּשַׁמַּח בְּתוֹכָהּ בְּמַחֹר וּבְחֹרִים וּנְקִימִים יַחְדּוֹ וְהַפְּכַתִּי
אֲבָלָם לְשִׁשּׁוֹן וְנַחֲמָתִים וְשִׁמְחָתִים מִיְּגוֹנָם : וְרָא אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְשִׁמוּעַ אֵר בְּדָעַם וְיִהְיֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֵת הַקְּלָלָה לְבָרְכָהּ
כִּי אַהֲבֶךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : שלשה פְּדוּיוֹת פְּעַם אַחַת

פְּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּבֻלִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עַמְדִי : וְעוֹנִין וּפְדוּיֵי
יְהוָה יִשׁוּבוּן וְכֹאז צִיּוֹן בְּרִנָּה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים
שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה וְשִׁנּוּ וְנָסוּ יְגוֹן וְאַנְחָה : וַיֹּאמֶר הָעַם אֵל שְׂאוּר
תִּיּוֹנְתָן יְמוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הַיְשׁוּעָה הַגְּדוּלָּה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל
חֲלִילָה חִי יְהוָה אִם יִפּוֹל מִשְׁעַרְתָּ רֵאשׁוֹ אֶרֶץ אֲרָצָה כִּי עַם אֱלֹהִים
עָשָׂה הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפְדּוּ הָעַם אֶת יוֹנְתָן וְרָא מַת :

תשעה שלומות פעם אחת

בּוֹרָא נִיב שְׁפַתִּים שְׁלוֹם שְׁלוֹם לְרַחֹק וּלְקְרוֹב אָמַר יְהוָה
וּרְפָאתָיו : וְעוֹנִין וְרוּחַ לְבָשָׂה אֶת עַמְשֵׁי רֵאשִׁי הַשְּׂרִישִׁים
לְךָ דִּינִי וְעַמְּךָ בֶן יִשִׁי שְׂרוֹם שְׁלוֹם לְךָ וְשְׁלוֹם לְעוֹזְרֶךָ כִּי עֲזָרְךָ
אֱלֹהֶיךָ וַיִּמְכְּרֵם דִּינִי וַיִּתְּנֵם בְּרֵאשֵׁי הַגְּדוּד : וְאַמְרָתֶם כֹּה לַחִי
וְאַתָּה שְׂרוֹם וּבִיתְךָ שְׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שְׁלוֹם : בְּרוּךְ הַנְּכַר אֲשֶׁר
יִבְטַח בְּיַהוָה וְיִהְיֶה יְהוָה מִבְּטָחוֹ : יְהוָה עֵז לְעַמּוֹ יִסּוּן יְהוָה יִבְרַךְ
אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם : וְאָמַר הַחֹלֵם שְׁלֹשָׁה פְּעֻמִּים יְהוָה שְׁמַעְתִּי שְׁמַעְךָ
יִרְאֵתִי : וַיַּעֲנוּ הֵם יְהוָה פְּעָרְךָ בְּקָרֵב שָׁנִים חִיָּהוּ בְּקָרֵב שָׁנִים
הוֹדִיעַ בְּרִגְוֵי רַחֵם תִּזְבּוֹר :

ויאמר עוד החולם שלשה פעמים

שִׁיר לְמַעֲלוֹת אִשָּׁא עֵינֵי אֵל הַהָרִים מֵאֲזִין יְבֹא עֲזוּרִי :
עֲזוּרִי מֵעַם יְהוָה עָשָׂה שְׁמַיִם וָאָרֶץ : וַיַּעֲנוּ הֵם אֵל יִתָּן
לְמוֹט רִגְלֶךָ אֵל יְנוּם שְׁמֶרְךָ : וְאָמַר הַחֹלֵם הִנֵּה לֹא יְנוּם וְלֹא
יִישָׁן

וַיִּשָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל : וַיַּעֲנוּ הֵם יְהוָה שׁוֹמְרֶךָ יְהוָה צִדְקָה עַל יָד
יְמִינֶךָ : יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְפֶּה וַיְרַח בְּלִילָה : יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ
מִכָּל רָע וַיִּשְׁמַר אֶת נַפְשֶׁךָ : יְהוָה יִשְׁמַר צִאתְךָ וּבּוֹאֶךָ מֵעַתָּה
וְעַד עוֹלָם : לְךָ אֶכּוֹל בְּשִׂמְחָה לְחֶמְדָּה וְשִׂתָּה כָּלֵב טוֹב יִינְךָ כִּי
כָּבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ :

ועוב לו שידור ליתן לחם לעניים כפי וכלתו:

סדר ראש חדש

רינים השייכים לערב ר"ח

א' אֲנָשִׁי מַעֲשֵׂה כּוֹהֲנִים לְהַתְּעִנּוֹת כָּל עֶרֶב ר"ח וּמִקְבָּלִים הַתְּעִנִּית בְּמַנְחָה דְקוֹדֶם
עֶרֶב ר"ח :
ב' מִי שֶׁקָּבַל תְּעִנִּית בְּמַנְחַת יוֹם ד' בְּחוֹשְׁבוֹ שְׁלֹמֶה יוֹם ה' הוֹאֲ עֶרֶב ר"ח וְאִח"כ יִדַע
שְׁאִיכּוּ עֶרֶב ר"ח דר"ח יוֹם שְׁבַת : אִין לְרִיךְ הַתְּרַח * וְעַל לָד הוֹתֵר טוֹב וְתִירוּ לו' *
הֶרֶב זֵרַע אִמַּת ח"א ס' פ"ג מַח"ב ס' תַּקס"ח :
ג' מִי שֶׁנֶּחַד לְהַתְּעִנּוֹת כָּל עֶרֶב ר"ח וְיוֹם לַפְּנֵי עֶרֶב ר"ח הִים חוֹלָה וּמְכִיר בְּעַלְמּוֹ
שְׁאִיכּוּ וְכוֹל לְהַתְּעִנּוֹת לְמַחַר וְכוֹל לְהַתִּיר יוֹם לַפְּנֵי עֶר"ח * הֶרֶב מַהֲר" עֵינָאשׁ ז"ל
בַּש"ת בֵּית יְהוּדָה ח"ב ס' ל"ו :
ד' מִי שִׁיכּוֹל לְהַתְּעִנּוֹת כָּל עֶר"ח הוֹאֲ דִבְרַ גְּדוֹל * וְעִיקַר הַתְּעִנִּית הוֹאֲ לַפְּשַׁשׁ בְּמַעֲשׂוֹ
וּלְחַקוֹר טֵיבֵהּ הַדָּק מֵה שְׁחָטָה כָּלֵל הַחֹדֶשׁ וּלְחַזוֹר בְּתַשׁוּבָה כִּי הַתְּעִנִּית הוֹאֲ הַכֵּנָה
לְחַכְכֵי וּפּוֹ לְשׁוֹב * וְאִם יַעֲשֶׂה תְּעִנִּית לְכַד מִבְּלֵי מַשִּׁים עַל לְכוּ לְאֶשׁ חַטָּא וְלְשׁוֹב *
כְּמַעֲטָה לְדָא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם * מוֹרָה בְּאֲכַבַּע סִימָן ו' אִוֵּת קַע"ד :
ה' כִּכּוֹן הֶרֶב שֶׁהַתְּעִנִּית יוֹם לַפְּנֵי הַמוֹלָד * וְאִם הַמוֹלָד בְּחַלִּי יוֹם יַעֲנֶה יוֹם
שֶׁלַּפְּנֵי * שֵׁם :
ו' אִם חַל עֶר"ח כְּעֶרֶב שְׁבַת * בְּמִקּוֹם שְׁנוֹהֲגִים הַמַּתְּעִנִּים לְהַתְּאָקֵף וּלְקַרוֹף בְּיוֹם
הַמַּשְׁמֵרָה וּלְהַתְּפַלֵּל מִנְחָה בְּסַלְיוֹת וּתְחִנּוּתִים * כִּיּוֹן דוּם וְדָאִי בַע"ש לֹא אִפְשָׁר
יַעֲשֶׂה הַתְּעִנִּית בְּיוֹם חֲמִישִׁי וְלֹא בְּיוֹם שְׁשִׁי דוּדָאִי עֵפִי עֲדִיף לְהַתְּעִנּוֹת בְּיוֹם שְׁקוּרָא
כָּל חוּסִים וּמַתְּפַלֵּל מִנְחָה בְּסַלְיוֹת וּתְחִנּוּתִים מִלְּהַתְּעִנּוֹת בְּיוֹם שְׁשִׁי * אֲבָל אִם אִין
כּוֹהֲנִים לְקָרוֹת כָּל חוּסִים וּלְהַתְּפַלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה בְּסַלְיוֹת וּתְחִנּוּתִים * טוֹב לְהַתְּעִנּוֹת
בְּיוֹם עֶרֶב שְׁבַת שֶׁהוֹאֲ יוֹם עֶר"ח וּמַתְּעִנָּה וּמַשְׁלִים * שִׁירֵי כַ"ה ס' תי"ו * אֲבָל
הַפְּר"ח קִבַּב אִם חַל עֶרֶב ר"ח בְּשַׁבַּת מִן הַדִּין הִים רָחוּי לְהַתְּעִנּוֹת כְּעֶרֶב שְׁבַת וְלֹא
לְהַקְדִּימוֹ וּלְהַתְּעִנּוֹת בְּיוֹם חֲמִישִׁי * אֲבָל כִּיּוֹן שְׁנוֹהֲגִים לְהַרְבּוֹת בּוֹ בְּסַלְיוֹת
וּתְחִנּוּתִים וּבְעוֹ אִיכְשִׁי לְמַעֲרָה בְּרַבִּי שְׁבַת עֲדִיף עֵפִי לְדַחֲתוֹ לְיוֹם ה' דֹּאִם
לֹא כֵן מִמַּנְעֵי וְלֹא עֲבָדִי מַשּׁוּם כְּבוֹד שְׁבַת * אֲבָל כְּשֶׁחַל ר"ח בְּשַׁבַּת הֶרֶב כְּרוּר
שִׁתְּעַנּוּ בַע"ש שְׁהִיר ע"ש זְמַנּוֹ הוֹאֲ ע"כ * וְלִי מִרְאָה עִיקַר לְדַחֲתוֹ לְיוֹם ה' גַּם בְּחַל בְּיוֹם
ו' וְכַשְׁכַּכ"ה :

ז' אִין לְהוֹלִיף ס"ת כְּעֶרֶב ר"ח כְּשֶׁלֹּא יֵשׁ מִנְחָה * וְאִף אִם נִחְגוּ אִין לְהוֹלִיף אֲלָף
כְּשֶׁשׁ עֶשְׂרֵם מַתְּעִנִּין בְּכ"ה ס"ב * אִמַּת לִיעֻקֵּב סִימָן ח' * וְלֹא יִאֲמַר עֲנִי בְּחֹזֶה
אֲפִילוּ כְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְאֲפִילוּ בְּמַנְחָה כְּשֶׁלֹּא יֵשׁ עֶשְׂרֵם מַתְּעִנִּין * ש"ית זֵרַע אִמַּת ח"ח סִימָן
פ"ו * מַח"ב סִימָן תַּקס"ח :
ח' כְּשֶׁשׁ עֶשְׂרֵם אִף אִם מַתְּעִנָּה אֶחָד הַתְּפַלֵּל כְּבֵר בַּס"ת מִלְּעֻרְף עַם הַתְּעִנָּה שֶׁלֹּא
הַתְּפַלֵּלוּ לְזַמֵּר עֲנִי בְּחֹזֶה וְלְהוֹלִיף ס"ת * טוֹב עֵין ס' ט"ז אִוֵּת ז' :
ט' אֲפִילוּ

ט' אפילו כשחל ער"ח בשני וה' לא מבעיא באין שם עשרה מתענים ואפילו דאיקא ששה דאין לדחות בשחרית פרשת השבוע ולקרות ויחל דלא כהרב אליה רבה ז"ל. אלא אפי' באיקא עשרה מתעניין כגון הדבר שלא לשנות בשחרית פרשת השבוע. שו"ת ורע אמת ח"א סימן פ"ו:

י' אין לקרות כהן שאינו מתענה לעלות ל"ה אע"פ דיש שם עשרה מתענים אף שלא יא"ה כההן מב"הכ"י ואפילו קראוהו כדיעבד לעלות ל"ה אינו עולה. שו"ת ורע אמת סימן פ"ו:

מנחה לערב ראש חדש

במנחה של ערב ר"ח בהולאת ס"ת אחר שאמר י"ג מדות ואמר

אנא אלהי אברהם ופחד יצחק אביר יעקב אלהי השמים ואלהי הארץ היה נא לצור מעוה ותן עוז ותעזמוות לשני מלאכיך הקדושים שרי החסד והגבורה מליצי יושר ומלמדי זכות על עם בחירך הנה המלאכים נועדו יחדו לעתות כאל לעמוד נגד האויב המשטין סמ"אל זמ"א למים גנובים ולדם נקיים ואתה בטובך הגבירם בכחך הגדול ובזרועך הנטויה חלצם והחליצם להחליטו וירצה נא לפניך ענות נפשנו היום דוגמת קרבן השעיר להפנים דעת ולהפנים רחמים ולהפנים עוון המקטרג סמ"ע סמ"ה ל"ז ר"ה א"ף ברשע חילו בליחילו לשון הכלהה אבל יחילו ויחולו עונות עמך על ראשיהם מלמעלה ויהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך. וחדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה. לששון ולשמחה. לישועה ולנחמה. לפרנסה ולכלכלה. למחילת חטא. ולסליחת עון. ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל זרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו. וגאולה מהרה תלמינו שלא נה' ביד תשלח עורכו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכפר על חטאתינו למען שמך. ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך. וכופלו ג"פ

ויקראו

בפרשת ויחל שלשה בני אדם המתענים ואחר כך יתורו הספר תורה למקומו ויעמדו להתפלל באימה וביראה וקדושה בכוונה שמונה עשרה בלחש ויאמר היקוד כוסח עננו זה בקיצור:

עננו אבינו עננו ביום כוס תעניתנו הזה כי בצרה גדולה אהנו כי ברוב אולתנו שגינו אל תפן לרשענו ואל תתעלם מלבי מבקשתי הביטה ענני ה' אלהי כי יחיד ועני אני והל תבזה ענותי אשר ברכי כאלו מזוס ובשרי כחש משמן. והמלאך רחמים על העני הנבזה דל ורזה בזוי ושקוי תולעת ולא איש הדופק על שערי חמלתך כדל שואל כי עונותי עברו ראשי כמשא כבד יכבדו ממני הרב כבסני מעוני ומחטאתי עהרני. למען שמך ה' תחייני בצדקתך תויה מרצה נפשי. ותקבל תפלותי ותחינותי עם כל תפלות דליך וענייך ואביוניך. ועם כל תפלות דדייקך וחסידיך אהבי שמך. ועם כל תפלות עמך בית ישראל הנקרות ונכנסות לפניך על ידי סנדל"עון המקבלם וקושרם כתר בראשך חי העולמים ומלפניך מלכנו ריקס אל תשיבנו. היה נא קרוב לשועתנו טרם נקרא אתה תענה טרם נדבר אתה תשמע. כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה פודה ומציל ועונה ומרחם בכל עת לרה וזוקס ושומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה:

בחזרת התפלה כשיגיע הש"ס לשמע קולנו יתער כנוסח זה

שמע

שמע קולנו ה' אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו וזכור רחמיך וכבד את כעסך והסר ממנו ומבתינו ומבתי כל עמך ישראל דבר וחרב ורעה ושיי וזזה ומשחית ומגפה וטען ויזר הרע והולאים רעים ומיתות משונות ומכות חללים וקטב מרירי עם חמת זוחלי עפר וזנים פחים בדרכי עקלקלים. ועוון המעבורות האמן והברא וכל פתחיהם סגור לכל יפילו פרי בטנם וזעקת יושבות על המשבר אתה תשמע מהרה וילדיהן ילאו לשלומים ותלב המניקות תברך וסעד יונקיהן לא יחסר עד יהיו גמולים. וטרוד וגרש אהכרה ואבטעות וכפיה ועין הרע מעל ילדי עמך בית ישראל. ונאור עמך ולא יהיה משכלה ועקרה בארצנו. ויהמו רחמיך על החולים וחלשים וכשלים לתת להם מרפא ועוון ובריות לעבודתך ותגור עלינו ועל כל ישראל עמך גזרות טובות. ויגולו רחמיך על מדותיך העליונות. ותתנהג עמנו במדת החסד ובמדת הרחמים ותכנס לנו לפני משורת הדין. ותאזין תפלותינו ותחננונו ושועתנו:

עננו

אבינו עננו ביום כוס תעניתנו הזה כי בצרה גדולה אהנו על מה שחטאנו ושעונו ושפשענו לפניך מיום היותנו על האדמה עד היום הזה. מוכלמים אנו מפשענו ונחפרים מעונותינו ומתביישים מחטאתינו ואין לנו פה להשיב ולא מנח להתראות לפני כסא כבודך. אבל שמנו רחמיך לנגד עינינו כי דרך הארץ אפך ומנהגך לרחם על בריותיך כי אתה ה' טוב וסלח רוב חסד לכל קוראיך וברחמיך הרבים נוראות בלדק תעננו אלהי ישענו בעת וכעונה הזאת. ויהא מיעוט חלבנו המתמעט היום בתעניתנו חשוב ומקובל ומרובה לפניך כאלו הקרבנוהו ע"ג מזבחך לרצון לכפר על כל מה שחטאנו ושעונו ושפשענו לפניך וכחלב חטאות ואשמות שנתחייבנו בהם נדמנו הנחסר כאלו נזרק על קרנות המזבח לכפר פשענו. וכדס חטאות ואשמות שהיונו חייבים להביא על קרנות מזבחך והבל פיננו העולה בתעניתנו כריח ניחוח העולה מן הקרבן. וכריח הקטורה הנקטר על מזבחך. וערך שולחנו אשר לא ערכנו היום כעריכת שלחן הטור עם לחם הפנים. ותפלתנו ותחינותינו כשירי הלוים. ואנחתנו ונחיתנו כהרעות השופרות. ומימי דמעותינו כשהם יורדות כנסוך המים וכנסוך היין. ואש הקודח בקרבנו בתעניתנו תכבה הא חרוך אשר קדחנו באשך בעון פשענו. ובקריעת לבדנו בהנחותינו יקרעו כל שטרי חובותינו וירצה נא לפניך בקרבן השעיר ותקדש כל המכבים אשר הם מבדילים בינך ובין יודיך. וחתום פי טען ואל ישטין עלינו וכשא השעיר עליו את כל עונות. ולמען שמך ה' תנחנו ותנהלנו. ותמוך בימינו אל ימשול בנו קלף כי לך ה' הישועה וזכנו לקבל ראשי חדשים מתוך רוב שמחה ומתוך מיעוט עונות ומתוך בשורות טובות וישועות ונחמות מארבע כנפות הארץ ותחדשהו עלינו ועל כל ישראל אחינו לששון ולשמחה לישועה ולנחמה לפרנסה ולכלכלה לשמועות טובות ולגשמים וטללים בעתם ולרפואה שלימה ולגאולה קרובה ותחזיקה עינינו דביר קדשך בניו ומשוכלל וישראל עמך שחולים בבית ה' בחזרות אלהינו יעריחו שם ויבחו זבחי דק ותמידים ומוספי ראשי חדשים. וליג גבור משיח לדקו תרוס הזדו ותנשא מלכותו להשכיב כל פגולים וגלולים והבלים יפוח היום וכסו הכללים ויתוקן עולם במלכות שדי ותשליך במגלות ים כל חטאתינו ואל תפן לרשענו ואל תסתהר פניך ממנו היה נא קרוב לשועתנו טרם נקרא אליך אתה תענה נדבר ואתה תשמע כדבר שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה פודה ומציל ועונה ומרחם בכל עת לרה וזוקס ושומע תפלת כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה:

אתה

אתה ה' שומע תפלה :

דינים השייכים לראש חרש

א כמו שהקדם חייב לכבוד המועדים * כך חייב לכבוד ראשי חדשים * שגם בהם יש הארת נפש * הרב המופלא מהר"מ פאפאראש הכהן זלה"ה בס' אור לדיקים * מח"כר סימן קי"ט :

ב יש להחליף הבגדים ג"כ בר"ח * הרב הנו"ש * וכן יש במקומותינו כמה יראי שמים שלובשין איונה בגדים לכבוד ר"ח * מח"כר :

ג יש מקומות שמרבים כרות לכבוד ר"ח כמו בשבת וי"ט * הרב הנו"ש * וכ"כ הפה"ק * והמנהג הכהן הוא לעשות שינוי בהדלקת משבת וי"ט * מח"כר * שם :

ד וזהו המתענים ערב ר"ח שלא יכנסו בו כשהם מעונים אלא ראוי למהר בסעודת הלילה * ש"ת הרמ"ע מפא"ו ז"ל סימן ע"ט * והביאו הפה"ק * וכתב דמשעת אלת הכוכבים ואילך אסור להתענות :

ה מטעם זה יש להם למהר ולהתפלל ערבית קודם אלת הכוכבים כדי שיגמרו בלאת הכוכבים ויאכלו מיד דהא אסור להתחיל לאכול חצי שעה קודם זמן תפלת ערבית * אלא לדריכין לחזור ולקרוא ק"ש אחר אלת הכוכבים דהוא זמנה דבק"ש שקראו בתפלת ערבית לא ילאו ידי חובתם כיון דקראוהו קודם אלת הכוכבים :

נכנסין בכ"הכנ ומתחיל הש"צ ברכי נפשי תמצאנו ברך ק"ל ע"א

ואומר ערבית כשאר הימים ומזכירין בעבודה אלהינו והם לא הזכירו אין מחזירין אותו מנה שאין כן ביום * שאם לא סיים חזר לעבודה * והם סיים חזר לראש :

הפלה לאומרה הרבע פעמים בכל ר"ח ובפרט בזמן המגפה הרחמן ילינו עם כל אחינו * ואחר פעם ראשונה יאמר הנה בכח וכו' כאשר תראה * ויכוין השם ולה יוליאם ח"ו בשפתיו * בראשונה אב"ג ית"ך * קר"ע שטן * בשניה נג"ד יכ"ש * בשלישית בט"ר לת"ג * חק"ב טכ"ע * ברביעית יג"ל פז"ק * שק"ו זי"ת * עלינו לשבח וגו' עד מתחת אין עוד ישר והפוך :

ביום ראש חדש מתפללים כשאר הימים עד גאל ישראל * ומזכיר אלהינו בעבודה ואומר הלל בדילוג * והיחיד אינו מברך בתחילה ולא בסוף * והשליח כבוד מברך :

דינים השייכים לקריאת ההלל

א אין לטעום כלום קודם קריאת ההלל למי שיוכל אכל מי שהוא לבו חלוש מותר לו לטעום מיד ואפי' חסידות לויכ"א * שו"ת יעב"ץ סימן מ' * ברכ"י סימן תכ"ב :

ב מצות קריאת ההלל מעומד * ש"ע סימן תכ"ב * ואסור לסמוך עלמנו לעמוד או לכותל בקריאתו ההלל דסמיכה אינה כעמידה * מג"א * שם :

ג בימים שקוראין ההלל בדילוג * י"א שהצבור מברכין עליו בתחלה לקרוא את ההלל ולבסוף יסללוג * והיחיד אינו מברך עליו * וי"א שאף הצבור אין מברכין לא בתחלה ולא בסוף וזה דעת הרמב"ם * וכן נוהגים בכל מלכות ארץ ישראל וסביבותיה * ש"ע * שם * וי"א דגם יחיד מברך עליו * מור"ם בהגהה * שם * והעיקר לדיכא שהיחיד לא יברך במקום שנוהגים שהצבור מברך * אחרונים :

ד כן א"י הנמלא ב"ל ודעתו לחזור ונעשה במקרה ש"ך בח"ל בימי הדלוג ובירך על ההלל ילאו הצבור בברכתו * והוא לא בירך ברכה לבטלה * ש"ת חיים אלא

שאל ח"א סימן ז"ט :

ה במקום שנוהגים לברך כצבור על ההלל בימי הדלוג יזהר היחיד לקרות כצבור כדי שיברך עליו :

ו אם בא לב"הכנ סמוך להלל יקרא הלל תחלה עם הצבור ואח"כ יתפלל * ל"ח * וכשהוא אומר פסוקי דומרה מותר לו להפסיק באמצע כדי לקרות ההלל עם הצבור * אבל לא יברך אז על ההלל לא בתחלה ולא בסוף עם הצבור כיון שאומר ברוך שאמר וישתבח ח"כ א"ך וברך ב"פ * ודוקא בר"ח יעשה כן כיון דלהרבה פוסקים אין לברך על ההלל * אבל בהימים שגומרים ההלל לא יאמר ההלל באמצע פסוקי דומרה * מג"א * והרב שלמי כבוד דף רכ"ג הביא דברי הס"ח והמג"א הנו' וכתב דלדעת הרב האר"י ז"ל אינה נוחה אמירת הדברים שלא כסדרן :

ז במקומות שנוהגים לברך בימי הדלוג על ההלל כצבור ומברכין לקרוא את ההלל * אם עבר ובירך לגמור את ההלל אין לריך לחזור לברך לקרוא את ההלל * מור"ם בהגהה * וכ"ש אם בירך בימים שגומרין ההלל לקרות את ההלל במקום לגמור * דא"ש לחזור דהא לגמור פירושו לקרות לדעת הר"ש ז"ל :

ח לענין להפסיק בהלל אין להפסיק בכדי אפילו בין פרק לפרק * אבל שאל בשלום אדם שהוא לריך לנהוג בו כבוד ומשיב שלום לכל אדם ואפילו באמצע הפרק * ש"ע * שם * ודוקא בר"ח ושאר ימי הדלוג אבל בימים שגומרים ההלל דינו לענין ההפסקה כמו בק"ש * מור"ם בהגהה * שם :

ט אם הפסיק בהלל ושהה אפילו כדי לגמור כולו אינו לריך לחזור לראש * ש"ע * שם * ואפילו בימים שגומרים ההלל הדין כן לדעת הש"ע * ומיהו המממיר חזר לקרותו בלא ברכה * מג"א * שם :

י הקורא הלל למפרע לא יא" * ש"ע * שם * ואפילו קרא הפרשיות למפרע שלא כסדרן לא יא" מפני שהפרשיות הולכות על הסדר * פר"ח בשם יש מן הגדולים :

יא טעה וחזר למקום שטעה * מור"ם בהגהה * שם * פירוש אם דילג פסוק אחד וכבר אח"כ * לא יאמרנו במקום שכבר דהו"ל קורא למפרע * אלא יתחיל מאותו הפסוק ויגמור עד הסוף * פר"ח * שם :

יב דוקא כשיודע היכן טעה וקורא משם ואילך * אבל אם אינו יודע היכן טעה יחזור לראש הפרק * פר"ח * שם :

יג אין קוראין ההלל בבית האבל לא בר"ח ולא בתוכה * ומיהו אם יש מקומות שנהגו לקומרו בבית האבל אין מוחזין בידם * פר"ח * שם * וסימן תרפ"ג * אבל הרב חיד"א במח"כר סימן תרפ"ג חלק על הפה"ק בתוכה והעלה דבתוכה אומרים הלל בבית אבל :

יד הלל נאמר בכל לשון אף על פי שאינו מבינו * הו"מ ריש פרק אלו נאמרין * פר"ח * שם :

טו קטן אפילו גביע לחנוך אינו מו"יא אחרים י"ח קריאת ההלל אעפ"י שהלל מדרבנן * פר"ח * :

טז גשם פטורוה מקריאת ההלל דהוא מצות עשה שהזמן גרמא דגשם פטורות * ולפיכך אינן יכולות להו"יא אחרים * מג"א * שם * מיהו לדעת ר"ת אם רלוס לקרותו לעלמם יכולות :

יז בהלל אפילו עשרה קורין כאחד ומו"יאים את הרבים ידי חובתן :

יח יחיד שהתחיל בתוכה לגמור ההלל ולא בירך קודם * יברך באמצע ההלל במקום שנוהג ויסיים על הסדר * שו"ת מהר"י מולכו ז"ל ב"י * ברכ"י ריש סימן תרפ"ג :

הימים שגומרים ההלל סימן בבטח ב' ימים ראשונים של פסח ב' של שבועות ט' של סוכות ח' של חנוכה י' כ"א יום י' סימן אך צדיקים יודו לשמך :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרא את ההלל :

כימים שגומרים קומרים לגמור את ההלל :

הללויה הללו עבדי יהוה הללו את שם יהוה : יהי שם יהוה מברך מעתה ועד עולם : ממזרח

שמש עד מבוא מהלל שם יהוה : רם על כל גוים יהוה על השמים כבודו : מי כיהוה אלהינו המגביהי לשבת : המשפילי לראות בשמים ובארץ : מקימי מעפר דל מאשפת ירים אביון : להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו : מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה :

בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם רעו : היתה יהודה קדשו ישראל ממשלותיו :

הים ראה וגם הירדן יסב לאחור : ההרים רקדו כאילים נבעות בבני צאן : מה לה תים כי תנוס הירדן תסב לאחור : ההרים תרקדו כאילים נבעות בבני צאן : מקפני ארון חוקי ארץ מלפני אלוה יעקב : ההפקי הצור וגם מים חקמיש למעינו מים :

כימי סדילוב קין קומרים זכ

לא לנו יהוה לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך על אמתך : למדו יאמרו הגוים איה נא אלהיהם : וארבינו בשמים כל אשר חפץ עשה : עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם : פה להם ולא ידברו עינים להם ורא יראו : אננים להם ולא ישמעו אף להם ולא ירחוק : ידיהם ולא ימושון בגליהם ולא יחלכו לא יתנו כגרוגם : כמורה יהיו עושיהם כל אשר בטח בהם : ישראל בטח ביהוה עזרם ומננם הוא : בית אהרן בטחו

בטחו ביהוה עזרם ומננם הוא : יראי יהוה בטחו ביהוה עזרם ומננם הוא :

יהוה זכרנו יברך יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן : יברך יראי יהוה הקטנים עם הגדלים : יסף יהוה עליכם עליכם ועל בניכם : ברוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ : השמים שמים ליהוה והארץ נתן לבני אדם : לא המתים יהללו יה ולא כד יודרי דומה : ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה :

כימי סדילוב קין קומרים זכ

אתבתי כי ישמע יהוה את קולי תחנני : כי הטה אנו לי ובני אקרא : אפפוני חבלי מור ומצרי שאול מצאוני צרה ויגון אמצא : ובשם יהוה אקרא אנה יהוה מלטה נפשי : חנון יהוה וצדיק ואלהינו מרחם : שמר פתאים יהוה בלתי ודי יהושעו : שובי נפשי למנוחוכי כי יהוה גמל ערליכי : כי חלצת נפשי ממות את עיני מן דמעה את בגלי מדחי : אתהלך לפני יהוה בארצות החיים : האמנתי כי אדבר אני עניתי מאד : אני אמרתי בחפני כל האדם כזב :

מה אשיב ליהוה כל תגמולוהי עלי : כוס ישועות אשא ובשם יהוה אקרא : נדרי ליהוה אשלם נגדה נא לכל עמו : יקר בעיני יהוה המותה לחסידיו : אנה יהוה כי אני עבדך אני עבדך בן אמתך פמחת למוסרי : לה אובח זבח תודה ובשם יהוה אקרא : נדרי ליהוה אשלם נגדה נא לכל עמו : בחצרות בית יהוה בתוככי ירושלם הללויה :

הללו את יהוה כל גוים שבחוהו כל האמים : כי גבר עלינו חסדו ואמת יהוה לעולם הללויה : הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו : יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו : יאמרו

יאמרו נא בית אהרן
יאמרו נא יראי יהוה

כי לעולם חסדו
כי לעולם חסדו

מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה : יהוה לי לא
אירא מה יעשה לי אדם : יהוה לי בעזרי ואני
אראה בשנאי : טוב לחסות ביהוה מבטח באדם : טוב
לחסות ביהוה מבטח בנדיבים : כל גוים סבבוני בשם
יהוה כי אמילם : סבבני גם סבבוני בשם יהוה כי אמילם :
סבבוני כדברים דעכו כאש קוצים בשם יהוה כי אמילם :
דחה דחיתני לנפל ויהוה עזרני : עזי וזמרת יה ויהי לי
לישועה : קול רנה וישועה באהלי צדיקים ימין יהוה
עשה חיל : ימין יהוה רוממה ימין יהוה עשה חיל : לא
אמות כי אחיה ואספר מעשי יה : יסר יסרני יה ולמות
לא נתנני : פתחו לי שערי צדק אבא בס אודה יה : זה
השער ליהוה צדיקים יבאו בו : אודה כי עניתני ותהי לי
לישועה אוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה : אמן
מאת יהוה היתה זאת היא נפלאה בעינינו : מאת זה
היום עשה יהוה נגילה ונשמחה בו : יס אנא יהוה
הושיעה נא : אגא אנא יהוה הצליחה נא : אגא

ברוך הבל בשם יהוה ברכנוכם מבית יהוה : כיון
אל יהוה ויאר לנו אסרו חג בעבותים עד
קרנות המזבח : אל אלי אמה ואודה אלהי ארוממך : אלו
הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו : סודו
יהללוך יהוה אלהינו כל מעשיך וחסדיך וצדיקים
עושי רצונך ועמך בית ישראל כלם ברנה
יודו ויברכו וישבחו ויפארו את שם כבודך : כי לך
טוב להודות ולשמך געים לומר ומעולם ועד עולם
אתה אל :

סיקור

סיקור אינו אומר הכרזה כימי הדולב אלא ישמע מפי ש"ץ ויענה אמן
ברוך אתה יהוה מלך מהלך בתשבחות אמן :

ועוב לומר פסוק זה אחר הסלל ג"פ

ואברהם זמן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל ויכוין (ובדיה) ישמרני
ויחיני כן יהי רצון מלפניך אלהים חיים ומלך עולם אשר בירו
נפש כל חי אמן כן יהי רצון : ואומר סזון

יתגדל ויתקדש שמייה רבא בעלמא די ברך ברעותיה ויתגדל
מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בתיוכו
וביומכו ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ויאמרו
אמן : יהא שמייה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיא יתברך
וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתחדר ויתעלה ויתחדל
שמייה דקודשא בריך הוא דעיקא מן כל ברכתא שירתא
תשבחתא ונתתא דאמירן בעלמא ויאמרו אמן :
תתקבל צלותהון ובעותהון דכר בית ישראל קדם אבוהון
דבשמיא וארעא ויאמרו אמן :

יהא שלמא רבא מן שמיא חיים ושבע וישועה ונתמרה וישובא
ורפואה ונאולה וסקיחה וכפרה ורינוח ותצלה לנו ולכל
עמו ישראל ויאמרו אמן : עושה שלום במרומיו הוא ברחמי
יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ויאמרו אמן :

קודם שיוציאו ספר תורה אומרים פסוקים אלו

יהי יהוה אלהינו עמנו באשר היה עם אבותינו אל
יעזבנו ואל יטשנו : הושיעה את עמך וברך את
נחלתך ורעם ונשאם עד העולם : (הושע יהוה את עמך
את שארית ישראל) בעבור דוד עבדך אר תשב פני
משיחך : ומנציחין ספר תורה

ובעת הולאת ספר תורה בראש חדש אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי אברהם ופחד יצחק אבי יעקב אלהי השמים ואלהי
הארץ שתהא שעה זו שעת רחמים לקבל תפלותינו לפניך ברוך להיות
מיין נוקדין לעורר אהבת דודים למעלה איש יחד פני רעהו ויתרבה השפע
בכל העולמות ובכח סגולת תפלתנו הקירה פניך במשפט האורים והיו למאורות
על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה במשפט ולדקק ששון ושמחה
ימצא

ימלא בה עד יאז כננה לזקה בארץ ותוליה למחה וכננה זרועיה תלמיח ותרום ותנשא עד היום לוית חן לראש שני מלאכים בכתר אחד ומזויה שפע הוא יושפע עליו לנו בני מלכים בני רחל אמנו שפע ישועה ורחמים על כר"ן לכוון את לבנו לאהבה וליראה את שמך יראת הרוממות ולעבדך באמת אנחנו וזרענו זרע זרענו ויהי נא לצור מעונו לפני מלאכך הקדושים שרי החסד והגבורה מליצי יושר על עם בחירך כהיום הזה לעמוד נגד ס"מ הרשע המטעין עלינו ולמלא למים ננובים ולדם נקיים וברכ נאונך תהרם קמניך תורם ורוח תשאם ויראה נא לפניך שיה שפתותינו בתפלתנו היום דוגמת קרבן השעיר להפיץ עוזו המקטרג מעלינו ויהא החדש הזה סוף וקץ לכל זרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו אהבת עולם הביא לעמך עדת סגולתך וברית אבות לבנים תזכור והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו ויאז כל בשר להשתחוות מול הדרת כבודך בירושלם ואת זמנך דוד עבדך מהרה תלמיח וקרנו תרום בישועתך יראו עינינו ויגל כבודנו ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה המלוכה והיה למלך על כל הארץ כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד עשה למען שמך עשה למען ימיך עשה למען תורתך עשה למען קדושתך ולמען קדושת י"ב זרופי שמות הו"ה וי"ב זרופי שמות אהיה המאירים בי"ב ראשי חדשים יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' זכרי וגאלי ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו ואני תפילתי לך ה' עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך ג"פ

ואומר חזון כבוד המקום וגדלו וזאת התורה כמו בחול וקורין בו ארבעה נבדו בפרשה זאת כהן עד עלה תמיד לוי חוזר פסוק ואמרת להם עד רביעית הסין שלשי עד וכסכה רביעית עד וכסכו

קריאה לראש חדש

וידבר יהוה אל משה לאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לחמי ראשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי במועדו ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד את הפבש אחד תעשה בבקר ואת הפבש השני תעשה בין הערבים ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן בתית רביעת ההין עלת תמיד העשיה בתר סיני לריח ניחח אשה ליהוה ונסכו רביעת ההין לפבש האחד בקדש הסף נסך שכר ליהוה ואת הפבש השני תעשה בין הערבים במנחת הבקר ונסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה וכו

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשורים סלת מנחה בלולה בשמן ונסכו עלת שבת בשבתו על עלת התמיד ונסכה ובראשי חדשיכם תקריבו עלה ליהוה פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים וישלשה עשורים סלת מנחה בלולה בשמן לפר האחד ושני עשורים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לפבש האחד עלה ריח ניחח אשה ליהוה ונספיהם חצי ההין יהיה לפר וישלישת ההין לאיל ורביעת ההין לפבש ואת עלת חדש בחדשו לחדשי השנה וישעיר עזים אחד לחטאת ליהוה על עלת התמיד תעשה ונסכו

ואומר חזון חלי קדיש וגוללים ס"ת ואומרים אשרי ובה לציון ומחזירין ס"ת למקומו ואומרים יסללו ואחר כך אומר חלי קדיש ומתפללים מוסף

- א וקודם תפלת מוסף יש לחלוץ התפילין ויסיר התפילין אחר הקדיש של חזרת הס"ת כשיכל וכן כהן הא"י זל"ה
- ב מי שכבר יאז"ח חזרת מוסף ואז"כ הניח תפילין והלך לב"ה כבש אחר שעדין לא התפללו תפלת מוסף ובעי למימר כתר עממה כסתפק הפר"ח אז לר"ך להסיר התפילין כדי לומר כתר עממה אז לא לר"ך כיון שכבר הוא יאז"ח וכתב שדעתו נוטה להסיר וחלק עליו הרב חיד"א במח"ב ס"י כ"ה אות י"ד וכתב דלר"ך לבלק התפילין ויאמר כתר

סדר העבודה לר"ח ולראש השנה ולמועדים

ובכן וכך היתה עבודת מוסף של ראש חדש בבית אלהינו הביאו את המוספין פרים שנים ואיל אחד בני שתי שנים ושבעה כבשים בני שנה תמימים וכולם עולות ושעיר עזים בן שנתו לחטאת תורה אחת לראשי חדשים כולם ולשבעת ימי הפסח ולעזרת וליו"ט האחרון של חג אלא שבאותו היום לא היה שם אלא פר אחד בלבד ועוד שכר"ח ובראש השנה מי שזכה בפייס שחרית זכה למוספין וברגלים אמר להם הממונה לכהנים כל משמרות הרואים לעבוד בואו והפיסו מי שוחט מי זורק מי מעלה אברי המוספין לכבש העלום חזרו והפיסו מי מעלה אותם מן הכבש למזבח ועוד שבראש חדש וראש השנה היו האברים נתונים על כרכוב המזבח מלמעלה בין קרנות המזבח וכל שבתות השנה והרגלים היו נתונים מחזי כבש ולמטה אלו ואלו כלפי מזרח השקו את המוספים ובקרום ועקרום שחטם שוחט בצפון וקבל המקבל את דמם אחד אחד בכלי שרת בצפון

בכפון נטל דם החטאת עלה בכבש ופנה לסוכב ובה לו לקרן דרומית מזרחית
 וטובל אלכבו הימנית בדם וסומך באמה מכהן ובגדל מכהן ומחטה ויורד על
 חודה של קרן ומקנח אלכבו בשפת המזרק וכן לארבע קרנות שיירי הדם היה
 שופך על יסוד דרומי נטל דם העולות אחת אחת ונתן במזרח שתי מתנות שהן
 ארבע מחלי המזבח ולמטה והשייריים שופכן על יסוד דרומי הפשיטו את
 העולות ונתחום כמשפט ומסרו למי שזכה בהם לאלים ולכבשים הכשר
 בחמשה הראשון בראש ובגל השני בשתי הידים השלישי בעוקן ובגל
 הרביעי בחזה ובגרה החמישי בשתי הדפנות הקרבים והסולת והיין
 לכבשים אחד אחד ולאליס שנים שנים והפריס קרבים בעשרים וארבעה
 הראש באחד והרגל בשנים העוקן בשנים והרגל בשנים החזה באחד
 והגרה בשלשה שתי הידים בשנים ושתי הדפנות בשנים הקרבים והסולת
 והיין בשלשה שלשה עמדו בשורה והעלה כל אחד מה שזכה בו מכל אחד
 מהן לכבש או על כרכוב המזבח ומלחום וירדו קרע את החטאת והוליא את
 האמורין נתנם במגם והעלה אל אברי העולות ומלחם וירד עלו מי שזכו והעלו
 אברי העולות תחלה ואחר כך אמורי החטאת על גבי המערכה נתנו מלח על גבי
 המנחות ובללום שלשה עשרנים סלת בחצי ההין שמן לפר ושני עשרנים
 כשלישית ההין לחיל ועשרון דרביעית ההין לכבש והקטירום מוסף ראש השנה
 ומנחת העומר ועולתו ביום שני של פסח ושתי הלחם וקרבתיו בעלרת מקדימין
 אותם ומנחתם לנסכי היין הביאו יין לנסך כמדת השמן אם היו שם מוספין
 הרבה תדיר קודם של שנת לשל ר"ח ושל ר"ח לשל ראש השנה וכן לכל שאר
 המועדות תקעו והריעו ותקעו ודברו הלויים בשיר כמשפטן ובשבת נותנים א"ך
 לחם הפנים לפני ה' והקטירו הכזיכים לחטאת ראש חדש ושל ראש השנה כהני
 בית אב זכו בהם והיין חולקים לעולם קרבן כנגד קרבן אלה כל הפושט ידו
 ליעול נוטל מכל אחד ואחד ושל רגלים יד כל המשמרות שזה בו תורה אחת
 לשיירי מנחת העומר בזמנו ולשתי הלחם בזמנן ולשלמים הבאים
 בשבילם אלה שכהן גדול נוטל חלק אחד מן הלחם ואם רצה נוטל מהכל חלק
 בראש ונאכלים לפני מן הקלעים לזכרי כהונה ליום ולילה עד חלות אשרי
 העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו:

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו שובה
 עלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רעונך בנה ביתך ככתחילה
 כונן בית מקדשך על מכונו הראנו בכנינו שמחנו בחיקונו והשב שכונתך לתוכו
 והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירים ולזמרים והשב ישראל לנויהם ושם נעלה
 ונראה ונשתחוה לפניך ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן
 ומוספין כהלכתן:

א' אם במקום תפלת שחרית התפלל מוסף מפני שחשב שכבר התפלל שחרית
 וזכר א"כ שלא התפלל שחרית ותפלת שחרית ותפלת מוסף י"ח
 ידו חובתו אכל אם כשהתפלל מוסף היתה כוונתו להתפלל שחרית אלא שגעה
 ונזרק מפיו תפלת מוסף כריך להתפלל שנית שחרית ומוסף הרב המגיה
 לספר שלמו לזכר דכ"ט:

ב' אם התפלל י"ח במקום מוסף והזכיר יעלה ויבא בעבודה יכוין לחזרת תפלת
 הש"ך שם:

ג' כסתפק

ג' כסתפק אם התפלל מוסף או טעה ובמקום מוסף התפלל שחרית שהיא י"ח אלא
 שהיא מוספק אם הזכיר יעלה ויבא בעבודה או לא יכוין לחזרת תפלת
 הש"ך שם:

ארון הכל יאהרונה היה הוה ויהיה

אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך
 ברוך אתה יהוה (יא) אלהינו ואלהי אבותינו אלהי
 אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב האל
 הגדול הגבור והנורא אל עליון גומר חסדים טובים
 קונה הכל וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני
 בנייהם למען שמו באהבה
 מלך עוזר ומושיע ומגן ברוך אתה יהוה (הרד) מגן
 אברהם:

אתה גבור לעולם אדני מחיה מתים אתה רב
 להושיע (בקיץ מוריד הטל) ואם אמר משיב הרוח מחזירין
 אותו (ובחורף משיב הרוח ומוריד הגשם) ואם אמר מוריד
 הטל אין מחזירין אותו מכלכל חיים בחסד מחיה מתים
 ברחמים רבים סומך נופלים ורופא חולים ומתיר
 אסורים ומקיים אמונתו לישגי עפר מי כמוך בער
 גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה
 ונאמן אתה להחיות מתים ברוך אתה יהוה מחיה
 המתים:

בחזרה השליח לזכר אומר

בחר יתנו לך יהוה אלהינו מלאכים המוני מעלה עם עמך
 ישראל קבוצי מטה יחד בקם קרושה לך ישלשו בדבר
 האמור על יד נביאך וקרא זה אל זה ואמר קדוש קדוש
 קדוש יהוה צבאות מלא כל הארץ כבודו לעממם משבחים
 ואומרים ברוך כבוד יהוה ממקומו ובדברי קדשך בשוב לאמר
 ימלך יהוה לעולם אלהיך ציון לדר ודר הללויה:

אתה Bet Ngobed 20 כ

אתה קדוש ושמה קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה (כי אר מלך גדול וקדוש אתה) ברוך אתה יהוה האל הקדוש:

ראשי חדשים לעמך נחת זמן כפרה לכל תולדותם בהיותם מקריבים לפניך זבחי רצון ושעירי חטאת לכפר בעדם זכרון לכלם יהיה תשועת נפשם מיד שונא מזבח חדש בציון תבין ועולת ראש חדש געה עליו ושעירי עזים נעשה ברצון ובעבודת בית המקדש נשמח כלנו ושירי דוד עבדך נשמע בעירך האמורים לפני מזבחה אהבת עולם תביא להם וברית אבות רבנים תזכור:

א העיקר לומר את מוסף יום ר"ח ולא יאמר ואת מוסף כר"ח:

ב אם כר"ח כמקום את מוסף אמר את מוספי אינו חוזר סרכ הכו סס:

יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו וארהי אבותינו שתענונו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו תמידין פסדך ומוספין בהלכתן את מוסף יום ראש החדש הזה נעשה ונקריב לפניך באהבה כמצורת רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך באמור:

ובראשי חדשיכם תקריבו עליה קריבנים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם ומנחתם ונספיהם כמדבר שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש ויין כנסבו ושעיר לכפר ושני תמידין בהלכתן:

אלהינו ואלהי אבותינו חדש עלינו את החדש הזה לטובה ולברכה לששון ולשמחה לישועה ולנחמה לפרנסה ולכלכלה למחילת חטא ולסליחת עון

עון ויהי החדש הזה סוף וקץ לכל צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשנו כי בעמך ישראל מכל האמות בחרת וחקי ראשי חדשים להם קבעת ברוך אתה יהוה מקדש ישראל וראשי חדשים:

רצה יהוה אלהינו בעמך ישראל ולתפלתם שעה ורשב העבודה לדביר ביתך וראשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון ורחמי לרצון תמיד עבודת ישראל עמך:

ואתה ברחמיה הרבים תחפוץ בנו ותרצנו ותחזינה עינינו בשוכה לציון ברחמים ברוך אתה יהוה המחזיר שכינתו לציון:

מודים אנחנו לך שאתה

הוא יהוה (ונ) אלהינו וארהי אבותינו לעולם ועד צורנו צור חיינו ומגן ישענו אתה הוא לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך על חיינו המסורים בידך ועל נשמותינו הפקודות לך ועל נפיה שבכל יום עמנו ועל נפלאותיה וטובותיה שבכל עת ערב ובקר וצהרים הטוב כי לא כלו רחמיה המרחם כי לא תמו חסדיה כי מעולם קוינו לך:

כחוכה אומרים

על הנסים ועל הפרקן ועל הגבורות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה: בימי

בימי מתהינה בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו בשעמרה
 מלכות יון הרשעה על עמך ישראל לשבתם מתוררך
 ויהעבידם מחקי רצונך ואמה ברחמיך הרבים עמדת להם
 בעת צרתם רבת את ריבם בנת את ריגם נקמת את
 נקמתם מסרת גבורים ביד תלשים ורכיב ביד מעטים
 ורשעים ביד צדיקים וטמאים ביד טהורים וזרים ביד עוסקי
 תוררך לך עשית שם גדור וקרוש בעורקך ולעמך ישראל
 עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה ואחר כך באו בניך
 הדבור ביתך ופנו את היבךך וטהרו את מקדשך והרדיוקי
 גרות בחצרות קדשך וקבעו שמונה ימים אלו בהלל ובהודאה
 ועשית עמם נסים ונפלאות ונורה לשמך הגדול סלה :

ועל כלם יתברך ויתרומם ויתנשא תמיד שמך מלבנו
 לעולם ועד וכל החיים יודוך סלה :

ויהללו ויברכו את שמך הגדול באמרה לעולם כי
 טוב האר ישועתנו ועזרתנו סלה האל
 הטוב ברוך אתה יהוה (הי) הטוב שמך ולך נאה
 להודות :

בחזרה השליח לזכור אומר

אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה המשלשת בתורה
 הבתורה על ידי משה עבדך האמורה מפי אהרן
 ובניו כהנים עם קדושיך באומר : יברך יהוה וישמךך : יאר
 יהוה פניו אליך ויחנך : ישא יהוה פניו אליך וישם לך שלום :
 ושמך את שמי על בני ישראל ואני אברכם :

שים שרום טובה וברכה חיים חן וחסד צדקה ורחמים
 עדינו ועל כל ישראל עמך וברכנו אבינו כלנו
 כאחד באור פניך כי באור פניך נתת לנו יהוה אלהינו
 תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ורחמים ברכה
 ושלום וטוב בעיניך לברכנו ולברך את כל עמך ישראל
 ברוך

ברוב עוז ושלום :

ברוך אתה יהוה המברך את עמו ישראל בשלום
 אמן :

יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה צורי וגואלי :
אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה
 ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה
 פתח לבי בתורתך ואחרי מצותיך תרדוף נפשי
 וכל הקמים עלי לרעה מהרה הפר עצתם וקלקר
 מחשבותם יהיו כמין לפני רוח ומלאך יהוה דוחה :
 עשה למען שמך עשה למען ימינה עשה למען תורתך
 עשה למען קדושתך למען יחלצון ידידיך הושיעה
 ימינה וענני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יהוה
 צורי וגואלי :

א' כורע ופוסע שלש פסיעות לאחוריו בכריעה אחת ועוקר רגל שמאל תחלה
 גם אטר רגל עוקר תחלה שמאל דעלמא באר היטב וכן עיקר ואחר
 שפסע ג' פסיעות בעודו כורע קודם שיוקוף יאמר עושה שלום וגו' וכשאומר
 עושה שלום במרומיו הופך פניו ללד שמאלו שהוא ימין השכינה וכשיאמר הוא
 עושה שלום עלינו הופך פניו ללד ימינו ואחר כך ישתחוה לפניו כעבד הגפטר
 מרבו ש"ע סימן קכ"ג :

עושה שלום בברומיו הוא ברחמייו ועושה שלום עלינו ועל כר
 עמו ישראל ואמרו אמן :

בשעה שהש"ץ אומר ברכת כהנים טוב לומר תפלה זו ויכוין השם הגדול והקדוש בן
 עשרים ושתים אותיות הוי"ו מפסקים של ברכת כהנים ולא יוכלו מפיו השמות ח"ו :

אל נא קרב תשועת מלפך (ר"ת חק"תס)
 פחדך סר תוליאס ממאסר (ר"ת פס"תס)
 פדה סועים פקח סומים ישעך מלפנים (ר"ת פספס"ס)
 דלה יקאים וקבץ גפויס סמוך יי מפלתנו (ר"ת דיוס"ס)

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :

ואומר החזן קדיש תתקבל ואחר כך ברכי נפשי המלאך בדרך ק"ל ע"א ובחוכמה אומרים
 גם מזמור שיר חכוכת הבית בית יעקב וקוים אין כאלהינו פעום הקטורת תנא דבי
 אליהו קדיש דרבנן ברכו עלינו לשבח ועל כן נקוה לך :

ברכת

ברכת הלבנה

דינים השייכים לברכת הלבנה

- א** אין לברך ברכת הלבנה אלא בעת שהיא זורחת וכהגון מאורה מור"ם בהגהה סי' תכ"ו ולריך שתהא זורחת ניכרת ע"ג קרקע מט"מ ש"ג מג"א :
- ב** אם התחיל לברך ונתכסה בעבים גומר הברכה ש"ת הרדב"ז ח"א סי' קנ"ו ככ"ה ואם יודע שתכסה תקף לא יתחיל לברך מג"א שם :
- ג** אם נתכסה בעב דק וקלוז מברך מג"א שם והרב חיד"א בספר מורה באצבע סימן ו' אות קפ"ד כתב דיוסר שתהא מאירה יפה ואם יש אפילו ענן דק עליו לא יברך :
- ד** לריך שלא יהיה מסך מבידול בינו לבין הלבנה אלא ח"ב הוא דבר וך שהלבנה נראית ממנו שיוכל להכיר דברים הניכרים לאור הלבנה מג"א שם :
- ה** כחון ללאת לחון לקראת הלבנה לברך ואם יש לו מיוחש יכול לברך מן החלון ואם מטעם מן הרוח שהוא קלת חולה וירח שלא יזיקו ושמא יעבור הזמן יכול לברך כשרואה אותה מן החלון ורך זכוכית הנקרא ג' אם ובלבד שיראה מאירה ובקירה ברכ"י מורה באצבע שם אות קפ"ה :
- ו** אין מברכין על הלבנה עד שיעברו עליה שבעה ימים שלמים מעת המולד ונמשך זמנה עד י"ו מיום המולד ולא י"ו בכלל ש"ע שם :
- ז** מלוא מן המוכחר לברך עליה במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ודוקא אם ליל מוצאי שבת הוא קודם עשרה בחדש או ראוי להמתין עד מ"ש אבל אם הוא אחר כך אין ממתכין עד מ"ש שמא יהיו שנים או ג' או ד' ענני ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן וכשמברכין עליה בחול יש ללבוש בגדים נאים ש"ע ומור"ם בהגהה שם :
- ח** אין חל מוצאי שבת קודם ז' ימים מהמולד יש לסמוך על רבינו יונה ומקדשין אחר ג' ימים מיום המולד מפני שהוא מוצאי שבת וגם מפני שהלבור מקובצין וברוב עם הדרת מלך הרב הלבוש והב"ח שם אבל אם חל מ"ש קודם ג' ימים אין מברכין עליה באיתו מ"ש דיכולין להמתין עד מ"ש הב"ח מג"א שם :
- ט** אין מברכין עליה במוצאי שבת שחל בו י"ט מור"ם בהגהה שם וכ"כ הרב מהר"י אירגאם ז"ל בסוף ש"ת שבסוף ספרו שומר חמונים וכתן טעם כעיקר על דרך האמת :
- י** אם לא בריך עליה עד ליל ט"ו מפני שהיא מעוכן וכיוצא ובעוד שקורא ק"ש של ערבית האירה הלבנה ואם ימתין עד שיקרא ק"ש ויתפלל י"ח יכלה זמן קדוש הלבנה ודאי כיון שהוא שעת הרחק יפסוק ק"ש ויברך ברכת הלבנה ואם אפשר לגמור הפרק ולפסוק בין הפרקים לא יפסיק באמלע הפרק הגאון מהר"ה לנדא ז"ל בש"ת נודע ביהודה ח"א סימן מ"א :
- יא** אם בליל פורים בקריאת המגילה אירע כזה שיכלה זמן קדוש הלבנה קודם שיסיים קריאת המגילה אם כל הבור לא קדשו הלבנה יפסיקו כלם ויקדשו הלבנה ואחר כך יגמרו קריאת המגילה ואם יחיד לא קדש הלבנה והוא קורא המגילה עם הבור לא יניח פירסומא ניסא בקריאת המגילה בבור משום קדוש הלבנה הגאון הנו' שם :
- יב** אפילו עדין לא התחיל לקרות ויש לפניו לבור שיתחיל עמה ויש לפניו קדוש הלבנה ידחה קדוש הלבנה לגמרי כדי לקרות בבור הגאון הנו' שם :
- יג** אם כל הבור עדין לא התחילו לקדש הלבנה וזמנה אינה עוברת וכל הבור

ברכת הלבנה

קנו

- יש לפניהם ב' המלות יקדימו קדוש הלבנה דתדיר קודם וגם דיש לחוש שמה שתכסה בעבים הגאון הנו' שם :
- יד** בשאר ימות השנה אם הלבנה זורחת ויש לפניו ק"ש וברכותיה וקדוש הלבנה אם יש איוו לילות עדין דכולי האי אין לחוש שתכסה ק"ש עדיף דתדיר ומדאורייתא ואם הזמן קצר שיש לחוש לעננים וכן אם העת נשמים ולפי הזמן יש לחוש גם כג' לילות יש להקדים ברכת הלבנה וכן נהג הוא ז"ל לקדש הלבנה כמה פעמים קודם תפלת ערבית הגאון הנו' שם :
- טו** אם לא קדש הלבנה עד יום ט"ו ויום ט"ו הוא שבת או י"ט יכול לקדש אבל אם י"ז חל בשבת לא יקדש ולאחר שבת יקדש בלא שם ומלכות ואם י"ז חל בחול יקדש בליל י"ז הרב כה"ה בתשובה סי' י"ג ברכ"י סי' תכ"ו ולי נראה דכיון דרוב הפוסקים ס"ל לליל י"ו עבר זמנו גם אם הוא בחול יקדש בלא שם ומלכות ככ"ל :
- טז** אין מקדשין הלבנה קודם ט"ב ולא קודם י"ח ולא במוצאי ט"ב או שאר תעניות דאינו שרוי או בשמחה אבל במוצאי י"ח מקדשין דאז שרין בשמחה מור"ם בהגהה שם והרב כה"ה כתב שנוהגין לקדש הלבנה בליל תענית והמג"א כתב דחיד המתענה יקדש עם הבור משום ברב עם הדרת מלך ואפילו לבור המתענין אם יש לחוש שיעבור הזמן יקדשו בליל התענית ובא"י נוהגין לקדשה במוצאי ט"ב רק יוסר שלא לברך בלא מעלל וטעום מירי קודם שלמי לבור דר"ה :
- יז** אין חל תוך ז' ימי אפילות לא יקדש הלבנה ואם לא ישלים אפילותו עד עשרה נקדש לא ימתין עד ליל י"א ויקדש בימי אפלו מג"א שם :
- יח** נשים לא יברכו ברכת הלבנה אפילו לברכת ר"ת דהרשות בידם לברך על מ"ע שה"ג כיון שכתב הרב השל"ה טעם שלא יברכו הנשים שם גרמו פגם הלבנה מח"ב :
- יט** הוסיף חייב בברכה הלבנה כך פסק מהרש"ל בתשו' והרי"ק ש פליג עליה והפר"ח סי' תכ"ו פסק כרש"ל וכ"כ המג"א וכן עיקר :
- כ** יאזור חיל לברך ברכת הלבנה בכוננה גדולה שהוא מקבל פני השכינה וגילי ברעדה ויוסר לומר תיבה תיבה כנחת רוח ושפה ברורה כי הרי הוא אומר שהוא מקבל פני השכינה ואין ישלח דברו בחפזו ועראי כבלע את הקדש ותיבות הברכה תבלעמו אר"ש הרב חיד"א ז"ל בס' מורה באצבע סי' ו' אות קפ"ג וקפ"ז :
- כא** לא יסתכל בלבנה אלא קודם שיתחיל לברך דכתב הרמ"ם דאסור להסתכל בה ע"ד האמת הרב הנו' שם אות קכ"ו :
- כב** יש סגולה גדולה באמירת ברכת הלבנה להכלל מאויב ומכל רע אם יאמרנה בתקונה שם :
- נוהגים** בכל גלילות ישראל לברך על הירח בליל מוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים ותולה עיניו ומיישר רגליו ומברך ואין מברכין עליה עד שיעברו ז' עד ט"ו מיום המולד ומראש חדש אב עד מוצאי ט"ב ומראש חדש תשרי עד מוצאי יום כפור אין מקדשין הלבנה שאין מקבלין פני שכינה אלא מתוך שמחה :
- קודם שיתחיל ברכת הלבנה ואמר תפלה זו :
- ליחרא** שמה דקב"ה ושכינתיה בחדלו ורחימו ליחד שם י"ה בו"ה ביחודא שלים

שליש בשם כל ישראל * הנה אנכי בא לקדש את החדש ירח אשר כוננת לתקן את שרשה במקום עליון להאיר פני סוכת דוד ההוכך ולהחזיר העטרה ליושנה ולגרום שפע בכל העולמות ולהכרית עוצם כח הקליפות שמלוטפות בהם ולהשליכם על ראש זרי ומשטיני עדת בני ישראל תפול עליהם אימתה ופחד בגדול ורועך ידמו כאבן : כי עמך מקור חיים באורך כראש אור : ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו וינו ונו' :

כתב הרב ח"י ז"ל שגוב לומר מומור קמ"ח עד חק נתן ולא יעבור קודם ברכת הלבנה וז"ל :

הללויה הללו את ה' מן השמים הללוהו במרומים : הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל זבאיו : הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור : הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים : יהללו את שם ה' כי הוא אלו וכבראו : ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור :

כי אראה שמיך מעשה אלבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם
אשר במאמרו ברא שחקים וברוח
פיו כל צבאם * חק וזמן נתן להם * שרא
ישנו את תפקידם * שישים ושמהים לעשות
רצון קונם * פועל אמת * שפעלתו אמת *
וללבנה אמר ששתחדש * עטרת תפארת
לעמוסי בטן שאף הם עתידין להתחדש
במותה * ולפאר ליוצרים * על שם כבוד
מלכותו * ברוך אתה יהוה מחדש חדשים :
סימן טוב תהא לנו ולכל ישראל : סימן
טוב תהא לנו ולכל ישראל : סימן
טוב תהא לנו ולכל ישראל : ברוך יוצרך *
ברוך עושיך * ברוך קונך * ברוך בוראך : ג"פ

א' כשרוקד בעת שאומר בשם שאנו רוקדים וכו' וזהו שלח יכרע ומיקויו ככורע ללבנה רק ורקף באלבעותיו * של"ה מג"א שם :
ב' כשיאמר תפול עליהם אימתה ופחד יכוין בר"ת שהוא שם קדוש * מורה באלבע שם :

ומרקדים כנגד הלבנה ואומרים

בשם שאנו מרקדים כנגדיך * ואין אנו
יכולין ליגע בך * אך ירקדו
אחרים כנגדנו להזיקנו * לא יוכלו ליגע בנו *
תפל עליהם אימתה ופחד בגדל ורועך
ידמו כאבן : כאבן ידמו ורועך בגדל ופחד
אימתה עליהם תפל : ג"פ

א' אחר דוד מלך ישראל חי וקיים יאמר אמנ ג"פ ויכוין אמנ גימטריא
'אהדונ' הי' סלה ועד ויאמין באמונה שלימה שעתיד הקב"ה לגאול אותנו
ונלפס לישראל * מורה באלבע שם :

דוד מלך ישראל חי וקיים : דוד מלך
ישראל חי וקיים : דוד מלך ישראל
חי וקיים : אמנ אמנ אמנ : סלה סלה סלה :
לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש
בקרב : ג"פ

ואומר שיר למעלות אשא עיני וכו'

הללויה הללו את בך דודו הללוהו ברקיע עזו : הללוהו
בגבורתו הללוהו ברב גדלו : הללוהו בתקע
שופר הללוהו בגבול וכבוד : הללוהו בתף ומחול הללוהו
במנים וענב : הללוהו בצלצלי שמע הללוהו בצלצלי
תרועה : כל הנשמה תהלל יה הללויה :

תָּנָא רַבִּי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אֶלְמָלָא לֹא זָכוּ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶרְא לְהַקְבִּיל פְּנֵי אֲבִיהֶם
שְׁבִישְׁמִים פְּעַם אַחַת בַּחֲדָשׁ דַּיִם אָמַר אַבִּי
הַלְכָךְ צָרִיךְ לְמִימְרָה מְעוּמָד :

ואומר קריש דרבנן : ואומרים זה לזה שלום עליכם עליכם שלום ג"פ

א' אחר ברכת הלבנה לא יאמר עלינו לשבח על כן נקום לך עד במלכות שדי כמו שכתבנו בבלי דעת בארזים עיירות : אלא אחר תפילת דבי ר' ישמעאל יאמר שלום עליכם והמשכיל יבין * הרב חיד"א ז"ל בס' מורה באלבע"ס ו' אות ק"ך :

והמנהג לנער אחר כך שולי בנדיסה להכריח החילונים אשר נתהוו מקטרוג הלבנה ומורי ז"ל כתב לנער שולי כנפי הזיויות כי הוא נגד המלכות כנודע * ואומר

כדנא תאמרין להום אלהיא רי שמיא וארקא לא עברו יאברו מארעא ומן תחות שמיא אלה : הן עם לברד ישכון ובגוים לא יתחשב : ואתה אל תירא עברי יעקב ואל תהת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד : אתה אל הירא עברי יעקב נאם ה' כי אתך אני כי אעשה כלה בכל הגוים אשר הרחתיך שמה ואתך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקא לא אנקך : האל תמים דרכו אמרת ה' צרופה מנן הוא לכל ההוסיס בו :

ויש כפסוק זה האחרון י"ה תיבות לאכפיי"ה י"ה קליפין ובכן מה שהיה רחל מאח"ת תהיה אמר"ת ומנן לכל החוסיס בה :

תקון חנוכה

דינים השייכים לחנוכה

א' כב"ה בבטלו מתחילין שמונת ימי חנוכה ואסורים בהספד ותענית * אבל מותרין בעשיית מלאכה וכוהנות הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות של חנוכה דולקות * יש מי שאומר שאין להקל להם * ש"ע סי' תר"ע * ובש"ה כתב שיש לבטל מנהגם זה של נשים ודי ביום ראשון ושמיני ע"כ וכן משמע במהרי"ל * מג"א סס * ובש"ת חכס כבי סימן פ"ט כתב דיש למחות ביד הנשים הנהגות שלא לעשות מלאכה בימי חנוכה דהבטלה מביאה לידי וכו' :

ב' רבוי הסעודות שמרבים בהם סעודות הרשות הן שלא קבלום למשתה ולשמחה * ש"ע סס * וי"א שיש קלת מלוא ברבוי הסעודות משום דבאוחס הומים היה חנוכה המנובח * וכוהנים לומר זמירות ושבתות בסעודות שמרבים בהם ואין סעודת מלוא * מור"ם בהנהגה סס :

ג' מה שנהגו לקבוע לחוק בימי חנוכה אינו מנהג הנוהג כי הם ימי נס שקבעו להודות ולהלל ולא לשחוק ולקלות ראש * ש"ת חוות יאיר סימן קכ"י באמלע התשובה :

ד' און

ד' און מספידין בימי חנוכה אלא לחכס בפניו * ש"ע סס * ואין מתענין ויש שמת בו אב און * מור"ם בהנהגה סס * ואין אומרים לדוק הדין בימי חנוכה * וי"א שחכס בפניו אומרים לדוק הדין כיון שמספידין עליו * וכתב הרב הלבוש דאין נראה לו סברת ה"א שהרי לדוק הדין תחנה הוא ואין אומרים תחנה בחנוכה * אבל הג"א כתב שמשע שבוים שפטר רמ"א היה ל"ג לעומר והיה ויכוח און יש לומר ל"ה והעידו על רמ"א שהוא ז"ה לומר * על חכס בפניו ביום שאין אומרים בו תחנון ומיד אמרו כל הקהל לדוק הדין בעת שהיא :

ה' יש מקומות שנהגו שאין אכלי קב ואם אומרים קדיש בחנוכה ופודים ורואיני להרבה מרבני איטאליא הקדמונים בתשובות כ"י שמקיימים המנהג ויש מי שהעיד שכן נהגו הרמ"ע ז"ל * ברכ"י * ובשיורי ברכה י"ד סימן שע"ו אות יו"ד כתב דמנהג גרוע הוא זה ואין נהוג נהוג ואין משנין מפני המחלוקת :

דינים השייכים להדלקת נר חנוכה

א' צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה * ואפילו עני המתפרנס מן הדקסא שואל און מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק * ש"ע סימן תרע"א :

ב' כמה נרות מדליק * כלילה הראשון אחד * מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמונה * ש"ע סס :

ג' מי שאין לו שמן לכל ח' לילי חנוכה רק כדי הדלקת לילה א' * לא יחלק השמן לכל הלילות לפרסם הנס בכל לילה * אלא ידליק כשיעור כליל א' ואם לא ישתר לו ללילות אחרות לית לן בה ביכול הכתוב מדבר * ש"ת שדה הארץ ח"ג סימן ל"ד ל"ה :

ד' מי שאין לו שמן הרבה * יתן כבר אחד שמן כשיעור והמוהר יחלק לשאר הנרות * שאם יעשה לכולם בשוה לא ידליק אפילו נר אחד כשיעור מנן אברהם סס :

ה' אם יש לו לאדם אחד שמן בזמאנא לכל לילי חנוכה * ולחבירו אין לו שמן כלל * מוטב שידליק הוא בכל לילה נר אחד בלבד ויתן גם לחבירו * דהא מדינא אין צריך אלא נר אחד בכל לילה * מג"א סס :

ו' אם יש לו שמן כדי להדליק בכל לילה נר אחד * אין צריך לחזור על הפתחים און למכור כסותו בשביל שאר הנרות מאחר דיומא י"ה מן הדין כבר אחד בכל לילה * יד אהרן ז"ל סס והוא פשוט :

ז' אפילו אם בני הבית מרובים אין צריך להדליק רק אחד לכולם * ש"ע סס * ולדעת הרמב"ם צריך כל אחד ואחד מבני הבית להדליק * ובארץ ישראל וכל ערי תורק"יא ומערב נהגו כהוראת מרן הש"ע :

ח' כן א"י שנמלא במקום שנהגים בהרמב"ם שכל אחד מבני הבית מדליק * ובביתו של בן א"י זה מדליקין כבר * נכון הדבר שישתתף בפריעו עם הכעל הבית * ש"ת זרע אמת ח"א סימן ל"ז :

ט' אכסנאי שמנהגו להדליק בביתו נר לכל אחד ואחד כסברת הרמב"ם שנתאכסן בבית בע"הב שמנהגו כמרן בש"ע להדליק נר אחד לכל בני הבית ולהוסיף א' בכל לילה * והכע"ב מוחה באכסנאי שלא ידליק נר אחד * אין כחו ויש למחות בו ליבטל ממנהגו * ש"ת כנסת וחזקאל סי' י"ז :

י' אכסנאי שאין מדליקין עליו בביתו צריך לתת פרוטה לבע"הב להשתתף עמו השמן של נר חנוכה * ואם יש לו פתח פתוח לעלמו צריך להדליק בפתחו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שולחן בע"הב * והוא הדין לבן האוכל

האובל אלל אביו * ש"ע סימן תקע"ו :

יא כן שיש לו בית מיוחד והלך הוא וכל בני ביתו לסעוד אלל אביו כל ח' ימי חנוכה אף שביום אובל אכילת עראף בביתו כיון שסועד וישן אלל אביו כל ח' ימי חנוכה אינו מדליק אלא בבית אביו שאובל וישן שם בלילה דכיון דאין שום אחד בביתו למי ידליק שם * פר"ח שם :

יב כשאין לו לאבסנאי פתח פתוח לעלמו דהדיון הוא שישתתף בפרוטה עם הבע"ה * ר"ד הבע"ה להוסיף מעט שמן בכר בשבילו * כ"ח מג"א * ואם הבע"ה מקנה לו להאבסנאי חלק בשמן כמתנה סני בהכי וא"ל ליהן לו פרוטה * ש"ת הרשב"ה סימן תקמ"ב * מג"א שם :

יג דוקא אבסנאי שנותן הולאה לבע"ה אף מתחייב להשתתף בפריטי ואם יש לו חדר בפני עלמו חייב להדליק בחדרו * אבל האבסנאי סמוך על בע"ה לגמרי ומפתו יחבל ומכוסו ישתה * אין לר"ד שתוף כלל ואף אם יש לו בית שאינו מתוך ביתו של בע"ה * בן המלך סימן מ"א * וכ"כ המג"א דאפשר כשאובל בפני עלמו אבל אם סמוך על שולחן בע"ה הוא בכלל בני ביתו ומדינא א"ל להדליק אלא אם רוצה להיות מהמהדרין :

יד מי שלק ידע שהדליקו עליו בביתו ובא באותו לילה לביתו ומלא שהדליקו עליו ידליק הוא גם כן אבל לא יברך * מג"א שם :

טו שנים אף שלשה בעלי בתים הדרים בבית אחד וכל אחד אובל עם בני ביתו בפני עלמו * אינם לריבים כל אחד להדליק לעלמו אלא משתתפים יחד כאבסנאי * ברכ"י סי' תרע"א אות ד' בשם שבלי הקלע * ודלא כש"ת מהר"י זיין שחייב לכל אחד להדליק לעלמו ולברך :

טז יש אומרים שאע"פי שמדליקין עליו בביתו אם הוא במקום שאין בו ושרהל מדליק בברכה * כי חייב לראות הנרות * ש"ע שם * וכן נוהגין * ואפילו אם הוא אלל יהודים ורוחא הנרות * אם רוצה להחמיר על עלמו ולהדליק בפני עלמו מדליק ומברך עליהם וכן נוהגין * מור"ם בהגהה שם * והרב זרע אמת ח"א סימן ז"ז העלה דלאחת ידי כל הסניקות טוב להשתתף בפריטי כדון אבסנאי וישמע הברכה מבע"ה :

יז אשה חייבת בהדלקת נר חנוכה שאף הן היו באותו הנס כדאיתא פרק כמה מדליקין * ולכן אם הדליקה האשה נר חנוכה שפיר דמי אע"ג דהדלקת עושה מצוה וילאו בעלה וכל בני הבית בהדלקתה * אבל אם הדליקה חרש שועה וקטן לא עשה כלום ואע"פי שהניחה גדול הדלקתה עושה המצוה ולא ההנחה * ש"ע סימן תרע"ה :

יח אלמנה חנוונת מנכסי יתומים חייבים היורשים לתת לה דמי שמן לכרות חנוכה * דחייבים לתת לה כל לרכי מצוה שהן חובת הגוף * שו"ת שדה הארץ ח"ג סימן ע"ב :

יט אם אין היורשים רוצים ליתן לה להאלמנה רק כדי שיעור הדלקת נר אחד כל לילה * אפשר דאין כופין אותם ליתן כדי כל השיעור דכדי להדליק בכל לילה בהוספם עד שיהיה כליל ח' שמונה * כיון דמדינא אין חייב להדליק יותר מנר אחד בכל לילה * כנ"ל כעת ולר"ד להתיישב כזה לדינא :

כ קטן שהגיע לחנוך חייב להדליק נרות חנוכה * ש"ע סי' תרע"ז * ולכן אם הדליק קטן זה בעד כל בני הבית גדולים שפיר דמי וילאו הגדולים י"ח אע"ג דהדלקת עושה מצוה * ש"ע סי' תרע"ה בשם יש מי שאומר * והרב פר"ח כתב דהעיקר שקטן אפילו הגיע לחנוך לא ידליק לאחרים :

כ"ח סומא

כ"א סומא אם יכול להשתתף בפרוטה מוטב * ואם יש לו אשה אשתו מדלקת עליו * ואם אין לו אשה ויש לו בית מיוחד מדליק על ידי סיוע של אחד דסומא חייב בכל המצוות * ש"ת רש"ל סימן ע"ז והביאו המג"א * ומשמע דמדליק ע"י סיוע של אחר ומברך כמי כיון דהוא חייב בהדלקתה * אבל הרב מר וקליעה כתב דלא יברך ואינו מולא אחרים והביא דבריו הרב חיד"א במת"כר ס"סי תרע"ה ושתיק לה * משמע דהוא שר המס'כים עם הרב מר וקליעה ז"ל שלא יברך * ואינו מולא אחרים :

כ"ב נר חנוכה מצוה להכניחו בעתח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מוזה מימין ונר חנוכה משמאל * ואם אין מוזה פתח מניחו מימין * ואם הכניחו בדת עלמו * יניחו מקצו של כניסה ללד שמאל * ש"ע סימן חרע"ה :

כ"ג ראובן ושמעון הדרים יחד בחדר אחד ובתיהם פתוחים לחצר זה אלל זה ואין ביניהם רק עובי הכותל ולאחד מהם אין לו מוזה דחייב להניח נר חנוכה מימין * ושניהם חייבין להניח הנרות בכותל המפסיק * אם אין הכותל רחב לזה מלוה יניחו הכ"ח זה על גב זה * אך כיון דעכשיו מדליקין בפנים * אם ירצו להדליק בחוץ יכולים להשתתף בפריטי דהו"ל כב' פתחים מרוח אחד * ש"ת שדה הארץ ח"ג סימן מ' :

כ"ד מניח הנר חנוכה למעלה מג' עפחים * ומצוה להניחו למטה מי' עפחים * ואם הניחו למעלה מעשרה עפחים יאף * אבל אם מניחו למעלה מעשרים אמה לא יאף * ש"ע שם * ואפילו לקחה כך דלוקה והניחה למטה מעשרים אמה * לא יאף והדלקת עושה מצוה ולא הנחה * מור"ם בהגהה שם * והרמ"ע ז"ל כתב בספר אלפסי יוצא דמצוה להניחה כנגד המוזה וזהו הדור מצוה * והוא דליתו מקום מוזה מידלי פורתא לקרמא ימינא על שמאלא * והביאו הרב חיד"א בשו"ת ברכה ובמת"כר * והעיקר לדינא כפסק מרן ז"ל להניחה למטה מעשרה עפחים והכי נהוג וכשרא נהרא פשטיה :

כ"ה אף בזמן הזה שמדליקין בפנים אם נתן הנרות למעלה מעשרים אמה לא יאף * ש"ת שדה הארץ ח"ג סימן מ"ו :

כ"ו כל השמנים והפתילות כשרים לנר חנוכה ואע"פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נתלה יפה באותה פתילה * ש"ע סי' תרע"ג * ומינהו שמן זית מצוה מן המובחר * ואם אין שמן זית מצוה בשמנים שאורס וך ונקי * ויש להדליק בנרות של שיעה אם אין שמן זית מצוה כי אורו של שיעה כמי ללול כמו שמן * מור"ם בהגהה שם :

כ"ז אע"פי שמן זית ביוקר בעיר מ"מ בליל א' ידליק בשמן זית ובלילות אחרות ידליק הנר הנסוף בשמן זית והנרות אחרות כשאר שמנים * ש"ת שבות יעקב ח"ב סי' ל"א * ובש"ת שער אפרים ח"א סימן ע"ב כתב דאין להדליק כ"ח קלתם משמן זית וקלתם משעוה אף משאר שמנים דכיון דמשום פירסומי ניסא הוא יאמרו שקלתם אינם מן המהדרין דדי בנר אחד * ואינם מהמהדרין דמהדרין כי יאמרו ב' אגשים הדליקום * והעיקר לדינא כשרב שבות יעקב וכ"כ הרב חיד"א בברכ"י דנ"ל להקל :

כ"ח חמאה ששלוה בקדרה בת יומה של כשר ונאסרה מפני שלא היה שם ששים * אסור להדליק בחמאה זו נר חנוכה * שו"ת שער אפרים סי' ל"ח * יד אהרן וכן העלה הרב לשון למודים * וכ"ש דאסור להדליק כ"ח מנרות שעירבו הגוים חמאה בחלב כיון דאסורים בהנאה ועטונים קבורה כמו שהעלה הרב חיד"א במת"כר * סימן פ"ו אות ע"ו :

כ"ט מי

כ"ט מי שלק היה לו שמן זית לכ"ח והתחיל להכין נרות של שעה וכו' וכו' כיון קודם שדליק הכיאו לו שמן זית * דעת חכם לבי בתשו' סימן מ"ה דיניח הנרות של שעה וידליק בשמן זית דהוא מלוא מן המוכר * והרב שבות יעקב חלק ראשון סימן ל"ז חלק עליו וכתב דיממור המלוא בנרות של שעה כמו שהתחיל * והרב חיד"א ז"ל בס' שער יוסף בש"ת שבסוף הספר סימן ח' העלה לעיקר לדינא כהרב חכם לבי ז"ל :

דינים השייכים לזמן הדלקת נר חנוכה

א' זמן הדלקת נר חנוכה לאחר שתשקע החמה לא מאחרין ולא מקדמין * ויש מי שאומר שאם הוא ערוד יכול להקדים משלב המנחה ולמעלה ובלבד שתן בה שמן עד שתכלה רגל מן השוק * ש"ע סימן תרע"ב * ומדברי המג"א נראה דהמדליק נר חנוכה קודם שקיעת החמה לא יברך על הדלקתו וכתב בספר תפלה לדוד דכן דעתו נוטה :

ב' כשהגיע זמן הדלקת כ"ח אסור לאכול ואפילו ללמוד אסור ואם התחיל ללמוד קודם פוסק * כ"כ רש"ל בתשו' סימן פ"ה והביאו המג"א :

ג' שכן אף הויד ולא הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חלי שעה שאז העם עוברים ושבים ואיבא פירסומו ניסא הילכך ריין ליתן בה שמן כזה השיעור * ואם נתן בה יותר יכול לכבשה לאחר שער זה הזמן * וכן יכול להשתמש לאורה לאחר זה הזמן * ומיהו הני מילי לכתחלה אבל בדיעבד אם עבר זה הזמן ולא הדליק מדליק והולך כל הלילה * ואם עבר על הלילה ולא הדליק אין לו תשלומין * ש"ע ס' ובלילות האחרות ידליק כמו שאר בני אדם אע"פ שלק הדליק בראשונה * מור"ם בהגהה ס' * והרב ראש יוסף כתב דלא ידליק בלילות אחרות כאשר בני אדם אלא ידליק חסר אחד באופן שבלי"ח לא יהיו רק ז' ודלא כמור"ם * אבל הרב פר"ח כתב דעיקר כדכתב מור"ם ז"ל ושכן הוא ג"כ דעת מרן הש"ע וכן עיקר :

ד' לכתחלה יש לחוש להדליק בזמנה אחר שקיעת החמה לקיים המלוא בתקונה * ואם הגיע זמנה ועדין לא התפלל ערבית יכול להדליק קודם ואח"כ יתפלל ערבית * ככ"ה * מג"א * מח"ב :

ה' הדלקה עושה מלוא לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה * וכן אם לאחר שהדליקה בה לתקנה וכיבה אותה בשוגג * אינו זקוק לה * ש"ע סימן תרע"ג * ואם רצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה אין לברך עליה * מור"ם בהגהה ס' * ואם העמיד הכ"ח במקום הרוח וכבתה זקוק לה דהוי כאלו לא נתן בה שמן כשיעור * ש"ג ב"ח * ולא יברך ככ"ה * וראוי להחמיר ולהדליקה בכל ענין * רש"ל ב"ח מג"א * והרב פ"ח חלק על הכ"ה וכתב דאם העמידה במקום הרוח וכבתה זקוק לה וחזור ומברך כמו וכן הסכימו הרב בן המלך והרב יד אהרן * והעיקר שלא יברך דמידי ספק ברכות לא נפקא וכו' * ש"ת שדה הארץ ח"ג סימן מ"ב :

ליל כ"ה כסליו כנכסים לבית הכנסת ומתפללים תפלת ערבית כמו בחול * אלא שאומר על הנכסים בעמידה ואחר העמידה אומר שליח לבור קדיש תתקבל * ומדליקין נר חנוכה בבית הכנסת כדי לפרסם הנס * ובערב שבת מדליקין אותה קודם שבת * ובמ"ס מדליקין אותה אחר ההבדלה :

א' מדליקין נרות חנוכה בבית הכנסת ומברכין משום פירסומו ניסא ומניחין הכ"ח בב"ה כבכ בכותל דרום ומסדרין ממזרח למערב * ש"ע ומור"ם בהגהה סימן תרע"א * והנהנין להניח נרות חנוכה בב"ה כב"ה בין מזרח למערב טועים הם * ש"ת הדב"ז דפוס פיורדא סימן תק"י * מח"ב :

ב' אין להדליק בב"ה כבכ בכרכה אלא ח"כ יש שם עשרה בב"ה כבכ * אבל אם אין שם עשרה מדליקין בלא ברכה * הרב מר וקציעה * מח"ב :

ג' אין אדם יואל בהדלקת נרות חנוכה שהדליק בב"ה כבכ וברוך לחזור ולהדליק כ"ח בביתו ולברך עליהן * מור"ם בהגהה ס' :

ד' אם הדליק נרות חנוכה ליל ח' בביתו ואח"כ הלך לב"ה כבכ והדליק כ"ח שם בב"ה כבכ יחזור ויברך גם ברכת שהחיינו * אבל אם הדליק קודם בב"ה כבכ לא יחזור לומר ברכת שהחיינו כשהדליק אח"כ בביתו * אם לא מדליק להוציא ב"ב אשתו וכו' ביתו * ש"ת זרע אמת ח"ח סימן ל"ז * מח"ב :

ה' אם אבל מתפלל בערב חנוכה ידליק אחר הנרות חנוכה משום ברכת שהחיינו * אבל שאר ערבית דחנוכה יתפלל * ש"ת מהר"מ מינץ ס' מ"ג * ככ"ה סימן של"א ט"ו מח"ב ב"ח סימן תרע"א :

ו' אם רוצים למהר ולהתפלל לאחר שברך ש"ן והדליק נר אחד מהנרות * יכול השמש להדליק הנשארים והש"ן יתפלל * מור"ם בהגהה ס' * אבל בביתו יש לו להדליק כל הנרות * לבוש ס' * אבל המג"א כתב דגם בביתו ראוי לנשות כן * ובעל נפש יחוש לעצמו דהוא רוצה להיות מהמהדרין ואינו ברין דעול מלוא יהיה עליו כמאשו * הרב מר וקציעה * מח"ב :

תפלה לאומרה קודם הדלקת נר חנוכה

ל"ש יחוד קב"ו ברחימו ודחילו ורחימו ליחד שם י"ה ב"ו ביחודא שליט בשם כל ישראל * הנה אנכי בא לקיים מצות הדלקת נר חנוכה לתקן את שרשה במקום העליון * ויהי רצון מלפניך ה' הלהינו והלהי אבותינו שיהא עתה עת רצון לפניך להיות עולה מצות הדלקת נר חנוכה כאלו השגתה כל הסודות הנפלאים והנוראים אשר הם חתומים בה ותעלה לפניך עם כוונת מעשה המלוא הזאת הנעשית על ידי בני ידידיך היודעים כל כוונת שמונת הקדושים הראויים לבא בהדלקה זו המעלים זרע ייחודי וחיווני מצות העליונות ולהאיר בשכינת עורך המאורות הגדולים אשר בה תמלא היונה מנוח לכף רגל"ה ולא תכבה בלילה נר"ה והיה אור הלבנה כאור החמה מנח"ל בדרך ישתה על כן יריס ראש * ומשם יושפע לי אני עבדך לאור באור החיים כי אתה תאיר נרי ה' אלהי יגיה חשבי * שלח אורך ואמתך המה ינחוני ליראה ולאסהה את שמך * ובכח סגולת הדלקת מאורות נר חנוכה תחכמנו באור תורתך אנחנו וזרענו וזרענו כדבר האמור מפי כבודך לא ימושו מפין ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' וגו' ובזכות מתתיהם כהן גדול וכו' בכלל הודך הראנו נפלאות ובהודך נראה אור והאיר פניך על מקדשך השמש והיה לעת ערב יהיה אור ותחזינה עינינו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה והב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה ומלך ביופיו תחזינה עינינו אמן כן יהי רצון * ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו :

א כליל ראשון מברך שלש ברכות • להדליק נר חנוכה ושעשה נסים ושהחיינו • ואם לא יברך זמן כליל ראשון מברך כליל שני או כשיזכור • ש"ע סי' תרע"ו :

ב גם האכל א"ע • דאס הוא בכ"ה לכאן לא ידליק הוא כ"ח שם משום שהחיינו כמו שכתבו לעיל • מ"מ כשמדליק בביתו מברך שהחיינו • מה"כר • וכ"כ הגאון מהר"ח לנדא ז"ל בש"ת נודע ביחוד מהדורא ב' ח"ח סי' קמ"א :

ג אס אשתו מדליקה עליו כליל ראשון • כשדליק הוא כליל שני וברך שהחיינו • כ"ח • והמג"א חלק עליו וכתב דה"ל לברך עוד שהחיינו דכפטר כמה שברכה אשתו כליל א' • וכן עיקר עיין בסמוך :

ד מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק כאותו הלילה וגם אין מדליקו עליו בתוך ביתו • כשרואה נר חנוכה מברך שעשה נסים וכליל ראשון מברך גם שהחיינו • ואם אחר כך כליל ב' או כליל ג' כא' להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו • ש"ע שס' • והרב פר"ח כתב דמי שמדליק לחבירו יברך שהחיינו וסוף כפטר בכך אס' עומד שס' • אבל מי שהדליקו עליו בביתו והוא בספינה או גשה שליח להדליק לבני ביתו והוא אינו בבית לכ"ע לרי"ך לברך שהחיינו כשדליק • וכתב הרב חיד"א במח"כר דכהפ"ח הסכים הרב המאירי בפסקיו לשבת ודחה סברת החולקים • ולי נראה עיקר לדינא דלא יברך שהחיינו כשהדליקו עליו כליל ראשון בביתו וכסברת מרן דזה כלל גדול דספק ברכות להקל וכ"ש כסברת מרן בש"ע שלא לברך :

ה אס כליל מהלילות שכן והדליק נר אחד פחות מן הראוי ידליק עוד ולא יברך שנית על הדלקתו כי הברכה שברך בתחלה על חיוב כל הכרות עשה • כ"י • מנ"א • וכ"כ הפ"ח ס"סי תרע"ב :

ו ברכת שעשה נסים • גם הגר אס רואה מברך שעשה נסים לאבותינו • ואם יראה לשניות ולומר שעשית נסים לישראל יאמר • כנ"ה בשם אגרת הרמב"ם סימן ע' :

ז מי שיש לו שני פתחים דריבא הוה דמדליק בשתייהו אכל אינו מברך אלא בהדלקת פתח א' ואירע לאיש שהיה לו לויך למקום אחד וזוה לבני ביתו שדליקו בחשכו שלא יוכל לחזור בעת ההדלקה וחזר בעוד שמדליקו בני ביתו בפתח א' יוכל הוא להדליק בפתח השני ולברך • מכתס לדוד סימן כ"ג :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר (שר) חנכה :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה :

כליל ראשון אומרים גם ברכה זו

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה :

א מיד אחר גמר הדלקת הנר הראשון שהיא עיקר • יאמר הכרות הללו וכו' ויגמור ההדלקות בעוד שאומר הכרות הללו וכו' • הגאון רש"ל ז"ל כתב • סימן פ"ה :

הנרות

הנרות הללו אנו מדליקין • על הנסים ועל הפרקן • ועל הגבורות • ועל התשועות • ועל הנפלאות •

ועל הנחמזות • שעשית לאבותינו • בימים ההם בזמן הזה על ידי כהניך הקדושים • וכל שמונת ימי חנכה הנרות הללו קדש הם • ואין לנו רשות להשתמש בהם • אלא לראותם בלבד • כדי להודות לשמך על נסיה ועל נפלאותיה ועל ישועותיה :

אחר כך יאמר אלה מקראי קדש ר"ת יאהרו"נהי

י צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : אלהים צבאות שוב נא הבט משמים וראה ופקוד גפן זאת : הווינו לך אלהים הודינו וקרוכ שמך ספרו נפלאותיך : דמינו אלהים חסוד בקרב היכלך : (אתה ה' אלהים צבאות אלהי ישראל הקיצה לפקוד כל הגוים אל תחון כל כוגרי און סלה : נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קרוש משכני עליון : הושיענו ה' אלהינו וקבענו מן הגוים להודות לשם קדשך להשתבח בתהלתך : יי אלהים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה : יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי :

מזמור שיר חנכת הבית לדוד : ארומך יהוה בי דליתני ולא שמחת אויבי לי : יהוה אלהי שועתי אליך ותרפאני : יהוה העלית מן שאור נפשי חיייתי מירדי בור : זמרו ליהוה חסידיו ויהודו לו זכר קדשו : כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בבי ולבקר רנה : ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם : יהוה ברצונך העמדתה להררי עז הסמרת פניה הייתי נבהל : אליך יהוה אקרא ואל אדני אתחנן : מה בצע בדמי ברדתי אל שחת תיודה עפר היגיד אמתך : שמע יהוה וחנוני יהוה היה עוזר לי : הפכת מספדי למחור לי פתחת שקי ותאזרני שמחה : למען יזמרה כבוד ולא ידם יהוה אלהי לעולם אודך :

א אסור להשתמש לאור כרות חנוכה אפילו לכדוק מעט או למונות לאור אסור • ואפילו תשמיש של קדושה כגון ללמוד לאור אסור • ויש מי שמתיר תשמיש של קדושה • ולכן כוהנים להדליק נר נוסף כדי שאם ישמש לאור יסו לאור
כא Bet Ngobed 21

לאור הנוסף שהוא אותו שהדליק אחריו ומניחין אותו מרחוק קצת משאר כרות מצוה
ש"ע סימן תרע"ג :

ב' מי שנסתפק לו דין בחנוכה שהדליק כבר ואין ברירה שרי לעיין בדין הסוף
לאור בר חנוכה לכולי עלמא כיון שהוא לורך חנוכה שהדליק ש"ת סרב
החסיד משה"י מולכו ז"ל כ"י סימן מ"ט ברכ"י :

ג' מדליקין בר חנוכה מנר חנוכה ודוקא להדליק זה מזה בלא אמצעי אבל
להדליק מזה לזה ע"י בר של חול אסור ויש מתירין גם כזה אף"כ הוא בענין
שיש לחוש שיכבה הנר של חול קודם שידליק בר אחר של חנוכה ונחגו להחמיר
בכרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר דעיקר מצותו אינו אלא בר אחר והשאר
אינו למצוה כל כך לכן אין להדליק זה מזה וכל זה אינו רק בעוד שדולקים
למצותן אבל אחר שעבר זמן המצוה מותרים בהנאה כל שכן שמותר להדליק משה"י
ש"ע ומור"ם בהגהת סימן תרע"ד :

ד' יש מי שאומר שבר של ב"ה סבך ושל שבת ושל חנוכה כולן של מצוה הם ומותר
להדליק זה מזה וה"ה בר של תלמוד תורה או בר לחולה סכריך בר ש"ע
ומור"ם שם :

ה' אם נתערב בר חנוכה האסור בהנאה בשאר כרות אפילו אחד בחלף לא בטיל
דסוי דבר של מנין אלא ידליק מן התערובת כל כך שברואי בר של סתר דולק
עם בר של איסור ואז מותר להשתמש מכלן מור"ם בהגהת סימן תרע"ג וכן עיקר
ודלא כהב"ח דאוסר מנ"א :

שחרית מסדרין הזמירות ומתפללין כשאר הימים רק שבעמידה אומר על הנסים
וגומרין הלל וקדיש לעילא וקודם שיוציא ס"ת אומר יהי ה' אלהינו עמנו
וכו' וכרוך המנוקס ונדלו עד עמו בשלום ככתוב בשחרית של חול וקורין
בו שלשה נדרי בפרשת כשא כפי הסדר שתקנו חכמים :

דיני רציאת ס"ת ביום ראשון של חנוכה

א' יום א' של חנוכה קורא הכהן עד המשכן והלוי עד חנוכת המזבח וכן
ראוי לכהן שכת"ב ושיירי ברכה סימן תרע"ד :

ב' מקום שנהגו ביום א' של חנוכה שלא לקרוא לכהן רק עד ואני אברכס
יש לבטל מנהגם ש"ת דברי דוד סימן כ"ד עיקרי הד"ע ולי נראה
דהיבא דכבוד כבוד ואין לערער על מנהגם וכ"ש שאין לבטל מנהגם דסרי
כתב סרב המאירי ז"ל בפסקיו לשבת פרק כמה מדליקין וז"ל יש כוהנים ביום
א' לקרוא הראשון בברכת כהנים והב' ביום כלות משה וסג' ביום הראשון
ע"כ וע"ש שכתב עוד מנהגים אחרים הרי שהביא המאירי ז"ל מנהג זה
ולא קרא עליו שום ערעור וא"כ אין להכריח לבני המקום שנהגו מנהג זה
שיבטלו מנהגם ומיטו טוב הוא להודיעם שיותר ראוי הוא המנהג לקרוא
לכהן עד המשכן ואם יקבלו ויתרצו לכהן כן מכאן ולהבא מועב וכמ"ש
השכ"ח והם לא יתירו לבטל מנהגם אין להכריחם וישארו במנהגם ככ"ל ודלא כש"ת
בני דוד :

ג' אם טעה הש"ץ וקרא לכהן עד ואני אברכס וברך הכהן ברכה האחרונה
כ"ל פשוט דא"ל לחזור ולקרוא עם הכהן השאר עד המשכן אפילו בלא ברכה
אלא עולם הלוי וקורא לו מואני אברכס ואילך עד חנוכת המזבח ככ"ל :

וידבר

וידבר יהוה אל משה לאמר : דבר אל אהרן ואל
בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור

להם : ס יברכה יהוה וישמרך : ס יאר יהוה פניו
אליך ויחנך : ס ישא יהוה פניו אליך וישם לך

שלום : ס וישמו את שמי על בני ישראל ואני
אברכם : ס ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן

וימשח אתו ויקדש אתו ואת כל כליו ואת המזבח ואת
כר כליו וימשחם ויקדש אתם : ויקריבו נשיאי ישראל

ראשי בית אבתם הם נשיאי המפת הם העמדים עד
הפקדים : ויביאו את קרבנם לפני יהוה שש עגלת צב

ושני עשר בקר עגלה על שני הנשיאים ושור לאחד
ויקריבו אותם לפני המשכן : ויאמר יהוה אל משה

לאמר : קח מאתם והיו לעבד את עבדת אהל מועד
ונתתה אותם אל הלויים איש כפי עבדתו : ויקח משה

את העגלות ואת הבקר ויתן אתם אל הלויים : את
שתי העגלות ואת ארבעת הבקר נתן לבני גרשון כפי

עבדתם : ואת ארבע העגלות ואת שמנת הבקר נתן
לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן אהרן הכהן :

ולבני קהת לא נתן כי עבדת הקדש עליהם בכתף
ישאו : ויקריבו הנשיאים את הנפת המזבח ביום המשח

אתו ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח : ויאמר
יהוה אל משה נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו

את קרבנם לחנפת המזבח : ס ויהי המקריב ביום
הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה :

וקרבנו קצרת כספא אחת שלשים ומאה משקלה מזרק
אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם מלאים

סרת בלודה בשמן למנחה : כף אחת עשרה זהב
מלאה

מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד
בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זר קרבן נחשון בן־עמינדב :

ואומר החון חלי קדים ואשרי ובה לציון וקדים תתקבל ומחורין ספר
תורה למקומו ואומר יהללו ומזמור סיר חככת הכית ובית יעקב וגומר
התפלה כמו בשאר הימים :

יום שני של חנוכה מתפללים כמו אתמול וגומרים ההלל ואומר קדים לעילא
ומוציאין ספר תורה וקורין בו שלשה נבדרי בפרשה ז' כהן קורא מן וכיום
השני עד מלאה קטרת ולוי קורא מן פר אחד עד סוף הקרבן שלישי חוזר וקורא
מן ביום השני עד סוף הקרבן וכן על זה הדרך בשאר הימים :

דיני קריאת התורה לשאר ימי חנוכה

א' אם טעה החון וקורא ביום ב' של חנוכה ביום השלישי או שטעה ביום
הג' וקרא בו הקריאה של יום ד' ובירך העולה ברכה האחרונה אפילו שהס'ת
עדין לפניו אין צריך לחזור ולקרות הקריאה של אותו היום שהוא בו * אמנת ליעקב
ס' ע' אות י"ב וס' לדוד אמנת שס' הכל בש"ת פני אהרן ס' ו"ב כתב דבש"ס"ת
עדין כבימה לפניו מוטב שיחזור ויקרא הקריאה של אותו היום בלא ברכה להודיע
שהקריאה שקראו היתה בטעות ולא יטעו על ידי הקריאה כלילה כדלקת הכרות
חנוכה * וכן הסכים שם בסוף התשובה שרב דבר משם אחיו ז"ל * וכן עיקר :

ב' אם כבר הולכו הס'ת להיכל דאזכר ויבליס להוציאו פעם אחרת וכמלא שביום
ד' קראו ביום הס' * ליום מתרתו אל יקראו ביום סד' * דאם יקראו ביום
ס' פרשת ביום סד' מפני שלא קראו אתמול יבואו לטעות דהיום יוס' ד' הוא וכלילה
לא ידליקו אלא ס' נרות * הילכך לא יקראו למחרת אלא ביום הס' בלבד * ש"ת
פני אהרן שם :

ביום השני הקריב נתנאל בן־צוער נשיא יששכר :
הקריב את־קרבנו קערת־כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם * מלאים סלת בלולה בשמן למנחה :
כף אחת עשרה זרב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר
איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים
אחד לחטאת : ולזבח השלמים בקר שנים אילים
חמשה עתודים חמשה בני־שנה חמשה זר
קרבן נתנאל בן־צוער :

קריאה

קריאה ליום שלישי

ביום השלישי נשיא לבני זבולן אליאב בן־חלן :
קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם *
מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
זרב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת :
ולזבח השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים
חמשה כבשים בני־שנה חמשה זר קרבן אליאב בן־חלן :

קריאה ליום רביעי

ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן־שדיאור :
קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם *
מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
זרב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זר קרבן אליצור בן־שדיאור :

קריאה ליום חמישי

ביום החמישי נשיא לבני שמעון שלמיאל בן־צורישידי :
קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם *
מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
זרב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
השלמים בקר שנים אילים חמשה עתודים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זר קרבן שלמיאל בן־צורישידי :

קריאה

קריאה ליום ששי

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל :
 קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
 מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
 זהב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
 אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת :
 ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים
 כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אליסף בן־דעואל :

קריאה ליום שביעי

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד :
 קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
 מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
 זהב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
 אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת :
 ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה
 כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן־עמיהוד :

קריאה ליום שמיני

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן־פרהצור :
 קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
 מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
 זהב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
 אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
 השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה
 כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן־פרהצור :
 ביום

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבירן בן־גדעני :
 קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
 מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה
 זהב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־
 אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
 השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים
 בני־שנה חמשה זה קרבן אבירן בן־גדעני :

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן־עמישדי : קרבנו
 קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק
 אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים
 סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת עשרה זהב
 מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן
 שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת : ולזבח
 השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים
 בני־שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן־עמישדי :

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן
 עכרן : קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה
 משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש
 שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה : כף אחת
 עשרה זהב מלאה קטרת : פר אחד בן־בקר איל אחד
 כבש־אחד בן־שנתו לעלה : שעיר־עזים אחד לחטאת :
 ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה
 כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרן :

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחירע בן־עין :
 קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה
 מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם |
 מלאים

מלאים סלת בלולה בשמי למנחה : כף אחת עשרה
 זהב מלאה קטרת : פר אחד בדבקר איר אחד בבש
 אחד בן-שנתו לעלה : שעיר-עזים אחד לחטאת :
 ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה
 בבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחרע בן-עין :
 זאת חנפת המזבח ביום המשח אתו מאת נשיאי
 ישראל קערת כסף שתים עשרה מזרקי-כסף
 שנים עשר כפות זהב שתים עשרה : שלשים ומאה
 הקערה האחת כסף ושבעים המזרק האחד כסף
 הכלים ארפים וארבע-מאות בשקל הקדש : כפות
 זהב שתים-עשרה מלאה קטרת עשרה עשרה הפך
 בשקל הקדש כרי-זהב הכפות עשרים ומאה : כל-
 הדבקר לעלה שנים עשר פרים אילם שנים-עשר
 בבשים בני-שנה שנים עשר ומנחתם ושעירי עזים
 שנים עשר לחטאת : וכל בקר וזבח השלמים עשרים
 וארבעה פרים אילם ששים עתדים ששים בבשים
 בני-שנה ששים זאת חנפת המזבח אחרי המשח אתו :
 וכבא משה אל-אהל מועד לדבר אתו וישמע את-
 הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על-ארץ העלת
 מבין שני הכרבים וידבר אליו :

וידבר יהוה אל-משה לאמר : דבר אל-אהרן ואמרת
 אליו בהעלתך את-הנרות אר-מול פני המנורה
 יאירו שבעת הנרות : ויעש כן אהרן אר-מול פני
 המנורה העלה גרתיה כאשר צוה יהוה את-משה :
 וזה מעשה המנורה מקשה זהב עדי-רכה עד-פרחה
 מקשה הוא כמראה אשר הראה יהוה את-משה כן
 עשה את-המנורה : וגומר כל התפלה כסדר הכתוב ביום ראשון

ראש

ראש חדש טבת שחל בחול

מתפללין כשאר המים ומזכירין יעלה ויבא בעבודה ועל הנסים שהודאה
 וגומרים ההלל ואומר החון קדיש מתקבל ומזליאין בו ב' ספרים
 בראשון קורין שלשה גברי בפרשת ראש חדש ולא יאמר קדיש ובספר שני קורא
 הרביעי בחנוכה הנשיאים מענין היום וקדיש לעילא ואומרים אשרי ובה לזיון
 ומחזירין הספרים למקומן ואומר קדיש לעילא ומתפללין מוסף של ראש חדש
 ואומרים על הנסים ואחר כך אומר החון קדיש מתקבל ובכרי כפשי אתה ומזמור
 שיר חנוכה הבית בית יעקב וקדיש יהא שלמא וקוה אל ה' ופטוס הקטורת
 תנא דבי אליהו וקדיש דרבנן ובכרו ועלינו לשבח :

דיני קריאת התורה בראש חדש טבת שחל בחול

א' אם חל ראש חדש טבת בחול מזליאין ב' ספרים וקורין בא' ג' בכרי בשל ר"ח
 ובשני קורא אחד בשל חנוכה ואם טעה החון וקרא ד' בשל ר"ח אס לא
 סוליאו ספר שני אין לריך לקרות יותר דאין משניחין בחנוכה אכל אס סוליאו
 ספר שני משום פנמו לריך לקרות חמישי בשל חנוכה ש"ע סי' תרפ"ד ואפילו
 נזכרו בעוד שקורא הרביעי אל יקרא הרביעי בשל חנוכה דאין מדלגין אלא יקראו
 החמישי בשל חנוכה ב"י ש"ל מג"ף :

ב' כשקורא החמישי בשל חנוכה יאמר קדיש אחריו ואם כבר אמר קדיש אחר
 הרביעי לא יאמר עוד אחר החמישי תשובת מהרי"ל סי' רי"ב מג"ף :
 ג' אם טעה בר"ח טבת וסקדים לקרות בשל חנוכה וסתחיל לקרות בשל חנוכה
 לריך להססוק ולגלול לקרות בשל ר"ח מור"ס בהנהגה שס' וסרכ אמת ליעקב
 סי' ו' סע' ט' וכן לדוד אמת שס סע' ב' כתב דאס כבר סתחיל לקרות בשל חנוכה
 וזכר וגלל מעלמו עד ראש חדש מדויק הוא דקורא בשל ר"ח ואינו מברך אכל
 מדויק כיון שכבר ברך על של חנוכה יש לו לקרות בשל חנוכה תחלה שלא ליכנס
 בספק ברכס ויקרא ג' גברי בשל ר"ח אכל סרכ חיד"ץ שס סע' ג' כתב דהעיקר
 לריקא דאפילו שכבר בריך על של חנוכה ואפי' סתחיל לקרות יפסיק ויגלול ויקרא
 של ראש חדש ולא יברך :

מגילת אנטיוכוס

ויהי בימי אנטיוכוס מלך יון מלך גדול ותוק הנה ותקוף
 בממשלתו וכל המלכים ישמעו לו : והוא בבש מדינות
 רבות ומלכים חוקים והחריב טירותם והיכליהם שרף באש
 אנשיהם בבית האסורים אסר : והוא בנה מדינה גדולה על חוף
 הים להיות רו לבית מלכות ויקרא לה מדינת אנטוכיא על שמו :
 וגם בגרים משנהו בנה מדינה לנגדה ויקרא לה בגרים על שמו
 וכן שמונתן עד היום הנה : בשנת עשרים ושלוש שנים למרכו הוא
 שנת מאתים ושלוש עשרה שנים לבנין בית האלהים שם פניו
 לעלות לירושלם : ויען ויאמר לשריו תלא ידעתם פי יש עם
 היהודים

היהודים אשר בירושלם בינינו : לאלהינו אינם מקריבין ורתינו
 אינם עושים ורתי המלך עוזבים לעשות דתם : וגם הם מיתללים
 ליום שברון המלכים והשרטונים ואומרים מתי ימלוך עלינו
 מלכנו ונשלוט בים וביבשה וכל העולם יתחן בירינו : אין כבוד
 למלכות להניח אלה על פני האדמה : עתה באו ונעלה עליהם
 ונכסל מהם הברית אשר כרת להם אלהיהם שברת ראש הדש
 ומילה : ויטב הדבר בעיני שריו ובעיני כל חירו : באותה שעה
 קם אנטיוכוס המלך וישלח את ניקנור משגהו בחיל גדול ועם
 רב ויבא לעיר יהודה לירושלם ויהרוג בה הרג רב ויבן במרה
 בבית המקדש במקום אשר אמר אלהי ישראל לעבדיו הנביאים
 שם אשפן שכינתי לעולם במקום ההוא שחטו את החזיר ויביאו
 את דמו לעזרת הקדש : ובהיות זה באשר שמע יוחנן בן מתתיה
 בהן גדול כי זה המעשה נעשה נמלא קצף וחמה וזיו פניו נשתנה
 ויועץ בלבו מה שיוכל לעשות על זה : ואז יוחנן בן מתתיה עשה
 לו חרב שתי אמות ארפה וזרת אחת רחבה תחת בנדיו עטופה :
 ויבא לירושלם ויעמד בשער המלך ויקרא לשוערים ויאמר להם
 אני יוחנן בן מתתיה באתי לבוא לפני ניקנור : ואז באו השוערים
 והשומרים ויאמרו לו הבה הגדול מהיהודים עומד בפתח ויען
 ניקנור ויאמר להם בוא יבוא : ואז יוחנן הובא לפני ניקנור ויען
 ניקנור ויאמר ליוחנן אתה הוא אחר מן המורדים אשר מררו
 במלך ואינם רוצים לשלום מלכותו : ויען יוחנן לפני ניקנור
 ויאמר אלני אני הוא עתה באתי לפניך אשר תרצה לעשה : ויען
 ניקנור ויאמר ליוחנן אם ברצוני אתה עושה קח חזיר ושחטורו
 על הפמה והלבש בגדי מלכות ותרכב על סוס המלך וכאחד
 מאוהבי המלך תהיה : וכאשר שמע יוחנן השיבו דבר אלני ירא
 אני מבני ישראל פן ישמעו כי עשיתי פן יסקלוני באבנים : עתה
 יצא בר איש מלפניך פן ירדעוים או ניקנור רוציא בר איש
 מלפניו : אז נשא יוחנן בן מתתיה עיניו לשמים ותקן תפלתו לפני
 אלהיו ויאמר אלהי ואלהי אבותי אברהם יצחק ויעקב וכן
 אמר אל תהנני נא ביד הערר הזה כי אם ויתרגני ילך וישתבח
 בבית דגון אלהיו ויאמר אלהי נתנו כירי : באותה שעה

פסע

פסע עליו שרש פסיעות ויתקע החרב בלבו וישלך אותו חלל
 בעזרת הקדש לפני אלהי השמים : ענה יוחנן ויאמר אלהי רא
 תשים עלי חטא כי הרגתי בקדש עתה בן תתן את כל העמים
 אשר באו עמו להצד ליהודה ולירושלם : אז יצא יוחנן בן מתתיה
 ביום הזה וילחם בעמים ויהרוג בהם הרג רב : מספר ההרגנים אשר
 הרג ביום ההוא שבע מאות ארף ושנים ושבעים ארף אשר
 היו הורגים אלה לאלה : בשוכו בנה עמוד על שמו ויקרא לו
 מכבי ממית החוקים : ויהי כאשר שמע אנטיוכוס המלך כי נהרג
 ניקנור משגהו צר לו מאד וישלח להביא לו בנרים הרשע
 המטעה את עמו : ויען אנטיוכוס ויאמר לבנרים הלא ידעת אם
 לא שמעת אשר עשו לי בני ישראל הרגו חייכי ויבזו מחנכותי
 ושרי : עתה על ממוניכם אתם בוטחים או בתיכם לכם הם בואו
 נעלה עליהם ונכסל מהם הברית אשר כרת להם אלהי השמים
 שבת ראש חדש ומיקרה : אז בנרים הרשע וכל מחנכותיו בא
 לירושלם ויהרוג בהם הרג רב וינזור בה נזרה נמורה על שבת
 ראש חדש ומילה : בהיות זה באשר היה דבר המלך נהפזת
 מצאו איש אשר מד בנו ויביאו האיש ואשתו ויתרו אותם בנגד
 היקר : וגם אשה אשר יקרה בן אחרי מות בעלה ותמל אורו
 לשמנה ימים ותעל ער חומת ירושלם ובנה מהול בידה : ותען
 ותאמר לך אומרים בנרים הרשע ברית אבותינו לא נכסל ממנו
 שבת ראש חדש ומילה ומבני בנינו לא יוסר : ותפיל בנה לארץ
 ותפול אחריו וימותו שניהם כאחד ורבים מבני ישראל אשר היו
 עושים בן בימימיהם ולא שנו ברית אבותם : בזמן ההוא אמרו
 בני ישראל אלה לאלה באו ונלך ונשבות במערה פן נחלד את
 יום השבת וילשינו אותם לפני בנרים : אז בנרים הרשע שלח
 אנשים חלוצים ויבאו וישבו על פי המערה ויאמרו אליהם
 יהודים צאו אלינו ואכלו מרחמנו ושרנו מיוננו ומעשינו תהיו
 עשים : ויענו בני ישראל ויאמרו אלה לאלה יהוה זוכרים אנחנו
 אשר צונו על הר סיני ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך
 וביום השביעי תשבות עתה טוב לנו אשר נמות במערה מאשר
 נחלל את יום השבת : בהיות זה באשר לא יצאו אליהם הביאו

עצים

עצים וישרפו על פי המערה וימותו כאלף איש ואשר : אחרי
 בן יצאו בני מתתיה יוחנן וארבעה אחיו וילחמו בעמים ויהרגו
 בהם הרג רב כי בטחו באלהי השמים : אז בגרים הרשע נכנס
 בספינה אחת ויגנס אל אנטיוכוס המלך ועמו אנשים פריטי חרב :
 ויען בגרים ויאמר לאנטיוכוס המלך אתה המלך שמת צווי
 לבטל מן היהודים שבת ראש חדש ומילה מרמה גדולה ומרד
 בתוכה : אשר אם ילכו כל העמים והאמות והלשונות לא יוכלו
 לתמשרה בני מתתיה מאריות הם חזקים ומנשרים הם קלים
 ומדובים הם ממהרים : עתה המלך עצתי ייטב עליך ולא תלחם
 באנשים מעט כי אם תלחם בהם ותבוש בעיני כל המלכים :
 לכן כתוב ושלח ספרים בכל מדינות מלכותך ויבאו שרי החירות
 ולא ישאר מהם אחר וגם פלים מלבשים שריונים יהיו בהם :
 וייטב הדבר בעיני אנטיוכוס המלך וישלח ספרים בכל מדינות
 מלכותו ויבאו שרי עם ועם ומלכות ממלכות ופילים מלבשים
 שריונים עמהם באו : שנית קם בגרים הרשע ויבא לירושלם
 בקע החומה וינתק המבוא וישבור במקדש שלש עשרה פרצות
 וגם מן האבנים שבר עד אשר יהיו כעפר ויחשוב בלבו ויאמר
 הפעם הזאת לא יוכלו לי כי רב חילי ועז ידי ואלהי השמים לא
 חשב בן וכששמעו תמשה בני מתתיה קמו ויבאו למצפה גלעד
 אשר היה שם פריטה לבית ישראל בימי שמואל הנביא : צום
 גורו וישבו על האפר לבקש רחמים מלפני אלהי השמים : אז נפל
 בלבם עצה טובה והודרה הבכור שמעון רשני השלישי יוחנן
 הרביעי יונתן החמישי אלעזר : ברוך אותם אביהם וכן אמר
 יהודה בני אודה ממך ביהודה בן יעקב אשר היה נמשך בארצה :
 שמעון בני אודה ממך בשמעון בן יעקב אשר הרג יושבי שכם :
 יוחנן בני אודה ממך באבגד בן נר שר צבא ישראל : יונתן בני
 אודה ממך ביונתן בן שאול אשר הרג עם פלשתים : אלעזר בני
 אודה ממך בפנחס בן אלעזר אשר קנא לאלהיו והציל את בני
 ישראל : ער זה יצאו תמשה בני מתתיה ביום הזה וילחמו בעמים
 ויהרגו בהם הרג רב ויהרג מהם יהודה : באותה שעה באשר
 ראו בני מתתיה כי נהרג יהודה שבו ויבאו אל אביהם ויאמר
 להם

להם למה שבתם : ויענו ויאמרו אשר נהרג יהודה אחינו אשר
 היה חשוב ככלנו : ויען מתתיה אביהם ויאמר אליהם אני אצא
 עמכם ואלחם בעמים פן יאבדו בית ישראל ואתם נבחרתם על
 אחיכם : ויצא מתתיה ביום ההוא עם בניו וילחמו בעמים :
 ואלהי השמים נתן כל גבורי העמים בידם ונהרגו בהם הרג רב
 כל אחינו חרב וכל מושבי קשת שרי תחיר והסננים לא נותר
 בהם שריר ויגסו העמים למדינות הים : ואלעזר היה מתעסק
 לחמית הפילים ויטבע בפרש הפילים וכאשר שבו בקשוהו ואחר
 בן מצאוהו אשר טבע בפרש הפילים : וישמחו בני ישראל כי
 נהנו בידם שזנאיהם מהם שרפו באש ומהם דקרו בחרב ומהם
 תלו על העץ ובגרים הרשע המטעה את עמו שרפו אותו בית
 ישראל באש : ואז אנטיוכוס המלך באשר שמע אשר נהרגו
 בגרים הרשע וכל שרי החור אשר עמו נכנס בספינה ויגנס
 למדינות הים כל מקום אשר היה בא שמה מורדין בו וקוראין
 אותו הכרם : אחרי כן באו בני השמונאי לבית המקדש ויבנו
 השערים הנשברים ויסגרו הפרצה ויטהרו את העזרה מן התרנגלים
 ומן הטומאות : ויבקשו שמן ויתן להדליק המנורה ורא מצאו
 כי אם צלוחית אחת אשר היתה תחומה כטבעת הכהן הנדוד
 ויהעו כי הנה טהור : כשיעור הדלקת יום אחר היה בה ואלהי
 השמים אשר שכן שמו שם נתן בה ברכה והדליקו ממנה שמונה
 ימים : עד בן קיטו בני השמונאי קיום וחוקו אסר בני ישראל
 עמהם באחר לעשות שמונה ימים האלה ימי משהה ושמחה
 כימי מועדים הכתובים בתורה ולהדליק בהם גרות להודיע אשר
 עשה להם אלהי השמים נצוחים : ובהם אין לספור ולא לגזור
 צום ותענית וזלתי אשר יש עליו מקפני זה ויתפכל לפני אלהיו :
 אך השמונאי ובניו ואחיהם לא גזרו בהם לבטל עבודת מדאכה
 ומן העת ההיא לא היה שם למלכות יון : ויקבלו המלכות בני
 השמונאי ובני בנייהם מהערת הזאת ועד חרבן בית האלהים
 מאתים ושש שנים על בן בני ישראל מהיום ההוא בכל גלותם
 שומרים תמים האלה ויקראו להם ימי שמחה בעשרים ותמשה
 לחדש כסלו : ועד העולם ראו יסורו מהם אשר היו בכיור
 מקדשם

מקדשם הבהנים והדוים וחכמיהם אשר קיימו עליהם ועל בני
בניהם עד עולם: האר אשר עשה עמהם גם ופלא הוא יעשה
עמנו גם ונפלאות ויקיים בנו מקרא שבחוב כימי צאתך מארץ
מצרים ארצנו נפלאות:

דיני הנותר מהשמן של חנוכה

- א' הותר ביום השמיני של חנוכה מן השמן הסריך לשיעור הדלקה עושם לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקלס למתו * ש"ע סימן תרע"ז * וסב"ח כתב דאפילו כהותר מהסריך לשיעור הדלקה סריך לשורפו דכיון שנתן השמן כסתם הוקלס כל השמן * וכתב המג"א דטוב להסתות לכתחלה שלא יאסר חלא כשיעור הסריך להדלקה:
- ב' אם כתערב שמן הותר מנרות חנוכה עם שמן אחר ואין ששים לכטלו * אין להוסיף עליו כדי לכטלו * ש"ע ס:
- ג' אסור להניח השמן הותר מכ"ח ככלו מאום כדי לשותו לשנה הכאה להדליקו לבר חנוכה דחיישינן לתקלס * טור יש"ש מג"א:

תקון פורים

דינים השייכים לצום אסתר

- א' משכנעם אדר מרבין בשמחה * ומי שיש לו דין עם ככרו ישפוט עמו באדר * מג"א סימן תרפ"ו * וכשנה מעוברת משכנעם אדר שני:
- ב' ב"ג באדר מתענים תענית אסתר * ואם חל פורים בשבת מקדימין להסתענות ביום תמישו * ש"ע ס * וכתב מור"ס בהגהה דיש להקל בתענית זה לעת הסורך כגון מעוברות ומניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק כואבו עינים שאם מלגטעניס הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ * אבל שאר בריאוס לא יפרשו מן הסבור וכתב הרב מהר"ע ז"ל בספר מע"י דסכרא זו של מור"ס להקל בתענית זו אינו אלא לדעת רש"י דס"ל דתענית זה אינו רק מנהג בעלמא * אבל לשיטת ר"ת וסר"א * והטור דס"ל דהוא חיובא וכן נראה שהוא דעת מרן בש"ע דסתם * ודאי דאין להקל בו כי אם לחולה כדון שאר לומות * וכן עיקר:
- ג' כשחל פורים בשבת דמקדימין להסתענות ביום תמישו כתב מור"ס בהגהה דאם חל ברית מילה ביום ה' מותר לאכול כסעודת המילה ולמחר ביום שני יתענו האוכלים * וכתב הט"ז דאין לסמוך על מור"ס בזה אלא יאכלו סעודת מילה כלולה כמו ב"ד וע"ב * והרב יעב"ץ כס' מר וקלועה דחס דברי הט"ז כמ"ס הרב חיד"א במנח"כר בשמו * אבל הרב מהר"ע כס' מע"י כתב גם כזה דמה שהוקל מור"ס לכעלי ברית אינו אלא לשיטת רש"י משא"כ לסכרת ר"ת דק"ל כוותיה לעולם יתענו יום ה' עם הסבור:
- ד' חתן תוך ימי חופתו יתענה תענית זה * ודלא כש"ת בית דוד שכתב דחתן תוך ימי חופתו אינו מתענה תענית זה * ככ"ה *:
- ה' יש מתענין תענית זה לילה ויום * ככ"ה * ויש מתענין ג' ימים וזכרון לתענית אסתר * ש"ע * וכתב המג"א פי' שמתענין כה"כ אחר פורים:

ליל י"ר באדר נכנסים לב"הכנ ואומר החון פומון זה סי' יוסף שלום
פורים פורים פורים לנו * ברוד אשר בחר בנו:
יתרומם שם אלהינו * הנוקם את נקמתנו מעמק ראש צרינו
כי ברפירים נלחם לנו:
ואף גם זאת כהיותנו * גולים בארץ אויבינו * לא עזבנו אלהינו
להפר בריתו אהנו:

סתר היתה לראש * אל מלך גדול וקדוש * בימי המלך אחשוורוש
יהוה הוא משגב לנו:
פתשגן הנשתון * להכרית את עם לא אלמן * בעצת הצורר
המן * אזי חיים בלעוננו:
שלח רצים דהופים * אל שבע מאה ועשרים * להשמיר כל
היהודים * ללוי יהוה שהיה לנו:

לבש נקם ולי חסה * על יד ימיני והדסה * זמר הרש יאלוי
אשא * עד הנה יהוה עזרנו:
ויציאנו לרוחה * ומיגון ואנחה * ליהודים היתה שמחה * ואור
יקר זרח לנו:
מלאו נביעכם יין * ושלחו סגות לאין * ונראה עין בעין * בשוב
יהוה אהנו:

בליל שני יש נוהגים לומר פומון זה

יקרבנו יהוה לעבודת בית המקדש * למען זכות אבותינו: אב
רחמן קרב זמן * קרב זמן * אל נאמן:
אין כמוד יהוה * מהר יבנה בית המקדש * ונעשה את עולותינו:
אב רחמן קרב זמן * קרב זמן * אר נאמן:
והצילנו יהוה * מזדים עושי רשעה * על יד דוד משיחנו: אב
רחמן קרב זמן * קרב זמן * אל נאמן:
שמחנו יהוה * עם משיח דוד בן ישי * וקבץ גליותנו: אב רחמן
קרב זמן * קרב זמן * אר נאמן:
את לעשות ליהוה * בעמלק נקמה * באשר עשה לאבותינו: אב
רחמן קרב זמן * קרב זמן * אל נאמן:

ואומר החון קדיש לעילא עם והוא רחום וברכו * ומתפללים ערבית ואומר על
הנסים בהודאה ואומר שליח לבור קדיש לעילא * וקורים המילה:
דינים

א' חייב אדם לקרות המגילה בליל י"ד ולחזור ולקרותה ביום * ושל לילה זמנה כל הלילה * ושל יום זמנה כל היום מהנך חממה עד סוף היום * ואם קראת ביום משעלה עמוד השחר יא' * ש"ע סימן תרפ"ז :

ב' מי שלא קרא את המגילה בלילה וקראתה בשעלה עמוד השחר * נסתפק הרב הל"קט ח"א סימן רפ"ו אם יא' יא' קריאתה דשל לילה כדק"ל גבי ק"ש * או מקראת מגילה שאני מק"ש ולא יא' * וכתב שבשנת ה"א נסתפק בזה רבו הרב במהר"א בתורת שאר הרבנים חביריו ואם זכורני און לי מכיב כ"ל דעלתה הסכמתם דלא יא' ושאני ק"ש ותלים קרא בשכיבה ואיכא איכא דגבו בהסוף שעתא * אבל מקראת מגילה לריד לילה ויום * וזה גם כן דעתו כעת ולריד עוד עיון בהר"ש וכו' עכ"ד ז"ל * גם הרב מג"א כתב דג"ל דלא יא' וחילק בין ק"ש למקראת מגילה * אבל ראיתי להרב קול הרמ"ז פ"ב דמגילה מש' ה' שכתב בפשיטות שדון מקראת מגילה בזה כדון ק"ש * ואכתי אי"ש לעיר מלאתי הדבר מפורש בדברי הגאון הלכות גדולות ז"ל במס' מגילה דלא יא' שכתב וז"ל וסיבא דלא קרייה מפשיטא קרי לם כולה ליליא וסיבא דלא עלה עמוד השחר ע"כ * הנה לך מפורש יולא מדברי הגאון ה"ג ז"ל דאם קראת אחר שעלה עמוד השחר לא יא' יא' קריאתה דשל לילה וכן מוכח נמי מדברי הרקח הלכות מגילה * וסייכו בדברי מג"א ורבו של הרב הל"קט וחביריו ודלא בהרב קול הרמ"ז ז"ל :

ג' אם שכח או נאנס ולא קרא המגילה בלילה * אין לה תשלומין * ולכן אם נזכר ביום שלא קראת בלילה או שעבר האונס ח"ל לקרותה ביום פעמים אחת לתשלומי לילה * הרב מהר"י מולכו ז"ל בתשו' כ"י וסרב חיד"א בברכ"ו :

ד' מבעלי תלמוד תורה לשמוע מקראת מגילה קל וחומר לשאר מצות של תורה שכולם נדחים מפני מקראת מגילה שאין דבר שנדחה מקראת מגילה מפניו חוץ ממת מצוה שאין לו קוברים שהפוגע בו קוברו תחלה ואח"כ קורא * ש"ע שם * והא דמת מצוה דוחה מקראת מגילה היינו דוקא מת מצוה שאין לו קוברין כלל דהוא מוטל בשם בזיון * אבל קבורת קרובין בעיר מגילה קודם * והרמב"ן בתורת האדם וש"ג ב"ח * ודלא כמור"ם בהגהה דמשמע מדבריו דאפילו בעיר כל שאין לו כל רכבו מיקרי מת מצוה ודוחה מגילה * מג"א * וכן עיקר דבעיר מגילה קודם :

ה' קבורת תלמיד חכם אפילו שהוא בעיר קודם למקראת מגילה משום דכבוד תורה דיוחיד חמיר * ר"מ בשם ח"ז * מג"א :

ו' הא דשאר מצות נדחין מפני מקראת מגילה * היינו דוקא בדאיכא שהיה לנגשות שתייהן * אבל אם ח"א לנגשות שתייהן ונדחה אחת לגמרי * אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקראת מגילה * והא דמת מצוה קודם היינו דוקא בדאפשר לו לקוראה אחר כך * הר"ש ז"ל בתוס' על הסמ"ג ופסקו מור"ם בהגהה שם * אבל רש"ל והרב ראש יוסף ומהריט"ן וספר"ח והע"ז והמג"א ז"ל כולם פה אחד ססבימו לדחות דברי מור"ם שפסק כדקדוקו של הר"ש והעלו דמגילה נדחית מפני מת מצוה * וכתב הרב מהר"י כהנא ז"ל בספרו הכהור גט מקושר בביאורו לתוספי הר"ש לה' מגילה דקמ"ה ע"ב שכן ראוי להורות לנגדו מנעשה דמת מצוה קודם אפילו בדליכא שהיה כיון שלהקת כל הכנ"איים האחרונים הנה כתבו כן * אבל הר"ב זרע אמת ח"א סימן כ"ח דחה דברי כל האחרונים סבו וקיים דברי מור"ם כהגהה דאיכא דאין שהיה לקרות המגילה אחר קבורת המ"מ או יקרא המגילה ואח"כ יקבור המ"מ כיון שיש שהיה לקבור אחר כך * גם הרדב"ז בחדשות סימן רכ"א כתב כדעת הרמב"ם דקורא המגילה ואח"כ יקבור המ"מ שזו מצוה עוברת וזו אינה עוברת

עוברת * וכ"כ הרב חיד"א במת"כ דקורא ביוחיד רחוק ד' אמות מן המת ואח"כ מתעסק בו דבזמן מועט כיון כאן כבוד הסדרות וזו מצוה עוברת * ואין ס"כ דאם יהיה באופן דגם בשיעור מועט כזה יהיה בזיון למת יפסיד קריאת המגילה לגמרי * אבל בל"ה לא וכ"כ הגאון חוות יאיר סי' ע' י' יא' וכן נראה עיקר הלהכה ולמעשה ודלא כסוראת הרב מהר"י כהנא ז"ל :

ז' מילה ומקראת מגילה * לרד הת"ד סימן ר"ס לומר דכשיש שהיה לשתיהן יקדים המילה * ובשארין שהיה לשתיהן יקרא המגילה * והביאו המג"א וכתב דג"ל הטעם דמילה נדחית מגילה לפי שיכול למול בתשעי וכ"כ סכ"ה * אבל הסר"ח כתב אפכא דבשם שיהיה לשתיהן מקראת מגילה קודם משום פירסומי ניהא * אבל אי ליכא שהיה בזמנה דהויא דאורייתא קודמת למגילה דהויא דרבנן * וכ"כ הרדב"ז ז"ל בחדשות ח"א סימן רכ"א * וכן נראה עיקר לדינא וכן פסק מור"ם ס"ס תרל"ד * אלא שבכך נהגו עכשיו להקדים מקראת מגילה ואח"כ מלין וכמ"ס סכ"ה * ומיהו כ"ל דהאי מנהגא הוא לפי שמלין בבית ולכן כדי שלא יא' מכל"כ הכבוד למצות המילה ולא יחזור אח"כ לבית הכנסת לקריאת המגילה לכן נהגו למול אחר התפלה * אמנם אם יש מילה בבית הכנסת יש לנהוג למול קודם ככ"ל :

ריני כתיבת המגילה ותפירתה

א' אין כותבין המגילה אלא בדיו על הגויל או על הקלף כספר תורה * ואם כתבה כמי עפ"א או מי קנקנתוס כשרה * כתבה בשאר לבעוים פסולים * ש"ע סי' תרל"א * ואם כתבה בקנקנתוס גופיה פסולה * כ"ח ע"ז :

ב' לכתחלה אין לכותבה אלא כולה על הגויל או כולה על הקלף ואם כתבה בדיעבד חזיה על הגויל וחזיה על הקלף כשרה * וכן אם כתבה על הדוכסוסטום כשרה * הרדב"ז בחדשות ח"ב בלשונות הרמב"ם סימן קכ"ה * וכן נראה מדברי הפוסקים והש"ע שכתבו דאם נכתבה על הנייר או על עור שאינו מעובד פסולה * משמע דוקא בכתבה באלו הוא דפסולה אבל על הדוכסוסטום או חזיה על הגויל וחזיה על הקלף כשרה * ונראה דה"ה אם כתבה חזיה על גויל או על קלף וחזיה על דוכסוסטום דכשרה :

ג' מגילה לריבה שירטוט כתורה עלמה * ש"ע שם * וכב"י כתב בשם ח"א דכשירטוט שיעה ראשונה די * וכן פסק הלבוש * אבל הרב חכם לבי בתשו' סימן ל"ו דחה פסק הלבוש וכתב דהלכה למעשה מגילה לריבה שירטוט בכל השיטות * והרב כ"ה בתשו' סימן ד"ן העלה בזה דאם כתב בלי שירטוט כלל פסולה אפילו בדיעבד אבל אם שירטוט שיעה ראשונה בלבד בדיעבד כשרה כיון דלח"ה והלבוש כשרה * ובדיעבד מיקרי בשכבר קרא בה או שאין לו מגילה אחרת משורטטת כולה אבל לקרות בה לכתחלה כשיכול למצוא אחרת לא * וסיים דהחיד לדבר השם יחזור אחר מגילה משורטטת כולה * ומור"ם ז"ל בו"מ כתב דכל הפוסקים חולקים בזה על ח"ה ותמם על מרן שהביא סברת ח"ה בב"י * ולכן כ"ל עיקר לדינא דאם אין לו מגילה אחרת כי אם זו יקרא בה אבל לו יברך עליה וכשזדמן לו אחר כך מגילה משורטטת יחזור ויקראנה בכרחה דכיון דלרוב הפוסקים רובם ככולם מגילה שאינה משורטטת כולה פסולה והכי מוכח מדברי מרן בש"ע הכי נקטינן אלא שאם בשחזור ויקראנה במגילה כשרה לא ירעה לברך לחוש לדעת ח"ה והלבוש אין מניחין אותו ככ"ל :

ד' עור של המגילה אין לריך עבוד לשמה * וי"א דלריך עבוד לשמה * ש"ע שם * וכבר

וכבר ידוע דהסברא הראשונה שכותב מרן כש"ע כפתם היא העיקר וא"כ לדעת מרן אין לרין עבוד לשמה ומיהו לכתחלה יש לחוש לדעת ס"א ולחזור אחר מנילה שבעד עורה לשמה אבל כדבעד דאין לו כי אם מנילה שלא בעד עורה לשמה קורא בה ומברך עליה :

ה' מגילה כתובה על נייר או על עור שאינו מעובד * או שכתבה נכרי או אפיקורוס פסולה * ש"ע שם :

ו' אשה או קטן שכתבוהו העלה הרב מעשה רוקח דפסולה * והרב חיד"א בכרכ"י ובמח"בר כתב דכדיעבד כשרה * והרב מהר"י נכון כס' גט מקושר בביאורו על תוספי הרא"ס סוף הלכות מגילה כתב דמנילה שכתבה אשה פשיטא שכתבה כיון דאשה חייבת בקריאתה ואין טעם לפסולה וגם הרמב"ם והטור לא כתבו אלא שכתבה נכרי או אפיקורוס פסולה משמע דאשה כשרה ע"כ * ומשמע מדבריו דאשה כשרה לכותבה אפילו לכתחלה והכי מסתבר לי * כי לכן כ"ל עיקר לדובא הלכה למעשה דכתבה אשה כשרה לקרות בה אפילו לכתחלה כיון שהיא גם כן חייבת בקריאתה * אבל ככתבה קטן לכתחלה אין ללאת בה י"ח אבל כדיעבד שכתב קרא בה או שאין לו מגילה אחרת כשרה :

ז' מגילה דינה כס' תלעין סקף גויל וחטוטרות חת"ן ותלויות סה"ן וקופ"ן וכל גופות האותיות בלורחן ובחסרות ויתרות * ש"ע שם * וכדיעבד אין לפסול מגילה משום חסרות ויתרות דלא גרע מהשמיט בה הסופר אותיות דכשרה * מור"ם בהגהה שם * וכתב הרב מהר"י עייאש בספר מט"י דמרן חולק בזה לדעתו גם כדיעבד פסולה משום חסרות ויתרות והקף גויל ולורת האותיות * והשמיט הסופר אותיות שאני דיש להם תיקון בקריאתם על פה מיהא אלא חסרון שהוא בנוף האות או בחסרות ויתרות מה מועיל הקריאה ועדיף כשלא כתב כלל דהשמיט בתיבה או אות שאינה כתיבה כתיבה גרוע טפי * ולי א"ש צעיר אין דבריו נראין בזה דהא גם בכתב איזו אותיות שלא כתקונן או כתב החסר מלא או המלא חסר יש להתיקון הוה שיקרא אותו אות בעל פה או אותה תיבה חסרה יקראנה בע"פ מלא ולמה יגרע מלא כתבם כלל אין זו סברא כלל * כי על כן כ"ל דגם מרן ז"ל מודה בזה * כדיעבד כשר וסמך בזה על דין דהשמיט בה אותיות או תיבות אפי' עד תלויה דכשרה ומינה בחסרות ויתרות דלא גרע מהשמיט תיבות וכדברי מור"ם ז"ל באופן דגם מרן ז"ל מודה למור"ם בזה דכשרה כדיעבד כ"ל :

ח' לרין לכותבה מן הכתב ולסו"טא כל תיבה מפיו קודם שיכתבה כמו כס' ת * מור"ם בהגהה שם בשם הר"ן * ואם כתבה שלא מן הכתב כתב הר"ן שם דאין יולאין בה אלא בשעת הדחק :

ט' ועושיין כל ערשיות סתומות ואם עשאן פתוחות פסולה * מור"ם שם * אבל הרמ"מ כתשו' פקפק על זה לומר דכשרה * ויש לסמוך עליו בשעת הדחק מג"א * וכ"כ הרב חיד"א בכרכ"י דכדיעבד כשרה :

י' לכתחלה ראוי לחוש לדברי ספר התרומה דכתב דלרין לכתוב המנילה בימינו וכל שכן דאין לכותבה כפה דכתיבה כפה פסולה כמ"ס הרמ"ע בתשו' סימן ל"ח * שכ"הג :

יא' י"א דלריכה תנין וי"א דאינה לריכה * ש"ע * ונהגו לתייגה * מור"ם בהגהה שם :

יב' עשרת בני המן לרין לכותבה כשירה ולא כשאר שירות שחלק ע"ג הכתב אלא מניח חלק בין כתב לכתב * ואם לא עשה כן פסולה ולרין להאריך בוי"ו דיוותא כתיבתה * וי"א בקריאתה * ש"ע ומור"ם שם * ולכן יש להאריך הוי"ו סה"ן בין

בין בכתיבתה ובין בקריאתה לכתחלה * ולרין לכתוב איש בראש דפא ואת בסופה * ש"ע * ומיהו כדיעבד שלא האריך הוי"ו דיוותא ולא כתב איש בראש דפא ואת בסופה כשרה * מג"א :

יג' מגילה שכתוב בה עשרת בני המן בחתי הדף איש בראש שיטת ועשרת בסוף שיטת אלא שאינה בראש דפא שהיו כתיבים שיטות אחרות באותו דף פסולה * שכ"הג * אבל הרב גינת ורדים בא"ח כלל ד' סימן י"ב חלק עליו והעלה דכשרה וכן הוא דעת הרב זרע אמת ח"א סי' ק' בתוך התשובה * וכן עיקר :

יד' אם לא כתב בעמוד האחרון כי אם ג' או ד' שיטות ולא גמיר ששיטת באמצע שיטת האחרונה של הדף כשרה לקרות בה לכתחלה דא"ל במנילה לסיימם באמצע שיטת האחרונה ואין להאריך האותיות כדי שתבא השיטת האחרונה באמצע השיטת האחרונה של הדף דלדברא קרוב לקלוקל בזה שמענה לורת האותיות * זרע אמת שם :

טו' מגילה כתובה למפרע פסולה ואין יולאין בה אפילו אם יקראנה בסדר * הרב מהר"א אלפנדרי כס' מרכבת המשנה הלכות מגילה בשם מהר"א דאין * והרב מהר"ב הלוי מספקא ליה בזה * והעלה הרב מהר"י חזן בס' חק"ל ח"א סי' קל"ג דאין ספיקו של הרב מהר"ב הלוי מוליא מידי ודאי של מהר"א דאין וכ"ש כספק להקל והוראי להקמיר * וכן העלה הרב מהר"א מאזי ז"ל בס' זרשי הים ח"א הלכות מגילה דקע"ה ע"ד וכתב דלענין הלכה למעשה אם קרא בה לרין לחזור ולקרותה במגילה כתובה ותפורס בתקונה אבל לא יחזור לברך עליה מאחר שלא בא הדבר מבורא בשום אחר מהראשונים ואחרונים * וכן עיקר * ודלא כהרב מהר"י חזן שכתב בספר חק"ל ח"ג ל"ד בסופו בהשמטות לא"ח דקפ"א ע"ג דכ"ל ברור שיברך נמי אלא מאחר שאין הדיון ברור לגמרי אם ירטה שלא לברך אין מניחין אותו * וליתא דודאי דאין לנו מניחין אותו לברך כיון דברכות אינם מעכבות ואיבא למיחש מיהא לספק ברכה לבעלה כ"ל :

טז' כתב המנילה לדעת ריא"ז לריכה שהיא כתב אשורית דוקא אבל בכתב אחר פסולה * וכ"כ הרשב"ץ בתשו' ח"א סימן ח' ופסל מפני כך מגילה הכתובה בכתב משק"א הנקרא מדבד * אבל מדברי הרמב"ם מוכח דגם בכתב אחר כשרה * וכן מוכח מדברי הש"ע סימן תר"ץ ומור"ם בהגהה שם * והפ"ח והתוי"ט דעתם כריא"ו והרשב"ץ * ולענין דינא נראה עיקר כהרמב"ם ומרן דכשרה * אלא דלכתחלה יש לחוש לדברי ריא"ז והרשב"ץ והתוי"ט והפ"ח שלא ללאת י"ח אלא במנילה הכתובה בכתב אשורית ולשון אשורית וכן כתב הרב מהר"י חזן בס' חק"ל ח"א סימן קל"ד דרס"ו ע"א :

יז' הא דאפילו בכתב אחר כשרה היינו דוקא בכתובה גם הלשון לשון אחר * אבל אם כותבה בלשון הקדש לרין לכתבה דוקא בכתב אשורית ואם בכתב הלשון לשון הקדש וכתב אינו אשורית פסולה וסייבו הא דתנן עד שיכתבה אשורית * הרב מהרד"ק בס' חסדי דוד על התוספתא פ"א ד"ה קראת בלע"ז * ואין נראה כן מדברי מרן כ"ו ומדבריו בש"ע סימן תר"ץ ומור"ם שם אלא מוכח מדבריהם דאף שהלשון עברי דסייבו לשון הקודש והכתב אינו אשורית כשרה דעיקר הקדוש אינו רק על הלשון שהיא כתוב בכתב מאיזו כתב שיהיה * וכן עיקר ודלא כהרב מהרד"ק ז"ל * ועיין לקמן בדיני קריאת המנילה ס"סי י"ב :

יח' מגילה דפוסה על קלף פסולה דמעשה הדפוס חקך תוכות הוה * ויש לגנוזה ושלא להדפיסה עוד כי הרוחא אוהה על קלף כתיבת מגילות הכתובות יסבור דכשרות ויקרא בה ולא יא"ח י"ח * אבל להדפיס תמונתן בנייר שרי דלא טעו

טעו בהו' ברכ'י בשם תשו' מהר"מ פרוכניאל כ"י. וכ"כ בכ"ה ח"ב בשם ס' סוכרוכות
וכ"כ הפ"ח דמנילה רובה בדפוס ומיעוטם בכתב פסולה :

י"ט מנילה לריבם עמוד בסופה וחלק בראשה כדי להקיפה בו. ש"ע. וכן הוא
מנהג העולם לנשות לה עמוד בסופה. כ"י :

ך' תפירתה לריב שחף בנידון. ואם תפרם בחוטי פשתן פסולה. ואם הטיל
בה ג' חוטי גידון כשרה. ובלבד שיהו משולשות ומפני שיש פירושים שונים
כמשולשות לריב ללאות ידי כולם ויעשה שלשה תפירות בראשה ושלשה בסופה
וג' באמצעיתם ותפירה אחת בחלק הד' מלך זה ותפירה אחת בחלק הד' שמלך
האחר. ולריב להניח שור בראש הריעה ובסופה כשתפרס יחד ובמשהו סגי. ש"ע
שם. ואם לא הניח שור כלל אינה נפסלת בכך. מהר"ע כ"ב. מט"י. ואם אין לו
גידון לתפרה כולה בנידון מוטב לתפור תפירות ששם כדי ללאות ידי כל הפירושים
בחוטי פשתן מלאהיחו בלא תפירה אבל אם יש לו גידון ותפור כולה בנידון. מור"ס
בהגהת שם. וכ"כ הרב"י בהדשות ח"ב סימן תר"ס דתפור השאר בחוטי פשתן
ודקדק בן מדברי הרמב"ם :

כ"א אין קורין ככבוד במנילה הכתובה בין הכתובים ואם קראו בה לא ולא אלא
א"כ היתה יתירה על שאר הריעות או חסרה כדי שיהא חיבר. אבל היחיד
קורא בה ואפילו אינם חסרה או יתירה ויולא בה ידי חובתו. ודוקא כשהוא
כתובם בגיליון כס"ת. ש"ע שם. וכל שיש שם עשרה מיקרו לבד. טור
דלא כב"ה :

כ"ב מנילה שהיא נקודה. וכן אם כתב בדף הראשון ברכות ופיעים אינה
נפסלת בכך. ש"ע. ומיהו לכתחלה לא יהיו ברכותיה כתובים בה.
סג"מיו והמרדכי והלבוש. והוא הדיון אם סימן בהם טעמים אינה נפסלת
בכך. וכ"כ סב"ח. וסמנ"א הביא דברי סב"ח וכתב ומ"מ כ"ל דאם אין הטעמים
במנילה מותר לקרות בלא טעמים ע"כ. וכן הוא המנהג בכמה מדינות דאין
קורין המנילה בטעמים. ומהר"ע בש"ת בית יהודה בא"ח סימן כ"ג נתן טעם
למנהגם :

כ"ג אם אין מנילה כשרה קורים אותה בחומש בלא ברכה. ש"ע שם. והיינו
דוקא בחומשים שעשיין בגולה כס"ת ותפורה בנידון אלא שלא שנמלא בו
דבר הפוסלו. אבל בחומשין שלנו כתובים בשני עבריהם פשוט הוא שאין יולאין
בהם ואפילו בשעת הדחק דלא אפשר באתר אינו מברך. ב"ח שכ"ה מג"א. אבל
הרב מהר"ע בספר מט"י דחה דברי סב"ח ואין דבריו מוכרחין כלל בזה והעיקר
כהב"ח ומיהו לפי מאי דפסק מרן הש"ע דקורין בו בלא ברכה פשוט דבשעת הדחק
שאין לו אלא חומש שלנו דיקרא בו :

כ"ד אם קרא במנילה גזולה יאל דאין בקול משום גול. ש"ע שם. אבל אינו
מברך עליה. מור"ס בהגהת שם. וכן עיקר. ודלא כהפ"ח בס' תקפ"ו
גבי שופר שחלק על מהריק"ש והעלה לברך על שופר גזול דליתא וכמ"ש מהר"ע
בספר מט"י שם :

כ"ה מספקא לי אם מותר ליעול מנילה של תבירו שלא מדעתו ולקרות בה
ללאות י"ח משום דתיחא ליה לאיניש לדיעבד מלוא בממוניה כמו בטלית
בסימן י"ד וכן בשופר דכתב המנ"א סימן תקפ"ו דשרי אף דהשופר מתקלקל ק"ת
בתקיעתו וכן טלית. או אפשר דמנילה דינא כשאר ספרים דאסור לקרות בהן
שלא מדעת חברו כמ"ש מור"ס בא"ח סימן י"ד. ולכאורה נראה דשרי דלא דמיא
מנילה לשאר ספרים דאין עיקר דמנילה רק לקרות בה בעת חיוב מלות קריאתה
ללאות

ללאות בה י"ח ולא יותר והוא ליה כשופר דכתב המנ"א דליכא למיחש שיחקה בו
הרכה כמו בספרים דלמא יתקע בו יותר מחיובו. והכי נמי יש לומר במנילה
דודאי לא יקרא בה יותר מכדי חיובו דהיינו כדי ללאות בה י"ח לא מתקלקלה
בהכי ולא דמיא לשאר ספרים דלקריאה בה הרכה עומדים ואיכא למיחש בהם
שיקרא הרכה ולכן אסור לקרות בהם אפילו מעט. כ"ל כעת ועדין לריב להתישב
לדינא :

דיני ברכים המיקפין חומה מימון יהושע י' נון

א' ברכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון אפילו שאינן מוקפין עכשיו
קורין המנילה כג"ו באדר אפילו אם הם בחוזה לארץ ואפילו אין בהם
עשרה בטלטים פירוש בטלטים ממלאכתם ועוסקים בלרכי לבד. והוא שהוקף
ואח"כ יש בו שיב תחלה על דעת להקיפו אח"כ לאפקוי כשכודע שיב תחלה
על דעת שלא להקיפו אבל מסתמא הוקפה ולבסוף ישבה. ש"ע ומור"ס בהגהת
סימן תרפ"ח :

ב' הכפרים הנראים עם הכרכים המוקפים. אפילו אינם סמוכים להם כגון שהם
בהר. או סמוכים להם אפילו אינם נראים עממם כגון שהם בעמק. קורין
המנילה כג"ו כהכרכים ובלבד שלא יהיו רחוקים יותר ממיל. ש"ע שם. ואף
הכפרים הנראים עם הכרכים לריב שלא יהיו רחוקים יותר ממיל. ברכ"י. ובששן
אעפ"י שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון קורים כג"ו הואיל ויעשה בו
הגם. ש"ע שם :

ג' כפרים ועיירות גדולות וברכים שאינם מוקפים חומה מימות יהושע קורין
בי"ד. ש"ע שם :

ד' כרך שהוא ספק אם הוקף בימי יהושע אם לאו קורין בי"ד ובג"ו ובליליון
ולא יברכו כי אם בי"ד שהוא זמן קריאה לרוב העולם. שם. ועבדריא קורין
בי"ד ובג"ו משום ספק אם ימה חומתה. גמרא :

ה' כרך דקורין בו בי"ד ובג"ו משום ספק. אין הכפרים הנראים והסמוכים
לו קורין אלא בי"ד בלבד. דלא אמרו שהם כדרך אלא כשהכרך קורא כג"ו
לבד. אבל אם הכרך עצמו מסופק הסמוך והנראה עמו קורין בי"ד לבד. ש"ת
משאת משה בשניות סי' ג' וכ"כ בברכ"י :

ו' בן עיר שהלך לברך. או בן כרך שהלך לעיר. אם היה דעתו לחזור למקומו
בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר. קורא כמקומו. ואם לא היה דעתו לחזור אלא
לאחר זמן קריאה. קורא עם אנשי המקום שהוא שם. ואם הוא במדבר או בספינה
קורא בי"ד כמו רוב העולם. ש"ע ומור"ס שם :

ז' כרך המוקף מימות יהושע דקורין בו כג"ו. היינו דוקא בזמן שאותו הכרך
מיושב מישראל דישאל דרים בו או הוא דישאל דרים בו קורין בו כג"ו וכן
בן עיר הנמלא בו או ואין דעתו לחזור לעירו בזמן הקריאה קורא שם עממם
כג"ו. אבל אם נחרב הכרך ויאלו ישראל ממנו ואין דרין בו אלא גוים אין לו דין
כרך ואם ישראל עובר באותו כרך בעת שהוא קורא בו בי"ד דרך שאין שם ישראל
גזון כעיר. כן מוכח מהירושלמי ואפי' לפי גירסת הרמב"ן ודלא כהרב חיד"א
בברכ"י לפי גירסת הרמב"ן. וכן מוכח מדברי הש"ע והפוסקים שכתבו אעפ"י
שאין בו עשרה בטלטים. מוכח דהיה בו י' בטלטים לא בעינן אבל שיהיו ישראל
דרים בה מיקף בעינן דאי לאו הכי מאי אידייא שאין בו י' בטלטים הא אפילו שאין
בה דרים ישראל כלל מני שימאל בו עובר אורח קורא כג"ו ומדברי הפוסקים והש"ע
שכתבו

שכתבו כדרך המוקף אעפ"י שאין בו י בטלנים קורין בט"ו מוכחנמי דאף אם דרים בה ישראל כל שאינם עשרה ישראל אלא פחות מעשרה קורין בי"ד דאי נס אלו קורין בט"ו מאי איריא שאין שם י בטלנים :

ח' כפרים הסמוכים והנראים עם אותו כרך המוקף שאין בו דיירי ישראל או שאין בו עשרה דיירי ישראל פשיטא דאין קורין לא בי"ד כיון דאותו כרך עצמו נדון כעיר כמ"ש לעיל וכו' כהרב משאת משה בפשיטות בשניות סי' ג' וכן עיקר ודלא כהרב חיד"א ז"ל שם שז"ד בזה בתחלה :

ט' בין עיר שנמצא בירושלם והיה דעתו לחזור לעירו בליל י"ד והיה העיכו"ב בירושלם והעתגשמים וישב שם בירושלם י"ד וט"ו וקרא בט"ו ולא ביד יג"ח אליבא דכ"ע . אבל אם עבר וקראה שם בי"ד צריך לחזור ולקרותה בט"ו הרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בתשו' כ"י סי' טו"ב . ברכ"ו :

י' המפרש בים והיוצא בשירה והינו מוצא מגילה להוליך עמו וקראה בי"ג או בי"ב או בי"א בלא ברכה . ואם אי אפשר לו להמתין עד ימים הללו י"א שקורא אפילו מתחלת החדש . והכי נהוג . מיהו אם נודמן לו אח"כ מגילה חוזר וקורא אותה ביום י"ד אפילו קראה תחלה ביום י"ג מ"מ קרא אותה בלא בזמנה . ש"ע ומור"ס שם . וכשקורא אותה בלא בזמנה צריך לקרותה בפני עשרה :

יא' אם כשקראה בי"ג או בי"ב או בי"א בירך עליה . כיזמן לו מגילה בי"ד וקורא הדבר צריך הכרע אם יברך וספק ברכות להקל . ש"ת מהר"י מולכו כ"י . אבל הרב חיד"א ז"ל בברכ"י כתב דפשוט שצריך לברך . וכן עיקר :

יב' בן עיר שהיה בספינה או בדרך ולא היה בידו מגילה ואח"כ נודמנה לו מגילה בט"ו קורא אותה בט"ו . ש"ע . ולא יברך עליה או לא קורא בלא ברכה . י"ב ש"ז . וכן עיקר ודלא כהט"ו שכתב דקורא בט"ו בברכה :

יג' אם טעו וקראו הפרטיות והמגילה באדר א' צריכים לחזור ולקרות באדר ב' בר"ה ד"מ ב"ח מנ"א . ופשוט הוא דכשחזרין וקורין אותה בזמנה באדר ב' דמכריזין על קריאתה כיון שקריאתה באדר א' היתה בלא בזמנה :

דיני שהכל חייבים בקריאת המגילה

א' הכל חייבין בקריאת המגילה הנשים וגו' וסודרים משחררים . ומחנכים את הקטנים לקרותה . ש"ע סי' תרפ"ט . וכיון דנשים חייבות צריך לקרותה בביתו לפני הבתולות . מג"א :

ב' אחד הקורא ואחד השומע מן הקורא יצא ידי חובתו . והוא שישמע ממנו שהוא חייב בקריאתה . לפיכך אם היה הקורא חרש או קטן או שוטה השומע ממנו לא יצא . ש"ע שם . אבל הב"ח כתב דהשומע מהחרש יצא בדיעבד וכתב המג"א דכן משמע בגמרא . ואינו חיון לנו לא דברי מרן הש"ע ולכן אם שמעה מהחרש יחזור ויקראה כדי לצאת י"ח ולא יברך על קריאתו :

ג' קטן שהגיע לחינוך מוציא את הגדול י"ח בקריאת מגילה לדעת רוב הפוסקים אפילו שהגדול יודע לקרות וכו' ש' באהרה דלא ידעי לקרות דקורא להם הקטן שהגיע לחינוך ומוציאם ולכן בשעת הדחק באהרה דלא ידעי ואיכא קטן שהגיע לחינוך קורא הוא להם המגילה ומוציאן . ש"ת סמ"א דחיי א"ח סימן ט"ו . ודלא כעיקרי הד"ט שהביא בשם הרב הנז' לדעת רוב הפוס' אפילו קטן שלא הגיע לחינוך מוציא לאחריו בשעת הדחק . ליתא דלא אמר הרב סמ"א דחיי למילתיה לא בקטן שהגיע לחינוך דוקא :

ד' נשים יש אומרים שאינן מוציאות את האנשים . ש"ע . וכשעת הדחק אם האיש

האיש אינו יודע והאשה יודעת ואין שם איש אחר שיזוהי' לסמוך על הסודרים דגם אשה מוציאה לאיש . ומיהו כישודמן לו אח"כ איש שידע יחזור וישמענה מהאיש . ואם האיש המוציא כבר יצא ידי חובתו לא יברך על קריאתו כיון דלי"א יצא כבר כששמעה מהאשה :

ה' אנדרוניוס מוציא מינו ולא שאינו מינו . טומטוס ומי שאזינו עבד וחזיו בן חורין אפילו מינו אינו מוציא . ש"ע . וי"א דאפילו עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים . מור"ס בהגהה :

ו' בן עיר אינו מוציא לבן כרך . מפני שהבן עיר אינו מחוייב בט"ו דעבר זמנו וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים י"ח . ש"ס ירוש' . ובן כרך מבטיח ליה שם אם מוציא לבן עיר בי"ד כיון שהבן כרך זמנו בט"ו ולא איפשיטא . וכתב הפ"ח כיון דלא איפשיטא אזלינן לחומרא ואין אף בן כרך מוציא לבן עיר . וכן הוא דעת הרשב"א הביאו הריטב"א בחי' למגילה פ"ק ד"ה ולענין כפרים וכו' . וכן נראה שהו"א דעת הריטב"א ורבו ז"ל שם וכן הוא דעת הר"ן והתוס' והסמ"ג . ורש"י והרע"ב חולקים בזה והרב מהר"מ ן' חביב ז"ל בתשו' הובאה בס' גינת וורדים כלל א' סימן י"ג כת' דלדעת רש"י התלמוד דידן חולק על הירוש' וסובר דמחוייב בדבר חשיב יע"ש . ולכן ז"ל אי"ש עייר לענין דינא בזה דכיון דיש מרבוותא דס"ל כהירוש' . בן עיר לא יוציא לבן כרך . אבל

בן כרך לבן עיר כיון דבירוש' לא איפשיטא איכא לדידן ספק ספיקא ספק אם התלמוד דידן חולק על ש"ס ירוש' אפי' בבן עיר להוציא לבן כרך . ואת"ל דאין ש"ס דידן חולק הירוש' שמה בן כרך בי"ד נמי מחוייב בדבר חשיב אפי' לש"ס ירושלמי דהא כעיא היא בירוש' ולא איפשיטא וכיון דאיכא ס"ס אזלינן לקולא ומוציא בן כרך לבן עיר ככ"ל :

ז' בן כרך שהוא ספק אם הוקף מימות יהושע דדינו לקרות בי"ד ובע"ז ממש ספק . כ"ל דמוציא לבן עיר בי"ד . וגם מוציא לבן כרך בט"ו . דאיכא הכא נמי ספק ספיקא ספק אם הש"ס דידן חולק על ש"ס ירוש' כמהר"מ ן' חביב לדעת רש"י ודעמיה ואם כן לש"ס דידן אפילו בן עיר מוציא לבן כרך בט"ו ואת"ל דהש"ס דידן אינו חולק על הירושלמי שמה גס בן כרך זה הוא מהמוקפין מימות יהושע בן נון וט"ו זמנו הוא ושפיר מוציא להבן כרך אחר בט"ו ככ"ל :

ח' השומע מגילה ממי שהוא מודר הנאה ממנו יצא . ש"ע . והיינו דוקא שהקורא קורא מאליו אבל לומר לו שיקרא להוציא הסוד דהא ש' ליחותיה קעביד וכמ"ש בש"ע סימן תק"ף גבי שופר . פר"ח :

ט' מקום שאין מנין אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם ואם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו . ש"ע . ומשמע מדברי הש"ע שאם כולם יודעים אינם רשאין לצאת י"ח בשמיעת קריאתה מאחד מהם אלא צריך כל אחד לקרוא לעצמו . אבל המג"א כתב דעדיף טפי שיקרא אחד לכולם משום ברוב עם הדרת מלך וכתב ש"ך כתב דכל אחד קורא לעצמו אם ירצו ע"כ . ואנו חיון לנו אלא דברי מרן הש"ע ולכן לכתחלה יקראו כל אחד לעצמו . ומיהו אם בדיעבד קרא להם אחד ונתכוון להוציא האחרים והם נתכוונו לצאת יצאו י"ח וכ"כ הפר"ח והב"ח :

י' מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לב"ה כגן שישמעו מקרא מגילה . ש"ע שם . ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר שמבלבלים דעת השומעים . מג"א :

א קורא

א' קורא אדם את המגילה בין עומד בין יושב • אבל לא יקרא בצבור יושב
 לכתחלה מפני כבוד הצבור • ש"ע סימן תר"ץ :

ב' אפילו אנים ואפילו עשרה יכולים לקרותה ביחד ויוצאים הם והשומעים
 מהם • ש"ע סס • והרמב"ם ז"ל פ"ב מה' מגילה הלכה ז' סיים וקורא אותה
 גדול עם קטן ואפילו בצבור • והא דיוצאין השומעים אפילו הקורין רבים היינו
 דוקא כשיכולין לשמוע כל תיבה ותיבה אבל אם רבוכ"כ הקורין עד דאף אי יהיב
 דעתיה אינו יכול לשמוע לא יא • פ"ח בליקוטיו • וכ"כ הל"קט ח"א סי' קכ"ה :

ג' צריך לקרותה כולה ומתוך הכתב • ואם קראה על פה לא יא • צריך שתהא
 כולה כתובה לפניו לכתחלה • אבל כדיעבד אם השמיט הסופר באמצע תיבות
 אפילו עד חזיה וקראה הקורא על פה יא • אבל ביותר מחזיה אפילו הן כתובות
 אלא שהן מטושטשות ואין רישומן ניכר פסולה • ש"ע סס • ובין שהשמיט
 הסופר רוב תיבות בין שהשמיט רוב אותיות פסולה • הרב ברכ"י בשם מהר"י
 מולכו ז"ל בתשו"כ כ"י :

ד' אם השמיט הסופר תחלת המגילה או סופה אפילו מיעוטה פסולה • ואפילו
 באמצעיתה דוקא דלא השמיט ענין שלם • מור"ם בהגהה סס אבל הפ"ח
 כתב דבחסר באמצעיתה אפילו ענין שלם יא דלא כמור"ם ומדברי מרן משמע
 דדוקא בהשמיט תיבות אבל אם השמיט ענין שלם לא יא • ולכן העיקר לדינא
 דלא יא • וכ"כ מהר"ע בס' מט"י :

ה' דוקא השמיט הסופר תחלתה או סופה אפי' מיעוטה פסולה משום דלא
 מיקרייא ספק בחסרון זה • אבל אם כתובה כולה והקורא קרא על פה
 תחלה או סופה יא • מהר"ע בס' מט"י :

ו' קראה סירונין דהיינו שפסק בה ושהה ואח"כ חזר למקום שפסק אפי' שהה
 כדי לגמור את כולה יא • ש"ע • ואפי' סח הקורא בנתיים • מיהו גוערין במי
 שסח בנתיים • מור"ם בהגהה • אבל השומע שסח ולא שמע לא יא • ב"י מג"א :

ז' הקורא המגילה למפרע לא יא • קרא פסוק אחד ודילג השני וקרא השלישי
 ואח"כ חזר וקרא השני לא יא מפני שקרא למפרע פסוק אחד אלא כיצד
 יעשה מתחיל מפסוק שני ששכח וקורא על הסדר • ש"ע סס :

ח' הלועז ששמע את המגילה הכתוב בלשון הקדש ובכתבי יא י"ח
 אעפ"י שאינו יודע מה הם אומרים יא י"ח • ש"ע סס :

ט' היתה כתובה תרגום או בלשון אחרת מלשונות הכתובים לא יא י"ח בקריאתה
 לא המדין אותו הלשון בלבד • אבל אם היתה כתובה בכתב עברי וקראה
 ארמית לארמי לא יא שנמצא זה קורא על פה וכיון שלא יא הקורא י"ח גם
 השומע ממנו לא יא י"ח • ש"ע אבל אין לחובה באיזה כתב כחובה • ב"י מור"ם
 בהגהה • ומיהו צריך שיוכל לקרות אותו כתב • מג"א • ועיין בסמוך :

י' מגילה הכתובה בכתב אשורית והלשון ערבי פסולה • כ"כ הרדב"ן ז"ל בחדשות
 ח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קכ"ו דבא מעשה לפניו ובית דינו במצרים ופסלוה
 לפי שהיא בקורא על פה ודקדקו כן מלשון הרמב"ם שכתב והוא שתהא כתובה
 בכתב אותו הלשון • אבל מר"ן ז"ל ב"י כתב דאין זה כלום דאכן לא קפדינן
 אלא שלא תהא כתובה בלשון אחר כדי שלא יהא בקורא על פה אבל כל שכתובה
 באותו לשון אעפ"י שכתובה בכתב אחר לית לן בה ומדברי הרמב"ם עצמו משמע
 דלאו אכתב קפיד אלא לשון דאם מסיים בה אבל אם היתה כתובה בכתב עברי
 וקראה ארמית לארמי לא יא דנמצא זה קורא על פה אלמא דלאו אכתב קפיד
 אלא הלשון דבלשון הוא דשייך למימר שהיא קורא על פה או שאינו קורא על פה
 ולא

ולא בכתב ע"כ • ודבריו נראים ודאי מוכרחים מדברי הרמב"ם עצמו • וא"כ דינא
 יתיב דמגילה הכתובה בכתב אשורית והלשון ערבי כשרה ודלא כהרדב"ן דפסלה ואין
 לזוז מדברי מרן ז"ל • ודלא כהרב מהר"י חזן ז"ל בס' חק"ל ח"א ס' קל"ד דרס"י
 ע"א שכתב דמגילה שכתובה בפטית והלשון מדית לא חותר דלא כמרן ואסיק
 דבשטרפות דעת ריא"ז והרשב"ץ והשו"ט והפ"ח כ"ל דלא יא במגילה כה"ג •
 ולי א"י שצ"ע דברי מרן עיקר כדדייק לה מסיים דברי הרמב"ם ושפיר יא בקורא
 גם במגילה כה"ג אלא דלכתחלה יש לחוש לדברי ריא"ז ודעמיה דבעו דוקא כתב
 אשורית כמו שכתבתי לעיל בדיוני כתובת המגילה ככ"ל :

יא' מי שידע לעו ויודע אשורית אינו יוצא בלעז • וי"א שיוצא ש"ע סס •
 ואם היא כתובה בשני לשונות מי שמבינים יא • מור"ם בהגהה •
 והיינו כדיעבד • מג"א • והוא פשוט :

יב' יש למחות ביד הקוראים לנשים המגילה בלשון לעז אע"פ שכתובה בלשון
 לעז • ש"ע • ואפילו הקוראים במגילה בשני הימים אסור להם לקרותה
 בלשון לעז • ש"ת הרא"ש ח"ב סימן ע"ט :

יג' קראה מתקמם הואיל ולא נדרס בשינה יא • אבל השומע שהוא מתקמם
 לא יא • ש"ע סס • והקורא מתקמם דינא היינו דוקא במתקמם בתחלת
 השינה אבל בסוף שינה אפי' קראה מתקמם לא יא • ב"ח :

יד' הא דקורא מתקמם דינא היינו כדיעבד שכבר נמר כל קריאתה כך • אבל
 אם הן בעודו קורא חזינן ליה דמתקמם בפסוק או פסוקים מעידין אותו
 וחוזר וקורא אותן פסוקים דזה הוא קצת בלכתחלה כיון דעדין לא סיים קריאתו •
 שו"ת ברכה :

טו' היה כותב שקורא פסוק במגילה שהוא מעתיק ממנה וכותב • אם כיון
 ללכת יא • והוא שתהא כתובה לפניו במגילה שהוא מעתיק ממנה •
 וכן אם היה דורשה שקורא פסוק במגילה שלימה ודורשו אם כיון לבו ללכת י"ח
 יא • ולא יפסיק בה בעניינים אחרים כשדורשה שאסור להפסיק בה בעניינים
 אחרים • ש"ע סס :

טז' הקורא את המגילה צריך שיכון להוציא השומע • והשומע צריך שיכיון
 ללכת • ואם הקורא ש"ל מסתמא דעתו על כל השומעים אפילו הם אחורי
 בית הכנסת • ש"ע סס :

יז' מגילה ב"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה ואם אי אפשר בעשרה קורין אותה
 ביחוד • ש"ע ואם קראו אותה בצבור ואיזה יחיד לא שמעה יכול לקרות
 אפילו לכתחלה ביחוד הואיל וקורין אותה באותה העיר בעשרה • ובשיקוד קורא
 אותה בזמנה צריך לברך עליה • מור"ם בהגהה :

יח' האבל ליל פורים יבוא לבית הכנסת משום פרסומי ניסא ואם ביום יש בלכול
 בב"ה ככ מחמת רוב הגביות יקרא בביתו בעשרה • בית יהודה ח"א דק"ז
 ע"ד • מח"כר בקובטרוס אחרון :

יט' החתן יקרא בביתו בעשרה • הרב הנו"ם • מח"כר סס :

כ' מי שדר סמוך לב"ה ככ ויש לבית חלונות על ב"ה ככ • אפילו דלענין קדוש
 בראיית פנים סגי הכא גבי מגילה משום פירסומי ניסא צריך ליתך לב"ה ככ •
 הל"קט ח"א סי' רפ"ו :

דינים השייכים לקריאת המגילה בלילה

א' זמן קריאתה בלילה מלאתה לכתחלה מיד אחר ליל הכוכבים וכדיעבד זמנה
 כב' Bet Ngobed (*) 22 כל

כל הלילה כמ"ג לעיל בדיוני חוב קריאת המגילה :

ב' אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפי' התענית קשה עליו • מור"ם בהגהס סי' תרל"ב • ומשמע מדבריו דדוקא לאכול אסור אבל טעמינה שרי • מ"מ אין להקל אפי' טעמינה אלא לזורך גדול • מג"א :

ג' כתב הגאון חוות יאיר ז"ל סי' י"א ד"ו ע"א דלכתחלה לא יתחיל בלמוד קודם מקרא מגילה ויקדים מקרא מגילה משום זריזון מקדימין למלות • אבל אם התחיל בלמוד אינו פוסק כיון דאין בו רק גזירת שבת פן ישכח מקריאת המגילה • וסר"א ז"ל בתוספות על הסמ"ג כתב דגבי מגילה אינו אסור להתחיל בלמוד כמו גבי כדיוקת חמץ דמגילה איידי דחביבא ליה לא אתי למפשע • והעיקר לדיוקא דלא מכביא שאין להתחיל בלמוד כשהגיע זמן קריאת המגילה אלא אפילו אם התחיל פוסק דמפורש בתוספתא פ"ק דשבת דמפסיקין מתלמוד תורה לקריאת המגילה :

ד' מי שהוא אנוס קלת ואינו יכול לילך לבית הכנסת ולריך להמתין עד אחר שקראו הקהל וקם עליו לישיב בתענית כל כך יכול לשמוע קריאתה מבעוד יום מפני שהתורה והמגילה • ש"ע ס' וכן עיקר ודלא כהפ"ח דכתב דלא יאז וכו' • הרב סמארי ז"ל בפסקי מגילה הביא הרב חיד"א בברכ"י גבי זמני בני הכפרים דמכאן סמכו גדולי המפרשים לחולות שאין לריבין להעריב כל כך ורשאין למטר קריאתן מבעוד יום ואף שהוא עדין בתחום י"ג ע"כ • ודלא כהפ"ח דכתב דהקורא קודם זאת הכוכבים לא יאז י"ח :

וקודם קריאת המגילה יאמר

קוראי מגילה • הם ירננו אל אלה • כי מקום ההלה • היתה
לישראל : אחרי בלזרתי • ואני בעיר בבל • נמשלה
ערת • כאני בלי חובר • בא זמן פרותי • על ידי זרבבל • נבחרה
קהלה מעויר ומתנאר • והחי סגלה • עם שתיל שאלהיאיר : קוראי
בא דבר אנני החיוק בפור ידו • בארד להרגי • נהפך להשמירו •
אתנה הניגי בו ואזכרה אירו • ואמת נקלה • זאת לאר וכן יואל •
לעשות וקרה • עזבי ושוכחי אל : קוראי רועצים בעשן • נמשרו
בתוך כבשן • בן אנג כבשן • קם ושב כבן כשן • מרדכי בשושן •
מרדרוד עלי שושן • בן שנת בארה • אר יצו לרל שואל • עד
לבית הפלה • יעלו דההראר : קוראי מעשים וגסים • שירת בק
לעד נאמן • גם בחכך שים • צוף דבש דבר המן • לד שתה
עסיסים • אחרי אכול משמן • אל זכור תחכה • גם שנה במיכאל •
תחזור חקירה • קץ פרות ובא גואר : קוראי

דינים השויכים לברכות המגילה

א' הקורא את המגילה מברך לפניו שלש ברכות • על מקרא מגילה ושעשה נסים ושהחיינו • וכיום אינו חוזר ומברך שהחיינו • ולאחרים כוונת לברך סרב

סרב את ריבנו וכו' ואם לא בריך לא לפניו ולא לאחריו יאז • ש"ע סי' תרל"ב :

ב' אדם אם קורא לעצמה מברכת לשמוע המגילה שאינה חויבת בקריאה • מור"ם בהגהס סי' תרפ"ג • אבל הס"ח כתב דגם אדם מברכת על מ"מ כאנשים • וכמדורש הנעלם איתא דלא תקרא האדם לעצמה רק תשמע מאחרים • ויש לחוש לדבריו • וכן סמנחב דאף אדם שידעת לקרות בעצמה שומעת מאחרים • מח"כר :

ג' אע"פ שיאז כבר מברך להוילא לאחר י"ח • ש"ע :

ד' יש כוונת לומר לאדם שהיא תברך הכרבות ואח"כ יקראו המגילה להוילא האדם ההיא • אבל הטוב ושישר שהאדם המוילאם הוא עצמו יברך על מקרא מגילה • הרב חיד"א ז"ל במח"כר :

ה' יש לקרות המגילה אפי' לאשתו ובנותיו לאחר שיאז מבית הכנסת דמאז שיאז הוא בקריאת הכבוד • מג"א • ודלא כהרבה אנשים שוילאים קודם קריאת המגילה מבית הכנסת וסולבים לבתיהם לקרותה ביחוד עם אשתו ובני ביתו דלאו שפיר עבדי להטות קריאתם ככבוד :

ו' אם נשתתף הקורא באמלע המגילה • לריך השני לעמוד תחתיו להתחיל מראש וא"ל לברך תחילה דיוילא בברכת הראשון דברך בשביל כולם • מג"א • אבל הגאון מהר"ח לנדא ז"ל בספר דגול מרובה כתב דאין שני לריך לחזור לראש אלא מתחיל ממקום שפסק הראשון • וכ"כ בש"ת שבות יעקב ח"א סי' מ"ב וכתב וס'וא שיום השני שם כשברך הראשון • וכן עיקר :

ז' מי שכתב לברך שהחיינו כלילם • אם נזכר באמלע הקריאה מברך במקום שזכר • וס"ס אם שכת לברך ברכת על מ"מ או שעשה נסים או ששכת שלשתן כל שלא סיים קריאתו מברך במקום שזכר • ואם לא נזכר עד שסיים כל קריאתה אינו מברך עוד ומברך ברכת שהחיינו כשקראנה ביום כיון שלא ברך כלילה • מסר"ג וינעורם ז"ל בס' ספר שלום סי' תרל"ח :

ח' אין לשוח בעוד שקורין את המגילה • ש"ע • ואם שח הקורא באמלע א"ל לחזור לראש • אבל אם שח בין הברכה להקריאה לריך לחזור ולברך עוד כ"י כשם הרשב"א ע"ו :

ט' לריך לברך הברכות מנעומד • וגם הקהל לריבם לעמוד כשהחזן מברך • וכן היחיד שקורא המגילה אע"ג דיכול לקרותה מיושב • לריך לברך ברכותיה מיהא מנעומד :

ברוך

בינה אתה חסד יהוה ת"ת אלהינו גבורה מך
העולם בינה אשר יסוד קדשנו ת"ת במצותיו נצח
הוד וצוננו על על ידי היסוד מקרא מגילה : מלכות

ברוך

בינה אתה חסד יהוה ת"ת אלהינו גבורה מך
העולם בינה שעשה אלף למ"ד נסים אלף למ"ד
לאבותינו נצח הוד ב"מים ההם גבורה אבא בזמן
הזה : המתנגלים במלכות הנקרא זמן :

וכיון בברכת שהחיינו זו לפעור סעודת פורים ומשלוח מנות • כיום אין אומרים שהחיינו ופושטם כאגרת וקוראם :

ברוך

בְּרוּךְ בִּינָה אֶתְּהָ חֶסֶד יְהוָה ת"ת אֱלֹהֵינוּ גְבוּרָה מְלֶךְ
הָעוֹלָם בִּינָה שְׁהַחֲיֵינוּ יִסוּר וְקִיּוּמֵנוּ הוֹר נֶצַח וְהַגְּיָעֵנוּ
לְזִמְן הַזֶּה : מַלְכוּת

דִּינֵי אִיךְ יֵשׁ לְנַהוּג בַּקְרִיאַת הַמְּגִילָה

א' מִנְהַג כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁסְּקוּרָא קוּרָא וְפוֹשְׁטָא כַּאֲגַרְתָּ לְהַרְאוֹת חֶסֶד וְכַשִּׁיגְמוּר חוּזר
וְכוֹרֵכָא כּוֹלָא וּמְכַרְךָ * ש"ע שס * וְכוּסְטָנוּן לְפַשְׁטָא הַמְּגִילָה כּוֹלָא קוּרֵס שִׁיתְחִילוּ
לְקִרְוֹת * לְכוֹשׁ * וּלְאַפְסוּקֵי מִמְּנַחַה שְׁאִכּוּ כּוּסְטָנוּן לְפַשְׁטָא דָף א' וְקוּרִין וְכֵן שְׂכֵי וְכֵן
שְׁלוּשֵׁי וְכֵן כּוֹלָא ע"ז הַרְדֵּךְ דוּחַ אֵיכָּה נְקִרָא פּוֹשְׁטָא כַּאֲגַרְתָּ * אֲלֵךְ יֵשׁ לְפּוֹשְׁטָא קוּרֵס
הַקְרִיאָה כּוֹלָא וְקוּרִין כֵּה כְמוֹ שְׁחִיא פּוֹשְׁטָא וְאֲח"כ כּוֹרֵכָא כַּאֲגַרְתָּ דְקוּרֵס קְרִיאַתָּה
פּוֹשְׁטָא אֶתְהָ כּוֹלָא * שְׂכ"הג * וְכַשְׁפוֹשְׁטָא יוֹסֵר שְׁלַח תְּהֵא נְגִדְרַת ע"ג קְרַקַע
מִשּׁוֹם כּוּיּוֹן כְּתִבֵי הַקֵּדֶשׁ : שְׂכ"הג פּר"ח * אֲכַל כַּש"וֹת בֵּית דוֹר ס' תַּפ"ה קִיּוּם
הַמְּנַחַה שְׁלַח לְפַשְׁטָא כָּל הַמְּגִילָה קוּרֵס קְרִיאַתָּה אֲלֵךְ קוּרָא וְפוֹשְׁטָא וְהוּלְךְ :

ב' אִין מְדַקְדְּקִין כְּטַעוּתֵיהּ * וי"א דוֹקָא כְּטַעוּת שְׁהַלְשׁוֹן וְהַעֲבִין אֶחָד כְּגוֹן
הַיְהוּדִים הַיְסוּדִיִּים * אֲכַל טַעוּת אֶחָד כְּגוֹן מִיוֹשֵׁב יֵשֵׁב וּמִכּוֹפֵל כְּפַל מְדַקְדְּקִין *
כ"י * וְאֵם הַשְּׁמִיעַ מַלְוֹת בַּקְרִיאָה אֲפִילוּ שֶׁהֵן מַלְוֹת שְׁאִינֵן מִפְּסוּדִין קְרִיאַתוֹ לֵא
יֵלֵךְ * דֵּלֵךְ כְּרִיאַת דְּכַתֵּב דִּילָךְ * פּר"ח * מַג"א :

ג' הַתּוֹפֵס כִּידוֹ מְגִילָה שְׁאִיכָּה כְּשֶׁרֶס לֹא יִקְרָא כֵּה ע"ס ש"ץ אֲלֵךְ שׁוֹמֵעַ וְשׁוֹתֵק *
ש"ע ס' תר"ץ * וְהַטַּעַם כְּתֵב כְּב"י דֵּאֵם יִקְרָא ע"ס ש"ץ שְׁמַא יִתֵּן הַשׁוֹמֵעַ לְבו
לוֹס שְׁקוּרָא כְּמִגְּלוֹה שְׁאִיכָּה כְּשֶׁרֶס וְלֹא לְשִׁלְחַת כְּבוֹד * וְכַתֵּב הַמַּג"א דִּלְפ"ו מִשְׁמַע
דְּהוּא עֲלָמוּ יוּכַל לְשַׁמּוֹעַ לַש"ץ אַע"פֵי שְׁקוּרָא עַד כַּאֲן * וְכַס' מַג"מ כְּתֵב דִּישׁ לְקִרְוֹת
לְכַתְּחַלְתָּ ע"ס ש"ץ דֵּאֵז טַעֲמֵי יוּכַל לְשַׁמּוֹעַ מִלַּהּ כְּמַלְטָא * אֲךְ שְׁלַח יִגְבִּיהוּ קוּלָּס רַק קוּל
דְּמַמְנָה דְקָא יִשְׁמַע דֵּאֵם יִגְבִּיהַּ קוּלוֹ שְׁמַא יִתֵּן לֵב הַשׁוֹמֵעַ לוֹס שְׁקוּרָא כְּחֹמֶשׁ וְלֹא
לְקְרִיאַת הַחוּן * וְלִרְדֵּךְ לְגַעוֹר כְּהַמְרִים קוּלוֹ :

ד' לֹא יִסְיִיעַ שׁוֹס אֶדֶם עַל פֶּה לַחוּן * וְלִכֵּן אֶתְהָ פְּסוּקֵי שְׁקוּרִין הַקְּסֵל בְּקוּל רֵס
לִרְדֵּךְ הַחוּן לַחוּזר וּלְקִרְוֹתֵן מִתּוֹךְ הַמְּגִילָה כְּשֶׁרֶס * מוּר"ס כְּהַגְהָה שס * וְיֵשׁ
לְגַעוֹר כְּמֵי שְׁמִיעֵי לַחֲחוּן * כָּל כּוּ * מַג"מ :

ה' כּוּסְטָנוּן לּוֹמֵר ד' פְּסוּקֵי שֶׁל גְּאוּלָּה בְּקוּל רֵס דְּהִיכּוּ אִישׁ יְהוּדִי וְגו' * וּמְרַדְכּוּ
יֵלֵךְ וְכו' * לִישׁוּדִים הִיתָה אֶרֶז וְכו' * כִּי מְרַדְכּוּ הַיְסוּדִי וְכו' וְהַחוּן חוּזר
וְקוּרָא אֶתְהָ * מוּר"ס כְּהַגְהָה * וְכִי סְפַרְדַּ כּוּסְטָנוּן לּוֹמֵר גַּם פְּסוּקַת כְּלִילָה הִיא כְּדֵדָה
וְכו' בְּקוּל רֵס וְהִיכּוּ מִשּׁוֹם דֵּשׁ עֵינֵי חֶסֶד וּמְנַחַה כְּכּוֹן הוּא :

ו' כְּהַגוּ סְתִיבּוּקוֹת לְצִיֵּר לִוְרַת הַמֵּן עֲלוֹס וְאֲכִכִּים אִוּ לְכַתּוּב שֶׁס הַמֵּן עֲלוֹס
וְלַחְבוֹת זֶה עַל זֶה כְּדִי שִׁימַחַה שְׁמֹו ע"ד מַחַה אֲמַחַה אֶת זְכַר עַמְמֶלְךָ וְע"ד וְשֶׁס
רַשְׁעִים יִרְקַב * וּמִזֶּה כְּשֶׁתְּרַכֵּב הַמְּנַחַה שְׁמִכִּים הַמֵּן כְּשֶׁקוּרִין הַמְּגִילָה כְּבֵית הַכְּנַסַּת וְאִין
לְכַתֵּב שׁוֹס מְנַחַה אִוּ לְלַעֲבוֹב עֲלוּי כִּי לֹא לַחֶסֶד הוֹקְעֵנוּ * מוּר"ס כְּהַגְהָה שס * וְרַמְזוּ
וְסַמְךָ לְמַנְחָה זֶה וְהִיא אֵם בֵּן הַכּוֹת רַשְׁעָא ס"ת הַמֵּן מַג"מ * וְכַתֵּב הַמַּג"א דְּעַכ"ט
כְּשֶׁמְכִין הַמֵּן לִרְדֵּךְ הַחוּן לְשִׁתּוֹק כְּדִי שִׁימַעְנוּ כּוֹלָא קְרִיאַתוֹ * וְכָל יִתִּיד יִקְרָא פְּסוּקַת
אִוּ שְׂכִים מִתּוֹךְ חֲמוּשָׁה כְּעוֹר שְׁמִכִּין הַמֵּן * מַג"א * וְהִיכּוּ כְּשֶׁחֲמוּשָׁה עֲשׂוּ כְּעִין ס"ת
דִּישׁוּד וְלֹא כּוּ כְּדִיעַבְד אֲכַל אֵם הוּא חֲמוּשָׁה כְּעִין שְׁלַכּוּ אִיכּוּ יוּלָא קְרִיאַתָּה אֶתְהָ
פְּסוּקֵי שִׁקְרָא כּוּ כְּשֶׁמְכִין הַמֵּן :

ז' לִרְדֵּךְ לּוֹמֵר עֲשֵׂרַת כְּנִי הַמֵּן וְעֲשֵׂרַת הַכָּל כְּנִשְׁמָא אֶתְהָ לְהוֹדִיעַ שְׁכּוֹלָא כְּהַרְגוּ
וְכַתְּלוּ כַּאֲחַד * ש"ע * דוֹקָא לְכַתְּחַלְתָּ אֲכַל כְּדִיעַבְד אֵם הַפְּסִיק בִּישְׁתָּה יֵלֵךְ *
וְלַכְּתַחֲלָה

וְלַכְּתַחֲלָה כּוּסְטָנוּן לּוֹמֵר כְּנִשְׁמָא אֶתְהָ מִתְחַלַּת חֲמֵשׁ מַלְוֹת אִישׁ וְאֶת פְּרַשְׁמִתָּא וְכו'
עַד עֲשֵׂרַת * מוּר"ס כְּהַגְהָה * וְאִפִּי בֵּין פְּסוּקַת לְפַסּוּקַת לֹא יִפְסִיק רַק כְּדִי כְּנִשְׁמָא שְׁלִרְדֵּךְ
לְקִרְוֹתָהּ כַּאֲגַרְתָּ * מ"מ עוֹר ד"מ מַג"א :

ח' כְּשִׁיאֲמַר כְּלִילָה הִיא כְּדֵס יִגְבִּיהַּ קוּלוֹ כִּי שֶׁס עֵינֵי חֶסֶד * מַהֲרֵי"ל * וְכַשִּׁיאֲמַר
הַאֲגַרְתָּ הוּאֵת יִעֲנַעְהָ הַמְּגִילָה * מַג"מ * מַג"א :

ט' לִרְדֵּךְ שִׁיאֲמַר אֶרֶז הַמֵּן כְּרוּךְ מְרַדְכּוּ אֶרֶז וְזֶה כְּרוּכָא אֶתְהָ כְּרוּכִים כָּל
יִשְׂרָאֵל * וְלִרְדֵּךְ שִׁיאֲמַר וְגַם חֲרִבּוּנָא זְכוּר לְטוֹב * ש"ע שס * וי"א לִרְדֵּךְ לּוֹמֵר
אֶרֶז וְזֶה וּשְׁתִּי * כְּרַכ"י כְּשֶׁס הַרְבֵּה חֲסִיד מַהֲר"א אֶזוּלָאֵי זֵלַס"ה כְּהַגְהָתוֹ כ"י
מִשְׁס ס' לִידָה לְדִרְךְ :

וְאַחַר קְרִיאַתָּה כּוֹרֵכָה וּמְבַרַךְ

בְּרוּךְ בִּינָה אֶתְּהָ חֶסֶד יְהוָה ת"ת אֱלֹהֵינוּ גְבוּרָה מְלֶךְ
הָעוֹלָם בִּינָה הֲרַב אֶת רִיבְנוּ גְבוּרוֹת אַבָּא ׀ וְהִתְּן
אֶת דִּינְנוּ גְבוּרוֹת אִימָא ׀ וְהַנּוֹקֵם אֶת נַקְמָתָנוּ גְבוּרוֹת ז"א ׀
וְהַמְּשַׁקֵּם גְּמוּל לְכַר אוֹיְבֵי נַפְשָׁנוּ גְבוּרוֹת לֵאחַ ׀ וְהַנְּפַרֵעַ
לְנוּ מִצָּרֵינוּ גְבוּרוֹת רַחֵל ׀ * בְּרוּךְ אַתְּהָ יְהוָה הַנְּפַרֵעַ לְעַמּוֹ
יִשְׂרָאֵל מִכָּל צָרֵיהֶם הָאֵל הַמּוֹשִׁיעַ :

(וְאֲח"כ יֵאמַר ג"פ) אֶרֶז הַמֵּן * (יְכוּיֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת ס"מ) בְּרוּךְ מְרַדְכּוּ *
(יְכוּיֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת יִסוּר אַבָּא מִירָא דְכִיא) אֶרֶז וְזֶרֶשׁ * (יְכוּיֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת
לִילִית) בְּרוּכָה אֶסְתֵּר * (יְכוּיֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת יִסוּר רַתְּבוּנָה) אֶרֶז וְרִים כָּל
הַרְשָׁעִים * (יְכוּיֵן הַתְּלַבְּשׁוֹת כָּל הַקְּלִיפּוֹת בְּהֵם) בְּרוּכִים כָּל יִשְׂרָאֵל *
וְגַם חֲרִבּוּנָה (מִסְפָּרוֹ פִּינַחַס וְהוּא אֱלִיהוּ) זְכוּר לְטוֹב : (מִסְפָּרוֹ סְנַרְלָפוֹן)

אֵם חָל פּוּרִים כְּמוֹלָאֵי שְׁבַת אֶזְמִירִים

שׁוּבָה יְהוָה עַד מָתִי וְהִנַּחֵם עַל עֲבָרֵיךָ וְכו' :
יֵשֵׁב בְּסִתְרַ עֲלִיּוֹן בְּצֵל שְׁדֵי יִתְלוֹנֵן וְכו' :

וְאֵם חָל כְּשֶׁאֲרֵי יִמֵי הַשְּׁכׁוּעַ מִתְחִילִין כֵּאֲן

וְאַתְּהָ קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל וְכו' :

בַּשְּׁחָרִית מִסְדְּרִין הַתְּפִלָּה כְּשֶׁאֲרֵי הַיָּמִים וּמִתְפַּלְלִין שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵה כְּמוֹ כְּלִילָה *
וְאֶזְמֵר קְדִישׁ לְעִילָא * וּמוֹזִיאִין סְפַר תּוֹרָה וְקוּרִין כּוּ שְׁלֵשָׁה גְבֵרֵי
כְּפִרְשַׁת כְּשִׁלַּח * וְזוֹ הִיא הַקְּרִיאָה :

רִינִים הַשְּׁיִיכִים לְקְרִיאַת הַתּוֹרָה

א' בֵּן כְּרַךְ שֶׁהֵלֵךְ לְעִיר וְדַעַתּוֹ לַחוּזר לְמַקּוּמוֹ בְּכ"ז מוֹתֵר לְהִיּוֹת מִמִּנְיֵן הָעוֹלָם
לְסַפֵּר

לספר תורה ב"ד אעפ"י שאינו יום קריאת מגילה אללו"ש"ות שבות יעקב ח"א סימן מ' :

ב' בן עיר שהלך לכרך בע"ז אינו עולה לספר תורה להיות ממנין הקרואים כיון דאינו יום קריאתו דעבר זמנו שהיה ב"ד בעירו ושאני בן כרך שעולה ממנין הקרואים בעיר ב"ד דהוא זמן קריאה לרוב העולם כנ"ל אף דלא משמע בן מדברי הרב שבות יעקב שם :

וַיבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם-יִשְׂרָאֵל בְּרִפְּיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ-לָנוּ אַנְשִׁים וַיָּצֵא הַדָּחָם בְּעֲמֶלֶק

מִחֹר אֲנֹכִי נִצֵּב עַל-רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמֹשֶׁה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:

וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-רְדּוּ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בְּעֲמֶלֶק

וּמֹשֶׁה אָהָרָן וְחֹזֵר עָלָיו רֹאשׁ הַגְּבֻעָה: (וְהָיָה כַּאֲשֶׁר

יְרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וַיִּבְרַח יִשְׂרָאֵל וּכְאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וַיִּבְרַח

עֲמֶלֶק: וַיְדִי מֹשֶׁה כְּבָרִים וַיִּקְחוּ-אֹבֵן וַיִּשְׁיִמוּ תַחְתָּיו

וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהָ וְאָהָרָן וְחֹזֵר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה

אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד-בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ

אֶת-עֲמֶלֶק וְאֶת-עַמּוֹ לְפִי-הָרֶב:) פ

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּתַב זֹאת זָכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים

בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֲמַחֶה אֶת-זִכְרֵ עֲמֶלֶק מִמִּיחַת

הַשָּׁמַיִם: וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נָסִי:

וַיֹּאמֶר בְּיַד עַל-כֵּם יְהִי מִדְּחַמָּה לַיהוָה בְּעֲמֶלֶק מִדָּר

דָּר: וַיֹּאמֶר בְּיַד עַל-כֵּם יְהִי מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעֲמֶלֶק

מִדָּר דָּר:

וראוי לזכור לומר שני פסוקים אלו בקול רם ר"ת וס"ת הו"ה

ימלך ה' לעולם אלהיך ציון לדור ודור הללויה :

ועלו מושיעים בהר ציון לשפט את הר עשו והיתה לה' המלוכה :

ואחר כך יאמר פסוקים אלו ר"ת וס"ת אדנ"י

אזה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד :

בכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירננו אל אל חי :

ושוב יאמר שלוביטן

יתן לך כלבך וכל עצתך ימלא :

המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעורר :

וייראו יושבי קצות מאותתיך מוצאי בקר וערב הרנין :

הוציאה ממסגרת נפשי להודות את שמך בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי :

וְאָמַר החון קדיש לעילא * ואחר כך אומרים אשרי * וקורין המגילה ומברך לפניה כלי שהיכיו * ואחר המגילה אומרים הרב את ריבנו כמו בערבית * ואומרים וכל ליון * וחסון אומר קדיש תקבל * ואומרים יחללו * וחזרוין ספר תורה למקומו * ואומרים למנלח על אילה השחר כמו שכתוב כליל פורים * בית יעקב וקדיש יחא שלמא רכא * קום אל ה' ופטום הקטורת * ותנא דבי אליהו * וקדיש דרבנן * וברכו * ועלינו לשבח :

ונותנין מעות פורים לכל מי שפושט ידו ליטול

דיני מעות פורים לאכיונים

א' חייב אדם ליתן כיום פורים לפחות שתי מתנות לשני עניים * ש"ע סימן תרל"ד * ולא יתן להם קודם פורים דילמא אכלי להו קודם פורים * הר"ב המאור ז"ל * ומוכח מדברי המאור אלו דאם שולח אדם מעות פורים לאכיונים שכתובת סיס ומגביעים לדי האכיונים כיום פורים עצמו לא קודם ולא אחר פורים ולא י"ח מתנות לאכיונים אף שהוא שלחם הרבה קודם פורים כיון שהגיעו לדי האכיונים כיום פורים * וכ"כ הרב יד אהרן ז"ל :

ב' אפילו עני המתפרנס מן הלדקס חייב כמתנות לאכיונים * כ"ח שכתב"הג וכן עיקר * ודלא כהפ"ח שכתב דעני פטור * ברכ"י * וכ"כ במח"כר בשם מהר"ע וכ"כ הבאין חוות יאיר ז"ל ס' ט' תוך התשובה דכ"ל פשוט דגם עני ואכיון חייב כמתנות לאכיונים :

ג' שיעור שתי מתנות אלו * אס כותן מעות לריך שיתן לכל מתנה שיעור שיקנה ג' ביצים אוכל * ואס כותן אוכלים לריך שיתן לו שיעור ג' ביצים מפת * כן נראה לפוס ריהטא * ולפ"ז אס מחלק לעניים מתנה לכל אחד פרוטה לא יואל ו"ח ועדין לריך להתיישב * מח"כר בשם הרב זרע יעקב בש"ות סימן ר"ח * ואכני אי"ש לעיר ראיתי להריטב"א ז"ל בחי' למגילה שכתב ומסתברא דמתנות לאכיונים חייבו אפי' בשתי פרוטות דשו"ע חשיבה מתנה אבל לא בפחות כדאיתא בניטין ובדוכתי אחרוני ע"כ * הרי שכתב הריטב"א בפשיטות דפרוטות לכל מנה וואל ר"ח * וכן נראה מדברי הב"י בשם הג"מיי אכתוב דכריו לקמן בסעי' ו' וכן עיקר :

ד' מוטב להרבות כמתנות לאכיונים מלהרבות כסעודות וכשלוח מנות לריעיו * הרמב"ם :

ה' אין משנין מעות פורים ללדקס אחרת * ש"ע * ומעות שחשב אדם כלבו כיום פורים אינו רשאי לשנותן * כ"י בשם הג"א * ודוקא הגבאים או בני העיר אין ראשין לשנות מעות פורים * אבל העני יכול לעשות בו מוס שירלס * ש"ע ומור"ם בהגהה :

ו' אין מדקדקין במעות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליעול כותנים לו * וכמקום שנהגו ליתן אף לככרי כותנים * ש"ע שם * ודוקא במקום שנהגו כותנים גם לככרים אבל לכתקלה אין לנהוג כך * והנותן פרוטה לככרי בעיר שלא נהגו בכך הוא גוזל את העניים ומראה בעלמו כאלו מקיים ומתנות לאכיונים * כ"י בשם הג"מיי * מג"א :

ז' במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעלמו ונותנס במקום שירלס

שירא ש"ע שס :

ח' אשה חייבת במתנות לאבינוים כאיש . ויכולה אשה ליתן לאיש עני וכן איש יכול ליתן לאשה עניות . מור"ם בהגהה סימן תרל"ח :

דיני משלוח מנות איש לרעהו

א' חייב אדם לשלוח לחבירו כפורים שתי מנות בשר או של מיני אוכלים שאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד . וכל המרבה לשלוח לרעים משוכח . ואם אין לו מחליף עם חבירו זה שולח לזה סעודתו וזה שולח לזה סעודתו כדי לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו . ש"ע סימן תרל"ח . ויש לשלוח מנות ביום ולא בלילה . מור"ם בהגהה :

ב' השולח מנות כסות וכלים בשביל מנות . אם יכול למוכרם מיד ולקנות לאורך סעודה מסני ויאלף י"ח . ורב מארי שלח לרבה זנגבילה ופלפלי דהנאה המביאה לידי מאכל במאכל דמי . ש"ת הל"קט ח"ב סי' קס"ג . אבל הר"ב ת"ה ס' קי"א הוכיח מדברי הרמב"ם דלא יאלף י"ח אלא במיני מאכל דוקא . וכן מוכח מדברי מרן בש"ע וכן עיקר . ועיין בסמוך :

ג' משלוח מנות רריך דוקא דבר מוכן והיינו בשר ותרנגולים שחוטין שכן משמעות מנות לשון הכנה אבל אם שלח לחבירו תרנגולים חיים יראה שלא קיים המלוה וכדמשמע בספ"ק דביא דתנן בש"א אין משלחין ביו"ט אלא מנות ובה"א וכו' . הרב פר"ח . וב"ב מהרי"ל ז"ל בה' פורים וסופי' עוד לרריך לשלוח דוקא בשר או דגים מבושלים שכן משמע בפ"ק דביא דלכ"ג לא מתקרי מנות כעבין אחר ע"כ . ודבריו קשים אצלו דאחד הרואה שם בספ"ק דביא יראה דבין לכ"ג ובין לכ"ה מנות לא מיתקרו אלא חתיכות בשר או דגים אלא דלכ"ה משלחין ביו"ט אפי' בהמם חים ועוף חיים או שחוטין ולכ"ג דוקא מנות . אבל לכ"ע גם בשר ודגים חיוין קרויים מנות כל שהם מחותכים יע"ש ברש"י . באופן דהעיקר כהפ"ח דבבשר חי וכן דגים ויאלף י"ח משלוח מנות . אבל בתרנגולים חיים אינו יואלף י"ח דלא מיקרו מנות :

ד' שתיים בכלל אכילה ויואלף בו י"ח משלוח מנות . ת"ה ס' קי"א . וב"ב הרפ"ח והביא ראיה מהש"ס פ"ק דמגילה ר"י כשיאה שדר ליה לר"א אטמא דעגלא תלתא וגרבה דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות :

ה' אם שלח לרעהו תרנגולת פטומה ואכלה ושוב כמאלת טריפה ויגיד עליו רעו כי טריפה הביא אליו . כסתפק הרב יד אהרן אם יאלף י"ח מנות או לא . גם הרב חיד"א בברכ"י הביא ספקו של הרב הנו' ורצה לפושטו ממ"ש הרמב"ם פ"ב דטוען ופסקו ש"ע בשני חוקים אם אכלה ערלה שביעית וכלאים דיש לו חוקה אף שנתנה בעבירה . ולדעת הראב"ד ודעמיה במאכל איסור לא הוי חוקה . ושוב כתב דיש לדחות דהכא גבי מנות לכ"ע לא נפיק אי כמי דלכ"ע נפיק . ולי א"ש לעיר כ"ל למיפשט דלא יאלף י"ח ממ"ש הרמב"ם פ"י מה' מכירה דמוכר לחבירו בשר ואכלו ומאלף טריפה מה שאכל אבל ומחזיר לו המוכר את הדמים והטעם דביון שבשר איסור דאורייתא נפש של אדם קנה לאו אכילה היא יע"ש . וק"ב הכא גבי משלוח מנות דכל עיקר טעם המלוה הוא משום שמחם לאו כלבד דלא שמה לרעהו במנתו זו אלא אדרבה לעורי לערים פשיטא דלא יאלף י"ח וליך לחזור ולשלוח מנות אחרות לאלף י"ח ככ"ל :

ו' שלח מנות ונגבו או כאבדו בדרך חייב לשלוח מנות אחרות . מהר"ח ז"ל בהגהה בני חיי וכן הסכים הרב משאת משה ח"ב סי' ד' :

ז' שלח

ז' שלח מנות לרעהו והוא אינו רואה לקבלם או מוחל לו יאלף . מור"ם בהגהה שם . אבל הפר"ח כתב על דבריו דהוא תימא דזו מנין לו . ובס' אגורס באהלך הביא בשם הר"ב הר"א ז' עורא דגם הוא דחה דברי מור"ם והעלה דלא יאלף י"ח בשרעהו לא ראה לקבלם או מוחל לו . ותר"ב אגורה באהלך החזיק לקיים ספקו של מור"ם דילף י"ח :

ח' בן עיר ששלח מנות לבן כרך וסגישו לידו ביום י"ד ויודע שלא יאכלם רק בט"ו פשיטא דיואלף הבן עיר י"ח משלוח מנות . אבל בן כרך ששלח לבן עיר בט"ו לא יאלף דאע"פ שאכלו הבן עיר בו ביום הא אינו יומנו ועבר יומנו בעלה שמחתו . ש"ת אהל יוסף סי' ט"ו :

ט' יואלף אדם י"ח משלוח מנות או מתנות לאבינוים אם יתנם לקטן וכמ"ש הפר"ח במים חיים כש"ת סי' ד' דהמנכה לכהן קטן ח' מב"ד מתנות כהונה דמהני . ואפי' קטן ממש דלא הגיע לכלל אגו וכו' וזורקי . ספר אגורה באהלך ד"ך ע"ב עיקרי הד"ט . ולי א"ש לעיר נראה דמתנות לאבינוים אפשר לומר דילף בכתובתם לקטן כיון דמתנות לאבינוים סתם כתיב ואביון קטן כמי בכלל דמיא דפריון הבן דכתיב כהן סתם דאפי' כהן קטן במשמע וכמ"ש הפר"ח שם . אבל במשלוח מנות דכתיב איש לרעהו ואיש ממשע קטן בכל מקום וא"כ רעהו כמי גדול כמוהו משמע ולא לקטן ואם שלחם לקטן לא יאלף י"ח משלוח מנות ככ"ל :

י' אבל חייב במשלוח מנות ביום פורים . ש"ע . אבל אין שולחים לאכל מנות כל י"ב חדש . ואם אין בעיר אלא הוא ואחר חייב לשלוח לאכל כדי לקיים מנות משלוח מנות . אלא ק"ב מוחל האכל על מנתו . מור"ם בהגהה שם . ובס' חסידים סי' תשי"ג כתב דמי שמת לו אביו כפורים לשנה הבאה ישלח מנות . ובאותה שנה ישלח מנות או בשר לעניים . אבל לא תפוקים העשויים לשמה וכל דבר של שמחה לא ישלח ולא ישלחו לו ע"כ . ובס' מע"מ כ' שהמנהג שאין שולחין לאכל אפי' דבר שאינו עשוי לשמחה . וכן משמע מדברי מור"ם . וכתב המג"א דפשוט דאם האכל הוא עני דמוותר לשלוח לו מנות דלא גרע מדקדק . וכן מוכח מדברי מור"ם שלא כתב דאין לשלוח לאכל במנות ולא כתב כן במתנות לאבינוים משמע דמתנות לאבינוים נותנים גם לאכל והיינו משום דלא גרע מדקדק :

יא' אשה חייבת במשלוח מנות כאיש ואשה ששלח לאשה ואיש לאיש אבל לא בהפוך שלא יאלף איש לשלוח לאלמנה ויבאו לידי ספק קדושין . מור"ם בהגהה שם :

יב' השולח לחבירו פאקטיו"ל העשוי מעיסה וכתובה בשר חשיב כשני מינים ויואלף בו י"ח משלוח מנות . מים שאל במים ראשונים סי' ת"ו :

יג' מי ששלח לחבירו דג וביא ששלח או פת ופניו טוחות בביא יש להסתפק אם יואלף י"ח משלוח מנות . עדות ביעקב סי' ז"ב :

יד' עיקר המלוה שיהיו המנות יקרות הערך ועריבות . שדה יהושע מס' מגילה דף ט"ו משם מהראב"ח . ברכ"י :

דיני הספר ותענית ועשיית מלאכה בפורים

א' מותר בעשיית מלאכה בפורים . ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין . והעושה אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם אלא אם הוא כבין של שמחה כגון בית חתנות לבנו או אבורקני של מלכים דשרי . ש"ע סי' תרל"ו .

והאירנה נהגו בכל מקום שלא לעשות מלאכה בפורים מור"ם בהגהה וכו' ככ"ו
בשם א"ח דפסג איוסורו בכל מקום וכו' המאירי בפסקי מגילה וכו' בש"ת בית דוד
סי' שצ"ה דעכשו נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים:

ב' כל מלאכה מלוח מותר לעשות כגון לכתוב פסקי הלכות ופסקי המקרא והגדת שלום
ומזכרת חובותיו וכל דבר שאין לרדף עיון גדול מור"ם בהגהה וכו' מ"ו בשם
א"ח וס' מט"מ ומג"א וכן מותר לעשות אפי' מלאכות גמורות לזרד פורים מור"ם
בהגהה שם:

ג' מי שהיה בוכה ביום מקודם פורים ע"י גוי כיון דאושא מלתא יבטל ביום פורים
ש"ת בית דוד סי' תל"ה ברכ"י:

ד' פרקמטיא מותר לעסוק בה ביום פורים כיון ששמחה היא לו ט"ז וכו' וכ"כ
בשכ"הג' אלא שסוים דלענין מעשה אין להתיר סחורה בפורים במקום
שנהגו שלא לעשות מלאכה אלא שאם עבר ועשה אין ב"ד קונסין אותו אם לא
לעשות סוים שלא יערכו בעשיית מלאכה וכל זה תלוי במראש עיני בית דין:

ה' אם המלאכה נעשית קודם פורים אלא שבפורים סוימה כגון משא ומתן שכבר
נגמר מלפני פורים אלא שביום פורים נמסר לית לן בה שכ"הג':

ו' אפילו במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה לא נהגו אלא ביום מקרא מגילה
בלבד אבל לאסור את של זה בזה כלומר לאסור גם ביום ט"ו לבני עיירות או
ביום י"ד לבני כרכים אינו מנהג ש"ע שם ובמקום שקורין המגילה ב"ד ובט"ו
משום ספק כראש דאסור המלאכה ב"ד ובט"ו:

ז' ויום י"ד ויום ט"ו אסורים בהספד ותענית לכל אדם ככל מקום בין לבני כרכים
שם עושין ט"ו בלבד בין לבני עיירות שם עושין י"ד בלבד והנשים מענות
בהם שכולם עונות באחת ומטפחות שמכות כף אל כף אכל לא מקוננות שתתא
אחת מדברת וכולן עונות אחריה נקבר המת לא מענות ולא מקוננות ש"ע
שם וכשם שאסור בהם בהספד ותענית כך אסור בככים ואסור לנשים לבנות
ולקונן על מת שיש כמה ימים שמת וימיהו אין למחות ביום דמו טוב שיחיו שנגין
וכו' ש"ת בית יהודה סי' כ"ד:

ח' מקום שנהגו שביום ז' הולכין על הקבר לקוין אסור בפורים אלא האכל לבדו
ילך שם עם חזן אחד ויאמר לו השכבה ואפי' בערב פורים אסור לילך שם שלא
יתשבו העולם שאבילות נפסק מחמת פורים ש"ת הר"ש הלוי סי' י"ג ככ"הג' מנ"א:

ט' כל דברי אבילות נוהגים בחגובה ופורים ש"ע וי"א שאין אבילות נוהג
בפורים לא ב"ד ולא בט"ו וכן נוהגים ואפי' אבילות יום א' נדחה מפני
פורים אכל דברים שנלכעה נוהג ואע"פ שאין אבילות נוהג בפורים עולה לו
למנין שבעה ימי אבילות כמו בשבת וכן פסק הרב עלמנו ב"ד סי' ת"א מור"ם
בהגהה שם והכי נקטינן כמו שפסק מרן בב"י ב"ד ובש"ע שם שלא להתאבל
בפורים דהלכה כדברי המקל באבל וכן עלתה הסכמת הרב בית דוד סי' תל"ז וכן
הורינו הלכה למעשה ברכ"י:

י' אם מת לו מת בפורים עלמנו יש להתקטף אם נוהג בו אבילות כיון דיום ראשון
לאבלתו הוא או גם אבילות יום א' אינו נוהג בו ולענין הבראה פשיטא
שמברין אותו הרב בית דוד שם והרב זרע אמת בח"א סי' כ"ב העלה דאין
אבלות נוהג לא ב"ד ולא בט"ו אבל אבילות דיום ראשון בט"ו נוהג בו אבילות אבל
ב"ד כיון דלדעת הרבה מן הפוסקים דס"ל דגם אבילות יום א' דרכן קול ושמחת
פורים הוי דברי קבלה שם כדברי תורה א"כ יש לחוש למ"ד דאין אבילות נוהג בו:
אופן

א' אופן יש מי שאומר שהוא מותר בכשר ויין בפורים דלא אהו עשה דחוד
דאבלות דחוי עשה דרכים דאורייתא לשמח בפורים דדברי קבלה ניכחו שחם
דברי תורה ש"ע שם וכו' שקייב במקרא מגילה ותפלה וק"ש ודוקא בלילה
אע"פ שמתו מוטל לפניו אבל ביום שרובה לקיברו קבורת מתו קודם כמו שנתבאר
לעיל סי' תרפ"ו ולכן קורא ומתפלל אח"כ דלא עדיף מיו"ט ושבת מור"ם בהגהה
שם והמג"א כתב דבלילה אסור בכשר ויין ופטור מתפלה וק"ש וגם במקרא
מגילה כששמעם בלבוז אין לרדף שיקראנה שנית אחר שנקבר המת כיון דאופן א"ס
רצה להתמיר על עלמנו כשיש אחרים שיתעסקו במת רשאי וא"כ חייב במקרא מגילה
ומ"מ לא יצוה תפילין דאקרו פאר ובש"ת ושב הכהן סי' ל"ה וז"ו העלה דאופן
אסור בכשר ויין ביום פורים אם אפשר לקיים שמחת פורים אחר שיקבר מתו וכו' כ'
הרב עולה שבת בפירוש דברי הש"ע כמ"ש הרב בית יהודה בח"א סי' ה' וכן עיקר:

ב' מותר לישא אשה בפורים בין ב"ד בין בט"ו וכו' ש"ע שמוותר לעשות פדיון
הכן ש"ע ומור"ם בהגהה וכן עיקר ודלא כהרב פר"ח שכתב דאסור
לשא אשה בפורים וכן הורה הלכה למעשה הרב מהר"י הכהן ז"ל כהוראת מרן
בש"ע ברכ"י:

ג' מי שחל יום ז' לאבלתו ביום פורים אסור לו לעשות הספואין ביום
פורים דהרי פורים הוא כשבת דעולה ואינו מפסיק פחד יחזק ערך אבילות
בפורים:

ד' מותר לאכל אחר ז' על שאר קרובים או לאחר ל' על אביו ואמו לנגן
בפורים לשמח אחרים וכו' אם ילך לנגן לשמחת מלוח דיאוי ויאוי ש"ת
זקן אהרן סימן רי"ד:

דיני סעודת פורים

א' נהגו ללבוש בגדי שבת וי"ט בפורים וכן כהן מור"ם בהגהה סי' תרל"ה
והוא מנהג טוב ומה גם לשמחת תורה דהדר קבלה בימי אחשורוש ברוין וכן
נהגו בע"הק ירושלם שלמים וכן רבים מח"כר בקובע' אחרון:

ב' מלוח להרבות בסעודת פורים ובסעודה אחת יולאים מור"ם בהגהה שם
וכתב הגאון רש"ל בתשו' סימן ל"ח דסעודת פורים לריכה פת כמו בשבת
וי"ט אכל הרב ברכ"י כתב בשם אחד קדוש בתשו' ב"י דאם עשה סעודת פורים
בלא פת יא' וכן כתב המג"א סק"ט דלא מליכו שחייב לאכול פת בפורים ומלי
למפטור נפשיה בשאר מינים:

ג' סעודת פורים שעשאה בלילה לא יא' י"ח ש"ע שם ואפי' בליל י"ד דעיקר
מלוחת ביום מג"א ומכל מקום גם בלילה ישמח וירכה קלת בסעודה
מור"ם בהגהה שם:

ד' נוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה ומתפללין ערבית בלילה ומתפללין
מנחה תחלה בעוד היום גדול ורוב הסעודה לריכה לחיות ביום ולא
כמו שנהגין להתחיל סמוך לערב ועיקר הסעודה היא ליל ט"ו ומי שרובה
לעשותה בשחרית קרשות בידו מור"ם בהגהה שם:

ה' חייב איכס לבסומי בפורי' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ש"ע
וי"א שא"ל להשתכר כל כך אלא שיסתה וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור
המן לברוך מרדכי ואחד המרבה ואחד הממעיט וכלבד שיכוין לבו לשמים מור"ם
בהגהה שם וי"א דפי' עד דלא ידע בין ארור וכו' לברוך וכו' דלא ידע לתשוב
שארור המן כג' ברוך מרדכי מרדכי מג"א והרמ"ע מפאנו ז"ל בספר אלפסי
זוטא

זועא כ"י כתב עד דלף ידע וכו' פירוש לא יבחין באזינו אס אומרים זה אף זה סהס מלכות קרובות כמעטא להמון חונג אלמא כסוס כל דסוף סני ע"כ . מנ"כר :

ו' אפילו תעניה חלוס און מתענין כפורים . רק מתענין אותו עד אחר מנחה ואח"כ יאכל . מור"ם בהגהה מנ"א :

ז' אס הזיק אחר את חבריו מכח שמחה פורים פטור מלשלם . מור"ם סס' וסיניו כלל כחיוון להזיק אכל אס כיוון להזיק חייב . מנ"א :

ח' טוב לעסוק בתורה מעט קודם שיתחיל הסעודה . ואס התחיל סעודתו ביום אורה ושמחה ודרשינן אורה זו תורה . וחייב במשחה ושמחה קלת כשני הימים כ"ד ובט"ז וכן נהגו . מור"ם בהגהה סס' :

ט' אומר על הנסים בברכת המזון בכרבת הרץ . וסמך לדבר ליסודים היתם וכמשה עד הלילה אומר על הנסים דכתר תחילת הסעודה אזלינן . ויש מי שאומר שאין לאומרו וכוונתו כסברא ראשונה . ש"ע ומור"ם בהגהה . ואס לא אמר על הנסים אף במה שאכל לסעודת פורים און מחזירין אותו . תשו' כ"י לאחד קדוש . וכן הכריע מהר"ל מפראג וסיעתו . כרכ"י :

י' מה שנהגו ללבוש פרטופים כפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר און איסור בדבר מאחר שאין מכוונין אלא לשמחה בעלמא . וכן כלבישת כלאים דרכנן . וי"א דאסור . אבל המנהג כהסברא הראשונה . וכן בני אדם החוטפים זה מזה דרך שמחה און בזה משום לא תגזול וכתבו וכלבר שלא יעשה דבר שלא כהוגן על פי טובי העיר . מור"ם בהגהה ס"סי תרל"ז . אבל סרב ב"ח בתשו' דתם היתר זה והעלה לאסור כל זה וכ"כ הכנה"ג . וכ"כ מהר"ם אבוהב בזכרונותיו שהרכו להשיב על המתירין ודברייהם כרורים והרב ב"ח הביא דברי מהר"א ממין בס' ידאוס ס' ל"ו דאסר אפי' בשמחת חתן וכלה . וכן מלאתי שאסר סר"מ לחתן וכלה וכתב שלא יעלה על הדעת שמפני היותם חתן וכלה סותר להס איסור תורה . ודבריו קדשו באורך הנה הנס בתחלת החידושים שכריש ס' מעשה רקח . כרכ"י :

יא' גם ללמוד ספר מסכת שכורים כפורים לא שרי . וכבר כתב הרב מהר"ם אבוהב ז"ל בש"ת דבר שמואל ס' קכ"ג גדולה תוכחת מגילה על הלומדים מסכת שכורים :

פזמונים לפורים

שיר מלא וגדוש קול המרבה לספר תקפו של נס ע"פ מאמרו ומררשי רז"ל לשורר ביום פורים טוב להורות לה' להן אימפישאר קירו קונטאר של הרב כמנה"ר דוד פארדו :

אלי צור ישועתי . לפה עובחתי . אורך בגליתי . אף בי עניתני . מצד שמרתני . אב מלך עזר . בזמן הזמן הממזר . בקש השמירני . גם להכריתני . בימי אחשורוש רב . מבוש ועד הודו . בשנת שלש בעקרב . צוה כי יגורו . בר שריו יעמודו . חיל פרס מדי . חשב כי האל שרי . עובנו סלה . עוד לא נגאלה :

גם

גם מאה ושמזנים יום . הראה הזן ועשר . כי הוא נורא ואיום . לו שעת הכושר . ריק ובלי שום ישר . גאה במגדור . שם בגרי גדול . ציץ ומעיל בותרת . ליקר ולתפארת :

דת נתן בכל שושן . על כל עם קבוע . הרבות אפירי בשן . משתה כל שבוע . כל זרע זרע . מיני מגדים . שתו ושכרו דודים . בן יסר המלך . על כל רב והלך :

הוד מלכות מטות והב . היר ברפס ותכלת . איש ואיש כאשר אהב . הכן מאכלת . מרגלית אילת . רצפת בהט ושש . וקיה דין צריך בשש . שמחה הקוממנה . ששון תשלמנה :

והשקות ברת הורה . אין אוגם כל גבר . ישראל נקרא נקרא . חיש כל בני עבר . דהם שור ושבר . כזבחי מתים . כי שם ארם נחתים . מדרכי צוות . הדרו בית מרוח :

ור יעץ להכשירים . הוא בן המדתא . הסבן (ל' למלך סוכנת) נא עמו ושלים . יבואו מרתה . עם בני עזרתה . קפה של זונות . והרבות משתה יגנות . כי אז כוס שברו . גם ברית יפרו :

חלר יהודה קדשו . שתו יון נסך . בכלי שרת תשמישו . את קשות הנסך . חמר מלא מסך . עובד משכיות . ועם נשים גבריות . עשות המזמנה . על ארץ עיפתה :

טוב לב המלך טפש . עם קרואי עצר . בדרכי נואף פשפש . להבעיר היצר . גור תבא נצר . ושתי ערימה . נמשלה דבהמה . להראות חיופי . כי אין בה שום דופי :

יום שבת קדש היה . חש שרים אכיה . הה עגלה יפיפה . מתרי וצאה . העזה פניה . ותאמר לא לא . פתי זה אבד שכרו . בת מלך אנכי . נפשי אל תחשוכי :

כי מדאך שם לה זנב . פרח בה צרעת . שקחה לו עבר ננב . שכור ראש דלעת . שותה כוס קבעת . והוא כרבי . אינו דומה לאבי . בלשאצר אין חלף . שותה דמול ארף :

לחב אש בו בערה . גור ונשחטה . ערימה בתבערה . בו ביום נשפטה . תרד מטה מטה . וכנמול ידה . בי בן בכנות יהודה . היתה משתמשת . בשבת כזבשת :

מהר לנבעה וגיא . ציר סוכב נוסע . פר בת יפה אל הני . תמלך רובע

רובע . רי ומצא מרצע . תמורת ושתוי . בן ומין הוא איש
 עתי . מרדכי זרח . אומן לירח :
 נופך ספיר יהלום . זיו כצחקים . חן חן לה מאר עילום . רחם
 רחמתיים . עד כל שבועתים . חסד מצאה . אהבתו נפלאה .
 חמלק כל ליר . עם בת אכיתיל :
 סוד שתי חכמי דודים . כי לא נטמאת צדק . בדמותה מכת
 שירים . שוכבת עם חרק . לבלי ומצא ברק . בגן הדסה . כי
 לא תשא פדסה . בקדש חליקה . הרע בו הפילה :
 עטרת מלכות נתן . בראשה לצבי . הרבה מהר ומתן . אמר לה
 תשבי . עיניך הסכי . מה ברוך טעמד . הגירי לי את עמך .
 היא לא בן עשתה . כי מור בך צייתה :
 פנו ערף סריסים . בניבליעל . שני שרי חמסים . להמית לבער .
 בסתר סף רעל . נועצו יחדיו . עברתם לא בן בדיו . כי צדיק
 שומע . ספר כהצנע :
 צרים נתלו על עץ . כי העיוו מצח . נמצא סם מות רועץ . אשר
 הכו רצח . ונכתב לנצח . דין איש אמונות . כספר הנכרונות .
 כי לא ישכח . וכות איש פקח :
 קדן רשעים הרים . אחשוורוש אפע . יכרעו כל השרים . לפני
 המן צפע . גם עשר ושפע . והוא אב המון . כי מצא גנני
 מטמון . פטרה וברקת . לו שעה שוחקת :
 ראש בית דין הוא מור דרור . לא ברע לו ברך . צלם ער לבו
 לצרור . זאת עבודת פרך . עומד על אם דרך . לא קם ולא
 זע . יחירי קדש גזע . אומר עבדי אפה . מקדם קדמתה :
 שם על לב ארור נחש . וימלא ועם . להכרית עם זו רחש .
 ברונו ורעם . פטוש הולם פעם . הפיל פור ברדר . נפר
 שבעה באדר . כי בו מת רבינו . מגן בערנו :
 תחי גנשך ארון . נאם למלך ערץ . ישנו עם אחר ורון . מפויר
 בארץ . וטמא בשרץ . רשות אבקש . להשבית פח ומוקש .
 אין בו שום תועלת . כאלה נובלת :
 סדר תשר"ק

תת אהפוז אך כי מורא . כי מלכם פורע . ישן הוא אין לו
 בירה

בירה . ענה הפושע . אנכי טובע . יו"ד אלה כפר . לנגוד חן
 אשכר . לשרש הנפן . אנא מלך הפן :
 שם כסיל את טבעתו . על יד שמיר שרת . לעשות בקשתו .
 לשמיד כרם נות . מחוץ ומבית כטוב בעיניו . וקהדריה כל
 סנסיניו . נתון לך בספק . שים עליו כפך :
 רצים שלח רחופים . עמים התעדרו . על ישראל רופים . אשר
 כי מדרו . חוקו אל תפחרו . גם נשים וטף . נפשם בהם
 התעשף . כל זאבי ערב . הרגו לפי חרב :
 קור נהי בכל רחוב . עיר שושן נבוכה . מצא מקום בער חוב .
 בתשובה נסמוכה . נצעק מי כמוכה . באלים אל חי . הסבת
 קור גאנתי . איכה ונתשו . ורים ירטשו :
 צדיק יסוד אב המון . קרע בגדי שפר . ובמספר בן טכרימון .
 לבש שק ואפר . צועק אנא תפר . חותם טיט קרע . רא
 יצרח המן הרע . פתח שערי דמע . קור תפלות שמע :
 פרסה אסתר נדה . מאד נתחלחלה . על דברת צרת דודרה .
 ברבבה נבהלה . לכבודו חמלה . שלחה בגדים . ולא קבל
 מרבדים . לתקד שלחה . על פה זה צוחה :
 עת צרה ליעקב . בן יאיר ענהו . שם כר מישור לעקוב . צר
 אשר קרהו . בנים משבר באו . מצאוי רזון . זו לך שעת
 חפזון . לפני מלך נושי . על עמך תדרושי :
 סוף למות כל אשר בא . השיבה יראתי . לא אוכל זו תועבה .
 אני לא נקראתי . אוי לי כי נדמירתי . שמעי קול אישך .
 אל תרמי בגנשך . המלט ארמונה . ועמך צלמונה :
 נא רוח ותצלה . חן אל בביר כח . ממקום אחר יפלא . אסיר
 פקח קוח . ליונה מנוח . ואת תאכדי . וקארץ תרדי . לבן
 קומי אורי . דברי הנצורי :
 מה יפו פעמי רלים . חמלקה צונחת . לך בנוס כל אמלקים .
 בתשובה נצחת . גם טובה תוכחת . וצומו עלי שלש ימי
 ולילי . כי לא כדת מעל . אכדתי הבעל :
 לא נמנע מהתענות . גם יום צאת מסבל . תחננת גם קור
 ענות . צום ובכי ואכל . יום שלישי גבל . סר אלון בכות .
 ותלבש

והלבש אסתר מלכות חוט חסד פניה ושכינה עליה :
 בראות מלך את אסתר בחצר עומדת נכנס בו חבה יתר
 בראות מה נכבדת חן חסד אופרת הושיט לה שרביט
 ובעיניו היה מביט ברה באחממה והיא לו רוחמה
 יונתי מחמד עיני ברה לבבתיני מה בקשתך ערני קולך
 השמיעני ותעש האמיני עד חצי שבמי אבל לא בית
 הלחמי המלכה השיבה ברצונך הטיבה :
 טוב לכת אר בית משתה אשר תכיננתי אתה והמן תאתה
 כי בכה זמתי היום החלותי קבל אמרי אתה ארוף
 נעורי ובלב פח הטמינה על המן הכינה :
 חיש מהר ברצון מלכה בית משתה אורו אמרי לבונה זכה
 כי כל לא יחדלו אמרה כי יוכרו גם ביום מחר אר
 המשתה כי תכחר שם תעש לו גתת רגלות משפתת :
 זר יהיר ביום שהוא בטוב רב שמח אך באשר עיניו ראו
 מרדכי בוטח בלתי ישותח נמלא אף חימה וגם להקבל
 דמה כל כבודו אפר אם לא יברע שפר :
 ויבא כל אוהביו וגם אשתו ורש ויספר כל מכאוביו עשרו
 חשוב פרש יעשוהו חרש עשות עץ נקלה ועליו יהיה
 תורה ברשות מלך אשר כל צרתו ישר :
 החריב ליטול קורה הירח אין כמותה היא מבית הבחירה
 חמשים גבוה נעצת אלוה לעולם תקום כי היא עם
 כל היקום סופם בה יגמורו בשלח יעבורו :
 דן דיני האל קנא גזרה ננדעה בלילה נדר שינה הפלה
 נשמעה רקיעים בקעה כרית קרבן תינוקות של בית
 רבן כנדיים צעקו רחמים דפקו :
 גם שנת אחשוורוש נדרה הלכה ספר זכרונות דרוש זכר
 צדיק בכה מעצמה נהפכה נקראת קור ברור כי
 שמשי בן ארור ממנה בורח סוגר הן פותח :
 בו נמצא כי מור הציל המקדך מן עשק מה נעשה לאציל
 שאל בכל חשק כי זוכה לנשק ענו כל נבר לא נעשה
 דבר לא לחבת וית רק משנאת שית :

אז שאל מי בחצר הוא אבי אספתא כא לדרוש לתלות
 נוצר דת אל הרמתה נפר בו אימתה כבואו לפנים
 עלה בלו קמשונים בראות פני ועם לו בסתר דעם :
 אתה המן אנני הכ עצה וזכר לאיש הפצי בו שניא מה
 יעשה שכר שם בלבו נכר הא פשיטא לי כי הלא נשא
 דגלי ודמי חוץ ממני זה אור בערני :
 בשפתיו נוקש שונא וידבר יביאו לבוש מלכות לא ישנה
 וגם סוס יוציאו וכתר יגבירו כליר ער ראשו ער יר
 שר להלבישו וכרחוב יקראו בן מלך ציוהו :
 גרש לץ יצא מרון ארון נתן אומר בן משפט להיות נדון
 מרדכי בחומר בן גורמי אומר צא ועשה בן מעפר
 ירום מסבן אל האחר רגע פן יקרך פגע :
 דק גבו או תבלול אור עיניו נעצמו השיב לא אדע מסלול
 דרכים נעלמו צעדיו נסתמו אמר מי הוא זה הלא
 יהודי נבזה הו ארון איכבה גזרה נחמכה :
 הצבי מלך אדיר אל השגבהו תן לו אוכל למכביר אך
 לא תערהו טוב לי כי תמנהו שר משנה תחתי גם ער
 כל ארמנותי דע כי הוא ערני (3 אייג) אויבי רבנו :
 ופני מלך ברנו השיבו מהרה אל תמנע גרוכה זו וגזרה
 לא אפרה ובו אתפארה כי הוא אוהבי ודו אתן בר
 טובי המן בעגלא רויץ ואל תחדקה :
 זע תרד הלך נבל בית אוצר פתוח בשל פח הסבל רב
 גחר מפוח מלבוש רב זרוח לקח מן ארנו וגם הסוס
 שפרנו אל צדיק הגיע ונאונו הכניע :
 חסין עם כל תלמידיו שם מפשט מחומר בצום שק תחת
 מדיו עוסק ברין עומר ויען ויאמר כאיל ערוג רשע
 זה בא כהרוג בני חיש עופפו פן פה תשרפו :
 טניף זה הנה עומד ער התפלל אומץ שאל מה אתה לומר
 אמר מצות קומץ השיב לו החומץ ווי לי ביש גדיא
 קומץ זה ירו הדה דחה פני רשף רבוא בכר בסף :
 ימוש שק מעל גופך קום לבוש תכלת גזר דין מלך הפך
 נתן

נָתַן לָךְ מְשֻׁלָּה . צִדְקַתְךָ מְצֻלָּה . נֶאֱמַר חֹזֵק לֹא אָפַר . בַּק
 אֲרַחֵץ וְאֶסְתַּפֵּר . כִּי כָכָה יֵאָתֶה . טָרֵם בּוֹא לְשִׁבְתָּהּ .
 כָּר אוֹמֵן וּבֵית מִרְחֵץ . אֶסְתַּר הַסְּגִירָתוֹ . צָר עֲצֻמוֹ נִלְחַ רַחֵץ .
 רוּחַ בְּעַתְמוֹ . בַּעַד אֲחֻזָּתוֹ . אָמַר לוֹ רָשָׁע . זְכוּר נָא וְאֵל
 הַפֶּשַׁע . כִּי סֵפֶר הָיִיתָ . לָמָּה זֶה גָּאִיתָ .
 דַּל גּוֹפֵי מִצִּים צִלְמוֹן . לְרִכּוּב כִּי אֵין כַּח . כָּפַף הַמֶּן בְּאֲנָמוֹן .
 בְּאֲרֵץ שְׁטוּחַ . דְּרַךְ בּוֹ בְשִׁמוּחַ . אָמַר צָר יִמַח . בְּנִפְוֹר
 אוֹיֵב אֵל תִּשְׁמַח . עִם עֲמֶלֶק אֵינָמוֹ . תִּדְרוּךְ כְּמוֹתֵימוֹ .
 וּבְעִיר קוֹרָא סִילוֹן . חֲפִץ מֶלֶךְ כָּכָה . בְּתוֹ בְּעַד הַחֲלוּן . בַּת
 עֵינָהּ נִהַפְּכָה . חֵישׁ מֵהַר שִׁפְכָה . הוֹד מְלֵא צוֹאָה . נִשְׂאָה
 עֵינָיו וְרָאָה . לְאֲרֵץ נִשְׁמָטָה . וְהִיא לֹא נִמְלָטָה .
 הוֹק נִשְׂאָ צַדִּיק עֵינָיו . אֲרוּמֶךְ אָנִי . מִי כַמְכָה אֵל קִנּוּא . אֲב
 כִּי דִרִיתֵנִי . תֵּאָתֵא עֲזַרְתֵּנִי . כָּל הָעַם מוֹדִים . מְקוֹם מַעֲפָר
 הוֹדִים . גַּם אֶסְתַּר נִשְׁמַחַת . מוֹדָה וּמִשְׁבַּחַת .
 פָּנָה צַדִּיק אֵל שָׁקוֹ . וְצָר מִסְּדֻרֹנָה . אָבֵל עַל מוֹת בַּת חֵיקוֹ .
 חֲפוּי פִרְשֻׁדוֹנָה . כִּבְכִי אֲלוֹנָה (כַּ יֵּלֵס) . עֲנָתָה אִשְׁתּוֹ . וְגַם
 חֲכָמֵי בְרִיתוֹ . אִם מִיְהוּד נָכַר . הַפּוֹל עַד לִקְבֵר .
 אִז לְמִשְׁתָּה לֹא חֲבָרָה . סְרִיסִים הִבְהִירוּ . הַמֶּלֶךְ וְהַמְּלָכָה .
 בְּטוֹב רַב הִצְהִילוֹ סוּרִיךְ וְשִׁבִּילוֹ . הַשְּׂמִיעֵי קוֹלְךָ . מֵה
 חֲבִקְשֵׁי מִבְּעַלְדֶּךָ . אִז אֶסְתַּר עֲמָדָה . עַל עֲמָה פִקְדָה .
 רַחֵם עָלַי וְעַמִּי . כִּי נִמְבָּרְנוּ רַצַּח . שְׂאֵר מֶלֶךְ מִי וְמִי . אֲשֶׁר
 הָעִיז מִצַּח . הוּא יֵאבֵד לְנֶצַח . אֶמְרָה אוֹיֵב . הָרַע מִתְחַיֵּיב .
 כִּלָּה נִחְרָצַת . קָלְלָה נִמְרָצַת .
 דוֹב בְּחֵימָה בּוֹעֲרָת . יֵצֵא אֵל גַּן נֶגֶד . שֵׁם מִלְּאֲכֵי תִשְׁרַת .
 קוֹצֵצִים כָּל מִנֶּד . אָמְרוּ גַם זֶה כֶּנֶד . כִּי הַמֶּן צוּה . אֲרַמּוֹן
 רָאָה עֲרוּה . עַד מִטָּה הִנְבָּה . כִּי אֶסְתַּר עֲלִיתָ .
 וַיֹּאמֶר לוֹ חֲרֻבוֹנָה . כִּי נַחֵם עַר פִּרְץ . עֵץ לְתִלּוֹת אִישׁ אֲמוֹנָה .
 עֲשֵׂה זֶה הַשְּׂרֵץ . אָמַר מֶלֶךְ חֲרֵץ . תִּלּוּהוּ עֲקִיו . בְּרוּע
 מַעֲלָדָיו . חָלַל רַע הַפּוֹלָה . בְּגוֹן שְׂאוּלָה .
 בְּאִבּוֹר רָשָׁע רָנָה . שִׁכְכָה כָּר קָצַף . עַד בֵּית צָר צַדִּיק מְנָה .
 רֹא יִשְׂאֵר שִׁצָּף . לְהַעֲבִיר רַצָּף . אֵיזוֹן וּמִרְמָה . בְּקִשְׁרָה
 אֶסְתַּר

אֶסְתַּר עֲצֻמָּה . אֵיכָכָה יֵאבְדוּ . עַמִּי יִשְׁמְדוּ .
 נִתְתִּי לָכֶם רִשְׁיוֹן . כִּי אֲתֵם תִּכְתּוּבוּ . עַד כָּר אֲכִילֵי צִיּוֹן .
 כְּטַבְעֵתֵי רֹכּוֹ . כִּי יַחֲדוּ יֵאָרְזוּ . עֲמוּד עַל גַּפְשָׁם . כָּר
 הִכָּא לְהַרְגִּישָׁם . בְּחֶרֶב יַחְבּוּלוּ . לְשִׁמִּיר לֹא יַחְמוּרוּ .
 רוֹכְבֵי רֶכֶשׁ רָצוּ . וְהִדַּת נִהְנָה . לְעִבְרִים מַה גַּמְלָצוּ . לְשִׁמּוֹר
 עַת בּוֹאֲנָה . עַל צָר תֵּאֲמַנָּה . מִרְדְּכֵי יֵצֵא . לְפָנַי מֶלֶךְ חַן
 מִצָּא . הַכְרִיךְ בּוֹץ אֶרֶת . יִבְזוּהַר עֲטָרַת .
 כְּשׁוֹשֵׁן תְּרוֹ סוּסֵי . דִּלְפוֹן פִּרְשֻׁנְדָּתָא . אֲרִידָתָא אֲרִיסֵי . פוֹרְתָא
 אֶסְפָּתָא . פִּרְמִשְׁתָּא וַיּוֹתָא . וְעַם אֲדִלְיָא . וְאֲרִיבֵי תַחְתִּיָּה .
 כָּלֶם נִתְרוּ יַחַד . בְּאֵימָה וּפְחַר .
 יוֹם הַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר . לְאֲדָר הַחֹדֶשׁ . נִקְתְּרוּ כָּלֶם יִשְׂרָאֵל . כָּר
 זָרַע תְּקַדֵּשׁ . הַשְּׂמִירוֹ לַגּוֹדֶשׁ . וְשִׁפּוּךְ דָּם לְרוֹכֵב . כָּכַר
 חַגִּים חֲרוֹב . בְּחֶרֶב נִגְרוּ . וְשִׁלְכֶם לֹא כּוּוּ .
 יוֹם מִחֲרַת אֲשׁוּרֵי . כּוֹנְנֵנוּ גַם נַחוּ . וּבְשׁוֹשֵׁן יוֹם אַחֲרָיו . עַל
 כָּלֶם נִצְחוּ . כָּר צְרוּרַת נִשְׁכְּחוּ . מִשְׁתָּרָה וְשִׁמְחָה . הַיְהִירָה
 הַרְוַחָה . שׁוֹכֵי לְמִנְחֵיכִי . צוּר גַּמֵּל עֲלֵיכִי .
 עַל כֵּן כָּל הַפְּרָזִים . בְּיוֹם יוֹד יִגִּירוּ . וְלֵאמֹר מַעֲוִיִּים . הוֹד
 הָרַר יִגְדִירוּ . וּמִנּוֹת יוֹכִירוּ . אֲכוּל מִשְׁמָנִים . מִתְּנוּת
 לְאֲבִיוֹנִים . שְׂתִיָּה יִמְתִּיקוּ . וְרִצּוֹן יִפִּיקוּ .
 קְרִיאַת הַמְּגִלָּה . עַל חֲבֵר וְנִצְרוּ . כְּאֶנְרַת פֶּשְׁטוֹ לָהּ . עוֹלָמוֹת
 יֵאוּרוּ . כְּמוֹהֶם יִשְׁמְרוּ . כָּל הַמוֹקְפִים . עַל כֵּס זֶה הֵם
 שׁוֹאֲפִים . מִימּוֹת יְהוֹשֻׁעַ . לְטַעַם יְדוּעַ .
 בְּפוֹרִים מַעוֹת כְּמָה . דְּכָל פּוֹשֵׁט הֲבָרָה . רוּחָא לְבַסּוּמֵי . בּוֹ
 בְּיוֹם נִחְשָׁכָה . עַד כִּי דַעַת שְׁכָה . בֵּין אֲרוּר הַמֶּן . לְכַרִּיךְ
 יִסוּד נִסְמֵן . כָּל לְשֵׁם שְׂמִים . לְזִכּוֹת עַל כְּפִים .
 חוֹק צוּר מִי שְׁפָרַע . מִרְאֲשׁוֹנִים כָּלוּ . עַל אַחֲרוֹנִים תְּרַע .
 וּבּוֹזֵי יִקְלוּ . בְּרוֹשִׁים יִרְעִרוּ . מִתְּלוּף כְּלִיל . וּבֵית מִקְדָּשׁ
 חֲכָלִיל . אֶסּוּף גְּלוּתֵנוּ . וְשִׁכַח מְשִׁיחֵנוּ .

מוסף לחול המועד

אומרים שלש ברכות ראשונות ואחר כך אומרים

אתה בחרתנו מפל העמים אהבת אותנו ורצית בנו ורוממתנו מפל הלשונות וקדשתנו במצותיך * וקרבתנו מלפנו לעבודתך ושמה הגדול והקדוש עלינו קראת :

ותתן לנו יהוה אלהינו באהבה מועדים לשמחה * חגים וזמנים לששון את יום

כססח חג המצות הזה * ואת יום מקרא קדש הזה * זמן חרותנו :

כסוכות חג הסוכות הזה * את יום מקרא קדש הזה * זמן שמחתנו :

באהבה מקרא קדש זכר ליציאת מצרים :

אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ואין אנו יכולין

לעלות ולראות ולהשתחות לפניך בבית בחירתך בגולה הדרך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמה עליו מפני

היד שנשתחחה במקדשך : יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו

ועל מקדשך ברחמיך הרבים * ותבנהו מהרה ותגדל כבודו * אבינו מלפנו אלהינו גלה כבוד מלכותך עלינו

מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורנו מביין הגוים ונפוצותינו כגם מירכתי ארץ * והביאנו יהוה

אלהינו לציון עירך ברנה * ולירושלם עיר מקדשך בשמחת עולם * אנה אלהינו ושם נעשה לפניך את

קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן * את מוסף לפסח יום חג המצות הזה * את יום מקרא קדש הזה

לסוכות יום חג הסוכות הזה * את יום מקרא קדש הזה געשה ונקריב לפניך באהבה כמצות רצונך * כמו

שכתבת

מוסף לחול המועד

שכתבת עלינו בתורתך על ידי משה עבדך :

אלהינו ואלהי אבותינו מלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו שובה עלינו בהמון

רחמיך בגלל אבות שעשו רצונך * בני ביתך כבתחלה * כונן בית מקדשך על מכוננו * הראנו בבנינו * שמחנו

בתקונו * והשב שכירתך לתוכו * והשב כהנים לעבודתם ולוים לשירם ולזמרים * והשב ישראל לנויהם * ושם נעלה

ונראה ונשתחוו לפניך בשלש פעמי רגלינו בכל שנה ושנה כפתוב בתורה שלוש פעמים בשנה יראה כל

זכורך את פני יהוה אלהיך במקום אשר יבחר בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות ולא יראה את

פני יהוה ריקם : איש במתנת ידו ככרפת יהוה אלהיך אשר נתן לך :

ואשיאנו יהוה אלהינו את ברכת מועדיך * לחיים בשמחה ובשלום * כאשר רצית ואמרת

לברכנו * בן תברכנו סלה * קדשנו במצותיך * שים חלקנו בתורתך * שבענו מטובך * שמח נפשנו בישועתך * וטהר לבנו לעבדך באמת * והנחילנו יהוה אלהינו

בשמחה ובששון מועדי קדשך * וישמחו בך כל ישראל מקדשי שמה * ברוך אתה יהוה מקדש ישראל והזמנים :

ואחר כך אומרים רצה ומורים ושים שלום וכו' :

סליחות

נוהגים לומר בערבית אחר העמידה סליחות אלו מראש חדש אלול עד יום כפור חוץ משבת וראש השנה :

לכו ונשובה אל יהוה כי הוא טרף וירפאנו וך ויחפשנו : יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו : כי עמך מקור

חיים באורך נראה אור : כי לא על צדקותינו אנהנו מפילים תתנונו לפניך כי על רחמיך הרבים : אדני שמעה אדני סלחה

אדני

אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וְעֲשֵׂה אֵל תִּתְחַנֵּן לְמַעַן אֱלֹהֵי כִי שְׂמֵךְ נִקְרָא
עַל עֵרֶךְ וְעַל עַמְּךָ : הַשִּׁיבֵנו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁכַּח חַדְשׁ יְמֵינוּ
כְּקֹדֶם : שׁוּעַתְנוּ תַעֲלֶה לְשָׁמַי מְרוֹמִים : אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כְּסֵא
רַחֲמִים :

אֵל מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כְּסֵא רַחֲמִים וּמִתְנַהֵג בְּחִסְדוֹת : מוֹחֵל עֲוֹנוֹת
עַמּוֹ מַעֲבִיר רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן מְרַבֵּה מַחֲלָה כְּחַטָּאִים וְסִלִּיחָה
כְּפֹשְׁעִים עוֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל בָּשָׂר וְרוּחַ : רַא כְּרַעְתָּם לָהֶם
גּוֹמֵל : אֵל הוֹרְתָנוּ רוֹמֵר מִדּוֹת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה : וְכֵן לָנוּ הַיּוֹם
בְּרִית שְׁרֵשׁ עֲשָׂרָה כְּמוֹ שְׁרִיבֵת לְעֵנֵינוּ מִקֶּדֶם : וְכֵן כְּרִיב
בְּתוֹרְתְךָ : וְיִרְדַּךְ יְהוָה בְּעֵזְרֵנוּ וְיִתְּצֵב עִמּוֹ שֵׁם וְיִקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה
וְשֵׁם נֶאֱמַר :

כַּעֲבוֹד שְׂטָנִים כְּבוֹד לְאוֹמֵר וְיַעֲבֹד כּוֹסֵנִים לְאוֹמֵר

אֵל רַחוּם שְׂמֵךְ : אֵל חַנוּן שְׂמֵךְ : אֵל אֶרֶךְ אַפִּים שְׂמֵךְ : מִלֵּא רַחֲמִים שְׂמֵךְ :
בְּנוּ נִקְרָא שְׂמֵךְ : כְּעֹבֵד שְׂמֵךְ : בְּקִרְאֵי עֲנֵנִי אֱלֹהֵי צְדָקִי בְּצַד הַרְחִיב
לִי חַנּוּן וְשִׁמְעַת תְּפִלָּתִי : וְאֵנִי תְּפִלָּתִי לְךָ ה' עַת רְצוֹן אֱלֹהִים כְּרִיב חֶסֶד עֲנֵנִי
כְּאֵמֶת יִשְׁעֶךָ : עֲנֵנִי בַעֲת וּבְעוֹנֶה הוֹאֵת :

וְיַעֲבֹר יְהוָה עַל פְּנֵי וְיִקְרָא : יְהוָה : יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ
אַפִּים וְרִב חֶסֶד וְאֵמֶת : נִצַּר חֶסֶד לְאַלְפִים נִשְׂאָה עוֹן
וּפְשַׁע וְחַטָּאָה וְנִקְחָה : וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ וְלִחַטָּאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ :

רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דְאַבְרָהָם רַחֲמָנָא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דִּיצְחָק עִקְרָא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דִּיעֲקֵב שְׁלִימָא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן זְכוּתִיָּה דְיוֹסֵף צְדִיקָא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דְמִשָּׁה נְבִיאָה
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דְאַחַרְזַן בְּתִנָּא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דְפִינְחָס קְנָאָה
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן קְיָמִיָּה דְדוֹר מְשִׁיחָא
רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לָן צְלוּתִיָּה דְשְׁלֵמָה מְלָכָא

כַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה מוֹסִיפִין

רַחֲמָנָא בְּתַבִּינָן בְּסִפְרָא דְחַיִּי
רַחֲמָנָא בְּתַבִּינָן בְּסִפְרָא דְרַחֲמֵי

ב"ו
ב"ו

רחמנא

רַחֲמָנָא בְּתַבִּינָן בְּסִפְרָא דְצְדִיקֵי
רַחֲמָנָא בְּתַבִּינָן בְּסִפְרָא דְיִשְׁרָי וְתַמִּימֵי
רַחֲמָנָא בְּתַבִּינָן בְּסִפְרָא דְפְרַנְסְתָא טַבְתָּא וּמוֹנֵי טַבִּי
עַד כַּאן

רַחֲמָנָא פִּתַח שְׁמַיָּא לְצְלוּתֵינוּ
רַחֲמָנָא צְלוּתֵנוּא קַבֵּל בְּרַעְוָא
רַחֲמָנָא קַבֵּל צְלוּתֵינוּ וּבְעוֹתֵינוּ בְּעִידוֹן עֲקָרֵינוּ
רַחֲמָנָא רַחֵם עַל נַשְׁמֹתֵינוּ
רַחֲמָנָא שְׂתָא טַבְתָּא אִיְתֵי עַלְן
רַחֲמָנָא תּוֹב מְרַגְזָךְ
רַחֲמָנָא וְקָא נְחַדְר רִיקָם מִן קַמְךָ

וְיַעֲבֹר יְהוָה עַל פְּנֵי וְיִקְרָא : יְהוָה : יְהוָה אֵל כִּי רַחוּם
גּוֹמֵל וְרִב חֶסֶד וְאֵמֶת : ח נִצַּר
חֶסֶד ט לְאַלְפִים י נִשְׂאָה עוֹן יֵא וּפְשַׁע יֵב וְחַטָּאָה יֵג וְנִקְרָה :
וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ וְלִחַטָּאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ :

חַטָּאתֵי אִוְרֵיךָ וְעוֹנֵי לֵא כְּסִיתִי אִמְרֵי אִוְרֵי עַלְי פְּשַׁעֵי לִיהוָה
וְאֵתָה נִשְׂאָת עוֹן חַטָּאתֵי סְלַח :

אֲנָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּכַא לְפָנֶיךָ תְּפִלְתָּנוּ : וְאֵר
תְּתַעַרְם מִתְּחַתְּנוּ : שְׂאִין אֲנוּ עוֹי פְּנִים וְקָשִׁי עֲרָף : לְוִימֵר
לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֵא חַטָּאֵנוּ :
אֲבָר חַטָּאֵנוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ : אֲשַׁמְנוּ : בְּנִדְנֵנוּ גְּלוּנוּ : דְּבַרְנוּ דּוּפִי :
הָעוֹיֵנוּ : וְהִרְשַׁעְנוּ : זְדֵנוּ : חֲמַסְנוּ : טַפְלֵנוּ שְׂקָר : יַעֲצֵנוּ עֲצוֹת
דְּעוֹת : כּוֹבְנוּ : רְצֵנוּ : לוּצְצֵנוּ : מְרַדְנוּ : מְרִינֵנוּ : נִאֲצֵנוּ : נִאֲפֵנוּ :
נִשְׁבַּעְנוּ לְשׁוֹא וְלִשְׂקָר : סָרְדְנוּ : עוֹיֵנוּ : פְּשַׁעְנוּ : צְרַדְנוּ : קִשְׁיֵנוּ
עֲרָף : רִשְׁעֵנוּ : שַׁחַתְנוּ : תַּעֲבֵנוּ : תַּעֲיֵנוּ וְתַעֲתַעְנוּ : וְסָרְנוּ מִמִּצְוֹתֶיךָ
וּמִשְׁפָּטֶיךָ הַטּוֹבִים וְלֵא שׁוּה לָנוּ : וְאֵתָה צְדִיק עַל כָּר הַבַּיָּת
עֲלֵינוּ כִּי אֵמֶת עֲשִׂית וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ :

חַטָּאֵנוּ צוּרְנוּ סְלַח לָנוּ יוֹצְרֵנוּ :

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד :

יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים : יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים : כ"ב

יְהוָה מֶלֶךְ יְהוָה מֶלֶךְ יְהוָה יְמִרְוֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד : כ"ב

אֱלֹהֵינוּ

ב"ו
ב"ו
ב"ו
ב"ו
ב"ו
ב"ו
ב"ו

אלהינו שבשמים שמע קולינו וקבל ברחמים וברצון את תפלתנו
אל"ש בריהך זכור ואר השבחנו

כעשרת ימי תשובה מוסיפין

אל"ש כתבנו בספר היים טובים

אל"ש כתבנו בספר ישירים ותמימים

אל"ש כתבנו בספר מזונות ופרנסה טובה ע"כ

אל"ש תן לחם לפי הטף

אלהינו שבשמים עשה עמנו זאת הטובה עשה עמנו זאת
לישועה עשה עמנו זאת לרחמים יראו שונאינו

ויבשו יחיו איבינו ויכלמו כי אפר יהיה עורחנו ונחמתנו
כעשרת ימי תשובה אומרים

עננו אלהי אברהם עננו עננו העונה בעת רצון עננו עננו
ופחד יצחק עננו עננו העונה בעת צרה עננו עננו אביר
יעקב עננו עננו העונה בעת רחמים עננו עננו מגן דוד עננו
עננו אלהי המרבה עננו עננו רחום וחנו עננו

יהוה חננו והקימנו ובספר היים זכרנו וכתבנו

יהוה ביום ישועתה בשרנו ורחמינו ובחז"ו

יהוה פחותם על לב היום שימנו ובחז"ו

יהוה ריבה ריבנו ולחם לוחמנו ובחז"ו

יהוה ברח אר לחמנו ואת מימינו ובחז"ו

יהוה עשה למען שמך וחוסה על ישראל עמך

יהוה עשה למען אורה תמיך ועי"ע

יהוה עשה למען נענה נעקד באוקמך ועי"ע

יהוה עשה למען הרגים ושריפים על יחוד קדושת שמך ועי"ע

יהוה עשה למען שמך וחוסה על ישראל עמך

דעני לעני ענין דעני ראברהם אבינו בחד המורה ענין

דעני לוצחק על גבי מדבחה ענין דעני ליעקב בבית

אל ענין דעני לצדיקי וחסדי ותמימי די בכל דר ודר ענין

רחמנא ענין רחמנא שזיב רחמנא פרוק רחמנא דיתמר

רחמין רחם עלנא ועל כל אנשי ביתנא ומחשובא לנהורא אפקינן

אפקינן בריל שמך רבא ע"כ

אל ארך אפים אתה ובעל רחמים גדולת רחמיך ותסריך
הורעת לענו נקדם וכן פתויב בתורתך וידר יהוה בענין
ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה ושם נאמר

ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה א אל כ רחום

ג וחנו ד ארך ה אפים ו ורכ חסד ז ואמת ח נצר

חסד ט לאלים י נשא עון יא ופשע יב ותשארה יג ונקרה

וסרחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו

ואחר כך אומר חסון

יתגדל ויתקדש שמייה רבא בעלמא די ברא כרעותיה וימליך

מלכותיה ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה בתיכון

וביומכו ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו

אמן יהא שמייה רבא מבךך לעלם לעלמי עלמיא תבכך

וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתחדר ויתעלה ויתהלל

שמייה דקידשא בריך הוא לעיא מן כל ברבא שירתא

תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן

תתקבל צלותהון ובעותהון דבר בית ישראל קדם אבוהון

דבשמיא וארעא ואמרו אמן

יהא שלמא רבא מן שמיא חיים ושבע וישנעה ונחמה ושיובא

ורפואה וגאולה וסליחה ובפרה ורינח וחצלה לנו ולכל

עמו ישראל ואמרו אמן עושה שלום במרומי הוא ברחמי

יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן

יש אומרים קדיש תקבל שומר ישראל שמו ארית ישראל כמו בכקשות ואחר

כך יש כוונת לומר שיר למעלות אש עיני אל השרים ויש מוסיפין בכל חדש

אלול וכימי התשובה זכ המזמור

שיר המעלות ממעמקים קראתי יהוה אדני שמעה בקולי

תהינה אוניך קשבות לקור תחניני אם עונות תשמר

יה אדני מי יעמד כי עמך הסליחה למען תגרא קויתי יהוה

קויתי נפשי ודברו רחוקתי נפשי לאדני משמרים לבקר

שמרים לבקר יחל ישראל אל יהוה כי עם יהוה החסד ומרבה

עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו

ואומר קדיש יהא שלמא רבא וברכו ועלינו לשבח על כן נקוה לך וכו' והולכים
לכתיהם לשלום לעסוק בתורה והיותר נכון לקום באשמורת לומר הסליחות כי
בעלות השחר הוא עת רצון להורות כידוע :

תענית יחיד

הרוצה להתענות צריך שיקבל התענית כיום שלפניו מבעור יום בשעת המנחה
ומתפלל שמונה עשרה וקורס שיעקור רגליו ואמר :

רבון העולמים הרי אני לפניך בתענית נרבה למחר יהי רצון
מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שתקבלני באהבה וברצון
ותבא לפניך תפילתי ותענה עתרתי ותרפאני ברחמיך הרבים
כי אתה שומע תפלת כל פה יהיו רצון אמרי פי והגיון לפי
לפניך יהוה צורי וגאלי :

אח"י כמורס כאלכע כתכתי שכון לומר כלשון זס מא"ן

רבון העולמים הריני לפניך על הנאי בתענית נרבה למחר מעלות השחר
עד אחר תפלת ערבית ואם לא אוכל או לא ארצה כשאומר מזמור לרוד
ה' רועי אוכל להפסיק ולא יהיה בי שום עין אכל יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי
אבותי שתתן בי כח ובריאות ואוכה להתענות למחר ותקבלני באהבה וברצון
ותוכני לשוב בתשובה שלימה ותענה עתרתי ותשמע תפילתי כי אתה שומע
תפלת כל פה ברוך שומע תפלה :

כיום התענית בתפלת המנחה כשיגיע לשמע קולכו ואמר

שמע קולנו יהוה אלהינו חוס ורחם עלינו וקבל ברחמים וברצון
את תפלתנו זכור רחמיך וכבוש את בעסקך והסר ממנו
דבר וחרב ורעב ורעה ושבי וכזה ויצר רע והולאים רעים
וגאמנים ומאורעות קשות ורעות ותגזור עלי גזרות טובות
ועל כל אנשי ביתי ויגורו רחמיך על מדותיך ותתנהג עמנו
יהוה אלהינו במדת החסד ובמדת הרחמים ותבנס לנו לפנים
משורת הרין ותאזין תפלתנו ותתנונינו ושועתנו כי אתה שומע
תפלת כל פה ענני אבי ענני כיום צום התענית הנה כי בצרה
גדולה אני על כל מה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך מיום
היותי על האדמה עד היום הנה מכלם אני מפשעי ומתבייש
ונחפר מעונותי ומחטאתי אבך שמתו רחמיך לגנר עיני כי
דרךך להאריך אפק ומנהיגך לרחם על בריותיך כי אתה יהוה
טוב וסלח ורב חסד לך קראיך וברחמיך הרבים ענני בעת
ובעונה

ובעונה הזאת יהי מיעוט חלבי ודמי המתמעט בתעניתו היום
חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כחלב מונח על גבי מזבחה לכפר
על כל מרה שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך בין באונם
בין ברצון בין בשונג בין במזיד בין בידערה בין שלא
בידערה ותדעני ברחמיך הרבים ואל תפן לרשעי ואל תתעלם
מתחנתי הנה נא קרוב לשועתי ושועת אנשי ביתי טרם אקרא
אליך אתה תענה אדבר ואתה תשמע כאמור והיה טרם יקראו
ואני אענה עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה יי פודה ומציל
ועונה ומרחם בכל עת צרה וצוקה ושומע תפלת כל פה ברוך
אתה יהוה שומע תפלה :

ואומר רס ומודים וסס שלום וקודס שיעקור רגליו ואומר

רבון העולמים אלהי האלהים ואדוני הארונים בעד הסליחות
והרחמים לך יהוה הצדקה ולי בשש תפנים על כל תשובות
והחסדים אשר עשית עמרי מיום היותי עד היום הנה ולא כגמול
השיבותי לך אבך חטאתי לפניך והרע בעיניך עשיתי והרביתי
לפשוע ולהכעיסך לא היתה בונתי ועמה מה אתאונן ומרה
אומר מה אדבר ומה אצטרק אמרתי אודה עלי פשעי ליהוה
אשמתי בתורתך בגדתי ביראתך געלתי במצותיך דברתי
דופי העויתי והרשעתי זרתי חמסתי טפילתי שקר יעצתי
רע כזבתי לצתי לוצצתי מרדתי מריתי מאסתי נאצתי
נאפתי נשבעתי לשוא ולשקר סרדתי עויתי פשעתי לפניך
ועורף הקשיתי צרדתי קשיתי עורף קלקלתי דרכי רשעתי
שחתתי העבתי תעיתי תעתעתי וסרתי ממצותיך וממשפטך
הטובים ורא שוה לי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמר
עשית ואני הרשעתי :

יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שתמחול ותסלח
לי על כל פשעי ותכפר לי על כל עונותי ותעביר לי
על כל חטאתי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך בין
באונם בין ברצון בין בשונג בין במזיד בין בפחד בין
בגלוי בין במתכונן ובין שלא כמתכונן בין בהרהור בין
במחשבה מיום היותי על האדמה עד היום הנה וכשיגיע
קצי

קצי להפטר מן העולם הזה ולשוב ארץ יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שתקבל נשמתו בחמלה באשר תקחנה ממני ותשיבנה תחת כסא כבודך אשר משם נטעתה וכשאמות תהיה מיתתי בפרה על כל עונותי אגא אלהי ואלהי אבותי שעה את שועתי וענה את עתרתי ושמע תפילתי הרב בכסני מעוני ומחטאתי טהרני וזכני משניאות ומנסתרות נקני ואהיה מבני אדם אשר בצל כנפיד יחסיון ירוין מדשן ביתך ומנחל ערניך תשקם תודיעני ארח תיום שבע שמחות את פניך נעימות בימיך נצח יהיו רצון וגו'

ואומר כפילת אפיס ואח"כ אומר

תפלה לעני כי יעטף ולפני יהוה ישפך שיחו יהוה שמערה תפילתי ושועתי אריך תבוא אל תסתר פניך ממני ביום צר לי הטה אזי אונך ביום אקרא מהר ענני כי כלו בעשן ימי ועצמותי כמוקד נחרו הוכה בעשב ויבש לבי כי שכחתי מאכל לחמי מקול אנחתי הבקה עצמי לבשרי דמיתי לקאת מדבר היתי כבוס חרבות שקדתי ואהיה כצפור בורר על נג כר היום הרפוני אויבי מהוללי כי נשבעו כי אפר ברחם אכלתי ושקני בכבי מסכתי מפני ועמד וקצף כי נשאתני ותשליכני ימי בצל נטוי ואני בעשב איבש ואמה יהוה לעזכם תשב וזכרך לדר ודר אמה תקום תרחם ציון כי ערת לתננה כי בא מועד כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחננו וייראו גוים את שם יהוה וכל מלכי הארץ את כבודך כי בנה יהוה ציון נראה בכבודו פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם תכהב זאת דוד אחרון ועם נבדא יתלל יה כי השקיף ממרום קדשו יהוה משמים אל ארץ הביט לשמע אנקת אסיר לפתח בני תמוחה לספר בציון שם יהוה ותהלתו בירושלם בתקבץ עמים יחדו וממלכות לעבד את יהוה ענה בדרך כתי קצר ימי אמר אלי אל תעלני בחצי ימי בדור דורים שנותיך לפנים הארץ יסרת ומעשה ידך שמים חמה יאברו ואתה תעמד וכלם כבד יכלו בלבוש תחליפם ויחלפו ואתה הויא ושנותיך לא יתמו בני עבדיך ישכנו וורעם

וורעם לפניך יבון

כמפלת ערכית קודם שיעקור רגליו ואמר

רבון העזקמים כבר התעניתו בתענית היום לפניך גרוי וירוע לפני כסא כבודך שבזמן שבית המקדש קיים אדם הויטא ומביא לפניך קרבן ואין מקריבין מפניו רק חלבו ורמו ומתבפר ועכשיו בעונותינו הרבים אין לנו לא מקדש ולא מזבח ולא כהן שיכפר בעדנו יהי רצון מלפניך יהוה אלהי ואלהי אבותי שיהא מיעוט חלבי ודמי שנתמעט היום לפניך בתעניתו חשוב ומקבל לפני כסא כבודך בארץ הקרבתיו על גבי מזבחה ותרצני בתחיתך הרבים יהיו רצון וגו'

ספר תולדות אדם

כולל כל הברכות והתפלות על שם קורותיו ותולדותיו הנקראים ער יום מותו

פזמונים לברית מילה

יהי שלום בחילנו ושלוח בישראל בסימן טוב בן בא לנו בןמי יבא נואל יהי תילד יהי רענן בצל שדי יתלונן ובתורה יתבונן יאסף ברת דבר שואל יהי ומקורו יהיה ברוך זמן חיו יהי אריך ושלחנו יהיה ערוך וזבחו עיר לא יתנאל יהי שמו יצא ככר עבר אשר יגדל יהי גבר ליראי אל יהי חבר יהי ברורו כשמואל יהי עדי וקנה יער שיבה יהי דשן בכל טובה ושלום לו ורב אהבה כי בן יאמר לו גם האל יהי זכאי קדוש שמך ביד ימיך יהי מסמך רבקר לחזורת בנעמך בקרב עמו ישראל יהי

פזמון אחר

זכור ברית אבותינו צור שוכן בשמי עליה ושדח לנו את אליה זכור יוצר הפל בתחלה סודו לאברהם גכה וצננו על מצות מילה רהיות לנו תעקה הנה אשימך תהלה וגם גפן פוריה

פּוֹרֵיָהּ . וְשָׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֶיהָ : זָכוֹר צִוְנוּ צִוּר לְהַמּוֹל . אֶת בֶּשֶׂר עֲרַתְנָנוּ . לְיוֹם שְׂמוֹנַת יָמִים . לָנוּ וּלְדוֹרוֹתֵינוּ . בְּשֶׁבֶר זֹאת אֶרֶץ חַי חֶלְקֵנוּ . הֶעֱלָנוּ מִבּוֹר תַּחְתֵּיהָ : זָכוֹר חֶקֶק יְהוָה עִמּוֹ . מִכָּל אֲמוֹת בְּחַרְתָּ . לְעַמּוֹד לְשֵׁרֵת בְּשִׁמּוֹ . בְּבִשְׂרוֹ בְרִית בְּרַת . בְּלִיר בְּרֵאשׁוֹ נִתְּתָ . כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לֹו יְהוָה : זָכוֹר קִדְשָׁנוּ בְּמִצּוֹתֶיךָ . אֶל מִקֵּץ נֶאֱמָן . לְמַה יֵּאמְרוּ מְשֻׁנְאֶיךָ . כִּי בָנְךָ בָּל וְאַלְמָן . גִּלְתָּ לָנוּ קֶץ נִטְמָן . לְאֹמֵר כִּי יָד עַל כֶּסֶף יְהוָה : זָכוֹר

פזמון אחר

בְּרוּכִים אַתֶּם קָהֵל אֲמוּנֵי . וּבְרִיךְ תִּבְּא בְּשֵׁם יְהוָה : יְלֵךְ הַיּוֹלֵךְ יְהוָה בְּסִימָן טוֹב . יִגְדַּל וְיִהְיֶה כְּמוֹ גֵן רְטוֹב . יַעֲרֶה וַיִּצְלַח . וַיִּצְלַח מִקְטוֹב . אֲמֵן בֶּן יַעֲשֶׂה יְהוָה : כְּרוּכִים חֶקֶק יִתֵּן לָנוּ הָאֵל בְּנִעְיָמִים . וּבִקְמִיּוֹ נַעֲלֶה לְשַׁלְשׁ רְגְלֵים . גְּדוּלִים וּקְטָנִים לְבַיִת יְהוָה . וּבְרִיךְ תִּבְּא בְּשֵׁם יְהוָה : כְּרוּכִים זָכוֹר רַתְּמִיךָ וְדַם הַבְּרִית וּפְקוֹד אֶת צִאֲנֶךָ . צֵאן הַשְּׂאֲרִית . עַל יַד מְשִׁיחֶךָ מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד . וְשָׁלַח אֶת אֲרֵיהֶוּ גְבִיא יְהוָה : כְּרוּכִים הַיְלֵךְ הַיְהוֹ זָכָה לְבְרִיתוֹ . אָבִיו וְאִמּוֹ יֵרְאוּ חֲפָתוֹ . הַמְלָאךָ הַגּוֹאֵל יִבְרַךְ אוֹתוֹ . וַיִּזְכְּרָה לְחַיּוֹת בְּנוֹעַם יְהוָה : כְּרוּכִים

פזמון אחר

בְּרוּכִים הָעוֹמְדִים וְהַיּוֹשְׁבִים . בְּרִיךְ תִּבְּא בְּשֵׁם יְהוָה : בְּרוּכִים אַתֶּם קָהֵל אֲמוּנֵי . וּבְרִיךְ תִּבְּא בְּשֵׁם יְהוָה : יִבְרַךְ אֶתְכֶם שׁוֹכְנֵי מְעוֹנִים . וַיֵּאָרִיךְ לְכֶסֶף יָמִים וְשָׁנִים . וּבִרְכֻנֹכֶם מִבֵּית יְהוָה : וּכְרוּךְ יְלֵךְ הַנּוֹלֵךְ יְהוָה בְּסִימָן טוֹב . יִגְדַּל וְיִהְיֶה כְּמוֹ גֵן רְטוֹב . יַעֲרֶה מִכָּל רָע . בֶּן יַעֲשֶׂה יְהוָה . וּכְרוּךְ חֶקֶק יִתֵּן לָנוּ הָאֵל בְּנִעְיָמִים . וּבִקְמִיּוֹ נַעֲלֶה בְּשַׁלְשׁ רְגְלֵים . גְּדוּלִים וּקְטָנִים לְבַיִת יְהוָה : וּכְרוּךְ יַצְלִיחַ דְּרָכֵיכֶם שׁוֹכְנֵי עֲרֻבוֹת . וַיִּבְרַךְ אֶתְכֶם בָּנִים וְאִבּוֹת . תִּזְכְּרוּ לְחַיּוֹת בְּנוֹעַם יְהוָה : וּכְרוּךְ

דינים השייכים לחיוב מצות מילה

א' מלכות על האב למול את בנו . וגדולה מלכות זו משאר מצות עשה שכתובה לפי שיש בה לך כרת כשיגדיל ולא ימול . ש"ע יו"ד סימן ר"ס . ש"ך שם :
ב' אם לא מל האב את בנו חייבים בית דין למולו . ואם לא מלכותו כ"ד חייב הוא כשיגדיל למול את עלמו ואם לא מל חייב כרת . ש"ע סי' רס"א וככל יום עוברים כעושיין אלו . עור וכל בו מור"ם בהגהה :

א' אם האב לא עבר וכמנע מלמול את בנו אלא שמתעלל בה אין חייבין כ"ד לעשותה כומנה . אבל חייבין לכופו אף על ידי מכות כשלא היה לו אונס לעשות מילה כנו כומנה . הרשב"ץ ח"ג סימן ח' :
ד' אם עבר היום ולא קיים מצותו אין על האב עונש כדיו אבל אבד שבר מלכות כומנה כעו"כ שהוא עונש קשה יותר מנדוי . הרשב"ץ שם :
ה' אין מליץ כנו של אדם שלא מדעתו אף"כ עבר האב ולא מלו בית דין מליץ אותו בעל כרחו . עור בשם הרמב"ם . מור"ם בהגהה :
ו' אם עבר אדם ומל כנו של חברו שלא מדעתו חייב שהאב הוי מוהל חייב זה שמלו ליתן לאבי סבן י' וזוכים כמו שכתבאר בח"מ סי' שפ"ב . ש"ך :
ז' אין האשה חייבת למול את בנה . עור . מור"ם בהגהה :
ח' האב שאינו יודע למול ויש ב"ח מוהל שאינו רואה למול בהנס רק בשכר . יש לכ"ד לגבור במוהל זה כי אין זה דרכן של זרעאברהם ואדרבה המוהלים מהדרין שיתנו להם למול . ואם עומד במדרו ואין יד האב משגת לתת לו שגרו הוי כמי שאין לו אב שד"ד חייבין למולו ולכן כ"ד כופין אותו שימול מאחר שאין אחר שימול . ש"ות הרשב"א סי' תרע"ב . מור"ם בהגהה . אבל אם יד האב משגת ונדר למוהל חייב לתת לו מס שגד ואין כופין למוהל כדיו הרופא . מהר"ש פרימו בדעותיו פרשת פינחס . ברכ"י :

דיני זמן מילה לבריא ולחולה ולאנדרוגיגוס

א' אין מליץ עד שתכף החמה ביום השמיני ללידתו . ואם עבר ומלו משעלה עמוד השקר ילא . וכל היום כשר למילה אלא שזריון מקדימין למלות ומליץ מיד בבקר . ואפילו מילה שלא כומנה כגון חולה וכיוצא אינה אלא ביום . ש"ע ומור"ם בהגהה סי' רס"ב :
ב' עבר ומל בלילה לריך לחזור ולהטויף ממנו דם ברית . מלו תוך שמונה וביום ילא . מור"ם בהגהה . והב"ח כתב דמשום חומרא גס במל תוך שמונה לא ילא ולריך לחזור ולהטויף ממנו דם ברית . והש"ך כתב דלאו חומרא כלבר היא אלא מדינא בין במל בלילה בין בתוך שמונה לא ילא ולריך להטויף ממנו דם ברית ודלא כמור"ם דפסק דבמל תוך שמונה ילא . אבל הגאון מהר"ר ליב בס' שאגת אריות סי' כ"ב כ"ג כ"ד האריך בזה והעלה דמי שמל בלילה או תוך ח' ימים בטל מלות מילה ומ"מ אין לריך להטויף ממנו דם ברית לא במל בלילה ולא במל תוך ח' ימים ודלא כמור"ם והש"ך :
ג' חולה אין מליץ אותו עד שיכריף . וממתייבס לו מעט שנתרפא מחליו שבעה ימים מעט לעת ואז מליץ אותו . כמה דברים אמורים שחללתו חמה וכיוצא שהוא חולי שכל שגוף אכל אס חלה באחד מאיבריו כגון שכאבו לו עיניו כאב מועט וכיוצא בזה ממתייבס לו עד שיכריף ולאחר שיכריף מליץ אותו מיד . אבל כאבו לו עיניו כאב גדול הוי כחולי שכל הגוף . ש"ע ומור"ם בהגהה שם . וכל תיבוק שהוא מלעטר בין מחמת חולי בין מחמת דבר אחר אין מליץ אותו עד שיכריף . כ"כ הגאון ז"ל . ש"ך :
ד' אנדרוגיגוס ומי שיש לו שתי ערלות פי' שני עורות זע"ז או שיש לו שני גידים ויוצא דופן כמולים לשמונה . ש"ע שם :
ה' נולד בין השמשות מנוס לו מהלילה וכימול לתשיעי שהוא ספק שמיני . ואם הולד ראשו תוך לפרודור מבעוד יום או ששמעו אותו ביום כובס אפי' נולד אחר כמה ימים מנוס לו ח' ימים מיום שילא ראשו או מיום ששמעו אותו כובס . ש"ע

ש"ע • וי"א דוקא כשתם אבל אם אצטו אומרת דהתיבוק היה מונח בכענה כמו בשאר פעמים ולא היו לה חבלי לידה כלל אע"פ ששמעו אותו בוכה מוכין לו מיום סלידת דאע"ג דלא שכיח שיבכה בלא הולאת הראש חוץ לפרודור מ"מ האם נאמנת לומר שהוא מונח כמו בשאר פעמים ובכה • מור"ם בהגהה שם :

י' אם נולד כשהיו נראים נרקיע כוכבים קטנים מאד יש לסמוך על הכוכבים לספק למוול למחרת כיוון שלא היה לא שבת ולא יו"ט ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר בעין אורה של יום • ש"ע שם :

י' אם לאתת כשהוליד הולד ראשו חוץ לפרודור נראו ג' כוכבים בינוניים יש לסמוך עליהם שהוא לילה אפי' הוא למחר שבת • אבל אם שמו אה"כ אם לפי שהיו נראים להם שהיו יום בהולאת הראש אין להם אלא מה שענינים רואות ויהא נימול לח' אפי' אם יארע בשבת • ש"ע שם :

ח' אין דבר זה תלוי בתפלה אם התפללו ערבית מבעוד יום לא להקל ולא להחמיר • ש"ע שם :

דיני ילד שהוא אדום או ירוק ומי שבניו מתים מחמת מילה

א' קטן שהוא ירוק סימן שלא נפל בו דמו ואין מלין אותו עד שיפול בו דמו ויחזור מראשו כמראה שאר הקטנים וכן אם נמלא אדום סימן שלא נבלע דמו באיבריו אלא בין עור לבשר ואין מלין אותו עד שיבלע בו דמו • וירך ליוסר מאד באלו הדברים שאין מלין ולד שיש בו חשש חולי דסכנת נפשות דוחה את הכל שאפשר לו למוול לאחר זמן ואף אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לבעולם • ש"ע סי' רס"ג :

ב' אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה כחו ומלה גם השני ומת מחמת מילה הרי הוחזקה שכניה מתים מחמת מילה לא שכן מבעל אחד או משנים ולא תמול השלישי אלא תמתין לו עד שיגדל ויתחזק כמו • וסוף הדיון אם איש אחד מל בנו ראשון ושני ומתו מחמת מילה לא ימול את השלישי בין שהיו לו מאשה אחת בין משתי • ש"ע שם • וכן עיקר אף דיש חולקים וסוברים דלא שייך באיש רק באשה דספק נפשות להקל • מור"ם בהגהה • ואיש או אשה שמלו את השלישי עתידין ליתן את הדיון • ספר חסידים • כ"ה :

ג' איש ואשה שמתו ב' בניהם מחמת מילה ונתגרשו ונישאו לאחרים • בין האיש שנוול לו בין מהאשה האחרת • ובין האשה שנוול לה בין מהאיש אחר לא ימולו בניהם עד שיגדילו ויתחזקו • הרב שבות יעקב ח"א סימן ע"ט • ברכ"י :

ד' הוא הדיון אם אשה מלה בנה ומת מחמת מילה וגם אחותה מלה בנה ומת מחמת מילה גם שאר האחיות לא ימולו בכניה אלא ימתו עד שיגדילו ויתחזקו כחם • ש"ע שם • וכן עיקר לדעת דגם באחיות בתרי הוי חזקה ותשלשית לא תמול כיוון דהוא ספק סבכה וכפסק מרן ומתה"ל ברכ"י :

ה' אם במשפחה אחת ג' נשים מתו בכניהם הראשונים מחמת מילה שאר המשפחה ואינהו ניכחו לא ימולו בכניהם עד אשר יגדילו כדמוכח מסוגיות הש"ס פרק ט"ב ע"י • ברכ"י :

ו' הוא הדיון באחים ובאב ובנו ובן בנו שהוחזקו למות בכניהם • ריא"י הביאו הש"ס בשבת פ' ר"א דמילה • ברכ"י :

ז' נולד כשהוא מוחל לרין להטויף ממנו דם ברית ומיעה נכחת וזריכה מילתא למיבדקא יפה יפה אם ימלא ערלה כבושה או שאר שום יחר ויבדוק בידים או במראות עינים ולא כפרולא דלא לעייק ליה • ורואין ונוטרין איהך מלין אותו וממתיבין

וממתיבין לו סכנה ואין חוששין ליום ח' שלא יביאחו לירי סכנה • ש"ע פרישא ט"ז ח"ז שם :

ח' תיבוק שמת קודם שיגיע לחיות בן ח' מלין אותו על קברו בכור או בקנה ואין מצרכין על המילה • אבל משימים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים • ש"ע שם :

ט' אם קברו תיבוק ולא מלוהו יש לפתוח הקבר ולמול אותו • הרב בכור שור בחי' לסנהדרין דלמ"ז • אבל הגאון מהרי"ח לגדף ז"ל בספרו הנחמד נודע בידים מהדורא תיבוכא בחי' ד' סי' קס"ד כתב דאם הוא תכף סמוך לקבורתו דוהאי עדיין לא נתנוול יש לפתוח הקבר למולו • אבל אם הוא איום ימים אחר מותו אין לפתוח הקבר שלא לראות בניוולו :

י' אסור למוול גוי שלא לשם גרות אפילו בחול • מור"ם בהגהה שם :

דיני מי ראוי למול ובמה מלין וכיצד מלין

א' הכל כשרים למוול אפי' עבד אשה וקטן וערל וישראל שמתו אחיו מחמת מילה • וישראל גדול שידוע למוול הוא קודם לכולם • ש"ע שם • וי"א דאשה לא תמול וכן נוהגין להדר אחר איש • מור"ם בהגהה • וערל וישראל שמתו אחיו מחמת מילה דבשר למוול שייכו כשהוא קטן עדיו שא"ח לו להיות נימול אבל אם אפשר לו להיות נימול עכשיו אע"פ שבקטנותו לא היה אפשר ודאי אין לו למוול אחרים • ט"ו ועיין לקמן אות ד' :

ב' נכרי אפי' הוא מוחל לא ימול כלל ואם מל ק"ג לחזור ולמול פעם שנית • ש"ע שם • וי"א דחייבים לחזור ולהטויף ממנו דם ברית וכן עיקר • מור"ם בהגהה :

ג' מי שנוול בשבית יש אומרים דלא נימול אסור למוול • ש"ות בית יעקב סימן ק"ד :

ד' מומר לכל התורה כולה או שהוא מומר לערלות דינו כנכרי • מור"ם שם • אבל ספר"ח בקובץ התשו' שבס"ס מים חיים סי' ג' כתב דמומר לערלות מלי מחיל לכתחילה • ולענין דינא פשיטא דיש לחוש לדעת האוסרים וכ"כ בברכ"י :

ה' תיבוק שהוטרבו למולו תוך ח' מפני הסכנה אין חילוק בין ישראל לבני דכל תוך ח' לא מיקרי מילה • מיקרו אם נשאר לז'ין סמעכין את המילה או שמל ולא פרע יגמור וישראל המילה לשמונה או לאחר שיתרפא • מור"ם בהגהה • וכ"ע מודים בזה דרשאי למולו תוך ח' משום סכנה אפי' ע"י פסולין ואפי' למ"ד דק"ג להטויף ממנו דם ברית ודלא כהבנת האחרונים דלמ"ד א"ל להטויף ד"כ אין אומרים למולו אלא ע"י כשר למוול דליתא • הגאון שאגת אריה ס"י כ"ב :

ו' איש ואשתו שנשבו וילדה אשתו שם בן ונתגדל וילא מן השבים ודר בין ישראל וכוסה כדת ישראל אבל לא נימול מיראת הסכנה למוול יכול ורשאי למוול אחרים דלא מיקרי מומר לערלות • בית יעקב סימן ק"ד :

ז' מי שהרב את הנפש וקבל עליו התשובה שנתנו לו חכמי עירו ומתמיד בתשובתו והוא מוחל ונודמן לו תיבוק למוול • יכול ורשאי הוא למוול ויעשה מלואו כראשונה • ש"ות דבר משה ח"א סימן כ"ח :

ח' נולד בן בעיר שאין בה מוסל וממתיבין שיבא מוסל מעיר אחרת • ובא איש אחר ואמר שגם שהוא לא מל מעולם הוא יודע למוול • ואמר לו אביו שאינו רואה למסור בנו ביד מי שלא מל כלל הדיון עם אבי הבן • ולא עוד אלא דאפילו שיתרלם

שיתרצה האב מעכבין את האיש הזה שלא מל שלא ימול אם לא יש מוהל מומחה בעיר וחיובה רמיה על האב להשקות המילה עד עת בא מוהל מומחה ש"ת חיים של ח"א סימן ח"ן וסימן כ"ט:

ט' אופן יכול להיות מוהל או סנדק כן העלה הרב משה חיים בן הרב שמש זקנה בתשובה הובאה שם בס' הרב אביו ח"ד סימן נ' דלא כהרב מהרש"ד שם סימן ח' אבל הרב דוד פארדו ז"ל בש"ת מכתב לרוד כ"ד סי' תוך השו"ב העלה דאין האופן יכול להיות מוהל ולא סנדק וכדעת מהרש"ד ז"ל וכן עיקר ואם אין שם מיהל אלא זה האופן יקברו המת ואח"כ יעשו המילה או יכיוו כל זרכי המת וימסרוהו לכתפים ובכך יכול האופן למול ולברך אף שעדין לא נקבר המת וכמ"ש הרב חיד"א ז"ל בכרכ"י וי"ד סימן שמי"א אות ב: הרב מהר"י גועה גבי אביו חבן שהוא אופן ביום מילת בנו:

י' יש לאדם לחזור ולהדר אחר מוהל ובעל ברית היותר טוב וזד"ק ואם נתנו לאחר אסור לחזור בו מיהו אם חזר בו הוי חורס ואין מועיל בזה קבו' קצין אבל אם נשבע לו כופין אותו שיקיים שבועתו ואם נתנו לאחר ולא היה בעיר והאב היה סבור שלא יהיה שם בזמן המילה ושלא יאחר אחר וכוונתו כך בא הראשון ומהלכו הראשון דודאי לא חזר מן הראשון מור"ם בהגהה שם:

יא' אשה אינה יכולה ליתן בנה לאחר למול דהרי אינה שייכת במזות למול את בנה מור"ם שם:

יב' הא דמוהל והוא אדם גדול הוא קודם למוהלים אחרים ייחוי דוקא דיודע למול כמו האחרים אבל אם אינו יודע כהאחרים אע"פ שיודע למול אינו קודם להיודע יותר ממנו אלא היודע יותר הוא הקודם להיודע פחות ממנו אף שהוא גדול ממנו כן נראה מדברי מהרש"ד סימן רל"ט כ"ה:

יג' שני מוהלים שוין בידיעה והאחד בהן הכהן קודם מהרש"ד שם כ"ה:

יד' אם האב מוהל אסור לו להניח לאחר למול פסקו ריקאנאטו סי' תקל"ב וכ"כ בד"מ בשם ח"ו וקש"ד בח"מ סימן שפ"ב כתב דהאב מוהל הנותן בנו למוהל אחר הוא מבעל מזות עשה גדול של מילה ויש לבד' לבטל הדבר והרב שאלה חדשה סימן כ"א סקי"ד האריך בזה והעלה הוא ז"ל דדוקא היבא דהאב קעביד לאחר שליח ולא בדרך כבוד שמכבד למוהל אחר לזכות במזות רק נראה באיני רוחא לטרוח בעלמנו דבכ"ג אין המזות כל כך כמו אינו ערוב בעלמנו הוא דאין לו לאב מוהל לעשות כן וכ"ש אין לעשות שליח לאחר בעבור הכאת ממון אבל בדרך כבוד שמהדר אחר מזות לקיימה שפיר דמי ועל כיוצא בזה אמרו ביומא דג' דמי למודד אפרסמין שאומרים לו בא ונתבסם אני ואתה שהוא גרם המזות והאחר עושהו ומתבסמים שניהם וכל שכן אם מכבד לאדם גדול שיש גם כן כבוד למזות וכן עיקר:

טו' שני תינוקות הבאים למול ואחד מהם בזמנו של האב בזמנו של האב שניהם יחד יש להקדים למול לזה שמילתו בזמנו דומנו קבוע אבל אם הביאו תחלה לבית הכנסת לזה שמילתו של בזמנו יש למולו מיד ולא להמתין להביא לב"ה כמי שזמנו קבוע להקדימו למול תחלה דשהוי מזות לא משקינן ש"ת יד אליהו סימן מ"א מ"ב:

טז' ככל מלין ואפילו בזור ובזוכות ובכל דבר הכורת חוץ מבקרומית של קנה לפי שקסמים נתוים ממנה ויבא לידי כרות שופכה ומזות מן המוכרח למול בכבוד בין כסכין בין כמספרים ונהגו למול בסכין ש"ע שם:

י"ז כולד

י"ז כולד מלין חותכין את הערלה כל העור החופה העטרה עד שתתגלה העטרה ואח"כ פורעין את הקרום סרך שלמטה מהעור כפפורן ומחזירו לכחן ולבאין עד שיראה בשר העטרה ואח"כ מוללין המילה עד שיא' הדם מהמקומות החמוקים כדי שלא יבא לידי סכנה וכל מוהל שאינו מולץ מעבירין אותו ואחר שמלץ כותף עליה אספגנית או רתום או אבק סמים העוברים את הדם ש"ע ויחיים נוסח אם יש לאספגנית שמה שיהפככו לחוץ ולא לפניו שלא לדבק במכה ויבא לידי סכנה מור"ם בהגהה שם:

יח' יש להזהר להמנהלים שלא יקילו בענין פריעת החוטג דראוי לגלות עד שיהיה כל סביב מגולה עד החריץ כי בקל יכול להיות חופה רוב גובהה של עטרה במשהו ממנה וסוף מעכב את המילה הרב שאלה חודשם בכבוד שור דף קי"ב ע"ף וד':

יט' מל ולא פרע באלו לא מל ש"ע שם והני מילי בקטן אבל כגדול אין צריך לפרוע פסקו הר"מ ריקאנאטו סימן תקס"ח בשם הר"ח ממנין ז"ל כ"ה:

ך' יש ציזים המעכבים המילה ויש שאינם מעכבים אותה כולד אם ישאר מהעור עוד החופה את רוב גובהה של עטרה אפילו במקום אחד וזה המעכב את המילה ובאילו לא נימול ואם לא נשאר ממנו אלא מעט ואינו חופה רוב גובהה של עטרה אינו מעכב המילה ש"ע שם ומ"מ אם הוא בחול לכתחלה יעול כל הציזים הגדולים אף שאינם מעכבים מור"ם בהגהה וכתב בכ"י דבין שהליון חופין רוב גובה ראש הגיד במקום אחד או שהבשר או ציזין ממנו חופים רוב הקפו של חוטג דהוא עיקר העטרה אע"פ שלא יבסם רוב גובה ראש הגיד הרי הוא ערל כמות שהיה וצריך למול שנית וכ"כ סב"ח וקש"ד ועיין לעיל אות ח':

כ"א תיחוק חלוש קלת אע"פ שאין בו סכנת נפשות אלא חשש חולי בעלמא אין לחזור על ציזים שאינם מעכבים את המילה אפי' בחול לאחר שפירש הגאון אריה לב בס' שאגת אריה סימן ק' שירי ברכה:

כ"ב קטן שגשרו רך ומדולדל או שהוא בעל בשר הרבה עד שנראה באלו אינו מחול רואים אם בעת שמתקשה נראה מחול אין צריך למול פעם שנית ומ"מ משום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר שמכאן ומכאן ואם אינו נראה כמול בעת הקישוי צריך לחתוך כל הבשר המדולדל עד שיהיה נראה כנימול בשעת קישווי ש"ע ואינו צריך שיהא נראה בשעת קישוי רוב העטרה הואיל ונימול פעם אחת כהוגן אפי' אינו נראה רק מיעוט העטרה שנמול סגי וא"ל למול שנית ומ"מ אם אפשר יתקן על ידי שימשוך העור וידחקקס לאחוריה ויקשרם שם עד שתעמוד ולא תחזור למטה ת"סר סי' רס"ד מור"ם בהגהה שם:

כ"ג ממנה שכתב מרן הש"ע דמשום מראית העין צריך לתקן ריבוי הבשר משמע לכאורה דהיינו דמתקנו ע"י חתוך דחיתוך רבוי הבשר אבל מדברי הרמב"ם נראה שאין צריך לחתוך כלום כיון שנראה מחול בשעת קישוי אלא שיש לתקנו היינו לטרות עם הקטן ולדחוק העור לאחוריו ולקשור אותו שם סביב הגיד דלמעלה מן העטרה אם אפשר שתעמוד ולא תחזור למטה ואם אי אפשר בדרך זה א"ל לחתוך כלום פסק הת"סר סי' רס"ד והב"ח ש"ך וטע"ז פירש גם דברי הש"ע שכתב דצריך לתקן כוונתו על ידי שימשוך העור וידחקקס לאחוריה וכו' וכמ"ש מור"ם בהגהה זו דהוא פירוש לדברי הש"ע:

כ"ד קטן קרוב ל"ב שנים שהיקף הגיד שלו כולו מכוסה אף הגובה שלו כמעט מגולה

מגולה * אם המוהלם שהיו עומדין בעת שמלווהו הם לפניו ואומרים שנימול וכפרע כהוגן ואח"כ מחמת מיעוץ ודלדול בשר כמשכה ערלתו פשיטא שדי בדחיקת העור וא"ל לתקנו באיזמל דבדאין הרמב"ם ות"ה והב"ח לסמוך עליהם כחשש סבבה * ואם אין המוהלם יכולין להטריד שנימול ופטרע כהוגן אם נראה מהול בעת קישוי איכא לנקוט לקולא אבל אם אינו נראה מהול כראוי אפילו בשעת קישוי יש להטרידו תיקון ע"י איזמל * ש"ת שמש דקה ח"ד וכן כתוב בש"ת מים רבים ח"ד סימן נ' :

כ"ה מוהל שלא חתך רק מעט מהערלה וגם לא פטרע עד שתראה העטרה וסביבותיה דבוקה בגיד והגיד נטמן בין העור שלא כחתך * דבר פשוט הוא דאף אם מתגלה בשעת קישוי לריך לחזור עליו עד שתתגלה העטרה אף שלא בשעת קישוי כיון שלא נימול מהחלה כהוגן * ש"ת ורע אמת ח"ד סי' ק"ד :

כ"ו תיבוק שכולד מהול והטויפו ממנו דס ברית ואחר כך מכת שמנו כתרבה וכמשך העור למעלה ולא נראה כל העטרה אפילו בעת קישוי יש להסתפק אם לריך לחתוך העור באיזמל ולתקנו כראוי * אבל אם כולד מהול קצת פשיטא לי שאחר כך אם נמשך העור שריך לחתוך אותו כיון שלא נימול זום פנים כראוי עדין * ע"ז * אבל הגאון אריס ליב בס' שאגת אריס סימן כ"ה כתב דבין שכולד מהול והטויפו ממנו דס ברית וכן שכולד מהול קצת בגילוי מיעוט העטרה סגי ודלא כס"ג :

דינים השייכים למילה

א' כוהגין להדר אחר מלואו זו להיות סנדק לתפוס התיבוק למוהלו * ויפה כח הסנדק מכת המוהל להקדימו לקריאת ההורה דכל סנדק הוי כמקטיר קטרת * ואין לאשה להיות סנדק לתבוק במקום שאפשר באיש משום דסוי כפריכות * ומ"מ היא עוזר לבעלה ומביאה התיבוק עד בית הכנסת ואין לוקח האיש ממנה ונעשה סנדק * אבל האיש יכול לעשות הכל בלא אשה * מור"ם בהגהת סי' רס"ה :

ב' כיון דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת לבן כוהגין שלא ליתן שני ילדיו לבעל ברית אחד כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת * מסרי"ל מור"ם בהגהת שס * ודוקא שני כיון של איש אחד לסנדק אחד אבל כמה בני אדם אם ירלו יתנו כניהם לבעל ברית אחד * ש"ך בית הלל ברכ"י :

ג' בשאלוטיקו כוהגים שלא לעשות סנדק שתי פעמים בתוך י"ב חדש לשום תיבוק אף אחר י"ב חדש נעשה לכל תיבוק שיהיה * בית דוד סי' קכ"ב * ובמקומות אחרים לא חיישי לזה כלל * ברכ"י * וכ"כ בשו"ר ברכה דיכול להיות אדם סנדק לכמה תיבוקות מאנשים שונים :

ד' כתבו ז"ל דמלואו זו דסנדק הוא תיקון לפגם הברית ויש להשתדל אחר מלואו זו בימי השוכבים :

ה' המתענה ימי השוכבים רגופים כמ"ג גורי האר"י ז"ל אל ישתדל באמצע תעניותיו להיות סנדק כיון דלריך להפסיק תעניות ולאכול כסעודת מילה והוא יו"ט שלו * אלא אחר גמר התיקון ישתדל להיות סנדק כי כזה החלו עולים שתיים כהלכתן תעניות השוכבים רגופים בלי שום הפסקה בגירוף דילות * וגם המלואו דלהיות סנדק * ואם ממילא נודמן שאבי סכן כיבדו להיות סנדק יחויק במעוזה המלואו ויאכל כסעודת מלואו וי"ט שלו וז"ל דוף ילרפו תעניותיו ואין זס הפסקה * ברכ"י :

ו' מסרי"ל כשהיה סנדק היה עובל * וכן ראוי לכהוגן אם הוא בלתי עוזר ולא יגש

וגם למוכת הן בעודנו כבגדים לואיס עוד טומאתו כו וכ"ש אם מכיון לתקן כו לא עוזר הוא * ורבים נהגו במקומותינו דככל אופן טובלים סמוך למלואו כל האפשר וכן ראוי לכהוגן * ברכ"י :

ז' אם המילה ביום ט"ב מלין התיבוק אחר שגומרים הקניות ויש ממתנים למולו עד אחר חלות * והאבי סכן והמוהל והסנדק מותרים ללבוש בגדי שבת לאחר שגמרו הקניות ובאין למוול התיבוק אבל לא ילבוש לבנים * ש"ע א"ח סי' תקכ"ט ומור"ם בהגהת שס * ואחר שגמרו המילה יפשוטו הסנדי שבת * מהר"ל :

ח' ט"ב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ח' בעלי סברות דס אבי סכן והמוהל והסנדק מתפללין מנחה בעוד היום גדול ורוחצים ואינם משלימין תעניות לפי שז"ט שלהם הוא * ש"ע שס * והיינו שמתפללים מנחה קטנה דזמנה כ"ב שעות ולא מנחה גדולה דיש להחמיר שלא להקדים כל כך * מג"א :

ט' דוקא בט"ב דחוי הוא דיכולין להתפלל מבע"י ואין משלימים תעניותם ולא בט"ב שאינו דחוי * ודלא כהרב מהר"ש הלוי חא"ח סימן כ' דכבר חלקו עליו רבותיו מרן בב"י והרדב"ז ומאר"ם מליובלין ומאר"ה הלוי אביו של מהר"ש הלוי ואין דבריו של מהר"ש הלוי עומדים בפני כל הני רבותא * ש"ת בכ"ה ח"ב סימן מ"ד :

י' אפי' אחד משאר ד' לומות שלא נדחה ושהו המילה אסור להקל כו אע"פ שז"ט שלו הוא * הרדב"ז בתשו' כ"י וכן מנהג העולם * שו"ת בכ"ה שס :

יא' אם המילה גם כן היא שלא בזמנה אפילו בט"ב נדחה ישלימו תעניתם * הבעלי ברית אף לכוהנים כפסק מרן * ש"ת פרי הארץ ח"ב א"ח סי' ח' * ברכ"י א"ח סימן תקכ"ט :

יב' מילה שחל ביום א' שהוא שבוש שחל ט"ב בתוכו אסור לבעלי ברית לספר אפילו ביום המילה שמה שאסור מדין התלמוד לא הותר לכבוד המילה * וכיון שאפילו ביום המילה עלמא אסור כ"ש שלא נתייר לו להקדים להסתפר בערב שבת שלפניו * הגאון מהר"ח לכה"ז ז"ל בש"ת נודע ביהודה ז"א א"ח סי' כ"ח :

יג' אבי סכן שהוא אכל תוך ז' לריך לכהוגן כל דיני אכילות ואסור כנעילת הסנדל וכן עשה מעשה הרב מהר"י אלבעלי ז"ל לאבי סכן שהיה אכל ביום המילה וכן ראוי להורות * וגם אין לו לילך לבית הכנסת אלא יתפלל בביתו * הרב מהר"י חזן בס' תקרי לב ח"ג מו"ד סי' ק"ן דקע"ז ע"ב :

יד' אבל יכול להיות סנדק או מוהל אפי' תוך ז' אך אסור לנעול סנדל וללבוש בגדי שבת * מהר"י נבון בתשו' כ"י * ברכ"י יו"ד סי' שז"א :

טו' מוהל שהוא אכל יכול ללאת מביתו אחר ג' ימים לעשות המילה אפ' במקום שאין מנחה ללאת אלא בשבת ואפילו יש שם מוהל אחר * וכשאין שם מוהל אחר ילא אפי' ביום א' * ובמקום שנוהגים ללאת לב' הכנ' וב' ילא אפי' ביום א' אף אם יש שם מוהל אחר * הר"ב בכ"ה בש"ת בעי חיי ח"ד סי' דמ"א :

טז' אש אכלה תוך ז' לא תאף להויתף הנער למילה דאין כאן מלואו * ואם המילה בביתה אפשר שמתרת להויתף סכן לתת להסנדק * הרב בכ"ה שס :

יז' מוהל שהוא אכל מותר לו לתקן הסכרטים ולגלח לצורך המילה והיינו דוקא כשאין שם מוהל אחר אבל אם יש שם מוהל אחר אסור * מור"ם בהגהת כ"ד סי' של"ג * ומ"ג דבאין שם מוהל דמותר לו לתקן הסכרטים ולגלח הבאר הגולה השמיני תיבת ולגלח * גם כספר מגן שאול סי' כ"ו בשם השו"מ מהר"י נ' חסון הוכיח דפסל ט"ס דפוס דבררי מור"ם וז"ל ולתקן במקום לגלח וכדמוכח מהלבוש * והעלה דאכל מוהל אסור בתספורת ביום המילה * וכן עיקר דינא * וסוף דין כמו לאבי

לאבי הכן תוך ל' לאכלתו דאסור לו להסתפר ביום מילת בנו • ש"ת הרמ"ז סימן
ל"ד דלא כמהר"י אהלון שם סי' ל"ג שהתיר :

י"ח אבי הכן שהוא אונן ביום מילת בנו • יש לקבוע מתו קודם ואח"כ למול את
הבן בשביל שיוכל לבדך ברכת להכניסו • ואם לא יהיה שעות למול הבן אחר
קבורת המת יבינו כל דרכי המת וימסרוהו לכתפים וכהכי וכול למול הבן ולבדך
להכניסו אף שלא הוליוו המת מהבית • ברכ"י סי' שמ"א • וכשיש שעות לקבור את
המת ולמול אח"כ וקבל עליו אכלת ויאכל סעודת הסברה ואח"כ ימולו הבן ויעשו
הסעודת מילה ויכנס גם אבי הבן לסעודה • ש"ת זרע אמת חי"ד סי' קט"ן :

י"ט בימי העומר בעלי ברית מותרים להסתפר לכבוד המילה ומסתפרים ביום
המילה אכל לא ביום שקודם המילה אפילו סמוך לערב • וסוה"ג על פי
הקבלה אינם מסתפרים אפי' ביום המילה • הרמ"ז ז"ל כתשו' הביאה בס' פחד יחזק
אות סמ"ס ד"ה מוהל סנדק ואבי הבן :

דיני סדר המילה

א' נוהגין לעשות כסא לאליהו שנקרא מלאך הכרית וכשמניחו ואמר בפיו שהו'
כסא אליהו • מור"ם כהנאה :

ב' כתוב בוסר פרשת שלח לך דאבי הכן יאמר פסוק אשרי תבחר ותקרב ישכון
חלריך • והעומדים שם יאמרו סוף הפסוק כשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך •
וכתב מור"ם בד"מ דלא ראה נוהגין כן • והט"ז כתב שמקרוכ קבנו כן שלמים וכן
רבים שלומדים ספר הזוהר דהיינו שהעומדים שם אומרים כל הפסוק הזה אחר
שמכניסין התינוק לב"ס • ואין בדין כערו הקדש א"י תוכב"א כהנין כדברי
הזוהר ממש ואחר גמר הפסוק מוסיף אבי הכן ואומר פסוק אס אשכחן ירושלם
תשכח ימינו תדבק לשוני לחכי אס לא אזכרכי אס לא אעלה את ירושלם על ראש
שמתי • ראוי וכיון לכהוג :

ג' נוהגין להדליק נרות בבית שבושין שם המילה וכן הוא כתבתי ובהגדת מנהגים
ובמהר"ל • ש"ך סי' רס"ס סקפ"א :

ד' היבא דאפשר עושין המילה בעשרה וסיבא דלא אפשר עבדין כפחות מעשרה •
ש"ע שם • וברי"א קובאו דבריו בש"הב פ"ק דמגילה כתב דמבטלין סלמוד
תורה לברית מילה • ככ"הב :

ה' כשהמילה בבית סכספת מלין קודם עלינו לשבח • וכהגו שלא לחלוץ התפילין
עד אחר המילה מפני שהתפילין הם אות והמילה ג"כ אות • הגהת מנהגים •
ש"ך שם • והוא מנהג ותוקין להיות הסנדק והמוהל ואבי הכן בתפילין ודלא בס'
בית כאמן שערער על מנהג זה דאין ערעורו כלום • הרב חיד"א בס' מראית העין
בלקוטיו סי' ב' :

ו' אבי הכן צריך לעמוד על המוהל בעת שנוסה המילה להודיעו שהוא שלוחו •
ש"ע שם :

תפלה לאומרה קודם המילה

לשם

יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה
בו"ה ביחודה שלים בשם כל ישראל • הנה אכני בא למול תינוקזה
לקיים מ"ע כמ"ש זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריו
המול לכם כל זכר (ואביו אומר למול את בני) להכניסו בכריתו של אברהם
אבינו ולהכניסו בחולקא טובא דקב"ה דכתיב וזדיק יסוד עולם יהא רעוא
דקב"ה

דקב"ה בהאי קרבנא ויתרעבי ביה ויזכה לעשר חפות רומיו דעתיד קב"ה למעבד
לזדיקייא לעלמא דחיי כדכתיב אשרי תבחר ותקרב ישכון חלריך כשבעה בטוב
ביתך קדוש היכלך ועתה בעונותינו חרבה עירנו ושמים בית מקדשנו ואין לנו
קרבנות שיכפרו בעדנו יהי רצון שיהא נחשב דם ברית הזה כאילו בניתי מזבח
והעליתי עליו עולות וזבחים • יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' אורי
וגואלי • ויהי נועם וגו' :

ויאמר פסוקים אלו כפרשת יתרו

מזבח ארמה תעשה לי וזבחה עליו את עולותיך ואת שלמיך את צאנך ואת
בקרך בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך : ואם
מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גוית כי חרבת הנפת עליה ותחללה :
ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליה :

ואחר כך כניאוס ירמיה סימן ל"ג

כה אמר ה' אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי :
גם זרע יעקוב ורוד עברי אמאם מקהת מורעו מושלים אל זרע אברהם
ישחק ויעקב כי אשיב את שבותם ורחמתים :

ואחר כך ככתובים סימן י"ג

למנצה על השמינית מזמור לדוד : הושיעה ה' כי גמר חסיד כי פסו
אמונים מבני אדם : שוא ירברו איש את רעהו שפת חלקות בלב
ולב ירברו : יברת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות : אשר אמרו
ללשונו ננכיר שפתינו אתנו מי ארון לנו : משור עניים מאנקת אביונים עתה
אקום יאמר ה' אשית בישיע יפיה לו : אמרות יהוה אמרות טהורות כסף צרוף
בעליל לארץ מווקק שבעתים : אתה ה' תשמרם הצרנו מן הדור וו לעולם :
סביב רשעים יתהלכון כרום זלות לבני אדם :

ואחר כך יקרא בוסר לך לך מאמר דף ל"ה ע"א

פתח אידך ואמר מזבח אדמה תעשה לי וזבחת עליו וגו' תאנה כל מאן
דקריב בריה לקרבנא דא כאילו אקריב כל קרבניו דעלמא לקמיה דקב"ה
וכאילו בני מדבחה שלימתא קמיה בנין כך בעי לסדרה מדבחה במאנה חד
מלייה ארעה למגור עליה הוי קיומא קדישא ואתחשבי קמיה קב"ה כאלו אדבח
עליה עלוון וקרבניו עאנה ותורי • וכיחא ליה יתיר מכלהו כדכתיב וזבחת עליו
את עולותיך ואת שלמיך וגו' • בכל המקום אשר אזכיר את שמי • מהו אזכיר
את שמי • דא אות מילה דכתיב בה סוד ה' ליריאו ובריתו להודיעם • הא מזבח
אדמה ודאי כמה דאמינא • בתריה מה כתיב ואם מזבח אבנים תעשה לי רמו
לגיוורא כד אתנייר דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא האי אקרי מזבח אבנים • לא
תבנה אתהן גוית מאי הוא דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקב"ה ולא יגור יתיה עד
דיכשי פולחנא אחרא דעבד עד הכא ויעדי מיניה מהו קשיו דלכא • ואי אתגור
ולא אעדי מיניה מהו קשיו דלכא למיעל בפולחנא קדישא דקודשא ב"ה הרי
הוא כהאי פסולא דאנא דגזרי ליה מהאי ניסא ומהאי ניסא ואסתאר אנא
כדבדקמיתא

כדבדמיתא בנין כך לא תכנה אתהן גזית דלי אשתאר בקשותיה כי חרבך
הכפת עליה ותחללה כלומר ההוא גזירו דאתגור לא מהנייה ליה בג' זכאה
חולקיה דמאן דאתקריב האי קרבנא בחדותא ברעוא קמי קודשא בריך הוא
ובעי למחדי בהאי חולקא כל (ד"א ל"ג הוא) יומא דכתבי וישמחו כל חוסי בך
לעולם ירננו ותסך עלימו ויעלזו בך אוהבי שמך :

ואחר כך יאמר פתיחת אליהו וגו' הכתוב בראש הספר :

דיני ברכות המילה

א' המל מברך אקב"ו על המילה ואבי הבן מברך בין חתיכת הערלה לפריעה אקב"ו
להכניסו בכריתו של א"א ואם אין אבי הבן אכל המילה יש מי שאומר שאדם אחר
מברך ברכה זו דהיינו מלווין למולו וכוונתו שמי שתופס הנער מברך ברכה זו וכן
אם האב כאן ואינו יודע לברך ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

ב' כשהאנוסים מושלין עלמן מברך אקב"ו להכנס בבריתו של א"א ב"ה בשם
הרשב"א ופשוט שמברכים ג"כ על המילה ש"ך :

ג' גר שמל קודם שנתגייר וקטן שגולד כשהוא מהול כשמטפין ממנו דם ברית אינם
לריכים ברכה וכן אגודרוגניס אין מברכין על מילתו מפני שאינו זכר ודאי ש"ע
שם ומשמע מדברי הש"ע דאין מברכין בכל אלו שום ברכה אפילו ברכת להכניסו
בכשא"א וכ"כ בתשובות הרשב"א סימן שכ"ט והר"ן פרא"א דמילה ש"ך .
וכן עיקר :

ד' כשחוזרין על הליצין המעבדין המילה לריך לחזור ולברך כל הכרכות אלא
שאינו אומר קיים את הולד הזה וכו' כיון שכבר אמרו כשמלוהו בראשונה .
מור"ם בהגהה שם :

ה' ממור כישראל הוא ומברכין עליו ברכות מילה עד כורת הכרית אכל אין
מבקשין עליו רחמים ש"ע שם והעומדים שם אלא יאמרו אחר שנמול כשם שנכנס
לברית וכו' וכ"כ מהרי"ל ז"ל :

ו' ממור כשמלין אותו אין מלין אותו במקום שמלין הכשרים אלא במקום אחר כגון
בפתח בית הכנסת ימולו אותו ולא בפנים במקום שמלין הכשרים ומפרסמין אותו
בשעת מילתו שהוא ממור מהרי"ל מור"ם בהגהה שם :

ז' אם אבי הבן הוא מוחל בעלמו מברך למול את הבן לדעת הרמב"ם ש"ע ויש
חולקין וכן כוונתו של חלק מיהו אם בירך למול או שבירך להכניסו לאחד
יבא מור"ם בהגהה שם וכ"כ מהרי"ל דגם האב יש לו לברך על המילה ולא למול
והכי מסיק הרב הל"קט ח"א סימן מ"ט וכתב הרב חיד"א בברכי יוסף דשמע
דעל דרך האמת יש לברך על המילה בכל אופן והכי נהוג במקומותינו דלא
לתשנאה :

ח' מי שיש לו שני תינוקות למול יברך ברכה אחת לשניהם ואפילו אם שנים
מלים הראשון יברך על המילה ועולה גם לשני והשני יברך אשר קדש ידיו
ועולה גם לראשון ואפי' אין הנער לפניו בשעת הכרכה כיון שדעתו עליו רק של
יסיח דעתו כתיים אכל אם שח כתיים או שלף היה דעתו על הבן מתחלה לריך
לברך אשר קדש ידיו על הראשון ולחזור ולברך על מילת השני ודוקא אם שח
בדברים שאינם מלרכי המילה אכל מלרכי המילה לא הוי הפסק ש"ע ומור"ם
בהגהה שם :

ט' כשמל שני תינוקות בברכה אחת ושכח וברך אחר הראשון אשר קדש
ידיו

ידיו וכו' אינו לריך לחזור ולברך על המילה על השני וברכה לא הוי הפסק
מור"ם בהגהה :

י' אם שני הולדים של אדם אחד האב אומר אקב"ו להכניסם בכשא"א וכן
אומר קיים את הילדים ויתקן לרכי המילה לכל אחד בפני עצמו כגון
הגר שמדליקין יעשה לכל אחד נר בפני עצמו מור"ם שם :

יא' האב מברך ברכת להכניסם בין מילה לפריעה של התינוק הראשון בין
שהאב עצמו הוא המוחל בין שאחר מולן וכן ראוי לנהוג לכתחלה וליבא
למחש שומלך המוחל ש"ות פרת מעט אחרן ח"ב סימן ל"ב :

יב' היבא דהיינו כפסק הש"ע למול השני תינוקות בברכה אחת ראוי לנהוג שגם
התינוק השני יהיה מוכן אחר ברכת הראשון למולו כדי שלא יבא לדי
הפסק גדול ע"ז :

יג' היבא שאין מנהג יש לנהוג לברך אכל חרף וחרף ויהיו נוהגים שלא יבאו
התינוקות כ' ביחד אלא בום אח"ו דלאחר שנימול הא' יבאו הב' ב"ח .
וכן כגון לעשות משום דעל הרוב מפסיקין בכתיים כשיחה בטילה שאינה מלרכי
המילה והוי הפסק לב"ע וכ"כ מהרש"ל בפ' כסוי הדם סי' ט' שנמנעו בכ' תינוקות
שלכ' בני אדם שאינן של א' לפוערם בברכה אחת כי כמה פעמים יבואו לודי שחיות
גדולות והיסח הדעת ש"ך . וכן עשה מעשה בעלמו הרב מהר"ש וינטורה
בתאומים שחכו ה' כמ"ס בספרו נהר שלום סימן קכ"ב :

יד' אבי הבן לעולם מברך שהחיינו אחר ברכת להכניסו בין שהוא עצמו המוחל
בין שאחר הוא המוחל הרמב"ם . וכן נהגו בכל מלכות א"י ואוריא
וסביבותיה ומלכות מלרים ש"ע שם וגם אם אבי הבן הוא אכל מברך שהחיינו
מהריק"ש ברכ"י :

טו' הגר כשנמול מברך שהחיינו בשעת הטבילה לאחר שטבל . והאנוסים גם
כן מברכין שהחיינו כשימולין הרב"ו כחדשות ח"א ככ"ה ברכ"י :

טז' אין לריך לכסות ערות הקטן בשעת הכרכה אכל יש לנקות קטן מלואתו
קודם שיברך ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

יז' המוחל לריך להרגיל ברכת מילה בפיו שלא יבא לטעות ולברך על השחיטה
ויהיה סכנה לילד ובפרט אם הוא שוחט הרב יעב"ץ בסודרו . ובס' פחד
ילחק את המ"ם כתב דהמוחל לא יהיה שוחט מפני כך והיבא מעשים כפלאים
שהיה מעשה בשוחט שהיה מוחל וטעה וברך על השחיטה במקום על המילה ומת
התינוק מיד ויש לחוש לזה :

יח' האב והמוחל כשמברכים לריכים לעמוד . וגם כל העם שהם אכל המילה
יעמדו שנאמר ויעמוד העם בברית . וכן כוונתו מלכד התופס הנער שהוא
יושב מור"ם בהגהה :

ומברך המוחל ברכה זו

ברוך אלה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו
וצונו על המילה : (למול את הבן) :

ואומר אבי הבן

ברוך אלה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצוותיו
וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו :

ברוך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגענו
לזמן הזה ועוין

בשם שהכנסתו לברית בן תכניסהו לתורה ומצות לחפה
ולמעשים טובים וכן יהי רצון ונאמר אמן ואומר יהי רם
הנמזר בקהל אמוני ברית ניהוח אשה ליהוה ובירושלים כפא
יהוה נקריב זבחים עזרות ליהוה חתם בבשרנו ראות מופת
ודער רנו ולבנינו לעולם ועד יבירו ראינו וידעו מוני כי
אנחנו זרע ברך יהוה יהי רם הנימול

א' אנו הן או המנהל או אחד מהעם מברך על הכוס בראש פ"הג * וכוהגיס
ליעול הדם בידו ומברך עליו ומריח ורח"כ מברך אשר קדש ידיו מבטן וכו' *
ש"ע סס * ואי איכא שאר בשמים עם הדם וברך על הדם * ש"ת גינת וורדים
א"ח כלל א' סימן ח"י * ואם המילה ביום ט"ב אין מברכין על בשמים * ש"ע א"ח
סימן תקל"ח וכי"ד סס :

ב' כשהמוטל מברך ברכה זו ירחוק תחלה ידיו ופיו כדי שיברך בכקות *
מור"ס כהגסה כ"ד סס :

ג' ונוסח הכרכה לוס להטיל סל"י דלוה פתוחה לדעת הש"ך ואין לשנות
המנהג לומר לוס כחור"ק * שו"ת יעד"ץ סי' קמ"ו * כרכ"י :

ומזוגין כוס של יין ומברך המוטל

סברי מרגן ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא פרי
הגפן ואחר כך לוקח הדם ומברך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם בורא עצי בשמים :
ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדש יריר מבטן
וחוק בשארו שם וצאצאיו חתם באות ברית קדש על
בן בשכר זו אל חי חקנו צורנו צוה להציר ידירות זרע קדש
שארנו משחת למען בריתו אשר שם בבשרנו ברוך אתה יהוה
בורת הברית :

א' כשמלין ממזר אין מבקשין עליו רחמים * ש"ע סי' רס"ס * כלומר דאין אומרים
עליו קיים את הילד הזה וכו' משום דלא יחא להו לישראל הקדושים לקיים
הממזרים שביניהם * מסרי"ל :

ב' גם כשחזרין על הילדן שמעכבין המילה אע"פי דחזרין ומברכין ברכת
המילה וברכת להכניסו * אין חזרין לומר קיים את הילד כיון שכבר אמרוהו
עליו כשמלוהו פעם ראשונה * ש"ע מהרי"ל :

ג' אם אין לתינוק אם מדלגין ואומרים קיים את הילד הזה לאכיו ואם אין לו
אב אומרים קיים את הילד הזה לאמו * ואם ח"ו אין לו לא אב ולא אם
אומרים קיים את הילד הזה ויקרא שמו בישראל וכו' * הגהת מנהגים וכן הוא
כספר

כספר תניא וכן אנו נוהגין * ש"ך * ובס' א"ח הביאו מרן ככ"ה כתב דאם מתה
האם אומר ותגל האם ככ"ע עדנה וכן אם מת האב אומר ישמח האב ככ"ע עדכו
ולא ידלגם כי מלאנו לשון שמחה וגילה אחר מיתת אברהם יגל יאחק ויכן ישמח
משם וכו' לקיים אמונת השארת הנפש ותחיית המתים * ככ"ה :

ד' ויקרא שמו בישראל * יש להוטר מאד בקריאת שמות להתינוק שלא לשום
שמו כשום אחד מהשמות שרגילין בהם אומות העולם כי השם פועל והוא
פוגם פגם גדול כגודע * ודלא כאותן שקורין לבניהם בשמותם עלי הדמו"ח לנכרים
והוא גבר לא ילח ביואליו חללו וענוש יענש בשמים ודי כוס הערה :

ה' ממזר יש לקרות שמו כידור על שם הפסוק כי דור תהפוכות המה כדמלכו
כפ' בתרא דיומא * מסרי"ל :

אלהינו ואלהי אבותינו קיים את הילד (בני) הוה לאביו (רי)
ולאמו ויקרא שמו בישראל (פלוני) ישמח האיש וכשהאב

הוא מוטל במקום ישמח האיש ואמר יהי רצון שאשמה ביוצא חלצי ביוצא
חקציו והגד האשרה בברי בטנה באמור ישמח אביך ואמך
ותגל יולדתך ונאמר ואעבור עלוך ואראך מתבוססת בךמיך
ואומר לך בךמיך חיי * ואומר לך בךמיך חיי * ונאמר זכר לעולם
בריתו דבר צוה לאקף דור : אשר ברת את אברהם ושבעתו
לישחק : ויעמידה לעקב לחק לישראל ברית עולם : הזרו ליהוה
כי טוב כי לעולם חסדו : (פלוני) הקטן ארהים יגדלהו בשם
שנכנס לברית כך יבגס לתורה ומצות לחפה ולמעשים טובים
וכן יהי רצון ונאמר אמן :

א' כט"ב אם סוולדת מלוה במקום המילה תשתם מהכוס סוולדת והוא שתשמע
הכרכה ולא תפסיק בדברים בין שמיעת הכרכה לשתיות הכוס * ואם אינה
שם יעשים הכוס לתינוקות * ש"ע א"ח סי' תקכ"ט * ויש לטעום הכוס לתינוק גדול
קלת שקייב לחנכו בכרכה מנ"א * וכיו"סכ לא יברך על הכוס * ש"ע יו"ד סימן
רס"ס * אבל מור"ס כהגסה שם כתב דגם כיו"סך מברכין על הכוס ומטעימין אותו
לתינוק הנמול * וסכי כסוג :

ואומרים שיר המעלות אשרי כל ירא ה' * וקריש יהא שלמא רבא * ונודרין
נרבה לעניי ארץ ישראל תוב"ב * ולפריון שבויים :

סדר פדיון הבן

דיני חיוב מצות פדיון בן בכור

א' מצות עשה לפדות כל איש מישראל בנו שהוא בכור לאמו ישראלית כחמש
סלעים שהם ק"ך מעים שהם ל' דראמים כסף מווקק * ש"ע יו"ד סימן ש"ס *
וי"א שחמש סלעים הם כערך ב' זוזים דייכ"ש שהם ב' זוזים פולגוש * מור"ס
כהגסה שם * וסמ"ע ז"ל כח"מ סי' פ"ב פקפק לומר בזמן זה שלא יפרס הכבוד
כשיעור

בשיעור זה • והכ"ח כח"מ שם כתב בשם חידושי מהר"מ מריזבורק שיעור פדיון הבן חמשה לוג כסף ורביע לוג • וכתב בשכ"סג ב"ד סי' זה מאחר דראינו מחלוקת בשיעור פדיון הבן הראוי והכתיב הוא שלא להקדק בשיעור זה ולתת שיעור שאין בו ספק לכ"ע ולא כמו שראש בזמן זה יחד עשיר ואביון מדקדקים ליתן שיעור ל' דראמים כסף מווקק שהוא השיעור שכתב הש"ע :

ב' האשה אינה חייבת לפדות את בנה • ש"ע שם • ואם פדתו האשה מנכסיו בעלם אינו פדוי וכשיבא בעלם אבי הבן יפדנו בלא ברכה • ש"ת דבר משם ח"א י"ד ס"סי ס"ד • ברכ"י :

ג' אב שלא רצה לפדות בנו קטן ב"ד כופין אותו • ש"ת מהר"ן אשכנזי סימן ק"ס ושכ"ב הרשב"א ח"ב"ק"י שכ"א ודלא כתשו' חובע השני סי' ז"ב :

ד' עבר האב ולא פדה את בנו כשיגדיל חייב לפדות עצמו • ש"ע שם • ויש מי שכתב דכותבין לו על טם כסף שלא נפדה ותולין לו בלארזו כדי שידע לפדות עצמו כשיגדיל • מור"ם בהגהה • אבל הש"ך כתב דא"ל לטם של זכר ונס לרוב פעמים הטם של כסף יבא לירי אבדו על כן טוב יותר שיפדנו הבית דין כשהוא קטן :

ה' אם לא פדוהו האב ונגדל הבן ולא נפדה את אביו כפיין את הבן ולא את האב אבל אם אין נכסים לבן כופין את האב ואם יש נכסים לבן ולא את האב רוצה לפדותו מנכסיו והבן רוצה לפדות עצמו מנכסיו • האב קודם שמלות הבן על האב ופודהו האב מנכסיו ומכרך על פדיונו • ואם עבר הבן ופדה עצמו מנכסיו הרי הוא פדוי מדכתיב תפלה • ש"ת הרשב"א ח"ב סי' שכ"א :

ו' הים הוא לפדות ובנו לפדות יפדה עצמו ואח"כ יפדה את בנו ואם אין לו אלא כדי פדיון אחד יפדה עצמו • ש"ע שם :

ז' אם אין לו נכסים בני חורין כדי פדיון הכהן גובה מהמשועבדים אע"פ שקדם חוב הפדיון לחוב הכעל חוב • ש"ע שם :

דיני פדיון הבן

א' אין פדיון הבן תלוי אלא בפטר רחם שאם אינו בכור לאם אע"פ שהוא בכור לאב אינו חייב בפדיון • ואם יש לו כמה נשים ויש לו בכור מכל אחת ואחת חייב לפדות את כולם • ש"ע סימן ש"ה :

ב' כהנים ולוים פטורים מפדיון הבן ואפילו כהנת ולויה נשואה לישראל אין הבן חייב בפדיון שאין הדבר תלוי באב אלא באם שנא' פטר רחם בישראל • ואם נתעברה מגוי בן הלוייה פטור מפדיון וכן כהנת חייב בפדיון שהרי נתחללה אמו מן ההוכה כבעלת העב"ם • ש"ע שם • ואם לא נתעברה מהגוי רק שנתחללה כביאת גוי ואח"כ נתעברה מישראל חייב אביו הישראל בפדיונו • ש"ך :

ג' אם הוא אומרת שמישראל נתעברה והישראל מכחישה ואומר שמגוי נתעברה • הבן פטור מן הפדיון • ת"ה סימן רס"ח מור"ם בהגהה שם :

ד' פנויה שנתעברה ואמרה דמפלוגי בהן נתעברה וילדה בן בכור הרי הוא טעק חייב בפדיון ואם תפס הכהן התמש סלעים מממנו של בכור לא מפסיקין מכהן • ש"ת שדה הארץ סימן כ"ב :

ה' כהן שגולד לו בן חלל מת בתוך ל' יום חייב הבן לפדות את עצמו שלא זכה האב בפדיונו • ואם מת האב לאחר ל' יום כבר זכה האב בפדיונו וירשו בנו ממנו סילכך יפריש הפדיון ויעכבו לעצמו • ש"ע שם :

ו' השפחה שנתחררה וכותית שנתגיירה כשהן מעוברות וילדו אע"פ שהורתו שלא בקדושה

בקדושה הואיל ונולד בקדושה חייב שנאמר פטר רחם בישראל והרי פטור רחם בישראל • ואם אין ידוע אם קודם שנתגיירה או אחר שנתגיירה נולד פטור דהמוליד מחבירו עליו הראיה • ש"ע שם :

ז' הכותית והשפחה שילדו ואח"כ נתגיירו ונשתחררו וילדו אח"כ פטור שאין זה פטור רחם • ש"ע שם :

ח' בן שמונה חדשים שהוליד ראשו והוא חי והחזירו ומת או בן ע' שהוליד ראשו אפי' אחר שמת והחזירו ואחר כך ילא אחיו וילדה ודל קיימא אינו פטור רחם שהרי בפטר בראשו של ראשון • ומשתאל פדתו פוטר הבא אחריו • וכן המפלת כמין בהמה חיה ועוף שחלי פרלוג פניהם דומה ללורת אדם או סנדל • פירוש חתיכת בשר בלורת סנדל • או שלא פירוש הכים שהעובר מונח בתוכו • או שפיר מרוקס פירוש חתיכת של בשר ויש בה לורת אדם ערוך • או שלא סולד מחותך איברים • הכולד אחר כל אחד מאלו אינו פטור רחם • ש"ע שם :

ט' בן ח' חדשים שהוליד ראשו מת והמפלת שפיר מלא דם או מלא מים או מלא גוונים • והמפלת כמין דגים והגבים שקלים ורמשים • והמפלת ליום ארבעים • הכולד אחר כל אלו הוא בכור לפדיון • ש"ע שם • וכל זמן שאין איבריו מרוקמים אין פוטר הבא אחריו ואפילו בזמן הזו סומכין על זה • מהר"קו שורש קמ"ג • מור"ם בהגהה שם • וכתב הרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"ב סימן י"ז דכן עיקר לדיוק באשר פסק מהר"קו ז"ל כיון שמרן ומור"ם וכל רבני אשכנז שחיברו על י"ד והכ"ח בן דעתם כמהר"קו והילכך הלכה למעשה דחייב בפדיון ויברך וכן נהגו בתוככי ירושלים ע"הק כמהר"קו ומור"ם וכל שלא יש חיבר בחתיכת בשר שהפילה כלל עושים פדיון ומכריכים כמ"ש מהר"קו וסיעתו • ודלא כהרב חכם זכי בתשו' סימן ק"ד והרב שבות יעקב ח"א סימן פ"ו שחלקו על מהר"קו דכבר הרב מהר"י קלבי סי' ס' האריך לקיים פסקו של מהר"קו ז"ל :

י' אשה שהפילה ח' שבועות אחר הטבילה חתיכה אחת ולא הביעה בו ולא שמה לבנה לרשות אם הוא שפיר או שלא וכאשר החתיכה בתוך השמלה ונתנה השמלה עם שאר כלי פשתן לכובסת ובאשר החזירה את השמלות סערה הכובסת להאשה מסיתה לפי תומה שמלאת תוך השמלות חתיכה אחת והכירה בו שהוא ככל והיה זכר • ויסי לתקופת השנה נתעברה האשה שנית וילדה זכר • חייב האב לפדותו להבן הזה דהוא בכור פטר רחם אף שהכובסת העירה במסל"ת דהכירה בהנפל הראשון שהוא ככל ואין לסמוך על דברים נגד חוקה שלא בפטר רחמה • הרב מהר"ם לנדא ז"ל בתשו' הובאה בש"ת כודע ביהודה מה"ב להגאון אביו מהר"ח לנדא ז"ל ב"ד סימן קפ"ח :

יא' אשה מבכרת שילדה זכר וקודם לבן הפילה כמין לורת גמל ושאלתי לנשים אם היה שם מלורת אדם ואמרו שלא דקדקי באותה טעה והוריתי שחייב בפדיון ובכרעה וכן עשיתי מעשה משום דיש להעמיד האשה בחוקתה שלא בפטר רחמה וגם הנפל היה בחוקתה שלא היו פנוי דומות לשל אדם וכמו שגלמד מתשו' מהר"קו • שכ"ה :

יב' יולד דופן והכולד אחריו כדרכו שניהם פטורים • הראשון מפני שלא ילא מהרס • והשני מפני שקדמו אחר • ש"ע שם :

דיני זמן חיוב מצות פדיון הבן

א' אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום • ואחר שלשים יום יפדנו מיד שלא ישם המלוה • ואם חל יום ל"א בשבת אין פודין אותו בשבת אלא ימתין

ימתין עד יום א' ש"ע ס' ש"ה :

ב' כמזכיר נוהגים לפדות כליל ל"א והרב גינת וורדים ב"ד כלל ו' ס' י' השב' ח
הש' בוח מנהגם וכתב שם דאם עושין גם הסעודה כלילם שפיר דמי ואם ירלו
יעשו ביום וס"ד כתב דפדיון גם כן כלילה אכל נוהגין לפדות ביום :

ג' אם חל יום ל"א ביום תענית עבור נהנו לפדותו ביום התענית ולעשות
הסעודה כלילה שאחר התענית . ש"ך :

ד' אירע יום ל"א ביו"ט ראשון של ר"ה טוב להקדים ולעשות הפדיון ער"ה .
הרב ב"ח בתשו' סימן קכ"ד . אכל לפי המתבאר מדברי האחרונים ומתשו'
הרדב"ז ח"א סימן תס"ו הדבר ברור שפדוהו ביום ל"א גדליה ויעשו הסעודה כלילה
אחר התענית וכמ"ש הש"ך דההוא שפדיון ביום התענית ועושין הסעודה כלילה
שאחר התענית . ברכ"י :

ה' היכא דיש לתינוק כ"ט ו"ב תשל"ג קודם השבת כתב הרב ב"ח דיעדוהו קודם
השבת וכ"כ בתשו' סימן קכ"ה . וכן הסכים הש"ך . אך הרב פנים מאירות
ח"א דחה דבריהם וכתב שאינו פדוי . גם הרב מג"א סימן של"ט דחה דבריהם וכן
נראה מדברי הרב מהר"ל לבי בתשו' סימן קי"ד . גם הרב פרח מנחה אהרן ח"ב סי'
פ"א חלק על הכ"ח והש"ך והעלה דאף אם עשה כן כדעבד לרדך לחזור ולפדותו
אחר השבת ולא יברך . וכן עיקר ברכ"י :

ו' י"א דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד . ויש מתירין וכן עיקר . מור"ם
בהגהה שם . וכן פסק הש"ע בא"ח ס' תקמ"ו שעושין פדיון הבן בחול
המועד :

ז' תינוק עבור שלא נימול מחמת חולי ונתרפא ביום ל"א . יש להקדים מלות
מיולה תחלה ואח"כ מלות הפדיון משום דהמילה היא אות ההכנסה בברית
ואלמלא קבלת הברית אין חיוב למלות פדיון כלל . ש"ת מהרא"ח ס' ע"ט :

ח' אם לא נתרפא התינוק ביום ל"א באופן שאי אפשר למולו ביום ל"א יפדוהו
ביום ל"א דהוא זמן מלות הפדיון וימולו אותו כשיבירא . הרב חיד"א בש"ת
תיים שאל ח"א סימן ל"א וכ"כ הכ"ח בתשו' החדשות סימן ו' וכ"כ בתשו' למח' לדיק
קכ"ח ובתשו' פני אהרן סימן ט' :

ט' בן עבור תוך ל' יום ואפילו ביום ל' וכן אם נעשה טריפה קודם שעברו
עליו ל' יום . אינו חייב בפדיון ואפילו הקדים האב ונתן פדיונו לכהן
יקוירו . ואם מת לאחר ל' חייב לפדותו ולברך על פדיונו אכל לא יברך
שהקיימו . ש"ע מור"ם בהגהה שם :

י' מי שפדה בנו בתוך ל' יום אם אמר לו לכהן מעכשיו אין בנו פדוי . ואם
אמר לו לאחר ל' יום בנו פדוי אע"פ שאין המעוה קיימים לאחר ל' יום .
ש"ע שם . וי"א דאם אין המעוה קיימים או שהחזירן לאב תוך ל' יום אפילו
כדיעבד אין בנו פדוי . וטוב להחמיר לחזור ולפדותו . מור"ם בהגהה שם :

י"א ראוהו בתוך ל"א ללדת בנו הבכור בא לעירו כהן אורח והוא רדך הכהן ליקח
מעוה בהלואה והלואה ראוהו ובעת זאת הכהן שאל ראוהו ממנו להחזיר לו
מעוהו ויענה הכהן שאחר שיש לו בן לפדותו וסוף כהן יעבד המעוה לדמי הפדיון
לעלמו על מנת שיחול הפדיון בזמנו . ונתרסה ראוהו והלך לו הכהן לדרכו . אין
בנו של ראוהו זה פדוי ולרדך לחזור ולפדותו בזמנו ולברך על פדיונו . הרב
מהרד"ק בש"ת מכתם לדור י"ד סימן ג' :

י"ב הסודה בנו במלוה שיש לו אלא הכהן אם הלום ביום ל"א ואח"כ א"ל בו
ביום אחר ההלואה אני פודה את בני באותה ההלואה דאית לי גבך ואפילו
ידע

ידע דלא נתאבלו המעות . מילתא דפשיטא הוא דאינו פדוי לפי שבשעה שבה
לפדות אין לו לכהן שום הנאה נוספת על מה שהיה לו בתחלה משעת ההלואה
באופן דאפילו הנאל לשם פדיון אין כאן וכ"ש דאין כתובה מעליא בעינין . ש"ת
דבר שמואל סימן רס"ו והרב מהרד"ק בש"ת מכתם לדור שם :

י"ג מי שהוא ספק אם הוא חייב בפדיון פטור דממילא מחבירו עליו הראיה .
ש"ע שם . ואף דהוי פטר רחם ודאי אלא שהוא ספק אם חייב בפדיון
פטור . ש"ת למח' לדיק סימן קכ"ה :

י"ד כערה אשר נמלטה מארץ רוסיא מחבר רעה ובקטנותה באה אל ארץ אחרת
והגדילה וכשאת וילדה זכר אך היא מסופקת אם אביה ואמה כהנים או
לוים . הולך פטור מפדיון . ש"ת ז"ל שם . ובש"ת שמן המר ח"ב סימן
ד' כתב על כיוצא בזה דפדוהו בלא ברכה :

ט"ו נולד לו בן בכור וסוף אנדרווינוס פטור מפדיון אפילו להסוכרים
דאנדרווינוס הוי ספק זכר . משום דספק חייב בפדיון הוא וספק
חייב פטור . ש"ת פרי הארץ סימן ח"י :

ט"ז מת האב בתוך ל' יום הרי הבן בחוקת שלח כפדה שיביא ראיה שפדאו
אביו . ואם מת האב לאחר ל' יום הרי הבן בחוקת שפדאו אביו עד
שיוודע שלח כשעת מיתתו ואמר שלח כפדה . ש"ע שם :

דינים השייכים לחמש סלעים של הפדיון

א' אלו החמש סלעים נותנין לכהן בכסף או בשום כסף מכל דבר שירצה
חוזן מקרקעות ועבדים ושטרות . ואם פדוהו באלו אינו פדוי . ש"ע שם :

ב' אם פדוהו בתלוש המחובר לקרקע כספק הרב שער המלך ז"ל פ"ג מה'
אישות הלכה ג' אם פדוי ופשיטא ליה בתחלה מדברי התוספות דעירובין דחשיב
תלוש לענין זה ופדוהו ולכסוף הניח בל"ע . והרב מהר"י חון ז"ל בס' חק"ל ח"ד
סימן קל"ה העלה דאין ספק דתלוש ולכסוף חיברו דאין פדוהו בו דלרוב הפוסקים
נראה דקרקע חשיב . וכן נראה לי אף"ש לעיר מדברי התוספות פ"ק דשביעות
דף ג' ע"ב ד"ה דככל פדוהו ממ"ש שם דל"ג ע"ב ד"ה היכא דלא כפרים מהא דפ'
יש בכור וכמו שכתבתי במקום אחר ואין כאן מקום אריכות וכן עיקר לדינא :

ג' כתב לכהן שהוא חייב לו ה' סלעים בשביל פדיון בנו חייב ליתנם לו
וכנו אינו פדוי . ש"ע שם :

ד' פדה את בנו ונתחייב ליתן לכהן ה' סלעים ונתן לו משכון עליהם אין
בנו פדוי . הרב בני יעקב סוף דק"ג . ברכ"י :

ה' נתן משכון שיגבה ה' סלעים ממנו בלי שום זומא בנו פדוי . הרב הכו' שם :
ו' נתן לו כלי שאינו שום בשוק ה' סלעים וקבלו הכהן בה' סלעים הרי בנו
פדוי והיא שישה ה' סלעים לשום אדם . ש"ע שם :

ז' נתן לו כלי בפדיון בנו סתם אם שום ה' סלעים אע"פ שלח שמו אותו
בתחלה בנו פדוי . ואם אינו שום אין בנו פדוי ואם הכהן רוצה להחזיק
בכלי א"ל להחזיר לו והוא ישלים לו עד ה' סלעים . ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

ח' נתן ה' סלעים אפילו לערה כהנים בין בבת אחת בין בזה אחר זה בנו
פדוי . ש"ע שם :

ט' אמר לכהן אחד שנותן לו לפדות את בנו אסור לחזור בו . מיהו אם
חזר בו הוי חורה . מור"ם בהגהה שם :

י' העיר מהר"ר אהרן לפפא שדעת הרבנים מהר"ר לוי קווי ומהר"א מוטאל
דפדוהו

דמדיון בין כבוד אפילו מכהן קטן ושכן עשה מעשה מהר"א מוואל * שכ"הג *
וכ"כ הרב פר"ח ז"ל בתשו' שסוף ספרו מים חיים ס' ד' ואסיק שם דהיינו דוקא
בקטן שהגיע לעונת הפטעות דדעת מקנה זוכה בו מד"מ אבל מכהן שלא הגיע
לעונת הפטעות אין פדיון * ובספר אגור' באהלך כתב דגם מכהן קטן שלא
הגיע לעונת הפטעות פדיון * וכ"כ הרב מהר"א חזן בס' חק"ל ח"ג מי"ד סימן
קל"ב * ולענין מעשה העיקר כהרב פר"ח דאין לפדות בכור מכהן קטן שלא הגיע
לעונת הפטעות :

י"א אם רצה הכהן לחזור לו הפדיון * אבל לא יתן הוא לכהן על מנת שיחזור
לו ואם עשה כן וחזיר לו ודעת הכהן היתה מתחילה שלא לקבל על מנת
לחזור אין כנו פדיון עד שיגמור בלבו ליתן לו מתנה גמורה ואם רצה הכהן אחר כך
לחזור וחזיר * ולא יסא הכהן רגיל לחזור לכל שלא להפסיד לשאר כהנים שמתוך
כך לא יתנו הכל פדיוני ככוריהם אלא לו * אבל לעניים רשאי לחזור בכל פעם *
וכל שכן שמה הטעם לא יקבל ע"מ לחזור * ומ"מ אם עבר וקבל פירוש שנתן
לו ע"מ לחזור הבן פדיון דמתנה ע"מ לחזור שמה מתנה * ודוקא אם אמר ע"מ
לחזור * אבל אם אמר הא לך ה' סלעים לפדיון בני ותחזירם לי לא הוי מתנה
ואין כנו פדיון * ש"ע ומור"ס כהנהגה שם :

י"ב אם אין שם כהן יכול האב להקנות הם' סלעים לכהן שבמקום אחר
ע"י ישראל והבן פדיון דזכין לאדם שלא בפניו * ע"ז בשם רש"י :

י"ג הכהן יכול לעשות שליח לישראל שיקבל הם' סלעים מאביו הבן וכשמקבל
הישראל הם' סלעים מיד אביו הבן בשליחות הכהן הבן פדיון * ש"ת
זרע אמת ח"ד סימן קל"ו :

י"ד האב יכול לפדות את בנו על ידי שליח * וכן הבית דין פדיון אותו אם
אין לו אב * וכל שכן שאביו אביו יכול לפדותו כשמת האב * כן הסכימו
הגאון רש"י והש"ך והט"ז * וכן העלו עיקר לדינא אחרוני האחרונים ז"ל הרב
דבר שמואל סי' קע"ו והרב זרע אמת כ"ד סימן רל"ו תוך התשובה דיכול
האב לפדות את בנו ע"י שליח * ומיחו הובא דאפשר לאב לפדותו הוא בעלמו
אין לו לפדות ע"י שליח משום דמלוה בו יותר מכלולו :

דיני ברכות פדיון הבן

א' כיצד סדר פדיון הבן אם האב אכל הבן בעת הפדיון מביא הכבוד לפני הכהן
ומודיע לו שהוא בכור פטר רחם והכהן שואל אותו במאי בעית עפי בכרך
בכורך או חמש סלעים דמחייבת לפדות בהן * והאב אומר לו בכני בכורי וסילך
ה' סלעים בפדיוני * וכשעשה שנתן לו לכהן חמש סלעים מברך אקבו על פדיון
הבן וחזיר ומברך שהחיינו ואח"כ נתן דמי הפדיון ליד הכהן :

ב' אם אין האב אכל הבן פודה אותו ואומר לכהן יש לי בן בכור לפדותי
והכהן אומר לו במאי בעית וכו' כדלעיל * ואם האב רוצה להניח הבן
ולא לפדותו בה' סלעים אינו יולא רק לריך לפדותו * פסקי מהר"א סימן
קל"ה * מור"ס כהנהגה שם :

ג' הפודה עלמו מברך אקבו לפדות הכבוד והחיינו * ש"ע שם * וי"א
דאף הפודה את עלמו מברך על פדיון הכבוד וכן נוהגין * מור"ס
כהנה"ה * וכן עיקר וכמ"ש לעיל כריני ברכה על המילה :

ברוך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו
על פדיון הבן :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו
לזמן הזה :

ומביא כסף או זהב שום חמש סלעים * והכהן שואל לאם הילד ואומר לה שמא ספלת
כן או ילדת בן אחר * אם אמרה לא * מניח לפניו אותם הספלים ככלי * והכהן אומר

זה הבן בכור הוא והקדוש ברוך הוא ציה לפדותו שנגאמר

ופדיוו מכן חדש תפדה בערבך כסף חמשת שקלים בשקל

הקדש עשרים גרה הוא : כשהיית במעי אמך היית ברשות אביך

שבשמים וברשות אביך ואמך עכשיו אתה ברשותי שאני כהן

יאביך ואמך מבקשים לפדותך שאתה בכור מקדש שבן כתוב

ויברך יהוה אר משה לאמר : קדש לי כר בכור פטר רחם בבני

ישראל באדם ובבהמה לי הוא :

ויקבל הכהן סמעות ואומר

קבלתי ממך חמש סלעים אלו בפדיון בנדך זה וזהו הוא פדיו

בהן ברת משה וישראל :

ואומר סכהן לאביו הבן

יהי רצון מלפני אלהינו שבשמים כמו שזכית לפדיון הבן כך

תזכה לקיים כל מצות שצבתורה :

ברכות קרושין ואירוסין

דיני ברכת אירוסין

א' כל המקדש אשה בין על ידי עלמו בין ע"י שליח מברך הוא או השליח ברכת
אירוסין אשר קב"ו על העריות וכו' * וי"א דאחר מברך וכן נוהגין * ש"ע
א"ח ע"ס * ל"ד ומור"ס כהנהגה שם * וטעם שנהגו שאחר מברך כדי שלא לבייש למי
שאינו יודע לכרך * ואי ליכא אחר יברך תחת * פרישה * בית שמואל :

ב' אם לא בירך ברכה אירוסין כשעשה שקידש לא יברך אותה כשעת נשואין * ש"ע
שם וי"א דמברכין אותה כשעת נשואין וכן נוהגין * אפי' קידש אשה מומן
ארוך מברכין ברכת אירוסין תחת החופה * וי"א דחזרו ומקדש אותה תחת החופה
כדי שיהיו סמוכין לברכה * מור"ס כהנהגה שם * וכ"כ הרשב"ץ בתשוב' ח"ב סימן
ע"ד כל שלא בירך כשעת אירוסין לריך לברך ברכת אירוסין כשעת נשואין בין
קידש שנית בין לא קידש * וכש"ת שמש לדקה ח"ה ס' ה' כתב דכן הוא דעת
רוב הפוסקים ששלא כדכו ברכת אירוסין כשקידש דחזרו ויקדשה כשעת נשואין
ויברך ברכת אירוסין * וכ"כ אחרים * כהנאותיו ריש סימן ל"ה וכן העלה כש"ת
כח 25 (*) Bet Ngobed שבת

ג' אם קודש וכיך ברכת אירוסין בשעת הקדושין י"א דחוריים ומכרבים ברכת אירוסין בחופה בלא הזכרת שם מפני הרואים • ריב"ש וכן כ"ל • מור"ם בחגהה שם • וכן כתב בש"ת בית דוד ח"א"ס סימן כ"ד דמקדש ע"י עלמנו אפילו בכרחה חוזר ומקדש תחת החופה ומכרך ברכת אירוסין בלא שם ומלכות :

ד' אם קודש אשה ע"י שליח בלא כרחה יחזור ויקדש בכרחה בשעת נשואין אבל אם הקידושין דע"י השליח היו בכרחה אין לחזור לקדש ולכרך • ש"ת בית דוד ח"א"ס סי' כ"ד כ"ס • וב"ב סכ"ה"ה שכן פשט המנהג שלא לחזור ולקדש הוא עלמנו כשמקדש ע"י שליח • וזלת במקום שחוששין לסבלות דבקדושין הראשונים לא מכרכין ומשעת נישואין חוזרין לקדש קדושין גמורין ומכרכין • וב"ב מהריק"ש סימן כ"ד דבקדש ע"י שליח בכרחה אין לו לחזור ולקדש אבל אם קדשה ע"י השליח בלא עשרה ולא כיך יחזור ויקדשה בשעת נשואין בכרחה :

ה' המקדש אשה ע"י שליח בעיר אחרת ובאה האשה למקום המשלח אפי' דאיבא ב' עדים גמורים בקידושי השליח לריך לחזור ולקדש בעלמנו באותה העיר של המשלח בשעת נשואין • ש"ת בית דוד שם סי' כ"ד :

ו' נשא אשה ופ"ב כודע לו שלא היו קדושי קדושין והולך לחזור ולקדשה ק"ל לחזור ולכרך ברכת אירוסין • ש"ת הרדב"ז בחדשות ח"א"ס סי' ש"ב :

ז' קודשה בפני פסולי עדות דלריך לחזור ולקדשה ק"ל לחזור ולכרך • ש"ת מהרי"ו סימן ל' וש"ת חות יואר סימן י"ג :

ח' אכדורניכוס מותר לבתולה לישא אשה אלא שקדושי קדושי ספק ולכן אין לכרך בקידושי אכדורניכוס ברכת אירוסין וברכת נישואין ואס"ס מותר לישא ואין בו משום איסור כלל בלא ברכה כיון דאי אפשר לכרך לו משום ספק ועוב לכיון שתהיה חופת האכדורניכוס יחד עם חתן וכלה אחרים וישמע ברכות של חתן אחר • הגאון מזרי"ח לנדא ז"ל בש"ת נודע ביהודים מהדורא תנייבא ח"א"ס סימן א' :

ט' חרש שנושא אשה חרשת אין מכרכין להם ברכת אירוסין כיון שיעקר הברכה להוליא את החתן והכלה והם אינם שומעים הברכה • הגאון הנזכר שם :

י' חתן חרש שנשא פקחת אפי' מסתפק אם יכרכו לו ברכת אירוסין כיון שאין החתן שומע • או שמא גם הכלה שייכה בכרחה אירוסין ולריך לכרך כדי להוליא • הגאון הנזכר שם • ולכן עוב לכיון שינשא יחד עם חתן וכלה אחר ותשמע הכלה הברכה שמכרכין כשכיל החתן והכלה האחרים • ואם אי אפשר יקדש בלא ברכה :

י"א' לבתולה ברכת אירוסין זריכה עשרה • ואם היו שם עשרה מכרך ברכת אירוסין אפילו בלא עשרה • ש"ע שם :

י"ב' נהגו להסדיר ברכה זו על כוס יין ומכרך עליו תחלה כפ"ה ואח"כ ברכת אירוסין • ואם אין שם יין או שזר מכרך אותה בפני עלמה • ש"ע שם :

י"ג' אם שכה וקידש ולא כיך ברכת אירוסין קודם יש לכרך אחר הקידושין וב"ב לפי מה שזכרנו שאתר מכרך ולא החתן • חלקת מחוקק וביט שמואל שם • והיינו שזכרו מיד אחר הקידושין שלא כרכו ברכת אירוסין אבל אם לא זכרו עד אחר שזכרו ברכת נשואין עוב אין מכרכין להם ברכת אירוסין וחסרו ברכת אירוסין כמבואר יולא מדברי הריב"ש ז"ל סוף סימן פ"ב וכמ"ס בספרי הקטן ישא ברכה דק"א ע"ב וע"ג :

לוקח

לוקח המכרך כוס של יין בירו ומכרך
סְבָרֵי מְרֵנֵי • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן :
בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיְצַנֵּנוּ עַל הָעֲרִיזוֹת • וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת • וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין

ושותה המכרך והחתן והכלה

א' אחר שטועמין החתן והכלה הכוס של ברכת אירוסין משכרין הכוס כדי לזכר מחורבן בית קדשנו ותפארתנו • מעט משה • ויש מקומות שנוהגין לשכר השני כוסות כוס של ברכת אירוסין וגם של ברכת נישואין • והר"מ מייך כתב דכיון שיט שני כוסות עתה דהאירוסין והנשואין סמוכות עוב לשכר כוס של אירוסין ולא של נשואין כי כוס נשואין אפי' לגמרי הזויג לבן אין סברא לשכר אותה שמויה ח"ו שנית הענין וכו' וכתב סכ"ה"ה ואם דברי והיו כשמעין כל שברכת אירוסין ונשואין והיו סמוכות זו לזו לא אנית לשכר כוס של נשואין :

ב' כשמשכרים הכוס נהגו העם לומר כסימן טוב • וטעות הוא בידם כי שברית הכוס הוא זכר לחורבן • ועוב שיאמר החתן כשזכר הכוס פסוק אס אשכחך ירושלם וגו' :

דיני סדר הקידושין

א' קודם הקידושין יתן החתן טבעת הקידושין למסדר הקידושין והוא מראה אותה להעומדין שם והם עירי הקידושין ואומר להם ראו זו הטבעת קידושין של החתן שרובא לקדש בו אם הוא שזה פרוטה והם רואים הטבעת ואומרים שהיא שזה פרוטה :

ב' וזהו שהיה הטבעת בלא אכנים טובות הריכין שומא דאין הכל בקיאים בשומא ויהיה שם פקפוק בהקידושין :

ג' גם וזהו שלא תהיה טבעת שאולה כי המקדש בטבעת שאולה יש אומרים דאינה מקודשת :

ד' מסדר הקידושין וזהו לעדים שיראו כתיבת הטבעת מיד החתן לאכבע הכלה ויטו אוניהם לשמוע מפי החתן כשאומר לה הרי את מקודשת דאם לא יראו העדים כתיבת הטבעת מיד החתן לאכבע הכלה אי לא ישמעו לשון הקדושין הו"ל מקדש בלא עדים ואינה מקודשת :

ה' קודם שיתן המקדש הטבעת באלכבע הכלה יאמר הרי את מקודשת לי בטבעת זו וכתבו על אלכבע הכלה • אכל לא יתן הטבעת באלכבע הכלה ואחר כך יאמר הרי את מקודשת דהוא שתיקיתא דאחר מתן מעות דלאו כלום הוא ואינה מקודשת :

ו' יקדש החתן ביד ימינו ויניח הטבעת ביד ימין הכלה ובאלכבע הסמוך לגודל :

ז' נהגו לתת על פני הכלה סודר או מסוס מפני לניעות קודם ברכת אירוסין ונשואין • וכשעת הקידושין שמקדשה החתן מגביהין קלת הסודר ומגלין פניה קודם

קודם שיקדשה כרי שיראום העדים ויכירוהו שהיא המתקדשת • מט"מ :
הרי את מקודשת לי בטבעת זו ברת משה וישראל :

דינים השייכים לברכת נשואין

א אחר הקידושין נהגו לקרות הכתובה כרי להפסיק בין ברכת הקידושין לברכת נשואין מפני ברכת הוין שבירך על כוס ברכת אירוסין וחזרין ומברכין שנית על כוס ברכת נשואין • מהר"מ מניח סימן ק"ט • מיהו לדין דנכניין לברך ברכת אירוסין קודם הקידושין הא איבא הפסק בין שתי הברכות מעשה הקידושין • ומטעם זה יש מקומות שנהגו לקרות הכתובה קודם ברכת אירוסין • כ"ה :

ב לריך להעמיד החתן לשמאל הכלה כרי שתהיה הכלה לימין החתן • והטעם משום דכתיב נככה שגל לימינך • כלומר דקופי תיבות של נככה* שגל* לימינך* הוא כלם • מהר"מ מניח סי' ק"ט דרשות מפרי"ל • כ"ה • ואני שמעתי משם הרב האר"י זל"ה שזהו קודם החיבון אבל כומננו זה לריך להעמיד החתן בימין הכלה ע"ד השיב אחר וימינו • יד אהרן :

ג פורסין על ראש החתן והכלה עליות גדול אחד בשעת שמברכין להם ברכת חתנים ופריסת הטולית הוא החופה • ועומדים כך ממוסים בטולית עד נגמר סו' ברכות :

ד וקודם פריסת הטולית עליהם לריך חתן לברך ברכת עליות גדול • כן סבכימו האחרונים והרב חיד"א בברכ"י א"ח דלא כהרב גינת וורדים • וכ"ס למנהגו שנוהגין במקומותינו שהחתן מתעטף בטולית קודם האירוסין ואח"כ בשעת ברכת נשואין מכסין גם הכלה במקלת אותו הטולית שהחתן מעטף בו דפשיעא דחתן מברך ברכת הטולית כשמתעטף בו :

ה אין מברכין ברכת חתנים אלא בעשרה גדולים וכני חורין והחתן מן המניין בין כשאומרים אותה בשעת נישואין בין כשאומרים אותה בסעודה אחר ברכת המנון • ש"ע א"ח ע"ב סי' ס"ב :

ו במקום שאין שם עשרה ישראל גדולים אין לעשות שם נישואין ולריך החתן והכלה לילך לעיר שיש שם עשרה ולעשות שם הנשואין • כ"ב הרשב"א כתשו • אבל הרב מהר"י איסרלן בכתבים סי' ק"מ חולק על זה וכתב דברכות אינן מעכבות • ומרן ז"ל כ"ב דעתו כהרשב"א • ומור"ם בד"מ כתב על דברי מרן דאין דבריו נראין אלא אין ברכות מעכבות ומיהו לכתחלה יש לזוהר ולהסדר אחר עשרה • וכ"כ האחרונים שרב ח"מ והרב כ"ס דאם אי אפשר לו לילך למדינה שיש שם עשרה אלא בעורח גדול הוי כדועבד ויכנסנה לחופה בלא ברכה וחזר ומנרך אפילו אחר כמה ימים :

ז אם יש שני חתנים יחד מברכים ברכת חתנים אחת לשניהם • ואפילו לא היו החתנים ביחד אלא שהיו דעתו של המברך על שניהם וי"א דאין לברך שני חתנים ביחד משום עין הרע וכן נוהגים לעשות לכל אחד חופה בפני עצמו לברך לכל אחד ואחד • ש"ע ומור"ם בהגהת שם :

ח אם קודם ועשה נשואין בברכות ואחר כך נודע שקדשו לא היו קידושין כגון שהיה בטבעת שאולה וכיוצא אף על פי שריך לחזור ולקדש אין לריך לחזור לברך לו ברכת נשואין • ש"ות הרדב"ז הסדשות ח"א סי' רע"ב • וכ"כ מהר"י וי"ל סי' ז' וכתשו חוות יאיר סי' י"ד :

ט חתנים משודכות לחופה וברך ז' ברכות ואחר כך קדשם הרי היא אשתו לכל דבר

דבר וק"ס לחזור ולברך סו' ברכות אחר הקידושין דאין הסדר מעכב ועדין זל"ע כזה הרדב"ז שם • אבל כתשו הר"ס ח"א סי' ה' מבואר יולא דכל שברכו סו' ברכות קודם הקידושין לריך לחזור ולברך השבעה ברכות אחר הקידושין והברכות נשואין הראשונות שכרך קודם הקידושין היו בזמן שעדין לא היתה ברשותו להכניסם לחופה שאין הכנסת חופה קודם קידושין • והעיקר לדינא דאם הכניסם לחופה וברכו ברכת נשואין קודם הקידושין ואח"כ קידש א"ס לחזור ולברך ברכת נשואין אחר הקידושין דגם חופה שקודם קידושין קונה כמפורש יולא מדברי הרמב"ן והריטב"א בחי' ליבמות הדיא דבריהם הרב מש"ל פ"י מהל' אישות • וכן דעת הרב חיד"א ז"ל בס' עין זוכר מערכת הח' אות י"ג :

י אם שך כתו הקטנה והלך למד"ס ובאוס אמנה ואחיה להשיאם מברכים ברכת חתנים ואין כאן ברכה לבעלה ולריך לברך להם ברכת חתנים משום דכלה בלא ברכות אסורה כנדס • ש"ות הרדב"ז בחדשות ח"א סי' מ"ה :

יא מנהג קוסטא ואומרי וארץ המערב לעמוד כל העם בשעת ברכת חתנים ז' ברכות • ומנהגם של ישראל תורה היא שכן אמרו בתיקונים תיקונא עשיראה דכ"ו ע"א וסא אינין בחופה לריבין עמא קדישא למוקס בעמידה קדמיהון עם חזן לברכא לון כו' ברכאן ע"כ הרי שכו' ברכות לריך כל העם לעמוד • ככ"ה יד אהרן • וכן כתפשט המנהג בכל המקומות :

יב אין להחתן לברך בעצמו סו' ברכות לפי שז' ברכות הם שכתב לשם יתעלה וברכה לחתן וכלה וישראל ולכן הראוי שיברך אותם הגדול שבנמצאים ואין ראוי שיברך אותם החתן לפי שם ברכה לו ואין ראוי שיברך אדם ברכה כזו לעצמו והרמב"ם ז"ל בעם על החתן שכירך ברכות אלו לעצמו • כ"ב רבינו אברהם בן הרמב"ם משם מר אביו ז"ל • חידושים שכתחלת ס' מעשה רוקח דף א' ע"ד • ודלא כגדול אחד שכירך ז' ברכות לעצמו כי נעלם ממנו דברי הרמב"ם אלו • ש"ות חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות כ"ו :

יג במקום שנהגו שרב המקום הוא המברך סו' ברכות להחתן בעת נישואין והחתן והכלה הפלים שהרב שנתאכסן אללם הוא יברך להם סו' ברכות • אין רב העיר יכול למחות בידם • אבל אם יש לרב העיר שבר בעד הכרחה לאו כל כמיניה לאכסנאי למפסק חיותים • מהר"קו סוף שורש קס"ט :

סדר שבעה ברכות לנשואין

לוקח כוס אחר ואומר

סְבָרֵי מְרָנָן • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְרִי הַגֶּן :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהֵלַךְ בְּרָא לְכַבֹּדוֹ :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר הָאָדָם :

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם

בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵי דְמִוּת תְּכַנִּיתוֹ וְהִתְקִין לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנֵי עוֹר

עָרֵי עֵד • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה יוֹצֵר הָאָדָם : שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגְלַ עֲקָרָה

בְּקַבְּוֵיךָ בְּנֵיהָ לְתוֹכָהּ בְּמַהֲרָה בְּשִׂמְחָה • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְשַׂמֵּחַ

ציון

ציון בכניה: שמת השמח רעים אהובים בשמחה יצירך בגן עדן
 מקדם ברוך אתה יהוה משמח חתן וכלה ברוך אתה יהוה
 אלהינו מרדף העולם אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה ניה
 רנה היצה וחרוה אהבה ואהיה שלום ורעות מהרה יהוה
 אלהינו ישמע בערי יהודה ובהוצות ירושלים קול ששון וקול
 שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחפתם
 ונערים ממשחה בנינתם ברוך אתה יהוה משמח החתן עם
 חבכה:

ועוועמים הכוס ואחר כך לומר המכר

הודו ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו ירבו שמחות בישראל
 ויגו אנהות ויהיה בסימן טוב:

ואומרים בסוף ברכת המזון שבע ברכות הנשואין אם יש פנים חדשות:

דיני ברכת חתנים אחר ברכת המזון

א' מברכין ברכת חתנים בבית חתנים אחר ברכת המזון בכל סעודה וסעודה
 שאוכלין שם ואין מברכין ברכה זו לא עבדים ולא קטנים ש"ע ק"ח
 סימן ס"ב:

ב' עד כמה מברכין ברכה זו אם היה אלמון שנשא אלמנה מברכין אותה כיום
 ראשון בלבד ואם נחור שנשא אלמנה או אלמון שנשא בתולה מברכין אותה
 כל ימי המשחה ואלו ימי המשחה מתחילין מיד לאחר ז' ברכות שברך
 בראשונה ש"ע ומור"ם בהגהה שם:

ג' אלמון שנשא אלמנה דמברכין ז' ברכות כיום ח' בלבד היינו דוקא בסעודה
 ראשונה של יום ראשון ואם נשא אשה מבערב ואין עושין סעודה עד הלילה
 אין מברכין ז' ברכות ואפילו שהיה ליל שבת ש"ת סרד"ו בחדשות ח"א סימן
 תקע"ו וכן כסא הכ"ח בתשובה סימן ק"ט וכתב שם שאלמון שנשא אלמנה טוב
 לעשות הנשואין כלילה אחר תפלת ערבית ולא בין מנחה למעריב והרמ"ע מפאנו
 ז"ל בתשובה סימן מ"ב כתב בשם רבו ז"ל דלרווחא דמלתא אם נשא כיום ואיש שות
 לעשות הסעודה ולא עשו הסעודה עד הלילה אין מברך ז' ברכות ואיש שות
 פנאי לאכול הסעודה כיום אחר הנשואין יברך ז' ברכות בהסעודה כלילה:

ד' אלמון מן הסיוסין שנשא אלמנה דין נחור יש לו ומברכין כל ז' דין נחור
 ש"ת ארמת קודש ח"ב סי' ד' חיים שאל סי' ל"ח אות כ"ח:

ה' מחזיר גרושתו אין מברכין ז' ברכות כי אם בשעת כניסה לחופה אבל לא בשעת
 הסעודה ראשונה הר"א ז"ל בספר גן המלך סי' קל"ב משם הרד"ב ז"ל
 וכתב כס' תהלה לדוד בסוף הספר שכן ראה מעשה בירושלם תו' שנת התקס"ד
 אבל מדברי הר"ב דבר שמואל סימן ער"ח משמע דס"ל דאף בסעודה ראשונה לרין
 לברך ז' ברכות יד אהרן וכן הסכים סרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"ב סימן
 ל"ח סוף אות כ"ו:

י בתולה

י' בתולה שנתה בין באולם בן ברון ובשאה אלמון אין לתת לה ברכה כל ז' דיש
 להעמידה כדון האלמנה ר"א ז"ל בש"ת גנת וורדים חלק ח"א כלל ח' סימן
 י"ז וכן מוכח כמי מדברי הר"ב דבר שמואל סימן ער"ב וכ"כ בכנס"ג ח"א סימן
 תרס"ט בהגהת הטור בסוף הסימן:

ז' אלמון שכל על בתולה בזנות ואח"כ נשאה יש להסתפק אי יחבינן לה דין בתולה
 ובעיא ברכה כל ז' כיון דלא כבעלה לאיש אחר אלא לזה האלמון ואינו בופס
 נשאה ולא דמיא לכתולה שנתה עם אחר ובשאה לאלמון דסרב גנת וורדים שכתב
 לעיל ז' או דילמא כל שנבעלה בלא נשואין אלא בזנות אף שנבעלה ממנו מאוסה
 היא כענינו וליכא שמחה גביה כנשואים כשמחת כושא בתולה שלא כבעלה ודין אלמנה
 יחבינן לה וכבר הני בעניוטי עמדותי מסופק בזה בספרי הקטן ישא ברכה דק"ו
 ע"כ וע"כ כתבתי שם דלא היה לי ראיה להכריע וספק ברכות להקל ואין עתס
 ראיתי בש"ת שמש דוקא ח"א סי' ה' תוך התשובה שכתב שכל על משודכתו ואח"כ
 נשאה דין בתולה יחבינן לה לברך כל שבעה כיון שלא כבעלה לאחר אלא לו ושכן
 נהגו באוטויות אבל הרב כ"ו שם בהגהה כתב דמדובר בהרב דבר שמואל והלקט
 הקמח ח"א משמע דגם ככה"ג דבעלה ממנו ולא מאיש אחר דין אלמנה יחבינן
 לה ואין לה רק יום אחד לברכה ואפי' שנאכסה ממנו כיון שנתקלקלה ולא כבעלה
 היא אין לו שמחה סימנה ואפשר שהיא יותר נשואה כענינו ממי שנבעלה לאחרים
 ומסיק הרב ז"ל דלעיקר דינא הוא מגמגם בדבר ולמעשה כבר הורה זקן הרב אביו
 ז"ל וכ"כ דלפי האמת כך פשט המנהג במקומות שראינו ושמענו ולי א"ש לעיר
 נראה עיקר למעשה שלא ליתן לה אלא יום אחד לברכה דדי לנו לדונה באלמנה ואין
 להשגיח על המנהג בזה שנהגו במקום דאיכא חשש ברכה לבעלה כ"ג בדבר זה דהוא
 קרוי לודאי ברכות לבעלה כ"ל:

ח' מוכת עץ דינא בתולה שלימה כיון דלאו הרוסת איש היא ויש לה ז'
 לברכה כשאר בתולות ישראל ש"ת גינת ורדים שם:

ט' אלמנה כל שהיא אלמנה אפילו שלא כבעלה מבעלה הראשון והיא בתולה דין
 אלמנה יחבינן לה לענין ברכה ואין לה רק יום ח' לברכה ב"ח בית
 שמואל וכן הסכים הר"ב עליו ארזים והוא הדין לנושא אשה בחוקת בעולה
 וכמאלת בתולה דאין מברכין לה כל ז' כשנשאה אלמון אבל שמה עמה כל ז' הרב
 חיד"א בש"ת חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות ח"ן:

י' אלמון שנשא גיורת שלא נשאה לאיש אחר כיון דלא נשאת וגם מתחלה מסופק
 הוא אם תלוכה ידים לברכה כמי אפשר דמברכין לה ז' חיים שאל שם:

יא' אלמון שנשא אלמנה יש לה ג' ימים לשמחה ומברכין כל ג' ימים ברכת אשר
 ברא כ"ח ו' ולפי מ"ש לעיל בשם הרב דבר שמואל דמחזיר גרושתו כמי
 דינא כאלמון שנשא אלמנה לענין ז"ב בסעודה ח' והוא הדין לענין שמחה דיש
 לה ג' ימים וכמ"ש הרב"ש שם נר' דה"ה דמברכין אשר ברא כל ג' ימים ומיאו
 אפשר דמחזיר גרושתו שאני דליכא שמחה כנשואים כנשואי אלמון שנשא אלמנה
 ודי לקם שיהיו כדון נשואי אלמון ואלמנה לענין ז' ברכות דיומא קמא ולשמחה עמה
 ג' ימים אבל לברך כמי בהו אשר ברא לא דמינן להו לאלמון ואלמנה ומיאו נר'
 יותר כמד הראשון:

יב' בסעודה הראשונה שאחר הנשואין מברכין ז' ברכות אחר ברכת המזון ואפילו
 כשאין שם פנים חדשות שלא היו שם בעת נשואין אלא כל שיש שם עשרה
 גדולים וכני תורין והחתן מן המנין אף שכולם כבר היו בעת הנשואין מברכין שבעה
 ברכות וכן כתפשו המנהג ש"ע שם:

יג'

י"ג. מסעודה ראשונה ואילך אם יש שם פנים חדשות אפי' שנים שמרכים בשבילם מברכין בשבילם שבעה ברכות ואם אין שם פנים חדשות אין מברכין אלא אשר ברא כלבר. ש"ע. ולדעת הר"ן אפי' בשביל אחד נמי ואפי' שאינם מרכים בשבילו מיקרי פנים חדשות ומברכין בשבילו שבעה ברכות וכו' הב"ח. והכי נהוג בעי"ת ליוורנו יע"א. וכערי הקדש תויב"א נהגו שלא לברך ו' ברכות אלא כדאיבא שנים לפנים חדשות ואפי' שאינם מרכים בשבילם והוא המנהג הנכון:

י"ד. אם השיא שני נכיו ובתוך ז' ימי המשחה של הראשון באו פנים חדשות כדי להמלא שם בעת חתנות הבן השני לא מיקרו פנים חדשות לענין חתן הראשון הואיל ולא באו מחמת החתן זה הראשון. מהר"ר ג'אל סק"ה משם סרי"ק קונטרסים כ"ו. ולפי מה שנהגו לברך שבעה ברכות בשביל פנים חדשות אפילו שאינם מרכים בשבילם נראה דגם ככה"ג אף שלא באו בשביל חתן זה הראשון אלא בשביל השני כיון שסם בכלל הבאים עתה להסעודה דחתן זה הראשון שגיר מיקרי פנים חדשות לברך בשבילם שבעה ברכות:

ט"ו. שבת ויו"ט ראשון הוו כפנים חדשות כסעודה הלילה ושחרית אכל לא כסעודה שלישית וכן פשט המנהג. ש"ע סם. ועכשיו נהגו במדינות אלו לברך שבעה ברכות בסעודה ג' והפסד משום דרגילים לבא פנים חדשות וי"א מטעם דרגילים לדרוש והדרשה הוי כפנים חדשות. מור"ם בהגהה סם. וכ"כ הרמ"ע מפאנו סי' מ' דאף בסעודה ג' נקראת פנים חדשות. והר"ב כתי חיו ז"ל כתב מנהגנו שלא לברך ו' ברכות בסעודה ג'. יד אהרן. ובמקום דליבא מנהג נכון לנהוג לברך גס כס"ג ו' ברכות כיון דכתב הרמ"ע דע"ד הסוד ס"ג היא עיקר:

ט"ז. מקום שנוסגים כגון איטלייא ביום שבת לעשות עיקר סעודת היום שמים או שלש שעות אחר חלות ובבקר לשם סעודת שחרית אוכלים סעודה קלה וכו'עיס על שתי ככרות ואוכלים מעט כשר. יברכו ו' ברכות בשתי סעודות היום הן בסעודת הבקר בשם הוא בשר ולחם אף שהיא סעודה קלה כיון שכוונתם לסעודה שנים כנגד אברהם אע"ה וחשיבה כפנים חדשות. וסן בסעודה שאחר חלות שהיא הסעודה העיקרית ועיקר סעודת שבת והקרואים הוא לסעודה זו אף שלא יש פנים חדשות ואפילו לסכרת העור ומרן דס"ג לא חשיבה פנים חדשות. בר מן דין דכבר כתב הרמ"ע בתשו' בפשיטות דסעודה ג' היא עיקר עד"ס והויא כפנים חדשות. הרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"ב:

י"ז. פורים יוס י"ד פשיטא דהוי כפנים חדשות. ואף יוס ט"ז הוי כפנים חדשות כיון דעיקר טעמא דפ"ח הוא משום שמחה ומשחה וכו' נמי איבא דימי כתיב ולא יוס. והר"ת דבריו לפני הרב החכ"ב וכתב אלי כי הן אמת ראיותי נכוחות מלד הדין אכל לא ראה כוהנ"ן כן והחזיתי לו אין לא ראינו ראיו. מהר"ש פלגאזי כס' גופי הלכות:

י"ח. יש אומרים שאם החתן יולא מחופתו אפילו כלתו עמו והולכים לאכול בבית אחר אין אומרים שם ו' ברכות. והכי מילי כשדעתו לחזור אחר כך לחופתו אכל אם הולך לגמרי לבית אחר וכל החכודם עמו ונעשה אותו בבית עיקר גס סם נקרא חופה ומברכין ו' ברכות. וכן לפעמים שהולכין החתן והכלה לעיר אחרת לרד לברך סם ו' ברכות אם הוא תוך ז' ואין דעתו לחזור. ש"ע ומור"ם בהגהה סם. והט"ו כתב דעכשיו מברכין ו' ברכות אפילו במקום דלא הוה סם חופה וכתב שכן פסק מהר"ל מפראג וכתב דהא דאמרי' בש"ס דאין שמחה אלא בחופה שאפי' התם דלא הוה יכול לשמוח כראוי אכל כעלמא איבא שמחה ומברכין ו' ברכות אפילו שלא במקום חופה. וכ"כ הבית שמואל:

י"ט

י"ט. חתן שקידש בלילה בבית הכלה וברכו סם ו' ברכות ובאין החתן עם בני משפחתו לביתו ולא הביאו הכלה סם עד חמי הלילה וכיוי בניו אכלו סם בבית החתן מברכין ו' ברכות. ש"ת דבר משם ח"א בא"ס סי' כ"ט:

כ'. בני חופה שנתחלקו לחברות אפילו אם אכלו בבתיים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכין ברכת חתנים לא מכעיא אם השמש מלרפן אלא אפילו אין השמש מלרפן כיון שהתחילו לאכול אותם שגשאר הבתים כשהתחילו אותם של בני חופה כולם חשוכים כאחד לברך ו' ברכות כיון שאוכלים מסעודה שעתק ינו לחופה. ש"ע:

כ"א. השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין י"א שאין מברכין ו' ברכות. וי"א שמברכין ולזה הדעת נוטה. ש"ע סם. וכ"כ הדרב"ו ח"א סי' רמ"ח לאשר ולקיים המנהג נהגו השמשים האוכלים אחר סעודת נשואין לברך ו' ברכות:

כ"ב. ברכת אשר ברא מברכין אפילו כשאין סם עשרה אלא ג' ואפי' דליבא פנים חדשות וכתב מור"ם בהגהה דו"א דאף אשר ברא אין מברכין אלא כשמומנים אחרים אכל אם אוכל החתן עם בני ביתו אין מברכין וכן כוהנ"ן. אכל בערי הקדש ומערב ומזרח נהגו לברך אשר ברא אפילו כשסועד החתן עם אנשי ביתו:

כ"ג. יש אומרים שאין לומר ו' ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביא כוס אחר ואומר עליו ו' ברכות וחוזר ויוקח כוס של ברכת המזון ואומר עליו כפ"סג. וי"א שאין לרדף אלא על כוס של ברכת המזון מברך ו' ברכות וכן המנהג. ש"ע סם. ובמדינות אלו כוהנ"ן כסברא הראשונה. מור"ם בהגהה סם. וכן כוהנ"ן בערי הקדש תויב"א ובסרכה מקומות לברך ו' ברכות על כוס אחר:

כ"ד. י"א דאפילו לאשר ברא. לחוד בעינן שתי כוסות. מור"ם בהגהה סם. וכן ראוי לנהוג. ב"ח. וכערי הקדש ובמקומות אחרים לא נהגו לברך אשר ברא אלא על כוס של כה"מו ומברכין תחלה כפ"סג. ואח"כ ברכת אשר ברא כ"כ הרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"א סימן מ"ד דלמנהג זה יש לברך כפ"סג תחלה:

כ"ה. ברכת חתנים אין להם סדר ומי שחפר אחת מהן מברך אותה כשזוכר. הרמב"ם באגרותיו סימן כ"ג. ככ"ה:

כ"ו. מקום שנוסגין לברך ו' ברכות על כוס אחד לאחר שגומר כל הכרכות מערב יין הכוסות זה כוס ועושה המברך והמסובין:

כ"ז. מקום שנסגו לעשות נשואין ביום ד' אחר חלות ועושין סעודה ומברכין ו' ברכות ויוס ד' האחר סבא קודם חלות עושין סעודה ומברכין ו' ברכות שסוכרים שז' ימים שלמין מעת לעת בעינן עושים סם ויש לבטל מנהגם שמברכין ביום ד' השני ברכות לבטלה וליבא משום מנהג מבטל הלכה. אכל אם אינן עושין סעודה ביום סד' הראשון אחר החופה כי אם בליל חמישי יעמדו במנהגם לברך עד יוס ס' ש"ת כנסת יחזקאל סימן כ"ט. יד אהרן:

כ"ח. יוס השביעי שכבר חלה השמחה מברכין ו' ברכות ולא אמרינן מקלח הויה ככולו דלא דמי ליוס ראשון. ש"ת גינת ורדים א"ה כלל א' סימן כ"ח:

כ"ט. אם סגדו בבית החתן ביום ז' לעת ערב וגמרו סעודתן קודם הלילה ועדיין לא בירכו כ"המו אינן יכולין לברך ברכת חתנים ככ"המו כיון שכבר יבאו ז' ימי המשחה לגמרי. ומכל שכן כשהתחילו לסעוד מבעוד יוס ונמשכה סעודתן גס בליל ח' שאין לברך. ולא דמי להזכרה כעלמא לומר דכתב תחלת הסעודה אזלינן. ומיחו שהשמחה כמעטו מלי למימר. ש"ת גינת ורדים סם:

החתן הרוואה דם בתולים מברך בלי שם ומלכות

א' י"א שאמר שבעל ומלא בתולים מברך אשר לב אגו וכו' ומסרש"ל כתב דאין מברכין ברכה זו וכו' כתב שיברך בלא שם ומלכות וסרמ"ע כתב שגאונים אמרו ואפשר שיאל להם ממנהורא קמא דרב אשי וסברי דלא הדר מינה אע"פי שלא נזכר בש"ס דידן וסרמב"ם ז"ל כתשו פאר הדור סימן קכ"ט כתב דברכה דבתולים הרי היא ברכה לבעלה בלי ספק כי היא דבר מנוגה לא ידעתי למען יסודם וכוון דסרמב"ם ז"ל כתב דהיא ברכה לבעלה בלי ספק והיא דבר מנוגה נראה דאין לברך ברכה זו כלל אפילו בלא שם ומלכות כיון דהוא דבר מנוגה ככ"ל :

ברוך אשר צנ אגו בגן עדן שושנת העמקים בל ומשול זר במעין חתום על בן אילת אהבים ודע קדש שמרה בטתרה וחוק לא הפרה ברוך הבוחר באברהם ויברעו אחריו :

תפלת הדרך

דיני תפלת הדרך

א' סוואל לדרך ותפלל יס"מ סאו"א שתוליכנו לשלום וכו' ולריך לאומרה כלשון רבים ואם אפשר יעמוד מליך כשיאמרנה ואם היה רוכב אין לריך לירד ש"ע ס"א סימן ק"י מיהו אם אפשר לו יעמוד בהמה דקי"ל רוכב כמהלך דמי ש"הג מג"א :

ב' יעסוק בתורה בדרך אבל לא יעיון בהלכה דילמא אתי לאטרודי וכוונש בעגלה ואיש אחר מנהיג הסוסים אפשר דשרי אפילו עיון מג"א וקבלתו שלמוד בכל יום קלת מומורי תהלים בכונה וכהכנעה ועוב לו ברכ"י : ג' יסתול מאד שיעשו לו ליום כי המתלות אינו נזוק וכופין ללוים כמ"ש סרמב"ם פי"ד מה' אבל :

ד' לא יטעור אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו ש"ס עירובין דס"ד :

ה' תפלת הדרך אין לריך לאומרה אלא פעם אחת ביום אפילו אם יכוח בעיר באמצע היום אבל אם דעתו ללון בעיר ואח"ך נמלך ויאל ממנה לעבור חוץ לה או לשוב לביתו לריך לחזור ולהתפלל אותה פעם אחרת ש"ע ס" :

ו' אם לן במקום ישוב שחייב להתפלל שם י"ח כשיאל למחר לדרך לריך להתפלל תפלת הדרך דהוי כאלו עתה ואל כתיילה ואם לא לן במקום ישוב או שהיו סולכין ביום ובלילה פעם ראשונה יברך ויחתום בברוך וכשאר סימנים יברך ולא יחתום סרמב"ם בתשובה סימן ב' אלפים קע"ו ברכ"י :

ז' סר"מ מרוטנבורג כשהיה יולא לדרך בבקר היה אומרה אחר ימי רגון בדי להסמיכה לברכת הגומל חסדים טובים ותהיה ברכה הסמוכה לחברתה ש"ע ס"ס והסולך באמצע היום וסמיכה לברכה אחרת כגון שיאל או יסתה דבר ויברך ברכה אחרונה או יעיל מים ויאמר אשר יצר של"ס כ"ך ואגודה מג"א :

ח' אומר אותה אחר שהחייק בדרך ואין לאומרה אלא אם כן יש לו לילך פרסה אבל כפחות מפרסה לא יחתום בברוך ולכתילה יאמר אותה בפרסה ראשונה ואם

ואם שכח לאומרה יאמר אותה כל זמן שהוא בדרך ובלבד שלא הניע תוך פרסה סמוכה לעיר שרובה ללון בה ומשם ואילך יאמר אותו בלא ברכה ש"ע ס"ס : ט' האחרונים נחלקו אם יאמר אותה קודם שיאל מן העיר וסרב קוד"א ז"ל כס' שער יוסף דכ"ס הרמ"ם פנים מסבירות דמלי שפיר להתפלל ולברך כל שיאל מפתח ביתו ללכת לדרך אף כי עומד בעיר וכ"כ בברכ"י ובמח"כר : י' דוקא ביום יולאתו לדרך מביתו הוא דיתפלל תפלת הדרך כשיאל מפתח ביתו ולא קודם שיאל מפתח ביתו אמנם כשאר סימנים שכלילה לן כמלון ומשכים ללכת לדרך יכול לברך ברכת תפלת הדרך כבית האושפזא וכפרט אם משכים להתפלל שם אומרה כמו שהיה עושה מהר"מ מרוטנבורק וכוס מורו כולי עלמא אפליה רבס מח"כר :

קודם שיאל אדם מפתח ביתו יקרא שלש מאוסביו ויאמר לפניהם שיר המעלות אשא עיני וגו' עד עושה שמים וארץ וסס עונין אחריו עד סוף המומור וכן יעשה שסס פעמים כנגד שס קלוות וכשירלה לרכוב יאמר מגדל עו סס ה' מצפץ בו וירח יוהך מטטרוון שרי צדיק ונשגב שבעה פעמים וכשולא מן העיר יאמר עשרה פסוקים אלו :

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכל הדי

החוקה וכל המזרא הגדור אשר עשה משה לעיני

כל ישראל : ויעקב הלך לברכו ויפגעו בו מלאכי אלהים :

ויאמר יעקב באשר ראם מחנה אלהים זה ויקרא שם המקום

ההוא מחנים : האוינו השמים ואברה ותשמע הארץ אמרי פי :

יערף במטר רקחי הנור כפול אמרתי כשעירים עלי דשא וכרכיבים

עלי עשב : ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה יהוה ויפצו איביך

וינסו משנאיך מפניך : ובגחה יאמר שובה יהוה רכבות ארפי

ישראל : ויצבאו ופקדיהם חמשה ושלשים ארף וארבע מאות :

קר הפקדים למחנה אפרים מאת ארף ושמנת ארפים ומאה

לצבאתם ושלשים יסעו :

יהי רצון מפניך יהוה אלהי וארהי אבותי שהוליכני לשלום

ותצירני מבף כל אויב ואורכ בדרך ומכל מקרה ופגע רע

ותניעני למחוז הפצי לשלום ותגני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך

ובעני כל רוצי וכר דפגעין בי יהוה משבעין בשם אהיה אשר

אהיה דאהא אנא חמי יתהון ואנון לא יחמון יתי לאבאשא ירתי

ויתאפרון פומיהון באפרין הנחשא ובשלשלאין דפרזלא ויסתתמון

עיניהון בענקתיה דאל שרי התאלמנה שפתותיהם מדבר תחשכנה

עיניהם מראות ומתניהם תמיד המער : הרבם תבא כלבם

וקשתותם

וּקְשָׁתוֹתֵם תִּשְׁבְּרֶנָּה : וּשְׁמַע הַפְּלִתִי בִּי אֲתָה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּרֶחַ
פַּח • בְּרוּךְ שׁוֹמֵעַ הַפְּלָה :

ואם רואים אדם ומתוודע ממנו ועשה שדי כבוד סימנית יכוף גדול כמו דל"ת
ושלש ארכעותיו כמו ט"ן ורת שסוף סקטן יכוף כמו יו"ד וישמם על פניו ויאמר
לא יתיצב איש בפניכם פחדכם ומוראכם יתן יהוה אלהיכם על
פני כל הארץ אשר תדרכו בה באשר דבר לכם :

יאמר שלשה פעמים

יְהוָה יִשְׁמְרֵנִי : יְהוָה יִצִּילֵנִי : יְהוָה יַעֲזָרֵנִי :

סדר לוויה

שלשים פעמים יאמר האיש הנותן לדרך פעמיו פסוק זה
לישועתך קייתי יהוה :

ואחר כך על זה הסדר

לִקְוִי לִי־קִי לִקְוִי לִקְוִי לִקְוִי

שש פעמים יאמרו האנשים הכלבים אליו פסוקים אלו

וַיַּעֲקֹב חֶלֶד לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מִלְּאֲכֵי אֲרָחִים : וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֶשֶׁר
רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵיָם :

עשרה פעמים יאמרו עוד כלם פסוקים אלו

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ : יָאֵר יְהוָה פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֶךָ : יִשָּׂא יַחֲזֶרֶת
פְּנֵיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם :

חמשה פעמים יאמרו עוד כלם פסוק זה

הִנֵּה אֲנִי שֹׁרֵץ מִלֶּאֶךָ לְפָנֶיךָ לְשִׁמְרֶךָ בְּדֶרֶךְ וּלְהַבְיִיאֲךָ אֶל הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר הִכִּינוֹתִי :

שלשים פעמים שש פעמים עשרה פעמים חמשה פעמים ראשי תיבות לוויה •
וכן ארכעה פסוקים אלו הנוכחים ראשי תיבות לוויה :

אל תאחרו אותי ויהוה הצליח דרכי :

(סועי תיבות לוויה)

תפלת הים

א' כשם שהיוצא לדרך לדרך לסתפלל תפלת הדרך וחותם בה בברוך • כך אם מפריש
עיס לויך שיאמר תפלת הים כחתימה פעם ראשונה כדון הסולך בדרך • כרכ"י
א"ח

א"ח סי ק"י אות כ :

ב' יורדו הים אל ירכבו כחתימה בברוך אלא יומא קמא וכשאר ימים מספק
כלא חתימה • כרכ"י שס אות ט :

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הַמְּכַבֵּד בְּכָתֵר הָאֱמוּנָה לְמַעַן
קְרוּשֶׁת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מְדוּתֶיךָ שֶׁל רַחֲמִים וְלַמַּעַן קְרוּשֶׁת שְׁעָרֵי
הַרְחֲמִים וְלַמַּעַן זְכוּת יְשֵׁנֵי חֲבֻצוֹת אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב אֲהוּבֶיךָ
וְהַמְיֻדָּה וְלַמַּעַן זְכוּת עֲמֻדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יְחִידֶךָ שֶׁנֶּעְקַר עַל גְּבִי
הַמְּזוּבָּח וְהָיָה עוֹזְרָה תְּמִימָה קְרוּשָׁה וְשַׁחֲזָרָה וְלַמַּעַן זְכוּתָם
וְקְרוּשָׁתָם וַיִּבְנוּאֲתָם שֶׁל שְׁמוּאֵל הַנְּבִיא וְיִשָּׂר אֱלֹהֵי הַנְּבִיא וְיִשָּׂר
אֱלֹהֵי שְׁעַר הַנְּבִיא נְבִיאֶיךָ נְבִיאֵי אֱמֶת וְלַמַּעַן זְכוּת כָּל הַצְּרִיָּיִם
וְהַתְּסִידִים שֶׁהָיוּ בְּכָל דּוֹר מְנִינִים עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁתַּעֲמִיד הַיָּם מִזְעַפּוֹ
וַיַּחֲשׂוּ גְּרִיּוֹ וְתַעֲשֶׂה רְצוֹן לִבְנֵי וְתוֹלִיבֵנִי מֵהָרָה אֵל מַחוּז הַפְּצָנִי
לְטוֹבָה בְּאֶשֶׁר בִּידֶךָ לַעֲשׂוֹת וְתִשְׁמַע תְּפִלָּתִי וְתִאֲזִין תְּחַנְּתֵנִי
וְעֲנֵנִי בְּשַׁעַר הַזֶּה שְׁאֲנִי מֵהַפְּלִיָּים וּמֵתַחֲנָנִים לְפָנֶיךָ וְתוֹלִיבֵנִי
בְּנַחַת רֵיחַ טוֹב כְּפִי הַצְּוֹרֵךְ וְתִשְׁמְרֵנִי מֵהַמּוֹן גְּלִים וּמִשְׁאֵן מִשְׁבְּרֵי
יָם מְרוּחַ סְעָרָה מִסְּעָר וּמִצְעָד וּמִבְּלוּל עֵתִים וּמִחֲלוּף וּמִנִּים
וּמֵהַבְּרִיּוֹת הַרְעוֹת הַגְּדֻלוֹת בָּיָם וּבִיבְשָׁה וּמִכָּד צַעַר וּמִכָּד הַפְּסָד
וְאֵל יַעֲבֹבֵנִי לֹא מִשְׂבִּיעַ וְלֹא מִבְּרִיחַ וְלֹא מִשְׁטִין וְלֹא מִצַּר וְלֹא
מִזִּיק וְלֹא מִבְּלֹבֵל וְלֹא מִפָּחַד וְלֹא מִחֲרִים וְלֹא מֵאִים וְתוֹצִיא רֵיחַ
טוֹב מֵאוֹצְרוֹתֶיךָ לְתַנְהִיגַת הַכְּפִינָה וְכָל הַנְּפִישֵׁי מְשׁוּט וּמִנְהַיִנִּיָּה
וּמִלְּחִיחַ וְחוֹבְלִיָּה וְאוֹמְנִיָּה שִׁינְהֵנוּ אוֹתָהּ בְּרֵאיוֹ בְּלֹא עֲצָלוּת
וּבְלֹא חֲשׂוֹר וּבְלֹא תִשׁוּת בַּח וְהַנִּיעֵנִי אֵל מַחוּז הַפְּצָנִי בְּלִי שׁוּם
הַיּוֹק וּבְלִי שׁוּם צַעַר וּבְלִי שׁוּם הַפְּסָד כְּמוֹ שְׂאֵתָה מוֹשֵׁד בְּנֵאוֹת
הַיָּם בְּשׂוֹא גְּלִיוֹ אֲתָה תִּשְׁבַּחֵם : יְקַם סְעָרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְּלִיהֶם :
שְׁמְרָה נְפִישֵׁי וְהַצִּילֵנִי אֵל אֲבוֹשׁ בִּי חֲסִיתִי בְּךָ : וְאַנְחֵנִי נְבָרְךָ יְהוָה
מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

סנכסם לסקיו דס אומר

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שִׁיְהֵא עֲסַק זֶה לִּי
לְרִפּוּאָה וְתִרְפָּאָה רְפוּאָה שְׁלֵמָה רְפוּאָת חַיִּים בִּי אֵל רִפּוּאָה
חַנּוּם וְנִאֲמָן אֲתָה • וְאֲחַר עֲסַקוּ אֲוִמֵר בְּרוּךְ אֲתָה יְהוָה רִפּוּאָה חוֹלִים :
ברכה

ברכת הגומל

רוכס סשייכוס לברכת הגומל כתבתוס למעלה דף ק"ג ע"ב

ארכענס סס שלויכוס לסודות • יורדי סוס • וסולכו מדרכות • וסולכו מכית סאסורוס • ומי שחלס וכתפלו • וככולס כתוב וידו לה' חסדו וירוממוסו בקסל עב' • מכאן שריד לסודות בקסל • ומאי מכריכין :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם הגומל לחייבים טובות שגמלני כל טוב :

ועונין לו אמין • ואומר סחון

האל אשר גמלך כל טוב וחסד וחמלה • ותברך ויתרומם על כל ברכה ותהלה • הוא ברחמי ושמרך ויגמלך לעד בר טוב נצח סלה :

תפלה לחולים

סמכתג לאומרה קודס קרוס תתקבל • וס"ף אומר ספסוק וסקסל סוור אומי

בקראי ענני אלהי צדקי בצר הרחבת לי חסדי ושמע תפילתי :
בצר לי אקרא יהוה ואל יהוה אשוע ושמע מהיכלו קולי ושועתי לפניו תבא באזניו : ואני תפילתי לך יהוה עת רצון אלהים ברב חסדך ענני באמת ישעך : תפלה לדור שמעה יהוה צדק הקשיבה רנתי האזינה תפילתי בלא שפתי מרמה : תפלה לעני כי יעטף ולפני יהוה ישפך שיחו : שמעה תפילתי יהוה ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש כי גר אנכי עמך תושב בכל אבותי : כי לא בזה ולא שקץ ענורת עני ולא הסתיר לפניו סמנו ובשועו אליו שמע : יהוה שמעתי שמעך וראתי יהוה פעלך בקרב שנים חייהו בקרב שנים תודיע ברנן רחס תזכור : כי שמע אל אביונים יהוה ואת אסיריו לא בזה : יחינו מיומים ביום השלישי וקימנו ונתירה לפניו : אני אמרתי יהוה חנני רפאה נפשי כי חטאתי לך : שמע קול תחנוני בשועי אליך בנשאי ידי אל דבור קדשך : יהוה יסעדנו על ערש דיו כל משכבו הפכת בחליו : מן המצר קראתי יה ענני במרחב יה : כי עמך מקור חיים באורך נראה אור : כי אין במות וכרך בשאור מי יורה לך : לא המתים יתלכו יה ולא בר יורדי רומה : רא אמות כי אחיה ואספר מעשי יח

תפלה לחורים

יה : אני קראתיך כי תענני אל הט אונך לי שמע אמרתי :

ססוקוס לסאס

תפלה לכל עונכי הרפא לכל תחלואיכי : הגואל משחת חייכי המעשרכי חסד ורחמים : המשכוע בטוב עריך תתחפש בנשר נעיריכי : יהוה ישמע בקראי אליו : כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמיך הרבים : אדני שמעה אדני סדחה אדני הקשיבה ועשה אל האחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עריך ועל עמך : השיבנו יהוה אליך ונשובה חרש ימינו בקרם :

ואח"כ ס"ה אומר כדמענה וכתחנוניס

מצלאין אנחנא ותבעין רחמי מן קדם אלהנא מאריה שמיא וארעא בתלה עשר מכילן דרחמי דכתיבין בספרא דאורייתא דמשה נביאה ברבתיב ויעבור יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל רחום ותנון ארך אפים ורב חסד ואמת : נצר חסד לאלפים נשא עון ופשע ותשארה ונקרה : ינקרה לשכים ארך אפים לשוככים • תשוכן בין חיות תקדש וכרובים • העונת בעת צרות האל הפועל גבורות • העונה להולכי מדברות האל הפודה ומציל • המפקיח חסדיו להועיל • האר אחר ואין זולתו • ומושיע אין בלתו • האל הקרוב לקוראיו • העונה בצרה אל יראיו • הוא יתמלא רחמין טבין וקרבין עלנא ועל כל ישראל אחנא ועל כל מי שהוא שרוי בצער ובשביה בין כים בין ביבשה • ועל כל מי שהוא חולה • ובכללם וערה רפואות מלך ושרים • ועל כל מי שהוא חולה • המיטל על ערש דני :

ואומר מלך מלכו סמלכוס וכו' ואס עושים סנוי ססס אומר

ויקרא שמו בוישראל (פלוני) כמו שכתוב ולא יקרא עוד את שמך אברם ותירה שמך אברהם כי אב המון גוים נמתיד • ישמה הוא בשמו • ויתקיים שמו בו כדכתיב ואגדלה שמך ותורה ברכה : יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו שיהא שגוי שמו זה לבטל מעליו כל גזרות קשות ורעות

וְרַעוּת וְדַקְרוּעַ מַעֲלָיו כָּל רֹעַ גִּזְרֵי דִין . וְאִם נִקְנְסָה מִיְתֵרָה עַר
 (פלוני) עַר (פלוני) זֶה לֹא נִקְנְסָה . וְאִם נִנְזָרָה גִּזְרָה עַר (פלוני) עַר
 (פלוני) זֶה לֹא נִנְזָרָה . וְהָרִי הוּא כְּאִישׁ אַחֵר וּבְכִרְיָה חֲדָשָׁה .
 וּבְקַטָּן שְׁנוּלָר לְחַיִּים טוֹבִים וְלֹא רִיכוּת שָׁנִים . וְלִמְלוֹאֵי יָמִים .
 וְנֹאמֵר שְׁמַעְתִּי אֶת הַפְּלִתָּךְ רֵאִיתִי אֶת דְּמַעְתָּךְ הַגְּנִי רוּפֵא לְךָ
 בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית יְהוָה . בְּרַכְתִּיב יְחִינּוּ מִיּוֹמִים בַּיּוֹם
 הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנַחֲיָה לְפָנָיו :

ואומר מלך מלכי המלכים וכו' :

שְׁנוֹי הַשֵּׁם לְאִשָּׁה

וְתִקְרָא שְׁמָהּ בְּיִשְׂרָאֵל (לויית) כְּמוֹ שְׁכֵתִיב שְׂרִי אֲשַׁתְּךָ רֵא
 תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שְׂרִי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ : יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיחָא שְׁנוֹי שְׁמָהּ זֶה רַבְשָׁל מַעֲלִיָּה
 כָּל גִּזְרוֹת קִשׁוֹת וְרַעוּת . וְדַקְרוּעַ מַעֲרִיָּה כָּל רֹעַ גִּזְרֵי דִין . וְאִם
 נִקְנְסָה מִיְתֵרָה עַר (פלונית) עַל (פלונית) זו לֹא נִקְנְסָה . וְאִם נִנְזָרָה
 גִּזְרָה עַל (פלונית) עַל (פלונית) זו לֹא נִנְזָרָה . וְהָרִי הִיא כְּאִשָּׁה
 אַחֶרֶת וּבְכִרְיָה חֲדָשָׁה . וּבְקַטָּנָה שְׁנוּלָרָה לְחַיִּים טוֹבִים וְלֹא רִיכוּת
 שָׁנִים . וְלִמְלוֹאֵי יָמִים . וְנֹאמֵר שְׁמַעְתִּי אֶת הַפְּלִתָּךְ רֵאִיתִי אֶת
 דְּמַעְתָּךְ הַגְּנִי רוּפֵא לְךָ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַעֲלֶה בֵּית יְהוָה . בְּרַכְתִּיב
 יְחִינּוּ מִיּוֹמִים בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וְנַחֲיָה לְפָנָיו :

ואחר כך אומר

מֶלֶךְ הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִרְפְּאֵהוּ דְּפוּאָה שְׁלֵמָה וְיַקְיִים כּו
 קְרָא דְכֵתִיב רַפְּאֵנִי יְהוָה וְאַרְפֵּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁעֶרָה כִּי
 תִּהְיֶה אִתָּה . מֶלֶךְ הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתְּלִימָהוּ וְיִתְּיָהוּ .
 מֶלֶךְ הַמְּלָכִים יִשְׁלַח לוֹ מַמְרוֹמָיו מְרַפָּא וְאַרְיֹכָה . מְרַפָּא
 בְּרַכָּה . מְרַפָּא רְצוֹן וְגִרְכָּה . מְרַפָּא חֶסֶד וְאַחֲבָה . מְרַפָּא תַעֲלִיָּה
 וְתַרְוִפָּה . מְרַפָּא חֲנִינָה וְחַמְלָה . מְרַפָּא רַחֲמִים יְדֻעִים וְגִלְוִים .
 מְרַפָּא שְׁלוֹם וְיָחִים . מֶלֶךְ הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יַעֲנֵהוּ בְּעַר
 צָרָה בְּרַכְתִּיב יַעֲנֵךְ יְהוָה בַּיּוֹם צָרָה וְנוֹמֵר סַמּוּמֵר :

וכוד לדקס לבית סכנסת ולעניי ארץ ישראל תוככ"א ולפריון שכויים וימן
 לדקס לעניי עירו :

קבלנוסו

וידוי לשכיב מרע

קבלנוסו מהחסידים ואכשי מעשה . וטוב לאסוף עשרה אכשים בבית סחולם
 תניא מי שחלה ונטה למות אומריו לו הסודם שכן דרך כל המומתין מתודין
 שכן דרשו ר"ל דכתיב ואשמם הכפש הסיף והסודו זה כנין אב לכל
 המומתים שטעונין וידוי וכדי שלא לשכר לבו אומריו לו בדברים רבים חזק ואמן
 אל תדאג מזה כי הרבה הסודו ולא מתו הרבה לא סתודו ומתו וכשכר זה שאתם
 מתודם לכניו יתכרך אהם חי וכל המתודם יש לו חלק לע"ס כדכתיב ומודם ועוזב
 ירוסס . ומוליאין הכשים והילדים מן הכית ואומר :

רְבוֹן הַעוֹלָמִים בְּעַל הַסְּלִיחוֹת וְהַרְחָמִים יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְהוָה
 אֱלֹהֵי וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתַי שְׁיַעֲלֶה וְזַכְּרֵנִי לְפָנֶי כְּסֵא כְבוֹדְךָ
 לְטוֹבָה וְרָאָה בְּעֵינָי כִּי אֵין מְתוּם בְּבִשְׂרִי מִפְּנֵי זַעֲמָךְ . אֵין שְׁלוּם
 בְּעַצְמִי מִפְּנֵי חַטָּאתִי . וְעַתָּה אֲלוֹהֵי סְרִיחוֹת הַטָּה אֲכִי חֲסִדֶיךָ וְאֵל
 תְּבֹא בְּמִשְׁפַּט אֶת עַבְדְּךָ . וְאִם קָרְבָּה עַר פְּקוּדָתִי לְמוֹת .
 אַחֲרוּתֶיךָ לְעַד מָפִי לֹא תִמּוּשׁ פְּכֵתִיב בְּתוֹרָתְךָ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד : בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד :

מִוְדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֵלֹהֵי אֲבוֹתַי אֵל אֱלֹהֵי הַרוּחוֹת
 לְכָל בִּשְׂרׁ שְׂרַפּוּאָתִי בְּיָדְךָ וּמִיתָתִי בְּיָדְךָ יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ
 שְׂתַרְפְּאֵנִי רַפִּיאָה שְׁלֵמָה וְיַעֲלֶה זְכוּרֵנִי וְתַפְּלֵתִי לְפָנֶיךָ כְּתַפְּלֵת
 חֻזְקִיהוּ בְּחִלּוֹתוֹ וְאִם קָרְבָּה עַת פְּקוּדָתִי לְמוֹת תְּהֵא מִיְחַתִּי בְּפָרָה
 לְכָל חַטָּאתִי וְלְכָל עוֹנְוֹתִי וְלְכָל פְּשָׁעֵי שְׂחַטָּאתִי וְשַׁעֲוִיתִי וְשִׁפְשָׁעֵתִי
 לְפָנֶיךָ מִיּוֹם הַיּוֹמִי עַד הָאֲדָמָה עַד הַשָּׁעָה הַזֹּאת וְהֵן חֲלָקִי בְּגֵן
 עֵדֶן וּבְגֵן לְעוֹלָם הַבָּא הַצָּפוֹן לְצַדִּיקִים וְתוֹדִיעֵנִי אֶרֶץ חַיִּים שֶׁבַע
 שָׁמָחוֹת אֶת פָּנֶיךָ גְּעִימוֹת בִּימִינְךָ נִצַּח . בְּרוּךְ שׁוֹמַע תְּפִלָּה :

ואומריו אכא בכח וכו' . ואחר כך ויסי כועס וכו'

וְיָהִי בְּשִׁלְשִׁים שָׁנָה בְּרַכְיָעִי בְּתַמְשָׁה לַחֲדָשׁ וְאֲנִי כְּתוּךְ הַגּוֹלָרָה
 עַר גִּהַר כְּבֹד נִפְתָּהוּ הַשָּׁמַיִם וְאַרְאָה מְרֹאוֹת אֲרָחִים :
 בְּשִׁנַּת מוֹת הַמֶּלֶךְ עוֹיָהוּ וְאַרְאָה אֶת אֲדֵנִי יוֹשֵׁב עַל כְּסֵא רָם
 וְנִשְׂא וְשׁוּרְיוֹ מְלֹאִים אֶת הַהִיכָל : שְׂרָפִים עוֹמְדִים מִפְּעַל לוֹ שֵׁשׁ
 כְּנָפִים שֵׁשׁ כְּנָפִים לְאַחַד בְּשָׁתַיִם יְכֶסֶה פָּנָיו וּבְשָׁתַיִם יְכֶסֶה רַגְלָיו
 וּבְשָׁתַיִם יַעֲוֹף : וְקָרָא זֶה אֵל זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יְהוָה
 צְבָאוֹת מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה

אחד Bet Ngobed (*) 26 כו

אָחַר : יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים : יְהוָה מֶלֶךְ יְהוָה
מֶלֶךְ יְהוָה יְמַלֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד : מִשְׁרָה אָמֵת וְתוֹרַתוֹ אָמֵת :
לִישׁוּנֵי־תֶדֶק קִיַּיִתִּי יְהוָה : שִׁמְחַ נְפֶשׁ עַבְדְּךָ כִּי אֱלֹהִים אֲדֹנָי נַפְשִׁי
אֲשֶׁר : בְּיַדְךָ אֶפְקֹד רוּחִי פְרִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אָמֵת : יִרְוִי
לְרַצְוֹן אֲמָרִי פִי וְהַגִּיזוֹן לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרִי וְגֹאֲלִי :

סדר אבלים

דיני גוסס ומה הם הסימנים היפים

א' הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואין קושרין לחייו ואין סכין אותו ואין מדיחין אותו ואין שוקקין נקביו ואין שומטין הכר מתחתיו ואין כותנין אותו על גבו חול ולא ע"ג חרסית ולא ע"ג אדמה ואין כותנין על כרסו לא קערה ולא מגרסה ולא לוחית של מים ולא גרגור של מלח ואין משמיעין עליו עיירות הלילין ומקוננת ואין מעלמין עיניו עד שתלך נפשו וכל המעמץ עם יליאת הנפש הרי זה שופך דמים ואין קורעין ולא חולצים ולא מספידין עליו ולא מכניסין עמו ארון לבית עד שימות ואין פותחין עליו כדוק הדיו עד שתלך נפשו * ש"ע * ד"ס * ש"ט * וטעם כל אלו משום שמקרבין מיתתו * ואיחא במס' שמחות דאפילו ליגע בו אסור וכל המונע בו ס"ו * שופך דמים למה הדבר דומה לנר המטפטף שכיון שמונע בו אדם מיד נכבה וב"ב הרי"ף והרמב"ם :

ב' אע"פ שאמרו גוסס אין מוויזין אותו ממקומו אם יש דליקה אין מכיחין אותו כבית ומוזיאין אותו * ספר חסידים סי' תשכ"ד * כ"ה *
ג' אם דליקה בבית ויש מה כבית ויש ספק להליל את שניהם ויול המנה קודם * ספר חסידים שם :

ד' אם אביו מת מוטל בבית יול הקטן החי אע"פ שאביו ישר * ס"ח * שם :
ה' י"א דאין חולצין לו קבר אע"פ שאביו עמו בבית עד אחר שימות * ואסור לחלוב שום קבר להיות פתוח עד למחר שלא יקברו בו המת באותו היום ויש הכנס בדבר * מור"ם בהגהה שם * והכ"ח כחב דמדינא מותר לחלוב לו קבר כל שאין החולה מרגיש בדבר * מיהו בערב שבת סמוך לשבת לריך לזוהר שמא לא יספיקו לקברו אם לא בחלול שבת ואם לא יקברוהו אם כן יטערו להטווחו פתוח הלכך לא שריכן להו לחלוב הקבר אלא אם כן משערינן שאם ימות סמוך לשבת ממש ולא יחא אפשר לקברו שע"כ יספיד לחזור ולמלאות התפירה בריוח קודם שיכנס שבת :

ו' אסור לגרוס למת שימות מהרם כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפדו אסור להשטט הכר והכסת מתחתיו מכה שאומרים שיש כוחות מקצת עופות שגורמים זה * וכן לא ויזכו ממקומו וכן אסור לשום מפחחות כ"הכ תחת ראשו כדי שיפדו * אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב וליאת הנפש כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבין וליאת הנפש מותר להסירו משם דאין כזה מעשה כלל אלא שמשיר המונע * מור"ם בהגהה שם * והנהגו הנשים כשהחלה גוסס והכר ששוכב עליו הוא מנואם של עופות שזמנות הכר מתחתיו * ובספר מעם משה בהלויית המת סי' א' ובש"ה פרק אלו מגלחין לוחות ככרוכא לבעול המכה ולא עלה בידם שרבותיו חלקו עליו והר"ד נתן מאיגרא כתב על זה להקיר * וכתב הרב כ"ה * טעם למתירים ולמנהג העולם דכל סדכרים שאסרו

שאסרו כדי שלא לקרב מיתתו אינו אלא כשהשמה אינה רוצה ללאת כ"כ מהרם ואין שום דבר מוכעתה מללאת אלא שלא הניע זמנה * אבל כשהשמה רוצה ללאת אלא שיש דבר מוכעתה מללאת אז מותר להסיר דבר המונע לכשמה ללאת שאין זה מקרב מיתתו שאם לא הוסיף הדבר ההוא היתה יולאת * ומיהו לשים מפחחות של כ"הכ תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרם אסור :

ז' גשם שאסור לקרב מיתתו כך אסור להרחיק מיתתו ואין משומין מלח על לשונו כדי שלא ימות * ספר חסידים סי' תשכ"ג * כ"ה *
ח' מי שאמרו לו ראינו קרובך גוסס היום ג' ימים לריך להתאבל עליו דודאי כבר מת * ש"ע שם :

ט' כיון שנטע אדם למות אין ראין ליפדו ממנו כדי שלא תלך נפשו והוא יחודי מפני שהנפש משתוממת בשעת שיואל מהנוף * ומלוח לעמוד על האדם בשעת וליאת נשמה שאמר ויקי עוד לנלח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו וגו' * ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

י' מי שישב לפני חולה בשעה שנוטה למות ואין שם אדם אחר שיודע בענין המת ליעיין עליו מתי תלך נפשו ויפשו אבריו ויעלים עיניו ויעסוק בו והגיע זמן תפלה אל ולא משם להתפלל * ספר חסידים * כ"ה * :

יא' העומדים על החולה בשעת וליאת הנפש אין להם לזעוק עליו אז כדי שלא תחזור הנשמה ותסכול וסורין קשים * ספר חסידים סי' רל"ט * כ"ה * :

יב' אומרים לדוק הדיו עם וליאת נשמה וכשמגיע לדיין האמת קודם האבל * ש"ע שם :

יג' מנהג לשפוך כל המים שאובים שבשכות המה * ש"ע שם * והטעם כדי שידעו הכל שיש מקרא מות ולא יטרוך להודיע בפה ויחא מוזיא דבה * ועוד טעם אחר והוא עיקר שמלאך המות מטיל במים טיפת דם המות והשפתה א"ח * מהמים מסתבין * ובתשכ"ז כתב דהוא ראה באחד ששטה מהמים ומת מיד * כי על כן יש להסיר מאד בזה דחמירא סכנתא :

יד' המנהג בערי הקדש ירושלים וחברון תוב"ב לשפוך המים כל שני בתים אשר מכל לז בית המת חוץ מהבית שהמת בו וכל בתי איש אחד כבית אחד חשובות וכמ"ס הרב בית דוד סימן קס"א * ובס' מקום שמואל בחי' לז"ד כתב דיש להחמיר בכל המבוי * והרב מהר"א אלפאנדרי ז"ל הוסיף חושש לזו והחמיר בביתו * ברכ"י :

טו' יש שנוהג להזיף המים בחצר לפני מות המת ואז אין שופכין המים ויש שעשה סמך למנהג * וליתא דנקטינן כטעם שמפיל טיפת דם במים וכמעשה שהביא התשכ"ז וכל מים שבשכות לריך לשופכן * ברכ"י :

טז' יש שנוהגו שלא לשפוך המים שחתה אויר השמים וליתא דאידי ואידי חד שיעורא וריך לשופכן וב"ב הכ"ה * ברכ"י :

יז' יש שהורה שלא לשפוך המים כשמת ילד בתוך ל' יום ללידתו דעל הרוב הוא נפל ואין מתאבלין עליו * אבל בגלילותינו המנהג להסך ובכל אופן שופכים המים וכן עיקר * ברכ"י :

יח' גם בשביל מת נוי לריך לשפוך המים בין המים שבבית שמת שם הגוי ובין המים שבשכות בית המת הגוי * ודלא כמי שאומר דבשביל מת נוי אין שופכים המים אפי' בהבית שמת שם דליתא דחמירא סכנתא * ברכ"י :

יט' יש כותבין שלא לשפוך המים אם מת בשבת * ולי נראה דיש להחמיר גם כזה * ברכ"י :

אם אמו הפת במים הללו אסור הפת ואפילו כתערבו המים ברוב מים אחרים אסור כל המים דבר של סכנה לא בעיל * ש"ת בית יהודה ח"א ח"ד סי' מ"ו * ברכ"י :

אם בשלו תבשיל במים הללו התבשיל אסור * הרב בית דוד סי' קס"א :

אם כפל מן המים הללו בתבשיל מבושל יש להתמיר ולאסור הכל דבר של סכנה אינו בעל בששים * ברכ"י :

אין לאב ולאס לכשק בנייה או בתם שמתו ואל יניחו שיבשקו * גם אין לשום אדם כשהמת מוטל לפניו ונפשו מרח לו לומר שיליכנו עמו וכ"ש אין לתפוס ידו בידו לומר שיליכנו אחריו * ספר חסידים סי' רל"ו * כ"הג :

דיני הקריעה שיעורה ומקומה

א' מי שמת לו מת והוא מהמתים זראוי להתאבל עליהם חייב לקרוע עליו * ולכתחלה לריך לקרוע קודם שיסתום פני המת * ש"ע ומור"ם בהגה סי' ש"מ * וכתב הש"ך דקודם שיסתום פני המת שכתב מור"ם פירושו קודם שיסתום הקבר ולעיל סי' של"ט כתבאר דכשגביע לריין האמת קורע האבל ע"כ * וכן עיקר לדינא לקרוע לכתחלה מיד אחר יולאת כשמה והרב מהרי"ע בספר מע"י פירש גם דברי מור"ם מוסכמים לדברי מרן הש"ע דסי' של"ט דקודם שיסתום פני המת דל"ל קודם כסוי פני המת :

ב' העומד בשעת יולאת כשמה של איש או אשה מישאל חייב לקרוע ואפילו אם לפעמים עשה עבירה לתיאבון או שגמיה לעשות מזהו בשביל עורח * אבל על רגל לעשות עבירה אין מתאבלין עליו וכל שכן על מומר לע"ז * וי"א שמומר שנהרג בידו עכ"ל * ומתאבלין עליו וכן מומר קטן שהמיר עם אביו או אמו דהוי כאכוס * וי"א דאין מתאבלים עליו וכן עיקר * מור"ם בהגהה שם * והש"ך כתב דהעיקר דעל מומר שנהרג ביד עכ"ל * ומתאבלין עליו כיון דמיקטל שלא כדון הו"ל מיתתו כפרתו ומתאבלין עליו :

ג' על קטן נמי קורעין בעת יולאת כשמה אבל לא על קטנה * ש"ת הרדב"ז דפוס פיורדא סי' תקנ"ח והביאו מהריק"ש * והש"ך כתב בשם רש"ל דלא נהגו לקרוע על קטן * וכשם חכ"ה כתב דעל קטן שלומד מקרא לריך לקרוע לכל הפירושים * והרב מהרי"ע במ"מ כתב דעל קטן אין לקרוע מדינא ואפילו על קטן שלומד מקרא ודלא כהב"ח אם לא שיסיה קטן פקח שהיה נושא ונותן בהלכה :

ד' על אדם רשע אם אינו מפורסם קורעים עליו בשעת יולאת כשמה * הרדב"ז בתשו' שם :

ה' אם מת בשבת דאי אפשר לקרוע או אינו חייב לקרוע עליו במוטאי שבת * ככ"ה ומנהיק"ש בשם הרדב"ז * אבל בס' תפארת למשה נטעם דחייב לקרוע במוטאי שבת * שיעורי ברכה * והעיקר בהכ"ה ומנהיק"ש דא"ל לקרוע במ"ש :

ו' זה העומד בשעת יולאת כשמה דחייב לקרוע * כלל הדבר הוא אם הוא עומד עליו ויכול לראות אפילו שהחזיר פניו ולא ראה חייב לקרוע * וכל מי שאינו יכול לראות אף על פי שהוא בבית אחד עם המת אינו חייב לקרוע * ככ"הג בשם הרדב"ז בתשו' :

ז' על רבו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא ואם משנה משנה אם גמרא גמרא קורע כל כגדיו עד שמגלה לבו וי"א שאינו קורע אלא עשה ואינו מאחס לעולם * ואפי' משמועה רחוקה קורע עליו לעולם * ואם לא למד רוב חכמתו ממנו אינו קורע עליו אלא כדון שאר מתים שהוא מתאבל עליהם ואפילו לא למד ממנו אלא

אלא דבר אחד בין קטן בין גדול קורע עליו * ש"ע שם * וי"א ש"ל לקרוע אלא על רבו שלמדו רוב חכמתו אבל חכמים הלומדים זם עם או שהאיר עיניו בדבר אחד אינו אלא חומרא בעלמא וסיבא דההוא כהון וסיבא דלא כהון כהון ואין מורין כן ולכן נהגו להקל במדיניות אלו * מור"ם בהגהה שם :

ח' על כל המתים קורע עליו עטף בבגד העליון ודיו * ועל אביו ואמו קורע כל כגדיו אפי' הוא לבוש עשרה עד שמגלה לבו * ואם לא קרע כל כגדיו לא יא"ו והוערים בו וכל זמן שאותו הבגד עליו קומרים לו קרע אפילו לאחר שלשים * ש"ע שם * ודוקא לכתחלה יש לקרוע על כל המתים בבגד העליון אבל בדיעבד אם קרע בגד התחתון יא"ו * ככ"הג בשם הרב עזריה יהושע * והגהה"ן לקרוע החלוק לאו שפיר עבדי ואף שהר"ם בקונטרס בן המלך אית ל"א כתב לקיים המנהג הזה מ"מ הא לכתחלה בעינין בגד העליון * ולכך נראה דראוי להורות שלא תתים הקריעה כי אם בבגד שנקרא סודרי"ק כמנהג רוב בני אדם * הרב מהרי"ע בס' מע"י * ואם קרע בבגד הנקרא אנטר"י בערי מוצר יא"ו * אבל לכתחלה יש לקרוע הבגד שעל האנטר"י * ש"ת דבר משם ח"ג סי' י"א :

ט' אפילו על אביו ואמו דלריך לקרוע כל כגדיו * אפרקסחו א"ל לקרוע * יש מפרשים שהוא בגד הויעה הדבוק לבשרו * וי"מ דהיינו בגד העליון שקורין קאפ"ה * ופשוט המנהג שלא לקרוע הקאפ"ה על שום מת אפילו על אביו ואמו וקורעין על אביו ואמו גם החלוק שקורין קאמיו"ם * ש"ע שם * ובמדיניות אלו אין נהגין כן אלא אין קורעין החלוק של פשתן שהוא בגד הויעה ולא חסר"ל העליון אבל שאר כגדיו קורע באביו ואמו ועל שאר מהם המלבוש העליון שחתה חסר"ל * מור"ם בהגהה שם :

י' אחד האיש ואחד האשה שזים לענין קריעה אלא שהאשה קורעת על אביה ואמה התחתון ומחזירה לאחריה וחוזרת וקורעת העליון * ש"ע שם :

יא' על כל המתים אם ראה מניח שפת הבגד שלימה וקורע מהשפה ולמטה * ועל אביו ואמו לריך לקרוע כל השפה * ש"ע שם * וי"א אף על שאר מתים לריך לקרוע השפה וכן נהגין * מור"ם בהגהה :

יב' על כל המתים יש לו לקרוע בפנים שלא בפני אדם לפיכך יש לו להכניס ידו בפנים וקורע בזינעה * ועל אביו ואמו אינו קורע אלא מבחוץ בפני כל אדם * ש"ע שם :

יג' על כל המתים ראה קורע ביד ראה קורע בכלי * על אביו ואמו ביד * על כל המתים אם בא לחתוף תוך ו' ימים מחליף ואינו קורע * על אביו ואמו אם מחליף תוך ו' וקרע כל הבגדים שהוא מחליף ואינו מאחס לעולם כמו בפעם הראשון * ש"ע שם * ומ"מ נראה דעד שיקבר שלא תחיל האבלות לא יחליף * שיעורי ברכה * על כל המתים יכול להתזיר קרעו לאחריהם תוך שבעה * אבל לא באביו ואמו * מור"ם בהגהה שם :

יד' אפילו בגד שחור שעשה לאבלות אביו ולבשו תוך שבעה חייב לקרוע * שיעורי ברכה :

טו' על כל המתים שולל פירוש תופר תפירה בלתי שום לאחר ו' ומאחס לאחר ל' יום ואין חלוק אם פגע בהו רגל או לא * על אביו ואמו שולל לאחר ל' יום ואינו מאחס לעולם * והאשה שוללת לאחר * ש"ע ומור"ם בהגהה שם * והש"ך כתב דהאידנא נהגו לאחות הקרע כל שפק האבלות וכן מוכח מהפוסקים שכתבו שתמא שהרגל מטבל גורת ז' ול' משמע דכל הגזירה ששייכה בו ז' מטבל מכל דבר :

ט"ז כל זמן שאסור לשלול אפילו לחבר ראש הקריעה ע"י מחט אסור ויש מקומות שנהגו להחמיר אפילו על שאר מתים שלא לשלול תוך ל' ואז אפילו ראש הקריעה אסור לחבר ע"י מחט מור"ם בהגהת שם :

י"ז כל הקורעין על חכם שמת כיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה שולין ומאחין למחרת וחכם שבאה שמועתו שולל בו כיום ומאחה למחרת על נשיא ועל רבו מובטח שולל למחר ואינו מאחה לעולם ש"ע שם :

י"ח על כל המתים אם לא שמע אלא לאחר ל' יום אינו קורע ומוי שאין לו חלוק ונודמן לו תוך ז' קורע אחר ז' אינו קורע ועל אביו ואמו קורע והולך לעולם כל כנדריו ש"ע ומור"ם שם :

י"ט כשם שאסור לאחות קרע שאינו מתאחה כך אסור להפוך כד עליון של בגד למטה ולאחותו ואפילו הולקח אותו אסור לאחותו לפיכך אם בא למכרו כריך להודיעו ואם מכר לו סתם ולא הודיעו אסור לאחותו עד שידע שאינו מהקרעים שאינם מתאחים ואסור למכרו לגוי ש"ע שם :

ך' אם בא לחתוך סביבות הקריעה ולהשליכו ולהשיב שם חתיכת בגד אחד שרי לאחר י"ב חדש לאביו ואמו דאין זה בכלל איחוי הקריעה כלל כ"ח ט"ז אכל כתשו בית דוד י"ד סי' קס"ב חלק על סכ"ח והט"ז בזה וכתב דנס זה בכלל איחוי הקריעה ואינו ראוי וכן סכיס מהר"ע בס' מט"י ואין להקל וכן דעתו הקל"ם שירי ברכה :

כ"א הקורע מתוך המלל ומתוך השלל ומתוך הליקוט ומתוך הסולמית לא יאכל אכל מתוך איחוי אלכסנדר דהיינו תפירה שהוא שוה למעלה וכולתת מלמטה יאכל ש"ע שם :

כ"ב קרע על המת ומת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע אחד דהיינו שמוסיף בה קרע הא' וקורע עוד טפח או מרחיק ג' אלכענות וקורע עוד טפח לאחר ז' מוסיף על קרע הראשון כל שהוא מת לו מת שלישי אחר ז' של שני מוסיף עליו כל שהוא וכן מוסיף והולך עד טבורו הגיע לטבור מרחיק ג' אלכענות וקורע כתמלא לפניו מחזירו וקורע כתמלא מלמעלה הופכו למטה וישים לו בית זואר מאחוריו וקורע כתמלא מכאן ומכאן כעשה כמו שאין לו חלוק שאינו קורע ש"ע שם :

כ"ג אמרו לו מת אביו וקרע ואחר ז' מת בנו והוסיף מתאחה התחתון ולא העליון אמרו לו מת בנו וקרע ואחר ז' מת אביו אינו מוסיף אלא קורע קריעה אחרת שאין אביו ואמו בתוספת ש"ע שם :

כ"ד מי שמת לו ב' מתים כאחד או שבאם לו שמועה משנים כאחד קורע קריעה אחת על שניהם קרע ואח"כ מת לו מת אחר תוך ז' קורע קרע בפני עצמו בין באותו קרע עצמו שמוסיף בו וקורע טפח או מרחיק שלש אלכענות וקורע טפח לאחר ז' מוסיף על קרע ראשון כל שהוא מת אביו או אמו ואחר משאר קרוביו קורע תחלה על אביו או על אמו עד לבו ומרחיק ג' אלכענות וקורע טפח על המת האחר מת אביו וקרע ואחר ז' מת אחד מהקרובים מוסיף על קרע הראשון ותחתון מתאחה ועליון אינו מתאחה מת אחד מהקרובים וקרע ואח"כ מת אביו או אמו בין בתוך ז' בין לאחר ז' מרחיק ג' אלכענות וקורע מן הצד בשבת הסבד סרי כריך להכדיל קמו שפה וקורע עד שמגיע ללבו מת אביו ואמו כאחד קורע קרע אחד על שניהם ש"ע שם :

כ"ה אמרו לו מת אביו וקרע ואח"כ נמלא שהוא בנו יאכל ידי קריעה והוא שכודע לו תוך כדי דבור ואם לא נודע לו עד אחר כדי דבור לא יאכל אכל אמרו לו

לו מת לך מת וכסבור אביו הוא וקרע ואח"כ נמלא שהוא בנו יאכל אפילו לא נודע לו עד אחר כדי דבור ש"ע שם אכל סכ"ח ספק דכסבור שהוא אביו לא יאכל ידי קריעה ולא מיקרי סתם אלא הקורע על מתו מי שהוא א"ל לחזור ולקדוע אפילו לא נודע לו מי הוא עד אחר כ"ד חדש והעיקר לדונא כפסק הש"ע וכ"כ סט"ו כיו"ד סי' רל"ד סס"ק ל"א דכיון דקריעה דרבנן להקל :

כ"ז אמרו לו מת לו מת סתם ואינו יודע איזהו וקרע סתם ואח"כ נודע לו מי הוא יאכל ידי קריעה דיש ברירה ר"מ בשם כ"י פרק א"מ ש"ך :

כ"ז הים חולה ונתעלף וקרע עליו ואח"כ מת אס מת תוך כדי דבור של קריעה אין כריך קריעה אחרת ואם לאו כריך קריעה אחרת ש"ע שם :

כ"ח אמרו לו מת אביו וקרע ונכח קלת ימי אבילות ואח"כ אמרו לו לא מת והפסיק וחזרו ואמרו לו כפעם הראשון מת כמו שאמרו הראשונים יאכל ידי קריעה ש"ע שם אכל אמרו לו מת וקרע ולא מת ואח"כ מת לא יאכל ידי קריעה טור בשם הרמב"ן ט"ז ש"ך :

כ"ט קטן שמת לו מת מקרעין לו ש"ע שם וכתב טור הטעם מפני עגמת נפש כדי להרחיק בהספד וקטן שהגיע לחינוך כתב הר"ן גיאת ז"ל דמקרעין לו בדרך שמחנכין אותו בשאר מצות ופירש מרן סכ"ד דהיינו אפילו היבא שמת לו מת דלית ביה משום עגמת נפש וקרב חיד"א ז"ל בשירי ברכה כתב דבדליבא עגמת נפש יש להקל ואין מקרעין אפילו לקטן שהגיע לחינוך כדעת הרא"ש ז"ל אין חנוך לקטן כענין אבילות ופסק מרן בש"ע וכמ"ש הרב בית הלל דהוא סדין לקריעה שאין בו דין חנוך :

ל' אפילו כיום שמועה קרובה דהיינו כמו יום הקבורה דינא הכי הוה דמקרעין לקטן מפני עגמת נפש דגם שם אויבא עגמת נפש וכבוד למת לניני הרוואים קריעה של קטן ויש מי שחולק על זה ואין בדבריו ממש ט"ז ובספר פנים חדשות סוף הלכות אבילות כתב דקטנים שלא הגיעו לחינוך אינן בני קריעה דשמועה קרובה וכתב הרב מהר"ע בס' מט"י דיש לפרש דבריו במת דלית ביה עגמת נפש ולו אי"ש טעיר אין פירושו הלזה כדברי הפנים חדשות מחזור כלל דאי מיירי במת דלית ביה עגמת נפש מאי אירייה דאין קטן שלא הגיע לחינוך כן קריעה בשמועה קרובה הא אפילו כמת לו מת בפניו דלית ביה עגמת נפש אינו בר קריעה כ"ש בשמועה קרובה דלית ביה עגמת נפש אלא מוכרח דבריו הפכ"ח אומרים בשמועה קרובה דלית בה עגמת נפש דאפ"ה קטן דלא הגיע לחינוך לאו בר קריעה הוא דשמועה קרובה דלא כהט"ז וכן מפורש בש"ת משאת בנימין סי' ע"ט אשר ממנו מביא בס' פנים חדשות דינו סנו' וכן דעתי הקל"ם נועם כהרב משאת בנימין ז"ל ודלא כהט"ז :

ל"א הקורע בשבת על מתו אע"פ שחלל שבת יאכל ידי קריעה והקורע בחלוק גזול לא יאכל ידי קריעה ש"ע :

ל"ב אין קורעין כיו"ט אפילו כיו"ט ב' של גלויות אפילו קרובים של מת אכל בחול המועד קורעין על כל אחד כפי מה שהוא אם עומד בשעת יציאת נשמה או אם הוא אדם כשר או חכם על כל אחד כדיוו שכתבאר לעיל ש"ע שם וי"א דבסנין שאין לקדוע בחול המועד רק על אביו ואמו ועל שאר מתים קורעין לאחר המועד ובמקום שאין מנהג יש לקדוע על כולם מור"ם בהגהת שם :

ל"ג שמע כרגל שמועה קרובה קורע ואפילו אם אחר הרגל תהיה רחוקה ש"ע שם ואפילו במקום שנהגו שלא לקדוע בחול המועד על שאר קרובים לא נהגו כן אלא היבא דיכול לקדוע אחר הרגל אכל היבא דנעשית רחוקה לאחר הרגל דאין

דאין יבול לקרוע אחר הרגל בהא ליכא מנהג ויש לתפוס כהלכה וכו' והארכוס
לרריך לקרוע כרגל ב"ח ש"ך * והיכא דשמע שמועה רחוקה אינו קורע כרגל *
אפילו על אביו ואמו אלא קורע אחר הרגל ב"ח ש"ך ט"ז * אבל מהרהי"ט
בתשו' ח"ו בא"ח סי' ס' כתב דכיון דבחול חייב לקרוע מן הדיון ה"כ בתש"מ ובש"ת
כרס שלמה חא"ח סי' ס"ד פסק דאין לקרוע בשמועה רחוקה על אביו ואמו וכן
בש"ת דבר משה ח"א בי"ד סי' ע"ו וכן עיקר :

ל"ד קטן דלא קים לן ביה דכלו חדשו שמת בתוך ל' או אפילו ביום ל' אין
קורעין עליו * ש"ע * גמרו שטרו ואפרכיו וקיס לן דכלו חדשו כגון שבעל
ופורש אפילו מת בתוך ל' קורע ומתאבל עליו * ש"ע ס' ש"ד :

ל"ה מספר הט' חדשים להקרא הולד בן קיימא להתאבל עליו אם מת תוך ל'
ללידתו * אין לריך להיות כל אחד מהחדשים של ל' יום אלא אף חדשים
כסדרן אחד מלא ואחד חסר מיקרי שכלו לו חדשו * שו"ת מעיל דקמא סי' ה' :

ל"ו כשקיס לן שכלו ט' חדשו שלמים אף אם לא יגמרו סיימנו ואפרכיו קורעין
ומתאבלין עליו * וכן אם נולד לו' חדשים שלמים קורעין ומתאבלין עליו *
וכן בקיס לן שלא כלו חדשו אף שגמרו שטרו ואפרכיו ומת אחר ל' אין מתאבלין
עליו * מטעם אשר ענף ד' ס' ו' :

ל"ז האומר לחבירו השאילני חלוקתן שאבקר את אבא שהוא חולה והלך ומלאו
שמת קורעו ומאחסו ומחזיר לו חלוקו ומשלים לו דמי קרעו * ואם לא הודיעו
שהולך בו אלא חולה הרי זה לא יגע בו * ש"ע ס' ו"כ דאפילו אם קרע לא יאל
דשאל שלא מדעת גולן הוי ובחלוק הגוול אם קרע בו לא יאל דלעיל * ש"ע :

ל"ח המשאיל לחבירו חלוק לילך בו לבית האבא אינו רשאי ליעלו ממנו
עד שיטברו ימי האבא * ש"ע ס' :

ט"ל מהאין דינא דלעיל אות ל"ז דהשאל לחבירו חלוק ולא הודיעו שהולך בו
אלא חולה דאינו רשאי לקרוע בו * למד מהרי"ל בתשובה סימן רכ"ה דמי
שמת לו מת ואפילו אביו ואמו והוא לבוש בו כפרק בגד חשוב וחס עליו לקורעו
יכול להחליפו קודם קריעה וללבוש בגד אחר ולקרוע בו * והביאו הכ"ה בלי שום
חולק * וכן נראה שנוטה דעת הרב חיד"א בברכ"י לענין מעשה :

מ' מנהג העולם לברך על הקריעה דיון האמת בשם ומלכות וכתב הכ"ה
דעממא משום מאין דתכן על שמועות רעות מברך ברוך דיון האמת ועוד תכן
אמרו לו מת אביו מברך דיון האמת וכיון שתקנו לברך על המיתה אסמכוה הכרחה
הוה על הקריעה * אלא שהרב כ"ה ס' מנמנס כמנהג זה * וכתב הרב חיד"א בברכ"י
דאין פקפוק בדבר ופוק חזי מאין עמא דבר * גם הרב מהרי"ע בס' מע"י כתב
דמנהג העולם מנהג לפוס דינא הוא דכיון דהקריעה מלוה בקום עשה הוי למת
לא יברך כמו על שאר כל המלות :

מ"א לריך שיקרע מעומד אם קרע יושב לא יאל וליך לחזור ולקרוע * ש"ע
ומור"ס ס' * והדבר ברור דזה שקרע מיושב לריך לחזור ולקרוע כשחזור
וקורע חזור ומברך ג"כ ברכת דיון האמת * הרב מהרי"ע בס' מע"י * ס' :

מ"ב מקום הקריעה בעל מקום בבית האורח לפניו אבא אם קרע לאחריו או
בשולי הבגד או מן הצדדין לא יאל * ש"ע ס' * והבי נקטינן לדין בכל
ענין בין האבלים בין שאר חייב קריעות אין סתיר לקרוע אלא בבית האורח
מלפניו * הרב מהרי"ע בס' מע"י * ס' :

מ"ג מלפניו קורע בכל מקום שנקרא לפניו בבית האורח ובמקום האירא
שיהא הקרע חתוך מלמעלה לאשוקי אם מניח האירא מחוברת וקורע
למטה

למטה ממנה לא מפני דבעינן קרע הנראה לעינים שהוא משפת הכנר כדמוכח
מברייחא דמס' סופרים שהביא הרמב"ן ז"ל * מהרי"ע ס' :

מ"ד שיעור קריעה ענף * ואם קרע על מת ובלא להוסיף באותה קריעה
על מת אחר * אם אחר ז' סגי בכל שהוא * ואם הוא בתוך ז' לריך
ענף * ועל אביו ואמו אפילו אחר ז' קורע עד שיגלה את לבו * ש"ע ס' :

מ"ה כתב רש"ל דנוהגין דעל אביו ואמו מקרעין מלד שמאל ועל שאר קרובים
מלד ימין * אבל כמהרי"ל כתוב דקרע לבנו על אמו כלד ימין והב"ח
כתב דמסתבר כיון דעל אביו ואמו לריך לקרוע עד שיגלה לבו והלב משמאלו על
כן לריך לקרוע משמאל לבנות לבו וכן כוהגין בקהלות אלו ע"פ רש"ל * ומיהו אם
שינה וקרע על אביו ואמו מלד ימין ועל שאר קרובים מלד שמאל לא עבב *
הרב החב"ב בש"ת בעי חיי"ד סי' רל"ח ו"כ בש"ת כתבות יוסף סי' ו' * והרדב"ז
בתשובה ח"ב דפוס פיורדא העלה דכל בית האורח מלפניו יפה לקריעה לכ"ע ומן
הצדדין במחלוקת * וכנגד לבו עדיף עמי :

מ"ו חולה שמת לו מת אין מודיעין לו שמת תנודף דעתו עליו * ואין קורעין
חלוקו אפילו שנודע לו שמת תנודף דאגתו ויסתכן ואין בוכין ואין מספדין
כפניו שלא ישבר לבו ומשתקין את המנחמין מפניו * ש"ע סי' של"ו והארכוס
ס' :

מ"ז מי שלא קרע כשעת חמוס אינו קורע אלא תוך ז' חוץ מאביו ואמו שקורע
אפילו לאחר ז' * ש"ע סימן של"ו :

מ"ח מי שלא קרע ביום המיתה מפני אונס כגון שהיה חולה ומסוכן שאין
אפשר לקרוע לו או כגון שאין דעתו ללולה ומיושבת עליו וחזר לבוריו
ולדעתו אחר שבעה חשוב עכשיו כשעת חמוס וקורע או דלא דמי לשוגג או
מוזר דעבר שעת חמוס כיון שהיה בריא בשעת ששמע שמת לו מת וחייב באותה
שעה אבל זה לא נתחמס או אלא בשעת שחזר לבוריו ולדעתו הלולה ומיושבת
ובאותה שעה חל עליו חייב קריעה * ב"ח סימן של"ו וש"ך ס' * אבל הט"ז
כתב דדוקא דאם היה חולה ודעתו אינה מיושבת עליו לא אזלינן בזה בתי שעת
חמוס דהא אינו יודע להתחמס אלא כשתבא לו דעת ללולה כשאר כל אדם או
הוא שעת חמוס וקורע * אבל אם היה דעתו ללולה כששמע שמת לו מת אלא
שהוא אינו יכול לקרוע מחמת שהוא מסוכן בחליו כשיכריא אינו חייב לקרוע *
וכן דעתו כוטה :

מ"ט כל קריעה טוב שתהיה על ידי אחר דמתבייש ממנו ואיכא עגמת ענף
עמי שאחר קורע כסותו והוא שותק ומקבל עליו דינו יתברך * והוא
הדין כמו על אביו ואמו יש לקרוע על ידי אחר * מהרי"ו מולכו בתשו' כ"י
ברכ"י ו"כ בש"ת הל"ק ט"ו ח"א סימן ק"ו * אבל מהרי"ע בש"ת בית יהודה
בי"ד סימן כ"ו חלק על הל"קט וכתב דדוקא כשידי החייב אסורות וכיוצא דאי
אפשר לו לקרוע בעצמו הוא דקורע לו אחר * אבל באפשר לו לקרוע על ידי
עצמו ודאי דמלוה בו יותר מבשלותו והוי כעין מלוה התלויה בגופו דח"א
לעשותה על ידי שלוחו * וכן דעתו הקלרה כוטה * אבל ככר נהגו העולם
שקורע לו אחר :

נ' אם קרע לו חבירו יותר מדאי חייב לשלם לו הפחת דהוה ליה למידק * ואף
ע"י עצמו אינו רשאי לקרוע לא כדיו משום כל תשחית * הרב מהרי"ו מולכו
וב"כ בש"ת הל"קט ס' * אבל הרב מהרי"ע בס' בית יהודה ס' דעתו דאינו חייב
לשלם לו הפחת וכן עיקר :

נ"א מי שמתוך הכלכל שכן לקרוע על מתו ועברו ב' ג' ימים ואז זכר וקרע אז אכל לא יכרך דיון האמת בשם ומלכות כשלא קרע בזמן הקריעה * הרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"ב סימן ל"ח אות מ"ז :

ברכת קריעה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בְּיַד הָאֱמֶת :

דיני השייכים לאנינות

א' מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אפילו אינו מוטל לפניו לא שהוא מוטל עליו לקברו * קודם קבורת מתו אוכל בבית אחר * אין לו בית אחר אוכל בבית חבירו * אין לו בית חבירו עושה לו מחיבה ואוכל ואפילו מחיבה של סדין סני אס תקע שולי הסדין בענין שאינו ניטל ברוח * ואם אין לו דבר לעשות מחיבה מחזיר פניו ואוכל * ובין כך ובין כך ואפילו הוא בעיר אחרת אינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר ואינו שותה יין * ואינו מברך ברכת המזיא ולא ברכת המזון * ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו אפילו אוכל עם אחרים שמברכין לא יענה אחרים אמן ופטור מכל המצוות האמורות בתורה * ואפילו אם אינו זרין לעסוק בצרכי המת כגון שיש לו אחרים שעוסקים בשבילו * ואפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך או לענות אמן אחר המברכין אינו רשאי בשבילו לו מי שישתדל בשבילו בצרכי הקבורה * אבל אם יש לו מי שישתדל בשבילו ורצה להחמיר על עצמו רשאי * ש"ע יו"ד סי' שמ"א וש"ע ח"ח סי' ע"א :

ב' דוקא האונן הסור לאכול בבית שהמת בו אבל אחר מותר ט"ז * אבל הפר"ח בליקוטיו ל"ד חלק עליו וכתב דאורחא דמלתא נקטו אונן אבל הוא הדין לאחר דאסור לאכול אסור הסכים הרב מהר"ע בספרו שבטי יהודה וכתב דלכן יש לאסור לאחרים הלכין בליה בבית המת לשאמו ולגשור בהם שלא יאכלו שם :

ג' איסור הכילה זו דלפני המת היא בכל ענין דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ואפילו אכילת עראי אסור ואפילו טעימת פירות נמי בכלל ואפילו שתיית מים נמי אסורה דשתיה בכלל אכילה * מהר"ע שם :

ד' כשאין לו בית אחר ולא בית חבירו דלריך לעשות מחיבה בפני המת זריכה שתהא המחיבה גבוהה עשרה טפחים דסתם מחיבה היא של עשרה טפחים * מהר"ע שם :

ה' גם בשבת ויו"ט אם אין לו בית אחר ולא בית חבירו אוכל על ידי מחיבה * כ"כ הפרישה * וליתא דהא מחיבה זו הו"ל מחיבה העשויה להתיר ואכן קי"ל בה"ח סימן ט"ז דאסור לעשות מחיבה כזו בשבת * אלא נראה דבשבת אם אין לו בית אחר לא יעשה מחיבה אלא יחזיר פניו ויאכל * וכ"כ הרב מהר"ע שם * וכן עיקר :

ו' אונן דאסור בבשר ויין נסתפק הרב מוטל מאש אם מותר בשכר שהוא חמור מדינה או שמה בכל דבר המשכר אסור * וכן באיסור אכילת בשר לא פורש אם מותר בתבשיל של בשר * ובספר הגורה באהלך דק"ח ע"ג אסר בשתיית כל דבר המשכר והתיר באכילת תבשיל של בשר * וכ"כ הרב מהר"ע לנדא ז"ל בתשו' הובאה תשובתו בספר נודע ביהודה מהדורה תניינא להגאון אביו ז"ל ת"א ב"ד סי' רי"ב דמותר בתבשיל של בשר והביא כחא דהיתרא מדברי התוספות דמ"ק ד"ג

דכ"ג ע"ב ד"ה ואינו אוכל בשר :

ז' מי שהיה אוכל בשר ושותה יין ובאמצע סעודתו אמרו לו שמתה אמנו ונעשה אונן אסור לו לגמור סעודתו בבשר ויין אף שהתחיל בהתרה * ומיהו אם היה לו חתיכת בשר בפיו בשעה שאמרו לו דמתה אמנו אין זריך לפלוט * שו"ת מכתם לדוד למהרד"ק ח"ד סימן כ"ב כ"ג כ"ד :

ח' מי שהיה מתפלל אומברך ב"המו ושמע שמת לו מת שהוא אונן עליו * לגבי אותה ברכה שהוא עומד בהיש לסמוך על רש"י והרמב"ם ויסיים אותה ברכה אבל לא יתחיל ברכה אחרת אלא יפסיק * והרב שבות יעקב ח"א סי' ו' פשיטא ליה דאין זריך להפסיק * ולי נראה עיקר לדינא כהרב מהרד"ק דיפסיק וכן נראה שנוטה דעת הרב חיד"א בברכ"י ח"ח סי' ע"א אלא שלא החליט הדבר וכן נוטה דעתו של הרב מהר"ע בס' שבט יהודה ל"ד אלא שלא חלקו בין ברכה שעומד בה לברכה שעדין לא התחיל בה * ולי נראה עיקר כחילוק הרב מהרד"ק ז"ל :

ט' אונן שהתחיל להתפלל מחמת שלא ידע שהוא פטור וסבור שהוא חייב יש למחות בידו שיפסיק תפלתו כיון שכבר פשט המנהג כהפוסקים דאינו רשאי להחמיר על עצמו * ועוד דאפי' לפי מ"ש הש"ע דביש לומי שישתדל בשבילו רשאי להחמיר על עצמו היינו דוקא כשיודע שהוא פטור ורצה הוא להחמיר על עצמו אבל מי שטעה וסובר שהוא חייב ומפני זה הוא מתפלל ראוי למחות בו וללמדו שאינו חייב מן הסדין ואפילו לומר לו ולפרש לו שהוא פטור מן הסדין אין זריך אלא למחות בו שלא יתפלל * ש"ת ב"ד ח"ח סי' מ"א * שלמי זכור דקע"ו ע"ג * ולי אפי"ש זעיר נראה דגם בזה באותה ברכה שעומד בה לא יפסיק אלא יגמור אותה ברכה ולא יתחיל ברכה אחרת עיין לעיל בסעיף הקודם כנ"ל :

י' אונן נוטל ידיו בשחרית להעביר הרוח רעה אבל לא יברך ולא כילת לחם נוטל ידיו ואינו מברך ענט"י * מהרד"ק בש"ת מכתם לדוד שם סי' ל"ד וכן הסכים הרב חיד"א בברכ"י י"ד * וכן עיקר ודלא כהרב מהר"ע שם שכתב שאוכל בלא נט"י דליתא כיון דנט"י משום סרך איסור טומאת התרומה היה והו"ל בכלל כל האיסורין דהאונן חייב בהם * ולענין חיוב נטילת מים אחרונים כתב שם הרד"ק דגם אונן נוטל מים אחרונים דחיובא רמיא עליה כשאר פעמים :

יא' אונן אינו מצטרף למנין עשרה אם אין מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורת מתו וכמו שכתבתי לעיל דף כ"ט סוף ע"ב בדיני זירוף למנין עשרה * ודינו לענין ספירת העומר תמצאנו לקמן בדיני ספירת העומר * ולענין קריאת המנילה לעיל בדיני חיוב המנילה * ודין כהן אונן לענין נשיאות כפים כתבתי בספר בית מנוחה סדר תפלה לכל שבתות השנה בדיני נשיאות כפים :

יב' אונן ליל יו"ד בניסן פטור ממצות בדיקת חמץ ויבדקו לו אחרים * ש"ת בית יהודה סי' ה' * ברכ"י * שלמי זכור :

יג' אונן קודם שנקבר המת אינו רשאי לומר קדיש בחול * אבל בשבת אומר קדיש * ט"ז וכ"כ בש"ת בית יהודה סי' ה' * והמנהג בארץ הכני שהבן אומר קדיש עם החון קודם קבורה וכמ"ש בלקט הקמח * ויש סמך למנהג דאינו דומה לברכה ויועיל לאביו * ברכ"י :

יד' אונן קודם קבורת המת ויש לו יוא"ר זייט לא יאמר קדיש אך אם הוא שבת יאמר קדיש * בית לחם יהודה סי' ש"ע * וכן דעתי הקצרה נוטה והדבר ברור בעיני * ברכ"י :

טו' מי שמת לו מת בערב שבת ואין זמן לקבורה ויהי סמוך לשבת חייב להתפלל מנחה דערב שבת כיון דטעמא דפטור הוא כדי שיתעסק בקבורת מתו והיכא

והיבא דאי אפשר כה"ג דהויסמוך לבין השמשות חייב * ש"ז יד אליהו ס' ט"ז :
 ט"ז מי שמת לו מת בר"ח ונקבר אחר חצות בשעה ז' * יתפלל מוסף של ר"ח
 כיון דזמנה כל היום * ודלא כשבות יעקב ח"ב ס' קפ"ח * ברכ"י :
 י"ז מי ששמע שמת אח לאשתו בעיר והיא לא ידעה * כסתפק הרב חיד"א
 בברכ"י אם מותר לשמש מטתו עמה וכתב בסוף דבריו דמאחר שהוא
 מחלוקת הפוסקים היבא שהוא בעיר והיא אובלת לכאורה נראה דיש להחמיר
 ועדיין צריך להתיישב ולחפש בענין :
 י"ח בשבת וי"ט אובל בשר ושותה יין אם ירצה * ש"ע ומור"ם בהגהה *
 וכתב הש"ך דאם ירצה יאכל דאינה חובה על האדם שיאכל בשר וישתה
 יין בשבת שהרי אמרו עשה שבתך חולוכו * אבל הרב מהרי"ע בס' שבט יהודה
 כתב דנראה עיקר דחייב לאכול בשר ולשתות יין בשבת דאין להקל במצות
 עונג שבת ושמחת י"ט :
 י"ט בשבת מברך מזמון וחייב בכל המצות חוץ מבת שמיים המטה שאסור בו * ש"ע :
 ד' אף בשבת אם צריך להחשיך על התחום כדי לעסוק בצרכי המת חל עליו
 אנינות ליאסור בכלל משעה שמתחיל להחשיך על התחום * ואם רוצה
 לקבור ביו"ט ראשון על ידי עממין אסור בכלל * וכל שכן ביו"ט שני שהוא
 בעלמנו יכול לקברו שחל עליו אנינות * ש"ע סס * ואם אינו קוברו בו ביום
 מפני כבודו של מת או כשצוה להוליכו למקום קבורת אבותיו לא חל עליו
 אנינות * שלמי זכור דקע"ט ע"ד * וגם ביו"ט שני דינא הכי אם אינו קוברו
 ביום * מהרי"ע בספר שבט יהודה :
 כ"א מי שמת לו מת בליל שבת מנהג העולם שלא ללבוש חלוק מכובד ויש
 להחמיר כסדרת ר"פ אף שהוא יחיד בזה כיון שנהנו כן אם לא לצורך
 גדול * ב"ד ס' קס"ו * ברכ"י :
 כ"ב ש"ך והוא אונן ביום שבת יכול להתפלל בשבת להוציא אחרים * ומיהו
 היינו כשאין שם מי שיודע להתפלל אבל ביש אחר לא יתפלל האונן *
 ככ"הג :
 כ"ג מי שמתו מוטל לפניו בליל יו"ט אפילו בליל יו"ט ב' לא חל עליו אנינות
 אלא ביום ולא בלילה * כן פסק מהרי"ל ושכנהורה מהר"ש על מת שמת
 בשמיני עזרת לעת ערב שמתו להאונן להתפלל ולומר קידוש בליל שמחת תורה *
 וכתב הט"ז הטעם לפי שאין דרך לקבור בלילה * והדרישה כתב לפי שזו טוב ב'
 נוהגין אסור לתפור התכריכין ולחפור הקבר ואחר מלאכות אינו מוטל עליו הרבה
 ולכן אין אנינות בלילה * ולפי זה הנוהגין להתעסק ביו"ט ב' ע"י ישראל ועושין
 כל המלאכות וקוברין בלילה חל עליו אנינות בלילה ג' * והמג"א בא"ח ס' תק"מ
 כתב בשם מהר"מ מלובלין דגם להנוהגים להתעסק ביו"ט ב' על ידי ישראל לא חל
 עליו אנינות בלילה * והש"ך ב"ד חלק על כל זה וכתב דאפילו הנוהגים להתעסק
 ביו"ט ב' דוקא ע"י גוים חל עליו דין אנינות גם בלילה * וכן פסק בש"ת בית
 יהודה ב"ד ס' ה' כהש"ך * אבל הרב ב"ד ס' קס"ו העלה דבמקום הנוהגים היתר
 להתעסק ע"י ישראל ודאי דצריך לנהוג אנינות בלילה ג' * ושכן דעת הט"ז נמי
 ומיהו דוקא בליל יו"ט ב' של פסח לענין ד' כוסות ובשאר יו"ט לענין קדוש ואכילת
 בשר * אבל לענין ק"ש ותפלה וכיוצא חייב * אבל בליל יו"ט ראשון וכן בליל יו"ט
 ב' להנוהגין לקוברו ע"י גוים אין לנהוג אנינות בלילה כלל * וכתב הרב המגיה
 בשלמי זכור דק"פ ע"א דהכי נקטינן לענין מעשה כהרב ב"ד כיון דרבו הסבורים
 כן * והרב זרע אמת ח"ב העלה לחוש לסדרת הש"ך ועמיה וישמעו קידוש מאחרים
 ולי

ולי א"ש לעיר נראה עיקר למעשה כהרב ב"ד וכמ"ס הס"ז :
 כ"ד מי שמת לו מת בשבת יאכל במוצאי שבת בלא הבדלה ולא יתפלל * ולא
 בבקר קודם קבורה * ולאחר קבורה יתפלל שחרית אם לא עבר זמנה * אבל
 תפלת ערבית לא יתפלל לתשלומין כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל * ש"ע סס :
 כ"ה אף אם קודם שמת המת היה לו זמן להתפלל לא שהיה התפלל ואדהכי
 והכי איתרעביה מלתא וחליף שעתא * אין לתפלה זו תשלומין כיון דהיה
 פטור בשעת החיוב * כן משמע מסתמיות הפוסקים וכ"כ בתשובת ב"ד בא"ח סימן
 מ"ב ושכן הורה הר"י פמ"א לא שהביא בסוף בשם מהר"ח עשהא שהביא ראה
 כהרמב"ם ס' ב' דחגיגה דצריך להתפלל לתשלומין * וכ"כ הרב דבר משה ב"ד ס' פ"ז *
 והרב חיד"א דחה רח"ת הרב מהר"ח עשהא ודעתו נוטה דאין לתפלה זו תשלומין
 כמשמעות סתמיות הפוסקים * אבל הגאון מהר"ח לנדא בספר דגול מרבנה ב"ד
 כתב כהר"ח עשהאל דכל שחל עליו חיוב תפלה קודם שמת צריך להתפלל
 תפלת תשלומין * וכן כ"ל :
 כ"ז אונן בשבת כיון שיש עליו חיוב בעת ההיא יש לו לקרות ק"ש של ערבית
 דמוצאי שבת מבעוד יום אע"פ שאין הקהל קורין ק"ש לא בלילה כיון שזה
 פטור בלילה לא יבטל ממנו עול מלכות שמים כל שיוכל לקרות קודם הלילה דהא
 בכל יום אנו קוראים ק"ש של ערבית מבעוד יום גדול על כן יוכל זה לסמוך על
 זה לקרות ק"ש באותו השבת קודם שיצא השבת * ט"ז א"ח ס' ע"א * אבל תפלת
 ערבית לא יתפלל ויבדיל בתפלה מבעוד יום דכיון שרוצה להתפלל ולהבדיל
 בתפלתו הרי עשהו חול וחל עליו אנינות ואונן פטור ואינו רשאי להתפלל * שבות
 יעקב ח"א ס' ח' * אבל הרב זרע אמת ח"ב ס' ק"מ העלה דגם תפלת ערבית
 יתפלל מבעוד יום ושכן נוהגין :
 כ"ז אונן במ"ש יבדיל אחר שנקבר המת וזמנה עד יום שלישי * אבל א"ל לומר
 אתה הונתנו בתפלת שחרית * ש"ז דבר משה ח"ב ב"ד ס' ט"ז * והדבר
 פשוט דלאחר שנקבר המת בין ביום בין בלילה רשאי להבדיל אימתי שיזכר ודלא
 כמי שגמגם בזה * והדבר פשוט דכשמבדיל ביום דאינו מברך על הכסמים והנר *
 מהרי"ע בספר שבט יהודה :
 כ"ח אונן בליל מוצאי יו"ט אם לא נקבר המת במוצאי יו"ט אינו מבדיל עוד
 אחר הקבורה דהבדלה במוצאי יו"ט אין זמנה אלא במוצאי יו"ט דוקא
 וכמו שכתב הרב זרע אמת ח"ב ס' ח"א וכן עיקר ודלא כהרב בית יהודה
 ס' כ"ב שכתב דהבדלת מוצאי יו"ט זמנה כל ימי החול * דהא ליתא :
 כ"ט אונן במוצאי שבת ששמע הבדלה מאחרים שהבדילו על הכוס בבית אחר
 וכיוון האונן לזאת והמבדיל ג' כיוון להוציאו ח"כ עוד להבדיל אחר
 קבורה * ב"ד ס' קס"ד * וכן אם טעה האונן והבדיל במ"ש קודם קבורת המת לא
 יבדיל עוד אחר קבורה * כן הורה הלכה למעשה הרב פנים מאירות ח"ב ס' קמ"ט *
 והרב חיד"א בברכ"י י"ד השיג על הב"ד והפ"מ ממ"ש הרא"ש והג"ר רפ"ג דברכות
 בשם מהר"מ להדיא דאונן ששמע הבדלה מאחרים לא יוצא כיון שבהאי שעתא לאו
 בר חיובא הוא וביום ראשון לא יאכל עד שיבדיל * והרב המגיה בשלמי זכור דק"פ
 קיים שני תרי פסקי דהב"ד והפ"מ דבדיעבד לא יחזור להבדיל אחר קבורה כיון
 דאיכא פוסקים דס' לדאונן ביום ראשון לא יבדיל דהואיל ונדחה נדחה * ואיבא
 נמי דעת רש"י ומהר"ם דאפילו לכתחלה רשאי להחמיר על עממי א"כ איבא הכא
 תרי פסקי ולכן יש לאסור ודאי לצורך להבדיל ביום כל שטעה והבדיל קודם
 קבורה או ששמע מאחרים וכן דעתי נוטה :

ל' מי שמת לו מתקטן תוך ל' ללידתו כיון דאינו חייב להתאבל עליו אין נוהג בו אנינות וכן משמע בירושלמי פרק נושאין על האנוסה דבר משה סי' פ"ג וכן העלה הרב זרע אמת סי' קל"ח :

ל"א מי שמת בתפיסה הולא ניתן לקבורה לא חל על הקרובים אנינות וגם אבילות לא חל עליהם כיון שלא נתיאשו מלקברו וכן אם קרובי המת בתפיסה אין אנינות חל עליהם וכן מי שנהרג בדרך או גרמתו חיה או שטפו נהר ולא נתיאשו מלקברו אין על הקרובים לא דין אנינות ולא דין אבילות ומונין לו ז' ול' מיום שנתיאשו מלקברו ש"ע שם :

ל"ב מקום שנושאין המת מעיר לעיר אם מקום קרוב הוא הוא כלא מוטל לפניו וחל עליו אנינות מיד שנודע לו שמת שם אכל אם הוא מקום רחוק כגון מהלך שני ימים מותר עד שיבא לעיר קבורתו מור"ם בהגהה : ל"ג אונן כל זמן שלא נקבר המת אינו חולץ מנעל וסנדל ואינו חייב בעטיפת הראש וכפייית המטה אכל הסוד לישב או לישן על גבי מטה כפייית וכו"ש שאסור בתשמיש המטה וברחיצה וסיכה ומלאכה ושמתה ושאת שלום אכל מותר לזאת מפתח ביתו ש"ע ומור"ם שם וכן העלו הרב בית יהודה י"ד סי' מ"ח והרב זרע אמת י"ד סי' קל"ט :

ל"ד אונן אסור בתספורת וכן נתפשט המנהג דמי שמתו מוטל לפניו ושערו כבד לאסור לו להסתפר וכן עיקר ואין לומר בזה הלכה כדבר המקל באבל ש"ות מכתם לדוד י"ד סי' נ"ב תוך התשובה והרב חיד"א ביוסף אומץ סי' ל"ח אות ע"ו ובחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות מ"ו : ל"ה המשמר את המת ואפילו שאינו מתו פטור מק"ש ומכל המצוות האמורות בתורה דהעוסק בנצווה פטור מן המצוה היו שנים זה משמר וזה קורא ש"ע שם :

דיני מי שהבין צרכי חופתו ומת לו מת שמתאבר עריו

א' מי שהבין כל צרכי חופתו שאפה פתו וטבח טבחו ומונן יינו ומת אביו של חתן והוא במקום שאינו מצוי למכור ואם תדחה החופה יפסיד מה שהבין או שמתה אמה של כלה ואיכא תמרוקישים וקישוטין שאינן מתקיימים מאחר שאין להם מי שיטרוח בעבורם בפעם אחרת מכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה ובעל בעילת מצוה ופורש וכיון שחלה עליו החופה הווי' לדוידה כרגל וכוה' ז' ימי המשטה ואח"כ נוהג ז' ימי אבילות וכל ז' ימי המשטה נוהג בהם דברים שבצנעה ואסור בתשמיש המטה וילבך כל ז' ימי המשטה וז' ימי האבל הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין אנשים ולענין ל' אינו מוכה לא מו' ימי אבילות ואילך וכל ז' ימי החופה מותר בגיהון ותספורת ואם אין לו פסידה כגון במקום שמצוי לימכר מה שהבין או אפילו אית ליה פסידה ומתה אמו של חתן או אביה של כלה או אחד משאר קרוביהם שנשאר מי שיכין להם לפעם אחרת לא התירו לדחות האבילות אלא קובר אותו מיד וכוה' ז' ימי אבילות ואח"כ מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה מיד וכוה' ז' ימי המשטה ש"ע יו"ר סי' שמ"ב :

ב' אפי' לא הבין כל צרכי החופה כל שהבין דבר מאלו הפת או טבח טבחו או מונן יינו כיון דאיכא הפסד במה שהבין מכניסין המת לחדר וכו' כ"כ הש"ך ודלא כה"ח והביא ראיה מקיבור פסקי הרא"ש וכן עיקר לדוידה כה"ך וכמו שהארכתי להוכיח כדבריו בראיות בספרי הקטן ישא ברכה דף ז"ח ע"ב וע"ג וכ"כ הרב מהרי"ע בספר שבט יהודה ל"ד דבשיטת בהמה לזרוך החופה לבד דחינן ימי אבילות

אבילות ושכך נתפשט המנהג וכן מפורש ג"כ בש"ות דבר משה ח"א ב"ד סימן ע"ח :

ג' הא דמתירין לו לבעול בעילת מצוה ולפרוש ולנהוג ז' ימי המשטה תחלה היינו דוקא בבתולה שנשאת לבחור אבל אם נשאת לאלמון או בחור שנשא אלמנה אינו בועל בעילת מצוה קודם קבורה אלא נוהג ז' ימי אבילות דאין לזולזל באבילות אלא היכא דהוי נשואי בחור עם בתולה ש"ות נגתורדים ח"ד כלל ה' סי' א' ואף שאין ראיותיו ראיות מ"מ דינו עיקר למעשה וכמו שהוכחתי כדבריו בספרי הקטן ישא ברכה דף ק"א ק"ב יע"ב ודלא כהרב יעב"ץ בתשו' סי' רפ"ה דכתב דדין זה דרוחה אבילות נוהג גם בבחור שנשא אלמנה וגם באלמון שנשא אלמנה וכוה' באלמנה ז' ימי המשטה תחלה דליתא אלא אין דין זה נוהג כי אם בבחור שנשא בתולה :

ד' אם אחר שנכנסו החתן והכלה לחופה ובתחלת ליל ה' של הנשואין ועדין לא בעל מת אביו של חתן או אמה של כלה יגמור ימי המשטה ואח"כ ינהוג ז' ימי אבילות ואחר גמר הז' ימי אבילות בועל בעילת מצוה ש"ות זרע אמת ח"ב ב"ד סי' קמ"ט דלא כמו"ז אחד בדורו שהורה בזה לבעול בעילת מצוה מיד ולקבור אח"כ המת אבל בש"ות הרב יעב"ץ ח"ב אחר סי' קפ"ה כתב דכל דהירעה אבל אחר נשואין גמורים בין דאב ואם בין דשאר קרובים אומרים לו לכתחלה בעול ב"מ אפילו אירע כה"ג בחול אל"ל בשבתו וטוהא מן המושכלות הראשונות והמחמיר אינו אלא מן התמוהין ולי נראה עיקר למעשה כהוראתו של הרב זרע אמת דלא יבעול בעילת מצוה עד אחר שיכנה ז' ימי אבילות ואין המחמיר בזה מן המתמיהין אלא מדינא יש לעשות כן ואדרבה המקל הוא מן המתמיהין ויש למחות בו שלא יקל בזה דהכי מבואר בדברי רבינו ירוחם חלק חוה נתיב כ"ב ח"ב בשם הר"ץ גיאת והרד"ך ז"ל וכ"כ מהרי"ע בספר שבט יהודה ל"ד וכו"כ בכנה"ג :

ה' מי שהמונין צרכי חופתו ליום ד' ומתה אמה של כלה ביום ראשון יכנסו אחר ז' ימי אבילות וכן נעשה מעשה דבר משה ח"א ב"ד סי' ע"ח : ו' חתן תוך חופתו ולא בעל שבאה לו שמועה קרובה מאביו ינהוג ז' ימי המשטה ואח"כ ז' ימי האבילות ואינו בועל ב"מ עד אחר גמר ז' ימי אבילות ושמועה רחוקה תוך ז' ימי המשטה כשמועה רחוקה כרגל ככ"ה :

ז' מי שנוהג ז' ימי המשטה תחלה אינו הולך לבית הקברות ואינו קורע ולא נוהג שום אבילות עד אחר ז' ימי המשטה דרשו מהרי"ל ככ"הג אבל בש"ות הרב יעב"ץ ח"ב אחר סי' קפ"ה כתב דעל אביו ואמו בכל אופן קורע ועל שאר קרובים הולך אחר מנהג המקום שנהגו בקריעה בחול המועד :

ח' הא דכל ז' ימי המשטה וז' ימי האבל הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים משמע מסתמות דברי מרן הש"ע דדעתו להחמיר כדעת הרא"ש דבין ביום ובין בלילה בעי שמור וגם דבעינן שתי משמרות דוקא דהיינו שהיא ישן בין האנשים והיא גם כן בין הנשים וכן נראה עיקר להחמיר וכ"כ הרב מהרי"ע בספר שבט יהודה ל"ד :

ט' אותם הנוהגים להכניס החתן והכלה לחדר עם אשה אחרת שנכנסת עמהם בחדרם מנהג שטות הוא דאשה אחת לא סגי אפילו לדעת הרא"ש דמתיר בשמירה אחת דבעינן ב' נשים או ב' אנשים כמ"ש בב"מ שם הגמרא וכל שכן אותם שמחידין החתן והכלה בחדר אחת תוך כילתן והאשה השומרת ישנה חוץ לכילה רחוק מהם דלאו שמירה היא כלל ולכן הירא את דבר השם לא ישן בחדר שהכלה ישנה שם ככ"הג וכו"כ מהרי"ע בס' שבט יהודה דשמירות אלו בין ביום ובין

ובין בליה דאנשים ודנשים צריך בכל זד שנים שנים ויהיו הנשים גדולים
וכן הנשים ולא סני בקטנים וקטנות . ללא כמור"ס בהגהה דכתב דנהגו להקל
בשמירת קטנים וקטנות דאנשים ונשים אמרו דמשמען גדולים בני דעת .
וכן עיקר :

י' גם במת אביו של חתן או אמה של כלה אחד שנכנס לחופה ועדין לא בעל
דהדין הוא דנוהג שבעת ימי המשטה תחלה דינא הכי הוה דהוא יש בין
האנשים והיא בין הנשים . מהרימ"ט ז"ל בחי' על הרי"ף בפ"ק דתובות ותמה
על הרא"ש ז"ל דנראה מדבריו שם דבהא אשתו ישנה עמו כשאר אבלות דעלמא .
כ"ה :

יא' מי שנהג ימי המשטה תחלה נוהג ז' ימים שלמים ומיום השמיני והלאה
ינהוג ז' ימי אבלות אבל יום ז' של משטה אינו עולה לו בשביל יום א' של
אבלות וסימן לדבר מלא שבוע זאת . כ"ה :

דיני אסור טומאה לכהן במת ובאהל המת

א' הכהן מוזהר שלא ליטמא במת . ולא לכל טומאות הפורשות ממנו . ולא
לגולל ולא לדופק ולא לאבר מן החי שאין בו כדי לעלות ארוכה אם היה
מחובר . ולא לאילן המיוסך על הארץ וענפיו מובדלים זה מזה וטומאה תחת אחד
מהם ואין ידוע תחת איזה . או אבנים היוצאים מהגדר וטומאה תחת אחד מהם
ואין ידוע תחת איזה וכן שדה שחמש בה קבר ואין ידוע מקומו וכל ארץ העמים
אסור לכהן ליטמא בהן . ש"ע סי' ש"ט . ומוכח באילן המסך על המת יכול
הכהן לעמוד תחת ענפיו שאינו מאהילין על המת . פרישה . ש"ך ט"ז :

ב' כהן אסור לו ליטמא למת אף שהוא נפל ואפילו לא נתקשרו אבריו
בגידין ואם נטמא לו הכהן לוקה . פר"ח בליקוטיו ליו"ד מהרמב"ם
בפ"ב ופי"ג מהל' טמא מת :

ג' כל שמפלת אחר מ' יום אף שאינו מרוקס צריך הכהן לפרוש מטומאתו
לדידן דאין אנו בקיאין בבדיקת השפיר לידע דהוא מרוקס . פחות ממ'
יום לשמושה אין הכהן צריך לפרוש דנפל פחות ממ' יום אינו מטמא . הגאון
מהרי"ח לנדה ז"ל בש"ות נודע ביהודה ח"א חיד' סי' ז'ו :

ד' אשה שילדה ולד שיש לו זורת חיה ועוף . כיון דאין לה בקיאות בבודקו
אם הוא זורת חיה ועוף או זורת אדם ועוד דרוב נשים ולד מעליא יולדין
וזורת חיה ועוף לא שכיח יש לכהן לפרוש מטומאתו . הגאון הנז' שם :

ה' מי שנשברה מפרקתו ורוב בשר עמה וכן מי שנקרע מנבו דג עדין הוא
חי חשוב כמת ומטמא אבל גוסס ומי שנשטנו בו ב' הימים או פלוע
פגעים הרבה אינם מטמאין עד שתלא נפשו . ומ"מ אסור לכהן ליכנס לבית
שיש בו גוסס . ש"ע שם . וה"ה שכשהוא שם בבית הגוסס דצריך ללאת . אבל
אם הכהן ישן אין צריך להקיפו ולהניד לו שיש גוסס . וכן אם הגידו לו והוא
ערום מותר להמתין עד שילבש עצמו ואח"כ יאה' . ש"ך :

ו' אסור לכהן ליכנס תחת אהל שהמת תחתיו אפילו הוא אהל גדול הרבה ואפילו
לבית אחר או לעליה אחרת הפתוחים לאותו בית שהמת מונח בו בנקב שיש
בו טפח על טפח ובית לאותו בית עד עולם . ואם סתם הנקב מותר לו ליכנס
לבית האחר שהסתיימה חולצת אפילו לא בטלו להיות שם עולמית . והנה מילי בסתם
כל הנקב אבל אם לא סתמו אלא מעטו טפח אס נחתו להיות שם עולמית ממעט
וחוצץ מפני הטומאה שלא תעבור . ואם לאו אינו ממעט . וכל דבר המקבל
טומאה

טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה . ולא מיקרי סתיימה בחלון אלא א"כ יכול
לעמוד בלא סתיימה . ש"ע ומור"ס בהגהה שם :

ז' אם היה חלון בין ב' בתים והטומאה בבית אחד מהם והיו עינים דקים או
טפי ברזל בחלון בקירוב בקלוע אפי' שיש ביניהם חויר כיון שאין פותח
טפח בשום אחד מנקבי הקרינה הרי זה חוצץ ואין נקבי הקרינות מאלטרפות
לפותח טפח . הרמב"ם ספי"ג מה' ט"מ וסמ"ג סוף עשירין ל"א . ב"ח ש"ך . וכן
הסכימו כל האחרונים דגם קריני ברזל חוצצין בפני הטומאה כל שהם קבועין
ואין בנקבי הקרינות בשום אחד מהם פותח טפח . ודלא כהט"ו דקובר דאינו חוצץ .
ח' ארוכה שבין בית ועליה ואין בה פותח טפח וכו' מהמת למטה בבית כנגד
הארוכה . הבית טהור והעליה טמאה דטומאה בוקעת ועולה כיון שהיא
מונחת תחת הארוכה . אבל יש בארוכה פותח טפח ששכין הבית והעליה כמו
חדר אחד ושניהם טמאים . ש"ע ש"ך ט"ז שם :

ט' מזה למדנו שאם יש מת בבית בחדר שאין עליו אהל אין לכהן להיות שם
בכל הבית . הן מטעם שהטומאה חוזרת ויורדת . הן מטעם שסוף
הטומאה ללאת דרך הפתח . ט"ז :

י' שני תדרים פתוחים לבית ובכל אחד חצי זית מהמת ולתתייהם נעולים .
הבית טמא והם טהורים . ואם נפתחו גם הם טמאים . ש"ע שם :

יא' חצר המוקפת זיוין ואכסדראות וטומאה באחד מהבתים . אם כל פתחי
הבתים והחלונות נעולים וטומאה יוצאת לתחת הזיוין והאכסדראות . משום
דהאילן וסוף טומאה ללאת דרך שם רואין כאלו יצאה . ולכן יש מחמירין לכהנים
לילך דרך שער העיר שסוף המת ללאת משם . ויש מתירין והמיקל לא הפסיד
במקום שלא נהגו להחמיר . ואם נפתח חלון או פתח מגד האחד . ואתם של דהחצר
כולם נעולים אין הטומאה יוצאת לתחת הזיוין . ואם נפתח גם כן א' מהם לזד
הזיוין הטומאה יוצאת מהבית לתחת הזיוין . וכן אם טומאה תחת הזיוין נכנסת
מתחתיה לבית פתוח . לכן גנים הבולטים למעלה לחוץ על פתחי הבתים וטומאה
באחד מהבתים כל הבתים שפתחיהם פתוחים טמאים . ש"ע ומור"ס בהגהה שם :

יב' מקום שיש עירוב עשוקורות שיש בהיקפן טפח ממבוי למבוי וראשי הקורות
נכנסין תחת הגגין שמכאן ומכאן והטומאה נכנסת תחתיה והקורה מביאה
הטומאה מגג לגג ומתפשטה בכל הבתים מכאן ומכאן . אס"כ כשיש מת ב"מ
באחד מן הבתים נמצא שהמבוי מחובר על ידי קורות העירוב ואין כהן רשאי
להיות בשום בית מהבתים שבמבואות המחבורות ע"י קורה של העירוב רש"ל
ואחרונים בשם תשו' מהר"ח א"ו . וכתבה"ח דהיינו כשהקורה עגולה ג' טפחים
כדי שתהיה רחבה טפח דכל שיש בה ג' טפחה טפח .
יג' כשהטומאה באה בהיות בית אדם דעת הכהנים לסתום פתח בתיהן וחלונותיהן
ולא ללאת מהן עד אחר הוצאת המת אין צריכין ללאת מבתיהן . פרישה
וכ"כ הש"ך ודחה כ"הג דברי הט"ו שכתב דאין הסניגרה חולצת וכן העלו הרמ"א
בתשובותיו ומהר"ש אבוהב שם ובספר דבר שמואל סי' רכ"ג והר"ב בית יהודה
ח"ב סי' ק"ט ומהרי"ח לנדה בש"ות נודע ביהודה ח"א חיד' סי' ז"ד והרב פנים
מאירות ח"ב סי' ז"ג דנעילת הדלתות והחלונות חשיבי חיצא מעלייתא ורש"אין
הכהנים לעשות כן וא"ל ללאת מבתיהן . והוסף הרב פנים מאירות לבאר דכמו
דפתח עם הצירים חשיבי כמחובר לקרקע כך החלונות אף שהם של זכוכית
דפשוטי כלי זכוכית טהורים ואף שעומדים ע"י עופרת מ"מ כיון דמחבורים
הכל לבית חשיבי כמחובר לקרקע ובטלים ואינם מקבלים טומאה וחולצים לפני
הטומאה

הטומאה ואף שיכולים להסיר הדלת בכל חשוב מחובר * וכ"כ הגאון מהרי"ח
לנדא שם סי' ז"ה דגם דלת העשוי בזכוכית להביא אורה חוץ בפני הטומאה
כיון שהוא מחובר לקרקע ועוד דפשוטי כלי זכוכית הם :

י"ד לפי זה כהן שהוא בבית או חדר שהטומאה נוגע אליו והוא נעול בדלת
וחלונות ונודע לו שהגיע הטומאה אליו אסור לו לזאת מן החדר עד אחר
הוצאת המת שהרי כל זמן שלא נפתח החדר לא נכנסת הטומאה לתוכו
וכשיפתח תכנס הטומאה * ש"ך :

ט"ו בית שהיה בו מת אסור לשתוס החלון שפונה לבית אחר בשבת כדי שיכנסו
הכהנים דהוי מתקן * וע"י גוי היא פלוגתא מהר"ה הלוי סי' ל"ד והמג"א
סימן שי"ג התיר וכתב הרב יד אהרן דהעיקר כמהר"י הלוי * והרב אליה רבה
כתב דיש לסמוך על המג"א להתיר על ידי גוי * אבל מהר"ע בש"ת בית
יהודה ח"ב סימן כ"ט דחה דברי מהר"י הלוי והתיר בפשיטות כהמג"א ושכמה
החרונים ס"ל הכי :

ט"ז גנין שאינו נוגעין זה בזה אע"פי שאין ביניהם רק פחות מג' טפחים לא
הוי חבור לטומאה ולא אמרינן חבור להחמיר * ואם היו זה למעלה מזה
אע"פי שאינו נוגעים אמרינן חבור רמי וכאלו נוגעים * מור"ם בהגהה שם *
ואפילו היה הגג העליון הרבה למעלה מג' טפחים כיון שיש בגגו טפח אמרינן
חבור רמי * ב"ח ש"ך :

י"ז נפל מטמא באהל כמת גדול כמ"ש הרמב"ם ריש פ' מט"מ * וכאם הנוהגות
לקבור נפליהן בתוך ביתם סמוך למפתח איסור גמור הוא וראוי למחות
ביום מפני טומאת כהן * ככ"ה :

י"ח נפל שפול לבור תחת מרתף בית הכנסת לכתחלה יטהרו הבור ואם
א"א דיעבד יש להקל להכהנים ליכנס שם וישאמו על פי הבור כסוי של
דף או נסר חלק שאינו מקבל טומאה * וגם המרתף שבו הבור יהיה סגור
בפתחו ובחלונותיו * דבר שמואל סי' ר"ד :

י"ט כהן ששוכב ערום והוא באהל עם המת ולא ידע אין להגיד לו אלא יקראו
לו סתם שיצא כדי שילביש עצמו תחלה * אבל אם כבר הגידו לו אסור
להמתין עד שילביש עצמו * ודוקא אם הוא באוהל המת שהוא טומאה
דאורייתא * אבל אם הוא בבית הפרס או ארץ העמים שהיא טומאה דרבנן ילביש
עצמו תחלה דגדול כבוד הבריות * מור"ם בהגהה סי' ש"ב :

כ"א כהן קטן היטן באהל המת אין צריך להקילו ולהוציאו אך מפני החיובך
טוב הוא להוציאו * ס' אגודה :

כ"ב אשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באהל המת דספק פסיקא הוא שמת
נפל הוא או שמת נקבה היא * כ"כ הרקח * ומ"מ ראוי שתזהר שלא
ליכנס באהל המת * ככ"ה בשם מהר"מ * ברכ"י ח"ה סי' שמ"ג אות ד' :

כ"ג מדברי הרקח מפורש יוצא דקטן בן כהן מיד שנוצרו ויצא לאויר העולם והוא
חי צריך להוציאו מאוהל המת * אבל הרב הגמיה בס' בית הלל והוא בן
המחבר בי"ד סי' ש"א כתב דלא דאינו נוהגין בן להוציא קטן דלאו בר דעת
מאוהל המת * והביא ראיה מדברי הת"ד דכתב דא"ל להגיד לכהן ערום שיש מת
בבית

בבית משום גדול כבוד הבריות כיון שאינו יודע והוא שונג * ומינה יש ללמוד
שאין להוציא כהן קטן שאינו בר דעת הצריך לאמו מאהל המת שהרי הוא שונג
ואין מוציאין אותו מפני כבוד הבריות דהיינו משום כבוד אמו הצריך להוציאה
היא לטלטלה עמו לבית אחר וכפיא לה מילתא דכל כבודה בת מלך פנימה :

כ"ד ש"ך כהן שמתפלל י"ח ויש מת בבית הנוגע בבית הכנסת לא יאמרו
לו עד שיסיים תפלתו * ואם מת בשכונתו וכהן חולה מעט לא יצא
מביתו * פכ"ח בשם ישי"ש :

כ"ה אין יכולין לכופו לקרובי המת שיוציאו המת ממקומו כדי שם יהיו ראויין
ליכנס לביתם אם לא במקום שדרך להוציא כל המתים * מור"ם בהגהה סי'
שע"א * ואם הכהן חולה ואינו יכול לזאת מביתו כופין את הקרובים להוציא המת
מביתו כדי שלא יעבור על דאורייתא * מג"א סי' שי"א סק"ד * וכתב הלחם הפנים
בקוב"ל אחרון להל' אבל סי' שע"ב דגם הישי"ש שכתבנו דבריו לעיל מודה דכשהכהן
באהל המת עצמו כופין את הקרובים כשהכהן חולה ואינו יכול לזאת :

כ"ו אם אהל המת מגיע לבית הכנסת גם כן אין הכהנים יכולים לכופו
להוציא את המת כדי שיכנסו לבית הכנסת * בית הלל :

כ"ז נפל יכולים הכהנים לכופו להוציאו כדי שיכנסו לביתם כיון שבנפל ליכא
משום כבוד * ב"ח * אבל הט"ז כתב דגם בנפל אין לכופו לקרובים
להוציאו אלא שאם הכהן רוצה לשלוש שם להוציאה הנפל אל מקום אחר אין
אפי הנפל יכול לעכב :

כ"ח כהן שיושב בבי"ה ומת בבית שסמוך לבית הכנסת באופן שצריך לישב
תחת אויר הרקיע ואם יצא משם צריך לעבור תחת אהל אחר מותר לזאת
משם ולעבור תחת האהל כיון דטומאת האהל הזה הסמוך לאהל המת היא מדרבנן
והוא בו ביום וגדול כבוד הבריות * הרב מהר"י זיין בתשו' * ברכ"י :

כ"ט מטעמא דאיסור סוף טומאה לזאת יש מחמירין לכהנים לילך דרך
שער העיר שסוף המת לזאת משם * ויש מחמירין והמיקל לא הפסיד
במקום שלא נהגו * מור"ם בהגהה סי' שע"א :

ל' אפילו במקום שנהגו כשיש מחמירין אין להם להחמיר חומרא זו אלא
בימי החול דאיכא הוצאת המת ויש לחוש שיביאו המת פתאום עליו בפתח
שער העיר ויהיה עליו * אבל בשבת דליכא למיחש להאי חששא אין מקום
לחומרא זו * מהרי"מ ט"ח סי' ז"ו :

ל"א דוקא בשבת דהוי מלתא דשויא לכלי ישראל שאין מוציאין המת בשבת מחמת
איסורא הוא דאין מקום לחומרא זו * אבל לענין הוצאת המת בלילה כיון
דאיכא עיירות דמוציאין המת בלילה נמי * גם בעיירות דאין מוציאין המת
בלילה נוהג תומרא זו ואין להם להכהנים לעבור דרך השער שמוציאין המת
שם בין ביום בין בלילה * מהר"א חמינו ז"ל בתשו' הביא דבריו בתשו' נחפה
בכסף בי"ד סי' ו' * גם הרב חיד"א בברכ"י הביאו בקצור :

ל"ב אסור לכהן לקרב בתוך ד' אמות של מת או של קבר * אבל אם הקבר
מסויים במחיצות גבוהות עשרה טפחים או בחרוץ עמוק י"ט ה"ל להרחיק
ממנו אלא ד' טפחים * ש"ע סי' שע"א :

ל"ג מת בבית סתום אסור לכהן ליקרב בתוך ד' אמות דמת תופס ד' אמות
לטומאה כשהוא בקבר * אבל כשהוא במטה שמוציאין אותו ובעת דדוק
הדין מעמידין אותו אינו תופס ד' אמות * כ"כ הרקח סי' שט"ו * וכתב הש"ך דכל
שכן כשנשאין אותו במטה דאינו תופס ד' והו' טעם המקילין לכהן לדרוש
על

על המת תוך ד' אמות כשהמת במטה שמוציאין אותו :
ל"ד מת המונח בספינה אם היא קטנה שמתנדדת כשדורכין בה אסור לכהן
 ליכנס בה • ש"ע ס' • ואפילו חוץ לד' אמות של מת • אבל כשאינה
 מתנדדת כשדורכין בה מותר חוץ לד' אמות • ש"ך :
ל"ה מותר לכהן לעמוד אלל בית שיש בו מת • ומותר לו ליגע בכותליו ובלבד
 שלא יהא שם דבר המאהיל עליו • מור"ם בהגהה ס' • וכשאין שם דבר
 המאהיל עליו דמותר אין חילוק בין בית פתוח או סתום לענין זה • והב"ח כתב
 דאף בבית סתום אם פרץ פנימתו ומתבתוכו טופס ד"א סביביו וזריך להרחיק
 ד"א מהבית • וכ"כ הרוקח ש"ך :
ל"ו קברי גוים נכון להזהיר לכהן מליגלך עליהם • אבל קבר של מומר מטמא
 כשל ישראל • ש"ע ומור"ם בהגהה ס' • ש"ע ב' • והוא הדין קברי זדוקים
 הנקראים קראין • אסור לכהן ליכנס אם אפילו לדעת הרמב"ם • מבי"ט ח"ג ס' •
 כ"ב ומנה"א גאליקו בתשו' כ"י ס' • כ"ו כנ"ה :
ל"ז קבר הנמצא בשכונת ישראל סמוך לביתו של יהודי או של גוי אלל מפתן
 הבית מבחוץ ולא נודע אם הוא של ישראל או של גוי • אם רוב העיר
 גוים ספקו טהור • ש"ת הרשב"א ס' • פ"ג כנ"ה :
ל"ח יכול הכהן ללכת על קברי גוים לבית הכנסת או לבית המדרש • ש"י
 בהנהגתו כנ"ה :
ל"ט קברי זדוקים מטמאים באהל כדאיתא בתוספות פרק המקבל • מהרי"ל
 בתשו' סימן קס"א • כנה"ג • והרב בתי כהונה חלק ב"ד ס' • כ"ג דחק
 עצמו למצוא סמך כל דהו למנהג כהנים להשתטח על קברות הזדוקים • ולבסוף
 כתב דמ"מ לא הונח לו מנהג זה :
מ' אפילו כהן בעל מוס מוזהר מליטמאות אבל חלל וכהנת מותרים ליטמא •
 ש"ע ס' • ש"ג • ודוקא חלל דאורייתא דהיינו בנדרושה אבל חלל של דבריהם
 דהוא שנולד מחלוזה אסור לו ליטמא • ואם הוא נולד מנספק חלוזה הוי
 כהן נמור לכל דבר • ב"ח ש"ך :
מ"א כשם שכהן מוזהר שלא ליטמאות כך מוזהרים הגדולים על הקטנים •
 ודוקא שלא ליטמאות בידים אבל אם הקטנים מטמאים עצמן מאליהם
 אין הגדולים מצווין להפרישן • ש"ע ומור"ם בהגהה ס' • ומיהו בהגיע לחינוך
 י"א זריך להפרישן • מור"ם בהגהה בא"ח ס' • ש"ג ש"ך :

דיני לאיזה מת הכהן מטמא

א' כל המתים האמורים בפרשה שכהן מטמא להם מצוה שיטמא להם ואם
 לא רצה מטמאים אותו בעל כרחו אחר האיש ואחר האשה • שהיא בהמת
 מצות לה ליטמאות • ש"ע ס' • ש"ג :
ב' אלו הם הקרובים שמיטמא להם אשתו כשואה שהיא כשרה • אבל פסולה או
 גרושה או ארוסה לא אויבן ולא מטמא לה • וכן היא אינה אוננת ולא מיטמאה
 לו ומיטמא לאמו אפילו נתחללה • ולבנו ולבתו דקים ליה שכלו לו חדשיו או
 שהם מל' ואילך אפילו הם פסולים חוץ מצדו ובתו משפחה או כותית • ולאחיו
 ולאחותו מאביו אפילו הם פסולים אלא א"כ הם בני שפחה או כותית • אבל לאחיו
 ולאחותו מאמו אינו מטמא • וכן אינו מטמא לאחותו ארוסה אפילו היא ארוסה
 לכהן • ולא לארוסה ומשום אכל מטמא לאחותו ארוסה שנתגרשה וכוונתו ומוכת
 עץ ומיטמא לשומרת יבם אפילו אם כתב בכתובתה אי מיתת בלא בניס תסדר
 כתובתה

כתובתה לבי נשא • ש"ע ס' :
ג' אשתו מטמא לה כל שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה • אבל אם נכנסה
 לחופה אף ע"פ שבידו ברכת כשואין אינו מטמא לה • הר"ם ש בתשו'
 סימן כ"ה כנ"ה :
ד' מגורשת ואינה מגורשת וכן שכיב מרע שנתן גט לאשתו בתנאי דמעכשיו
 ומתה היא באתן הימים אינו מטמא לה • ש"ת הר"ם ח"א סימן
 ל"ד • כש"ה :
ה' לאביו מטמא אף שהוא אביו בחוקה שחזוק שהוא אביו אע"פ שאינו
 יודע כדתניא בת"כ • כנ"ה :
ו' כל אלו שמיטמא להם אפילו שלא לצורך • מצוה לו ליטמא • ויש אומרים
 דדוקא לצורך קבורה או להכריז לו ארון ותכריכים או מצוה ליטמא לו אבל שלא
 לצורך אסור ליטמא • ש"ע ס' • ולכברא ראשונה אפילו מת בשבת שאי אפשר
 לקברו בו כיום שרי ליטמאות לו ולשמרו כדי שלא יהא מוטל בזיוון • ובכון להחמיר
 ככברא האחרונה שלא ליטמאות רק לצורך קבורה ולהכריז לו ארון ותכריכין •
 מור"ם בהגהה ס' :
ז' אינו מיטמא להם אלא עד שיסתם הגולל • ואם דעתו לפנותו מותר ליטמא
 לו לצורך עד שיסתם גולל שני • מור"ם בהגהה ס' • ופי' עד שיסתם הגולל
 היינו עד שיסתם בקבר אבל אם נסתם הארון בבית במסמרים מיטמא לו עד
 שיסתם בקבר • ש"ך :
ח' אסור לכהן ליטמא למת אפילו בעת שמיטמא לקרוביו לפיכך כהן שמת לו מת
 זריך לומר ולקברו בסוף בית הקברות כדי שלא יכנס בבית הקברות ולא
 יטמא בקברות אחרים כשוקבור מתו • ש"ע ס' • ודוקא לאחר שפירש ממתו אבל
 בעוד שהוא עוסק במתו מותר ליטמא אף לאחרים • מור"ם בהגהה • והב"ח כתב
 דאף כהליכס אסור לסוסף עומאה אף שהליכתו היא לצורך מתו כיון שאפשר לו
 לקוברו בסוף בית הקברות • וכן נראה דעת מרן הש"ע וכ"כ הלבוש דכיון שהחמיר
 ככברא זו • וסמ"מ מיקל כדברי ש"ך • ואנו אין לנו אלא פסק הש"ע ויש להחמיר
 כדבריו :
ט' כהן שפירשו אבותיו מדרכי אביו כגון המסורת אינו מטמא להם ולא
 להרוגי ב"ד ולא למי שמאכד עצמו לדעת ולא לספק כהן שנתערב ולדה
 בולד חביתתו או ספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון • ש"ע ס' :
י' כהן שמת לו מת והוא עמו בבית ושבו מת אחר בשכותו א"ל הכהן ללאת מבייתו
 כשגיל מת אחר בשכותו ודלא כרייני אלטונא שהורו לו ללאת • ש"ת יעב"ך
 ח"ב סימן כ"ו :
יא' אין הכהן מיטמא לאבר מן החי מאביו ולא לעלם מעלמות אביו וכן המלקט
 עלמות אינו מטמא להם אע"פ שהשדרס קיימת • חקר מהמת כל שהוא אפי'
 הוא מונח אצלו אינו מטמא לו שאינו מטמא אלא לשלם • ויש מי שאומר דהני
 מיילי בשחור לאחר מיתת אבל אם חקר ממנו אבר בחייו ומת מיטמא לו אע"פ
 שאינו שלם • וי"ל דאינו מטמא להרוג דמקרי חקר וכיון שהחמיר • ש"ע ומור"ם
 בהגהה ס' • ואיברי עצמו כמו אינו מטמא לו דאביו עצמו ואביו איש וז' דין אחד
 להם שאין הסכן רשאי ליטמא להם • ש"ת נודע ביהודה מה"ב ח"ד ס' • ר"ט :
יב' כהן שבתוך ימי חופתו מת לו מת אסור לו ליטמא למתו דכיון דנדחה
 ימי אכלתו משום ימי המשחה דין הוא שלא יטמא וה"ח כרגל ושבת •
 ש"ת זקן אהרן ס' ק"ח :

א מלוא להטמאות למת מלוא אפילו הוא כהן גדול וזויר והולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ומלא מת מלוא ה"ו מטמא לו * ואינו כקרא מת מלוא לענין זה אלא ח"כ מלא ראשו ורובו ואם מלא ראשו ורובו חוץ מאבר אחד חוץ ליטמא בשביל אותו אבר * ש"ע סי' שע"ד :

ד איוסו מת מלוא שמלאו בדרך או בעיר של גוים ואין לו קוברים וממקום שמלאו אינו יכול לקרות ישראל שיענהו ויבא ליטפל בו ולקבורו אסור לו לזון משם ולהסית את המת אפי' לילך לעיר להביא קוברי' אלא יטמא עצמו ויקברו * אבל אם היו ישראל קרובים למקום המת שהמלאו את המת קורא אותם והם עונין לו ובאים לקברו אין זה מת מלוא שיעמא לו הכהן אלא קורא אותם והם קוברים * באו בני העיר אם יש לו כל דרכו מושך ידיו * ש"ע סי' קוברים *
ט יש אומרים שאם אין הכהן מלאו שיקברוהו אלא כשכר אינו חייב לשכור משלו אלא מטמא אם ירעה * מור"ם בהגהת שם :

טז מת בשבת ומוטל בחמה והוא בכפר שאין שם רק ישראל אחד והוא מוטל בחמה מתוך לכהן לטלטלו מחמה לל * ש"ת בית יעקב ס' קכ"א :

י מת הנמלא ולא ידעין אם גוי הוא אם ישראל הוא אזלינן בתר רובא הנמלאים שם אם לא שכול לומר כל קבוע כמחלה על מחלה דאז אזלינן בתר רוב העובדים ושבים המלויים שם או בתר רוב עיירות אם רובן גוים א"ל לקבורו ואם רובן ישראל הוי מת מלוא ולא אזלינן בתר העיר הקרובה אפי' בקרובה דמוכח אלא בתר רובא אזלינן דכל דפריש מרובא פריש * ש"ת הרשב"א סי' פ"ב * מור"ם בהגהת שם :

דיני המאבר עצמו לרעת

א המאבר עצמו לדעת אין מתעסקין עמו לכל דבר ואין מתאבלין עליו ואין מספדין אותו ולא קורעין ולא חולטין * אבל עומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים וכל דבר שהוא כבוד לחיים * ש"ע סי' שמ"ה :

ב איום מאבר עצמו לדעת כגון שאמר הרי הוא עולה לראש הגג וראוהו שעלה מיד דרך כעם או שהים מילר ונפל ומת הרי זה בחזקת שאיבד עצמו לדעת * אבל אם ראוהו חנוק ותלויו באילן או הרגו ומושלך על גבי סייפו הרי זה בחזקת כל המתים ומתעסקים עמו ואין מונעין ממנו דבר * ש"ע שם :

ג אם אמר ראו שאני עולה לראש הגג ולא ראוהו עולה אדבוריה לחוד לא סמכינן ואינו בחזקת מאבר עצמו לדעת * כ"ח בשם רש"ל וסוים עלה הב"ח שדבריו נכונים * ש"ך והיינו כשיש לתלות דאחרים חנקוהו או תלוהו * אבל אם הוא כמלא חנוק בחדר סגור והמפתח ביד אדם אחר מתקינין ליה דודאי הוא חנק עצמו ויש לו דין מאבר עצמו לדעת * מהר"ע בספר שבט יהודה וכ"כ בשוריי ברכה :

ד רוצח ישראל שנתפס למשפט ויתנוהו במשמר בחדר לבדו ואחר ימים אמרו שומרי בית הסוהר כי מלאוהו חנוק * אין לו דין מאבר עצמו לדעת ומתאבלין עליו * ש"ת חיים שאל סי' מ"ו :

ה מי שנכב וגזל וע"ז זה נהרג בדין המלכות מתאבלין עליו אם אין סכנה מפני אומת מלכות דלא מקרי מאבר עצמו לדעת * מור"ם בהגהת שם * ואפילו נהרג כפש מושאל ונידון למיתה כריכא דמלכות ונהרג לא מיקרי מאבר עצמו לדעת ומתאבלין עליו * מהר"ם מינץ סי' ק"ו * כ"הג :

ו קטן המאבר עצמו לדעת חשוב כשלא לדעת וכן גדול המאבר עצמו לדעת והוא

והוא אנוס כשאל המלך מתאבלין עליו ואין מונעין ממנו כל דבר * ש"ע שם * ושוקט כקטן * גור ארום משם מהר"ל ליב לונינו מפיראס * ברכ"י :

ז מי שהמית עצמו משום כפרת עונותיו * אפי' דאסור לעשות כן לאו בכלל דין מאבר עצמו לדעת הוא ומתאבלין עליו * מהר"ד כללאל בשיעט מקובלת לכתובות ס"פ הנושא משם רבינו קלונימוס ומהרימ"ט בחי' שם וכ"כ הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"א * וכ"כ בברכ"י :

ח אם ירא שלא יוכל לעמוד בכסיון כתב מרן כבוד הבית כי"ד ספר סנו' משם ארחות חיים דיש אסורים להמית עצמו * אבל הריטב"א בחי' לע"ז ד"ח כתב דר"ת סתיר וכבר זקן וגדולי דרפת סורו הלכה למעשה ע"כ * וכ"כ בספר יוחסין דגדולי ישראל עבוד עובדא כנפשיהו * ברכ"י :

ט אם ממית עצמו שירא שלא יבא לידו עינויים גדולים כדרך המשפט שלעכו"ם שהם מענים עינויים גדולים אין לזה דין מאבר עצמו לדעת וכמ"ש התוס' סרק הניוקין בילדים וילדות שקפלו לתוך הים דיראים הוי מוסרין * בית לחם יסוד * ברכ"י :

י הממית עצמו מיראס שיסתנו יארו להסתמד באשר יארו תוקפו לעבוד על דת אפי' דאיתו עבד אסורא להמית עצמו כשכיל כך מ"מ אינו בכלל מאבר עצמו לדעת ומתאבלין עליו * ש"ת זרע אמת ח"ב סי' קמ"ב :

יא מנודם שמת דינו כמאבר עצמו לדעת אין קורעין ולא חולטין ולא מספדין עליו * ומניחין אכן על ארוגו * והכי מילי באפקודותא כשעובר על דברי תורה אבל כממוכא כיון שמת פטור מגזירתא ואין מניחין אכן על ארוגו ומספדין אותו כראוי * ש"ע שם :

יב כל הפורשים מדרכי גבור והם האנשים שפרקו עול מלות מעל לוארס ואינם ככללים בכלל ישראל כעשייתם ובכבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות אלא הרי הם כבני חורין לעצמו כשאר האומות * וכן סמומרים והמוסרים * כל אלו אין אוננין ואין מתאבלין עליהן * אלא אחיהם ואשר קרוביהם לוכשים לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמים על שאברו שזכאו של מקום * דכתיב באבוד רשעים רגם * ש"ע וש"ך שם :

יג העובר על אחת ממות ה' לתיאבון או בשביל עורח מתאבלין עליו וקורעין עליו * ולכן האכוסים שבפראנקיא קורעין ומתאבלין עליהם * ש"ת הר"ש הלוי חי"ד סי' כ"ט * כ"הג * אבל הש"ך לעיל סי' ש"ס סק"ח כתב דהרגיל לעשות עבירה אפילו לתיאבון אין קורעין ואין מתאבלין עליו :

יד הפורש מן הסבור ולא רעה לשאת עמם במסים וארנוניות מתאבלים עליו אבל אין שאר בני העיר דריבין לבעל ממלאכתן כשכילו לעשוק בו * מור"ם בהגהת שם :

טו קטן בן שנה או שנתים שהמיר עם אמו או אביו ומת אין מתאבלין עליו * ש"ע ש"ך שם :

טז בת משומד שהיתה בחיק אמה שומרת דת יהודית שלקחוס גוים אחר מותה וקברה לפי אמונת אביה אין ספק דחייבין הקרובים להתאבל עליה * ש"ת זקן אהרן סי' ע' :

יז מי שפכל בים או טבע כנהר או אכלתו חיה אין מונעין ממנו דבר * ש"ע שם :

א' מת בעיר כל בני העיר אסורים במלאכה * וכל הרואה את חמת ואינו מלווה עד שהא לכול לרכו בר כדוי הוא ואם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת במתים ביומה מותר ביום שאינו יומם * כמה דברים אמורים שלא בשעת הולאתו אבל בשעת הולאתו הכל בטלים * ש"ע י"ד סי' שמ"ג :

ב' בכפר קטן אין שאלין שלום זה לזה כשהמת בעיר * וכל שכן שאין שאלין בשלום בבית הקברות כשיש מת שם אפילו בעיר גדולה * אבל בשאין שם מת שאלין ברחוק ארבע אמות מן הקבר * ש"ע ומור"ם בהגהת שם :

ג' הסכימו שכל זמן שיש מת בעיר שלא יפתח אדם חנות אין הלילה בכלל וזלתי אס כהגו כן * ש"ת הרש"ט ח"ח סי' כ"ח * מיהו במקומות שנהגו לקבור את המת גם בלילה אסור גם בלילה * כ"ה :

ד' מזהם גדולה להספיד על המת בראוי ומלותו שירים קולו לומר עליו דברים שמשברים את הלב כדי להרבות כבוד ולחזקו שבתו * ואסור להפליג בשבחו יותר מדי לא מוכירין מדות טובות שבו ומוסיפין בהם קלת רוק שלא ופליג * ואם לא היו בו מדות טובות כלל לא יזכיר עליו * וחסד ומסור מוכרים להם חכמתם וחסידותם * וכל המזכיר על מי שלא היה בו כלל או שמוסיף להפליג יותר מדי על מה שהיה בו גורם רעה לעלמו ולמת * ש"ע סימן שמ"ד * וכ"ש אי אירבא זילותא לראשונים ככך שהיו רבנים גדולים ונאמר כן עליהם דגורם רעה לעלמו ולמת * ואם פוגם הספידן בכבוד חכמים אשר שם בהספד בחיים שמגדיל להפגער עליהם ראשים אלו החכמים לנדות הספידן * ואם משום להמת הספידו בהראשונים אפשר להקל דופתח בדורו וכו' והכל לפי הענין * מהריק"ם בהגהותיו * ברכ"י :

ה' כל המוריד דמעות על אדם כשר הקדוש ברוך הוא סופרן ומניחן בבית גבוה * וכל המתעלל בהספדו של חכם אינו מאריך ימים וראוי לקברו בחייו * ש"ס * ש"ך :

ו' כשם שמספידין על האנשים כך מספידין על הנשים בראוי להם * ונספדות בין האנשים והנשים * ש"ע ומור"ם בהגהת שם :

ז' במקום שהגילין להשכיר מקוונות להספיד חייב להשכיר מקוונות להספיד על אשתו ואם לא רצה בא אביה ומשכיר ומוליא ממנו בעל כרחו * ש"ע שם :

ח' הכלה מספידין אותה בין כמעשה אביה בין כמעשה בעלה * ש"ע שם * והדבר פשוט דשרי להספידה כמעשה דשניהם וזהו כונת הברייתא והפוסקים * ברכ"י :

ט' יורשים שאינם רואים לפרוע שבר הספידן מוליאין מהם בעל כרחם * ש"ע שם * והיינו דוקא כשירשו ממון המת אבל אם לא ירשו ממון המת אפילו בניו אין מוליאין מהם בעל כרחו * ש"ך וכ"כ הפרישה :

י' מי שזה שלא יספדוהו שומעין לו * ש"ע ומור"ם בהגהת שם * ובין עם הארץ ובין חכם שזה שלא יספדוהו שומעין לו * ולא כש"ת בית יעקב שכתב דחכם אין שומעין לו * ש"ת חיים שאל סי' מ"ד מהר"י ברכי"ם דרך המלך דק"ם :

יא' חכם וחסיד שזה שלא יספדוהו כמנהג העיר כיוצא בר מינן לעשות הספד גדול כב"ה בלילה בכמה סדרי והתעוררות גדול * והקהל טענו שזה כבודם להספידו וכמעט יש חלול ה' בין הגוים והמון העם ואפשר שימשך איהם מחלוקת * חייבים לקיים לוואתו כיון שלא אדם שלא יספדוהו רק אדם שלא יעשו לו הספד בקהל לעשות אותם השינויים כב"ה ודרוש וכיוצא זהו שלא רצה ואפשר שהיו לו טעמים כגונים אבל יכולים להספדו בביתו ולאקום בהספדו כל כמה דבעו ואפילו הרב בית יעקב יורה בים שחייבין לקיים לוואתו וטענת הקהל פגומי מילי כינהו כיון

כיון דמעלה הב"ד והפרכסים מפרסמין דרכו כבודו וחייבין לקיים לוואתו וכבר נזכרים לעשות הספד גדול בביתו * וכה יעשו להוסיף בהספד וקיימת ממש שהוא הספד עיקרי איהם לילות בביתו * הא ודאי זהו מקומן של שכ"חים כי אז יאמרו כגוים ונס החמון כי הגדילו לעשות ובשמים עלתה להם להספידו כהגון ולקיים לוואתו * הרב חיד"א ז"ל בחיים שאל שם :

י"ב לא נספד כלל רשע הוא אבל נתנוה קלת יש לו כפרה * מהריק"ם שם דברי השאלות הביאו מרן כב"י * ונראה דאם אמר אל הספדו כלל שומעין לו והוא קבל על עלמו משום כפרה ובהכי לא אמר הגאון * ועוד דהר"ן בחי' מסיק גבי הספד הפך הגאון דאפילו לא נספד כלל אס הוא ביטולי יש לו כפרה * שיורי ברכה :

י"ג אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כגון לרכי קבורתו והספדו אבל שאר כל דבר אסור * והני מילי בדברי תורה אבל במילי דעלמא לית לן בה * ומותר לומר פסוקים ודרשם לכבוד המת כהוד ד' אמותיו או בבית הקברות * ש"ע סי' שמ"ד * וכ"כ הרב"ז בהדשות ח"א סימן רכ"ד דשרי לדרוש על המת לפניו וליבא למתח משום לועג לרש כיון דלכבודו קעביד * והכי נהוג כרוב תפולת ישראל הן לדרוש בפני המת ועל הקבר והן ללמוד על הקבר למנוחתו * ברכי יוסף :

י"ד הדורשים על המת בפניו ומכוונים בדרושם להראות מעלתם בדרוש מה שאינו לכבודו לאו שפיר קא עבדי דכל שאינו לכבוד המת ודאי אסור ושמעתי הרבה גדולים היו מקפידין על דבר זה * ט"ז :

ט"ו נראה דכל שהוא ענין וברון המת ועונשי גיהנם וענין מעלת המדות שהיו דוגמתן באותו המת אין קפידא אפילו אם הם מפלפלין הרבה והכל מיקרי כבודו של מת ולא שלל ה"ט' אלא מפלפלין בדבר חיטוני שאין לו שייכות למת * מהרי"ע כס' שבט יסודם :

ט"ז חכם שמת בית מדרשו בטל סופדין אותו כל ז' אבל שאר מדרשות עוסקין בתורה אפי' בשעת ההספד * ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבלין בבית מדרשו אלא מתחברים שנים שנים ולומדים בבתיס * אב בית דין שמת כל בתי מדרשות שבעיר בעלין והרגילין להתפלל בב"ה ככ משנים מקומם * ש"ע שם :

י"ז מספידין תלמידי חכמים ונשותיהם בבית הכנסת ובבית המדרש אבל לא שאר העם * ש"ע שם :

י"ח חכם ואלוף וגאון מכונין אותו לבית המדרש ומניחין המטע במקום שהיה דורש וסופדין אותו שם * וכשמוליאין המטע סופדין אותו עד בית הקברות * וכיום הו' עולים לבית הקברות ומבקרין אותו * וכן ביום ל' ותכלית י"ב חדש מבקרין ומשכיבין אותו * ש"ע שם :

י"ט כשיס בחול המועד מענות דייניו שכולן עונות כאחת אבל לא מעטפות דייניו להכות כף על כף * בר"ח חנוכה ופורים מענות ומעטפות אבל לא מקוונות דייניו שחתה מדברת וכולן עונות אחרים * בקבר המת לא מענות ולא מעטפות * והני מילי לאיניש דעלמא אבל לת"ח בין בחול המועד בין בר"ח חנוכה ועורים מענות ומקוונות כדרך בחול * והני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא * ויום שמועה אפילו רחוקה כפניו דמי * ש"ע סי' ת"א * ובפניו היינו בפניו ממש בביתו או כשהולכין לקבורו * ברכ"י :

ך' מי שמת לו מת לפני ל' יום הסמוכים לרגל לא יספדו משוכנסו ל' יום הסמוכים לרגל * ואפילו יש לו הספד בלא זכ כגון שמת לו מת בחול ל' כח 28 Bet Ngobed שמתר

שמותר לסופרו ואפילו מת ערב הרגל אסור להספיד עמו על המת שמת לו לפני ל' יום קודם הרגל * ש"ע ק"י שמו" :
כ"א מי שכאס לו שמועה כחוד ל' קודם הרגל מותר לסופרו אע"פ שחיא שמועה רחוקה * ש"ע סס :
כ"ב לקיזן כתשלוס השנה ולהזכיר נשמות אינו בכלל זס ומותר לעשותו סמוך לרגל וכן אלו נוהגין * ש"ע סס :

רחיצת המת

קודם רחיצת המת קומרים זס הרחלנים ויועיל גם כן לחכרים הקברנים

אנא השם אלהי החסד והרחמים אשר כל אורחותיך חסד ואמת ותורתך בלה חסד ואמת ובראת העולם בחסד ואמת וצונו להתעסק במתים בחסד ואמת ולקבור המתים בחסד ואמת דכתיב כי קבור תקברנו ובכן יהי רצון מלפניך השם אלהינו שתאמצנו ותחנקנו לעשות מלאכתנו מלאכת שמים להיות עסקנו במתים בטהרתם ובדבישתם ובקבורתם ואף שלא ידענו בונתם לבוין בהם יהיו פארו נתפננו בהם ותשמרנו שלא נבשל במעשרה ירינו ויתקיים בנו לא יאנה לצדיק כל און כי שגיאות מי יבין ותשמרנו מכל נזק ותקרה וקיים בנו מקרא שכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע ותעמוד לנו זכות מצוה גמילות חסד ואמת ודכל בני ביתנו למלאוזה ימינו בטובה ובנעימים בשיבה טובה ואך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתני בבית השם לארך ימים : ויהי נועם וגו'

רחיצת המת לאיש חסיד מהר"ר הלל ז"ל

כותבין את המת על הלוח כדי לרחלו אחר רחיצת הלוח כוונתן אותו ואומרים ככעולתן

יהי רצון מלפניך השם אלהי ואלהי אבותי שתרתם על המת הנה שהוא בן אברהם יצחק ויעקב עבדיך ותנוח נפשו עם הצדיקים בגן עדן ברוך מתיחה המתים וממית החיים :

וורקין עליו מוס חיים לא חמין ולא קרים אלא פושטין ומתחילין לרחון הראש תחלה שבעה רחילות בשבעה כלים ראשונה כמים שנים כבתר שלישיה ככורית ואומרים

ראשך עבדך כפרמל ודרת ראשך פארנמן מלך אסור ברהמים :
 ברוך אתה השם האל הגדול הגבור והנורא מוחל וסולח לחטאים

לחטאים ולעונות ממתי עמך ישראל בתחנונים :

כרחלם רביעית וחמישית רוחו כמים נקיים וכששית כעלי הדס ואומרים יהי רצון מלפניך השם אלהי ואלהי אבותי שתסבב מלאכי רחמים לפני המת הנה שהוא עבדך בן אמתך ואמה השם אלהינו ואלהי אבותינו משביר אל דר מלטהו מכל צרה ומיום רעה ומדינה של גיהנם ברוך אתה השם גדול העצה ובער הרחמים :

כרחלם שביעית רוחלין את הראש כמים קרים ואומרים יבא שלום ינחו ער משכבותם ברוך אתה השם עושה שלום במרומו לעבדיו וליראי שמו :

- ו.אחר כך חוקן ג' רחילות בכל כלים
- א השם מה אדם ותדעהו בן אנוש ותחשבהו :
- ב ותחפרהו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו :
- ג לשם אלהינו הרחמים והסליחות כי חטאנו לו :

ו.אחר כך רוחן חלב וסכטן וסכהפות בכל כלים ואחר כך זרוע סימנית מלכנים וסמאלית בלחרונה בכל כלים סימנית מלמעלה וסמאלית למעט ואומר ברוך הפודה עמו ישראל ממייני פורעניות ברחמים :

ו.אחר כך רוחן את סוללים וממקוי ירכס ככלי אחר ואחר כך רוחן מכשויל של פנים ושל אחריו כמים אחרים ככלי אחר וככורית ואומרים יהי רצון מלפניך השם אלהי ואלהי אבותי שתזכור זכות ברירת קדש שבכשרנו ויהיה לו פדיון משרפת גיהנם ותחלצנו ברוך כורת הכרית ברחמים :

ויסוף ויאמר

ברחמים הסתר והעלם פשעי המת הנה עבדך ומשרפת האש תחלציהו כי הוא צריך לרחמיך הרבים ואתה השם אלהינו טוב וסלח לכל קוראיך ברוך אתה השם גדול העצה ורב העלידיה ברחמים :

ו.אחר כך רוחן את הארככות ואת השוקים ואת כפות הרגלים כמים אחרים ואומרים

רגלי צדיקים בגן עדן רכובות כי מקום ישרים הוא רגלי חסידיו ישמור ברוך אתה השם המצדיק צדיק וסולח לעונות

חטא

חמא עמו ישראל ברחמים :

ואחר כך רוחץ פניו של מת ואומר

פנים בפנים דבר השם עמכם בחר מתוך האש : אנכי עומד בין השם ובניכם בעת ההיא : ישא השם פניו אליך וישם דך שלום :

וכשרוחץ פיו אומר

פה אל פה אברך בו ומראה ולא בחירות :

ומתחיל בקלס אלכעויתיו ואומר

בדרך אפקיר רוחי פדיתה אותי השם אל אמת :

ורוחץ פניו ואומר

וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספיו : עיניו כיונים ער אפקי מים ברוך אתה השם המאיר למתי עמו ישראל במדת הרחמים :

ורוחץ אפיו ואומר

אפך במגדל הלבנון : ברוך הנותן רחמים גדולים ברוך החננוני קמתי עמו ישראל :

ואחר כך יאמר זה הסוק ו פעמים

והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תהרא יהיה לו לא יקרע :

ואחר כך אומר פסוק זה ג"פ

הן עם קבדך ישבון ובגיום לא יתחשב :

כשמסירין מעליו סדין שרחלו אותו בו אומרים

ויען ויאמר אל העומדים לפניו לאמר הסירו הבגדים הצואים מעליו ויאמר אליו ראה העברתי מעליך עונך והלבש אותך מתקצות :

ומשיכון אותו וזרקין על כל גופו מים טרבה כבוד אומרים

וירקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכר גלוליותיכם אטהר אתכם : ונאמר כי כיום הזה יכפר עליכם דטהר אתכם מכל טמאותיכם לפני יהוה וטהרו : וסר עונך ותשא אתך חכפר :

ומלכושין

ומלכושין אותו החלוק סתחתון ומככסים ואחר כך החלוק סעליון ואת כ סכניף ואחר כך מכסין את ראשו ואת פניו ואחר כך מלכושין אותו הטלית וכשמלכושין אותו אומרים

שוש אשיש בה תגל נפשי באלהי כי הלכישני בנדי ישע מעיל צרקה יעטני כחתן יכהן פאר וככלה תעדה כליה : ואומר ישימו צניף טהור על ראשו וישימו הצניף הטהור על ראשו וילבישוהו בגדים ומלאך ה' עומד : כי כארץ תוציא צמחה וכננה ורועיה תצמיה כן ה' אלהים יצמיה צרקה ותהלה נגד כל הגוים : ונחך ה' תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכובו מימיו :

וכשואין את סמת מבית רחילמו למטתו וקורין

ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל : אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי : ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הרברים אשר תדבר אל בני ישראל : ויוצנו ה לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כחיים הוה : ואתם הרבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום : לא אמות כי אחיה ואספר מעשי יה :

וכשמשימין אותו כארון אומרים שלש פעמים

ולא יבאו לראות כבלע את הקרש ומתו :

ואחר שכו סרון אומרים

הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל : כלם אחוויו חרב מלמדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות : ברכך ה' וישמרך : יאר ה' פניו אליך ויחנך : ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום : ילכו יונקותיו ויהי כוית הורו ורוה לו כלבנון : ראיתי והנה מנורה זהב כולה וגולה על ראשה ושבעה נרותיה עליה שבעה ושבעה מוצקות לנרות אשר על ראשה : ושנים ויתים עליה אחר ממין הגלה ואחר על שמאלה :

וכשנושאין אותו אומרים

ובנסוע המשכן יורידו אותו הלויים ובחנות המשכן יקמו אותו הלויים והור הקרב יומת : והיו כנסוע הארץ ויאמר משה קומה ה' ופיצו אויביך וינוסו משנאיך מפניך : כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל ררכיך : על כפים ישאונך פן תנוף באבן רגלך : לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך : ה' איש מלחמה ה' שמו : ה' ילחם לכם ואחם תחרישון :

דיני צרכי הקבורה

א' האומר אל תקברונו מכסיו אין שומעין לו אלא מוליאין מורשו כל לרכי קבורתו כעל כרחו : וכן כל מה שרגילין לעשות לבני משפחתו ואפילו סאכן שנותנין

שנותני על הקבר והוא ממון מאביהם • ש"ע ס' שמ"ח • ואפילו כתן ממון הרבה לאחרים כמתנה אין מו"חאין מהמקבלי מתנות לצורך קבורתו אלא מן חירותים כמ"ש בח"מ ס' רנ"ג • ש"ך :

ב' מדברי מרן הש"ג מכואר דוקא בירשו ממון אביהם הוא דמו"חאין מירושיו כל צרכי קבורתו • אבל אם היה עני והיה בן עשיר שלא ירש מאביו כלום אין מחייבין להסבן בקבורת אביו כיון דלא ירש ממון • אבל בש"ת שסוף ס' מנחת יעקב כתב דעני שמת ויש לו בן עשיר חייב בקבורת אביו • וכ"כ בס' בית לחם יסודם דחייב סבן העשיר אלא דאינו חייב לתת לגזבר בעד מקום קבורה אלא במקום קבורה דעלמא ולא לפי עושרו • וכתב הרב חיד"א בברכ"י דכן דעתו כוונתו :

ג' מת שלא היו לו צרכי קבורה ונבו לו והותירו אם כשגבו יחדו לצרכי זה המת ויתנו לירשיו ואם לאו יעשו מהם צרכי מתים אחרים • ש"ע ס' שכו" • ולא שגב גבי מעות או שאר דברים ויתנו לירשיו כשגבו ויחדו לצרכי זה המת • ש"ך :

דיני תכריכי המת ושאר צרכיו

א' תכריכי המת מותר לעשותן מכלאים • ואין קוברין את המת אלא בטלית שיש בו זיאת • ש"ע ס' שכו" • וי"א דאין לר"י זיאת • ונהגו לקברו בזיאת • אך פוסלין תחלה הזיאת או כורכין אחד מן הכנפות • מור"ם בהגהה ס' והב"ח כתב דאין לפוסלן אלא יש לקושטן זה עם זה או לבסותם תוך הכנפות • ש"ך :

ב' מי שעשה לעצמו טלית חדש ולא זכה להלבישו ולא עשה בו זיאת ומת פתאום צריך לעשות כל הד' זיאות בטלית ההוא כדינו ואח"כ יש לפוסלן או לכורכין א' מהכנפות או לקושטן זה עם זה או לבסותם תוך הכנפות כמנהג אותו המקום שנקבר ההוא גברא בטלית בזה כהרים כהרים ופשיטת • לחם הפנים בקול' אחרונת' אכל :

ג' אין קוברין המת בתכריכין יקרים אפילו לנשיא שבושראל • ונהגו לקבור כבגדים לבנים ש"ע ס' שכו" • והטעם שאין לקבור - המת בתכריכין יקרים הוא מפני תיקון העולם שהעניים אינם יכולים לעשות כן וגם משום גסות הרוח והשתתה :

ד' דוקא חשובים יותר מדי אסור • אבל מכל מקום יש לעשות תכריכין נאים למת דכל העושה תכריכין נאים למת יכיר בו שהוא מודה בתחיית המתים ותע"ב ויש לעשות מפתן לבן ולחזור אחר היתה • כ"י ד"מ • ש"ך :

ה' האיש אינו כורך ומקשר האשה אבל האשה כורכת ומקשרת האיש • ש"ע :

ו' מעלמין עיניו של מת ואם נפתח פיו קושרין לחייו • ופוקקין נקביו אחר שמדחין אותו כמימי כשמים וגוזזין שעריו ולפרכיו ומדחין אותו היטב בכל מקום שהוא נקי מכל עומא' ועוזין ראשו בביצים ערופות בקליפתן שבלבל הוא שחור בעולם • ש"ע ומור"ם בהגהה ס' ומאום שבו יעלם עיניו • ברכ"ו :

ז' בשעת רחיצת המת וטבילתו מקפידים הרחוצים שלא ליקח הכלי מיד חברו אלא ויתרו על הקרקע ולוקחו השני מעל הקרקע • לח"ס :

ח' כשמטערין המת אין מהפכין הדף שטיהרוהו עליו שמא ימות תוך ז' ימים • ר"י בשם ר"י בשם ר"י החסיד :

ט' לאחר שטיהרו המת לא יתחו המת באותו המקום שטיהרוהו אלא ישכיבוהו כנגד פתח הכית לפניו מן הכית • לזו"ת ר"י החסיד • שכו"ה י"ד ס' שס"ב : לר"י

י' צריך לבדוק המת שלא יקמוץ אצבעות ידיו • כך שמעתי מאח"כ י' יקר • ר"י שכו"ה :

יא' תכריכים יתעסקו עם הת"ח והם קודמים לתלמידיו ואם ירבו לוותר לאוזה אכזבים חשובים כשביד עובת הדרקם של התכריכים שיקבו בדמים הרשות בידם אבל מלד דרין אין תלמידיו הת"ח יכולים ליקח מהתכריכים • סדר הדורות סוף דס"ה בשם השל"ה וכ"כ בלחם הפנים בק"א ס' שכו"ה בשם תשו' מהר"י שירי ברכה :

יב' אם מלאו ישראל הרוב יקברוהו כמו שמלאוהו בלא תכריכין ולא יחללו ב אפילו מנעליו • ש"ע ס' שס"ד • וכן עושין ליולדת שמתה או למי שנפל ומת • וי"א שמלבישין אותם מלמעלה מבגדיהם תכריכין ונהגו שאין עושין להם תכריכין כשאר מתים רק קוברין אותם כבגדיהם ולמעלה מהם סרין כשאר מתים • מור"ם בהגהה • וכתב הב"ח בפל ומת דוקא כשמת במלבושיו • אבל כנפל ולא מת מיד אלא לאחר כמה ימים שכבר פשט מלבושיו וגם אין דם יולא ממנו שכברפסק ומת על מטתו מכח אותה כפילה ודאי מטהרין אותו ועושין לו תכריכין כשאר בני אדם שמתים על מטתם • ובהרוב בירי עכו"ם אע"פ ששענה שמלאוהו כבר פסק הדין קוברין אותו כשאר הוא כמלא כדי להעלות חמה ולנקות כס' • ויולדת שמתה ודם יולא ממנה אין לטהרה אלא קוברין אותה בלבושים • אבל אם לא מתה אלא לאחר כמה ימים ושבעות וכבר פסק הדין וכבר פשטת אותה חבגדים שהיו עליה בעת שיאל דם ממנה נוהגין עמה כמו כשאר מתים לטהרה ולעשות לה תכריכין • והש"ך כתב דראש נוהגין בהריבה קהלות לטהר כל יולדת ולהלבישה תכריכין ולהלבישה בגדיה למעלה מהתכריכין ולמעלה מהם הסרין :

יג' הטעם דקוברים הרוב במלבושיו כמו שמלאוהו לפי שיאלו כל הדמים ממנו והם מובלעים בבגדיו וחיישינן שמא כבלע בחוכן רביעית דם שהנפש יולאת בו לפיכך יקברוהו כמו שמלאוהו ולא יחללו אפילו מנעליו דשמא הדמים שיאלו עם יזיאת הנפש הם תוך המנעלים • ועל כן נוהגים בהרוב לחפור ולחתור במרא וחזינא בקרקע במקום שמלאו דם הרוב וכן כל דמו שיאלו ממנו במקום קרוב לו וקוברין אותו עפר שכלכל בו דמו עם הרוב • כ"ח :

יד' מי שנפל מן הגג ומת או שנפל סבית עליו ומת ונעשה בגופו פלעים וחבורות ומו"חא מהם דם • יקברוהו כמו שמלאו בלא תכריכין ולא יחללו אפילו מנעליו • ב"ח :

טו' מי שמת בדרך בקור גדול ושלג פושטין מלבושיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין כיון שאין בו פלעים ולא יאל ממנו דם • וכן מי שנכבד כנהר במים עם בגדיו פושטין בגדיו ומטהרין אותו ומלבישין אותו תכריכין וכמ"ש בסוף ספר מהר"ל • ב"ח :

טז' הרוב שמלאו עם הרוב גויים לערך ט' שבועות בחצר שלהם פסק הגאון בעל של"ם לטהרו ולעשות לו תכריכין מאחר שמלאו בלא בגדים ולעשות לו ארון שלם • הרב סדר סדורות סוף דס"ה • שירי ברכה :

יז' כפגור אחד בבית הסוהר אחר עינויים קשים זום הגאון מהר"ר וואלף מפראג שלא לטהרו כי אם במקום שמלוכלך בלואה לטהרו כמעט יין לעשות לו ארון שלם ותכריכין • והכתובת שמלוכלך מחמת עיניו ליתן תוך הארון • סדר הדורות ס' • שירי ברכה :

יח' בתולה בת ט' שנים נפלה וחתמה שתי שעות זום הגאון מהר"ר פינחס לטהרה ולעשות לה תכריכין כשאר מתים וארון שלם ובגדים מלוכלכים להסית

להניח בקבר על הארון • סדר הדורות שם • שיורי ברכה :

דיני איסור הלנת המת וריני הוצאתו

א' אסור להלין המת אלא ח"כ הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין או מקובנות או כדו שיכחו קרובים או להשמיט עיירות • ש"ע סי' ש"ז • ומיד בשקיעת החמה אין להשחתו והמשהה אותו עובר על לאו דלא תלין • גינת וורדים יו"ד כלל ה' דלא כהרדכ"ז :

ב' מת ביו"ט ראשון אין להשחות עד ליל יו"ט שני כדו שיקבר ע"י ישראל • גינת וורדים שם :

ג' כל המתים הממחר להוליף מטתו הרי זה משובח אבל על אביו ואמו הרי זה מנוכח לפי שחייב להספידן ולקונן עליהם הרבה • אלא אם כן היה ערב שבת או ערב יו"ט • ש"ע :

ד' כבודו של חכם להוליפו דרך הפתח ולא לשללו דרך גנות • ובמטה ראשונה ולא לשנותו ממטה למטה • ש"ע סי' שכ"ג :

ה' תיטוק בן ל"י מויליאין אותו בחיק לבית הקברות ולא בארון וקבר באשה אחת ושני אנשים אבל לא באיש אחד ושתי נשים משום יחוד • ואין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים ואפילו דקים לן שכלו לו חדשיו • אבל תיטוק בן ל' יום גמורות יולא בגלוסקא פי' כנסר רחב או בארון הנטלת באגפיים פי' כדורות ועומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים • בן י"ב חדש יולא במטה • כל הולא במטה רבים מלחיבים עליו פי' מרגישין ומלטעריין ושאינו יולא במטה אין רבים מלחיבים עליו • וכל הניכר לרבים רבים מתעסקים בו וכל שאין ניכר לרבים אין רבים חייבים להתעסק בו • ואין מויליאין מת במטה אלא ח"כ היום ראשו ורובו קיים • ש"ע שם :

ו' עיר שיש בה ב' מתים מויליאין את שמת ראשון ואח"כ השני • ואם היו מליכין הראשון מויליאין השני • חכם והלמיד חכם מויליאין החכם תחלה • ת"ח ועם הארץ מויליאין ת"ח • איש ואשה מויליאין האשה מפני שקרובה לבית הניוויל • ש"ע סי' שכ"ד • ול"ש מתה מתמת לידה ול"ש אשה אחרת האשה קודמת דכולהו כשיקרובות לבית הניוויל • ש"ת רשב"ץ ח"ב סי' מ"א :

ז' אם יש חכם ואשה יש שכתב דאם אשה זקנה היא החכם קודם ואם הוא חכם גדול הוא קודם לכל מין אשה • ולי כראה דכדורות הללו אם היא חיה היא קודמת • ברכ"י :

ח' הוליאין הראשון וקברוהו אין עומדין עליו בשורה ואין אומרים עליו ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים עד שיויליאין השני • הוליאין השני וקברוהו באים ועומדים בשורה ומנחמים ופוערים את הרבים • ואין מנחמים שני אבלים באחד אלא ח"כ היה כבודו שזה וקילוסן שזה • ש"ע שם :

ט' אין מניחין מטה של אשה ברחוב מפני הכבוד שקרובה לניוויל ואין עולין בחבר עיר על האשה • ש"ע ומור"ם בהגהה סי' שכ"ה :

י' נושאי המטה וחלופיהן וחלופי חלופיהן בין אותם שהם לפני המטה בין אותם שלאחריהם מאחר שלמטה לורך בהם פעורים מקריאת שמע ושאר המלוין את המת שאין המטה לורך בהם חייבים • ש"ע :

יא' אין מויליאין את המת סמוך לק"ש כל שאין שהות להוליפו לקברו קודם שיגיע זמן ק"ש כדו שלא להפקיע חובת ק"ש • ואם התחילו להוליפו אין ממסיקין כדו לקרות • ויש להמתין מלקברו עד שיוכלו לשער שכבר התפללו רוב הקהל

חקקל • ואין חילוק בזה בין ק"ש של שחרית לק"ש של ערבית • ויש מקילין בשל ערבית הואיל וזמנה כל הלילה • ש"ע ומור"ם בהגהה שם :

יב' במקום שיש כתפים מיוחדים לשאת את המטה אסורים כבעילת הסנדל שמא יפסק סנדלו של אחד מהם וכמלא מתעבב מהמלוא • ש"ע שם • וכתב הט"ז דלא יפה עושים באיום קהלות שעושים להם חבורה כל נושאי המטה ואין מניחין אחרים לשאת דא"כ לריכס לילך יתק וחס אינם עושין כן • והש"ך בס' כקודות הכסף חלק עליו וכתב דזמן הזה פשיטא דאע"ג דאיכא חבורה מ"מ אי אירע אונס לאחד ודאי דשאר אנשים מזורזים ומוכנים לעשות המלוא • ועוד דדוקא סנדלו קאמר בירוש' וכדאמרינן לענין שבת דאסור ללאת בו שמא יפסוק אבל כמנעלו דמיסדק ומותר ללאת בו בשבת כמבואר בת"ח סי' ש"א ח"כ הוא סדין הכא שמותר • וכן עיקר :

יג' מקום שנהגו ללאת נשים לפני המטה יולאות מקום שנהגו ללאת לאחר המטה יולאות • ועשוו נהגו שאין יולאות אלא לאחר המטה ואין לשכות • ויש למנוע מללאת נשים לבית הקברות אחר המטה דגורמים רעה לעולם כ"ו • ש"ע ש"ך :

יד' אם פגעו מת וכלה זה בזה מעבירין המת מלפני הכלה וכן אם אין בעיר כדו לום ולום מקדימין ומכניסין הכלה לחופה ואח"כ קיברים המת • אבל אחר שכבסה החופה ויש לפניו לנחם אבל ולשמחה חתן תנחומי האבל קודם • וכן הבראת האבל קודם למשתה של חתן כשיש בידו ספוק כדו שניסם אבל אם אין בידו ספוק כדו שניסם משתה חתן קודם • חתן ואבל בבית הכנסת יולא חתן עם שושבינו תחלה ואח"כ האבל • וכן הקרואים שלהם אובלים עם חתן כשזרעו ולא עם האבל • ש"ע ומור"ם בהגהה סי' ש"ם :

טו' המת והמילה מילה קודמת ואם הוא מת מלוא מת מלוא קודם • ש"ע שם • ועיין מה שכתבתי לעיל בדיוני מילה :

טז' כשמוליאין המת מקבית לא יולא אדם ראשון שחרות משוטטות בעולם לשמוע מה גזרין בעולם למעלה ולפעמים אומרים לחי ללכת עמכם ואם מתרצה או הוא או זרעו ימותו • רי"ז בשם רי"ו :

דיני הלוית המת

א' מבטלין תלמוד תורה להולאת המת • למאן דמתני לאחריה אין לו שיעור אפי' יש עמו כמה אלפים מתבטל בשבילו • למאן דקרי ותני דהיינו שקרא ושכה ועדין לא שנה לתלמידים אם יש ס' רבוא ח"כ להתבטל בשבילו • למאן דקרי ולא תני כיון שיש לו מי שיתעסק עמו אין לריך להתבטל בשבילו • והוא שיש עם עשרה • ש"ע סי' שס"א • וי"א דעכשיו מן הסתם מבטלין שאין לך אדם מישראל בז"הו שאינו במקרה או במשכס • מור"ם בהגהה • ואשה יולא שדינס כמאן דקרי ותני • וי"א שדינס כמאן דלא קרא ותני וכן נהגו להקל באשה ותיטוק • ואין מבטלין ת"ת למת כשיש מי שיתעסק עמו כל זרבו אלא עוסק בתורה • ואינו לריך ללאת ולראות אם יש עמו כל זרבו אם לאו אלא כיון שיש מי שיעשה מעשה ת"ת שלו קודם • ותיטוקות של בית רבן אין מתבטלין כלל אפילו להולאת המת • ש"ע • והיינו למאן דלא קרי ותני אין מבטלין ת"ת כשיש מי שיתעסק עמו כל זרבו • אבל מאן דמתני דאין לו שיעור ודאי דלעולם לריך ללוותו וכן למאן דקרי ותני דלריך ס' רבוא ודאי דמסתמא ליבא ס' רבוא • ש"ך :

ב' דוקא ללוותו בשעת הולאתו הוא דמבטלין ת"ת אבל כל זמן שמוטל לקוברו אין

אין מכתלין בשבילי ת"ת אלא אם יש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת וימנה אותה שאינה יומנה מותרת בין בלמוד בין בשאר מלאכות . ובשעת הולאת מכתלין מכל שאר מלאכות ובאים ללוותו אפילו לא קרי ותני . ואם אין חבורות בעיר כל בעלי מלאכות לריכוס להסתכל ולהתעסק בו עד שיקבר אבל מת"ת אינם לריכוס להסתכל אלא בשעת הולאתו . ש"ע :

ג' הרואה את המת ואינו מלווה עובר משום לוונג לרש ובר נדוי הוא ולפחות ילוונו ארבעה אמות . ואפילו כמקום שאינו לריך ללוות את המת לריך לעמוד מפניו . וארון העובר ממקום אם שלדו קיימת לריכוס ללוותו כמו בשעת הולאת המת . ש"ע :

דיני ההקפות שעושין למת

א' כשמגביעים עם המת לקברות מעמידים אותו כל ד' אמות קודם שיקבר . וכן כהגו האידכא להעמידו ב' ג' פעמים קודם שאומרים עליו לרוק הדיו . ובימים שאין אומרים לרוק הדיו אין לריכוס להעמיד אותו . מור"ם בהנחה ס"סי כ"ח . וטעם העמדה זו הוא כדי להכריח רוחות הטומאה הרואים להתחייב בו שלא להכניס עמו לקבורה כי כשמעמידים אותו הולכים להם . ובימים שאין אומרים כהם לרוק הדיו א"ל להעמיד אותו כי כיום זה אין כל כך רוחות טומאות מלויות . ש"ך . וכתבו לעשות הקפות להמת קודם קבורה מטעם זה . וכמ"ס בס' מעבר יבק :

ב' כלילה אין לעשות הקפות למת . ואפילו אחר חלות לילה אין לעשותם . הרב חיד"א כתיבם שאל ח"כ סי' כ"ח :

ג' מי שנפטר בחלות ליל שבת ורואים לקוברו ליל מולאי שבת . אחר חלות לילה כדי לעשות לו הקפות יש למחות בידם שלא לעכב קבורתו עד אחר חלות לילה בשביל ההקפות דאין לעשות הקפות למת כלילה אפילו אחר חלות . ויקברוהו בלא הקפות תכף במולאי שבת דעדין יש הארת שבת ויש נחת רוח למת דעדין יש איהו הארס כשמים מהארת שבת . ועוד שאם יקברוהו תכף אכתי לא עזרו עליו כ"ד שעות משנפטר ועוב לו . הרב חיד"א שם :

הקפות שעושין למת קודם שיקבר לאיש ולא לאשה

א רחם נא עקרוי אר ארתיים חיים . ומלך עולם . פי עמך מקור חיים . ותמיד יתהלך בארצות החיים . ותנוח נפשו בצרור החיים :

ב חנון ברוב רחמיו יכפר את עוניו . ומעשיו הטובים יהיו לנגד עיניו . ויהיה לעמיתו עם כל נאמניו . ויתחברך לפניו בארצות החיים :

ג וברון טוב יהיה לו לפני צורו . להנהייל חיר יוצרו להגיה אורו . לקיים חזונו והגיון מאמרו . כי בריתי היתה אתו השלום והחיים :

ד שערי שמים תמצא נפתחים . ועיר שלום תחווה ומשקנורת מבטחים . ומלאכי השלום לקראתך שמהים . וכתן הנדרור קבלך

לקבלך יעמוד . ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד : ותנוח
 ח נשמתך תלך למעברת המכפרה . ומשם לפרוכים שם אל ירעה לה . ושם פנקס תקבל לגן עדן שבידה . ושם תחזור עמוד משוך מלמעלה . ושם תעלה למרום ולא בחוץ העמוד .
 ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד : ותנוח
 ו שערי המקדש יפתח מיכאל . ויקריב נשמתך בקרבן לפני אל . ויתחבר עמך המלאך הגואר . עד שערי ערכות אשר שם ישראל . בנועם מקום זה תהי וזכה לעמוד . ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד : ותנוח
 ז תהי נפשך צרורה בצרור החיים . עם ראשי ישיבות וראשי גליות . עם ישראלים וכהנים ורוים . ועם שבע בתורת של צדיקים וחסידים . ויגן עדן תנוח ותעמוד . ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד :

דיני קבורת המת בקרקע

א' הכותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר משום מליו את המת . ואם כתבו בארון וקברו בקרקע אינו עובר עליו . ומ"מ יפה לקוברו בקרקע ממש אפי' בח"ל . ש"ע סי' ס"ב . וכשהארון אינו סתום מכל דהו כקבור בקרקע ממש . ש"ך . וכותבין המת בקבר על גבו ופניו למעלה כארס שהוא יושן . ש"ע . וכותבין לכסות הארון כדף ושלא להטיל עפר על גופו מפני שבזיון הוא לו . לבוש . ש"ך :

ב' אין קוברין ב' מתים זה בלד זה אא"כ הוה דופן הקבר מפסיק ביניהם ולא המת בלד עלמות ולא עלמות בלד המת . אבל נקבר האיש עם בתו קטנה והאשה עם כהן קטן ועם בן כהן קטן . זה הכלל כל איש עמו בחייו נקבר עמו כמותו . ש"ע . אבל בן גדול אף שמתו לישן עם אביו וכן בת גדולה עם אמה אסור לקוברן עמם . וכשה נקבר האיש עם בתו הקטנה הוא סדין דנקבר עם בת כהן קטנה או בתה . פרישה ש"ך :

ג' אין כותבין שני ארובות זה על זה ואם כותבן כותבין העליון שיפנה . ואם יש ביניהם עפר ו' עפחים מותר . ש"ע . ואפילו כאי אפשר לקבור במקום אחר אין כותבין ב' ארובות זה על זה . ולכן לריך למחות בקהלות שעושים כן שלא ישימו זה על זה אלא כדאיכא בכירור הספקת ו' עפחים . ובתב הב"ח מיסו אם אי אפשר לקברו בענין אחר ודאי שרי וכן משמע מתשו' רב סא"י באון ופשוט הוא . ש"ך :

ד' אין קוברין רשע אלא לדיק אפילו רשע חמור אלא רשע קל . וכן אין קוברין לדיק וכ"ש בינוני אלא חסיד מופלג . אבל קוברין כעל תשובה אלא לדיק גמור . ש"ע ומור"ם בהנחה . ואין קוברין כעל תשובה אלא חסיד . כ"ח ש"ך :

ה' מה שכותבין העשירים לקנות מקום חשוב לקברו כדי להיות שוכנים אלא לדיק לפי הסברא ואלא שחרס בהפסדו כי אולי אינם ראוים לכך ויענשו כי לר ורע ללדיק שיסכבו רשע או מי שאינו הגון אלא ומנעם דאלישע ויכות . על כן לריך ראות סיטב

היטב אם לא שרדי בעלי כיסין תקפה עלינו . הגאון רש"ל כוש"ש ליכמות פ"ג סוף סימן נו"ו :

ו' שנים שהיו שוכנים זה לזה אין לקבורם יחד . ש"ע שם . ויחבא דמלך אחד הוא קבר אבותיו ומלך אחר הוא קבור שוכניו . אם השניא קבר זמן הרבה וכבר עברו י"ב חדש יקברו את מת זה עם אלל אבותיו ואין לחוש ששוכניו קבור מזד אחר . שבות יעקב ח"ב סי' ז"ו . ברכ"י :

ז' אשה שירשה קבר ממשפחתה נקברת בתוכו היא אכל לא יוכלו יריבה אלא ח"כ ראתה אותה בחייה . ש"ע סי' שס"ו :

ח' אביה אומר תקבר אללי ובעלה אומר תקבר אללי . תקבר אלל בעלה . ויש גורסין תקבר אלל אביה . ואם יש לה בנים ואומרת אלל בני קוברין אותה אלל בניה . ש"ע שם :

ט' אביה אומר לא תקבר אללי ובעלה אומר לא תקבר אללי קוברין אותה אלל בעלה . ש"ע שם :

י' יש לחוש לסכנת הרב מעבר יבק מאמר ב' פ"ז בדיון אלמנה מבעל שני ויש לה בנים משניהם ומתה שתקבר אלל בעלה הראשון . ואם נודע דהוה מתווישבא כדקא יאות כבעלה שני ויחאף נעשם עמי תקבר אלל השני וכ"ש כשהו לה מבעלה סב' זכרים ונקבות ומבעלה הראשון זכרים לבד . וזע אמת מי"ד סי' קמ"ו :

יא' המוכר קברו ודרך קברו ממקום מעמדו ומקום הספרו . באין בני משפחתו וקוברין אותו בו בעל כרחו של לוקח ומחזירין את דמיו . ש"ע שם :

יב' אין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אלא ח"כ מחוזה לארץ לארץ ישראל . או ליקבר במקום קברות אבותיו . ואם טוס להוליכו ממקום למקום או שזו לקוברו בביתו ולא בבית הקברות שומעין לו . ש"ע ומור"ם בהגהה סי' שס"ג :

יג' נוהגין לתת מעשר ארץ ישראל בקבר . ויש למנהג זה על מה שיסמכו ממדרש תנחומא פרשת ויחי . מור"ם בהגהה שם :

יד' אם קברות בעיר לא יעברו המת לעיר אחרת לקבור כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם . רי"ו בשם ר"י החסיד :

טו' הקבורה בארץ ישראל מזה אפילו שמת בח"ל . ושכיב מרע שזוה שילוכו עלמותיו לא"י מזה לקיים דבריו אכל אין כופין לירשו בכך . ואם היה בדבר סכנה אפילו מזה אין כאן . ש"ת רש"ם י"ד סי' ר"ג . שכ"ח :

טז' חכם או איניש דעלמא שמת אע"פי שגילה דעתו בחייו שאינו רוצה ליקבר בח"י אם ירלו וירשו להעלות עלמותיו לא"י מעלין . זולתי אם טוס בשעת מיתה שלא יעלוהו . ש"ת רלב"ח סי' ס"ג וש"ת מהר"י בי רב סי' ל"ח . שכ"ח :

יז' מגדום שמת בכדווי מרחיקין קברו יותר מט' אמות משאר קברות . ס' חסידים סי' תש"ז . ומנהג לקבור הסרוגים במקום המיוחד וראים מס"ח סי' רל"ג . לחם הפנים בקול אחרון הלכות אכל סי' שצ"ו :

יח' כשקוברים אשה שאוכלת הילדים בחייה שקורין אותה ברוש"ם או סטריג"ם אם רואין פיה פתוח כבירור הוא שתעשה חיזק שנה אחת ויש למלאות פיה עפר היטב ולא תזוק עוד . רי"ו בשם ר"י החסיד :

יט' הקוברים מקפידים שלא ליקח מרא וחיכה מיד חבירו אלא זורקין לארץ ואח"כ לוקחים . לחם הפנים שם :

כ' אין לחשוב קבר אלא ח"כ נוטנין בו מת לאתגר כי אם ישאר פתוח עד למחר

למחר לא יעברו ימים מועטים שימות אחר בתוך י"ו יום . רבינו ירוחם רבינו יהודה החסיד שכ"ח :

כ"א מותר ליתן סיד עליו כדי לעכל הכשר מהר ולהוליכו במקום שזוה . תשו' הרשב"א סי' שס"ט . מור"ם בהגהה שם :

כ"ב יש נוהגין לזוות בשעת מיתה שיתנו סיד בתוך קברו כדי שיתעכל הכשר לפי שאמרו במדרש שאין מניסין את הכשמה למחילתה עד שיתעכל הכשר . וכזה נשתבחה ח"י שנאמר ארץ אוכלת יושביה היא ואמרו מתוך גנותה למדנו שבתה שממהרת לאכול את יושביה אשר בתוכה כדי שהכשמה תמלא מנותה ככונה בשיבה עליה אם היא ראיה לכך . וכתב הרדב"י בחדשות ח"א ס' סי' תפ"ד דאע"פי שזה מותר וכ"ש כשהוא בעלמו מזה על כך מ"מ הוא התחכמות על מה שסדר הקב"ה בטבעו של עולם כיון שהדבר על כד העוכש מה הועיל . הקצור קצרה ידו ית' להתפרע ממנו כעונש שהוא קשה ומר מזה . ואם לדיק הוא הלא יזוה את הטבע להשיב כל יסוד ליסודו בזולת זמן או בזמן קצר כדי שתעלה נשמתו למקומה בלא מנוע . סילכך על זה וכיוצא בו אני קורא תמים תמים עם ה' אלהיך :

דיני צדוק הדין ואמירת הקדיש

א' עכשו נוהגים שאחר שנגמר סתימת הקבר בעפר או לאחר שהפך האכל פניו מן המת חולצין האכלים מבעל וסכדל . ומרחיקין מעט מבית הקברות ואומרים קדיש דהוא נתיד לחדתא עלמא . ש"ע סי' שצ"ו . ויש מקומות דקודם לאומרים לזוק הדין ואח"כ אומרים קדיש . טור . ויש מקומות דאומרים לזוק הדין אחר קבורה והקדיש אומרים אותו קודם הקבורה :

ב' בחול המועד אומרים על המת לזוק הדין וקדיש דרכן וכן כיו"ט שני אכל כיו"ט ראשון כיון שאין מתעסקין במת אין אומרים אותו . ש"ע סי' ת"א . ויש חולקין שלא לומר לזוק הדין כמועד וכן סמכהג פשוט במדינות אלו שלא לומר לזוק הדין בכל הימים שאין אומרים בהם תחנונים ולכן אין אומרים אותו גם כן כשקוברין המת אחר חלות כערב שבת . מור"ם בהגהה . ואינו אין לנו אלא דברי מרן הש"ע וכן נהגו בני ספרד ברוב המקומות לומר בקברות המת לזוק הדין והקדיש גם כיום טוב ב' ובח"ה ומכפסק הש"ע וכ"ש שיש להסוהגים כהש"ע לומר לזוק הדין והקדיש כשאר הימים שאין בהם נפילת אפים ובע"ש וערב יום טוב אחר חלות :

ג' אם קוברים המת בלילה י"א שאין אומרים לא הקדיש ולא לזוק הדין . מור"ם בהגהה שם . וכ"כ בב"ס ובכ"י בשם ס' ח"מ וסכדל בו :

ד' אין אומרים לזוק הדין ולא קדיש דעתיד לחדתא לקטן אלא כשהוא מכן ל' ואילך . תשו' הגאונים סי' קל"ס . שכ"ח :

צדוק הדין

צדיק אַתָּה יְהוָה וְיֵשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ : צדיק יְהוָה כָּבֵד דְּרָבֵינוּ וְחַסִּיד

כָּבֵד מַעֲשָׂיו : צִדְקָתְךָ צִדְקָה לְעוֹלָם וְהַיְדָרְתְּךָ אֲמַת : מִשְׁפָּטֵי

יְהוָה אֲמַת צִדְקוֹ יִחַדּוּ : בְּאִשֶּׁר דִּבֶּר מֶלֶךְ שְׁקִטּוֹן וְיָמִי יֵאמַר רַו

מֵה תַעֲשֶׂה : וְהוּא בְּאֶחָד וְיָמִי יִשְׁבְּנוּ וְנִפְּשׁוּ אוֹתָהּ וַיַּעַשׂ : קִטּוֹן

וְגִדּוֹר שֶׁם הוּא וְעַבְדְּךָ הַפְּשִׁי מֵאֲדוֹנָיו : הֵן בְּעַבְדְּךָ רַא יֵאֱמִין

וּבְמִלְאָכָיו יֵשִׁים תְּהַלְלָה : אַף כִּי אֲנִישׁ רָמָה וּבֶן אָדָם תִּזְעָרָה :

הצור

תצור תמים פּערו כי כד דרכיו משפט אל אמונה ואין עור צדיק וישר הוא: דיין האמת שופט צדק ואמת ברוך דיין האמת כי כד משפטיו צדק ואמת:

יתגבל ויתקדש שמייה רבא רהוא עתיד לחדתא עלמא ולאחאה מתא וילשכרלא היכלא ולמפרק חייא ולמבני קרתא דירושלם ולמעקר פולחנא דאליה מארעא וקאתבא פולחנא יקריא דשמיא להדריה וזיוניה ויקריה בחייכון ובזמכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: יהא שמייה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא יתברך וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתחדר ויתעלה ויתהלל שמייה דקודשא בריך הוא לעירא מן כל ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן: תתכלי חרבא ובפנא ומותנא ומרעין בישין יעדי מננא ומנכון ומעל עמיה ישראל ואמרו אמן:

יהא שקמא רבא מן שמיא חיים ושבע וישועה ונחמה ושיזבא ורפואה וגאולה וסליחה וכפרה ורינוח והצלה לנו ולכל עמו ישראל ואמרו אמן: עושה שלום במרומו הוא ברחמינו יעשה שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ואמרו אמן:

דיני לחורת מבית הקברות

א' אחר שחורין מבית הקברות תולשין עפר ותולשין עשבים ומשליכין אחר גוים וכשתולשין העפר אומרים זכור כי עפר אנחנו ונעשבים רמו לתחיית המתים כדכתיב ויזכו מעיר כעשב הארץ ואח"כ רוחלון ידוים במים והרמב"ם כתב טעם לתלישת עפר ועשבים ורחילת ידים במים לרמוז שאין עומאם זו נעשרת אלא כבעין ג' דברים הללו אפר פרה ומים ואוהב:

ב' כחול סמועד אין לתלוש עשבים ועפר כבית הקברות כמו שנוהגים לעשות כחול ש"ע א"ח ס"ס תקמ"ז וסיניו שלקטן לזורך בית הקברות אכל מה שתולשין בחורתן מקברות המת זכר לתחיה מותר ש"ות המבי"ט ח"א ס' ר"ן יד אסרין ודלא כשכ"ס וי"ד סימן שע"ו דזוינחו להמבי"ט והג"מ חולקים מנ"כר א"ח ס:

ג' הקדמונים חרמינו שלא ליטול רחילה זו מן סכח כי פעם אחת בקשו גוים עליה וסרגו

וסרגו כמה יהודים מע"מ שכ"ס: ד' כשרותאים סידים מנהגו שלא לקנח סידים מאותם רחילה אלא מניחים שיתכבדו מעמלם ולא שמעתי טעם נכון לזה שכ"ס ומסר"ל כריא"ל והריב"ק סיו מנקהים ידוים פחד יחזק ערך קברו סמת כ"י עיקרי סד"ט י"ד: ה' יש להקפיד שלא יכנס אדם לבית קודס שירחץ וישב ג' פעמים בחצר כ"ס"ה ומנהג אבותינו תורה היא תשו' מסרי"ל מור"ם בהגהה מ"מ שכ"ס:

דיני על איזה מת מתאבלין

א' כל הקרובים שסכהן מעמא להם שהם אביו ואמו ובתו ואחיו ואחותו מאביו סכולה ואשתו מתאבלים עליהם ועוד סוסיפו עליהם אחיו מאמו ואחותו מאמו בין כותלה בין כשואה ואחותו כשואה מאביו סמתאבלים עליהם אע"פ שאין כהן מעמא להם וכשם שהיא מתאבל על אשתו כך היא מתאבלת עליו ודוקא אשתו כשרה וכשואה אכל פסולה או ארוסה לא אכל כנו ובתו ואחיו ואחותו אפילו הם פסולים מתאבל עליהם חוץ מבנו ובתו אחיו ואחותו משפחה או כותית שאינו מתאבל עליהם ש"ע ס' תע"ד:

ב' כל שכתבם לחופה אע"פ שלא נכעלה כעלה מתאבל עליה וכן היא מתאבלת על כעלה אכל לא נכנסה לחופה אע"פ שברכו ברכת כשואה כשואה עדין כבית אביו אין מתאבלין זה על זה מסרח"ש ס' כ"ה:

ג' היכס וסיכמה אינם מתאבלין זה על זה פרח מעט אחרן ח"ב ס' ק' וכן סעלה כש"ות נחפה בכסף י"ד ס' שאינם חייבים להתאבל ודלא כהרב משאת מש"ס י"ד ס' ז"ך דהסכים דחייב היכס להתאבל על יבמתו ברכ"י וכן עיקר כהרב נחפה בכסף דאין מתאבלין וע"ז וכן נתפשט המנהג בגלילותינו ודלא כהרב מהרי"ע בליקוטיו שכסף ס' שבע יהודה שהשיג על הרב נתפשט בכסף ממה שפסק מרן ש"ע ס' ש"ד דכתיב מעמא ליבמתו דאין השגתו שהגם דמרן לגנוין עומאם אחרם ולא לגנוין אכילות שוירי ברכס:

ד' אשם שנתגרסה על תנאי דאם מתו ומת הכעל אינה נריבם להתאבל עליו אש רובה היא לככות עליו וללאת אחר מעותו אין איסור בדבר מרדכי סוף גיטין ומור"ם בהגהה כ"א ס' קמ"ס:

ה' הגר שנתגייר הוא ובתו או עבד שנתחרר הוא ואמו אין מתאבלין זה על זה ש"ע ס' והוא הדין גר שנתגייר עם אמו אין מתאבלין זה על זה מור"ם בהגהה ס:

ו' בזמן הזה נהגו שאין שום קרוב מתאבל עם סמתאבלים וכל סמתמיר בזה אינו אלא מן סמתמיהין ומ"מ נהגו שכל קרובי סמת ספסולים לו לעדות מראים קלת אכילות כעלמן כל שבויע הרחשונה דהיינו עד אחר שבת סראשון שאינן רוחלים ואין משנים קלת בגדים כמו בשאר שבתות ויש מקומות שנהגו עוד להחמיר בעניינים אחרים וסעיקר כמו שכתבתי וכל זה בשמועה קרובים או שהיה אלא סמיתה אכל בשמועה רחוקה אין לאכילות זה מקום כלל מור"ם ס' ש"ך ויבמקומותינו לא נהגו מזה כלל וזלת שבתוך ז' באים סקרובים ואוסכים ויושבים אלא האכל ויש שאינם אוכלים חוץ לביתם אפילו בסעודת מלוה כל זה סכל לפי סקרובא כ"ס"ה:

ז' מי שרוצה להחמיר על עצמו להתאבל לגמרי על מי שאינו צריך להתאבל או ללבוש שחורים על קרובו אין מוחין בידו מור"ם בהגהה וכו' דסיניו דוקא לכסוב עליו אכילות בדברים של רשות כגון שלא לסתפאר ושלא לקוף לפרכיו ושלא להטעק בפרקמטיא וכיוצא שאדם מלווה עליהם אינו יכול לכהסוב והסכימו עמו כל כעלה הוראם שבעיר ותשו' סר"א כ"ה ס' ח' שכתב שיכול להתאבל בדבר סרשות

ה תינוק כל ל' יום ויום ל' בכלל אין מתאבלים עליו אפילו נמרו שערו ופרכיו ומשם ואילך מתאבל עליו אלא א"כ כודע שהוא בן שמנה . ואי קום ליה ביה שכלו חדשיו כגון שבעל ופירש וכולד חי לג' חדשים בגמורים אפי' מת ביום שגולד מתאבלים עליו . ש"ע שם . וספק בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון שניהם מתאבלין עליו . מור"ם בהגהה שם . ועיין בדברי קריעה :

ו יש מי שאומר דתאומים שמת אחד תוך ל' יום והשני חי ומת אחר ל' יום אין מתאבלין עליו . ש"ע שם . וכתב הש"ך דאין מתאבלין עליו דכתב מרן פירושו דאין מתאבלין על אותו שמת תוך ל' יום ולא אמרו מדום הוא חי וסוף בן קיימא גם זה שמת תוך ל' מסתמא בן קיימא הוא . אבל על זה שמת אחר ל' מתאבלין עליו . והלא כהלבוש שכתב שאין מתאבלין גם על זה שמת אחר ל' דהא ודאי ליתא וכבר השיב עליו הכ"ח וכן משמע להדיא בה"א גופיה שממנו מקור דין זה וכ"כ בהגהה בדרישה וכן עיקר ע"כ . וכ"כ הג"ז ודחה פסק מהר"מ מלובלין סי' ס"ז שפסק כהלבוש דליתא . וכ"כ הכ"ח וכ"כ הכ"ה ב"ש מהר"ד ז' כחמיאש וכן עיקר לדינא דעל הראשון אין מתאבלין ועל השני כיון דמת אחר ל' מתאבלין עליו . וכן מוכח מש"ס דכויר ד"ג וכמו שכתב הרב מהר"ע"א בס' הלכות יו"ט דקס"ח וכן הסכים הרב מהר"ח בספר חקרי לב יו"ד ח"ג סימן קמ"ח :

ז על רבו שלמדו חכמה כוהן דיני אכילות אלא שמכרד ומומין ומתאבל עליו בתלית סנדל וכל דיני אכילות יום א' . ש"ע שם . וכתב בב"י בשם רבינו שמחה שריד לשנות מקומו בבית הכנסת . מיהו במקלת היום סגי . הגהה שם . וכ"כ בש"ע סי' רמ"ב סעי' כ"ו דמתאבל עליו מקלת יום המיתה או מקלת יום השמועה ואפילו שהוא שמועה רחוקה :

י יש אומרים שבשעת הדבר אין מתאבלים משום כיעותתא . ושמעתי קלת כהגו בן : מור"ם בהגהה שם :

דיני אימתי חל האבלות

א מאימתי חל האבלות משנקבר ובגמר סתימת הקבר בעשר מיד מתחיל האבלות ומעטף ראשו אכל אינו תולץ מנעליו עד שיגיע לביתו . ועכשיו נוסדים לחלוץ מנעל אחר סתימת הגולל מיד ככתוב לעיל . ש"ע סי' שע"ה :

ב היום סבור שנתם הקבר והתחיל להתאבל ואח"כ כודע לו שזעה חוזר ומתחיל האבלות מחדש . מור"ם בהגהה :

ג מי שדרגן לשלוח המת למדינה אחרת לקוברו ואינם יודעים מתי יקבר . מעת שיחזרו פניהם מללוות מתחילין למנות ז' ול' ומתחילין להתאבל . והסולבים עמו מונים משיקבר ואם גדול המשפחה הולך עומא אף אלו שבבאן אינם מונים אלא משיקבר וגדול המשפחה הוא דביתא סמוך עליה וגירורי כולתו אברתוים לא שגא את ל"ג בן קטן . ויש מי שאומר דלריך שיהא בן י"ג שנה . ש"ע :

ד בשלחו מתוים לעיר אחרת שדינם להתחיל האבלות משיחזרו פניהם והתחיל למנות האבלות ואח"כ נתפס המת ולא ניתן לקבורה זמן ארוך אין לריכין להפסיק אבלותו וא"כ לחזור ולהתאבל אח"כ דמאחר שדינם להתחיל מיד א"כ להפסיק . מור"ם בהגהה סעי' ז' :

ה כשולחים המת לעיר אחרת וגדול המשפחה נשאר אצל שנארו כאן אין גדול המשפחה מעלה ומוריד אלא אפי"כ אותן שהלכו עם המת מוכין לעלמם משיקבר . דדוקא להחמיר אזליין בתר גדול הבית דאין מוכין אלא משיקבר כשגדול הבית

הבית הלך עם המת . אכל לקולא כשגדול הבית נשאר כאן דחוק מוכה מעת שהסך פניו מללוות לא אזליין בתריה שימנו גם אלו שהלכו עם המת עמו וכן עיקר . ש"ך :

ו דוקא כשולחים המת לקוברו בעיר אחרת הוא דמויין מעת שיחזרו פניהם מללוות אכל הקוברים בבית הקברות סמוך לעיר החוזרים משער העיר אינם מתאבלין עד שיאמרו להם שנקבר וכמ"ש הרמב"ן וכ"כ בב"י ופסקא מיהו ע"כ לענין קובר מתו כערב הרגל וכדאיתא בפוסקים בשם בעל הסלכות . ש"ך . ועיין לקמן בסמוך :

ז נקבר בין השמשות חל האבלות אפילו על אותם שלא הלכו עם המטה ועולה להם ליום אחד ואם היה ערב הרגל בעל מעליו גורת ז' אפי"כ שלא חזרו הקרובים אלא אחר שנכנסו שבת או הרגל . ש"ת הרשב"א בישנות ח"א סי' ס"ג . וכ"כ הראב"ח ח"ב סי' כ"א דמי שנקבר ערב שבת סמוך לתשיבה והאבלים חזרו פניהם מהמת בעוד היום גדול אפי' לדעת הרמב"ן חל האבלות מיום ששי :

ח מת שנקבר ערב שבת סמוך לתשיבה . אין לורך להאבלים שהלכו לב"ה לקבורה פניהם מהמת ולחזור לבית מבעוד יום אלא יותר ככין שימתינו שם עד שיהא המת נקבר דהוה מסתמא קודם בין השמשות . ועולה להם יום ו' ויום שבת אפי"כ דלא יסיו נוסדים אבלות עד הערב ובהגיע לבית מ"מ עולה להם . מהראב"ח שם . וכ"כ בתשו' דבר משה ח"א סי' ע"ה :

ט אם מפנין את המת מקבר לקבר אם קברוהו בקבר ראשון על דעת לסיית קבור שם עולמית אלא שח"כ כמלכו לפנותו משם אין מוכין לו אלא משיקבר בקבר ראשון אפילו פינשו תוך ז' . אבל אם בתחלה קברוהו על דעת לפנותו כשיוזמן להם מתחילין אבלות מיד . ואם פינשו תוך ז' חוזרין ומוכין משיקבר שנית . ואם לא פינשו עד לאחר ז' כבר עבר אבלותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת . ואם מתחלה הוה דעתם לפנותו משם תוך ז' אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני . ש"ע :

י אם נתנו המת בארון ונתנוהו בבית אחד לפי שהיתה במזוז מוכין לו מיד ז' ול' אפי"כ שדעתם לקברו בבית הקברות אחר המזוז וסתימת ארון הוה כקבורה וחל עליהם אכילות מיד אחר סתימת הארון . ש"ע :

יא הרוני מלכות שאין מניחין אותם ליקבר מאימתי מתחילין להתאבל עליהם ולמנות ז' ול' משנתיאשו לשאול למלך לקברן אפי"כ שלא כתיאשו מלנגוב . ואין חילוק בין כתיאשו תוך ל' או לאחר ל' . ש"ע ש"ך :

יב מי שהודיעוהו שלכו עכו"ם קרובו בעיר אחרת וכגב אבלות מיד ואח"כ כודע לו שעדיין עומד בלביהם . אותו אבלות לא עלתה לו וחוזר ומוכה משיקבר או משנתיאשו מלקברו . ש"ע :

יג מי שבעב כמים שיש להם סוף או שילא קול שהרנוהו לפגים או שגרתה הוה מאימתי מונים משנתיאשו לבקש . מלאוהו אברים אברים ומכירין אותם כסימני גופו אין מוכין לו עד שימלא ראשו ורובו או שנתיאשו מלבקש . ואם כמלא אחר שנתיאשו ממנו אין הקרובים לריכס לחזור ולהתאבל אלא הבנים אם הם שם בשעה שמלא או שזעו באותו היום שנמלא מתאבלים אותו היום דלא גרע מליקוט עלמות אביו . אבל אם אינם שם ושזעו אחר שזעו היום א"כ להתאבל . ש"ע ש"ך :

יד מי שמת לו קרוב וסוף במקום אחר ונדע לו במקומו מוכה לעלמו מיד שגדע לו ואפילו ב"ה אח"כ למקום המת אלא שאר הקרובים שהתחילו כבר להתאבל לא יקבר אבלותו כשביב כך . וכן אם בא אלל הקרובים ואינם במקום שמת המת

ולא במקום קבורה כל אחד מונח לעלמו משעה שזרע לו • אכל אס לא ידע שמת לו מת עד שבא אלל הקרובים שמקום המת או מקום קבורה • אס במקום קרוב שסוף מהלך י' פרסאות אפי' בא ביום ז' אס מלא מנחמים אלל גדול הבית אפילו שנעדרו לעמוד הואיל ומלא מנחמים דחיבו שנוטין עדין קאת אכלות מונח עממס דכיון שגדול הבית מונח עממס גם הוא מונח עממס • אכל אס לא מלא גדול הבית מונח לעלמו • וכן גדול הבית שבא ממקום קרוב מונח לעלמו • ואס בשעת קבורה הלכו מקאת הקרובים לבית הקברות מונין עם אלו שבבית בין שהם גדולים או קטנים בין שב"הק קרוב או רחוק בין באו תוך ג' ביום ז' והוא שכאז ומלא מנחמים אכל אס לא מלא מנחמים ביום ז' אותן שחלבו לבית הקברות מונין לעלמן משיסתוס הגולל • וכן הבא ממקום אחר לשם ומלא שחלך הגדול לבית הקברות כיון שחור הגדול אללס אפילו ביום ז' ומונח עממס אף זה נגרר עממס ומלאו כולם מונין מנין אחד והוא שבא זס ממקום קרוב ודוקא שנשארו מקאתן בבית • אכל אס לא נשארו מקאתן בבית מונח לעלמו אף זה נגרר עממס לא חור הגדול תוך ז' שאז הגדול מונח לעלמו משיסתוס הגולל או גם הבא ממקום קרוב אינו מונח עם אותו שבבית משיאל המת אלל מונח לעלמו משעה שזרע לו • וכל זס בשחלך הגדול לב"הק במקום שאינו רד זס אכל אס חלך למקום שרד זס ושאר זס • אפילו אותן שנשארו כאן שחזירו פניהם מהמת הולכין אחריו ומונין משיסתוס הגולל • ודוקא שיכול לבא זס תוך ג' ימים • אכל אס אינו יכול לבא זס תוך ג' אלו שבאן מונין מיד ונגדול שבב"הק מונח משיסתוס הגולל • ואס התחילו אותם שבבית והגדול למנות אכלותן בשום כולם משיאל המת או כולם משיסתוס הגולל או הבא ממקום קרוב מונח עממס בכל ענין אפילו בא ביום ה' כעוד שנוטין קאת אכלות כיון שחור הגדול קודם שעמדו המנחמין ומונח עממס • אכל אס התחילו אכלות בשום והלך הגדול אחר כך לב"הק להתעסק בלרי המת לעשות מלכה או בנין לקבר ולא חור כלל אחר שבא הקרוב או שחור אחר שעמדו המנחמין דיכא הכי דאס בא הקרוב תוך ג' מונח עממס • ואס בא לאחר ג' מונח לעלמו • ואס חלך הגדול לעסק אחר שאינו מנרכי המת אפילו בא הקרוב תוך ג' מונח לעלמו כיון שלא חור הגדול לביתו • ואס בא הקרוב ממקום רחוק בכל ענין מונח לעלמו • וכל שדיו למנות עממס אפילו חור אכ"ב לביתו מונח עממס • ש"ע ומור"ס בהגה • ש"ך :

ט"ז הוא דאמרינן דהבא ממקום קרוב ומלא מנחמים אלל גדול הבית • אין הכוונה דלרדך שימלא המנחמים אלל גדול הבית דוקא אלל ארחא דמלתא נקט אכל הוא הדין אפילו כשאירע שגדול הבית יאל לאיום דבר או לאיום סיבה ובא ומלא מנחמין אלל שאר האבלים ואין גדול הבית נמלא עממס אותה העת הדין אללכו בזס שזס שמונח עממס • וכפרט אס היו המנחמים יושבים בתחלה עם גדול הבית ואירע שיאל לסיבתו ושאריו הם מלפין לו ששיבתם היא כחשבת כאלו היא אלל גדול הבית כמו שהיו בתחלה • ש"ת מהר"י מייגאש ז"ל סימן ז"א • כרכ"י :

ט"ח דוקא הבא מונח עם הנמלא בבית אפילו שהבא הוא גדול הבית אכל הנמלא בבית אינו מונח עם הבא אפי' שהבא הוא גדול הבית • ש"ת הרשב"א סימן תקל"ב הביאה מרן כ"ס :

י"א בעל באבל אשתו הוי גדול הבית אפילו לגבי אב וכל שכן לגבי אח • הרשב"א שם :

י"ב מי שמת ויש לו בן מאסם אחרת שמתה בחייו ולא היה הבן רד עם אביו ואשת

ואשת אביו היתה כושאת ונותנת בבית ובמיתת אביו היה הבן במקום אחר סמוך לעיר ובא לעירו תוך ז' הוא מונח עם אשת אביו דאף דאין הבן גריר אחר אשת אביו מונח עממס להיותה גדולת הבית וזס כלל גדול דחייב אדם בכבוד אשת אביו וזס הוא כבודם אף שאינו אוכל ושותה עממס כיון דאשת האסא היא כושאת ונותנת בתוך הבית דבזס חכל תלוי ואס היה הבן הוא הכושא ונותן בכבסי אביו הוא יקרא גדול הבית לענין זס • קס חיי' סי' ה' :

י"ג מי שמת לו מת והוא אינו יושב בבית האכל ולא הודיעו לו בבית חולי כי אס עד יום ששי של אכלות ואינו יכול לחלך בבית האכל שגדול הבית שם • מונח עממס אע"פ שלא נראה עממס • כן חורה הלכה למעשה סרב מהר"ח ז"ל כס' חקרי לב י"ד ח"ג סי' קמ"ט :

י"ד מי שסוף אכל ובתוך ז' מת לו מת אחר מונח ז' למת אחרון ועולין לו לתשום ז' ימי אכלות הראשון • ש"ע :

כ"א מי שהתפלל ערבית ועדין הוא יום ושמע שמת לו מת • יש מי שאומר שמונח מיום המקרת ואותו יום אינו עולה • ש"ע • אכל אס הוא עדין לא התפלל ערבית כתבו מהרש"ל וב"ח שאותו יום עולה לו אע"פ שסקהל התפללו ערבית • וכתב הש"ך שכ"כ סרב אביו בתשו' :

כ"ב אשה הרגילה להתפלל ערבית בכל יום ואירע לה אכלות כשסקהל התפללו ערבית והיא עדין לא התפללה ערבית • לדעת רש"ל אין אותו סיוס עולה לה אע"פ שהיא עדין לא התפללה ערבית כיון שסקהל התפללו לדעת כנדרת אחר הקהל • אכל לדעת סרב אביו של הש"ך גם כאשם כיון שהיא לא התפללה ערבית עדין אותו יום עולה לה אף שסקהל התפללו וכתב הש"ך דכן עיקר ודלא כרש"ל :

דיני סעודת הכראה לאיש ולאשה

א אכל אסור לאכול משלו כסעודה ראשונה • אכל בשניה מותר אפילו כיום ראשון • ומלוה על שכניו שאיכותו משלם כדי שלא יאכל משלו • ויכול אחר להאכילו את חברו בימי אכלו והוא יתור גם כן ויאכילו בימי אכלו ובלבד שלא יתנו בתחילת • ש"ע סי' שע"ח :

ב אשה שאירעה אכל אין לאגשים להכרותה • אכל נשים מברים • ואשה נשואה שאירעה אכל אינה יכולה לאכול סעודה ראשונה משל בעלה • וכן מי שיש לו סופר או שכיר אס אוכל בשכרו ואירעו אכל לא יאכל סעודה ראשונה משל בעל הבית • אכל מי שזן עני או יתום או לבנו ולבתו בלא תנאי ואירעם אכל יכולים לאכול סעודה א' משל בעל הבית • ש"ע :

ג אס ראה האכל שלא לאכול כיום הראשון מותר לאכול משלו אפילו סעודה א' • וכן אס לא חכרוהו כיום ראשון שנמשך עד הלילה מותר לאכול כליה משלו ואין לרדך הכרתה • ש"ע ומור"ס כהגה • ומשמע דאס ראה האכל להשתענות כיום ראשון רשאי וכ"כ סב"ח • ש"ך :

ד מי שמת לו מת וקברו כליה וחזר כליה מבית הקברות מברין אותו מיד כליה • ואס לא אכל כליה מברין אותו כיום שאחריו שעדין הוא יום ראשון וסעודה ראשונה • הגאון מהר"ח לנדא בש"ת כודע ביסודה מהדורא קמא ח"ד סי' ז"ח :

ה מי שנקבר בערב שבת סמוך לחשיכה קודם בין השמשות יש מי שאומר שמברין אותו או • ולי נראה דכיון שאינה חובס טוב שלא להכרותו או מפני כבוד שבת

השבת וכן כוונתו * ש"ע * וכיון שלא הכירונו לול מולאי שבת *
כית הרוחה דכו' ובתב דבן משמע כבית דור סי' קל"ט * ברכ"י * ולי א"ש לעור
כראש דהואיל וכדחם כדחם ואין מכרין אותו עוד כיון דבליל מ"ש לאו סעודה
ראשונה שכימי אכלות הוא * ועיין לעיל סעיף ג' וכן משמע מדברי ש"ע שכתב כיון
שאינו חיבה וכו' :

י' און מכרין על הקטן אלא א"כ הוא כין ל' יום שלמים או דקיס ליה כיה
שכלו לו חדשיו * ש"ע :

ז' מרכיזין ומכרין כבית האכל ומדיחין קערות כוסות וללוחיות וקיתניות
ואין מכיזין שם לא בשמים ולא מוגמר אכל מביאים אותם כבית שהמת
שם ואין מכרין עליהם ואין אומרים שמועט ואגדה כבית האכל אכל יושבים
ודוממים * ש"ע :

ח' כיון שנקבר המת מותר לאכול כשר ולשתות יין מעט בתוך הסעודה כדי
לשרות אכילה שבמעיו אכל לא לרוות * ש"ע :

ט' מקום שנהגין להכרות בכשר ויין ומיני מטעמים עושין ומכרין אותו תחלה
כביצים או כתבשיל של עדשים וכו' לאכלות ואח"כ אוכלים כל תרכס * ש"ע *
ולא ילכוף האכל הכיזה לעלמו אלא אחר קולפה ונתנה לו * שכ"ה :

י' בחול המועד מכרין את האכל שכן דעת רוב הפוסקים אך יש להכרותו בפת
הבא בכיסוין וקא"פ ולא כביצים כדי שלא להכרות כל כך סימני אכלות לחוש
קלה למ"ד מכרין בחול המועד דהבראה כביצים אינו מעבכ * ש"ת ורע אמת ח"ב
סי' קנ"ה ובראה דס"ה בחנוכה ופורים ור"ח דיש להכרותו כן ולא כביצים * ואין
מכרין בחול המועד אלא קרוביו של מת והוא הדיון להכונה ופורים ור"ח *
וע"מכרין און מכרין אלא על מנות וקופות * אכל כיו"ט אפילו כיו"ט כ' און
קורעין ולא חולקין ולא מכרין * ובחול המועד מכרין הכל על תכס לתוך הרחוב
ס' ד' שמכרין את הקרובין שהכל בקרוביו * ש"ע סי' ת"א * והאירנה און דין
ת"ח לענין זה * מג"א סי' תקמ"ח :

יא' היבא דמת לו מת כיו"ט שריך למנות ז' אחר הרגל וכן אם שמע שמועה
קרובה בשבת שריך להכרותו הבראה ראשונה שכימי אכלות * ש"ע * וי"א
שכיון שדחה יום ראשון און מכרין אותו וכן כוונתו ואפילו סיבא דעולה לו
למנוי ז' כגון במקומות שעושין שני ימים ששני עולה * מור"ם כהנ"ס :

יב' און מכרין על שמועה רחוקה * ש"ע :

יג' כולע הלחם לברך ברכת המזיא מנחם גדול דכסון * ובשבת פרים
כאורחים * ש"ע * ובחול כותן כבולע פרוסת המזיא להאכל מידו לידו
על שם פירש און כידה אכל לא בשבת :

דיני ברכת המזון בבית האכל

א' אכל מלטרף לתפלה ולזמון בין לב' בין לעשרה * ש"ע סי' שפ"ט * והיינו
בשאר כל הסעודות שבבית האכל * אכל בסעודה ראשונה שמכרין האכל
שאסור לאוכלה משלו און האכל מלטרף לזמון בברכת המזון * וכ"כ סר"ק
סי' ש"ג דבשמכרין כ"המו בשעת הבראתו און האכלים מן המנין * ש"ך *
אכל מהרי"ע כספר שבט יחודה כתב דגם כב"המו של סעודת הבראה מלטרף
האכל ושכן מוכח מסתמיות דברי מרן הש"ע ובתב דבן עיקר לדיבא דאנו און
לכו אלא דברי ש"ע :

ב' בשבת אם כירך האכל כיחיד או בג' אכלים מכרך כדוך שמכרך בחול לזינעא
סוף

סוף * ואם אכלו אחרים וברכו און מוכיזין מעין המאורע ואין אומרים כחם
ס' אלהינו וכו' דכיון דאויבא אחרים לאו לנעמא הוא ואין אכלות דכפרהסיה כוסב
בשבת * ש"ע * ולפי מאי דנהוג עלמא בגלילותינו שהמכר כ"המו הוא מכרך בקול
רס וכל המסוכין כל אחד מכרך כ"המו כלתש שאין חכירו שומעו יש ללמד דגם
בשבת כשיש אחרים כיון דהמכרך דוקא הוא מכרך בקול רס וכלם כלתש לריכין
האכלים כשמכרין כלתש לכרך כדרך שמכרין בחול * ברכ"י :

ברכת המזון לאבלים

און אומרים זימון בברכת המזון * ואם הם שלשה אומרים

נברך מנחם אבלים : ועיין ברוך מנחם אבלים שאכלנו משרו
ובטובו הגדול חיינו : וגם המכרך חוזר ואומר כך

ואומר ברכת המזון עד החזירנה למקומם כמסרה בימינו ואח"כ

נחם יהוה אלהינו את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים ואת
האבלים המתאבלים באכל הוה נחמם מאכלם ושמחם
מינונם באמור באיש אשר אמו הנחמנו בן הנכי אנחמכם
ובירושלם הנחמו * ברוך אמה יהוה מנחם אבלים ובונה ירושלם
במהרה ביימינו אמן : בתינו ובתינו פר קהל בית ישראל תבנה
עיר ציון ותפוז העבודה בירושלם * ברוך אמה יהוה אלהינו מר
העזים * האל אבינו מלכנו אדירנו גאלנו קדשנו קדוש יעקב
המלך החי הטוב והמטיב אר אמת דיין אמת שפט בצדק לוקח
נפשות שריט בעולמו לעשות כרצונו ואנחנו עמו ועבדיו וער
הכל אנו חייבים להודות לו ולברכו גורר פרצות הוא גרור
את הפרצה הזאת מעלינו ומער כל עמו ישראל ברחמים * עושה
שרום במרומי הוה ברחמי יעשה שלום ערינו ועל כל עמו
ישראל ואמרו אמן :

דיני קדיש יהום

א' מלות להפלה שחיות וערכות כמקום שמת שם המת אפילו און אכל כי
יש כוס כחת רוח לבשמה * והאכל מלטרף למנוי * והיינו על אדם שלא
הניח קרובים ידועים להאכל עליו אכל אם יש לו בשום מקום קרובים שמתאבלים
עליו און לריך * מור"ם כהנ"ס סי' שפ"ו וסי' שפ"ד :

ב' כמלא במדרשות לומר קדיש על אכ ואם ולכן כהנו לומר על אכ ואם
קדיש בתרא י"ב חדש וכן כהנו להספיד בכיזא ולהתפלל ערכית כמולאי
שבתות שהוא חומן שהכשמות חזרין לניחסם וכשכן מתפלל ומקדש רבים
פודה אכיו ואמו מן הניחסם * וכהנו לומר קדיש על האם אף שהאכ חי עדין
ואין

ואין כד האב למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו • מור"ם כהנקה סימן
 ש"ו • ואב שמתה לבנו שלא יאמר קדיש על אמו לא ישמע לו • רש"ל
 ב"ש"פ פ"ק דקדושין סימן ס"ג שירי ברכה :

ג' רבים כהגו לזנות לבניסם לומר ח' קדישים כיום משום מ"ש כוסר הקדוש
 דהקדיש מועיל לשעתא ופלאג ולכדי יאמר ח' קדישים להפיל ל"ב שעות •
 אכל רכינו מסרח"ו ז"ל גלה סודו שכוונת שעתא ופלאג אינו כפשוטו אלא
 מדרגה יש בניסם שנקראת שעתא ופלאג • שירי ברכה :

ד' קדיש מועיל גם כן להטלות כשמתו • סאר"י ז"ל • ולפי זס יש לומר
 קדיש גם כשכתות וי"ט וכן כהגו קל"ת :

ה' והכונסין שלא לומר קדיש על אב ואם כחוכה ועוריס הוא מנסג גרוע
 ואי כהוג כהוג ואין משנין מפני המחלוקת • שירי ברכה :

ו' לפי מ"ש סאר"י ז"ל דהקדיש מועיל ג"כ להטלות כשמתו נראה שיאמר
 קדיש כל י"ב חדש אלא מפני הסמון יפחות שבע אחרון כמ"ש סכ"סג
 ס' ת"ג דכיון דחשו לשלא יאמר משפט רשעים כנהיגס י"ג חדש כל שמחסר
 מי"ב חדש אפילו שבע אחרון די • שירי ברכה :

ז' לא יש דבר להגין מפני המויקין כאמירת קדיש על מומורי תהלים כמ"ש כס'
 ויקהל משה דפוס סיורדא מעשה נורא כזס • ולכן יש להכטיב לבניס על
 אנותם שילמדו ככל יום מהשנה קל"ת מומורי תהלים ויאמרו קדיש • שירי ברכה :

מומור שאומרים בבית האבל קודם ערבית ובשחרית קודם קוה

למנצח לבני קרח מזמור : שמעו זאת כל העמים
 האזינו כל יושבי חדר : גם בני אדם גם בני
 איש יחד עשיר ואביון : פי ידבר חכמות והגות לפי
 תבונות : אטה למשל אזני אפתח בכנור חידתי : למה
 אירא בימי רע עון עקבי יסבני : הבטחים על חילם
 וברב עשרם יתהללו : אח לא פדה יפדה איש לא יתן
 לאלהים כפרו : ויקר פדיון נפשם וחדל לעולם : ויחי
 עוד לנצח לא יראה השחת : כי יראה חכמים ימותו
 יחד בסיד ובער יאבדו ועזבו לאחרים חילם : קרבים
 בתימו לעולם משכנותם לדור ודוד קראו בשמותם עלי
 אדמות : ואדם ביקר כל ילין נמשל כבהמות נדמו : זה
 דרכם בסר למו ואחריהם בפיהם ירצו סלה : בצאן
 לשאול שתו מות ירעם וירדו בס ישרים לבקר וצורם
 לבלות שאול מזכור לו : אך אלהים יפדה נפשי מיד
 שאול

שאול כי יקחני סלה : אז תירא כי יעשיר איש כי ירבה
 כבוד ביתו : כי לא במותו יקח הפל לא ירד אחריו
 כבודו : כי נפשו בחייו יברך ויודך כי תיטיב לק : תבא
 עד דור אבותיו עד נצח לא יראו אור : אדם ביקר ולא
 יבין נמשך כבהמות נדמו :

ותשועת צדיקים מיהוה מעוזם בעת צרה : ויעזרם יהוה
 ויפלטם ויפלטם מרשעים ויושיעם כי חסו בו : חזקו
 ויאמץ לבבכם כל המיחלים ליהוה :

השכנה לאיש

לאדם גדול אומרים קודם מהשכנה פסוקים אלו

והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינת : אשרי אדם מצא
 חכמה ואדם יפיק חכמה : מה רב טובך אשר צפנת
 ליראיך פעלת לחוסים כך נגד בני אדם : מה יקר תסדך
 אלהים ובני אדם בצל כנפיד יחסיו ידוין מרשן ביהך ונתל
 ערניך תשקם : ע"כ

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הילדו : סוף דבר הפר
 נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה בר
 האדם : יעלוו תסידים בכבוד ירגנו על משכבותם :

מנוחה נבונה • בישיבה עליונה • תחת כנפי השכינה • במעלת
 קרושים וטהורים • כוזהר הרמיע • מאירים ומוהירים •
 וחיוץ עצמים • ובפרת אשמים • והרחקת פשע • והקרבת ישע •
 וחמלה ותנינה • מלפני שוכן מעונה • וחולקא טבא • קחי
 העולם הבא שם תהא מנת ומחיצת וישיבת נפש השם הטוב
 (סלוי) רוח יהוה תניחני בגן עדן • דאתפטר מן עלמא הדין
 ברעית אלהא מריה שמיא וארעא • מלך מלכי המלכים
 ברחמי ורחם עליו • ויחוס ויחמול עליו • מלך מלכי המלכים
 ברחמי יסתירחו בצל כנפיו ובסתר אהלו לחזות בנועם יהוה
 ויבקר בהיכלו • ויקץ הימין יעמידהו • ומנחל ערניו ישקוהו •
 ויצרור בצרור החיים נשמתו • וישום כבוד מנוחתו • יהוה הוא
 נחלתו

נחלתו ויקוה אליו השלום ועל משכבותיו יהיה שלום כדכתיב
 יבא שלום ינוחו ער משכבותם הולך נכוחו הויה וכל בני
 ישראל השוכבים עמו בכלל הרחמים ותפליחות וכן יהי רצון
 ונאמר אמן :

השכבה לאשה

קודם השכבה יאמר פסוקים אלו

אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מברה : שקר חזן והכר
 היופי אשה יראת יהוה היא תתהלל : תנו ספרי ידיר
 ויתלילה בשערים מעשיה :

רחמנא הרחמנותא די ליה היא ובמימריה אתברואו עלמיא
 עלמא דרין ועלמא דאתי וגנו ביה צדקניות וחסדניות
 דעבדן רעותיה ובמימריה וביקריה ובתוקפיה יאמר למיעל
 קדמותי הוכרן נפש האשה הכבדרה ומצנועה ותנכפרת מרת
 (פלוגית) רוח יהוה הניחנה בגן עדן : דאתפטרת מן עלמא דרין
 כרעות אלהא מריה שמיא וארעא המלך ברחמי יחוס ויחמור
 עליה ויקוה אליה השלום ועל משכבה יהיה שלום כדכתיב
 יבא שלום ינוחו ער משכבותם הולך נכוחו הויה וכל בני
 ישראל השוכבות עמה בכלל הרחמים ותפליחות וכן יהי רצון
 ונאמר אמן :

וכפני האכלים אומרים פסוקים אלו אחר השכבה

בלע המות לנצח ומחר ארני יהוה דמעה מער כר פנים
 וחרפת עמו יסיר מער כל הארץ כי יהוה דבר : יהיו
 מתוך נבליתי יקומין הקיצו ורגנו שוכני עפר כי טר אורות שליך
 וארץ רפאים תפיר : והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה
 להשיב אפו ורא יעיר כל חמתו : יהוה הושיעה המלך יענגנו
 כיום קראנו :

כיום אלתו מהאכלות אומרים לו

לא יבא עוד שמשך וירחך לא יאסף כי יהוה יהיה לך לאור
 עולם ושלמו ימי אבך : וכתיב באיש אשר אמו התחמנו
 בן אנכי אנהמכם ובירושלם הנוחמו :

א' אלו דברים שהאכל אסור בהם כמלאכה כרחיכה וסיכה ובעילת הסנדל
 ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה ואסור בשאלת שלום וכביסה
 וחייב בעשיית הראש וכפיות המטה כל ז' ואסור להניח תפילין ביום ראשון
 ואסור בניהוץ ובתפירת ושמחה ואחוי קרע כל ל' יום ש"ע ס' ש"פ
 וכל דברי אכלות כוונתו בין ביום ובין בלילה מור"ס בהגהה :

ב' אסור מלאכה כיוד כל ג' ימים הראשונים אסור במלאכה אפילו עני
 המתפרנס מן הדרקס מכאן ואילך אם הוא עני ואין לו מה יאכל עושה
 בליועה בתוך ביתו ואם עושה בפלך בתוך ביתו אכל אמרו חכמים תבא מארה
 לשכניו שהלכותיו לכך ש"ע ואם אשה אינה מספקת לה מלאכה זו דעוית פלך
 עושה אומנות שלא בליועה בתוך ביתו מור"ס עור ש"ך :

ג' אכל אסור לו לכתוב ואפילו להגיש אות אחת בספר אסור ועל שמו
 לכתוב בחול המועד מותר לאכל לכתוב בימי אבול מור"ס בהגהה :

ד' כשם שהוא אסור בעשיית מלאכה כך הוא אסור לישא וליתן בסחורה
 וליך ממדינה למדינה בסחורה ש"ע :

ה' אפילו דבר האבד אסור האכל לעשות בין הוא בין עבדיו ושפחותיו כנו
 וכתותיו שמעשה ידיהם שלו :

ו' אכל אסור לעשות מלאכתו על ידי אחרים אפילו ע"י עב"ס אלא א"כ הוא
 דבר האבד שדבר האבד מותר לאכל לעשות ע"י אחרים אפילו דבר האסור
 כמועד משום טירחא מותר ואפילו הוא מעשה אומן וי"א דאם לא יוכל לעשות
 ע"י אחרים והוא דבר האבד מותר האכל לעשות בעלמו ולאחר ג' ימים הראשונים
 יש להקל ואפילו תוך ג' והוא הפסד מרובה מור"ס בהגהה ימיהו ועשה
 בליועה ש"ך :

ז' פרקמטיו שלו בדבר האבד שאם לא ימכור יפסיד מהקרן נמכרת ע"י אחרים
 אכל אם לא יפסיד מהקרן אלא שאם ימכרה עתה ירווח בה יותר משאם
 ימכרה אח"כ אסור ומ"מ אם שיירות או ספינות באו או שהם מבקשים ללאת
 ומוכרים כוול או לוקחים ביוקר מותר למכור ולקנות ע"י אחרים אפי' שלא לזרך
 תשמישו אלא לעשות סחורה להשתכר ש"ע :

ח' להלוות לגויים כרבות לאותם שרגילים ללוות ממנו מותר להלוות להם
 על ידי אחרים משום דהוי דבר האבד שאם לא ילוה להם ילוו מאחרים
 וירגילום לבא אללם ש"ע :

ט' אי מסיק זווי באיכשי והאיודנא משכח להו ובתר הכי לא משכח להו שרי
 לשדורי עלייהו פי' מותר לו לשלוח אחרים שיתבעו המעות מהם דסו"ל
 דבר האבד ש"ע :

י' אם יש לו דין על אדם אינו תובע כל ז' ואם הוא דבר האבד כגון
 שביקש לילך למדינת הים או שעדיו חולים עושה מורשע ודן עמו ש"ע :

יא' כל הדברים שהתירו כמועד משום זורך המועד כלם אסורים באכל
 אפילו על ידי אחרים ש"ע :

יב' אכל ששדו ביד אחרים באריסות או בחכירות או בקבלנות הרי אלו
 עובדין כדרכן בימי האכל של בעל שדו ואפילו נשלם זמן חכירתם קודם
 וכשאריו כשדו כמו שהיו ש"ע ואריסות סייכו לשליש ולרביע וחכירות הוא
 שנותן לו סכום מפירות שדו בין עושה מעט או הרבה וקבלנות הוא שנותן לו
 מעות סכום ידוע ואם האכל הוא אריס כשדו של אחרים לא יעבור הוא בעלמו
 אכל ע"י אחרים מותר ש"ע :

י"ג אם יש שכיר יום שעובד שדה האבל אפילו בעיר אחרת לא יעשה כיון שאינו אכלו בקריות או בקבלות • ש"ע :

י"ד אם יש לאבל חמור או ספינה מוחבר או מושגר ביד אחר הרי זה לא יעשה בימי אבלו של בעל החמור והספינה אם לא ששכרו קודם שמתחיל האבלות ועדין לא כלה הזמן אבל אם כלה הזמן אסור • ש"ע :

ט"ו אם היה החמור והספינה ביד אחרים למחלה לשליש ולרביעי יש מתירים ויש אסורים • ש"ע • דס"ל להיש אומרים דדוקא בקרקע שרי דלאריות קיימא מה שאין כן סכא • וכל דאחר ג' ימים הראשונים יש לסמוך על המתירין :

ט"ז אם האבל מושגר לאתר לא יעשה מלאכה בימי אבלו • ש"ע • אבל ע"י אחרים שרי • מור"ם בהגהה מדיוק דברי הר"ש • אבל ס"ד דחה דברי מור"ם וכתב דכונת הר"ש דגם ע"י אחרים אסור ושכן נראה דעת סטור דלא חילק :

י"ז היתה מלאכת אחרים בידו אפילו בדבר תלוש כגון לארוג כיון בקבלות כיון שלא בקבלות לא יעשה • ש"ע • ואם הוא דבר האבד יעשה על ידי אחרים • מור"ם בהגהה וכן עיקר • ודלא כהלכות שכתב דאפילו אינו דבר האבד מותר לעשות ע"י אחרים • ש"ך :

י"ח מותר לקבל מלאכה בימי אבלו לעשות אה"ב ובלבד שלא ישקול ולא ימדוד כדרך שהוא עושה בשאר פעמים • מור"ם בהגהה :

י"ט היתה מלאכתו ביד אחרים בקבלות בדבר תלוש בביתו לא יעשו • כבית אחרים יעשו • ובלבד שקבלו המלאכה קודם שנעשה אבל • ש"ע ומור"ם בהגהה • ומדין זה דלא יעשה בביתו יש ללמוד שאם היה האבל מלמד או סופר או פועל שלא יעשה פעולתו בביתו • רבינו ירוחם הביא מרן בכ"י • ש"ך :

כ' היה לו בנין ביד אחרים בקבלות כחול או כחול המועד לא יעשו אפילו הוא חוץ לתחום העיר • ואם אלו הקבלים הם עכ"ל מותרים לבנותו כשבת ויו"ט שחלו בימי האבל אם הוא חוץ לתחום העיר ואין עיר אחרת שבה ישראל בתוך תחום של אותו בית • ש"ע :

כ"א אם קבלו אחרים לחרוש ולזרוע שהיו י"א שמתירין לחרוש ולזרוע בימי אבלו של בעל השדה • ויש מי שאוסר • ש"ע :

כ"ב שני שותפים תנונים שאירע אבל לאחד מהם נזעלים חנותם שלא יעשה שותף בפרהסיא • אבל כזינעא יכול שותף לעשות בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות • ואם האבל אדם חשוב והשותפות נקרא על שמו אפילו יעשהו כזינעא בתוך ביתו ידוע שיש להאכל חלק בו אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו • ש"ע • ואפילו ימחול האבל לשותפו כל מה שזריות בימי אבלו אסור • ש"ת מבי"ט ח"א סי' ר"ס • שכ"ה :

כ"ג הא דנועלים חנותם דוקא כשניהם יושבים בחנות אחד • אבל אם כל אחד יושב בחנותו מותר להאחר לפתוח חנותו אע"פ שהממון משותף • מבי"ט • ש"ס • אבל מהר"א ח"ב סי' ל"ג אוסר גם כן • וכתב הכ"ה דבא מעשה לידו כזה והורה שאחר ג' ימים מותר להאחר לפתוח חנותו כיון דלרש"ל אפילו כיושבין בחנות אחת מותר וכל שכן אם הוא מתעסק דלמבי"ט מותר אפילו תוך ג' • והרב דבר משה ח"א מ"ד סימן ע"ז כתב שהרב אביו כמה פעמים סורה להתיר אפילו מיום ראשון כהמבי"ט אף שהר"א ח"א אוסר דהלכה בדברי המוקל באכל • ולי א"ש לעיר נראה עיקר למעשה כדוראית השכ"ה להתיר אחר ג' ימים ולא קודם :

אפילו

כ"ד אפילו התנו בתחלה השותפות אדם יקראנו אסור ואכל שיטול חבירו רווח אותה שבוש לבדו והאבל יקח לשבוש האחר אסור • הר"א ח"א • והביאו השכ"ה וכתב ויש להסתפק אם מוחל האבל חלקו לחבירו מכל וכל אם מותר • ולי א"ש לעיר הדבר פשוט דגם כזה אוסר מהר"א ח"א שהרי כתב הטעם לאיסור משום מראית העין דלאו כולי עלמא ידעי שהתנו מתחלה • וכיון שכן וסוף הדיון הוא הטעם לאסור גם בהתנו ומחל האבל חלקו לחבירו מכל וכל דלאו כולי עלמא ידעי בתנאו ומחילתו כ"ל :

כ"ה מתעסק מותר לפתוח חנות כשאירע אבל לבעל המעות • מבי"ט סי' ר"ס • ויובן במילת מתעסק אע"פ שהממון של שניהם כמ"ס הרמב"ם פ"ז מה' שלוחין • אבל מתוך דברי רש"ל בתשו' סימן ס"ו נראה דגם מתעסק אסור לפתוח חנות כג' ימים הראשונים • שכ"ה :

כ"ו מי שמת לו מת וסוף אינו בעיר מותר לחבירו לעסוק במלאכתו • ש"ת זקן אהרן סי' ס"ט • דבר משה י"ד סי' ע"א :

כ"ז אם שלחו שליח להאכל לחודו חזקת שליח עושה שליחותו ואחר שיעור שובע השליח לשם סוגר זה חנותו כאן • אבל אם לא שלחו לו שליח אלא כתב לו כתב לחודו מותר לזה לפתוח חנות דשמא יאבד הכתב ולא יודע לשותפו שהוא אבל • ש"ת הרד"ק ח"א סי' קל"א :

כ"ח כבוד הבית החדש הכוסות והלעט המעות אין בהם משום מלאכה לאבל • וכן מותר לאשה לאפות ולבשל בימי אבלה כל הצריך לה • אבל מה שאינו צריך לה אסור • וכן אשה המשרתת בבית בעל הבית אחר ואירעה אבל מותרת לאפות ולבשל ולעשות שאר צרכי הבית כיון שהיא משרתת בהם כיון בשכר • ש"ע • וכתב הט"ז דעל כל פנים לא תעשה המשרתת מלאכה שאינה לצורך הבית אלא לצרכיה • וכל שכן שלא תלא מן הבית דיון אבל • והרב זרע אמת ח"ב סי' ק"ן כתב דאשה מותרת לאפות ולבשל בימי אבלה אפילו שלא לצורך ביתה אלא לצורך אחרים רק שאסורה לאפות ולבשל בימי אבלה לצורך אחר ימי אבלה • וכ"ס משרתת דמותר לה לבשל בימי אבלה אפילו לצורך אחרים רק שלא תבשל לצורך אחר ימי אבלה :

כ"ט שמש בית הכנסת שהוא אבל אסור לו לעשות עבודתו ליד לבית הכנסת ולשמש בצרכי הקהל ודלא כמו שהורה שיעשה עבודתו וילך לבית הכנסת ולשמש בצרכי הקהל • ט"ז • אבל בש"ת תורה שלמים למח"י באסוף סי' ז' דחה דברי הט"ז והעלה להתיר לשמש בית הכנסת לעשות כל צרכי בית הכנסת • וכן דעתו של הרב זרע אמת בח"ב ס"ס ק"ן :

ל' עיר שיש בה שוחט מומחה ואירע לו אבל ישחוט אחר אף שאינו מומחה כמותו • ואם אין שוחט אחר בעיר מותר להשחוט האבל לשחוט אם צריך לו כשר או לצורך חולה וכיוצא • שבות יעקב ח"א סי' פ"ו :

ל"א מקויו דם וסוף אבל מותר לו להקויו דם • רש"ל בשם ספר אגודה • ט"ז • ורופא שהוא אבל מותר לו לרפאות במקום סכנה אף בדאיכא רופא אחר בעיר שלא מכל אדם וזכה אדם להרפא וכ"ס שרוב מלאכת הרפואה אינה רק אמירה וכתובה • ואפשר דאפילו שכירות מותר ליתן לו דאם יא דמגן מגן שויא • אך הרופא עצמו יחוש לעצמו וימנע מליטול שכרו • שבות יעקב ח"א סימן פ"ו :

ל"ב אבל שעושה מלאכה בימי אבלו ממדין אותו • כל בו • וכ"כ בתשובות רשב"ש סימן רי"ד :

אבל

א' אכל אסור לרחוץ כל גופו אפילו בלונן אכל פניו ידיו ורגליו בחמין אסור בלונן מותר אם היה מלוכלך בעיט או לואה רוחץ כדרכו ואינו חושש ש"ע. וכל זה מדינא אינו אסור רק ו' אכל אח"ך מותר ברחיצה. אלא שנהגו האידוכא לאסור רחיצה כל ל' יום. ואפילו לחוש הראש אסור ואין לשנות המנהג כי מנהג קדוש הוא ונתייסד על פי ותקין. מור"ם בהגהה. ותינו דוקא רחיצה בחמין אסור כל ל' אכל בלונן ליכא איסורא כלל. ש"ך. ומתוך דברי מור"ם בדרכי משה מוכח דגם בלונן אסור וכ"כ בספר ארח מישור ובספר בית הרוקח. ברכ"י. והגאון מהרי"ק לגדא בספר רגול מרכבה פי' דברי הש"ך דתינו פניו ידיו ורגליו הוא דשרי בלונן אכל כל גופו גם בלונן אסור כל ל' יום.

ב' מקום שנהגו להחמיר לאסור רחיצה כל גופו בחמין כל ל' יום וחולה אחד ק"ל הרופא רפואתו ללכת למרחצאות חמין ויש בכל יום שעה או כ' יש להקל בתוך ל' כיון דמדינא מותר ומותרת מנהג נהגו להחמיר. שו"ת ברכה.

ג' אכל אסור בסיכה אפילו לסוך כל שהוא אם מכויין לתענוג. אכל אם הוא להעביר הוזהמא מותר ואין לריך לומר משום רפואה כגון שיש לו חטטין בראשו. ש"ע.

ד' יולדת אכלה שצריכה לרחוץ מותר. וכן מאן דאית ליה ערכוביא בריזים מותר לחוף ראשו בחמין דלא גרע מאסטינים שמותר לרחוץ כל גופו. ולא כל מי שאומר אסטינים אינו מתירין לו אלא דוקא שהוא ירוע שהוא אסטינים ומתנהג בנקיות ואם לא לא ירחץ יטעור היכה ויכא לידו מיוחש. א"ע.

ה' אכלה שלקתה מכת מגפה בר מינן מותר לה לרחוץ במרחץ ולהחליף בגדים כדי להקרב לקרובים שאין זו רחיצה של תענוג רק כדי שלא תדבק ח"ו הרעה במתקרבים אלה. וכן המנהג דאף כיום א' של אבילות רוחצים ולבושים בגדים אחרים מן הכביסה לילך להתערב בכני משפחתם. ש"ת בתוכה יוסף סימן ה'.

ו' מי שתפוסו אבוליו שאירעו שני אכלות זה אחר זה מותר לרחוץ כל גופו בלונן. ש"ע. ותינו תוך ו' של האכלות השני לפי הדין. ותוך ל' של האכלות השני לפי המנהג.

ז' כדה שגודמנה לה זמן עבילתה בימי אכלה אינה עובלת. וכל שכן שאינה רוחצת ללבוש לבנים אכל מיד אחר ו' אע"פ שנהגו איסור ברחיצה כל ל' מ"מ מותרת רק שתשנה רחיצה קצת. וחלוק לבן תלבוש וסדין לבן תסיע שלא תבא לידו ספק. ש"ע ומור"ם בהגהה.

ח' כדה שחל עבילתה במולאי שבת וכיום ששי היתה עדין בימי אכלה אין ספק דמותרת לחוף בע"ש בחמין לטבול בזמנה לבעלה ודלא כחכם אחד שאסר. פנים מאירות סימן ח'.

ט' אשה לא תכתול ולא תפרכס בימי אכלה שכל אלו אסורים ברחיצה. ואשת איש אינה אסורה אלא תוך ו'. אכל אחר ו' מותרת בכל כדי שלא תתנהג על בעלה. וכלה שאירעה אכל תוך ל' יום לתופתה מותרת להתקטע אפי' תוך ו'. בזוגת שאירעה אכל כיון שעומדת ליכא מותרת בכיחול ופרקים אכל אסורה ברחיצה חמין כל גופה. נערה אכלה אסורה אפילו בכיחול ופירקום. ש"ע.

א' אכל

א' אכל אסור כנעילת הסנדל דוקא של עור אכל באנפליא של כנר או של גמי או של שער או של עץ מותר שאין מנעל אלא של עור. ואם הוא של עץ ומחושה עור אסור. ש"ע סי' שפ"ב. ואם הוא של עור ומחושה כנר מותר. משפטיו שמואל סי' י"ב. אכל מדברי הרב מהריק"א בא"ח סי' תרי"ד נראה שחולק על המשפטי שמואל וסכי מסתברא. שכ"הג.

ב' חיה מותרת לנעול כל ל' יום מיום הלידה מפני שהלנה קשה לה. ש"ע. והוא הדין חולה ומי שיש לו מכה כרגלו כדאיתא בא"ח סי' תרי"ד. ש"ך. ובמקום שיש סכנת עקיר כל אדם מותר לנעול. ש"ע. והוא הדין אם לריך לילך לשר. ומיהו בכל מקום שצריך לילך במנעלים יתן עפר במנעלים וילך. מרדכי פנ"ח בקובע' אחריו ה' אכל.

ג' אכל ומגדה שהיו מסלכים בדרך מותרים כנעילת הסנדל וכשיגיעו לעיר חולצין ויש מי שאומר שאם היא עיר שרובה גוים אין חולצין עד שיכנסו לרחוב היסודים וכן נהגו. ש"ע שם ובא"ח סי' תקכ"ד סעיף י"ו. ש"ך.

דיני איסור תשיש המטה לאכל

א' אכל אסור בתשיש המטה אכל כשאר דבר קורבה מותר אפילו במויגת הכוס והלעת המטה והרחצת פניו ידיו ורגליו בין באכלות ידיה בין באכלות ריחה אכל חבוק ושזוק יש להחמיר. ומותרת לאכול עמו בקערה ומותרת לישן עמו הוא כבגדו והיא כבגדה. ומיהו משום כך לך אמרינן כוירא יש להחמיר שלא ישן עמה במטה כלל. ש"ע שם. ומי שהכין כל לרכי חופתו ומת אביו של חתן או אמה של בלה דמכניסין את המת לתוך חתן ואת הכלה לחופה ובעל כעילת מלוח ופירש וכו' תמלא דיוו וכל המסתעף לעיל דף רי"ב ע"ב.

ב' אסור לשמש עם אשתו בשעת שאביו או אביו אשתו גופסיה. ס"ח סי' תשמ"ט שכ"הג. ואפילו בלי עבולה אין להקטיר לשמש עמה. אכל מותר לה לטבול כדי שתובל ליגע בבעלה. זרע אמת ח"ב סי' ק"ן.

ג' אשה שמת אביה או אמה או בנה מאיש אחר בעלה מותר לשמש עמה קודם שנודע לה. ס"ח סי' תת"ן. ש"ת שער אפרים סי' ז"ו. ומיהו כיום אפניותם יש להחמיר. ברכ"י כהכתיו לעיל כדברי אונן.

דיני האכל אסור בת"ת

א' אכל כל ו' ימים אסור לקרות בתורה כביאים וכתובים משנה וגמרא הלכות ואגדות ואם רבים לריבים לו להשלמד מותר וכלכד שלא יעמיד תורגמן אלא ואמר לאחר והאחר לתורגמן והתורגמן ישמע לרבים. או ידרוש בעלמו. ויכול לפסוק איסור וסותר ליחיד הזואל אותו אם אין אחר אלא הוא וצריכין לו. אכל אסור לומר הלכה לתלמידיו וכן כותבים אף על פי שיש מקילין. ש"ע ומור"ם סי' שפ"ד.

ב' מלמדי תיכונות דינם כרבים צריכין לו ועוד דמלאכת האבד הוא כשהתיכונות בעלים. מרן בכד"ה בשם א"ח. וכ"כ רש"ל בתשו' סי' ס"ו. ש"ך.

ג' אם האכל כהן ואין בבית הכנסת כהן אחר אסור לו לעלות לקרות בתורה. ש"ע. ונראה פשוט שמותר להשתמש בתשמישי התורה כשקורין כגון במלות גילום וכיוצא דקריאה לחוד אסור לו משום דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב. ט"ו. אחרונים.

ד' אם אין שם מי שתפלל לחוליא את הרבים ידי חובתן יכול האכל להסתפלל לחוליאן.

לסולאין • שלחן ערוך :

ה' אבל מותר לקרות כאיוב ובקניות ובדברים הרעים שבירמיהו ובשלכות אבילות • והכי מילי בינו לבין עלמו אבל אינו לומד עם אחרים אלא הם יושבים ונושאים ונותנים בהלכות אבילות ואם עטו משיכן בשפה רפה והוא אינו שואל • והכי מילי בשאין רבים לריבין לו אבל אם רבים לריבין לו אפי' בהלכות אחרות מותר • ש"ע • ואפי' בהלכות אבילות לא ילמוד בעיון נמרץ אפי' בינו לבין עלמו אלא ילמוד פשטי דרינים והשמועות • ברכ"י :

ו' אבל שיש לו כנים קטנים אין לו לבעלם מלימודם • ש"ע :

דיני שאלת שלום באבל

א' אבל אסור בשאלת שלום • כיצד כל ג' ימים הראשונים אינו שואל בשלום כל אדם ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו לא ישיב להם אלא יודיעם שהוא אבל • מנ' עד ז' אינו שואל ואם אחרים לא ידעו שהוא אבל ושאלו בשלומו משיב להם מו' עד ל' שואל בשלום אחרים שהם שרויים בשלום ואין אחרים שואלים בשלומו וכל שכן שמשיב למי ששאל בשלומו • לאחר ל' הרי הוא כשאר כל אדם • כמה דברים אמורים בשאר קרובים • אבל על אביו ואמו שואל בשלום אחרים אחר ז' ואין אחרים שואלים בשלומו עד אחר י"ב חדש • ש"ע סי' שפ"ה • ואם שאלו אחרים בשלומו חוזר להם שלום • מהר"ל סימן ו' כ"ח פרישה שכ"הג • ומאחר שאסור בשאלת שלום כ"ג שאסור להרבות בדברים • ואם עושה לכבוד רבים כגון שרבים באים לנחמו מותר לומר להם לכו לבתיכם לשלום ולכבוד רבים שרי • ויש מקילין האידנא בשאלת שלום האבל על אביו ואמו לאחר ל' ואין ענין להם אם לא שחלקו לומר שזה שאנו נוהגים לא מיקרי שאלת שלום שבמיניה • מור"ם בהגהה • ואין זה ענין כגון דא"כ תוך ל' נמי ולא מליבו שום פוסק שחלק בכך • ש"ד :

ב' המולא את חברו אבל בתוך ל' יום מדבר עמו תנחומין ואינו שואל בשלומו • לאחר ל' יום שואל בשלומו ואינו מדבר עמו תנחומין כדרכו אלא מן הדרך שאינו מוכיר לו שם המת אלא אומר לו התנחם • מתה אשתו ובשא אחרת אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין • מלאו בשוק אומר לו התנחם בשפה רפה ובכבוד ראש • אבל לא בשא אחרת מדבר עמו תנחומין עד שיעברו ג' רגלים • ועל אביו ואמו מדבר עמו תנחומין כל י"ב חדש לאחר י"ב חדש מדבר עמו מן הדרך • ש"ע :

ג' מקום שנהגו להיות שואל בשלום אבילים בשבת שואלים • וכתב הרמב"ם שהאבל נותן שלום לכל אדם בשבת שהוא מכלל דברים שבפרהסייא • ש"ע • ואסור לשלוח מנות לאבל על אביו ואמו כל י"ב חדש ואפילו בשבת במקום שנהגו שלא לשאול בשלומם בשבת • אבל במקום שנהגו לשאול בשלומם בשבת גם זה שרי • מור"ם בהגהה :

דיני עטיפת הראש באבל

א' אבל חייב בעטיפת הראש דהיינו שיכסה ראשו בטלית או כסודר ויחזיר קלתו על פיו ועל ראש החוטם • והכי מילי שצריך עטיפה בכל סיוס אבילי כשכאדם מנחמים אלו מנגלה ראשו לכבודם • ש"ע סי' שפ"ו • וי"א שאין נוהגים במדינות אלו בעטיפה וכן סמנהג פשוט ואין להחמיר לשנות כמה שלא נהגו אבותינו • מור"ם בהגהה • והרמב"ם כתב דאבל חייב בעטיפה כמו עתה שמושכין הכובע לפני העינים

העינים כל ז' ימים ובשבת בלויטעם ולא בפרהסייא • וכתב הב"ח דלפי זה מיד כשמתחיל הש"ך כרכו בליל שבת או יגביה האבל את הכובע דלא ליהוי מילתא דפרהסייא וכ"כ הש"ך דאף במקום שלא נהגו בעטיפה יש לנהוג בעטיפה קלת דהיינו למשוך הכובע למטה וכמ"ש הרמב"ם :

ב' העולם נוהגין שאין האבל מתעטף הראש כל סיוס אלא בשעת שאין לנחמו ספק מ"מ הפוסקים דעטיפה כל סיוס ובשכאין מנחמים מנגלה ראשו • וסרב הגדול מהר"ח כפוסק בתשובה כ"ה האריך לקיים המנהג ומסיק דשפיר עבדי ומנהג ישראל תורה היא • ברכ"י :

ג' בין כיום ובין בלילה חייב בעטיפה • וכשעובר בין היום אפשר דפטור כדי שלא יענינו • הרשב"ץ ח"ב סי' מ"ד :

דיני כפיית המטה

א' אבל חייב בכפיית המטה ובשעת שינה ואכילה יושב על מטה כפויים אבל כל סיוס אינו יושב אפילו על מטה כפויים אלא על גבי קרקע • ש"ע סימן שפ"ז :

ב' עכשיו לא נהגו בכפיית המטה מפני שאמרו הנוהגים שהיא מכשפות • ועוד שאין המטות שלנו עשויות כמטות שלהן כדי שיהא ניכר בהם כפיה • ש"ע • ומכל מקום גם עכשיו אסור לו לאבל לישב על גבי ספסל או כרים או כסאות כי אם על גבי קרקע • אם לא שהוא חולה או זקן יש לו לער בישיבה ע"ג קרקע אלו מותרים להשיב כר קטן מתחתיהם • מיהו יכול לילך ולעמוד וא"ל לישב כלל רק כשמתנחמים אלו לרד לישב ע"ג קרקע • והוא הדיון כשרואה לישן לרד לישן ע"ג קרקע מיהו המנחמים יושבים ע"ג ספסל דמסתמא מחיל להו • דרישה • ש"ך • והעולם לא נהגו לישן ע"ג קרקע אלא ישנים במטות כשאר לילות • וכבר יאף לישן מנהגן של ישראל הרב פנים מאירות בח"ב סוף סימן קע"ט והוכיח במישור דלדידן אין חילוק והמיקל לא הפסיד ובפרט כדורות הללו חלושי סמוג אין כאן תומרא אף מלך הדיון • ברכ"י :

ג' נוהגין האבילים תוך ז' בערב שבת אחר חלות שלא לישב עוד על הקרקע אלא על כסא וספסל • וכתב הרב ב"ד דאין לרב שלום לישב על גבי כסא וספסל אלא משעת מנחה קטנה ואילך אבל לא קודם • והרב דבר משה ח"ב סי' י"ד אסר עד הערב • והרב אחיו בתשו' פני אהרן ב"ד סימן כ"ט ול' האריך לקיים המנהג שנהגו היתר מחלי סיוס ואילך • וכתשו' בבעת שאלו סימן ע"ב העלה בראיות לאסור עד שתחשך ויש לבעלי תורה לבעור בהנוהגים לישב על גבי כסא וספסל בע"ש קודם חשיכה ויש לבעול מנהגם דאסור מדינא גם בע"ש עד שתחשך • וכן עיקר :

דיני אבל ביום ראשון אסור בתפילין

א' אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון • ואחר שהכך התמה ביום שני מותר להניחם • ש"ע סי' שפ"ח • וכבר כתבתי דינים השייכים לזה לעיל בדיני תפילין :

ב' הקובר מתו סמוך לחשיכה למחר מניח תפילין אחר הכך התמה דריוטנין לילה כיום ב' וכן מנהגנו • מהר"ע בתשו' בית יסודת ח"ב ס"א כ"ו :

ג' בשאר ימי אבילות בעי ליה לאבל ליתובי דעתיה לכווינה לביה לתפילין שלא יסח דעתו מהם • אבל בשעת הספד וכבי לא יניחם • ש"ע :

א' אבל

א אכל אסור לכבס כסותו כל ז' ימים אפילו כמיו לבד ולאחר ז' מותר * וכשם שאסור לכבס כף אסור ללבוש המכובסים קודם לבן * ש"ע סימן שפ"ט * ואין לרדף לומר שאסור ללבוש חדשים וגם הסדנים והמלצות של מטה אסור לכבסן ולהלביע המכובסים * וכן מטפות הידים אע"פ שמוותר לכבסן במועד * וכן כל אותן ששנינו שמוותר לכבסן במועד כגון היולא מביית השבית ומביית האסורים והמכורה שסתוריו לו חכמים נדויו וסגולת לחכס וסותר וסבא ממדינת סיס שהלך להרויח ולא היה לו פנאי לגלח * אסורים כימי אכלו שאם אירעו אחד מהם קודם האכלות וכבסם מיד לתוך האכלות אסור לכבס אלא א"כ אירעו אחד מהם ותכפוהו מיד שני אכלות זה אחר זה אז מותר לכבס אף בכתר וחול ואפילו תוך ז' ובלבד שיעשנו בלכעס בתוך ביתו * ואחר שתכפוהו אכליו זה אחר זה מוכבס כמיס אכל לא בכתר וחול * א"ע ס' שפ"ט :

ב אע"פ שמן הדין אין אסור ללבוש המכובסים קודם לבן אלא כל ז' כהגו העולם בו אסור גם אחר ז' עד ל' יום * וכוהנין שאדם אחר לובשם תחלה ואח"כ לובשם האכל והמנהג עיקר וכן כוהנין במדינות אלו לאחר ז' ואם לבשו אחר רק שעה אחת די בכך * מור"ם בהגהה * ואין אסור זה דאחר ז' אלא במכובס בכתר וחול אכל לא כמיס לבד וכתב הכ"ח דלפ"ז במכובס כמיס לבד א"ל להלבישו אחר תחלה ועשינו דברי לאחר ז' מיד * וכשמכובסין בכתר דברי כשלוכו אחר תחלה אפילו כמגופלין גם כן באבן חלקם מותר כבס"ג * ומ"ש בהגהה דאחר די שלבשו שעה אחת לאו דוקא שעה אחת ממש אלא זמן מה וא"ל שעה זמנית * ש"ך * וסרב זרע אמת ח"כ סי' קכ"ב התיי' לזורך גדול לאכל תוך ז' לחתוף ע"י שלבשו אחר לפחות חצי יום :

ג מותר לכבס בגדי קטנים שמת אביהם * ש"ע :

ד אסור ללבוש תוך ז' כלים חדשים לכושע וישנים ויולאים מתחת המכבס * ש"ע י"א דאסור ללבוש בגדי שבת תוך ד' שבועות הראשונים אכל אחר כך מותר אפילו על אביו ואמו וכן לעשות בגדים חדשים אכל כהנו אסור כל י"ב חדש * מור"ם בהגהה ועיין לקמן בדיני אכלות בשבת :

ה אסור תוך ז' לכבס ולהסירה בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים * ואם היתה כסותו בקבולת ביד אחרים מוכבס אותו כדרכו כמו שאר מלאכתו בתלוש שביד אחרים בקבולת כבית האחרים * ש"ע :

דיני גירוח וסריקה באבל

א אכל אסור לגלח שערו אחד שער ראשו ואחד שער זקנו ואחד כל שער שגופו ואפילו של בית האחרים עד ל' יום ושער שעל השפה ומחלודים כל שמעבב את האכילה * תוך ז' אסור אחר ז' מותר * ש"ע סי' ש"ך :

ב ישב לגלח ואמרו לו מת אביו הרי זה משלים ראשו אחד המגלח שאמרו לו שמת לו מת ואחד המתגלח ומה שספרי גומר היינו כדליבא ספר אחר במתא * ש"ע :

ג כל אותם שאמרו מותר לגלח כחול המועד שכתובים לעיל בדיני אכל אסור בכביסת כסותו סעיף א' * אם אירעו אחד מאלו קודם האכלות וכבסם מיד תוך האכל לגלח אכל אירעו אחד מאלו ותכפוהו מיד שני אכלות זה אחר זה מגלח כדרכו בין בתער בין במספרים ובלבד שיעשנו בלכעס * ש"ע ומור"ם בהגהה :

ד על כל המתים מגלח לאחר ל' יום ועל אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו * ש"ע * ואין הרגל מהני אם פגע קודם שיגערו בו חביריו * ושיעור גערה

גערה יש בו פלוגתא ונהנו בנ' חדשים * וכמקומות אלו נוהגין שאין מסתפרין על אב ואם כל י"ב חדש אם לא לזורך כגון שהכביד עליו שערו או שהולך בין הגוים ומתנוול דוקיהם בשערותיו דמותר * מור"ם בהגהה :

ה המדקדקים לומר דוקא אם נערו בו מותר הא אם לא נערו אסור עד י"ב חדש * הם דברי רבאי דאטו הגערה היא המתרתו אותו השיעור הוא שמתירו שאם שעה שיעור הראוי לגעור בו חבירו אף שלא נערו בו יכול להסתפר וא"ל י"ב חדש * רבינו ישעיה הראשון בתשו' כ"י סי' קנ"ז * ברכ"י :

ו תקנת חכמים שאמרו עד שיגערו בו חביריו כך היה דכל אחד יגלח ביום חלוק מהשאר לפי מה שרוצה ויכול לסבול ויגערו בו חביריו ורעיו הבושים להיות בחברתו * שזו היא הגערה באמת דתקון רבני * ונמלא דמתחלה בזה לאו כל אפיא שוין וא' יגערוהו במספר סמוך להרבעים וא' קודם וא' אחר מ' וכיוצא * וכן המנהג פשוט בארץ הסביובכלגלילות טורקי"ה שכל אחד על אב ואם נשאר כשיעור שיכול לסבול ושיגערוהו מנו של זה לא כומנו של זה * הרב חיד"ה בחיים שאל שם :

ז גערה מהני ביום לעצמו הגהות סמ"ק סי' ז"ז * וכ"כ מרן בד"י בשם הגהות מיימו' וכן הסכים השכ"ח ה"ח סי' תקמ"והרב נאמן שמואל סימן מ"א ורבו שם והרב ב"ד סימן קל"ב והר" דבר משה סי' פ"א * וכתב הרב חיד"א ז"ל בחיים שאל ח"כ סי' כ"ג דיש לחלק בזה בין גלילותינו גלילות ערי טורקי"ה לערי אדום דבגלילות ערי טורקי"ה דרובם ככולם נהגו שלא לגלח באב ואם עד עבור היזה ימים או שבועות אחר ל' וגוערין בו * או אם אירע שגערו ביום ל' לאסענים מהני ובהכי מייירו האחרונים הכ"ח והנאמן שמואל והב"ד והד"מ כי הם ז"ל בגלילותינו גלילות טורקי"ה דרובם ככולם נשארים בלי גילוח כמה זמן אחר ל' ובכן דברי חז"ל קיימים דיש חילוק בין אב ואם לשאר * אבל אותם שנהגו שלכל אדם בעת שפוסקים הל' אחר התפלה ב"ב הכ אומרים למי שהוא על אב ואם שיגלח * ודאי דלאו מנהג הגון הוא ויש לבטלו ולפי מנהג זה נמצאת תקנת חכמים בטלה לגמרי דאין הפרש בין אב ואם לשאר ואינו ניכר החילוק כי אם באמירה קלה בעת פסקות הל' שאומרים לו שיגלח ובכיה דבטלה תקנת חכמים לגמרי גם הרבנים הנו' יודו דלא נכון לעשות כן לעקור דברי חז"ל כי בעת אחת פוסקים הל' ואומרים לגלחוק עו לעשות כן ונמלא דאין הפרש בגלוח :

ח היכה שאירע יום כ"ט בערב שבת שהל' בשבת כבר פשט המנהג מקדם קדמתה לאסור לו התגלחת בע"ש שהוא יום כ"ט אפילו על שאר קרובים שאינם אב ואם * וכיון דהמנהג פשוט ונתפשט כדור דוריס לאסור תו אין להקל להתיר מטעם הלכה כדברי המקל * הרב חיד"א שם * וכן הוא מנהג מפורסם בגלילות איטאליא ובפרט בעיירות פירארה מנטובה פאדוואה ושאר מדינות שלא להתיר להסתפר ע"ש כ"ט * ודלא כמ"ש הר" נור" דב"ד כלל ה' סי' ה' שיש להעלים עין מן המורה להתיר דאין הדבר כן אלא אדרבה על מורי הוראה מוטל שלא להעלים עיניהם מהמורה אשר ירום לבבו מאחיו להקל במקום שהחמירו כל הגמרות והפוסקים * פחד יצחק אות א' ערך אכל אסור בגלוח :

ט מי ששלמו ל' של אביו במועד ונערו בו כתב הרב שכ"ח ב"ח סי' תקל"א דהרב מהר"י איסקאפה אסר לגלח במועד * וחכמי עירו חלקו עליו והתירו * והוא הכריע בראיה מדברי התוס' דמ"ק דף קו"ב ע"ב ד"ה ותנא דידן שבר לאסור * והרב חיד"א במחבר"ר שם דחה ראיות הרב שכ"ח ה' גס הרב מהר"מ ח"א גי' ובספר הלק"ט של הרב מר אביו בח"א סי' רפ"ה התיי' לגלח בשלמו

ל' של אמו בחג ונערו בו * וכן נראה שהיא דעתו של הרב חיד"א שם * גם הרב מהר"ד חנן בתשו' שבסוף ספר בנייחקה העלה להתיר אם לא במקום שכבר נהגו להחמיר שלא לגלח במועד שיעשו כמנהגם הנס דלפי הדין מותר משום זלוול הרבנים הקודמים שהנהיגו שם להסור :

י' אף במקום שנהגין שלא לנעור רק אחר תשלום ל' כולו * מ"מ כשיוס ל' חל בערב הרגל או בע"ש שהיא י"ג ניסן או ע"ש שהיא ד' סיון גוערים ביום ל' ולאחר חלות מסתפרים כשהר ערבי י"ט * אך בערב פסח מסתפרים חלי שעה קודם חלות * וכן עשיתי מעשה בפירוניא שנת תקס"א והסכים עמנו הרב חיד"א ועיין בספרו ככר להדן סי' ה' הות י"א * עיקרי הד"ט ח"א סי' מ"ו אות ג' :

יא' מי שמת לו אביו שעה אחת קודם ר"ה ופסק ממנו גזרת ז' לא ניתנה ליכתב להתיר התספורת בערב סוכות דאין הגערה מועלת אם לא עברו הל' בפועל ואין הרגל מבעל הגערה * ש"ת שמש זדקה ח"א סי' כ"ה וכן כתב הרב המגיה בנו שם * והרב פחד יצחק אות הג' ערך גירוח כתב דהין לספר בח"מ אפילו בגערה אם נשלמו הל' בעיו"ט דהין הרגל מבעל הגערה רק לגלח אחר המועד ושכנעו מעשה בעירו כמה פעמים שהגיע הרגל תוך ל' ואחר הרגל התירו לו לגלח אף שלא עברו הל' בפועל ושכן עשה ר"ע שמתה אמו ביום ב' של ר"ה ונערו בו חביריו אחר כפור וגלח קודם חג הסוכות * וכל זה במקום שהמנהג להקל אבל במקום שהיו המנהג רק בגערה אחר ל' בפועל פשיטא דהין להקל ע"כ * גם בתשו' מים רבים סי' ע"ב אחר הפילו על שמועה רחוקה על אביו אף אם יעברו רגל ורגלים דהין להתיר רק בגערה אחר ל' בפועל דהין הגערה מועלת רק בנידול פרע דוקא של ל' יום ואין הרגל עולה אלא ליום אחד * גם הרב זרע אמת ח"ב סי' קנ"ד סתם הוראת חכם אחד שהתיר להסתפר בכ"ד סיון על אביו ואמו בערב חג השבועות והעלה דאפילו על שמועה רחוקה על ח"א לא שייך גערה רק אחר ל' בפועל * וכן עיקר לדינא אף שיש מקילין מפני כבוד הרגל * ומיהו היכא דכבר נהוג להקל הין לערער על מנהגם כיון דיש מקילין * והמחמיר על עצמו גם במקום שנהגו להקל תבא עליו ברכה : י"ב השה מותרת בנטילת שער אחר ז' * ש"ע ויש אוסרין אף לאשה וכן עיקר * מור"ם בהגהה :

יג' לסרוק ראשו במסרק מותר אפילו תוך ז' * ש"ע * וכן משמע בב"י דבין לאיש ובין לאשה מותר לסרוק ומ"ש בספרי הש"ע אשה מותר לסרוקהוא ט"ס וזריך להגיה לסרוק ראשו כ"כ הב"ח * אבל בהגהה סמ"ק בשם א"י אינו מתיר אלא דוקא לאשה ולא לאיש ומביאו הב"ח * ש"ך :

יד' כשם שאסור לגלח כל ל' יום כך אסור ליעול פריטים בכלי אכל בידיו או בשיניו מותר אפילו תוך ז' * ואשה שאירעה טבילתה אחר ז' תוך ל' אם תטול פריטיה בידיה או בשיניה אינה נוטלת ויפה אלא תאמר לגוי ליעול להבתער אובמספרים * ש"ע * ולא דוקא גוי אלא הוא הדין ישראלית וסרכא דלישנא דחול המועד נקט * מור"ם בהגהה * אבל הש"ך חלק על מור"ם והעלה דדוקא נקט גוי אבל לא ע"י ישראל * וכ"כ מהריק"ם בהגהותיו דדוקא ע"י גוי מותר דאמירה לגוי שבות אף בדרבנן ובמקום מצוה לא גזרו אכל ע"י ישראל אסור * והרב חיד"א בחיים שאל ח"א סי' ב' העלה דאשה שאיננה דעתה ומצטערת טובא אם אחרת תקח לה הפריטים יש להתיר לה שתטול לצורך מצות טבילתה ע"י עממה : ט"ו אבל על אביו ואמו נוטל פריטי מיד אחר ל' אף בלא גערה דא"ס גערה

גערה אלא בתגלתה וכמ"ש סרב דבר משה סי' פ"א והלק"ט ח"א סי' קי"ב ודלא כש"ת בית יסודו י"ד סי' ל' דחלק על הל"קט דליחא * ש"ת זרע אמת ח"ב סי' קנ"ד :

טז' אבל על אביו ואמו שחל ל' שלו בשבת דה"ל ע"ש יום כ"ט אסור לו ליעול פריטי ע"ש * פנים מאירות ח"ב סי' קמ"ח * אבל הרב זרע אמת שם חלק על הרב פנים מאירות ופסק להתיר נטילת פריטים :

דיני אבל. אסור בכל מיני שמחה

א' אבל אסור בשמחה לפיכך לא יקח תינוק בחיקו כל ז' שמה יבא לידי שחוק * ש"ע סי' ש"א :

ב' על כל המתים נכנס לבית המשתה לאחר ל' יום * על אביו ועל אמו לאחר י"ב חדש ואף אם השנה מעוברת מותר לאחר י"ב חדש * ומיהו שמת מריעות שהיה חייב לפרוע אותה מיר מותר לעשותה מיד אחר ז' * אבל אם אינו חייב לפרוע אסור ליכנס לה עד ל' * ועל אביו ועל אמו אע"פ שחייב לפרוע אסור עד לאחר י"ב חדש * ש"ע * ואף אם השנה מעוברת סני גם בזה י"ב חדש * ש"ך :

ג' אחים שדרכן לאכול יחד ועומדים תוך שנת אביהם וא' מהם נושא האשה מותרים לאכול בימי החופה בבית החופה עם החתן וכ"ש אם החופה היא תוף הרגל * רשד"ס חיד"א סי' ר"ב :

ד' בחבורת מצוה כגון שמש"א יתום ויתומה לשם שמים ואם לא יאכל שם יתבעל המעשה מותר לאחר ל' אבל תוך ל' אסור לכל סעודת מצוה שבעולם * וסעודת מצוה דלית בה שמה כגון סעודת פדיון הבן או סעודת מילה מותר לו לאכול שם אפילו תוך ז' ובלבד שלא ילא מפתח ביתו * ויש אוסרין בסעודת ברית מילה * והמנהג שלא לאכול בשום סעודה בעולם כל י"ב חדש אם היא חוץ לביתו ובתוך הבית מקילין שאוכל בביתו בסעודת ברית מילה וכ"ש בשאר סעודות שאין בהם שמחה * אבל בסעודת נשואין יש להחמיר * והכל שהוא בעל ברית או מוהל ילבש בגדי שבת עד לאחר המילה ומותר לו ליכנס למילה לאכול שם אם הוא לאחר ל' אע"פ שאין המילה בביתו * מור"ם בהגהה :

ה' ליכנס לחופה שלא בשעת הכילה לשמוע הברכות יש מתירים ויש אוסרים אלא עומד חוץ לבית לשמוע הברכות * ש"ע * אבל לא יכנס לבית כלל בשעה שעומדים שם במומטוי חתן וכן נוהגין באשכנז ובמדינות אלו * וכל זה בבית שעושין החתונה שאוכלין ושותין ושמתין שם אבל בחופה שעושין בבית הכנסת שמברכין שם ברכת איסורין ונישואין ואין שם שמחה כלל מותר מיד אחר ז' * ויש אוסרין גם בזה עד ל' וכן נראה לי * ויש מקומות שמחמירין להיות האכל עומד כל י"ב חדש חוץ לבית הכנסת לשמוע הברכות * מור"ם בהגהה :

ו' אבל יכול לברך ברכת אירוסין ונשואין תחת החופה שבבית הכנסת * וכן יכול להכניס חתן בדרך ארצנו ששני אנשים מכניסין החתן תחת החופה * ויכול ללבוש קצת בגדי שבת בשעה שמכניסין ובלבד שיהא אחר ל' * וכן נוהגין * מור"ם בהגהה שם * וכתב הש"ך דמ"ש דיכול ללבוש קצת בגדי שבת לאו דוקא קצת אלא יכול ללבוש כל בגדי שבת ושכן נוהגין * ורב ומנהיג בעיר יכול לברך ברכת אירוסין ונשואין תוך ל' לאכ ואם ויש מונעים תוך ל' ויש מונעים תוך י"ב חדש * הר"מ מינן סי' פ"ו * והמנהג ליכנס לברך אפילו תוך ל' * שכ"ה :

ו' יש מתירין לאכל לאכול בסעודה נשואין או ברית מילה עם המשמשים
ובלבד שלא יהא במקום שמחה אלא בבית אחר ויש אוסרין. וכן נוהגין
רק שהאבל משמש עם אס ירצה ואוכל בביתו ממה ששולחין לו מן הסעודה
מור"ם בהגהה:

ח' יש מתירין לאכל לאכול בסעודה של דגים עשויין לאחר הנשואין
כי מאחר שכבר פסקו לומר שהשמחה כמעטוהו אית ליה היכר שאין שמחה
באותה סעודה ושאי' ב' בשם רמ"ם בהגהה ולפי המנהג שכתב
מור"ם לעיל שלא לאכול בסעודה בעולם גם זה אסור ט"ו:

ט' יש אומרים דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחרת מתאביו או אמו
מור"ם בהגהה והלבוש כתב דלא ראה נוהגין כן אכל הש"ך דחה דבריו
וכתב דכדבר שאינו מצוי לא שייך מנהג ולא ראינו אינו ראייה והוא ראה נוהגים
לאסור וגם לקמן ס"ס ת"ב כתב בסתם לאסור:

דיני אבל אסור בר ל' יום לישא אשה

א' אבל אסור לישא אשה כל ל' יום הפילו בלא סעודה ולאחר ל' מותר הפילו
על אביו ואמו והפילו לעשות סעודה ומותר לקדש אשה הפילו ביום
המיתה והוא שלא יעשה סעודה אלא ח"כ עברו ל' יום ש"ע קי' של"ב ויש אומרים
דגם לארס אסור כל ל' יום וכן עיקר מור"ם בהגהה מיהו לקשר עצמו
בשידוכין בלא הירוסין ודאי שרי הפילו ביום המיתה ב"ח ש"ך:

ב' מתה אשתו אסור לישא אחרת עד שיעברו עליה ג' רגלים וראש השנה ויום
הכפורים אינם חשובים כרגלים לענין זה אבל לוכנס לבית המשתה דינו כמו
בשאר קרובים דאינו אסור אלא תוך ל' יום ואם לא קיים פריה ורביה או שיש
לו בנים קטנים או שאין לו מי שימשנו מותר לקדש מיד ולכנס אחר ז' ולא יבא
עליה עד לאחר ל' יום אלא ח"כ לא קיים מצות פריה ורביה שאו מותר לבא עליה
אחר ז' ש"ע והוא הדין בשאר אבלות הפילו באבלות דאביו ואמו מותר לישא
ולבא אחר ז' אס לא קיים מצות פ"ו והף מי שהוא עשיר ויכולת בידו לשכור
לו משרתים ומשרתות מכל מקום אסור אביו או בנותיו או בנותיו שתוכל לשמשו
בחיפת הראש או שאר דברים שמתבייש מהאחרים מקרי אין לו מי שימשנו
וכל כיוצא בזה ולכן נשתרבה המנהג שרבים מקילין בענין ונושאים נשים תוך
ג' רגלים ובעל נפש יחוש לעצמו מור"ם בהגהה והרב שבות יעקב ח"א סי'
ק' כתב כשיש ג' אחר כל שהוא להתייר לישא אשה תוך ג' רגלים יש להקל ובהפרט
שנשתרבה המנהג להקל כשיש ג' כל שהוא להתיר ומה גם בזמן הזה שבכל
יום פרוץ מרובה וכו' וכדי לשמרו מהחטא טוב שלא לאחר ודלא כהרב חינוך
בית יהודה סימן ז' שהחמיר בזה:

ג' מי שתפקו השר ואינו רוצה להניחו מתפסחתו עד שיאשה תוך ג' רגלים
אחר מיתה אשתו יש מתירין משום לער דידהו כן ל' עיקר מור"ם בהגהה:
ד' אשה שמת בעלה אינה מתאבלת אלא ל' יום אלא שאסוריה ליארס ולינשא
עד ג' חדשים משום הבחנה ככתוב בש"ע ח"ה סי' י"ג וכ"כ הפוסקים:

שאשה אבלה ח"כ להמתין ג' רגלים משום דאשה בכל דהו ניחא לה ושוכחת
אהבת הראשון כ"כ המרדכי והם הירע שנשאת תוך ל' יום לאבילותה דעל
שאר קרובים לא תבעל כן דעת הרמב"ם ב"ח ש"ך:

ה' מי שלא קיים מצות פריה ורביה ושידך אשה ואחר שהכין זרעי חופה מת
אחי המשודכת מותר לכנסה ולבא עליה אחר ז' ש"ע וכן אס' לובנים
קטנים

קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכנסה כי היא מרחמת על בנו אחותה
יותר מאחרת מור"ם בהגהה:

דיני מתי האבל יכול לצאת מבית

א' אבל ג' ימים הראשונים אינו יוצא לבית האבל ולא לבית הקברות אס מת
לאחרים מת מכאן ואילך אס מת לאחרים מת בשכונתו ויוצא אחר המטה
לבית הקברות ואינו יושב במקום המנחמים אלא במקום המתנחמים ואס אין
שם כדי מטה וקובריה יוצא הפילו ביום ראשון והפילו בשכונה אחרת ש"ע
סימן ש"ג ומקאת יום ג' הרי הוא ככולו אבל לא ראינו נוהגין עכשיו כן
אלא אין האבל יוצא והולך לבית הקברות ולא לבית האבל כל ז' והפשר שלא
חייב הוא אלא רשות ומאחר שעכשיו אין מתנחמין כמו בימיהם שב ואל תעשה
עדיף מור"ם בהגהה:

ב' כהן אבל אחר ג' ימים הראשונים יכול לצאת ולפדות את הבן הרב
כנ"ה בתשו' סי' רמ"א:

ג' אבל שבוע הראשון אינו יוצא מפתח ביתו הפילו לשמוע ברכות החופה או
ברכות המילה שניה יוצא ואינו יושב במקומו ואינו מדבר שלישי יושב
במקומו ואינו מדבר רביעית הרי הוא בשאר כל אדם הפילו לא שלמו שלשה
שבועות כגון שמת באמצע שבוע מיד כשכלה אותו שבוע ושנים שאחריו חשיב
שבוע הבא רביעית ש"ע מיהו המקל לצאת מביתו בשבוע הראשון בלילה לא
הפסיד יוהא דאסור לצאת חוץ לביתו היינו דוקא לטויל או למשאומתן וכדומה
אבל אס שלא מושל אחריו או שצריך לילך בדרך או לשאר דברים הצריכים לו
הרבה כגון דבר האחד מותר לו לצאת וכן נוהגין ובשבוע שלישי דיושב
במקומו ואינו מדבר אס רוצה שלא לישב במקומו ולדבר הרשות בידו ועכשיו
נוהגין שאין יושבין במקומם כל ל' ועל אביו ואמו כל י"ב חדש ואין למנהג זה
עיקר מ"מ אין לשנות מן המנהג כי כל מקום לפי מנהגו מור"ם בהגהה:
ד' לקדש הלבנה אס המצוה עוברת חייב האבל לקדש הלבנה חף לצאת מפתח
ביתו שער הפרים סי' ז"ה והמחמיר שלא לצאת מפתח ביתו גם בלילה
יכול לברך ברכת לבנה ביחיד אה יש מקום על גג ביתו וכו' ואלו אס הוא מקל
לצאת בלילה לאיזה צורך גם לברך ברכת לבנה בעשרה יצא ברכי':

ה' האבל אינו יוצא בחול לבית הכנסת אבל בשבת יוצא לב"ה ולבית המדרש
ואנו נוהגים שבכל יום קריאת התורה יוצא לבית הכנסת ש"ע ובמדינות
אלו נוהגין שאין יוצא אלא בשבת ואס האבל מוהל או בעל ברית תמלא דיניהם
לעיל דיני מילה:

ו' הנוהגים כשהם אכלים שלא לשנות מקומם בבית הכנסת בשבת יפה הם
עושים ש"ע ו"ה אס בשבת ישנה מקומו וכן המנהג פשוט ואין לשנות
המנהג מור"ם בהגהה והרדב"ז בחדשות ח"ב סימן תרס"ב תמה על מרן איך
חלק על הראשונים מסבירא וכתב שראית הנמוקי ברורה שאין חשש לשנות
מקומו בשבת אבל רבינו האר"י ז"ל נהג שלא לשנות מקומו בשבת וכמ"ש
מרן שמנהג יפה הוא ואיז חסיד שהוא מפורסם דלגביה דידה ליכא ויהא
כי כל העם עונין אחריו מקודש ינהג כמנהג האר"י ז"ל חף שבעירו לא נהוג
הכי וכל כיהני מיליאלו הן הנשק' לין בשקל הקדש לפי המקום ולפי הזמן ברכי':
א' אין

א' אין מתקשין על המת יותר מדאי וכל המתקשה עליו יותר מדי על מת אחר הוא בוכה * אלא ג' ימים לבכי שבעה להספד ל' לתספורת ולגיהוק * במה דברים אמורים בשאר העם אבל תלמידי חכמים הכל לפי חכמתם ואין בוכים עליהם יותר מל' יום ואין מקפידין עליהם יותר מי"ב חדש וכן חכם שבה שמועתו לאחר י"ב חדש אין מקפידין אותו * ש"ע ס' ט"ז * ואפי' ביום שמועה עלמנו אין מקפידין אותו כשיום שמועה הוא אחר י"ב חדש *
ב' כל שלשה ימים יראה האבל כאלו חרב מונחת לו בין כתפיו * משלשה ועד ה' כאלו זקוף כנגדו בקרן זווית * מו' ועד ל' כאלו עוברת לפניו בשוק * וכל אותה שנה הדיון מתוחה כנגד אותה משפחה ואם נולד בן זכר בלילה משפחה נתרפאת כל המשפחה * ואחר המהבירה שמת תדאג כל החכורה * ש"ע *
ג' כל מי שאינו מתאבל כמו שזו חכמים הרי זה אכזרי אלא יפחד וידאג ויפספש כמעשיו ויחזור בתשובה * ש"ע :

דיני ערות לנהוג אבילות על פיהם

א' מתאבלין על פי עד אחר ועד מפי עד ועל פי גוי מסיח לפי תומו * ש"ע ס' ט"ז * זה הכלל כל עדות שמשיאין האשה על פיה הקרוכים מתאבלים * כ"כ הרמב"ן וכן פסק הב"ח * ש"ע *
ב' הוא הדין כשיש עד אחד שאומר שראה לפלוני מתאבל עליו וששמע שאמרו השכבה שמתאבלין על פיו * מהר"א שאון ס' קס"ז *
ג' אין שם עדות אלא קול בעלמא אין מתאבלין עליו אפילו נתיאשו מלשאול ונתקררה דעתם * ש"ת ת"י כ"י קכ"ו * שכ"הג *
ד' כתב לו גוי בכתב שמת אחיו אינו מתאבל דדוקא על פי גוי שאומר על פה ומסל"ה מתאבלין ולא על פי כתבו * ש"ת פנים מאירות ח"ב ס' מ"ד *
ה' שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת אינו מתאבל * ש"ע *
ו' מי שכתבו לו שמת קרובו ואיכא ספק אם הוא תוך ל' או אחר ל' חייב כדיון שמועה קרובה דכל כמה דמלינו לאוקמיה ליה אחוקתיה מוקמינן ואמרי השתא מקרוב מת * ש"ת מהריב"ל וכו' בה"ח והש"ך וכן הוא דעת מהרש"ד"ס ח"ד ס' ר"ה והר"א די בוטון סימן קמ"ו ומהר"א שאון ס' קס"ו והרשב"א ח"ב ס' ס"ב ומהר"ם מינץ ס' פ"ה והרב חוות יאיר ס' ר"א והרב שמשלה חדשה דק"ז ע"א וכן נראה שהיא דעת הכנה"ה ס' ת"ב והרב ב"ד י"ד ס' ר"ה והרב דבר משה י"ד והרב משאת משה חלק י"ד ס' כ' דכ"כ"ה * אבל הרב ע"ז חולק על זה והאריך להוכיח דאין לו להתאבל מספק וכן הסכים בש"ת חכם זבי ס' ג' הרב שבות יעקב ח"א ס' כ"ח כתב דלדינא דברי הט"ו שרירין וקיימים * וכן הרב יעב"ץ בתשו' ס' קנ"ח הסכים עם הט"ו * גם מהריק"ש בהנהגותיו ס' ת"ב כתב שלא נהגו העולם להתאבל בכה"ג וכתב הרב חיד"א בכרכ"י ס' ט"ז דלענין דינא יש לסמוך על הט"ו ודעמיה המקילין דק"ל הלכה כדברי המיקל באלו ח"ף בפוסקים ואפי' בפוסקים אחרונים * וכ"כ הרב מהר"ע בס' שבטי יהודה דנהגו בארנ"ל להקל הט"ו והמנהג מיושב מזמן קדמון ח"ף אם שובידע שמועה היתה תוך ל' אינו חייב להתאבל * וכ"כ בתשו' דבר משה ח"א ס' ע"ד וכן כתב הש"ך בנקודת הכסף *
ז' אם זו דמספקא ליה בשמועה אם קרובה או רחוקה הוא באב ואם * כיון דנהגו להודיע תוך ל' שיאמר קדיש ינהוג ז' ול' מש"א כבשאר מתים יש להקל * שבות יעקב בתשו' הנו' * ברכ"י *
ח' מי שבה לו כתב מאדם נאמן דמת לו מת והיה תוך ל' והעלים הדבר ואחר שעברו

שעברו ל' מיום המיתה נודע שזה ידע קודם ל' ועתה הוא חוץ ל' מידעתו * אינו זריך לנהוג עתה אבלות דכיון דהשתא מיהא חלף שעתא לאוומנה הוא * אבל יש לקנסו כפי ראות עיני המורה * הרב חיד"א בש"ת חיים שאל ח"א סימן מ"ז * והרב זרע אמת ח"ב סימן קנ"ה פסק באשה ששמעה בת קול שמתה אמה או איהיה תוך ל' ולפי שא"ל בעלה שאין הקול אמת לא נתאבלה ואחר ל' למיתה נודע לה שהקול היה אמת ימכל מקום כיון שלא ידעה בבירור שעתה רק אחר ל' שמועה רחוקה הויא ואינה נוהגת דין ז' רק דין ל' שכן הדין באבוא"ס * אך אינו שמועה בבירור תוך ל' שמתה ועברה ולא נהגה אבלות עד שעבר מל' חייבת לנהוג דין ז' אם לא עברו ל' יום מיום ששמעה דיום השמועה לדידה כיום המיתה * ושם בהשמועות הזכיר למ"ס הרב חיד"א בחיים שאל הנו' וכתב דאפשר דבנדון דידיה גם הרב חיד"א יודה דחייבת לנהוג אבלות כל שלא עברו ל' מיום השמועה ולי' אי"ש לעיר נראה ברור שהרב חיד"א גם בנדון הרב זרע אמת אינו מודה לו כדמוכח מדבריו בתשובתו הרמת"ה * אלא שלענין דינא דעמי הקלרה נוטה לדעת הרב זרע אמת וחלוקו בנדונו :

דיני אבל שלא נהגו אבילותו כל ז'

א' אבל שלא נהגו אבילותו תוך ז' בין בשוגג בין במזיד משלים אוחו כל ל' חוץ מהקריעה שאם לא קרע בשעת חמוס אינו קורע אה תוך ז' חוץ מאביו ואמו שקורע אפילו לאחר ז' * במה דברים אמורים כשלא נהגו אבלות כלל כל ז' אבל אם זלזל במקצת הימים ולא נהג בהם אבלות כגון מי שאמר לו שמת לו מת ביום הא' והיה בעיר אחרת ולא נהג אבלות וכיום השיבא לעירו ונהגו אבלות אין זריך להשלים ומונה ז' מיום הראשון * ש"ע * ס' ט"ז ועיין לעיל בסמוך *
ב' קטן שמת אביו ואמו ואפי' הגדיל תוך ז' בטל ממנו כל דין אבלות ואינו חייב בו * ש"ע * אבל הב"ח פסק כדעת מהר"ם דבהגדיל תוך ל' מונה ז' ושלשים משעה שהגדיל * אבל אם הגדיל אחר ל' בטל ממנו גזירת ז' ול' * אבל הט"ו העלה עיקר להלכה ולמעשה כפסק הש"ע דפטור כל שהיה קטן בתחלת האבלות :

דיני אבלות ברנל בר"ה ויו"ט שני שר גריות

א' הקובר מתוקדם הרגל בענין שחל עליו אבלות ונהג בו אפילו שעה אחת קודם הרגל * הרגל מפסיק האבלות ומבטל ממנו גזירת ז' וימי הרגל עולים לו למנין ל' הרי ז' לפני הרגל וימי הרגל ומשלים עליהם השלושים * ודוקא שנהגו אבלות באותה שעה אפילו לא נהג אה דברים שבזמנה כגון ששמע שמועה קרובה ביום שבת שחל להיות בערב הרגל שא"ע פי שאינו נוהג אה דברים שבזמנה הרגל מפסיק * אבל אם שגג או הזיד ולא נהגו אבלות או שהיה קרוב לחשיכה ולא היה יכול לנהוג * אין הרגל מבטל האבלות * וכל שכן אם לא ידע במיתת המת קודם הרגל שאין הרגל מבטלו אה נוהג ברנל דברים שבזמנה ומונה ז' אחר הרגל ובאותם הימים מלאכתו עשית * יאחרים ועבדיו ושפחותיו עושים בזמנה בתוך ביתם * דכיון דכבר נתבטל בו ימי הרגל ממלאכה אין להחמיר בוכמו בשאר אבלות ומלאכתו נעשית * יאחרים * וכל ימי הרגל רבים מתעסקים בו לנחמו הילכך אין מתעסקים בו לנחמו אחר הרגל ורגל עולה לו למנין ל' שהרי דין ל' דהיינו גיהוק ותספורת נוהגים ברנל ולא מתורת רגל בלבד אכור בהם אה מתורת אבל * שהרי מתורת הרגל מותר ללבוש כלים מנוהגים חדשים ולבנים ונוטל אפרטיו במספרים ושמשח שמתה מריעות והבא ממדינת הים ומבית השביה והשאר שמונו חכמים

חכמים מותרים לספר ולכבס • ומדין אכלות אסור ככולס כמו בחול • ש"ע
סימן שצ"ט :

ב' ה' דלריך שינהוג אכלות שעה אחת קודם הרגל • לאודוקא שעה זמנית ממנש
לא פירושו שינהוג אכלות כל דהו ואפילו חלק מנעליו לחוד שנהג בזה קצת
אכלות די בכך והרגל מפסיק האכלות • ש"ות משאת בנימין סימן ע"ד •
ש"ך • ט"ז :

ג' כשקבר מתו קרוב לחשיכה דאין הרגל מפסיק האכלות היינו כשכבא לשאול
בבין השמשות או בזמן התוספת שמוספין מחול על הקדש או שידע הדין
שאין להתאבל סמוך לחשיכה • אבל בעבר או סבור דמותר ונהג קצת אכלות
נפטר מהאכלות והרגל מפסיק • מהרי"ע בתשו' בית יהודה ח"ב סי' כ"א •
ועיין לעיל בדיני אימתו מתחיל האכלות :

ד' חתן שהכין ארבי חופתו ומת אביו והכניסוהו לחדר ונהג ז' ימי המשחה
ובתוך ימי המשחה פגע בו הרגל מפסיק לו הרגל גזירת ז' וא"ל לנהוג ז' ימי
אכלות אחר ז' ימי המשחה • ש"ות עדות ביעקב סי' י"ה • אבל מדברי הרב דרכי
נועם חיד"ק סי' ח' מוכח דס"ל דבחל הרגל בתוך ימי המשחה אין הרגל מבטל
גזירת ז' לא גומר ז' ימי המשחה והרגל ואח"כ נהג ז' ימי אכלות • וכתב הרב
זרע אמת ח"ב בהשמות דף ר' ע"ה דיפה הורה הרב דרכי נועם דלע"ג דגם
בימי המשחה נהג דברים שבזינעה עם כל זה כיון שאינם עולים לז' של אכלות
אין הרגל מפסיק מאחר שלא נהג אכלות ממנש וסיים וזה דלא כהרב עדות
ביעקב סי' י"ה דלא דבר נכונה :

ח' הקובר מתו ברנל בחול המועד נהג דין הנינות כל זמן שלא נקבר
ולאחר שנקבר נהג דברים שבזינעה • ומ"מ מותר לייחד עם אשתו •
והרגל עולה למנין ל' ומשלים עליו ל' אפילו קברו בחג הסוכות לא אמרינן
דשמיני עזרת מבטל • ומתעסקים עמו לנחמו • וכל מלאכה המותרת לעשות
במועד בדבר האבד מותר לעשות בעצמו ואם אינו דבר האבד נעשית ע"י
אחרים בבתייהם ועבדיו ושפחותיו עושין בזינעה תוך ביתו • ולאחר הרגל
מתחיל למנות ז' ולכשיכלו ז' למיתת המת אעפ"י שעדין לא כלו ז' ימי האכלות
מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתייהם ועבדיו עושין לו בזינעה בתוך ביתו ואין
רבים מהעסקים בו לנחמו אחר הרגל מנין הימים שנחמוהו ברנל • אבל מראים
לו פנים פי' שמבקרים אותו כל ימי אכלו • כגון אם קברו בג' ימים האחרונים
של רגל מלאכתו נעשית ע"י אחרים בג' ימים האחרונים של אכל • ובמקומות
שעושין שני ימים מונה השבעה מיו"ט שני האחרון הואיל ומדבריהם הוא עולה
מהמנין ומונה מאחריו ששה ימים בלבד • ש"ע ומור"ס בהנהגה :

ו' אם קבר את מתו ז' ימים קודם הרגל ונהג בהם גזירת ז' הרגל מבטל
ממנו גזירת ל' אפילו חל יום ז' בערב הרגל דמקצת היום ככולו ועולה
לכאן ולכאן ומותר לכבס ולרחוץ ולספר בערב הרגל • ש"ע • והיינו סמוך
לחשיכה • ובערב פסח מותר בכל אחר חלות דהיינו מזמן שחיתת הפסח ואילך
ועדין שיגלה קודם חלות הואיל ואחרים אסורים לגלח אחר חלות • מור"ס
בהנהגה • וכן אם חל שמיני בשבת שבערב הרגל מותר לכבס ולרחוץ ולספר
בערב שבת • ואם לא גלח בערב יו"ט או בע"ש מותר לגלח אחר הרגל שכבר
מבטל ממנו גזירת ל' • אבל בחול המועד לא יגלח כיון שהיה אפשר לו לגלח
קודם הרגל • ואם חל שביעי שלו בשבת ערב הרגל אסור לגלח בערב שבת
ומותר לגלח קודם הרגל • ש"ע :

ז' הא

ז' הא דרגל מבטל גזירת ל' היינו בשאר מתים אבל באביו ואמו שאסור
לספר עד שיגערו בו חביריו אפילו פגע בו הרגל לאחר ל' יום אינו
מבטל • ש"ע ועיין לעיל בדיני גילוח וסריקה באבל :

ח' אם חל אחר מימי האבלות חוץ מהשביעי בערב הרגל מותר לכבס ולא
ילבשו עד הלילה • ועוב לזוהר מלכבס עד אחר חלות כדי שיהא ניכר
שמפני הרגל הוא מכבס • אבל לרחוץ אסור עד הלילה • ויש מתירין לרחוץ
אחר תפלת המנחה סמוך לחשיכה • ש"ע וכן נוהגין • מור"ס בהנהגה • אבל
בה"ח סי' תקמ"ח כתב מור"ס בהנהגה דלדין דנוהגין איסור רחיצה כל ל' אסור
לרחוץ דהא הרגל לא בטל ממנו רק גזירת ז' והוא הדין לענין כבוס במקום
שנוהגין איסור כיבוס כל ל' • וכתב הש"ך דמ"ש בהנהגה בה"ח היינו דכך היה
ראוי להורות אי הו"א איסור רחיצה וכיבוס כל ל' מן הדיון אבל כאן בי"ד כתב דמ"מ
המנהג אינו כן וכ"כ בה"ח • לא שהש"ך הקשה דלא היה צורך כהב מור"ס בה"ח
כן כיון דסוף סוף המנהג אינו כן • וכתב דס"ל דהא דהמנהג אינו כן היינו
משום כבוד הרגל והילכך היכא דליכא משום כבוד הרגל אסור ונפקא מינה
דלאחר חלות אסור רחיצה וכביסה עד ל' דהרגל לא בטל ממנו רק גזירת :
ט' ר"ה ויום הכפורים חשובים כרגלים לבטל האבלות • ש"ע • ובערב י"ה
אחר מנחה בסעודה המפסקת נועל מנעלים ויושב על כסא וספסל
בסעודה • ש"ות דברי יוסף סי' ס"א ו"ש ו"ת שמש דקדק בה"ח סי' י' י"א :
י' נהג שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כז' ושמזנת ימי הפסח הרי
ט"ו ומשלים עליהם ט"ו אחרים • שעה אחת לפני עזרת חשוכה כשבעה
ועזרת כיון שאם לא הקריב קרבנות עזרת בעזרת יש לו תשלומין כל ז' חשוב
כז' הרי י"ג ומשלים עליהם י"ג אחרים ויום שני של עזרת עולה למנין הי"ז •
שעה אחת לפני ראש השנה בטלה ממנו גזירת ז' מפני ר"ה וגזירת ל' מבטל
ממנו יום הכפורים ומגלח ערב יום הכפורים • והוא הדין לקובר מתו בג'
בתשרי שמגלח ערב י"ה • שעה אחת לפני י"ה בטלה ממנו גזירת ז' מפני
י"ה וגזירת ל' מבטל ממנו החג ומגלח בערב החג • שעה אחת לפני החג
והחג הרי י"ד ושמיני עזרת שבעה הרי כ"א ויום שני של שמיני עזרת הרי
כ"ב ומשלים עליהם ח' אחרים • ש"ע :

יא' מת תוך ימי החג אין שמיני עזרת עולה לא ליום אחד • דרכי יוסף
ומח"ב ר' וביוסף אומץ • והרב זרע אמת פסק דעולה יום שמיני עזרת לז'
ימים והעיקר כהרב איד"א דאינו עולה לא ליום א' כדמשמע מהש"ע :

יב' הקובר את מתו שעה אחת לפני הרגל אותה שעה והרגל חשובים כז'
ומיד אחר הרגל יש לו דין שבעה שלישית לענין שיושב במקומו ואינו
מדבר ש"ע • ואין לא נהגין הכי • ש"ך :

יג' במקומות שעושין שני י"ט מי שמת לו מת ביו"ט שני שהוא יום טוב
האחרון של פסח או של חג או ביו"ט שני של עזרת וקברו בו ביום •
העולם נוהגין שלא להתאבל ביו"ט ב' של גלויות על שום מת אפילו הוא יום
מיתה וקבורה ודוברין דעת האומרים שאין שום אכלות דאורייתא • ש"ע •
וכן המנהג פשוט ואין לשנות • מור"ס בהנהגה :

יד' מת לו מת בערב יו"ט ומתיירא שמה לא יספיק לקברו מבעוד יום
ומסרו לעכו"ס שיליכוהו לקברו כיון שהז' הוא מהעיר ונתכסה מעיני
הקרובים חלה עליו אכלות ואם הוא שעה אחת קודם הרגל ונהג בה אכלות
בטלה לה גזירת ז' אע"פ שנקבר ביו"ט • ש"ע :

ה' שבת

א' שבת אינו מפסיק האבלות ועולה למניין' שהרי קצת דיני אבלות נוהגים בו דהיינו דברים שבלינעה שהם תשמיש המטה ורחיצה אבל דברים שבפרהסיא דהיינו להסיר עטיפתו וללבוש מנעליו ולזקוף המטה מכפייחה ושלף ללבוש בגד קרוע אלא מחליפו ואם אין לו להחליף מחזור קרעו לאחריו ותלמוד תורה הוי דבר שבלינעה אבל לחזור הפרשה כיון שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הזכור הוי כקורא את שמע ומותר ש"ע ומותר לקרות הפרשה שמו"ת ונראה פשוט דוקא שמו"ת ולא פי' רש"י אף אם נהג ללמוד בכל שבע שמו"ת ופירש"י דכיון דאינו חיוב כללי כמו התרגום לא יקרא פירש"י בשבת של ימי אבלות ודלא כמי שכתב אופכא ברכ"י ואם קראו את האבל לעלות ויתר הדינים דשייכי לזה כתבתי בחלק בית מנוחה קדר תפלה לכל שבתות השנה בדיני העולין לקריאת ס"ת :

ב גררתו חיה או הרגוהו ליסטים ובשבת נתיאש מלבקש כיון דדברים שבלינעה נהג בשבת עולה לו ליום אחד ש"ע ולענין האבלות ביום פורים כתבתי דינו לעיל דף קפ"ח ריש ע"ב :

ג' אם פגע יום ל' של אבלות בשבת ויום כ"ט בע"ש כתבתי דינו בחלק בית מנוחה בדיני ע"ש :

דיני שמועה קרובה ורחוקה

א' מי שבאה לו שמועה שמת לו קרוב אם בתוך ל' יום הגיעה השמועה אפילו יום ל' עצמו הרי זו שמועה קרובה וחייב לנהוג ז' ימי אבלות מיום שהגיע השמועה וקודע ומונה ל' יום מיום השמועה לתקופת עם שאר דברים כללו של דבר יום שמועתו הקרובה כיום הקבורה ואם שמע מיום ל' ואילך אינו צריך לנהוג אלא שעה אחת לא שנה שמע ביום לא שנה שמע בלילה שאם שמע בלילה ונהג מקצת אבלו בלילה שעה אחת עולה לו אפילו שמע על אביו ואמו והני מילי לענין גזירת ז' אבל לענין גזירת ל' נהג על אביו ואמו בתקופת עד שיגערבו חביריו ובגיהון עד שיגיע הרגל ויגערבו בו וכן בשאלת שלום וליכנס לבית המשתה ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה לפיכך אם באה לו שמועה על אביו מולאחר י"ב חדש אינו נהג אלא יום אחד אף בגזירת ל' ש"ע ס' ת"ב ויום אחד דכתב לאו דוקא אלא רל"ל שעה אחת ש"ך ואם בתוך ל' של שמועה רחוקה על אב ואם פגע הרגל עיין לעיל בדיני איסור גילוח וסריקה לאבל :

ב' השומע שמועה רחוקה אינו צריך לנהוג כל דין אבלות אלא דיו בחליצת מנעל ואין צריך לאעטיפה ולא כפיית המטה ומותר במלאכה רחוקה וסיכה וקחת שמיש המטה ובתלמוד תורה ואם אין לו מנעלים ברגליו צריך שיכפה מטתו או יעטוף ראשו שצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבלו ואם היה עוסק בתורה או במלאכה או שהיה רוחן וסך ובה לו שמועה מפסיק שעה אחת משום אבלות וחוזר למה שבידו אבל אם היה לבוש תפילין אינו צריך לחלץ ומ"מ אינו יוצא ידי אבלות בהפסק זה וצריך שיעשה מעשה שניכר שעושה משום אבלות כגון חליצת מנעל או כפיית המטה ועטיפה ומיהו בחדא סגי ש"ע :

ג' השומע שמועה קרובה בשבת או ברגל ולמולאי השבת ורגל נעשית רחוקה אינו נהג לא יום אחד ובשבת ורגל אסור בדברים שבלינעה והשומע שמועה רחוקה בשבת או ברגל אינו נהג אפילו דברים שבלינעה ולמולאי שבת ורגל נהג שעה אחת ודיו ש"ע ואם באה לו השמועה רחוקה בחול המועד צריך לנהוג שעה אחת

אחת ולא יקרע דבר משה ח"א סי' ע"ו ועיין לעיל בדיני קריעה :

ד' השומע שמועה קרובה בשבת השבת עולה לו ליום אחד ולמחר קורע והוא ליה יום ששי שביעי לאבלות ש"ע :

ה' עשרה ימים אחר חג הסוכות שמע שמת לו מת בערב חג אע"פ שאם נמנה שעה אחת לפני החג ואבדעת ימי החג ויום שמיני עזרת כ"אוערה ימים אחרים הרי ל"א אין לזה דין שמועה רחוקה שאין הרגל עולה למי שלא נהג אבלות וכל שכן למי שלא היה יודע שמת לו מת ש"ע :

ו' שתי שמועות רחוקות ביום אחד אינו נהג עליהן אלא יום אחד היו קרובות או שמתו לו שני מתים כאחד מונה לשניהם כאחד ז' ול' שמע לזה היום ולזה למחר מונה לשני מיום שמועה ז' ול' ש"ע :

ז' שמע שמועה קרובה בשבת ערב הרגל כיון דדברים שבלינעה נהג עולה לו אותו שבת למנין ז' ושבו הרגל מצטל ממנו גזירת ל' ש"ע ש"ך :

ח' מי שהתפלל בכר ערבית ועדיין הוא יום ושמע שמועה קרובה מונה מיום מחר ואותו יום אינו עולה לו ש"ע :

ט' מי שמת לו מת ולא נודע לו אינו חובה שיאמר לו ואפילו באביו ואמו ועל זה נאמר מו"א דבה הוא כסיל ומותר להזמין לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה כיון שאינו יודע מיהו אם שאל עליו אין לו לשקר ולומר מי הוא שנאמר מדבר שקר תרחק ש"ע ומיהו אף כששאל עליו אומר לו בלשון דמשתמע לתרי אין דהיינו שאינו מבאר בפירוש מדבריו שמת אלא הלשון סובל לחיים ולמיתה ט"ז :

י' הניח בניו זכרים נהגו להודיע לבניו כדי שיאמרו עליו קדיש אבל בגות מנהג כלל להודיעם מור"ם בהגהה ובמועד שצריך לנהוג בלינעה והוא צער גדול ואריכות אבל מו"א דיבה הוא כסיל ש"ת פנים מאירות ח"ב סימן קל"א :

דיני מקצת יום השבעה והשלשים ככולו

א' כיון שעמדו מנחמים מאלל האבל ביום ז' מותר בכל דברים שאסור בהם תוך ז' דמקצת היום ככולו לא שנה מקצת יום ז' ולא שנה מקצת יום ל' כיון שהנך החמה ביום ל' בעלו ממנו גזירת ל' ש"ע ס' ש"ה ובמדינות אלו המנחמים שאינם רגילין לבא ביום וצריך להמתין עד שעה שרגילין המנחמים לבא בשאר ימים דהיינו לאחר יציאה מבית הכנסת שרגילין לבא מנחמים כן כ"ל ודלא כמו שרגילין להמתין שעה על היום דאין הדבר תלוי רק בעמידת המנחמים מור"ם בהגהה מקצת הלילה כבר פשט המנהג דבשום דבר לא אמרי' מקצת לילה ככולה שיעורי ברכה :

ב' שמע שמועה רחוקה בלילה כיון דסגי בשעה אחת סלקא אפילו בלילה ש"ע :

ג' מי שמת אביו או אמו בדר"ח ניסן לא אמרינן בכ"ט באדר שאחריו מקצת היום ככולו אלא צריך לנהוג דברים האסורים ב"ב חדש עד שיכנס ר"ח ניסן כיון דתלוי בחדשים ש"ע ולענין י"ב חדש לא אמרי' מקצת החדש ככולו ש"ת הרדכ"ז ח"ג ס' תנ"ד שיעורי ברכה ונהגול הוסיף עד היום שמת בו האם או האב לנהוג בו דין י"ב חדש ונכון הוא מור"ם בהגהה ואפילו חל אותו היום בשבת נהג בו דין י"ב חדש ת"ה ס' רל"ב מיהו כשהשנה מעוברת דמותר ליכנס לבית המשתה לאחר י"ב חדש אין נהג דין י"ב חדש ביום שמת בו אב או אם אע"פ שאומר קדיש וברכו ומתענה בו ביום דמאחר שכבר הפסיק אבלותו

שוב אינו חוזר לאבלותו ב"ח ונראה דהיינו דוקא בשאר מיני אבלות אבל לאכול בסעודה של שמחה ומשחה אסור בכל שנה שמת בו אביו או אמו כמו שפסק מור"ם סי' ת"כ כ"ג הכ"ה ש"ך :

ד' מצוה להתענות יום שמת בו אביו או אמו ומתענין יום המיתה ולא יום הקבורה אם לא מי שהיה אצל הקבורה ולא אצל המיתה מור"ם בהגהה אבל בתשו' משאת בנימין כתב דלעולם מתענין ביום המיתה וכו' ש"ך אלא דאם אירע דיום המיתה מרוחק מיום הקבורה ג' או ד' ימים או יותר יש להתענות בשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היארצייט בתשלום האבלות ומשנה ראשונה ביום הקבורה כדי שיעשה היארצייט בתשלום האבלות ומשנה ראשונה ואילך יתענה ביום המיתה אבל מי שמת אביו ונקבר בו ביום או ביום שלאחריו יש להתענות גם בשנה ראשונה ביום המיתה :

ה' אם אירע יום מיתת אביו או אמו ביום שאין אומרים בו תחנונים אין מתענין כלל ואם מתו באדר ונתעברה השנה העיקר להתענות באדר ראשון ויש מחמירין להתענות בשנייהם ואם מתו בשנת העיבור באדר השני מתענה גם כן בעיבור באדר הב' והוא הדין אם מתו בשנת העיבור באדר הראשון מתענין בשנת העיבור באדר הא' מור"ם בהגהה דש"ל ב"ח ש"ך :

ו' בגלילותינו בארץ ישראל תוב"ב וטורקיה ואיטליה המנהג שבאים האבלים ביום ז' בבקר לבית הכנסת ויושבים במקום האבלים ואחר גמר תפלת שחרית הולכים החונים וקצת מהעם אצל האבלים ואומרים השכחה וב' פסוקים כדלעיל ואח"כ מותר האבל בכל מה שהיה אסור בו ימי אבלו אפי' בניינע ולענין אם יום ז' בשבת אם עולה לס' בשחרית או במנחה כתבתי בהחלק בית מנוחה סדר תפלה לשבת כדיני העולין לקריאת ס"ת :

ברכות הראיה ושאר ברכות

אמר אי"ש צעיר המחבר והמאסף הכיתה הנה אמרו רז"ל במנחות רמ"ג ע"ב הייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום ובשבת וי"ט ממלא להו באספרטקי ומגרי פי' רבשבת וי"ט דאין מתפללין י"ח ברכות יש לטרוח אחר פירות ומיני בשמים ומיני מנדים שטעונין ברכה כי על כן ראיתי לקבוע מקום לברכות הנהנין ורינייהם בחלק בית מנוחה סדר תפלה לכל שבתות השנה כי שם כיתו בריני סעורת שבת ושם תמצא כל צרכך בענין ברכת הנהנין וכאן בחלק זה והוא סדר תפלה לימי החול הוא מקום ראוי לסדר בו קצת ברכת הראיה וכיוצא דשוייבו יותר בימי החול לכן סדרתי בו ברכות אלו :

א' הרואה בימי חדש ניסן חילנות שמוציאין פרחים אומר ברכה זו ואינו מברך אלא פעם אחת בשנה ואם איחר לברך עד אחר שגדלו הפירות לא יברך עוד ש"ע א"ח סי' רכ"ו :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שרא חסר בעולמו בלום וברא בו איקנות טובות ליהנות בהן בני אדם :

א' הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל מברך ברכה זו ודוקא על נס שנעשה לכל ישראל כגון מעברות הים והירדן ונחל ארנון וכיוצא מברך אבל על

על נס שנעשה לקצת ישראל ואפילו נעשה לקצת שבטים אין מברכין עליו ש"ע א"ח סימן רי"ח :

ב' הרואה מקום שנעשה לו נס מברך בה"י אמ"ה שעשה לי נס במקום הזה וכל יוצאי יריבו אפילו אותן שנולדו קודם לכן מברכין שעשה נס לאביו במקום הזה ש"ע :

ג' מי שנעשו לו נסים הרבה בהגיעו לאחד מכל המקומות שנעשה לו נס צריך לכלול כל שאר מקומות בדרכה אחת ש"ע :

ד' על נס של רבו צריך לברך כשם שהוא מברך על נס של אביו ש"ע :

ה' אין לברך על נס בשם ומלכות אלא בנס שהאיוולא ממנה העולם אבל על נס שהוא מנהג העולם כגון שבאו גנבים כלילה ובא לידי סכנה וכיוצא בזה מברך עליו בלא שם ומלכות ש"ע :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו במקום הזה :

א' הרואה את חבירו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו וכו' ואחר י"ב חדש מברך מחיה המתים ואינו מברך ברכות אלו על חבירו שחביב עליו הרבה ושמת הוא בראייתו ש"ע א"ח סימן רכ"ה ואפילו אם נס אחרים שמחים בראייתו אינו מברך אלא ברכות אלו ולא הטוב והמטיב מנ"א :

ב' מי שלא ראה את חבירו מעולם ושלח לו כתבים אע"פ שהוא נהנה בראייתו אינו מברך על ראייתו ש"ע :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם מחיה המתים :

א' הרואה חילנות טובות ובריות נאות אפי' נכרים או בהמה מברך ברכה זו בה"י אמ"ה שככה לו בעולמו ואינו מברך עליהם אלא פעם ראשונה שראים ולא יותר לא עליהם ולא על אחרים א"ח כיו נאים מהראשונים ש"ע :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שבבחה לו בעולמו :

הרואה הקצת אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו :

א' הרואה את החיגר ואת הקטע ואת הסומא ומוכה שחין והבוהקנין והוא מי שמנומר בנקודות דקות אם הם נולדו כן ממעי אמו מברך ברוך אתה ה' אמ"ה משנה הכריות ואם נשתנו כן אחר כך מברך דיון האמת ואינו מברך עליו אלא פעם ראשונה שהשני עליו גדול מאד ועל נכרי אינו מברך ש"ע :

ב' הרואה כושי דהיינו שהוא אדום הרבה והלווקן דהיינו לבן הרבה והקפח דהיינו שצטנו גדול ומתוך עוביו נראה קומתו מקפחת והננס והדורקני דהיינו שהוא מלא יבלת ופחוי הראש שכל שערותיו דבוקות זה בזה ואת הפיל ואת הקוף מברך משנה הכריות ש"ע :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם משנה את הבריות א' הרואה

א' הרואה מלכי ישראל אומר ברוך וכו' שחלק מכבודו ליראיו • ואפילו הסומא כשיודע שהמלך עובר מברך ברכה זו • ש"ע • מג"א • וכן עיקר ודלא כאלהרבה • מח"בר :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שחלק מִכְבוֹדוֹ לִירְאָיו :

א' הרואה אומות העולם מברך שנתן מכבודו לבשר ודם • והוא הדיון על השלטנים שאין עול מלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג במשפטו מברך עליהם • ועל השרים שממנה המלך ככל עיר • טוב ויש לברך עליהם ברכה זו בלא סס ומלכות • ועל השופט הגדול שהוא הקאד"י בלשון ישמעאל אין מברכין כלל • ש"ת הרדב"ז • כנ"ה מג"א :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שנתן מִכְבוֹדוֹ לְבָשָׂר וְדָם :

הרואה חכמי ישראל אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו :

א' הרואה חכמי אומות העולם שהם חכמים בחכמות העולם אומר שנתן מחכמתו לבשר ודם • והם אינם חכמים אלא בדתם אינו מברך עליהם • ש"ע מג"א :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לְבָשָׂר וְדָם :

א' על ימים ונהרות הרים וגבעות ומדברות • אומר ברוך וכו' עושה מעשה בראשית • ולא על כל הנהרות מברך אלא על ארבעה נהרות דכתיבו בקרא כמו חקל ופרת • והוא שראה אותם במקום שלא נשתנה מהלכם על ידי אדם • ש"ע סימן רכ"ח :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם עושה מעשה בראשית :

א' הרואה את הים הגדול והוא הים שעוברים לארץ ישראל ולמצרים אומר ברוך וכו' שעשה את הים הגדול • ש"ע • ובל"ח הוכיח שאין לברך רק על ים אוקיינוס שמקיף העולם וכ"כ בתשו' מהר"ם יונה • והרב כנ"ה החזיק הוראת מרן ש"ע • וכן עיקר כהוראת מרן • וכ"כ הרב חיד"א בחיים שאל ח"ב ס' ל"ח אות ק' וכה"ח סימן ט"ל אות ט' :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שעשה את הים הגדול :

על הזיקים וזועות ורוחות וברקים מברך

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם שבהו ויבורתו מלא עולם :

לחולה שנתרפא מחליו אומר חביו

ברוך רחמנא דיהיבך לן ולא יהיבך לעפרא :

הרואה

הרואה כתי כנסיות בישוכן אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם מציב גְבוּל אֶרְצֵנוּ :

א' הרואה כתי כנסיות כחורבן • או ששמע שמועות רעות והוא ששמען מפני אדם שראה הדבר אומר ברכה זו • ש"ע מג"מ מג"א :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם דבין האמת :

על הגשמים ועל בשורות טובות אומר

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב :

לזכר הבת

יִנְתִּי בְחַגִּי הַפְּלַע בְּסֵתֵר הַמְּדַרְגָּה הַרְאִינִי אֵת מְרַאֲךְ הַשְּׁמִיעִינִי אֵת קוֹלְךָ כִּי קוֹלְךָ עָרַב וּמְרַאֲךְ גָּאוּה :

והס היא בת ראשונה מוסיף פסוק זה

אחת היא יונתי תפתי אחת היא לאמה ברה היא ליוולדתה ראיה בנות ויאשריה מלכות ופילגשים ויהלרות :

מי שבכך אמותינו שרה ורבקה רחל ולאה ומרים הנביארה ואביגיל ואסתר המלכה בת אביחיל הוא יברך את הַיְדֻדָּה

הַנְּעִימָה הַזֹּאת וַיְקַרְא שְׁמָהּ (פלונית) כְּמוֹל טוֹב וּבִשְׁעַת בְּרִכָּה וַיְגַדְּלָהּ בְּבִרְיָאוּרִי שָׂרוֹם מְנוּחָה וַיִּזְכֶּה לְאִבְיָהּ וּלְאִמָּהּ לְרֵאוֹת

בְּשִׁמְחָתָהּ וּבְחַפְזָתָהּ בְּבָנִים וּבָרִים עוֹשֵׂר וְכַבֹּד הַשָּׁנִים וּבְעֲנָנִים יְנוּבִין בְּשִׁיבָה וְכֵן יְהִי רְצוֹן וְנֹאמֵר אָמֵן :

סדר ספירת העומר

דינים הנוהגים בימי העומר

א' נוהגים שלא לישא אשה בין פסח לעזרת עד ל"ג לעומר מפני שבאותו זמן מתו תלמידי רביעיקובא אכל להרס ולקדש שפיר דמי • וכשואוין נמי מי שקפץ וכנס אין עושין אותו • ש"ע סי' תל"ג • ולקדש ולהרס דשפיר דמי מותר נמי לעשות בזהו פעם סעודת אירוסין • אבל לעשות רקודין ומחולות אסור • מג"א :

ב' אף במקום שרובם אין נוהגים בתספורת בימים אלו אין להסיר בתוך העומר אפי' למי שלא קיים פ"ו דנשואין חמירא להו מתספורת שהרי לא ראינו שנהגו היתר אלא בתספורת • ש"ת זרע אמת ח"ח סי' ס"ח • והגם דמהר"ם לנזאנו והפ"ח שרו לישא אשה למי שלא קיים פ"ו וטעמן ונימוקן עמם מכל מקום פשט המנהג שאין נושאין כלל עד ל"ג • מח"בר :

ג' מל"ג ואילך דשרי לישא אשה • היינו לאותן הנוהגים לספר מל"ג ואילך אבל לאותן שנהגין איסור תספורת אסור ג"כ לישא • לבוש ומנהגים ב"חוכן משמע

דיני ספירת העומר

משמע בכ"י וכד"מ מ"ג א :

ד' נוהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר שאומרים שאופסקו מלמות ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר אלא אם כן חל יום ל"ג ערב שבת שאז מסתפרין בו מפני כבוד השבת ש"ע ובמדינות או אין נוהגין בדבריו אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבים בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון ואין להסתפר עד ל"ג בעצמו ולא מבערב מיהו אסחל ל"ג ביום ראשון נוהגין להסתפר ביום ערב שבת שלפניו לכבוד שבת מור"ם בהנהגה ומ"ם אלא יסתפרו מבערב פירושו ביום שלפניו כמו שאומרים ערב שבת ויו"ט אבל בליל ל"ג ודאי לפי המנהג הזה מותרין שנוהגין היתר בל"ג ואין חלוק לילו מיומו הרב יעב"ץ בס' מר וקציעה מ"ח ב :

ה' מי שנהג לגלח ביום ל"ד כמו שנוהגין בני ספרד ואח"כ נהג לגלח ביום ל"ג כמנהג אשכנז אין כהן משום א' תתגודדו נאמן שמוא סי' יו"ד :

ו' אבל שחל ז' שלו ערב פסח והיה שבת מותר לגלח בחול המועד דבר משה ח"א ח"א סי' ל"ב אבל הרב איה רבה נוטה לאסור ומיהו בערב שביעי של פסח אפשר דמותר ברכ"י :

ז' אבל שנשאלו לו שלשים אחר ל"ג לעומר אין להסתפר עד עצרת ש"ת דבר משה ח"א ח"א סי' ל"ב אבל בש"ת זרע אמת ח"א סי' ס"ח התיר למי ששלמו לו ל' של אביו בימי העומר בין ר"ח לל"ג להסתפר וכתב שכן הסכימו הלכה למעשה עם מעלת הרב מר אחיו מהרד"ך זלה"ה אלא שהיא כתב דטוב לעשות לו הסתרה קודם יולי"א ע"ש ע"כ עיקר לדינא בזה שנשאלו לוסל ביו"ר ח"ל ל"ג שלא יסתפר עד ל"ד בבקר לפי פסק הש"ע או ביום ל"ג להסתפר כמור"ם ובנשאלו הל' אחר ל"ג לא יסתפר עד עצרת כהרב דבר משה דעיקר ראיית הרב זרע אמת מבין המורים אשר ממנו למדו הוא הרב אחיו כחא דהיתרא לאו ראייה היא כיון דאין אותו מנהג דשלא להסתפר בין המורים אלא למקצת בני האשכנזים שמחמירים וכמ"ס הרב דבר משה כנ"ל :

ח' אם מחדש הוקבע יריד בימי העומר בחצרות הש"ר ואיכא קפידא אם ילכו שם בלי תקון וזקן האריכו בזה הרב זרע אמת סי' ס"ט וחד גבדה רבה למצא לך היתר :

ט' יש נוהגים להסתפר בראש חודש אייר וטעות הוא בידם ש"ע מיהו בהרבה מקומות נוהגין להסתפר עד ר"ח אייר מור"ם בהנהגה וכ"כ הרדב"י בחדשות ח"ב סי' תרפ"ז דאיהו עבד עובדה בנפשיה להסתפר כל חדש ניסן ור"ח אייר ושכן נהגו רוב העולם ושמה שכתב מרן בב"י דהוא מנהג טעות אינו נכון שהוא ראה כמה קהלות שמסתפרים בכל שבוע כמנהגם לכבוד שבת וכיון שאין זה מנהג קבוע בכל ישראל אף שהמנהג להסתפר בר"ח אייר לאו מנהג כלל מ"מ נקטינן כוותיה לטויות מנהג ממוצע :

י' הנוהגין להסתפר בר"ח אייר וחשים לזוהאת הר"י החסיד אלא לגלח ביום ר"ח יגלח בערב ר"ח אייר הרב חיד"א ביוסף אומץ סי' מ' אות ב :

יא' מי שבא לו שמועה רחוקה מאתו ונהג אבילות לו וכל יום ל' שלו בר"ח נשאל הרב נאמן שמואל סי' מ"א אם תושיל הנערה ביום ל' אחרי שאם לא יסתפר באותו היום יכבד עליו שערו מבלי יכולת להסתפר אח"כ מפני העומר וכתב דרבו פסק להתיר וכן פסק גם הוא להתיר לפי דעתו יום ל' מיקרי גערה לכ"ע ואין צורך לטעם העומר ואנכי אי"ש ע"כ לעיל דיני חבלות ודיני איסור גלוח וסריקה כתבתי דעיקר לדינא דלא מהניא הנערה ביום ל' אפילו בשמועה

דינים הנוהגים בימי העומר

רמא

בשמועה רחוקה ולפ"י נבדון זה כשחל יום ל' בר"ח אייר כ"ל דלא יסתפר ביום ר"ח כיון דאיסור הספירת תוך ל' של אכל הוא מדינא ויסתפר אחר ר"ח שיעברו ל' יום שלמים אם הכביר עליו שער ומלטער אלא שיש לו לעשות החרה ואחר כך יגלח אבל אם לא יחל לו ע"ר הגבוה לא יסתפר עד ל"ד אם כוהג כפסק הש"ע או ביום ל"ג אם מנהגו כמור"ם כנ"ל ודלא כהרב נאמן שמואל ורבו ז"ל :

י' מי שנהג להסתפר בכל ע"ש ואם יעבור אפילו שעה אחת יש לו מיקוש הראש ותקנתו הוא להסתפר מיד מותר לו להסתפר בימי העומר עולת שמואל סי' י"א :

י"ג מקום שנוהגין להסתפר עד ר"ח אייר לא יספרו מל"ג ואילך אע"פי שמתיר להסתפר כל"ג עצמו ומקומות שנוהגין להסתפר מל"ג ואילך לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג לעומר ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא התגודדו וכל שכן שאין לנהוג היתר בשתייהן מור"ם בהגהה :

י"ד האר"י זוק"ל היה מחמיר שלא להסתפר כל סו' שבועות ולא היה מנגלח עד יום ערב שבועות לכן הוסיגים כמנהג האר"י ז"ל ראוי להם להחמיר שלא לגלח עד ערב שבועות אם לא על פי סיבה ברכ"י וכשחל יום מ"ט בשבת יגלח בערב שבת הרב חיד"א במורה באמצע ריש סי' ח' :

ט"ז חתן שנשא אשה בימי העומר מפני סיבה אשר מפניה הותר לו לישא בימי העומר מותר לו להתחן להסתפר קודם בניסתו לחופה ברכ"י ודלא כהרב ב"ר וכ"כ בש"ת עולת שמואל סי' תל"ג ותחן הכוהג כמנהג האר"י ז"ל לא יסתפר עד יום מ"ט הרב חיד"א במורה באמצע סס בשם מהר"ש שרעבי ז"ל ולענין מוחל וסנדק ואבי הבן כתבתי לעיל דיני מילה בדיני הסנדק :

ט"ח נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת ש"ע והוא הדין לאנשים שאין להם לעשות מלאכה משקיעת החמה עד שחרית ועד עצרת כנשים ומ"מ הש"ע דכתב נהגו הנשים דבר בהיום שדרך הנשים לעשות מלאכה התפירה ולא האנשים ככ"ה ברכ"י :

דיני ספירת העומר

א' כליל שני של פסח אחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר ואם שכן לספור בתפלת הלילה הולך וסופר כל הלילה ש"ע א"ח סי' תפ"ט ובחובא לארץ שגושין שני וי"ט של גלויות ארץ יש לנהוג בזמן הספירה אם לספור מיד אחר ערבית או לאחריה עד אחר כלות כל הסדר כולו כתבתי בחלק בית מועד סדר תפלה לשלש רגלים בסוף סדר של פסח כליל ב' קודם ברכת ספירת העומר :

ב' עיקר זמן מלות ספירת העומר הוא אחר ליל הכוכבים וכן המדקדקים עושים ואין סופרים עד ליל הכוכבים וכן ראוי לעשות ואם טעה וספר בין השמשות יאף מנ"א ויש מחמירים שלא לספור העומר כל זמן שלא עבר שעה ורביע אחר שקיעת החמה מעל פני הארץ מפני סברת רבינו תם דסובר דכל השעה אחר שקיעת הנו' עדין יום ודאי וסרביע שעה שאחריה היא בין השמשות ולכן אין סופרין עד עבור השעה ורביע הנו' דאז הוא אחר בין השמשות מ"מ מהם שגופרין ומבין למי שסופר קודם זמן זה והרב בתי כהונה ח"ב סימן ד' העמיד וקיים מנהגו של זכור סופרין כל שראין הכוכבים שכבר ילאו שבת מדקדקין שלא לספור כל עוד שאין וילאח הכוכבים ומנהגם ראוי להתקבל בסבר פנים יפות ואין לערער על מנהג זה ובפרט דלרוב הפוסקים ספירת העומר בז"ה דרבנן וכל המערער ובלא לבטל מנהגם מגרעות נחן שגורם לכמה בני אדם להתבטל ממלות

ממלות הספירה • גם אין לדקדק במי שיספור בתוך הרביעי הראשון כי הוא ספק חשיבה לדעת זה דעת רובא דרבנותא דשמי דמי • וכן כתפשוט המנהג ברוב תפלות ישראל לספור מיד אחר זאת הכוכבים • אבל בע"הק עכריא תוב"ב כהנין כסברת ר"ת ואין סופרין עד אחר עבור שעה ורביעי מהלילה :

ג' מותר לספור אחר זאת הכוכבים אפי' לא התפלל עדין ערבית ואפילו במוצאי שבת דהא לילה הוא לכל מילי • ודלא כס' חכוכת היות שתמה על מה שכתבו לספור קודם הכדלה דבאמת אין בכך כלום דשבת כבר חלף הלך לו רק שאסורים במלאכה עד שיבריל • מג"א • וכן פסק מרן בש"ע דבליל שבת וליל יו"ט מברכין וסופרין אחר קדוש בב"ב • ובמ"ש וי"ט קודם הכדלה • וכשהל יו"ט אחרון של פסח במ"ש דאז אומר קדוש והכדלה בפעם אחת יש לספור קודם שמברכין על הכוס בבי"ה :

ד' אם טעו כיום המעונן וברכו על ספירת העומר חזרים לספור כשתחשך • ש"ע :

ה' המתפלל עם הזכור מבעוד יום • מוכח עממס בלא ברכה ואם זכור בלילה יברך ויספור • ש"ע • פירוש ויכוין בלבו אם זכור בלילה אין אפי' מבין לזאת בספירה זו שעם הזכור • מג"א • ואפילו ענה אמן עם ברכת הקהל כיון שדעתו שלא לזאת אם זכור בלילה חזר ומברך וסופר בלילה כשיזכור • מור"ם כהגהה :

ו' יש מתירין לספור בערב שבת מבעוד יום אחר תפלת ערבית • הגהמ"ב • וכתב הב"ח דלא קיימא לן הכי :

ז' כשהגיע הזמן לספור אסורים לאכול עד שיספור ואפילו התחיל לאכול פוסק וסופר • מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן אינו צריך להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך • מור"ם כהגהה • והמג"א כתב דיש להחמיר שלא לאכול חצי שעה קודם שיגיע הזמן • ובמקום שכתבו שהשמש קורא לספור ספירת העומר אין להחמיר קודם זמנו • וב"ב הרב חק יעקב דגם מור"ם שכתב כשהגיע הזמן כוונתו על חצי שעה קודם וכן עיקר וב"ב בברכ"י סי' רל"ב ותפ"ט :

ח' מלוא על כל אחד לספור לעצמו • ש"ע • ומיהו אם ירצה לסמוך אפילו לכתחלה על ספירת הש"ץ שפיר דמי דמועט כעונה • פר"ח וב"ב בברכ"י • אבל הטוב והישר והנכון לספור לעצמו • וכן המנהג שקודם מברכין וסופרים הזכור כל אחד לעצמו ואח"כ מברך הש"ץ וסופר :

ט' צריך לספור מעומד ולברך תחלה • ש"ע • ואם מנה מיושב יא • רמב"ם • ומותר לספור בכל לשון ודוקא בלשון שהוא מבין • מג"א • וכן הסכימו הרב אדמת קדש ח"א א"ח סי' י"א והרב נחפיה בבס"ק סי' ח' :

י' אם אינו מבין לשון הקדש וספר בלשון הקדש לא יא' דהא לא ידע מאי קאמר ואין זו ספירה • מג"א • אבל הרב יעב"ץ בתשו' סי' קל"ט חלק עליו והעלה דיאל' • ולי כראש דיש לחוש לסברת המג"א • ולכן טוב שיחזור ויספור בלשון שהוא מבין אבל לא יברך :

יא' אם מנה בראשי תיבות יא' • הרב גט פשוט סי' קכ"ו ס"ק ע"ג • אבל ספר"ח וקצת אחרונים וחרב יעב"ץ סי' קל"ט העלו דלא יא' • וכתב הרב חיד"א בברכ"י שלום דעתו כוונה ועוד לחזור ולמנות בלא ברכה • וב"ב הרב מהר"י כהן בס' גט מקושר • ובשו"ת ברכה כתב דזה שמנה בר"ת אם יוכל להיות הוא הש"ץ טוב שיסירה הוא הש"ץ כדי שיברך ויספור • והוא הדיון אם מנה בראשי תיבות במילוי אותיות כגון וי"ד אל"ף וכיוצא לריון לחזור ולמנות בלא

בלא ברכה • ברכ"י • או שיסירה הוא הש"ץ באותו הלילה :
ב' מי שאכל את חבירו בין השמשות כמנה ימי הספירה בזה הלילה ואמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר אז היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה • אבל קודם בין השמשות כיון שאינו זמן ספירה אין בכך כלום • ש"ע :

ג' מי שהיה קורא בשולחן ערוך בליל ח' לספירה וקרא שם ואם היום ח' אומר היום שמונה ימים שהם שבע אחד ויום אחד • לא יא' בזה י"ח ספירה כיון שכונתו לקריאה בתורה ותלמוד גדול ועוקר כונת המלוא ואפילו למ"ד מלות א"ל כונה • הל"קט ח"א סי' קי"ד • אבל מהש"ס דברכות עלה דתנן התם ריש פרק הוה קורא הוה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כיון לבו יא' משמע דלמ"ד מלות א"ל כונה גם כשקורא פ' ק"ג בתורה וכונתו לקרות בתורה יא' י"ח מלות קריאת שמע וא"כ הוא הדיון נמי בקורא בש"ע דין זה דספירה השייכה ללילה זו שהוא קורא בה דיאל' • כן נראה שכיון הרב יד אהרן שהביא דברי הל"קט מנ"י וסיים עליה לענין בש"ס ריש פרק הוה קורא • ומיהו יש לחלק בין מלות ק"ג דהיא ג"כ שנון וקריאה למלוא ספירה דלאו ענין שנון וקריאת התורה ולכן גבי מלות ספירה אפשר לומר דכונתו לקרות בתורה עוקרת כונת המלוא דספירה • ולכן כ"ל אי"ש לענין דינא בזה דוחזר וימנה בלא ברכה ככ"ל :

ד' מי שהיה כותב לחבירו כתב בין השמשות וכתב בו היום כך וכך לספירה • נחלקו בו האחרונים אם יא' יודי ספירה בכתובה זו ודעת הרב שבות יעקב ח"א סי' ז' דיאל' ולא יחזור לברך • וכן היא דעת הרב קול אליהו ח"א בא"ח סי' ל' והרב אגורה באהלך ד"א • אבל הרב חיד"א בברכ"י דעתו דלא יא' ואין דברי הרב חיד"א מוכרחים • לכן כ"ל לענין דינא דוחזר לספור בלא ברכה :

ט' מי שכתב לחבירו כתב בין השמשות וכתב ריש מילין עו"ב לספירה וכיוצא • כיון שכתב ולא הוליא בפיו • וגם שלא כ' היום ויום עו"ב דכתבו האחרונים שאם לא אמר היום אף שאומר יום פלוני יא' • ועוד שכתב בהל"ש תיבות יום עו"ב דיש מהאחרונים דסברי דמנה בר"ת לא יא' • ועוד דלא מנה שבע • דיש ג"כ בזה מהאחרונים דסברי דלא יא' • על כל אלו הנלרפי"ן דהוה בזה שכתב עו"ב לספירה ודאי דלא יא' ויחזור וימנה בברכה • ברכ"י :

י' מי שאינו יודע החשבון ופתח אדעתא דלסיים כמו ששמע מחבירו וסיים כמותו יא' • ש"ע • והיווה כדיעבד • אבל לכתחלה לא יברך עד שיסירה לו בירור בעת הברכה כמה צריך לספור אח"כ • ט"ז :

יא' אם פתח ואמר בא"י אמנה אדעתא דלימא היום ד' כמו שהוא סבור שהם ד' וזכור וסיים בה' והס' ה' • או איפכא שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ד' וענה וסיים בה' אינו חוזר ומברך • ש"ע • ועוד שיחזור וימנה בלא ברכה כיון דמידי מחלוקת הפוסקים לא יא' אי אוליין כתר פתיחת הברכה או כתר החתימה • ש"ס תורת חסד סי' ב' ושכן דעת מהרש"ח סי' ב' • ואם זכור תוך כדי דבור ואמר ד' יא' אעפ"י שלא ידע בשעת הברכה שהוא ד' וכ"ש כשידע שהוא ד' רק שטעה כדיבורו וזכור תוך כדי דבור דיאל' • מג"א • ואפילו לחזור לספור בלא ברכה אינו צריך כל שזכור תוך כדי דבור ואמר ד' :

יב' שכת ולא בירך כל הלילה יספור כיום בלא ברכה • ש"ע • ובשאר ימים יספור בברכה • אחרונים :

יג' מי ששכח לספור ליל ערב שבת קדש והתפללו ערבית של ליל שבת בעוד היום גדול ואז זכר שלא ספר כלילה • הגם שהתפללו ערבית של שבת כיון דעדין יום הוא יספור אז בלא ברכה ושאר כל הימים יספור בברכה • ש"ס

ש"ות זרע אמת ח"א סימן ס"ו • מח"בר :

כ' אם שכח לברך באחד מהימים לילה ויום בין ויום ראשון בין משאר ימים יספור בשאר כל הימים בלא ברכה • אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספור יספור שאר ימים בברכה • ש"ע :

כ"א מי ששכח לברך באחד מהימים אינו יכול לעבור לפני התובה לברך ולספור להו"א אחרים • פר"ח • וכן הוא דעת הכ"ח בתש"ו סי' כ"ט וכ"ב בתש"ו כ"ד סי' רס"ז דהרב פרח מטעם אחרון וסרב מהרב"ד אסרו שיהא ש"ץ למי ששכח לברך ולספור יום אחד • והכי נקטינן • ברב"י • וכ"ב מהר"ד פארוו בתש"ו מכתם לדוד כ"ח סי' ט"ז אלא דחלק יא"א בזה בין ש"ץ קבוע לאינו קבוע דלש"ץ קבוע אם עלה מאליו לברך להו"א מי שאינו בקי מוחין בידו אבל אם בא לימנך לא שרינן ליה ואומרים לו שלא יא"א ש"ץ להו"א אחרים • אבל אם אינו ש"ץ קבוע מחינן ביה כמי • ובש"ת חוט המשולש למנה"י דיוואין סי' א' תעלה דשרי ושרי ליה להיות ש"ץ ולברך להו"א אחרים • והעיקר לדיכ"א שלא יא"א ש"ץ להו"א אחרים • ואפילו שיהא ש"ץ קבוע כ"ל דיש לנו למחות בידו שלא יברך להו"א אחרים ודלא כהרב מהר"ד • דיותר נראה סברת האומרים דאסור להיות ש"ץ ושרינן מו"א אחרים י"ח :

כ"ב מי ששכח ולא ספר לילה אחד ובלילה שלאחרים שכח שלא ספר כלילה הקודם ונעשה ש"ץ והו"א בברכתו לאחרים • אם האחרים השומעים יא"ו י"ח הכרעה בלבד בשמיעתם מהש"ץ הנו"א אבל הספירה ספר כל אחד לעצמו פשיטא שיכולים אלו השומעים לברך ולספור בשאר לילות • אלא אפילו אם אלו השומעים יא"ו י"ח מהכרעה והספירה ע"י ש"ץ זה שלא היה יכול לספור בברכה כיון ששכח • ויכולין אח"ך אלו שאלו מהש"ץ זה ששכח לספור בשאר לילות בברכה כיון דהוי פלוגתא ויש מהאחרונים דמתירים לכתחלה להיות ש"ץ והו"א כספק אם ספרו ויכולים למנות ולברך בשאר לילות כדון מסופק אם דילג יום אחד • מח"בר :

כ"ג מי שהו"א אונן כלילה יספור ביום אחר קבורה בלא ברכה ושאר ימים יספור בברכה • דבר משה ח"א בא"ח סי' ל"ב ודלא כהרב ב"ד סימן רס"ו וכ"ב בש"ת ריח שדה סי' ה' • ואפילו שמת לו המת בח"י הלילה דבר חיובא היה קודם היותו אונן יספור ביום בלא ברכה • ס' אגודה באהלך דו"ע :

כ"ד אם הוא אונן לילה ויום יספור בשאר ימים בלא ברכה • ש"ת פרי הארץ ח"ג כ"י סי' ז' ברכ"י • וכן עיקר • ודלא כהגאון מהר"ח לנדא בש"ת נודע ביהודה ח"א בא"ח סי' ד"ך ופסק שאחר קבורת המת בלא ברכה וכן נועה דעתו של ולהלן יספור בברכה • אלא גם מאז ולהלן סופר בלא ברכה וכן נועה דעתו של הרב חיד"א במח"ב וכתב דאין דברי הרב נודע ביהודה מוכרחין • ומיהו אם האונן ספר כלילה מעצמו ומדעתו והיה מי שיסתדל בעדו בלרבי הקבורה • או שאר ימים מונח בברכה • כ"ב במח"בר :

כ"ה קטן שהגדיל תוך ימי העומר • וכן גר שנתגור בתוך ימי העומר מוכיח שאר ימים בלא ברכה • וגר שנתגור ביום ראשון לספירה • מוכיח בו ביום בלא ברכה ואח"ך שאר ימים מוכיח בברכה • ש"ת פרי הארץ ח"ג כ"י סי' ז' :

כ"ו כשים פטורות מספירת העומר • הרמב"ם • וכ"ב ברע"א מהימנא פרש' אמור דל"ז • ומנה"ש שער ארוה כ"י ומנה"י לוכנו כ"י ערערו על הכשים שסופרות • ולי נראה דאין נוהגות כלולב וכיוצא כריכוו תם לברך על המלות עשה שה"ג שפטורות • גם בספירה ינהיגו כי אורחיהו וכ"ב המג"א • ברכ"י :

אם

כ"ז אם מנח יומי ולא שבועי או שבועי ולא יומי נחלקו אחרונים אם יא"א או לא • וכתב הרב דו אהרן דיוחור וימנח יומי ושבועי בלא ברכה :

כ"ח אם אמר כליל ט"ל היום יום ארבעים חסר אחד לעומר יא"א • שו"ת פרי הארץ סי' יו"ד בשם מהר"י מולכו ז"ל :

כ"ט היום • ולא יאמר שהיום דמשמע שהוא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו ט"ז והרב חק יעקב כתב דמאן דאמר שהיום לא משתבש ויש לו על מה לסמוך וטוב שיחזור לספור ויאמר היום בלא ברכה :

ל' אם לא אמר היום כלל אלא אמר כך וכך לעומר כתבו מהאחרונים דלא יא"א • ונראה דחזור לספור ולומר היום כך וכך בלא ברכה :

ל"א מנכח בני ספרד לומר היום יום אחד לעומר שכן הוא ברוב הכוסחאות ושנים וכן הוא בכל בו ותניא ושבולי הלקט והרקח והרשב"א והר"ן • ומנהג אשכנזים לומר יום אחד בעומר :

ל"ב מנהג העולם לספור מנין המועט תחילה כגון שנים ועשרים לעומר • אבל כפי הדון אין חשש אם ספר מנין המרובה תחלה • שכ"ח :

ל"ג יש לו לאדם לזהר מאד לקיים מצוה זו דספירת העומר • וכתב בס' תולעת יעקב דמי שאינו סופר ספירת העומר אינו בכלל עוה"מ ואין לו חלק בתורה הקדושה • כי על כן וזהר בה אדם מאד וזהו וקדוש יקרא :

תפלה פשוטה לספירת העומר לרגל המלאכה אשר לפני לזכות ליראי ה' ולחושבי שמו וזה נוסחתה :

לשם יחוד קבו"ו דחילו ורחימו ורחימו ורחימו ורחימו ליהודי שם י"ה בו"ה ביחודה שלים בשם כל ישראל • הנני בא לקיים מצוה ספירת העומר לתקן את ארצה במקום עליון • והיה רגון מלפניך ה' הו"א שיהא עתה עת רגון לפניך להיות עולה ספירת העומר כאלו השגנו כל הסודות הנפלאים והנוראים אשר הם חתומים בה • ותעלה לפניך עם כוונות בני ידידיך היודעים והמכוונים כל כוונות שמותיך הקדושים הראויים לבא בספירה הזאת ואשר ערומים יכתירו דעת • ועתה יגדל נא כח ה' בנח סגולת הספירה הזאת בשני המאורות הגדולים עם הקטנים ובדעת חדרים ימלאו ויתבוננו חסדי ה' • ותרבה הדעת לעזרת ה' בגבורים וגם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יכולה :

ויר"מ שיתוקן בספירתנו זאת את אשר פנמנו במדות העליונות הגדולה והגבורה והתפארת והנ"ח והסוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה • ה' לא' בן' שבעות תמימות אלה על אבן אחת ז' עינים • ותמחול ותסלח את כל חטאתינו עונותינו ופשעינו אשר פנמנו מנעורינו עד היום הזה • וכשם שטהרת נפשות עמך ב"י מזוהמת הנפש טומאת מצרים בכח מצוה ספירת העומר בלאת ישראל ממזרים כן ברחמיך וחסדיך רבים תטהר את נפשותינו מכל טומאה וחלאה שנדבק בה • ונטהר ונתקדש בקדושה של מעלה • וכשם שעמד להם לישראל מצוה העומר למנון • ולנה בימי ג' עין • ובימי חזקיהו • ובימי יחזקאל ובימי מרדכי והסתר • להכניע את ה' הויביהם ותגופה כלחם בס' • כן יעמוד לנו להכניע את כל אויבי נפשנו ומבקשי רעתנו • הפלה חסדיך מושיע חוסים ממתקוממים בימיך • עוררה את גבורתך ולכה ליאועתה לנו הכי"ר • והעבור עליך וארחך מתבוססת בדמיך ואומר לך בדמיך חיי ואומר לך

לך

לך בדמיון חיי • ברכי נפשי את ה' ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת • עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה : ויהי כועס ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת העומר : היום

ויכוין בכל יום אות ה' מפסוק ישמחו וירננו • וגם תיבה ה' מאתא ככה • וכיום ו' השם כאשר תראה • וגם תיבה ה' מאלקים ותננו וגם יכוין גימט' של יום עולה כ"ו עם סכולל כמנין (אל יהוה) :

א יום אחד לעומר :

אנא חסד שכחוד אלהים י

שני ימים לעומר :

בכח גבורה שכחוד יחננו ש

שלושה ימים לעומר :

גדולת ת"ת שכחוד ויברכנו מ

ארבעה ימים לעומר :

דמינך כלח שכחוד יאר ח

חמשה ימים לעומר :

התתיר הוד שכחוד פניו ו

ששה ימים לעומר :

זצורה יסוד שכחוד אתנו ו

שבעה ימים לעומר :

חאבג"יתן מלכות שכחוד סלה י

שמונה ימים לעומר :

טשהם שבוע אחד ויום אחד :

קבל חסד שכחוד לדעת ר

השעה ימים לעומר

שבועות :

קרע"שטן מלכות שכחוד יודוך מ

חמשה עשר יום לעומר

שהם שני שבועות

ויים אחד :

נא חסד שכחוד ת עמים י

ששה עשר יום לעומר

שהם שני שבועות

וישני ימים :

גבור גבורה שכחוד אלהים ס

שבעה עשר יום לעומר

שהם שני שבועות

וישלושה ימים :

דורשי ת"ת שכחוד יודוך כ

שמונה עשר יום לעומר

שהם שני שבועות

ויארבעה ימים :

יהודך כלח שכחוד ת עמים י

תשעה עשר יום לעומר

שהם שני שבועות

וחמשה ימים :

זכבבת הוד שכחוד ת כלם ת

עשרים יום לעומר

שהם שני שבועות

ויששה ימים :

שמרם יסוד שכחוד ישמחו ש

אחד ועשרים יום לעומר

שהם שלושה שבועות :

פגדר"כש מלכות שכחוד וירננו פ

כב שנים ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות ויום אחד : ברכם חסד שכחוד לאמים ו

כג שרשה ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות ושני ימים : טהרם גבורה שכחוד כי ט

כד ארבעה ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות ושלושה ימים : רחמי ת"ת שכחוד תשפט ע

כה חמשה ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות וארבעה ימים : צדקתך כלח שכחוד עמים מ

כו ששה ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות וחמשה ימים : תמיד הוד שכחוד מישור י

כז שבעה ועשרים יום לעומר שהם שלושה שבועות וששה ימים : גמלם יסוד שכחוד ולאמים ס

כח שמונה ועשרים יום לעומר שהם ארבעה שבועות : בטר"צתג מלכות שכחוד בארץ מ

תשעה

שבועות

כט
תשעה ועשרים יום
לעומר שהם ארבעה
שבועות ויום אחד :

חסין חסד שנסוד תנחם י יחיד חסד שניסוד כלם מ

ל
שלשים יום לעומר
שהם ארבעה שבועות
ושני ימים :

לו
שבעה ושלשים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות ושני ימים :

גכורס שנסוד סלה ש גאה גכורס שניסוד ארץ י

לא
אחד ושלשים יום
לעומר שהם ארבעה
שבועות ושלשה ימים :

לז
שמונה ושלשים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות ושלשה ימים :

ט"ו שנסוד יודוך ו לעמך ת"ו שניסוד נתנה ס

לב
שנים ושלשים יום
לעומר שהם ארבעה
שבועות וארבעה ימים :

טז
תשעה ושלשים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות וארבעה ימים :

טז שנסוד עמים ר פנה כלס שניסוד יכולה ב

לג
שלשה ושלשים יום
לעומר שהם ארבעה
שבועות וחמשה ימים :

טז
תשעה ושלשים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות וארבעה ימים :

טז שנסוד אלהים ו זוכרי סוד שניסוד יברכנו א

לד
ארבעה ושלשים יום
לעומר שהם ארבעה
שבועות ושלשה ימים :

מ
ארבעים יום לעומר
שהם חמשה שבועות
וחמשה ימים :

טז שנסוד יודוך ל עדתך יסוד שנסוד אלהים ר

לה
חמשה ושלשים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות :

מא
אחד וארבעים יום
לעומר שהם חמשה
שבועות ושלשה ימים :

מב
שנים וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות :

מב שנסוד קדושתך יסוד שניסוד אלהים ר

מג
שלשים וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות :

מג שנסוד עמים א יגל"פזק מלכות שניסוד אלהינו ז

שלשה

מג
שבועות וארבעה ימים :
צעקתנו כלס שכלכות אותו ס

מו
שבעה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות וחמשה ימים :

מד
ארבעה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ושני ימים :

מה
חמשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ושלשה ימים :

מז
שמונה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ושלשה ימים :

מח
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
שקו"צית מלכות שכלכות ארץ ה

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מט
תשעה וארבעים יום
לעומר שהם שבעה
שבועות :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

מנ
שלשה וארבעים יום
לעומר שהם ששה
שבועות ויום אחד :

למנצח בגנינות מזמור שיר : אלהים יחננו ויברכנו

יאר פניו אתנו סלה : לדעת בארץ דרכך

בכל גוים ישועתך : יודוך עמים אלהים יודוך עמים

כלם : ישמחו וירננו לאמים כי תשפוט עמים מישור

ולאמים בארץ תנחם סלה : יודוך עמים אלהים יודוך

עמים כלם : ארץ נתנה יכולה יברכנו אלהים אלהינו :

יברכנו

יברכנו

יברכנו

יברכנו

יברכנו

אחר כך יאמר אלו הספוקים ר"ת יאהרו"נהי

יהוה בהשמים חסדך אמונתך עד שחקים :
אבא בנבורות ה' אלהים אוכיר צדקתך לברך :
הראנו ה' חסדך וישעך נתן לנו :
דור לדור ישבח מעשך וגבורותיך יגידו :
ובחסדך תצמית אויבי והאבדת כל צוררי נפשי כי אני עבדך :
גוראות בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים :
האירה פניך על עבדך הושיעני בחסדך :
יהוה אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ :

יברכנו אלהים וייראו אותו כל אפסי ארץ :

ואחר כך אומר קדיש והא שלמא רבא

סדר ברכת המזון

אומרים מזמור השייך לאותו היום ולמנחת כנניכות ואחכ"ח

אנרכה

את ה' בכל עת תמיד תהללנו בפי : סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם : תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קרשו לעולם ועד : וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' :

קודם ברכת המזון יאמר תפלה זו

לשם יחוד קב"ה ושכינותיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחד שם י"ה בנ"ה ביחודה שלים על ידי הווא עמיר ונעלם בשם כל ישראל : הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שנאמר וכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך : ויהי נועם ה' אלהינו ונ' :

אם המסובין שלשה יאמר המברך

נברך שאכלנו משלו : ועוין המסובין ברוך שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו : וחוזר המברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו :

ואם הם עשרה או יותר יאמר המברך

נברך אלהינו שאכלנו משלו : ועוין המסובין ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו : וחוזר המברך ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו הגדול חיינו : ברוך הוא וברוך שמו וברוך זכרו לעולמי עד :

קודם ברכת המזון יכוין כל ברכותיה ד' עולמות שהם אלויות בריאה ויואם עשירי כנגד שם הו"ה לסוריד השפע מלמעלה למטה * (וברכה ראשונה יכוין אצילות * יוד חי ויוהי) :

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם (הזננו ולא ממעשינו המפרנסנו ולא מצדקותינו המעדיף טובו עלינו) הן אותנו ואת העולם כלו בטובו בהן בחסד בריוח וברחמים : נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו

חסדו וטובו הגדול תמיד לא חסר לנו ואל יחסר לנו מזון תמיד לעולם ועד כי הוא זן ומפרנס לכל * ושלחנו ערוך לכל * והתקין מחיה ומזון לכל בריותיו אשר ברא ברחמיו וברוב חסדיו כאמור * פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון * ברוך אתה יהוה הן (ברחמיו) את הכל :

על ארצנו ועל נחלת אבותינו נודה לך יהוה אלהינו על שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה (הנשים לא תאמרנה ברית ותורה) חיים ומזון * על שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים * הנשים לא תאמרנה ועל בריתך שחתמת בבשרנו ועל תורתך שלמדתנו ועל חקי רצונך שהודעתנו ועל חיים ומזון שאתה זן ומפרנס אותנו :

כתוכה אומרים

על הנסים ועל הפרקן ועל הנבירות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה : בימי מפתיה בן יוחנן בהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות זנו הרשעה על עמך ישראל לשבחם מתורתך * ויהעבירם מחקי רצונך * ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם * רבת את ריבם * דנת את דינם * נקמת את נקמתם * מסרת גבורים ביד תלשים * ורבים ביד מעטים * ורשעים ביד צדיקים * וטמאים ביד טהורים * וזדים ביד עוסקי תורתך * לך עשית שם גדיר וקדוש בעדקך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופרקן כהיום הזה * ואחר כך באו בנך דרבי ביתך * ופנו את היכרך * וטהרו את מקדשך * והדליקו נרות בתצרות קדשך * וקבעו שמונה ימים אלו בהלל ובהודאה ועשית עמהם נסים ונפלאות * ונודה לשמך הגדול סלה :

ככורים אומרים

על הנסים ועל הפרקן ועל הנבירות ועל התשועות ועל הנפלאות ועל הנחמות שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה : בימי

בימי מדרכי ואסתר בשושן הכירה בשעמד עליהם המן הרשע
 בקש להשמיר להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן
 טף ונשים ביום אחר בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש
 אדר ושקלם לבזו ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו וקלקלת
 את מחשבתו ותשבות לו גמולו בראשו ותרו אותו ואת בניו על
 העץ ועשית עמהם נסים ונפלאות ונודה לשמך הגדול סכה :

ואם לא אמר על הכוס וזכר אחר סיים ברכת על סלחך ועל המזון ואמר אותו
 כסרחמן חלל שמתחיל הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו שעשה
 לאבותינו בימים ההם בזמן הזה : בימי וגו'

ועל הכל יהודה אלהינו אנו מודים לך ומברכיכ את
 שמך באמור ואכלת ושבעת וברכת את יהודה
 אלהיך על הארץ הטובה ומזונית את הכוס כשאומרים על סלחך הטובים
 אשר נתן לך ברוך אתה יהודה (בריאה ה' יור ה' ואו ה')

על הארץ ועל המזון :

רחם יהודה אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים
 עירך ועל הר ציון משכן כבודך ועל היבנה
 ועל מעונך ועל דבירך ועל הבית הגדול והקדוש
 שנקרא שמך עליו אבינו רוענו וזננו פרנסנו
 כלכלנו הרחינו הרוח לנו מהרה מכל צרותינו
 ואל תצריכנו יהודה אלהינו לדי מתנות בשר ודם ולא
 לדי הלואותם שמתנתם מעוטה וחרפתם מרבה
 אלא לידך המלאה והרחבה העשירה והפתוחה
 שלא נבוש בעולם הזה ולא נבלם לעולם הבא
 ומלכות בית דוד משיחך מחוירנה למקומה במהרה
 בימינו :

כראש חדש ובחול המועד אומרים

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא יגיע ויראה וירצה ישמע
 יפקד ויזכר ויזכרנו ויזכרנו אבותינו וזכרון ירושלים
 עירך

עירך וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון כר עמך בית ישראל
 לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים
 כראש חדש ביום ראש החדש הזה :

כח"סמ של פסח ביום חג המצות הזה ביום מקרא קדש הזה :

כח"סמ של סוכות ביום חג הסוכות הזה ביום מקרא קדש הזה :

לרחם בו עלינו ולהושיענו וזכרנו יהודה אלהינו בו לטובה
 וזכרנו בו לברכה ולהושיענו בו לחיים טובים בדבר ישועה
 ורחמים חום וחסד ותמול ורחם עלינו ולהושיענו כי אלהיך
 עינינו כי אל מלך חנון ורחום אתה :

ברוך אתה יהודה (יצירה ו' יור הא ואו הא) בונה ברחמיך בנין
 ירושלים (ואומר בלחש אמן) :

בחינו ובחיי כל קהל בית ישראל תבנה עיר ציון ברנה
 ותכון עבודת הקדש בירושלים וארמון על משפטו
 ישב בקרוב בבראשונה :

ברוך אתה יהודה (עשיה ה' יור ה' ו' הח) אלהינו מלך
 העולם לעד האל אבינו מלכנו אדירנו בוראנו :

גואלנו קדושנו קדוש יעקב רוענו רועה ישראל
 המלך הטוב והמטיב לכל שבכל יום ויום הוא הטוב
 לנו הוא מטיב לנו הוא יטיב לנו הוא גמלנו הוא
 גומלנו הוא גמלנו לעד חן וחסד ורחמים וריוח והצלחה
 וכל טוב : הרחמן הוא ישתבח על כפא כבודו : הרחמן
 הוא ישתבח בשמים ובארץ : הרחמן הוא ישתבח בנו
 לדור דורים : הרחמן הוא קרן לעמו ירים : הרחמן הוא
 יתפאר בנו לנצח נצחים : הרחמן הוא יפרנסנו בכבוד
 ולא בכיזוי בהתר ולא באסור בנחת ולא בצער :
 הרחמן הוא יתן שלום בינינו : הרחמן הוא ישלח ברכה
 רוחה והצלחה בכל מעשה ידיו : הרחמן הוא יצליח
 את דרכינו : הרחמן הוא ישבור עול גלות מהרה מעל
 צוארנו

צוארנו : הרחמן הוא יוליכנו מהרה קוממיות לארצנו :
 הרחמן הוא ירפאנו רפואה שלמה * רפואת הנפש
 ורפואת הגוף : הרחמן הוא יפתח לנו את דו הרחבה :
 הרחמן הוא יברך כל אחד ואחד ממנו בשמו הגדול
 כמו שנתברכו אבותינו אברהם יצחק ויעקב בפר מכל
 כל בן יברך אותנו יחד ברכה שלמה וכן יהי רצון ונאמר
 אמן : הרחמן הוא יפוש עלינו ספת שלומו :

בראש חדש הרחמן הוא יחדש עלינו את החדש הזה
 לטובה ולברכה :

כח"סמ של סוכות הרחמן הוא יזכנו לישוב בסכה של לויתן :
 הרחמן הוא ישפיע עלינו שפע קדושה
 וטהרה משבעה אושפיזין עלאין זכותם תהא מגן וצנה
 עלינו :

הרחמן הוא יטע תורתו ואהבתו בלבנו ותהיה יראתו
 על פנינו לבלתי נחטא :

ברכת האורח

הרחמן הוא יברך את השלחן הזה שאכלנו עליו ויסדר
 בו כל מעדני עולם ויהיה כשלחנו של אברהם
 אבינו כל רעב ממנו יאכל וכל צמא ממנו ישתה :
 הרחמן הוא יברך בעל הבית הזה ובעל הסעודה הזאת
 הוא ובניו ואשתו וכל אשר לו בבנים שלא ימותו ובנכסים
 שלא יתמו * לא יבוש בעולם הזה * ולא יבלם לעולם
 הבא * ויהיו נכסיו מצדחים וקרובים לעיר ולא ישלוט שטן
 במעשה ידיו ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון
 מעתה ועד עולם : ע"ב

הרחמן הוא יחיינו ויזכנו ויקרבנו לימות המשיח ולבנין
 בית המקדש ולחיי העולם הבא : מגדיל ישועות
 מלכו

מלכו ועושה חסד למשיחו לדור ולדורו עד עולם :
 בפירים רשו ורעבו ודורשי יהוה לא יחסרו כל טוב :
 גער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש
 לחם : כל היום חונן ומלוח וזרעו לברכה : מה שאכלנו
 יהיה לשבעה * ומה ששתינו יהיה לרפואה * ומה
 שהותרנו יהיה לברכה * ברכתיב ויתן לפניהם ויאכלו
 ויתירו כדבר יהוה : ברוכים אתם ליהודה עשה שמים
 וארץ : ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו :
 יהוה עו לעמו יתן יהוה יברך את עמו בשלום : עושה
 שלום במרומי וברחמי רבים הוא יעשה שלום עלינו ועל
 כל עמו ישראל ואמרו אמן :

בום ישועות אשא ובשם יהוה אקרא :
 סברי מרגן * ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם
 בורא פרי הגפן :

ברכת אחרונת על סוין

ברוך אתה יהוה אלהינו מלך העולם על הגפן ועל
 פרי הגפן ועל תנובת השדה ועל ארץ המדבר
 טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה
 ולשבוע מטובה * רחם יהוה אלהינו עלינו ועל ישראל
 עמך ועל ירושלם עירך ועל הר ציון משכן כבודך * ועל
 מזבחך * ועל היכלך * ובנה ירושלם עיר הקדש במהרה
 בימינו * והעלנו לתוכה * ושמחנו בבנינה *

בראש חדש וזכרנו ביום ראש החדש הזה *
 כח"סמ של פסח ושמחנו ביום חג המצות הזה *
 כח"סמ של סוכות ושמחנו ביום חג הסוכות הזה *
 ביום מקרא קדש הזה * כי אתה טוב ומטיב לכל * ונודה

לָךְ עַל הָאָרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן • בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל הָאָרֶץ
וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן :

לוח הימים

שכחם מתחילין לומר ברכ עלינו בחולום לארץ ואומרים אותו עד הפסח • לסקר
י"ח שנים :

תרעז	ג	כסלו	יב	תרפז	ה	נדחה	א	כסלו	יט
תרעח	ד		ך	תרפז	א				כט
תרעט	ה	טבת	ב	תרפח	ג				יב
תרף	ו	כסלו	טו	תרפט	ד				כב
תרפא	ז		כז	תרץ	ה				ג
תרפב	ח		ד	תרלא	ו				טו
תרפג	ט	כסלו	טו	תרלב	ז				כו
תרפד	י		כח	תרלג	ח				ו
תרפה	יא		ס	תרלד	ט				יז

ת"ו ש"ל ב"ע

